FRATRIS ALFONSI A CASTRO, ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERuantiæ prouinciæ sancti Iacobi: De iusta hæreticorum punitione libri tres, nunc recens accurate recogniti.

Ex libris Camilli Brusini de Binis Med.ci Phy.ci Equitisq.

Spes eius: & non respexit

Beatus uir, cuius est dominus

in uanitates, & insanias falsas.

Venetijs ad signum Spei.

1549.

LECTORI. S.

Obſecro te, candide lector, ut nolis de opere hoc ex ſola illius ſuperſcriptione cenſere, putans res ſolas uulgares, & forenſes in illo tractari, quales ſæpe ab alijs de eadem re diſſerentibus tractari ſolent. Multo enim plura habet hoc opus in receſſu, quam in frōte promittat. Quoniam non ſoli Iuriſperiti: ſed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere poſſunt, prout author in operis Præfatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipſum probes, & maioribus, quàm ego laudibus, extollas. Lege ergo feliciter, & noſtris laboribus faueto.

INVICTISSIMO, ATQVE CHRISTIANISSIMO Carolo huius nominis Quinto Cæsari semper Augusto, Hispaniarumq́ Regi Catholico eiusdem nominis primo, Frater Alfonsus à Castro, Zamorensis, ordinis minorꝝ æternam optat felicitatem, perpetuamq́ de hostibus uictoriam.

DVM mecum ipse cogito, Christianissime Cæsar, & ad hoc miserabile sclm mentem, atq; animum refero: non possum non ingemiscere, & à gemitu cordis rugire, uidens tot, talesq́ hęreticos hoc seculo prodisse, qui plurimum negotij uiris doctis, atq; adeo toti Ecclesiæ facessunt, ut nunquam tam multos, aut tam truculentos ecclesia perpessa fuerit hostes. Tāta enim est istorꝝ nocendi cupiditas, ut nihil sit à summo usq; deorsum, cui detrahere nō conenť. Neque.n. deo, nec Virgini eius matri, nec aplis, aut euangelistis, nec reliquis sanctis, nec toti deniq; militanti ecclesiæ, quæ Christi est unica sponsa, parcere uolunt: sed contra eorꝝ quenq; impudenti temeritate oblatrant, & dente canino illū mordere nituntur. Hoc aūt non leui animo, aut negligenti, & ignauo sunt facere aggressi: sed tanquam rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullumq́ non mouerunt lapidem, ut quod mente conceperant scelus, opere perpetrarent. Vix.n. ullum est tam turpe, aut execrandum, aut pestiferꝝ, abominabileq́ dogma ab antiquis hæreticis probatum, quod, & si longissima obliuione sepultū, isti hæretici non sint suscitare conati, si inde telum aliquod se capturos sperarunt, quo ecclesiæ catholicę, aut summo illius præsidi utcunq; incōmodare possent. Primatum Petri negant, oībus christianis sacerdotia sine discrimine tribuūt. Sacerdotes omnes pares epis faciunt. Antiquas omnes eccle

siæ cęremonias ab ipsis apl'is traditas, & ad hoc usque seculum seruatas tollunt: & nouas quasdam ab illis ex cogitatas inuehunt. Sacramenta ecclesiæ minuunt, quo pauciora peccatorum antidota illa retineat. Vt autē nihil utile se ecclesiæ detraxisse persuaderent, sacramentorum uirtutem, atq; potentiā negantes uenenū ueneno addiderunt. Totius cleri cœlibatum tollunt. Vota oīa deo facta uiolare docēt. Omnem monachatus religionem ab ecclesia reijciunt. Oēs laudes, quas uoce, aut musicis instrumentis ecclesia in tēplis deo dicatis, statis horis deo cantare solebat, a' suis tēplis procul relegarunt. Hic denique unus eorum omnium scopus fuit, ut totum ecclesiæ ordinem a' xpo ipso saluatore nostro institutum, & ab eius apostolis ad hoc usque seculum obseruatum euertere possent, & nouam quandā nobis fingerent ecclesiā, talem, ac tam male institutam, tamq; deformem, ut tu christianissime Imperator pro tua prudentia, & bonitate, non patereris talem esse ullam quamlibet remp. tibi subiectam. Quod autem tam anxie optauerunt, Deo permittente, & dęmone illorum patre improbe solicitāte, magna ex parte (proh dolor) assecuti sunt. Nam uirulentum eorum dogma, quod, Paulo teste, ut cancer serpit, tam sæue, atq; potēter grassatum est, ut uix ulla sit iam christiani nominis prouincia, cuius pars aliqua non sit hac peste infecta. Vt autem his tam truculentis, & mortis auidis hostibus occurreretur, multi uiri catholici, & docti ex toto orbe christiano se opposuerunt pro muro ecclesię, qui uerbo, & scripto contra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt. Scripsit primus omniū uir doctissimus Ioannes Echius multa contra illos uolumina, qui cum ipso huius factionis principe Luthero primus etiā publice disputauit. Scripsere deinde Ioānes Faber Viennensis episcopus, Gaspar Sagerus ordinis minorum, Ioannes Cochleus, Conradus Rolin Vlmensis, Ioannes Deitembergius, Conradus Vuimpinēsis, Hieronymus Enser, Ioannes Mensingus, alijq; multi

Germani scripsisse feruntur,quos nec nomine noui. Neque soli Germani,apud quos primum hæc pestis est orta,contra hos hæreticos scripserunt. Sed ex omni natione,quæ Christum agnoscens ab illo nomen accepit, multi uiri doctissimi cateruatim contra hos perniciosissimos Ecclesiæ hostes plurima,& uaria uolumina ediderunt,quibus multa dexteritate ab hmōi perduellionum impetu furioso ecclesiam catholicam propugnare, defendere, atque dilatare conati sunt.In Germania siquidem inferiori,quæ superiori proxima est,Iacobus Latomus,Albertus Pighius,Iacobus Hochstratensis ordinis prædicatorꝵ,& alij multi scripsere,quorꝵ omnium catalogũ texere, fastidiosum esset.In Anglia scripsit primus ipse Rex Henricus huius nominis octauus,qui si recte sibi consuluisset,a recta,quam tunc agnoscebat, fide nũquam defecisset . Post Regem scripsit Ioãnes Fischerus tunc Roffensis episcopus , & postea. S. R. E.presbyter Cardinalis:uir sanctitate pinde ac doctrina clarissimus, dignus certe,qui inter sanctos martyres recēseat , quem senio confectum scimus pro fide Catholica libenti , & alacri animo ceruicē gladio supposuisse. In Gallia,quãuis ipse non Gallus,Iodocus Clithoueus Neoportuēsis multa uolumina contra recentes hęreticos scripsit.Post illum Hieronymus ab Hangest, Nicolaus Grandis ordinis minorꝵ in cōmentarijs quæ edidit super epistolã ad Rom.& super epl'am ad Heb.alijq́ꝫ multi scripsere. In Italia primus,quem sciã, scripsit Syluester de Prierio magister sacri palatij.Post istũ Ambrosius Catharinus Senensis, ambo ex ordine prædicatorꝵ , Albertus Pius olim Carporꝵ comes.Ex Hispanis, eo quòd natiōi huic satis bene alioqui prospectum erat,et cautum,pauci hactenus,doctissimi tñ , contra hos hæreticos scripserunt. Dominicus Soto ex ordine prædicatorꝵ , qui cathedrã Theologiæ in insigni Salmaticēsi gymnasio,añ multos annos perpetuo regendã suscepit, in Tridentino concilio quo ex mandato tuæ Cæsareę maiestatis nunc agit,

opus insigne de natura, & gratia contra hos recentes hæreticos edidit. Andreas de Vega ordinis minorum, uir trium linguarum peritus, in hoc etiam concilio Tridentino ad quod ex mandato Serenissimi Philippi tuæ Cæsareæ Maiestatis primogeniti simul mecum fuit destinatus, librum de fide iustificante multa doctrina refertum aduersus Lutheranos edidit. Ego denique istorũ omnium minimus magnũ quoddã opus ante aliquot annos edidi, in quo omnes hæreses, quæ à Christi saluatoris nostri in cœlos ascensione ad hoc usque seculum Ecclesiam inuaserunt, congessi contra illas omnes singulatim disputans, illarumq́ꝫ omnium primos Duces, atque parentes prodens: ut uel sic omnibus palàm facerem, recentes hæreticos à fecibus olim ab Ecclesia reiectis suas hæreses hausisse. Verum & si ab his omnibus, alijsq́ꝫ multis doctissimis uiris tam dextre pugnatum sit, ut plane, & aperte de his Ecclesiæ hostibus triumphauerint, nunquam tamen hi resipuerunt, aut insanire desierunt. Quoniam tanta est illorum obstinata impudentia, & impudens obstinatio, ut quamuis aperte uicti nunquam tamen cedere uoluerint, imò potius duriores inde effecti, et in sua sententia pertinaciores insaniam suam indies auxerunt, tam nouas, tamq́ꝫ diuersas quotidie inducendo doctrinas, ut nihil aliud illos excogitare merito credamus, quàm quomodo eorum quilibet plus possit Ecclesiæ nocere. Nam & si inter illos sępe (ut solenne semper fuit hęreticis) de doctrina non conueniat, adeo ut plus alter eorum ab altero distet, quàm uterque illorum ab ecclesia: de hac tamen re inter eos omnes conuenit, & hæc amicitiæ inter eos ineundæ potissima causa, & partę amicitiæ fortissimum uinculum, si summo Ecclesiæ præsidi simul omnes detrahant, illius potestatem eneruent, illius mandatis reluctentur. Isti sunt uere serpentes illi, quos Deus per Hieremiam prophetam minatus est se nobis missurum, quibus (ut ille ait) non est incantatio. Nam furor istis secundum similitudinem ser-

Hier. 8

pentis, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, quę nō exaudiet uocem incantantis, & uenefici incantantis sapienter. Cum itaque re ipsa mihi iam bene compertum esset, nihil istis blanda prodesse fomenta, necessarium esse censui acerbioribus uti medicaminibus, ut iam non uerbis: sed fustibus, & flagellis, & gladijs contra illos ageretur, ut pœna illos faceret sapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in sua hactenus perstitere insipientia, & uexatio daret illis intellectum, quem nimia mansuetudo præstare non potuit. Hanc tamen uexationem hæretici formidantes, ut se ab illa eripere ualerent astutia serpentina docuerunt illicitam esse hęreticorum punitionem, tyrannosq́; potius quàm Reges esse dixerunt eos, qui hæreticos puniunt, aut pœnis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt. Hac enim uia putarunt Christianorum Principum animos ab ipsorum punitione deterrere, & prorsus reuocare: ut uel sic impetrata, aut potius extorta impunitate liberius quotquot uellent, possent uerbis, et scripturis hæreses docere. Hac igitur causa ego motus de pœnis, quæ hæreticis merito debentur longo tractatu in hoc opere disserere statui, ut Principes Christiani de hęreticorum punitione bene persuasi, nullam illarum pœnarum, quas iura contra hæreticos decernunt, prętermitti patiantur, quin illam pertinacibus quibuscunque hæreticis, & obstinatis infligere iubeant: ut pœnarum metu illi coerceantur ne similes nouitates, & insanias effutire audeant, & sic tandem à suis erroribus resipiscant. Et si forte illi (quod Deus pro sua clementia auertere dignetur) Pharaonem imitantes tanquam malleatoris incus indurati fuerint: alij tamen (ut credere par est) alieno periculo sapientiores erunt. Hoc autem opus, quod iam, Deo authore, ad umbilicum usque perduxi, tibi soli, Christianissime Cæsar, merito dicandum esse censui, qui tam feruentem habes fidei catholicæ zelum à maioribus tuis ueluti hæreditario iure deriuatum: ut pro fide tuenda, aut propaganda nullos un-

quam recusaueris quamlibet duros, & immensos subire labores. Nam ab eo tempore quo primum Imperatorum celsitudo Christi se subdidit humilitati, et ab illo nomen accepit, nullus unquam fuit Imperator (absit precor uerbo adulationis suspitio) qui pro Christianæ religionis tutela, et dilatatione tot, tantisq; se obiecerit laboribus: etiam si Carolus ille uere Magnus, cui tu et sanguine, & patrimonio, & dignitate, & nomine succedis, inter eos recenseatur. Plures enim, quàm ille prouincias pro religione tuenda penetrasti, multo pluries maris pericula ob eandem causam non solum tentasti, sed subijsti. Hostibus Christianæ religionis multo fortioribus occurristi, quam ille unquam fecit. Per tot uarios casus, & per tot rerum discrimina pro Christianæ religionis tutela intrepidus peruagasti, ut Herculem illum, quem poetæ monstrorum domitorem finxerunt multis para sanguis antecedere mihi uidearis: præsertim cum tu ad domanda ea monstra, quæ animas trucidare solent, illos pertuleris labores, quos pro domandis illis, quæ solis corporibus nocere poterant. Herculem tolerasse Gẽtiles falsò dixerunt. Hoc solum in te, & tuis meritis desyderari posse consydero, ut gestorum tuorum parem scriptorem haberes, qui digna factis tuis referre ualeret, & illorum gloriam posteris suauissime decantaret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Vlysses: aut talem certe scriptorem, qualem Alexander ille cognomento magnus ad sui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iustum quippe esset, ut tantorum gestorum tuorum imago non nisi ab eloquẽtissimo poeta, aut oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentissimum, atque ferocissimum Christiani nominis hostẽ à te apud Viennam gloriose fugatum, & Tunetum à te sub feruentissimis solis ardoribus expugnatum, & à manibus Barbarossæ potentissimi tyranni ereptum, aliasq; multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas uictorias. Ea solum, quæ pro hæretico-

rum reductione, ut eos ad resipiscentiam, aut alliceres, aut cogeres, patientissime tolerasti, tot, ac tanta sunt, ut immortalem per illa sis iam apud posteros gloriam assecutus, & perpetuam a' Deo sis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Christianissima Imperatrice cõiuge tua, quę tibi charissima erat, relicto etiam Hispaniarum potentissimo regno, quod ipsa coniuge, & filijs multo charius esse oportebat, per horrendas maris tempestates, & asperrima montiũ itinera Germaniam adijsti, ut magnam illius partem, quę ab Ecclię unitate se subtraxerat, eidem reconciliares. Qua in re illum uerę pastorem optime expressisti, atq; effigiasti, qui nonaginta nouem oues, quas pascendas susceperat, in deserto reliqt, ut centesimam, quæ perierat, inueniret. Sæpissime pro dissidijs religionis componendis, quæ plurima ubique in Germania scatebant, Comitia, quæ nunc Dietam uocant, ex tota illa inclyta natione celebrasti: bis, aut ter. Vuormatiæ, bis ẽt Augustæ, totidem Ratisponæ, & nescio an pluries Spiræ. In his omnibus uere xpianum agẽs imperatorem, aliqñ illos arguisti: sæpe, iuxta Pauli consilium, obsecrasti, aliqñ cum maxima modestia corripuisti, sperans, ut aliqñ Deus illi pñiam daret, & sic illi resipiscerent a' laqueis diaboli, a' quo captiui tenebant̃. Tam modestum quidem te illis tribuisti, ut multis uisus fueris nonnihil tuæ Imperiali celsitudini pro illis recuperandis detraxisse. Sed qui hoc tibi, Xpianissime Cæsar, exprobrabant, non attendebant quanta sint toleranda, ut errabunda ouis inueniatur, & ad gregem, unde nescia discesserat, reducatur. Verum hi, pro quibus tu illorũ saluti consulere optans tot, tantaq; perpessius es, ut nihil, quod Christianũ Principem deceret, omisisse uidearis, beneficium non agnouerunt: sed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui antea solam Ecclesiæ potestatem negabant, & solum illius iugum, quod diu antea portauerant, a' se excusserant, postmodum ad tantam rebellionem proruperunt, ut tibi ip-

si de illis optime merito, et cui se firmissimo sacro ad obedientiam obstrinxerant, tam impudēter pro multis alijs rebus, & pro Christiana potissimum religione multi ex illis rebellarunt, ut non sint ueriti aduersus tuam Imperialem Maiestatem exercitum cogere, & te ad publicū certamen prouocare. Hanc aūt tantam ferocissimæ gentis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine repressisti, ut gloriosum de illis omnibus sis assequutus sine sanguine Triumphum. Illa.n. semper apud omnes fuit gloriosior, & celebrior habita uictoria, quæ fuit minus cruēta. Optimam igitur perpetuaq; laude dignam, inuictissime Cæsar, adeptus es nunc de hostibus uictoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus ui, & armis captis, reliquos omnes, ut præteritæ coniurationis ueniam supplices peterent, & iussioni tuæ humiles parerent, sine sanguinis effusione coegisti. Reliquum est, ut illos omnes ad gregem Dñicum unde discesserant, redire: & iugum Ecclesiastiæ obedientiæ, quod diu ante reiecerant, subire cogas: & pœnis urgentibus illos in suscepta semel fide perpetuo contineas, prout Hispanos gentem non minus liberam, atque ferocem in tua obedientia, & uera fide catholica hactenus seruasti. Precor tamen Cæsareā Maiestatem tuam, ut hæc nō ideo à me dicta esse putes, ut meis adhortationibus te quasi nolentem trahere uelim: sed ut ultro currenti calcaria addam. Vt autem hoc, quod optamus, facile præstare possis, nobis omnibus incumbit Deum precibus solicitare, ut te diu incolumem seruet, tuisq; sanctis conatibus, ut hactenus fecit, semper faueat. Vale Christianissime Cæsar, &, ut meū hunc laborem boni consulas, oro. Ex tua Salmātica, decima octaua die Octobris. Anno Domini. 1547.

F. FRANCISCVS MENESIVS fratri Alfonso a' Castro patri perquam Reuerendo ac eruditissimo. S. P. D.

CVM uidissem iampridem neque indiligenter euoluissem opus illud tuum mirabile aduersus omnes hæreses toto iã orbe celebratũ, uarijsq́; typis excusum, Alfonse Pater longe doctissime, cœpi nunc legere recentiorem hunc librum quem de iusta hæreticorum punitione inscripsisti, mecumq́; mirari cum laboris assidui pertinacem constanciam, tum fidelis animi piam destinationem, deinde ordinis sibi non dissonam congruentiam, postremo uelut cęterorum condimentum festiuissimæ phraseos cultum atque politiem. Idcirco autem cœpisse me dixerim, qđ hisce delitijs forinsecus oblectatus, operis adyta atque profunda penetrare ausus non fuerim. Quippe quæ præter theologicam maiestatem, insignem quendam utriusque iurisperitum, atque in disciplinis alijs non segniter exercitatum uehementer efflagitant. Cuiusmodi uiro, ubicunque tandem is inueniri possit, reliqua omnia & expendenda & ebuccinanda relinquo. Nam, ut de una solummodo particula, hoc est pręfatione non nihil attingam, quomodo ego dicam, quam decenter in fronte ipsa Cæsaream maiestatem compellas? Quam acute hęreticorum omnium mentes denudas ac detegis? Quam diligenter, è diuersis mundi partibus ueritatis defensores colligis, suis dotibus, atque titulis singulis distributis? Quam honorifice atque reuerenter Imperatoria gesta commemoras? Quam pie atque prudẽter eiusdem maiestatis præcedentem processum uel excusas uel interpretaris, uel quod tibi & ipsi ueritati magis arridet, libenter collaudas? Quàm efficaciter tandem ad futuram executionem incitas atque hortaris? Non immerito ergo sapientius trutinanti cætera missa facimus. Ve-

rum, ut partes meas intactas non prętermittam, omnino te ô Franciscanæ militiæ adiuratissime cataphracte, macte, rerum ingentium pręstantissime author, orthodoxæ fidei propugnator inuicte, perfidiæ sacrilegæ uniuersalis destructor, impietatum cunctarum acerrime contator, te inquam Dominicæ uineæ operosissime cultor, monere, hortari, obtestariq́ꝫ non desinam, ut præclaris istiusmodi facinoribus semper incumbas: quo et polorꝫ celsa tibi feliciter comparare, & religioni nostræ sanctissimæ splendorem nõ uulgarem cumulare iugiter queas. Vale.

* *

*

INDEX CAPITVLORVM OMNIVM rerum, quæ in tribus huius operis libris pertractantur.

a significat primam faciem, b secundam.

Capitula primi libri.

INDEX OMNIVM RERVM PRAECIpuarum quæ in his tribus libris, de iusta hæreticorum punitione, pertractantur, ordine alphabetico digestus: ubi aduertas a primam pagellam, & b secundam significare.

**

FINIS.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM DE obseruantia, in tres libros, quos de iusta hæreticorum punitione edidit, Præfatio.

VAriæ sunt & ex diametro pugnantes de hæreticorum punitione ab aliquibus datæ cẽsuræ, quibus etsi extremæ illæ sint & longissime ab æquitate recedentes, patroni tamen non desunt, qui nunc illarum ultro suscipiant tutelam, & illis pertinacissime fauere conẽtur. Sunt enim aliqui multum de Pharisæorum supercilio habentes, adeo morosi, & intractabiles, ut hæreticos oẽs irrecõciliabili odio, & sine ulla punitionis lenitate persequendos esse cẽseant. Cum aliquem in hęresim lapsum esse cœperint mirum in modũ lætantur, sicut exultant uictores capta præda quando diuidunt spolia, & illico impotenti quodam furore agitati, mille in illum conijciunt cõuitia, mille illi in faciem dicũt contumelias, & tãdem citissime illum igni tradẽdum esse decernũt. Hoc enim hæreticorũ odio quasi quodam certissimo, & indubitato Symbolo se fidei Catholicæ ardentissimos zelatores, propugnatoresq́; cõstantissimos alijs ostẽdere conantur: tanquã si fides Christiana secũ necessario cõnexum haberet furorem, & oẽm prorsus à se reijceret mansuetudinem, & correctionis lenitatem. Vt tamẽ hos, qui nõ usquequaque à uera iustitiæ regula aberrant, aliqua ex parte consolari possim, fateor q̃dem illos zelum fidei Catholicæ habere: uerũtamen non secundum sciẽtiam illum moderantur, atque temperãt. Quia uolentes iustitiam suã statuere, iustitiæ Dei obliuiscũtur. Nam iustitia Dei, quam Paulus docet est, ut cum modestia corripiãtur ij, qui resistunt ueritati, nequando det illis Deus pœnitẽtiam ad cognoscendum ueritatẽ et resipiscant à Diaboli laqueis 2. Ti. 2

à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. Bonum quidem rectorem decet, ut ex sua infirmitare aliorum infirmitates pensans, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum studeat errantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueã perditionis ꝓpellere. Sæuus quidem & plus satis acerbus merito censebitur chirurgus, qui nulla prorsus adhibita fomentorum lenitate, nullisque alijs tentatis remedijs omnia uulnera adustionibus curare niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere uulneri medicamenta, & experiri an ullis possit uulnus lenibus sanari fomẽtis, quæ cum nihil proficere posse ex re ipsa intellexerit: tũc bonũ erit acerbioribus uti medicamẽtis, & partem illã infectam, si res desperata fuerit, resecare, ne uirus ipsum in reliquas corporis partes grassetur, & sic totum corpus inficiat, & perdat. Hoc exemplũ imitãtes ij, penes quos est ius, & potestas de hæreticorum punitione cẽsendi, deberẽt prius eorũ, qui in hæresim lapsi sunt læsas sanare cõscientias, serpẽtia auferre ulcera, adurere aliqua nõ abscindere: tãdem quod sanari non posset cum dolore resecare. Qui hæreticos primo congressu contumelijs afficiunt, & nullis prius tentatis remedijs, quibus illos ad Catholicæ ecclesiæ gremium reducere possint, statim è uita tollẽdos esse decernunt non sanare: sed occidere optant. Hos enĩ redarguit Deus per Ezechielẽ prophetam dicẽs. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis: quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quæsistis. Sunt rursus alij prorsus contrariam docentes sententiam, qui nequaquam pati possunt, ut hæretici quãlibet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eam causam Catholicam ecclesiam nigro carbone notãt, quod uaria pœnarum genera huiusmodi hæreticis contra ius, fasq; (ut aiunt) decretis editis illa statuerit. Reges, ac cæteros Christiani orbis Principes, propterea quòd hæreticos puniunt, & uerberibus illos ad fidem, quam in ba-

Ezec. 34.

ptismo susceperunt, tuendam cogunt, tyrannos uocant. Qui ita sentiunt, si aliquis in hac parte permittitur coniecturis, aut suspitionibus locus, non aliorum: sed suã causam mihi tueri uidentur. Nam ideo illos ita docere suspicor, ut impunitate hæresibus concessa, liberius quas uoluerint, possint hęreses, aut uerbo prædicare, aut scripto docere. Optant quidem illi eas, quas cõtra ecclesiæ Catholicæ fidem mente conceperunt sententias in publicum effundere: sed metu pœnæ coerciti mutire non audent. Et ob hanc causam male illos habet hæreticorum punitio, quæ illorum effrænatam compescit dicẽdi, scribendiq́; libidinẽ. Hæreticos igitur ideo impunitos esse relinquendos aliqui contendunt, & ut uel hac uia sibi ipsis impunitatem acquirant, qua adepta libere possint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuersarum, secumq́; pugnantium sententiarum: altera pp acerbissimam illius austeritatẽ: altera ob nimiã remissionẽ, pernitiosamq́; indulgentiam deserenda mihi uidetur. Inter has igitur mediam in hoc opere docere statui, quę ab utraque longe discedat, neque ad dexteram, neq; ad sinistram declinans. Potissimus tamen huius nostri operis scopus est: contra eos, qui hæreticorum impunitatem docent, pro Catholica ecclesia, ueluti filius pro matris honore pugnare, causamq́; illius pinguiori, qua potuero Minerua agere, ut ostẽdam nihil illam iniustum, nihilq́;, quod ueram matrem dedeceat illam statuisse. De qua re nullus unquam (quod sciam) ante me disseruit. Nam etsi aduersus eos, qui hæreticorum impunitatem docent multi theologi Catholici, & docti hoc nostro seculo scripserunt, qui hæreticorum punitionẽ multis, euidentissimisq́; rationibus iustissimam esse persuaserunt, quod tamen iustæ sint omnes illæ pœnæ, quæ iure canonico & ciuili aduersus hæreticos decretæ sunt: nullus eorum, quos hactenus uidere licuit, probauit: nec de illa re ullus unquam illorum disseruit. Quæ res certe non erat prætereunda, præsertim cum multi sint

à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. Bonum quidem rectorem decet, ut ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensans, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum studeat errantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueã perditionis ꝓpellere. Sæuus quidem & plus satis acerbus merito censebitur chirurgus, qui nulla prorsus adhibita fomentorum lenitate, nullisque alijs tentatis remedijs omnia uulnera adustionibus curare niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere uulneri medicamenta, & experiri an ullis possit uulnus lenibus sanari fomẽtis, quæ cum nihil proficere posse ex re ipsa intellexerit: tũc bonũ erit acerbioribus uti medicamẽtis, & partem illã infectam, si res desperata fuerit, resecare, ne uirus ipsum in reliquas corporis partes grassetur, & sic totum corpus inficiat, & perdat. Hoc exemplũ imitãtes ij, penes quos est ius, & potestas de hæreticorum punitione cẽsendi, deberẽt prius eorũ, qui in hæresim lapsi sunt læsas sanare cõscientias, serpẽtia auferre ulcera, adurere aliqua nõ abscindere: tãdem quod sanari non posset cum dolore resecare. Qui hæreticos primo congressu contumelijs afficiunt, & nullis prius tentatis remedijs, quibus illos ad Catholicæ ecclesiæ gremium reducere possint, statim è uita tollẽdos esse decernunt non sanare: sed occidere optant. Hos enĩ redarguit Deus per Ezechielẽ prophetam dicẽs. Quod
Ezec. infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non
34. sanastis: quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quęsistis. Sunt rursus alij prorsus contrariam docentes sententiam, qui nequaquam pati possunt, ut hæretici quãlibet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eam causam Catholicam ecclesiam nigro carbone notãt, quod uaria pœnarum genera huiusmodi hæreticis contra ius, fasq́ue (ut aiunt) decretis editis illa statuerit. Reges, ac cęteros Christiani orbis Principes, propterea quòd hæreticos puniunt, & uerberibus illos ad fidem, quam in ba-

ptiſmo ſuſceperunt, tuendam cogunt, tyrannos uocant. Qui ita ſentiunt, ſi aliquis in hac parte permittitur conie-cturis, aut ſuſpitionibus locus, non aliorum: ſed ſuã cauſam mihi tueri uidentur. Nam ideo illos ita docere ſuſpicor, ut impunitate hæreſibus conceſſa, liberius quas uoluerint, poſſint hęreſes, aut uerbo prædicare, aut ſcripto docere. Optant quidem illi eas, quas cõtra eccleſiæ Catholicæ fidem mente conceperunt ſententias in publicum effundere: ſed metu pœnæ coerciti mutire non audent. Et ob hanc cauſam male illos habet hæreticorum punitio, quæ illorum effrænatam compeſcit dicẽdi, ſcribendiq́ʒ libidinẽ. Hæreticos igitur ideo impunitos eſſe relinquendos aliqui contendunt, & ut uel hac uia ſibi ipſis impunitatem acquirant, qua adepta libere poſſint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuerſarum, ſecumq́ʒ pugnantium ſententiarum: altera ꝓp acerbiſſimam illius auſteritatẽ: altera ob nimiã remiſſionẽ, pernitioſamq́ʒ indulgentiam deſerenda mihi uidetur. Inter has igitur mediam in hoc opere docere ſtatui, quę ab utraque longe diſcedat, neque ad dexteram, neqʒ ad ſiniſtram declinans. Potiſſimus tamen huius noſtri operis ſcopus eſt: contra eos, qui hæreticorum impunitatem docent, pro Catholica eccleſia, ueluti filius pro matris honore pugnare, cauſamq́ʒ illius pinguiori, qua potuero Minerua agere, ut oſtẽdam nihil illam iniuſtum, nihilq́ʒ, quod ueram matrem dedeceat illam ſtatuiſſe. De qua re nullus unquam (quod ſciam) ante me diſſeruit. Nam etſi aduerſus eos, qui hæreticorum impunitatem docent multi theologi Catholici, & docti hoc noſtro ſeculo ſcripſerunt, qui hæreticorum punitionẽ multis, euidentiſſimisq́ʒ rationibus iuſtiſſimam eſſe perſuaſerunt, quod tamen iuſtæ ſint omnes illæ pœnæ, quæ iure canonico & ciuili aduerſus hæreticos decretæ ſunt: nullus eorum, quos hactenus uidere licuit, probauit: nec de illa re ullus unquam illorum diſſeruit. Quæ res certe non erat prætereunda, præſertim cum multi ſint

hoc nostro seculo, qui illas iniustas esse pertinacissime contendant. Scio plerosque iuris peritos de huiusmodi pœnis satis superq; disseruisse, nullus tamē eorum, quos nouerim, uel aliquam suæ disputationis partem ad hūc scopum direxit, ut omnes illas pœnas iuste hæreticis irrogatas esse probaret. Suspicor hac occasione ab illis omnibus hanc disputationem fuisse omissam, quod impium illi autumant, de legum bonitate, & iustitia disputare, quas omnes sanctas esse censent, & perinde ac diuina oracula uenerandas. Sint licet illæ sanctissimæ, non desunt tamen, qui nigrum illis præfigere thita non uerētur. Harum igitur legum: quæ hæreticis pœnas aliquas decernunt, tutelam ab omnibus desertam ego hac intentione impręsentiarum suscipio, ut illas omnes iustissime inflictas esse non solum pro uiribus tuear: sed alijs etiam ut in eandem transeant sententiam urgentissime Deo fauente persuadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene absoluere possim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quibus quicquid ad hanc rem spectat, comprehēdi posse sum arbitratus. Primo libro de ipsis hæreticis disseram, & ostendam, qui sunt illi, & quomodo sint de suis hæresibus legitime admonendi, ut si forte suo agnito errore ad uiam uoluerint ueritatis redire, doceamus qua benignitate, & misericordia sint ab ecclesia recipiēdi. Altero mox libro de illis hæreticis, qui suas tam mordicus hęreses tenent: ut ab illis nequaquam auelli possint, pertractabo: & pœnas, quæ sunt illis a iure decretæ, sigillatim recensebo, quibus ad amussim declaratis, eas omnes iustissime īflictas esse multis euidētissimisq; rationibus Deo adiutore conuincam. Tertio denique libro uias aliquas ostendam, quibus mea sententia obuiari potest hæresibus, ne ulli deinceps īter Christianos oriantur hæretici, quos ecclesiæ præsules, & mūdi Principes citra remissionis, & ignauiæ notam non possint relinquere impunitos. Ante omnia tamen theologos, & iuris peritos, quibus omnibus opus hoc profuturū spe-

ro, exoratos esse uellem, ut si illorum alteruter in hoc opere legens aliquando circa notissima suæ facultatis principia ampliorem forte, quàm ille uellet sermonem me fecisse uiderit, non ideo succẽseat mihi, aut opus hoc contemnat. sed illa non sibi, sed alterius facultatis homi nibus me scripsisse intelligat. Sunt enim aliqua iuris peritis notissima, circa quæ parum uersantur theologi. Sunt rursus alia theologis apertissima, etiam ex his, quę ad hæreticos spectant, quæ non sunt ita iuris peritis ma nifesta. De quibus omnibus cum sim in hoc opere dispu taturus, ne forte in eam, quam alijs parare intendo inci dam foueam, illud in primis testor me nolle quicquam aduersus Catholicę ecclesiæ doctrinam sentire: sed eiusdem ecclesiæ iudicio, & censuræ opus hoc, & me ipsum totum subijcio. Quod si forte, prout sunt intellectus hu mani fallaces, ab illa sententia, quam Catholica docet, & tenet ecclesia aliquando in hoc opere me deuiare cõ tigerit, ut id non ex industria: sed per ignorantiam, aut negligentiam me dixisse arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in uerba ecclesiæ Catholicæ iuraui, & in obsequium Christi illius sponsi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iandudum in captiuitatem redegi. Ob quam causam omnibus ecclesiæ Catholicæ definitionibus ueluti diuinis oraculis fateor me esse obedire paratum.

F. ALFONSI A' CASTRO ZAMOREN SIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA *haereticorum punitione Liber primus.*

Quid sit haeresis. Caput I.

E hæreticorum punitione tractaturus ab hęretici definitione exordiri debuisſem,ut inde omnib⁹ pateret q̃d ſit id, de quo præſentem ſuſcipimus diſputationem. Verum quia oẽs, q̃ uocis etymologiam,uel mediocriter agnoſcũt, optime norunt hanc uocẽ,hæreticus ab hæreſi deduci: ideo præſentẽ diſputationem longius petendã eſſe cenſui,ut ab hæreſis definitione illam auſpicaret:& inde ad hęretici definitionem manifeſtandã facilius ꝓficiſcerer. De hac re & ſi in opere illo,quod aduerſus oẽs hæreſes edidi abunde ꝑtractauerim, nunc tñ fuſius,& ex actius dicere ſtatui,ꝓpea ꝙ quę nunc agimus,eo tendũt:ut his, q̃ de hæreticis iudicare,& illos punire habent, notũ eſſe poſſit,quali nota oẽs circa fidẽ errãtes inurere debeãt. Quæ oĩa ſcire hmõi iudicibus eſt ualde neceſſarium,ob id ſolum,quod non omnes errores etiam ſi illi de rebus fidei tractẽt,ſunt ęqua lance penſandi.Prius igitur nudã nominis ſignificationem explicemus, & inde uerã hæreſis definitionem melius inueſtigare poterimus.Hæreſis cũ non Latina,ſed Græca uox ſit illius etymologia, & ſignificatio a Græcis petenda eſt,non aũt a Latinis, prout quidam parũ in ſermone aut Græco, aut Latino eruditi de hæreſi diſſerẽtes faciunt,q̃ hæreſim ab hęrẽdo deducunt,atque ob id aliquam aſſertionem hæreſim dictam eſſe putant,q̃d quis ſuo tantum innitens iudicio, illi ꝑtinaciter adhæreat.Hãc uocis bellam etymologiam reddit Petrus de Palude in quarto ſententiarum diſtinctione.13.Hoſtieſis uero in ſua ſumma deducit hanc uocem hęreſis ab erciſcor,quod priſco uocabulo ſignificat diuidere.Sed iſta multo magis rideda eſt etymologia,

quam precedens qđ facile intellexisset, si considerasset, qđ huius uocis hæresis prima syllaba scribitur ꝑ diphtõgum, æ, & cum aspiratione. At hæc uox, erciscor, nec diphtõgum habet in principio nec aspiratione. Abbas in cap. firmissime de hæreticis, triplicẽ assignat deriuationẽ huius uocis hæresis. Dicit. n. eã deduci ab hoc uerbo adhæreo, uel ab hoc uerbo erciscor, uel ab hoc uerbo er ro. Non qdem miror, ꝙ hæc ignorent, quæ suæ ꝓfessionis non erant: sed miror, quòd quæ ignorabãt, non sunt ueriti tanta cum authoritate docere. Iustũ qdem fuisset, ut de hac re, quã prorsus ignorabant, uiros doctos cõsuluissent, a quibus edocti potuissent postea sine rubore alios docere. His igit̃, & alijs eiusdem farinæ huius uocis etymologijs reiectis: dicimus hæresim Græce idem esse, quod electionem Latine. Nam hæresis ab αἱροῦμαι Verbo Græco deducitur, quod Latine uersum sonat idem qđ eligo. Et ob hanc causam philosophorũ sententiæ, aut opiniones hæreses quandoque dicunt̃: quia eã, quæ sibi magis placebat, illoꝝ quisque eligebat sententiam. Sic. n. Cicero in paradoxis ait. Cato in ea est hæresi, quæ nullum sequitur orationis florem. Hæresim dixit ꝓ electione, quia talem dicendi stylum sibi elegerat Cato, qui nullũ prorsus orationis florem haberet. Quia igit̃ hæresis electio est, fit, ut Christianorum fides nunquam hæresis uere dici possit. Hæc. n. non ex hominis arbitrio pendet, neq; ingenio humano inuenta est: sed Deo inspirante et reuelãte est hominib⁹ manifestata. Sermo me⁹, & ꝑdicatio mea (inquit Paulus) non in persuasibilib. humanæ sapientiæ uerbis: sed in ostensione spiritus, & uirtutis dei. Et iterum alibi: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis. Quibus uerbis Paulus aperte satis docuit Catholicam fidem non esse humana ratione inuentam, neque ex hominum electione pendere: sed ex dei uocatione, & donatione. Quo fit, ut iuxta ueram huius uocis significationem, hæresis minime dici possit. Inuenimus aũt fidem Catholicam sectã fuisse aliqñ no-

Cicero

1. Cor. 2

Ephe. 2

minatã: sed hoc a uiris impijs, & incredulis, aut ab ijs, q
et si Christiani sunt, parum tñ fidei Catholicę dignitatẽ
intelligũt. Nam Iudęi habitantes Romã Paulo illuc ad-
Act. 28 uentanti dixerũt. Rogamus a te audire, quæ sentis: nã de
secta hac notũ est nobis: quia ubiq; ei contradicit. Secta
dicta est ab infidelibus: nunquam tñ fideles Catholici:
nisi forte parũ eruditi, hoc passi sunt, ut Christiana reli-
gio a Deo inspirata, & non p hominẽ inuẽta: hæresis, aut
secta diceret. Vnde Theophilactus exponẽs illud Pauli.
Colo 2. Videte, nequis uos seducat per philosophiam & inanẽ
Theo. fallaciam, sic ait: Vides quemadmodum per uaria, hu-
mana quædam, hominum sensus, & cogitatus, captio-
nes eiusmodi emanarint, eoq; hæreses dicunt, quòd ho-
minum sint uarię sentiẽtium opiniones. Sed Christiano
rũ hæc fides nequaquàm humano aliquo sensu, uel iudi
cio constat, & ideo neq; nomen aliqd' sortita est hmõi,
ut hæresis diceretur. Hæc Theophilactus. & Tertullia-
nus in libro de pręscriptionibus hæreticorum circa prin
Tertu. cipium ait. Hæresis dicta est Græca uoce ex interpreta-
tione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad su
scipiẽdas eas utitur. Ideo et sibi damnatũ dixit hęreticũ,
Tit. 3. quia & in quo damnatur sibi elegit. Nobis uero nihil ex
nostro arbitrio indulgere licet: sed neq; eligere, quod ali
quis de suo arbitrio induxerit. Apl'os dñi habemus au-
thores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod in-
ducerent, elegerũt: sed acceptã a Christo disciplinã fide
liter nationibus adsignauerũt. Hęc ille. Oĩs igitur, et sola
assertio, quæ ex hominũ arbitrio pẽdet: siue uera illa sit,
siue falsa, hęresis dici põt, iuxta nudã huius uocis etymo
logiã. Theologi uero, & cæteri fideles Catholici huius
uocis significationẽ ad fidei dogmata cõtrahentes solã
illam hęresim esse dixerunt q̃ aperte fidem Catholicam
oppugnare dignoscitur, qa in istarũ asseueratione ꝓpria
sententia sacris literis, aut ecclesiæ definitioni præfertur,
2. Cor. cum tñ oporteret (iuxta Pauli consiliũ) captiuare intelle
10. ctum in obsequiũ Christi. Nobis igitur hæreseos nomẽ

infame est: quàmuis Ethnicis sit promiscuũ uerę, falsæq́; assertioni conueniens. Ethnici siquidem liberum sibi esse putant, ut pro suo quisq́ iudicio sentiat. Nos aũt, qui ĩ uerba sacræ scripturæ, & ecclesię Catholicæ iurauim⁹, nefas esse censemus, uel latum pilum ab illarũ sententia recedere. Sed fortasse hic quispiam obijciet, q̃ hæresis non sit electio, quia electio est opus uoluntatis: hæresis uero opus est intellectus. Huic aũt obiectioni nos ita respondemus: quòd licet sit operatio intellectus, procedit tñ ab electione uolũtatis, a cuius imperio intellectus mouetur ad assentiendum: quemadmodum fides etiam ex propria affectione procedit. Vnde Augustinus tractatu uigesimo sexto super Ioannem ait: Intrare quisquàm ecclesiam potest nolens, accedere ad altare põt nolens, accipere sacramentum potest nolens, cedere non põt nisi uolens. Si corpore crederetur, fieret in nolẽtibus, sed nõ corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem: Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore aũt confessio fit ad salutem. Hæc Augustinus. Et quod ille dixit de uera fide, per quam id qđ credere oportet, q̃s credit, idem prorsus de hæresi, per quam non ueritatem Catholicẽ, sed errorem illi cõtrarium quis credit. dicere oportet, ita ut errori aut hæresi nullus adhęrere possit: nisi uolẽs. Hæresis igitur non est electio: sed ꝓcedit ab electione uoluntatis. Declarata iã uocis etymologia, opus est, ut rei definitionẽ ostendamus. Hæresis est enũciatio, siue propositio falsa fidei Catholicæ ita repugnãs, ut cũ illa simul esse non possit. Sunt, qui in hac definitione plura reponant: sed an merito id fiat, mox discutiemus. Cũ diximus hæresim esse enunciationẽ, siue propositionem falsam, aperte satis ostendimus factum aliqđ, aut quamlibet rem gestam non esse hæresim: qm̃ hæresis non respicit opus exterius, neq́ ex illo pendet, ut hæresis dici possit: sed ex intellectu. Nõ est enim hæresis in opere: sed in errore intellectus, hoc aut illud iudicantis. Qui furat̃, nisi hoc sibi licere putet, nullo pacto est hęresis reus. Qui

Ro 10.

fornicatur,aut occidit,aut aliud simile crimen cõmittit, nunquam in hęresim ob hanc causam lapsum fuisse, dicetur, nisi hoc impune fieri posse crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda uenit sententia illa, quæ docuerit opus aliquod esse hæresim, ita ut hæresis non ad opus: sed ad iudicium de opere datũ referatur. Ita. n. intelligendus est Gregorius Nazianzenus cum simoniam appellauit hęresim, nõ quidem quod opus ipsum simoniacum, puta rerum spiritualiũ emptio, aut uenditio, sit hæresis: sed qa ipsa opinio, qua censet hoc sine peccato fieri posse, sit hęresis. Nam qui spiritualia uendit aut emit, quamuis grauissime peccet, crimine tñ hæresis non erit infectus: nisi hoc sibi licere putet. Verũ hic forte quispiam nobis obijciet, quod sæpe Inquisitores hæresum puniunt, uelut hęreticos, illos, q in aliqua ceremonia Iudaica, aut in aliquo ritu Sarracenorum deprehensi sunt. Si res gesta sine errore intellectus non est dicenda hæresis: cur isti uelut hæretici puniuntur? Si dicis ex facto ipso suspicionem iustã oriri, ut illa faciẽtes sic faciendũ esse censeant: cur non eadẽ suspicio iuste etiam ex furto, aut homicidio, aut adulterio nascetur, ita ut illa exequentes credantur sentire illa sine peccato fieri posse? Huic obiectioni quidã uir doctus in quadam repetitione, seu mauis, relectione, quã de ꝓpositione hæretica habuit, respondet, dicens: tunc ex facto oriri suspitionem hęresis, qñ opus ipsum fuit ab aliqua hæresi laudatũ, aut saltem permissum, tunc enim de sic faciente suspicari licet (ut dicit) illum tali hæresi fauere, quæ ꝓbat factum illud. Verbi gratia: Si qs circuncidatur, aut Sabbatum religiose obseruet, hic talis in suspicionem Iudaicæ perfidię merito incidit, aut qđ credit ueteris legis ceremonias etiam a Christianis esse obseruandas, qm̃ Ebionitæ hæretice sic olim senserunt. Si aũt opus illud non fuit unquam ab aliqua hęresi laudatum, ex tali opere quamuis sit graue peccatum dicit suspicionem hæresis iuste oriri non posse. Sed hoc non posse defendi manifestissime conuincitur per hoc, quod nullum

ferè crimen posset committi, ex quo iuxta hāc opinionē, non oporteret suspicari illum sic facientem male sentire de fide: qm̄ adeo hominum malitia præualuit, ut uix ullum sit peccatum, qd' aliquem non habuerit patronum. Nam si de coitu carnis loqui uelis, nulla est illius tā pestilens species, aut nefanda soboles, q̄ non sit ab aliquo laudata. Promiscuum fœminarū usum licitum esse dixerunt. Nicolaitæ, Floriani, Adamitæ. Simplicem fornicationem Greci a pctō defendunt. Omnis deniq; carnalis cōmistio quæcunq; illa sit, siue inter uiros, siue inter fœminas, si carnalis libido nimium urat, a' Valdensibus iudicata est licita. Restitutionem rei furto sublatæ esse necessariam ad salutem animæ assequendam, oēs fideles Christiani sentiūt. Græci tñ (ut de illis refert Guido Carmelita) hoc non esse necessarium docent. Sui ipsius occisio adeo damnata est ab omnibus fidelibus, ut ueniæ locum apud Deum nullū habere dicant. Circūcelliones tñ illā usqueadeo laudauerunt, ut martyrium esse dicerēt. Nec sola occisio: sed cuiusq; principalis mēbri abscisio, nisi pro tuenda corporis bona ualetudine fiat, ab oībus etiam fidelibus est damnata. Valesij tamen hæretici (ut beatus Augusti refert) dixerunt esse necessariam uirilis membri abscisionem ad deo bene seruiendum. Inobedientiā subditorum Beguinæ, & Begardi laudarunt, & illis subscripsit in hac parte Lutherus dicēs obedientiā, quam inferiores superioribus reddūt esse miserā seruitutem. Votorū uiolationem licitā esse docuerunt Lampariani, pseudo apl̄i, Vuitcleuitæ Luterani, deniq; si fides adsit nullum opus damnandum esse docuit Eunomius. Cū ergo hæc ita se habeant: illi, qui dicunt ex quolibet facto, quod ab aliqua hæresi probatum esse constiterit merito suspicionem hæresis oriri, necessario concedere habent oēm talem qui in aliquod hoꝝ criminum lapsus fuerit, quæ nunc ꝓxime enarrauimus a' uarijs hæreticis fuisse laudata, merito suspicionē hæresis incurrere, & ob illam posse capi, & puniri. Oportet igitur oēm fornica-

torem,& ablata restituere nolentem,seipsum castrantē, oēm subditum inobedientem, oēm uoti cuiuscunq; uiolatorem,oēm mendacem, periurum, oēm deniq; scelestum hominem de hæresi suspectum esse, ppea quod hæreses fuerunt olim quæ singula hæc licita esse dixerunt. Absit tñ a' uiro Christiano tanta seueritas & tā iniusta. Nam si ita fieri oporteret,necessariū esset dicere, nullum crimen esse ex pura malitia,aut ex infirmitate: sed omne ex ignorantia.At multa sunt peccata ex pura malitia, q̄
Iob. 37 homines scientes se male agere,cōmittunt. Vt patet illis de quibus ait Iob,qđ de industria recesserunt a Deo, & in illis,qui cum proposito pœnitendi peccant,qui nisi se male agere crederent,nūquam in posterum pœnitere ꝓponerent.Cum igitur multos tales esse constet,non est æquum,ut de omnibus suspicemur,illos cum crimen aliquod cōmittunt sentire sic esse faciēdum. Cur aūt de uno plusquam de alio hoc suspicari liceat,ego ex natura ipsius criminis oriri puto.Sunt.n.aliqua opera,ad quę sumus omnes proni,& natura procliues,& in illa etiā cōtradicente conscientia p̄cipites sępe labimur: ut sunt carnis uoluptates,diuitiarꝫ cupiditas,honoris appetitus.
Et in his nisi aliud addatur, quod merito suspitionem augere ualeat,ex solo facto non credo,quod possit iusta suspicio oriri. Vt siquis fornicetur,aut furetur, aut mentiatur,aut honores ambiat, aut suo superiori obedire recuset, aut aliquod aliud similis farinæ scelus cōmittat: quamuis circa qualitatem delicti peccet,non tñ ob hoc solum erit de hæresi suspectus,ut ille credat hoc sibi licere,quod facit. Nam cum ad peccata illa a' carne nostra solicitemur,fit ut quamuis illa esse mala sciamus,cōmittere tñ non formidemus. Posset tñ talis circunstantia in hmōi peccatis esse,pp quam ex opere ipso uehemēs hęresis suspicio iustę oriatur. Vt siqs sacerdos,aut religiosus non sacerdos,publice matrimonium contraheret,is certe licet ex simplici coitu,non posset merito credi hæreticus,tñ pp matrimonium adiunctū digne pręsumitur

hæreticus,presertim si publice contraxit,aut publice nuptias celebrauit,qm̄ talis merito credēdus est male sentire de sacramentis eccl'iæ.Non tñ credo æque uehemētem suspicionem esse habendam de illo si clam hoc fecisset,qm̄ de illo merito suspicari posset dolo fecisse, ut hac uidelicet uia muliere frueretur, quam alias assequi non poterat.Et idem censeo dicendū de illo,qui uiuente uxore aliam sciens duxit.Sūt alia opera ab his, quę diximus longe diuersissima,quæ uoluntas naturaliter refugit, & ad illa appetenda: nisi ab alio,puta à passione uehemēti,uel ab errore intellectus uehementer impellatur,nunquam ipsa ex se mouebitur.Verbi grā,sui ipsius occisionē,principalis membri abscisionem, uoluntas hominis pp insitum,quē habet carnis suæ amorem naturaliter refugit,qm̄ (ut ait Apostolus) nemo unquam carnē suam odio habuit.Et in his (mea quidem sententia) ne temere quicquam suspicemur,prius inquirendū est: an passio aliqua uehemens præcesserit, quæ illum ad tam horrendum scelus perpetrādum impulerit. Nam impotenti, & effrenato odio libidinis euenire poterit,ut quis uirile mēbrum abscindat,tædio tentationis uictus. Sæpe etiam contingere scimus aliquos tædio angustiæ, aut doloris alicuius,quē pati non possunt,mortem sibi ipsis inferre, ut saltē hac uia,doloris & angustiæ finem inueniant. Et certe qui hæc,& similia cōmittunt,credendi sunt ex infirmitate,aut ex passione uictos tam horrendū scelus cōmisisse.Si uero aliunde constiterit, non ex pusillanimitate spiritus,aut uehemēti passione, in tale crimē fuisse lapsos, necessariū erit tunc suspicari illos tali hæresi fuisse infectos,ut crediderint hoc sibi licuisse, quod fecerunt. Qm̄ cum uoluntas ex se ad illa non fuerit mota, nec ex passione,uel infirmitate(ut supponimus) oportet necessario,ut ex errore intellectus ad id faciendum motā esse credamus.Sunt rursus alia opera, ad quæ uoluntas non ex se mouetur, nec etiam ex se illa refugit: qm̄ nihil illa habent,quo possint uoluntatē allicere,uel à se repellere:

sed uoluntas est dubia & anceps ad illa, cũ sint illi p̃ intellectũ nude ostensa. Taliũ sunt ceremonię Iudaicę, aut Sarracenorum ritus: ut sunt, religiosa Sabbati obseruatio abstinẽtia a' suffocato, & sanguine, aut alijs cibis, lege Mosaica prohibitis, nisi forte salutis corporalis causa, talẽ abstinentiam factam esse constiterit. Ieiuniũ die Dominico, esus agni Paschalis iuxta ritum Iudaicũ, aut quoduis aliud simile. Baptizare imagines, aut corpora mortuorum, imagines sanctorũ confringere, sacramentum altaris conculcare. Cũ hæc hõ facit, certum est illi⁹ uoluntatẽ ab intellectu moueri ad illoꝝ appetitum. Nõ .n. mouetur ab obiectis: q̃m (ut diximus obiectum tale non est, ut possit allicere uoluntatem. Nec mouetur a' se, aut a' carne sua: q̃m nec uoluntas, nec caro, habet ad illa opera aliquam inclinationẽ. Cõsequens est igitur ut ab intellectu motam esse uoluntatem credamus, ita, ut uoluntas tale opus non uoluisset, nisi intellectus illi bonũ esse persuasisset. In his ergo uehementissima hæresis suscipio ex opere exteri⁹ facto iuste oriri põt, ita ut q talia facit merito præsumat̃ credere hoc bonũ esse, qđ facit.
Arist. Nã Aristoteles Ethicoꝝ tertio ait: Qualis est unusquisq; talia dicit, & operatur. Deinde additũ est in definitione hæresis, quod oportet talem propositionem falsam esse fidei Catholicæ repugnantẽ, ut hæresis dici possit. Nam multæ sunt propositiones falsæ, q̃ nullo modo hęreses dici merent̃: quia nullo modo fidem oppugnant. Sicut.n. non oĩs ueritas ad fidem pertinet: ita nec oĩs falsitas, aut error hæresis dici meretur. Potest.n. quis multis ꝓpositionibus falsis cum errore, & sine pc̃tõ assentire. Hæresi autem sine peccato, & quidem graui nullus obstinato animo adhærere potest. Non ergo omnis assertio falsa, aut omnis error est hæresis dicendus. Hæc omnia testimonio Augustini probantur, qui in Enchiridio ad Laurentium capite. 21. Postquam dixerat nullum esse pec-
Aug. catum in quibusdam rebus errare, hæc, quæ sequuntur, subiunxit. Postremo qualecunq; illud, & quantuncunq;

sit, ad illam uiam non ꝑtinet, qua imus ad Deum, quæ uia fides est Christi, quæ per dilectionem operatur. Neque enim ab hac uia deuiabat in geminis filijs gratus ille parentibus error, aut ab hac uia deuiabat Apostolus Petrus, qñ se existimans uisum uidere: aliud pro alio sic putabat, ut à corporum imaginibus, in qbus se esse arbitrabatur, uera in qbus erat corpora non dignosceret, nisi cum ab illo angelus per quem fuerat, liberatꝰ, abscessit. Aut ab hac uia deuiabat Iacob Patriarcha qñ uiuẽtem filium bestia credebat occisum. In his, atque hmõi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & uia non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores ẽt si peccata nõ sunt, tñ in malis huius uitæ deputãdi sunt, quæ ita subiecta est uanitati, ut approbẽtur hic falsa pro ueris, respuantur uera pro falsis, teneanť in certa pro certis. Quãuis enim hęc ab ea fide absint, perquã ad ueram, certamq́;, atque æternã beatitudinem tendimus, ab ea tñ miseria nõ absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo quippe falleremur in aliquo: uel animi, uel corporis sensu, si iam uera illa, atque perfecta felicitate frueremur. Hactenus Augustinus. Ex his satis clare patet non oẽm assertionem falsam esse hæresim dicẽdam. Si tñ illa fidei Catholicę repugnauerit, nos oẽm talem dicimus esse de hæresi notãdam. Scio tñ esse aliquos, qui plura esse necessaria dicunt, ut assertio aliqua hæresis dici mereatur. Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad hæresim requiri, quæ reqruntur ad hoĩem hæreticum efficiendum. Et certe qui hæc asserunt, tota errant uia: qm̃ unum ab altero facillime separatur. Possibile est enim, ut aliquis ꝓpositionem hæreticam asserat, qui tñ non sit hæreticus dicendus. Hoc ita esse manifeste apparet in illo, qui non obstinato animo talẽ propositionem asseruerit, & in illo, qui asserit, qď ignorat præsertim si illud scire nõ tenebatur. Hunc enim ignorãtia excusabit, ut hæreticus non dicatur. Propositio aũt ab illo asserta, nõ uideo qua uia possit ab hæresis nota liberari si illam fidei Catholicæ

Gen. 17
Act. 12.
Gen. 37.

repugnare constiterit. Nam quod aliq dicunt nullā assertionem esse de hæresi notādam, nisi illa sit contra ꝑpositionem Catholicam, quam oēs fideles scire tenētur, ridiculum uidetur, & audaci temeritate dictum, qm̄ hac sola rōne impetunt oēs egregios doctores, & sanctos uiros, qui de hæresibus scripserūt, ut fuerunt Irenæus, Augustinus, Philaster. Hi enim multos errores hæreseos nota infamarūt, qui iuxta istorꝫ opinionem nihil minus dici merebantur, cum non essent cōtra propositiones Catholicas, quas oēs scire tenentur. Præterea, licet sint multæ ꝑpositiones ad fidē Catholicam pertinētes, quas nō oēs scire tenētur, si tn̄ illas pręter obligationem, qs sciat esse Catholicas, & sciens illis dissentiat, et cōtrarias aut contradictorias asserat: nullus dubitat qn tales contradictoriæ sint hæreses dicendæ, & tn̄ illæ non sunt cōtra propositiones Catholicas, quas oēs scire tenentur. Et si quis Christianus sciens, & doctus illas tales contradictorias pertinaciter assereret, merito hæreticus diceret. Idiota uero illis assentiens, & si erraret, non tn̄ hęreticus diceretur, imò nec peccaret, si pertinacia deesset, quia in his, quæ scire non tenebatur erraret. Vt gratia exēpli, si quis doctus uir Christianus sciens cōtrarium in sacris libris contineri ꝑtinaciter assereret Esau non fuisse filium Isaac, aut Dauidem non genuisse Salomonē, absque dubio hæreticus diceretur, & nō ob aliam causam: nisi qa hęresim obstinato animo asserit. Si uero homo simplex, & idiota aliquam istarꝫ assereret, quāuis ille ob hoc nō dicetur hæreticus, imò nec peccasse censebitur, tn̄ ab illo asserta ꝑpositio semper diceẗ hæretica. Alioqui oporteret cōcedere eandem ꝑpositionem ab aliquo assertam esse dicendam hæresim, quæ si ab alio assereret, hæresis dici non mereret. Hoc aūt concedere, quā sit erroneum, uel mediocriter docto erit manifestū, si cōsideret, quòd propositio non dependet ab assertore, ut talis dicatur. Propter nostrum affirmare, aut negare (inquit Aristoteles) nihil mutatur in re. Si propositio est uera à quocunque

que dicatur etiā si mendacissimus ille sit, semper erit uera. Si propositio est falsa, à quocūque dicatur, ēt si alias ille semper fuisset uerax inuētus, erit falsa. Oportet ergo, ut si propositio est hæretica, à quocūque asseratur, sit ēt semper hæretica. Deinde, propositio Catholica nō pendet ab assertore, ut talis dici mereat̃: ergo nec ꝓpositio hæretica ab assertore pendebit, ut hæresis dicatur. Hęc propositio: Deus est trinus, & unus: siue illam asserat Iudæus, siue Sarracenus, siue Paganus, siue Christianus, semper dicetur Catholica: ergo sua cōtradictoria uidelicet: Deus nō est trinus, & unus, à quocūque dicatur, semper erit hęretica quāuis non oīs, q̄ illam asserit, sit necessario dicendus hæreticus: qm̄ (ut postea docebimus) non satis est. ut quis dici hæreticus mereatur, quod ꝓpositionem asserat hæreticam. Rursum hæresis non deducitur ab hæretico: sed hæreticus uersa uice ab hæresi dęriuatur: nō igitur oportet, ut propositio, quæ hęresis est dicenda, sit ab hæretico asserta, sed bene contra oportet, ut qui hæreticus est dicendus, ꝓpositionem asserat hæreticam. Ex his igitur constat errare illos, q̄ dicūt, ad hoc, ut ꝓpositio aliqua dicat̃ hæresis, esse sūme necessarium, ut a uiro Christiano sit asserta. Bene tñ nos fatemur hoc esse necessarium ad hoc, ut quis hæreticus dici mereatur, quòd fidem in baptismo susceperit: q̄a hæreticus (ut diximus) ab hæresi deriuatur: non aūt hæresis ab hæretico: & homo ab assertione, & confessione sua nomen suscipit, ut fidelis, uel hæreticus dicatur. Propositio aūt nullo modo ab assertore dependet, ut illa hæretica, uel Catholica merito dici possit. Et pp̄ hanc cām à multis doctis uiris erratū est in hac parte, quia hoc considerare neglexerunt. Nam quæ ꝑtinent ad hæresim, & quę hæretico conueniunt, simul in unum cōfuderunt, tanq̄ eadem esset utriusque definitio, & eadem habēda esset de utraque re disputatio. Nos tñ rem (ut decebat) magis scrutantes, & inuestigātes, cū res esse prorsus diuersas cognouerimus, diuersas de illis disputationes faci-

mus. Nunc de hæresi diximus: postea aũt de hæretico tractabimus, ut quis tali nomine appellandus sit, ostendamus. Vt igitur ea quæ de hæresi diximus, in compendium colligamus, dicimus hæresim esse propositionem falsam fidei Catholicæ repugnantem.

De malitia hæreseos quanta sit. Cap. II.

Quanta sit hæreseos malitia ex eo facile quisque itelligere potest, si consideret quãta sit fidei bonitas, & uirtus. Rectũ enim (ut ait Aristoteles) est iudex sui & obliqui. Fidei aũt uirtus tãta est, ut sine ipsa nil Deo gratum esse possit, nec sine ipsa aliquid à nobis uere bonũ effici possit: qm̃ illa est, quæ cęteris uirtutibus uiam parat, & illis scopum, ad quem suos actus dirigant, ostendit. Sicut enim inter cęteras uirtutes, quę usitato & iam recepto uocabulo Cardinales dicũtur, prudentia est prima quia reliquas dirigit, & uiam, qua incedere debẽt, ostẽdit: sic etiam inter illas, q̃ theologales appellant, fides est prima: q̃a reliquas quid agere debeant, docet. Nemo sine fide, quid sperare aut q̃d diligere debeat agnoscit. Fide destitutus Deũ nunquam (ut decet) amabit: q̃a nunquam illum remuneratorẽ, aut uere bonum intelliget. Credere oportet accedentem ad Deũ (ait Paulus) quia est: & quòd inquirẽtibus se remunerator sit. Fides est, q̃ nobis p̃mium nostrorũ laborũ ostendit, & per hoc uires nobis ad laborãdum ministrat, & in ipsis laboribus constãtes reddit. Hæc est, quæ nos temporalia oĩa contemnere, & Deum plus quam omnia creata diligere, admonet. Nam qui ueram de Deo fidem habet, non cupit in miserijs huius seculi diues fieri qm̃ dum æterna considerat, tp̃alia sibi uilescunt. Et ideo Paulus oĩa huius mundi arbitratus est stercora, ut xp̃m lucri faceret. Per hanc Moyses honores delitias, & diuitias contempsit. Nam (ut de illo refert Paulus) Fide grandis factus negauit se esse filiũ filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm tp̃alis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorũ impro

Aristo. He. 11. Phil. 3. He. 11.

periũ Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Cũ negauit se esse filium filię Pharaonis, regiam dignitatem contẽpsit, ac ꝑinde honores huius seculi se uilipendere declarauit. Eligens affligi cũ ppl'o Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quàm tꝑalis peccati hr̃e iucunditatem, aperte ostendit nobis quãtum huius mũdi delitias ęstimauerit. Cum uero improperiũ Christi, hoc est, iniurias uel pro Christo uel ad Christi similitudinẽ patienter toleratas maiores ęstimauit thesauro Aegyptiorum, satis aperte declarauit quid de huius seculi diuitijs senserit. Cãm aũt à qua hic oium reꝝ temporalium contemptus ꝓcesserit, Paulus expressit dicẽs. Aspiciebat.n. in remunerationem. Nam idcirco elegit esse pauper, & despectus, quia credidit alia multo maiora bona in posteꝝ manere, q̃ forent per paupertatem, & cõtumelias adipiscenda. Fides est q̃ nos Dei filios efficit, sicut Paulus ad Galatas scribens ait. Omnes filij Dei estis per fidem, q̃ est in Christo Iesu. Hæc est uita iustoꝝ qm̃ ex fide (ut Abacuc propheta testatur) iustus uiuit. Hæc est denique Basis & fundamentum totius Christianæ structura, cui, quicquid ad ueram pietatem & religionẽ spectat, innititur. Hæc siquidem est illa firmissima petra supra quam Deus fundauit eccl'iam suam, supra quã nos oẽs fundari præcepit Paulus, ut stabiles & immobiles simus à spe Euangelij qđ audiuimus. Hinc iã (ut opinor) aperte conuincitur hæresim pessimũ esse uitium, qm̃ hęc fidem destruit, quæ fundamentũ est totius religionis, sine qua nihil sunt reliqua oĩa profutura. Vbi.n. fundamẽtum deest, nihil super ædificari potest, & siquid superędificatum fuerat necesse est ut corruat. Fide sublata, omni uitio quãlibet prauo & magno, porta latissima aperitur. Sicut.n. fides cæteris uirtutibus, ita econtrario hæresis oĩbus uitijs uiã parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreticorũ uexationibus conqueruntur, apud Iob dicentes. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerũt super me. Quæ uerba Beatus Gregorius interpretans ait

Gal. 3.
Aba. 2.
Mat. 16.
Colo. 1.
Iob. 30

Greg. Quasi murus rumpitur: cum prauorum persuasionibus fides quæ de redēptore nr̄o est in quorundam corde dissipatur. Cumq; peruersis in hac uita potestas tribuitur, quid aliud quam ianua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro & aperta ianua super bonos irruunt mali, cum accepta tpaliter potestate, peruersi ipsa quoque in quorundā corde destruere munimina fidei conantur. Hæc

Pro 9. Gregorius. Ob hanc causam de hæreseos malitia mystice Salomon in prouerbijs loquens dixit: Mulier stulta, & clamosa, plenáq; illecebris, & nihil oīno sciens, sedet in foribus domus suę super sellam, in excelso urbis loco. Hæc.n. uerba beatus Hieronymus de hæresi intelligēda esse censet, ita inquies: Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapientiæ, quæ sua superius sacramenta, cecinit, stulta. s. per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem, plenaq; illecebris uitiorum: & nihil oīno sciēs,

Gal. 6. sicut ait Apl's: Qui se existimat esse aliquid, cū nihil sit, ipse se seducit. Sedet autē & ipsa in foribus domus suæ id est, in doctorib. falsitatis, qui in penetralia perfidię miseros fallendo perducunt. Hactenus Hieronymus. Admonere tn̄ hic decreui lectorem: ne ex his dictis meis occasionem suspitionis accipiat me sentire, oīa infideliū opera esse peccata, ꝑut Gregorius Arminēsis docet: qm̄ ab illius opinione, & sententia ego manibus (ut dicit) et pedibus recedo. Fateor quidem sine fide nullum opus esse meritoriū, & uita æterna dignum: non tn̄ ideo consequens est, ut omne tale sit peccatum, qm̄ hæc duo, uidelicet peccatū, & meritum: non tam ꝓxime diuidunt, aut ab inuicem separantur, ut qui ab uno recedit, statim ad alterum transeat. Est.n. inter illa mediū aliquod, qd' ab troq; extremorum separatur: ita ut aliquod sit opus humanum, hoc est, per considerationem intellectus, & uoluntatis libertatem factum, quod nec est prę mio dignū, nec pœna. Verum & si non omnia infidelium opera sint peccata dicenda: infidelitas tn̄ portā aperit latissimam ad omnia uitia introducenda. Vnde euenit, ut qui infide

lis,est omni uitio perpetrando aptissimus sit. Sicut.n.q
corporales oculos amisit,male se ab hostibus tueẽ, qm̃
illoꝝ iacula,a quibus cauere illum oporteret, uidere nõ
põt,ita q fidem Catholicam,quę oculus est mentis nrę,
dereliquit a dęmonis tentationibus liberari non potest.
qm̃ sine fide hostes inuisibiles,illorumq́ꝫ iacula nõ uidẽ
tur, & ideo non cauentur. Hac de causa dæmones impẽ
se laborant à fidelibus Catholicis hos oculos eruere,ut
eo facilius illoꝝ aĩabus nocere possint, quominus ipsi
cogniti fuerint. Samsonẽ post erutos oculos, Philisthijm *Iud.17*
uinctum catenis duxerunt, & clausum in carcere mole-
re fecerunt, sic dæmones postquam oculos mentis, hoc
est, fidẽ ab aliquo abstulerunt, uinctum illum detinent,
& per oĩum peccatoꝝ circuitum illum deuolui cogũt,
Nam fide ablata, mutua inter ꝓximos charitas euane-
scit: uinculum pacis dissoluitur: concordia scinditur: ui-
lia hæc, & caduca supra illoꝝ meritũ æstimantur. Deꝰ
uilescit, & non (ut decet) colitur: omnis denicꝫ religio
prophanatur, omnisq́ꝫ pietas perit. Vnde Felix Papa, et *Felix*
martyr in epistola ad Paternum Episcopum ita ait. Hæ *Papa,*
resis quippe est nimis impia, & Euangelicæ ueritatis ini
mica, quæ non portionem aliquã lædere: sed ipsa Chri-
stianæ religionis conatur fundamenta conuellere. Quo
scuncꝫ.n.rapit ad se, non solum in hoc uitium: sed in mul
ta alia uitia ruere facit, & ipso suadẽte antiquo hoste nõ
solum persecutores ecclesiæ: sed etiam sacerdotum eius
fiunt. Hæc ille. Verum hic aliquis fortasse dubitabit, &
merito: an hęresis sit grauius schismate peccatum: dubi
tandi aũt causa hæc est qđ schisma multo grauius adeo
fuisse punitum legimus. Sed hoc nõ obstãte nos dicimꝰ
hæresim multo peiorem esse, quam schisma: qm̃ iuxta re
gulam beati Augustini, tanto aliquod malum est peius,
quãto maiori bono opponitur. At hæresis est contra pri
mã ueritatem, quæ Deus est. Schisma uero & si dicatur
esse contra charitatẽ, non tñ contra illam charitatis par
tem, quæ Deum respicit: sed contra illam, quę circa pro

ximum uersatur. Est.n. schisma contra bonum fraternæ charitatis, & unionis. Licet aũt charitas maior sit fide, sola tñ ea parte censetur maior, qua respicit Deum: et cõtra hanc non est schisma: sed contra illam, quæ respicit proximum, & hęc minor est, quã fides. Vnde colligimus hæresim esse ex genere suo grauius schismate peccatũ: q̄a hæresis diuinam ueritatem, cui fides innititur, oppugnat. Schisma aũt fraternã oppugnat charitatem, & ecc̄liæ unitatem scindit. Fatemur tñ aliquas posse contingere circũstantias, pp̄ quas schismaticus grauioris culpæ fiat reus quam hæreticus, ut puta si maior adesset cõtemptus uel quia magis per schisma, quam per hæresim noceret. Sed hæc, aut alia similia contingunt schismati: nec illi a' natura insunt, ac proinde genus schismatis non est ex illis æstimandum. Nam grauitas peccati ex genere suo, ex illis, quæ sunt illi insita, & naturalia, capienda est, & nõ ex circunstantis, quæ contingere possunt. Qđ aũt obĳcitur, schisma esse grauius punitum, fatemur q̄dem: qm̄ hoc apertissime docet liber Numerorum referens Dathan, et Abiron ob hoc scelus fuisse uiuos absorptos a terra: sed hoc non obstat quin hæresis grauius sit peccatum. Quoniam licet ultimæ pœnæ, quæ uidelicet post mortem peccatoribus infliguntur, iuxta mensuram delicti (ut legitur in Deuteronomio) imponantur, quæ tñ in hac uita infliguntur, non semper iuxta hanc mensuram dantur. Nam pœnæ, & cruciatus in hac uita non solum dantur in punitionem: sed ad medicinam, ut scilicet per eas curentur peccata, & ipsi peccatores a similib. in posterum caueant, & alĳ illoꝝ periculo sibĳpsis consulant, & ab illis abstinere procurẽt. Ob hanc causam minus, & leuius peccatum: quia tamen sępius commissum, aut quia ad illud maior est pronitas, aliquando grauius punitur, ut timore pœnæ illi aut alĳ ab illorum commissione arceantur. Populus autem Iudæorum ad seditionẽ, & schismata fuit semper procliuis, ut ex discursu sacraꝝ historiaꝝ facile est cognoscere. Et apertum etiam

Nu.16

De.25

de hac re habetur testimoniũ apud Esdram sic dicētem ciuitas illa a diebus antiquis aduersum Reges rebellat, 1.Es.4 & seditiones, & prælia concitantur in ea. Iustum ergo fuit duras infligere pœnas, ut illis ueluti acerbissimis quibusdã adustionib. tam late grassanti morbo obuiaret.

De differentia Inter positionem hæreticam, et erroneam, & temerariam, & scandalosam, & alias similis notæ propositiones. Cap, III.

Quia dixi aliquas esse propositiones, quæ & si hæreticę merito censeri non possint, ꝓꝑ uarias tñ illarum propositionũ infames notas, ut puta, quia erroneę, aut scandalosæ, aut temerariæ sunt, inhiberi possunt ab his, quibus hoc incumbit, ne prædicentur populo, aut quõ libet doceantur: ideo necessariũ esse existimaui de istarꝝ propositionum differentia tractare, ut inde constet, q̃li nota sit quęlibet falsa ꝓpositio inurenda. De propositione hæretica cum satis in primo huius operis capite tractauerim, non est opus impræsentiarum quicquam aut repetere, aut superaddere. Propositio erronea si absque ulla nominis restrictione diffiniatur, dicet̃ absolute qđ est propositio falsa. Et falsam propositionem nunc dico esse non solũ illam, qua aliqd enunciatur aliter esse, quã est: sed ẽt illam propositionem, cui quis aliter quàm deberet, assentit: ut puta quia firmius, aut certius quã deberet. Nam beatus Augustinus errorẽ diffiniens in Enchiridio ad Laurentiũ capite. 17. sic ait: Errare est approbare falsa ꝓ ueris, aut improbare uera ꝓ falsis, aut habere incerta ꝓ certis, aut certa pro incertis. hæc ille. Ex qbus aperte constat oẽm illum errare, qui propositioni dubię, aut opinabili assentit cum certitudine fidei, & omnem talem assensum esse erroneum: quia & si uerum forte sit, qđ asserit: aliter tñ quàm deberet, asserit: cum incerta ꝓ certis teneat. Si aũt iuxta hunc modũ, de ꝓpositione erronea loquamur, nulla prorsus est difficultas distinguere inter hæresim, & ꝓpositionem erroneam. cum cõstet alterꝝ esse genus, alterꝝ uero illius speciem. Nam propositio erronea genus est, quod sub se continet hæresim tã

Augu.

quam suam speciē: quia oīs hęresis est ꝓpositio erronea. non tñ uice uersa oīs propositio erronea est hæresis dicē da. Sed difficultas est non parua agnoscere, quo pacto inter se differant, hæresis, & error in fide: qm̄ si est propo sitio erronea, consequens est, ut falsa sit, & si est erronea in fide, oportet, ut falsitas illius sit cōtra ueritatē fidei. At falsum, qđ ueram fidem oppugnat: nescio qua uia eximi possit, ne hæresis dicatur. Quo fit, ut nullum sit inter illa duo discrimen: & certe si aliqđ est, tam occultum est il lud, ut oēs, qui de hac re scripserunt, latuerit: qm̄ nullus coꝝ, qui de uarietate propositionū damnabiliū scripsit, quicq̄ꝫ docuit: unde hæc diuersitas posset agnosci. Ioan nes de Turre Cremata in summa eccl'iæ, libro, quarto, parte secūda, capite. 11. diffinit propositionem erroneā, absolute: sed nō diffinit propositionem erroneā in fide. Quidam Martinus Garsia olim in regno Aragonum In quisitor, & postea Barchinonensis Episcopus, in quo dam libello, quem aduersus aliquas Pici Mirandulani conclusiones edidit, de diuersitate haꝝ propositionum in principio libri tractans, eadem, & sub eisdem uerbis, & ferè nullo mutato uerbo, dicit, quæ apud Ioannem de Turre Cremata, habebant. De Guidone Carmelita pu det loqui: qm̄ de hæresibus differens, cum nihil absolu tū, & consummatum scribat, nullā etiam prorsus de di uersitate istaꝝ propositionum mentionem facit. Ex ali quibus tñ uariaꝝ uniuersitatum, & diuersoꝝ concilioꝝ censuris: uidetur aliquod esse inter illa duo discrimē: qm̄ de uariis assertionibus illi definientes aliquas censent es se hæreticas, aliquas in fide erroneas. Quod aūt ita res habeat ex his q̄ in concilio Constantiensi definita sunt, conuinci pōt: qm̄ cum in sessione octaua eiusdē concilii multæ Ioannis Vuiclefi assertiores dānentur: non tñ oēs eadem nota uruntur: sed eaꝝ aliquę censentur hæreticę, aliquæ erroneæ, aliquæ scandalosæ. Si quis ab his angu stiis liberari cupiens, dixerit solam esse uocum differen tiam, & non reꝝ, ita ut idem prorsus sit propositio hære

tica, & propositio erronea in fide, ego illius sententię libẽ tissime consentirẽ, dicens uniuersitates illas in suis cẽsuris ad solum orationis ornatũ tali uocum uarietate esse usas, ita ut propositiones eiusdem notę, nunc hęreticas, nunc in fide erroneas appellauerint. Et huius sententiæ uidetur fuisse Ioannes de Turre Cremata: quoniam in libro, & parte supra citatis, hæc, quæ sequuntur ait. Error circa quæcunque contenta in sacra scriptura, siue ptineant ad historias, siue ad articulos fidei, siue ad mores, dicetur hæresis. Hæc ille. Si tñ cogor fateri aliquod esse inter propositionem erroneam in fide, & propositionẽ hæreticam discrimẽ, dicam, quod sentio: paratus tñ me liora docẽti obedire. Vt autem quod dixerim, apertius fiat, admonere pri⁹ oportuit diuersa esse credibiliũ gñia. Quædam.n. sunt talia, quod superant uirtutem nr̃i intellectus, ita ut ad illa intelligenda non possit pertingere noster intellectus nisi prius crediderit, de quibus Esaias iuxta translationem. LXX. ait. Nisi credideritis, nõ intelligetis. Et ista sunt, circa quæ proprie uersatur fides. Esa. 7.
Assertio aũt, quæ hæc credibilia oppugnat, hæresis proprie dicitur. Alia sunt credibilia, quæ non omnem uirtutem intellectus superant, & sunt illa, quæ intellectus ex uirtute sua (non excludo hic uniuersalẽ Dei concursum) attingere põt: sed peccatis obscuratus intellectus cognoscere non potest, & pp hoc Deus nr̃i miseratus illa per scripturam sacrã nobis innotescere uoluit, ut si per nos ipsos malitia nr̃a obstãte illa cognoscere nõ ualeremus, saltem Deo docẽte intelligeremus. Tales sunt istæ propositiones. Deus est. Deus est unus. Deus est intelligẽs. Deus est oĩpotens. Istæ oẽs propositiones naturali lumine intellectus possunt sciri: quod aũt a multis gentibus, fuerint ignoratæ, malitia fuit causa, quæ illorum excæcauit intellectus. Nam de istis, & alijs similibus propositionibus Paulus loquebať, cũ Gentilium philosophorũ insipientiam & cęcitatem arguens, dixit: Qui ueritatem Dei in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei ma Ro. 1.

nifestum est in illis. Quæ uerba exponens beatus Anselmus ait: Veritatem, id est, quod ipse est uerus Deus, detinent in iniustitia, qa cum uere sciant uni creatori Deo debere cultum summæ uenerationis exhiberi, eũ iniuste exhibẽt creaturæ. Et post pauca subdit. Nam illi nouerunt ueritatem, quam cæteris abscõdunt: quia quod notum est Dei, id est, quod naturali ingenio sciri potest de Deo, manifestum est illis. Multa. n. sunt, quę de Deo per naturã sciri nõ pñt: sicut est mysteriũ ĩcarnatiõis, et passionis, qd' latuit sapiẽtes mundi. Sed hoc de Deo naturaliter sciri potest: qd' ipse sit Deus: quia omĩs creatura ostendit se non esse Deum: sed esse alium, qui eam fecerit cuius seruitio parere necesse sit. Ita quod notum est de Deo manifestum est illis. Hæc ille. Et istæ tales propositiones non sunt proprie obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (ut beatus Gregorius ait) fides non habet meritũ, cui humana ratio præbet experimentum. Assertio ergo talis, quæ est contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt, erronea in fide dicetur. Vt gratia exempli, quod Deus nõ est unus: qd' deus nõ opš: qd' xp̃s fuerit homo in triduo: quod anima hominis producatur ex semine humano, sicut anima bruti: qd' charitas, qua nos Deum diligimus, est Spiritussanctus. Vita actiua est excellẽtior, quã contemplatiua. Omnes istæ propositiones dicẽdæ sunt erroneę in fide: quia ratione naturali confutari possunt. Hoc igitur inter propositionem hęreticam & ꝓpositionem erroneam in fide esse censeo: quod hæresis proprie dicta est contra credibilia, quæ superant omnem uirtutem intellectus. Error uero in fide est contra credibilia, quæ ratione naturali probari possunt. Si autem credibile aliquod hmõi fuerit, ut præter rõnem naturalẽ possit etiam probari per sacram scripturam, aut ecclesię determinationem, aut per alias uias, quibus ea, quæ credere tenemur probari possunt, assertio, quæ illud credibile opugnat, dicetur hæretica simul, & erronea in fi-

Ansel.

Greg.

de. Talis est hæc propositio: Deus non est unus. Nam, quia ratione naturali illius falsitas conuinci potest, dicetur propositio erronea in fide: quia uero idem per sacram scripturam potest probari, dicetur propositio hæretica, & pertinax illius, aut alterius similis propositionis assertor, censebitur hæreticus, & uelut talis erit merito puniendus. Pōt adhuc aliud inter hæc duo dari discrimen, per hoc, quod hæresis semper est contra id, quod credere tenemur. Error autem in fide non semper est cōtra id, quod credere tenemur. Sūt enim multæ propositiones theologicæ, quæ in sola opinione cōsistunt, quarū neutram contradictionis partem homo credere tenetur: sed qnamlibet citra fidei dispendiū tueri potest. Tales sunt istæ propositiones. In sacramento nouæ legis est aliqua qualitas supernaturalis causans gratiam Beatus, Deo ita operante, potest uidere unam personam diuinam sine alia. Beatitudo consistit magis in uisione, quā in dilectione. Qui has propositiones, aut illarum cōtradictorias assereret, non esset hæreticus, siquis tamen alteram illarum sic assereret tanquam fidei articulum, ita ut oppositā assertionem censeret hæreticam, talis erraret in fide, & (ut infra capite octauo huius libri dicemus) esset hæreticus: quia firmius illi adhæret, quā deberet. Nam errat iuxta Augustini sententiā: quia habet incerta pro certis: sicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæ distinctiōes inter propositionem hæreticam, & erroneam in fide, non placent, ego aduersus illum contendere nolo: sed rogo illum, ut offerat meliorē quoniā (ut dixi) paratus sum meliora docentē audire. Audiui ego ex quorundam relatu, uirum, quendā doctissimum in Complutēsi gymnasio publice theologiā profitentē, qui, ut inter hæc duo aliquod præberet discrimē, prius de errore distinguebat sic in publica lectione, dicens. Dupliciter aliqua propositio dici potest erronea. Potest enim esse erronea errore logico, & omnis falsa propositio est hoc errore erronea. Quo fit, ut omnis pro

positio erronea in fide errore logico, sit etiã hæresis dicenda: quia omnis talis dicit falsum in fide. Alio modo potest dici aliqua propositio erronea in fide errore theologico, & est illa, quæ est contra communem opinionẽ theologorum. Ex quibus multæ sunt, quæ nullo modo hæreses dici merentur. Dictumq; est mihi illum quum hæc doceret, hoc dedisse exemplum. Hæc propositio. Virgo Maria cõcepta est in peccato originali, est erronea in fide errore theologico, quia est contra communem præsentium theologorum opinionem, non tamen est hæresis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illã pro fide Catholica tenendam esse ecclesia unquam decreuit. Quantũ ueritatis hæc erroneæ propositiõis distinctio habeat, lectori iudicandũ relinquo, admonens solum, ut cõsideret, quomodo possit dici propositio erronea in fide quę nec ex parte suæ enunciationis, nec ex parte illius, qui illam firmius, quàm deberet, asserit, fidem oppugnat. Nam etsi demus omnem illum, q asserit aliquid cõtra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durum est, ut quis dicatur errare in fide, quando propositio quã asserit. non est contra fidem, nec modus asserendi est contra fidem: quia non maiorem, quã debet, illi adhibet fidem.

Propositio hæresim sapiẽs, aut male circa ea, q̃ ad fidẽ ptinẽt sonãs est illa, quę in prima significatiõe, quàm uerba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quamuis pie intellecta sensum aliquem habeat uerum. Vt sunt istæ propositiões. Pater est maior filio. Christus est creatura. Tres sunt Dij. Vesci carnibus, uel non uesci impertinẽs est Christianę pfectioni, Philosophi Gentiles in sola lege naturę saluari potuerunt. Hæc ultima pro eo hæresim sapit, quia si fidem excludat, est hæretica si fidem de Deo non excludit, uera est, & ideo sic nude prolata hæresim sapere uidetur, & expositione indi-

get. Istæ propositiones licet pie intellectæ aliquem uerum sensum habeāt, tamen iuxta facialem uerborum significationem, hæresim sonant. Cum igitur hæ propositiones, aut aliæ similis notæ prędicantur, aut docentur, duo consideranda sunt ab illis, quibus de hęreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum est de persona asserente, an sit alias de hæresi suspecta. Alterum est, an aliquis ex auditoribus uerba illa iuxta sensum hæreticum intellexerit, ac proinde scandalizatus fuerit. Et si hoc ultimum contigerit, uocandus est illius propositionis assertor, & cogēdus: ut publice ea, quæ dixit iuxta uerum illorum uerborum sensum interpretet, ut omne scandalum ab auditoribus tollatur. Si uero persona est suspecta: sed nullum auditores ex illius uerbis concepere scādalum, tunc uocādus est secreto, & de uerborum suorum intelligentia interrogandus, & si iuxta Catholicū sensum uerba illum dixisse constet, liber absq; ulla punitione dimitendus est, neq; (ut ego existimo) opus est illum ad publicam uerborum suorum declarationem cogere, ne forte ex noua uerborū declaratione aliquis scādalizetur, qui ante non fuerat scandalizatus. Iustum tamen esse censeo, ut Inquisitores admoneant prædicatorem, aut doctorē talem, ne similia iterum sine manifesta uerborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensiua est propositio, quæ auditoribus pijs occasionem ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla ꝑponam, ut ad istarum imitationem possit lector prudens de alijs iudicare.

Hæretici sunt tolerandi, & non occidendi.

Maioris meriti est eleemosynā paupi elargiri, q̄ eleemosynam pro Missæ sacrificio offerre.

Ineptū est pro oratione offerre salutationē Virginis.

Tyrannum potest quilibet illius subditus ocidere.

Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni.

Nullum est præceptū de baptismo suscipiendo.

Omnes istæ propositiones sunt scandalosæ: quia om

nes auditoribus occasionem ruinæ præbent. Prima quidem uiam latissimam aperit ad hæreses, quascunque inducendas, quoniam facilitas ueniæ incentiuum præbet delinquendi. Secunda propositio auertit a sacrificio Missæ, & deuotione illius: quia si populus credat minoris meriti esse Missæ sacrificium, quàm eleemosynam, tunc populus minus reuerebitur illud sacrificium, quàm oportet, nec toties illud celebrare faciet, ut nũc facit. Sed unicam Missam (ut Lutherus docet) uni populo satis esse dicet. Tertia propositio tollit deuotionem, quam populus ergo piam Dei matrẽ habet, quam Deus mediatricem esse uoluit inter nos, & illum.

Quarta propositio animum, & uires populo præbet, ut prolibito dominum suum occidat: quoniam semper causabitur dominum suum esse tyrannum.

Quinta ꝓpositio quodãmodo hoĩes a ieiunio auertit.

Sexta propositio tepidos reddit homines ad baptismum suscipiendum.

Propositio temeraria est illa, quæ omni prorsus caret authoritate, aut ratione, quæ alicuius sit momenti, per quam illa probari possit. Illa.n. temere fieri dicuntur (ut beatus Thomas in secunda secundæ. quæst. 53. ait) quæ nulla ratione reguntur, quo fit, ut illud merito temerarie assertũ dicatur, quod nulla authoritate, aut ratione probari potest. Illa igitur propositio dicetur temeraria in fide, quæ de rebus ad fidem spectantib. aliquid enunciat, quod nulla ratione, nullaque authoritate probari potest. Tales sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Dies iudicij erit infra annum.

Christus redẽptor noster mansit per 40. dies, qui fluxerunt a resurrectione usque ad ascensionem in arca fœderis. Discipuli Ioãnis Baptistæ fuerunt illi, qui in Christi redemptoris nostri passione, dixerunt: Tolle, tolle, crucifige eũ. Ioan. Euan. fuit sanctificatus in utero mr̃is.

Omnes Romæ uiuentes sunt in peccato mortali.

Omnes Episcopi damnantur.

Plures saluantur ex coniugatis, quàm ex monachis.

Plures fœminæ saluantur, quàm uiri.

Omnes istæ propositiones sunt de temeritate notandę, & illarum assertor, merito temerarius cēsebitur. Ab hac tamē nota liberabitur propositio, & illius assertor, si aliquam uerisimilitudinem habeat id quod asseritur, quãuis & authoritate, & ratione careat, præsertim si aliqua utilitas ex illa assertione oriri potest. Vt sunt multa, quæ uiri contēplatiui gesta fuisse uerisimiliter imaginantur, et populo narrata optimos per illa suscitare possunt affectus. Talia sunt quædã iniuriosa uerba, quæ a pessimis satellitibus, & alijs militib. & crucifixoribus Christo redēptori nostro in faciem dicta fuisse uiri contēplatiui, uerisimiliter imaginant̃, & concionatores uerbi Dei utiliter illa populo referunt. Quę & si nulla authoritate, aut ualida ratione probari queant, non tamen ideo sunt temeraria dicenda, quia magna uerisimilitudine roborã tur, & nō sine utilitate referuntur. Si tamen omni careat uerisiḿitudine quantūlibet illa ꝑficere sperēt, temeraria merito cēsebunt̃, & uelut talia ꝓhiberi debēt ab his, ad quos hoc facere spectat: quia non sunt facienda mala, ut inde ueniant bona: neque Deus indiget mendacio nr̃o.

Propositio schismatica, & seditiosa est, quę unionem membroꝝ eccl'ię, aut ul'iter, aut particulariter quõlibet tollit, cuiusmodi sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Episcopus non est simplici sacerdote superior.

Papa non est superior cæteris Episcopis.

Malo prælato non est obediendum.

Per peccatum mortale omnis potestas amittitur.

Subditi possunt dominos suos cum aliquod crimen commiserint, pro libito suo corrigere, & punire.

Propositio iniuriosa est, quę alicui fidelium statui, uel alicui illustri personæ detrahit. Tales sunt multæ assertiones Ioannis Vuiclefi. & Ioannis Huss. quæ in concilio Cōstantiensi sessione octaua, & quintadecima damnatæ sunt. E quibus sunt istæ, quæ sequuntur.

Siquis ingreditur religionem priuatam qualencunq; tam possessionatorum, quam mendicantium redditur ineptior, & inabilior ad obseruantiã mandatorũ Dei.

Religiosi uiuentes in religionibus priuatis, nõ sunt de religione Christiana.

Omnes de ordine mendicantium sunt hæretici, & dãtes eis eleemosynas sunt excommunicati.

Ecclesia Romana est synagoga Sathanæ.

Papa est Antichristus.

Cardinales sunt ministri Antichristi.

Omnes istæ propositiones, sunt iniuriosæ dicendę, eo ꝙ apertissimas, statibus, aut illustribus personis inferũt iniurias. Cum iam de omni genere propositionum damnabilium disseruerim, operæpretium fore existimaui admonere lectorem, ne ista propositionum genera sic putet esse ab inuicem distincta, & separata, ut uni et eidem assertioni conuenire non possint. Põt siquidem eadem assertio multis ex his, quas modo explicuimus notis maculari. Nam hæc propositio, quæ una est ex pestiferis Ioannis Vuiclefi assertionibus. Religiosi uiuẽtes in religionibus priuatis non sunt de religione christiana, est hæretica, scandalosa, temeraria, schismatica, & iniuriosa. Hæretica est: quia contra uniuersalis ecclesiæ, definitionem sentit. Scandalosa, quia homines ab ingressu religionum auertit, & professis, ut uota, quæ domino uouerunt non reddant, suadet. Temeraria dicetur, quia nulla prorsus ratione, aut authoritate fulcitur. sed omniũ sanctorum uirorum turbæ cõtradicit. Shismatica ideo merito censenda est quia ecclesiæ unitatem diuidit, cum religiosos ab illa separat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religiosis sit iniuriosa adeo est apertum, ut nullus merito dubitare posit.

De multiplici uia per quam conuinci potest aliquam propositionem esse hæreticam. Cap. 4.

Quamuis de hęretica ꝓpositione satis, ut existimo, disseruerim, ut tamen rem plene absoluerem, necessarium

rium fore iudicaui, uias ostendere, per quas propositio aliqua posſit apertiſsime de hæresi conuinci, ne forte in damnatione propositionis alicuius, iudices, quibus hoc agere incumbit, sententiam peruertant propositionem aliquam uelut hęreticam damnantes, quæ talis merito dici non poſſet, aut Catholicam dicentes, quæ uelut hęretica damnanda erat. A multis enim nō solum idiotis, & ignorantibus: sed uiris etiã alioqui doctis, hac in parte erratũ est, cum multas propositiones in suis scriptis uelut hęreticas diffamauerunt, quæ nihil minus quàm hęreticę dici merebantur. Nam (ut de alijs taceam) multas aſſertiones hęreseos nota maculauit in suo illo opere de hęresibus, Philaster Brisiensis Episcopus, de quo Augustinus mentionem facit in lib. de hęresibus, ad qđ uult Deum, quæ tamen pro Catholicis nunc ab omnibus defenduntur. Multas etiam illic tanquàm Catholicas nobis proponit aſſertiones, quas nos in eo opere, quod aduersus omnes hęreses edidimus, inter hæreses non immerito recensuimus. Ne igitur simile quid alijs contingat, plures uias, eásque certas, & ĩdubitatas, nũc ostendere decreui, per quas propositio aliqua de hæresi conuinci posſit. Ex quibus apertiſsime constabit propositionem illam non eſſe hæreticã dicendam, quæ aliquo istorum modorum, quos statim explicabimus, nō potuerit de falsitate conuinci.

Prima uia, & omnium potiſsima est sacra scriptura: quoniam omnis, qui se Christianum fatetur, tenetur firmiſsime credere uera eſſe omnia, quæ nos sacra scriptura docet, & nefas est de illis quomodolibet dubitare. Quoniam aliàs Deus, qui illarum omnium primus credit author, suspectus de mendacio haberetur, qđ Christianę aures audire horrent. Vnde Augustinus in epistola ad Hieronymum, q̃ est decima nona in ordine suarũ epistolarum, ita ait: Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris, q iam canonici appellãtur, didici hunc timorem, honorẽq; deferre, ut nullum eorum au Aug.

torem scribendo aliquid errasse firmissime credam ac si aliquid in eis offendero literis, qđ ui deať contrariũ ueritati, nihil aliud, quam uel mendosum esse codicẽ, uel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, uel me minime intellexisse non ambigam. Hęc Augu. Et habẽtur hęc uerba in uolumine decre. in ca. Ego solis. dist. 9. Quãquam illic mendose Augustini uerba citantur, propter quod moneo lectorẽ, ut quæ in decreto ibidem citãtur ad hoc exemplar corrigat. Cũ ergo oĩa, q̃ nobis sacra scriptura credenda proponit, firmissime credere teneamur, consequens est, ut quicquid illis repugnauerit, hæreticum sit merito censendum. Neq; curandum est, an aperte contradicat, an latenter: qm̃ quocũq; modo repugnare constiterit, propositio illa sic cum scriptura sacra pugnans, erit merito de hæresi notãda. Sunt. n. aliquæ hęreses quarum cõtrariæ, aut cõtradictoriæ sunt expressę in sacra scriptura, & hmõi ꝓpositiones sunt, quæ aperte contra sacram scripturam pugnãt. Vt (gratia exẽpli) quo'd Christus non est Deus. Quo'd tres personę nõ sunt una essentia, illarum contradictoriæ sunt expressæ in sacra scriptura. Sunt etiam aliæ hæreses quarum contrarię, aut contradictoriæ, licet non sic exprimuntur in sacris literis, ut sub illo uerborum tenore ibidem habentur, tamen ex illis, quę sacra scriptura docet, euidentissima cõsequentia inferuntur tales cõtrarię, aut contradictorię: & tales assertiones latenter pugnãt contra sacrã scripturam: quia repugnat contra illa, q̃ ab illis necessario deriuantur. Et tales propositiones sunt etiam hęreticę censendę perinde ac primę: qm̃ ea, quę ex cõtentis in sacra scriptura, necessaria consequentia inferuntur, tantam habeat ueritatis firmitatem, & fidei necessitatem quantam illa, ex quibus colliguntur, Verbi gr̃a, istę propositiones: Deitas est mortua in passione xp̃i. Christus non est simul deus & homo. Hęreticę dicuntur, & sunt: quia licet illarum oppositę sub illo uerborum tenore in sacris literis non inueniantur. Ex illis tñ, q̃ in sacris lite-

ris continentur,euidenti consequẽtia deducunt. Hic tñ summe aduertere oportebit,ut qsq; in hmõi deductioni bus,optime,& euidenter colligat:qm̃ si cõsequentia nõ sit euidens,sed dubia,non erit etiam euidẽs propositio- nem,q̃ cum sacra scriptura in faciem pugnare uidet,esse hęreticam.Erit tñ de hęresi suspecta, quousq; de conse- quentia cõstet,necessaria sit an non.Prima igit uia,&(ut diximus) oĩum potissima,qua propositionem aliquam de hęresi conuincere possumus,sacra est scriptura. Hęc est.n.turris illa Dauid,ex qua mille clypei pẽdent,et oĩs armatura fortium:qm̃ ex ea sumẽda sunt arma, quibus contra hostes fidei Catholicę pugnare debemus. Hęc est ẽt torrens ille unde Dauid lapides sumpsit,quib.sup bum Goliath acerbissimum Israelis hostẽ prostrauit. Vnde Paulus in posteriora epist.ad Timoth.ait.Omnis scriptura diuinitus inspirata,utilis est ad docendum, ad argugndũ,ad corripiendũ,ad erudiendum in iustitia,ut perfectus sit homo dei ad omne opus bonũ instructus, Hic tñ admonendus est lector, ne putet sacrę scripturę uerba iuxta oẽm illorum, sensum esse efficacia ad hęre- ses confutandas,qm̃ nisi in sensu literali sumant, parum roboris habent ad disputationem. Sensus mysticus nõ est ualidus ad hęreticos cõuincendos,sed solus literalis, Can.4 1.re.17 1.tim.3

Secunda uia, per quam propositio aliqua potest de hęresi conuinci est concilij gñalis recte(ut decet)cõgre- gati definitio. Concilia siquidẽ generalia errare non pos sunt:cum a spiritu sancto,qui illis semper assistit,regan tur. Quo fit,ut illis,quę a gñali cõcilio recte congregato decreta sunt,& quę ex hmõi decretis cõsequentia neces- saria deducũtur, plenam teneamur pstare fidem, etiam si apertis scripturę sacrę testimonijs illa probari nõ pos- sint. Omnis igit propositio asserens aliqd contra alicui9 probati concilij definitionem,aut contra illud, qđ eui- denti, & necessaria consequentia ex cõcilij decreto col- ligitur,erit merito hęreseos nota maculanda, & ad illi9 redargutionem satis est probati cõcilij definitio, etiam

si apertum sacrę scripturę testimonium cõtra illã desit. Per hanc uiam multę ꝓpositiones de hęresi conuincunť, quę subtractis conciliorũ definitionib. minime, aut difficillime possent hęreticę demonstrari. Ne aũt quis mihi in hac parte ob exemplorũ defectũ fidem deroget, aliquas propositiones subiũgã, quę nisi cõciliorum authoritate uix possent a gremio fidei Catholicę reijci.

Substantia panis materialis, & substantia uini materialis sunt realiter in sacramento altaris.

Populares possunt ad arbitrium suũ dominos delinquentes corrigere.

Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro illis in temporalibus subuenientibus.

Oratio priuati hominis nulli prodest.

Anima rationalis non est uere, & per se forma corporis humani.

Epistola ad Hebręos non est Pauli.

Epistola prima ex septem canonicis non est Iacobi.

Omnes istę propositiones sunt hęreticę, illarum tñ error uix aliunde posset demonstrari, quàm ex conciliorũ authoritate. quatuor primę damnatę sunt in cõcilio Cõstantiensi sessione octaua. Quinta damnata est in cõcilio Vienensi sub Clemente huius nõis quinto sũmo Põtifice, cuius decretum habeť in Clementina de sum. Trinitate, & fide Catholica. Duę ultimę per multa concilia damnatę sunt.

Tertia uia per quam possumus assertionem aliquam de hęresi conuincere, est uniuersalis ecclesię consensus sine alicuius scripturę sacrę testimonio, & sine alicuiꝰ generalis concilij definitione. Multa.n. sunt, q̃ etsi in scriptura sacra non cõtineantur: quia tñ antiquissima ecclesię cõsuetudine seruata sunt, uim habent nõ paruam ad hęreses confutandas: qm̃ credi par est, illa ab ipso Christo saluatore nostro fuisse deriuata, et inde ex ore in os ad nostra secula peruenisse. Nã idem de Archippo, & Lysiade Pythagoricis philosophis fertur, q Thebis in

Gręcia ſcholas habentes Pythagorica dogmata ſolo uerbo tradebant, quę diſcipuli memoriter retinentes, in genio, & memoria pro libis utebantur. Chriſtum nihil ſcripſiſſe, quod permāſerit legimus: ſed ſolo uerbo docuiſſe, cuius uerba, & pręcepta non omnia Euangeliſtę ſcripſerunt: ſed eorū aliqua memoriter cōſeruata ſunt, & ex ore in os transfuſa ad nos peruenerunt. Quæ autē ſic ſeruata ſunt, firmiſſimam habent ueritatis certitudinē perinde ac ſi per ſcripturam fuiſſent traditæ. Nā ſicut Deus Spiritu ſuo diuino adflauit Euangeliſtas, aut alios ſacros ſctiptores, cum aliqd ſcripſerunt, ita adflat eccleſiam eodem Spiritu, cum aliqd illa nobis loquitur, Chriſtus ſiquidem Apl'is ſuis ait. Non eſtis uos, q loquimini: Mat. ſed Spiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Nō eſt.n. 10. credendum Deum eccleſiam ſuam deſtituiſſe iam Spiritu ſuo, ut iam per os illius loqui dedigneť, prout ante faciebat: præſertim cum ipſe dicat. Ego uobiſcum ſum uſque ad cōſummationem ſeculi. Sicut ergo credimus Mat. ſcripturæ diuinę p manus Apoſtolorꝫ, et Euangeliſtarꝫ 28. ſcriptæ, ita etiam credere tenemur uoci diuinę p os eccleſiæ prolatæ. Nam ſicut non oīa, quæ Chriſtus fecit (ut Ioannes Euangeliſta teſtatur) ſcripta ſunt, ita neq; oīa, quæ dixit. Iſtorꝫ aūt ſiue factorꝫ, ſiue dictorꝫ Chriſti, q Ioā. 20 ſcripta non ſunt, multa credendum eſt Apoſtolos alijs uerbo narraſſe, atque ita ex ore in os, & ex pectore in pectus trāsfuſa ad nos uſque pueniſſe ſine alio quouis ſcripturæ teſtimonio. Talia ſunt fermè oīa, quę ad ritum ſacramentorꝫ exercendorꝫ Catholica ſeruat eccleſia: qui ritus quamuis in ſacra ſcriptura nō ſint expreſſi, illos tñ reijcere non licet: qm̄ aut oēs illi aut maior illorꝫ pars ab ipſo Chriſto illorꝫ inſtitutore proceſſit, & ex ore ī os prodiens ad nos uſque peruenit. Quo fit, ut ſiquid contra hæc, quæ uſque ad hæc tpa ſic ſeruauit, & docuit eccleſia, aliqd doceatur, illud ſit merito hæreticum cenſendū. Vnde Origines Homilia quinta ſuper librū Numerorꝫ, ait: In eccleſiaſticis obſeruationibus, ſunt nōnulla, Orige

quæ omnibus q̃dem facere necesse est,nec tñ ratio eorũ omnibus patet. Nam q̃d (uerbi gratia) genua flectim⁹, orantes,et quòd ex omnibus cœli plagis ad solam Oriẽtis partem conuersi orationem fundimus,non facile puto cuiquam ratione cõpertum. Sed & Eucharistiæ, siue pcipiendę,siue eo ritu,quo geritur explicandæ,uel eorũ, quæ geruntur in baptismo uerborũ,gestorumq́; & ordinum,atq; interrogationũ,ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tñ oîa hæc operta,& uelata portamus super humeros nostros,cum ita implemus ea,& exequimur,ut à magno Pontifice, & eius filijs tradita, &cõmendata suscepimus. Hactenus Origenes. Præterea ille uerborũ cõtextus, & ordo,quo Catholica utitur ecclesia in consecratione corporis,& sanguinis Christi, apud nullum Euangelistarũ plene reperitur, nephas tñ esset credere alijs uerbis sacramentum illud esse conficiẽdum,quam quibus nunc conficit Ecclesia:qm̃ talia uerba,quibus nunc utitur ecclesia,ab ipso Christo (ut credimus)processerunt.Hoc.n.Innocentius Papa huius nominis Tertius fatetur sic ingens.Credimus igitur,quòd formam uerborũ:sicut in canone reperitur,& à Christo apl̃i,& ab ipsis eorũ acceperint successores. Hęc Innocẽtius,& habentur hæc uerba in uolumine decretaliũ,titulo de celebratione missarum.cap. Cum Marthæ. Certissima igitur uia,& ualidissimum argumentum ad cõuincendum aliquam propositionem esse hæreticorũ,est ecclesię uniuersalis consensus,ita ut illa propositio dicatur hęretica,quę est contra uniuersalem ecclesiæ cõsensum, quamuis nullum sit scripturę testimonium,quo possit talis propositio conuinci. Vnde Sapiens in prouerbijs ait. Ne dimittas legem matris tuæ.

Prou.6 Quarta uia est iudicium sedis Apostolicę:qm̃ hæc circa illa,q̃ fidem spectant,errare nõ põt. Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per nomen sedis Apostolicæ intelligere debeat: qm̃ hoc nomine non ipsa sola Papæ persona intelligitur: qm̃ illa errare põt,ut hõ

male sentiẽdo, & male opinãdo: sicut de multis summis Pontificibus historiæ referũt illos errasse. Nam (ut de cę teris taceam) Honorius Primus damnatus est in sexta sy nodo, eo quòd Monothelitarũ hæresi faueret. Nomẽ se dis Apostolicæ significat ipsum summum Pontificẽ, nõ ut facit aliquid tanquam priuata persona: sed ut facit ea quæ ad cathedram spectant, non ex suo tm̃ consilio pro cedens: sed ex consilio bonorũ uirorũ, & doctorũ. Hoc modo capitur nomen sedis Apostolicæ quotiescunque in decretis, aut alibi legitur Apostolicã sedem nõ posse errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic oẽs Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt tanquã ipsius diuina uoce Petri firmatæ. Hæc ille. & habentur in cap. Sic. dis. 19. Quę uerba exponens Archidiaconus super decreto ita ait. Caute dicit Apostolicæ sedis, & nõ dicit Apostolici. Hæc ille. Sedis ergo Apostolicæ sanctiones, siue sententia in iudicio prolata a Romano Pontifice, intelligitur non, quæ occulte, malitiose, inconsulte per solum Romanum Pontificem, aut etiam quę per ipsum cũ paucis sibi fauentibus, aliĳs in fraudem contemptis, siue nõ uocatis ꝓfertur: sed quæ à Romano Pontifice, ex cõsilio plurimorũ uirorũ sapientum præsertim Dominorũ Cardinalium, plene prius examinata profertur. Quali autẽ examine Apostolicæ sedis sententia sit discutienda, anteq̃ proferatur, Beatus Gregorius declarat sic inquiẽs. Grego.
Apostolicæ sedis sententia, tanta semp̄ consilĳ moderatione concipitur, tãta potentia, & maturitate decoquitur, tantaq́ deliberationis grauitate ꝓfertur, ut nec immutari necessariũ ducat nisi forte sic prolata sit, ut retractari possit, uel immutari, si secundum tenorem p̄missæ conditionis existat. Hæc Gregorius. Et habenẽ hæc uerba in decreto. 35. q. 9. cap. Apostolicæ, Sic igitur accipiẽdo nomen sedis Apostolicæ, credo illam in fide errare non posse, & illius sanctiones esse prorsus indeuiabiles, non quidem ratione personæ, à qua procedunt: quoniã cum homo sit, consequens erat, ut errare posset: sed ra-

Greg. tione cathedræ, quam regit, & moderatᷓ. Nam personæ alioqui indignæ Deus dona gratiarꝝ impartiri solet ꝓ officium, quod administrat. Nam (ut de alijs taceam)
Ioã. 11. Cayphę ꝓ pontificiã dignitatem qua honestatus erat, datum est de humani generis redemptione per Christi mortem facienda prophetare. Multo ergo magis dignũ erat, ut illi, qui totius ecclesiæ est pastor, & rector, Deus ueritatis indeuiabilis priuilegiũ concederet. Sic.n. Christus se facturꝝ promisit, dicens: Ego rogaui ꝓ te Petre, ut
Luc. 22 non deficiat fides tua, & tu aliqñ conuersus cõfirma fratres tuos. Qũo aũt deficiet Petri, hoc est, Apostolicæ sedis fides, illo pro ea rogante, qui semper exauditur. Aut qũo oues errantes reducere posset, aut uacillantes confirmare si illarꝝ pastor, & rector erraret perinde ac illæ? Ideo beatus Leo in sermone secundo suæ ordinationis, hanc Christi ꝓmissionem pertractans, ait: Specialis cura a Dño, Petri suscipitur, & ꝓ fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorũ status certior sit futurus si mens Principis uicta non fuerit. In Petro ergo oĩum fortitudo munitur, & diuinæ grãæ ita roboratur auxilium, ut firmitas, quæ per Christũ Petro tribuitur, per Petrum Apl'is conferatur. Hæc beatissimus Leo Papa. Si qñ forte aliquis Romanus Pontifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, quod non tantam quantam debebat, adhibuit diligentiam, antequam sententiam proferret, qm̃ uel rem non plene (ut decebat) examinauit, uel non eos, quos oportebat, cõsuluit. Eo.n. euentu errauit, ut particularis persona, non ut Cathedræ moderator, & rector. Errauit tunc hõ, qui in sede Apl'ica erat: sed non errauit sedes Apl'ica, qm̃ sedes Aplica (ut supra ex beato Gregorio ostẽdimus) nihil sine maturo examine iudicat. Cũ aũt sic iudicat, errare illa non põt, quia Deus in medio illius existit, ne a uera fide moueatur. Cum igitur hoc priuilegio Deus Apl'icam sedẽ donauit, ut errare illa nõ possit, cõsequens est, ut ijs, q̃ ab illa maturo examine p̃habito in rebus fidei definita, & iudicata sunt: omnes credere te

neantur, & siquid contra illa pertinaciter asseratur, hæreticū sit necessario iudicandum. Vnde beatus Hieronymus Damaso Papæ scribens, ait: Hæc est fides Papa beatissime, quā in Catholica didicimus ecclesia, quāq; semper tenuimus, in qua si minus perite, aut parū caute forte aliquid positum est, a te emendari cupimus, qui Petri, & sedem, & fidem tenes. Si aūt hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare uoluerit, se imperitum, & maleuolum, uel non ēē Catholicum: sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Per hanc uiam conuincimus has propositiones esse hæreticas. Hiero.

Confessio sacramentalis est solum de iure humano.

Animæ iustorum in gratia decedentium non uident clare essentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæ duæ propositiones tanquam hæreticas Catholica reijcit ecclesia: illarū tn̄ error non tam facile aliunde posset euidenter demonstrari, sicut ex Romanorū Pontificiū determinationibus. Nam primam damnauit Syxtus Quartus, cuius decretum ego inserui in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidi, titulo de confessione. Secundam damnauit Benedictus Vndecimus, & illius decretum positum est in eodem opere, titulo de Beatitudine hæresi sexta.

Quarta uia per quam possumus conuincere assertionem aliquā esse hæreticam, est oīum sacrorū doctorū, q de re illa scripserūt contra illā ꝓpositionem concors sententia. Nam id, quod contra omnium talium sentētiam assertum fuerit, hæreticū esse constabit. Si tn̄ uni tm̄, aut alteri sacro doctori contradixerit aliqua ꝓpositio, non proinde talis propositio censenda est hęretica, qm̄ taliū hominum scripta, quamlibet illi sint sancti, & docti: nō sunt uelut oracula diuina recipienda: quia non constat illa a Deo processisse: sed ab homine, qui falli potuit. Nihil aūt obstat, ut eum, qui falli potuit, falsum fuisse dicamus. Neque etiam est æquum, aut rationi consentaneū:

ut ei,q & falli,& fallere pōt, qualis est quisqs purus hō sub gehennæ cōminatione credere teneamur:qm̄ hac ratione euenire oporteret,ut sæpissime falsa pro ueris, & uera ꝑ falsis recipere teneremur: qđ nefas est dicere. Verum & si singuloꝵ sanctoꝵ scripta non sint sic ꝑ lege tenenda:ut impium sit ab illis discedere:oīum tm̄ sacrorum doctoꝵ de rebus fidei concors sententia, cui nunquam ab ecclesia, aut ab alijs uiris Catholicis impune contra dictum est,pro uera ecclesiæ definitione tenēda erit. Nā
Eph.4 (ut beatus Paulus ait)ad hoc nobis dedit Deus,quosdā Apostolos,alios prophetas,alios doctores: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento in nequitia hominum,in astutia ad circūuentionem erroris. Si ergo ad hoc dati sunt,ut non erremus,nō est possibile,ut oēs simul errauerint,qui,ut nos non erraremus missi sunt.Pręterea sacræ literę ad ueteres doctores nos mittūt,ut ab illis doceamur,quo fit,ut eadē lege nos illis credere teneamur. Frustra siquidē ad illos accedere iuberent:nisi illorū doctrinam suscipere teneremur. Sic
De.32. .n. Moyses ait:Memento dierum antiquoꝵ, cogita generationes singulas,interroga patrem tuum, & annunciabit tibi,maiores tuos,& dicēt tibi. Rursum omnium sacroꝵ doctoꝵ concors sententia, cui nunquam impune aliquis contradixit apertissime conuincit illam esse etiam totius ecclesię sententiam: qm̄ si illi sacri doctores omnes errassent,illoꝵ errorem per tot sæcula protractū ecclesia non dissimulasset. Quo fit, ut ecclesia ad illorū omnium sententiam semper tacens, illis consentisse uideatur: qm̄ si non consensisset, nec etiam tacuisset. Nūquam enim uerius dici potest, ut qui tacet consentire uideatur, quam cum res est adeo seria, ut tacere sit perniciosum, loqui uero & utile, & necessarium.Error enim, cui non resistitur (ut Innocentius Papa ait) approba-
Innocē tiꝰ primus. tur, & ueritas cum minime defensatur,opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis oc-

cultę qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc uerba. 83. distinct. cap. Error. Sed qm̃ de hac re satis prolixe disputaui in libro primo contra omnes hęreses capite septimo: ideo superfluum iudicaui longius de hac re hic disputare. Hoc tamen solum colligamus omnium sacrorꝝ doctorꝝ tam præsentium, quàm pręteritorꝝ concordem de aliqua re sententiam æque efficax esse argumentum ad hęresim reuincendam, sicut esset ecclesiæ uniuersalis definitio: quoniã ea, quę ab omnibus sine ecclesię contradictione de rebus fidei tradita est sententia, ab eadem ecclesia uidetur fuisse approbata dum tacuit, quia nisi ꝓbasset contradicere tenebatur, ne cum ꝓpheta Esaia diceret: Væ mihi: quia tacui. Hac uia pugnauit Hieronymus contra Eluidiũ. *Esa. 6.* Nam ut perpetuam Dei genitricis Mariæ uirginitatem contra illum ostenderet, cum expressa sacræ scripturę testimonia ꝑ hac re deessent, potissimum usus est testimonio sacrorꝝ uirorꝝ, qui illum præcesserunt. Deinde quinta synodus contra Macharium Antiochenum Epm cõgregata, plurimum roboris tribuit testimonijs sctõrꝝ patrum. Sic. n. ait. Sequimur per omnia sctõs pr̃es, & doctores ecclĩæ. Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologum, & Gregorium Nissenum, Ambrosiũ, Augustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem Portium: & suscipimus oĩa, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorꝝ exposuerunt. Hæc ex quinta synodo. Ex quibus apertissime constat magnam authoritatem ad hæreses reuincẽdas: hr̃e omnium sctõrꝝ uirorꝝ, qui nos præcesserunt, concordem sine contradictione sñiam. Quinq; igr̃ sunt uiæ, per quas propositionem aliq̃ꝫ conuincere possumus esse hæreticam: extra quas credo nullam aliam esse. Quo fit, ut assertio, quę nulla istarꝝ uiarꝝ, quas nunc ꝑtractauimus, potest de hęresi conuinci, talis q̃uis debeat alia nota maculari merito hęretica dici non possit. Et assertor, quamuis pertinax illius propositionis quę non potest aliquo *Quinta Synodus.*

istorum modorum de hęresi conuinci, non poterit hęreticus censeri, & uelut talis merito puniri.

Quis possit de hæresi iudicare, & sententiam cui omnes obedire teneantur, ferre. Caput V.

Quamuis hæresis definitionem statuimus, per quam cognosci posset, quæ ꝓpositiones sint hæreticæ dicẽdæ, & quæ non, sæpe tñ circa multas ꝓpositiones dissensiones oriuntur inter uiros doctos in iudicio de illis ferẽdo, quibusdam dicentibus illas merito esse hæreseos nota maculandas, quibusdam contra asserentibus illas esse Catholicas, aut saltem non posse citra iniuriam hæreticas appellari. Nec ista contentio contingit, fidelibus cõtra solos hæreticos: sed ipsi fideles Catholici, & docti, ab inuicem dissentiunt, & de hac re sæpe contra se inuicem pugnãt. Necessarium ergo est iudicem uerꝫ in hac controuersia agnoscere, penes quem sit ptãs sñiam dicẽdi, ut lites omnes, & dissensiones tollanť. Alioqui si nullus de hac re sit iudex, cuius definitioni omnes obtemperare coganť: sed liberꝫ sit cuiqꝫ ꝑ arbitrio sentire, nullus erit, qui hastam in certamine abijcere uelit. Fieret igitur hoc pacto, ut in multis rebus ad fidem spectantibus, nihil certum haberem⁹: sed anceps semper, & dubia esset sñia, ꝑpea qđ inter omnes uiros fideles & doctos, de illa sñia non cõueniret. De hac re & si in illo opere, quod
Lib. 1. cap. 8. aduersus oẽs hæreses edidi abunde me dixisse credam: hic tñ aliqua ĩde repetere, plura ẽt addere decreui, ꝑpea qđ, quę in hoc opere agimus, omnia ad iudiciale forꝫ diriguntur. Ac ꝓinde necessarium fore existimaui rẽ istam plenius absoluere, ut ante oĩa plenam, atqꝫ firmissimam iudicis ptãtem omnibus declaremus. Admonere tñ imprimis lectorem decreui, ne putet me in hoc capitu. dissrere de iudice hæreticorꝫ, qm̃ de hac re ualde diuersa est disputatio. Multi. n. sunt, qui hæreticos iudicare, & punire pñt, q tñ de hæresi (ut mox dicemus) sñiam dicere nõ ualent. Omnis tñ, qui de hæresi iudicare pōt, hęreticum iudicare, & punire potest. Postqꝫ. n. is, cui interest, cẽsuit

assertionem aliq̃ esse hæreticam, ipsemet, uel alius, cui hoc cõmissum est põt assertorem illius ꝓpositionis pertinacem, hæreticum iudicare, & uelut talem punire. Iudicem hæreseos Lutherus dicit esse solam sacram scripturam, ad quam solam omnis ꝓuocatio, uel appellatio facienda est: qm̃ per solam illam (ut ait) omnes lites circa fidem ortæ sunt dirimendæ. Perspexit quidem callidus hõ sibilo serpẽtino afflatus, tam apertam esse iudicis necessitatem, ut nulla posset uerborꝝ astutia celari, ac ꝓinde talem decreuit iudicem eligere, qui sniam ꝓferre nõ posset. Nam etsi scriptura ipsa recte intellecta (ut præcedenti capitulo diximus) ualidissima sit ad hæreses reuincendas, cum tñ de illius intelligentia est contentio, ipsamet non poterit esse iudex: præsertim cum alius scripturæ locus apertissimus deest, per quem posset is, de quo dubitaẽ elucidari. Præterea si de scriptura ipsa est q̃stio, an sit sacra dicenda, nõ poterit ipsamet esse iudex: quia tunc erit abire in infinitum. In ꝓpria causa nullius testimonium est ualidum dicente Xp̃o saluatore nr̃o: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est uerꝝ. Si dicas unam scripturam per aliam ꝓbari esse sacram, tunc erit hac rõne abeũdum in imensum sine fine, aut oportebit necessario aliq̃ contentionem carere iudice: ut puta, si de prima scriptura ex cuius testimonio cæteræ omnes pendent, ut sacræ dicanẽ, fieret contẽtio. Accedit ad hæc, qđ multa sunt, ad quę credenda cõpellimur, quæ tñ scripturæ sacræ testimonio ꝓbari non pñt: qm̃ (ut dicit btũs Ioãnes multa alia fecit dñs Iesus, de quibus Euangelistę nullam ꝓrsus fecere mentionem, quæ tñ eccl'ia Catholica firmissima fide tenet, & docet. Sed opus est, ut illis, q̃ ꝑ se adducit Lutherus, rñdeam⁹. Obijcit.n. nobis illud, qđ Xp̃s apud Ioannem ait: Scrutamini scripturas: qm̃ illę testimonium perhibẽt de me. Et certe si bñ aduerteret Lutherus, intelligeret se suo gladio transfigi: qm̃ ex illo loco solum colligiẽ scripturas esse testes, non iudices. Nõ.n. dixit: Scrutamini scripturas:

Ioã. 10
Ioã. 20
Ioan. 5.

qm̄ illæ ferunt iudicium de me. sed dixit: Scrutamini scri pturas: qm̄ illæ testimonium perhibent de me. Testium aūt officium non est sniam dicere: sed solum testimoniū. Ad iudicem uero spectat testium dicta audire, & scrutari, quibus auditis iuxta illoꝝ testimonium sniam dicet. Quapp nos fatemur, iuxta scripturæ sacrę testimonium sniam esse dicēdam qm̄ (ut p̄cedenti capitulo diximus) illa efficacissimus est testis ad hæreseos cōdemnationē: sed op⁹ est iudice, qui huius testis dicta scrutetur, & examinet: qm̄ hoc sublato ipsius testis dicta quilibet peruertet, cum quilibet præsumat sacram scripturam ꝓ suo arbitratu interpretari. Hac igr̄ insana Lutheri snia reiecta, ego ueꝝ, & indubitatum in causa fidei iudicem censeo esse concilium gnale recte, ut decet, congregatum. Ad huius autem sniæ confirmationem multæ, & urgentissimæ suppetunt rōnes. Prima est, qd' cōcilium tale uniuersam repręsentat eccl'iam, de qua omnes uiri Catholici censuerunt illam tantæ esse ptātis, ut illius iudicia, & decreta uelut oracula diuina dixerint esse recipienda. Augu. Augustin⁹ siquidem in Epl'a ad Casulanum presbyterum, contemptores eccl'iasticaꝝ consuetudinum, uelut præuaricatores, diuinaꝝ legū coercēdos putat. Et (ut alios Irene⁹ uitandæ ꝓlixitatis causa omittā) Btūs Irenæus martyr, lib. 3. aduersus hæreses cap. 4. ait. Tantæ igr̄ ostensionis quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios ueritatem, quam facile est ab eccl'ia sumere quum Apl'i quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt ueritatis, ut omnis quicunq; uelit, sumat ex ea potum uitæ. Hæc est. n. uitæ introitus, omnes autē reliqui fures sunt, & latrones. Propter qd' oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt eccl'iæ, cū magna diligentia diligere, & apprehendere ueritatis traditionem. Quid. n. & si qn̄ de aliqua modica qōne disceptatio esset, nōne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apl'i conuersati sunt, & ab eis de p̄nti qōne sumere, qd' certum, & rei liquidum est? Quid aūt

si neq; Apl'i quidem scripturas reliquissent nobis,nónne oportebat ordinem sequi traditionis,quem tradiderunt iis,qbus cōmittebant eccl'ias? Hæc Irenæus martyr. Cuius authoritas tanto cæteris omnib⁹ præstat,quanto ille sunt Apl'is ꝓpinquior. Nam Polycarpi martyris fuit auditor, quem Ioannis Euāgelistę discipulum fuisse multoꝝ historiæ cōmemorant. Cū ergo ex hoꝝ,& alioꝝ multoꝝ testimonio constet eccl'iæ authoritatem tātam esse,ut illius iudicijs,& decretis, omnes fideles teneātur per omnia obedire,cōsequens est,ut hæc eadem authoritas sit in gn̄alibus concilijs recte(ut decet)cōgregatis. Concilia siquidem gn̄alia ul'em repſentāt eccl'iam ppea qđ omnes illi,ad quos spectat de fide,& moribus definire ad illa conuocantur, & omnibus talibus loquendi facultas conceditur.Non.n.spectat ad omnes docere,et de lege iudicare:sed ad solos sacerdotes. Hoc.n. Malachias ꝓpheta testatur sic inquiens:Labia sacerdotis custodiunt scientiam,& legem exquirent de ore eius,quia angelus Dn̄i exercituum est.In corpore humano nō oīa membra eūdem actum hn̄t,ita(ut Paulus ait)multi unū corpus sumus in Xp̄o,singuli aūt alter alterius membra hn̄tes donationes scđm gr̄am,quæ data est nobis, differētes.siue ꝓphetiam scđm rōnem fidei, siue ministerium in ministrando,siue qui docet in doctrina. Vides qual'r iuxta Pauli sn̄iam officia in eccl'ia sunt diuersa, quæ non omnia omnibus competūt,quemadmodum actus corporis sunt diuersi iuxta membroꝝ diuersitatem. At cū membrum quodlibet actum sibi competētem exercet, totum corpus illud agere dr̄,quamuis non omnia membra illud agant.Vt(gr̄a exempli)hō dr̄ uidere,quamuis nec manus,nec pes uideat: sed solus ocl's: hō dr̄ audire, quamuis sola auris audiat.Idem igr̄ de corpore mystico qđ est eccl'ia,dicendum erit, ita ut quæ à concilio gn̄ali recte congregato ordinata sunt, à tota ecclesia fuisse decreta,& diffinita dicamus,ppea qđ omnes illi, ad quos in eccl'ia spectat de fide tractare in illo conuenerunt,aut

Mal. 2.

Ro. 12.

saltem, ut uenirent, uocati sunt, Sic.n.cum Apl'i, & seniores conuenerunt Hierosolymis, p decidēda illa magnifica qōne de legalium cessatione, cōuentus ile Apl'orꝶ, & seniorꝶ uocatus est omnis eccl'ia, quāuis multi tunc erāt alibi Xp̄iani, qui ibidē congregati non erant. Nā postq̄
Act.15 retulit illius qōnis definitionem, liber Actuum Apl'orꝶ hæc, quæ sequuntur, subiungit. Tunc placuit Apl'is, & senioribus cum omni eccl'ia, eligere uiros ex eis, & mittere Antiochiam. In quibus uerbis satis aperte conuentus ille Hierosolymis cōgregatus, uocat⁹ est omnis eccl'ia. Cum ergo concilium recte congregatum uniuersam repræsentet eccl'iam, oportet, ut oēm illam ptātem in concilio recte congregato esse credamus, quam in ul'i eccl'ia residere, fideles Catholici credunt. Est adhuc alia, & nō minus urgens rō, quæ nos mouet, ut credamus ptātem de hæresibus iudicandi esse in toto concilio firmissimā: quia uidelicet concilium legitime adunatum nullo modo errare pōt in fide. Dignum quippe est, ut fides, quę supremæ, & infallibili innititur ueritati, talem etiam hēat iudicem, qui errare non possit. Concilium aūt gñale legitime coactum, nullo modo in fide, aut moribus decipere, aut decipi pōt, ppea qđ à Spū sc̄tō, qui illi semper adstat, regitur in omnibus, quæ definit, & iudicat. Zam & hoc ip̄m Xp̄s saluator noster promisit ecclesiæ, dicens: Ego rogabo prēm, & alium paracletū dabit uobis, ut
Ioā.14 maneat uobiscum in æternum. Quę uerba non ad solos Apl'os referenda sunt: sed ad ul'em eccl'iam, cui pmittit Spūs sancti pñtiam ad finem usq; seculi. Apostoli.n.nō
Mat. 18. erant usq; ad finem seculi duraturi. Deinde apud Matthæum iterꝶ ait: Si duo ex uobis consenserint super terrā de omni re quacūq; petierint, fiet illius à prē meo, qui in cœlis est. Vbi.n.sunt duo, uel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorꝶ. Et si hoc Christus promisit se facturꝶ, cum duo, aut tres fuerint in noīe illius congregati, multo liberalius hoc faciet cum totum gñale concilium fuerit legitime congregatum. Hæc aūt ptās iudicandi

candi de fide non est in prouincialibus concilijs: qm̄ cõcilia talia errare pñt in fide: sicut de multis uerissima historiaꝝ relatione, errasse scimus. Nam (ut alia omittã) concilium Carthaginense, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta conuenere Ep̄i, decreuit hæreticos, & ab hæreticos baptizatos, cum ad ecclesiæ cõionem redirent, debere iteꝝ baptizari. In hac tñ sñia concilium illud errasse, nullus est fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igr̄ prouincialia concilia errare contingit, illoꝝ errores authoritate gñalium cõcilioꝝ corriguntur. Vnde August. lib. 2. contra Donatistas ait: Et ipsa cõcilia, quæ per singulas regiones, uel ꝓuincias fiunt, plenarioꝝ cõcilioꝝ authoritati, quę fiũt ex uniuerso orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere cum experimento eoꝝ aperitur. Hæc ille. Siquis uero a me petat qualem habeant authoritatem, definitiones, aut decreta fidei, quæ cõcilia prouincialia dederunt, de quibus non constat legatũ sedis Apostolicæ habuisse, aut Papæ authoritate confirmata fuisse, ut sunt multa Galliæ, & Hispaniæ concilia. Rñdeo, qđ si illoꝝ definitionibus nunq̃ postea ecclesia contradixit, sunt ab omnibus ꝓ uera, & indubitata fide tenenda. Quia etsi illoꝝ expressa confirmatio nõ pateat, tacito tñ totius eccclsiæ consensu sunt confirmata, cum nunq̃ fuerint per alia concilia correcta. Nam si illa concilia errassent in fide, nunquam ecclesia dissimulasset: sed (ut moris suæ est) statim illoꝝ errori per contraria decreta occurrisset. Et idem per omnia dicẽdum est de uniuersitatibus, aut studioꝝ academijs: ut penes nullam eaꝝ sit ptãs de fide iudicandi: ita ut illius iudicio omnes obtemperare cogantur: qm̄ talis academia, sicut ꝓuinciale concilium errare potest in fide. Non est. n. cõuentus ille, ꝓ quo Deus rogauit, ut eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit sæpe. Nã (ut de alijs taceam) manifestum est multas academias errasse hoc nr̄o seculo in causa mr̄imonij, qđ contractum est inter Hẽricum Octauũ huius nōis Anglię Regẽ, & Catheri-

Aug.

nam relictam à fratre eiusdem Hērici defuncto. De hoc siquidem matrimonio aliquæ academiæ quarū una fuit Parisiensis, censuerūt, esse prorsus nullum, propterea qđ leges, apud leuiticum datas, quæ huic matrimonio contradicere uidebantur, nunc post datum Euangeliū obligatorias esse contendebant. Contrarium tñ uerum esse constitit: qm̄ maturo de hac re (ut decebat) prius habito fratrum consilio, & oībus orbis academijs consultis, & multis de hac re inter uiros doctos habitis disputationibus, tandem Clemens huius nominis Septimus Pōtifex, qui tunc uniuersæ præsidebat ecclesiæ, censuit p̄fatum matrimonium fuisse ualidum, & leges Mosaicas, q̄ huic matrimonio repugnare uidebantur: esse inter iudicialia p̄cepta cōmemorandas & per consequens p xp̄i mortem abrogatas. Verum & si aliqua propositio non sit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius prouincialis concilij, aut alicuius academiæ contradicit, erit tñ de hæresi suspecta dicenda, & illius doctrina, & p̄dicatio poterit merito ab his, quibus hęc incumbit, interdici: nisi alia forte illi faueret academia, aut aliquem haberet doctorem uere Catholicum, qui illā docuerit. In hoc enim euentu dicimus illam, nec suspectam de hæresi dicendā, ob hoc solum, quod talis, aut talis academia censuit esse hæreticam, p̄sertim si doctor, qui illam defendit, nō leuibus rōnibus fuerit adductus ad illius assertionem. Post concilia generalia supremum locum in definitionibus fidei tenet summus Pontifex: quoniam is totam ecclesiā

Augu. repręsentat, eo quod sit totius corpis caput. Sic enim dicit Augustinus super Ioānem. Petrus qñ claues accepit, ecclesiam sanctam significauit. Hæc Augustinus. & hr̄ 24.q.1.cap. Quodcūque. Et ob hanc cām prælatus, q alicuius ecclesiæ curam gerit, uocatur ecclesia, ut patet. 7. q.1.cap. Scire debes. & expressius hr̄ in Euāgelio eo lo-

Matth. co, ubi qui duas fratris monitiones audire noluit ecclesię reuelari iubetur. Prælatus siquidem, illo loco ecclesia appellatur, & q̄ illi uelut iudici dnr, ecclesiæ dicta esse cen-

sentur. Ad eundem modum ego nunc faciendum esse céseo, ut si de fide aliqua subsit dubitatio: Romanus Pontifex de illa interrogetur & (qm̃ ille locum beati Petri tenet, & toti p̄est ecclesiæ) q̄ ille responderit, totius ecclesiæ fidem esse credamus. Nam qui oĩbus p̄positus est, omnium causas iudicare poterit, p̄sertim illas q̄ totam cõcernunt multitudinem, qualis est res ad fidem spectans. De hac re plurima sunt uirorũ sanctorũ testimonia. Beatus Hieronymus in epistola ad Damasum Papam, ait. Hi ro.
Hæc est fides Papa beatissime quam in catholica didicimus ecclesia, quãq; semper tenemus, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri sedem & fidem, tenes. Si aũt hæc nostra confessio, Apostolatus tui iudicio cõprobatur, q-cunque me inculpare uoluerit, se imperitum, uel maleuolum, uel etiam non Catholicũ, sed hæreticum cõprobabit. Hæc Hieronymus, & hñr hęc uerba. 24. q. 1. c. Hæc est fides. Innocentius Papa huius noĩs primus uir sanctitate perinde ac doctrina clarus in epistola ad Mileuitanum concilium ait. Quoties rõ fidei, uentilatur, arbitror Inno. 1.
omnes fratres & coepiscopos nostros nõ nisi ad Petrũ, id est, nominis & honoris authoritatem referre debere, uelut nunc retulit uestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesŋs oĩbus in cõmune prodesse. Hæc Innocentius, quæ uerba etiam citãtur à Gratiano in decreto, eadem causa & qõne supra proxime expressis. Iulius Papa huius noĩs primus in epistola cõtra orientales pro Iul. p̄p̄.
Athanasio, sic ait. Scripsi nobis, & oĩbus qui in Antiochiam contra Ap̄icam, canonicamq; regulam nobis in consultis fueratis cõgregati arguens uos primum de iniurŋs literarum, deinde cur Athanasium suosq; consectatores, ad uestrum concilium conuocassetis, canonibns scilicet p̄cipientibus nihil extra Romanum decerni Pontificem, cui hæc & maiora ecclesiarum negotia tam ab ipso dño, quàm ab oĩbus uniuersorum conciliorum fratribus, speciali (ut iam dictum est) priuilegio contradita

Inno.3. sunt. Hæc Iulius Papa. Denique Innocẽtius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores ecclesię causas pſertim articulos fidei contingentes: ad Petri sedem referendas intellexit, qui cum q̃renti domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respõdisse notabat: Tu es Christus filius Dei uiui, & pro eo dñm exorasse ne deficiat fides eius. Hæc Innocẽtius Tertius. Quæ uerba hñr extra de baptismo, & eius effectu, in cap. Maiores. Per hæc q̃ citauimus testimonia, aperte conuincitur hanc de rebus fidei decernendi potestatem, non esse apud aliquem inferiorẽ Episcopum. Et quod ita, ut factum est, fieri oportuit, rõ ipsa suadet, qm̃, quod omnes tangit (ut regula iuris decernit) ab oĩbus approbari debet. Non est aũt res aliqua, q̃ magis spectet ad oẽs, quàm fides: qm̃ ob hanc cãm fides uera appellatur Catholica: hoc est uniuersalis: quia illam omnes Christiani amplecti tenẽtur. Vna siquidem est totius ecclesiæ fides: sicut Paulus ait. Vna fides, unum baptisma. Cum ergo causa, q̃ de fide tractatur, res sit talis, quæ uniuersam concernat ecclesiam, colligitur, ut sñia, q̃ lites de fide oriẽtes iure dirimere possit ab oĩbus approbetur, uel ab illo, qui oĩbus præest, qui (ut diximus) pro omnibus loqui potest, & cuius dictum, ab oĩbus dictũ esse, merito censeri debet. Nullus ergo inferior Eps aut totum collegium cui pręest potest in causa fidei sñiam dicere, cum hæc talis sit, quæ ad totam spectet ecclesiam. Nam quod de fide esse semel constiterit, oẽs illud sub interminatione gehennæ credere tenebuntur. Si quis uero nobis obĳciat, id quod dicitur in capitulo, Ad abolendam, extra de hæreticis, excõicatos uidelicet esse omnes hæreticos, quos Romana ecclesia aut Episcopi in suis ecclesĳs declarauerint hęreticos. Ex quibus uerbis forte alicui uidebitur datam esse Episcopis potestatẽ de hæresi iudicandi, sed non ita est. Datur quidẽ potestas iudicãdi de persona illius qui in apertam & manifestã hęresim lapsus est, ut illum declarare possit hæreticum nisi resipiscere uoluerit. Non tamen per illa uerba cõcessa est ullo

Mat. 16.

Eph. 4.

modo poteſtas iudicandi de contẽtione ſuper fidẽ orta, præſertim eum res eſt dubia: quoniam hęc poteſtas (ut ex prę ſatis teſtimonijs patuit) ſoli ſedi apoſtolicæ reſeruata eſt. Et huic noſtræ ſnīæ fauit gloſſa in cap. Quoties 24. q. 1. in uerbo, niſi ad Petrum. Sic enim ait. Videtur cõtrarium, extra de hæreticis. Ad abolendam, paragrapho ad hoc de Epiſcopali. nã ibi innuitur quod illi ſunt uitandi, tanquã hæretici quos Epiſcopi uitãdos dixerũt. Sed dic quod illud intelligẽdum eſt, qñ aliquid tale dicunt quod certum eſt eſſe hæreſim, hic uero, ubi dubium eſt, Hæc gloſſa. Ex quibus ſatis aperte conſtat, penes Epm inferiotem Romano Pontifice non eſſe poteſtatẽ decernendi, & definiendi in re dubia circa materiã fidei. Caueant ergo hæreticorum inquiſitores ne temere hanc ſibi poteſtatem arrogent: inqſitores ſe eſſe intelligant, non iudices. Et ſi iudices ſunt, hęreticorum iudices ſe eſſe agnoſcant, non hæreſum. Prius quidẽ incumbit illis ut omni diligentia adhibita, uiros doctos de illa re conſulãt, non unum aut alterum tm̃ ſed plures. Si his recte peractis, de propoſitione aſſerta conſtiterit eſſe hæreticam, ipſi iudices ſunt qui contra illius aſſertorem procedere poſſunt, & ſi ille reſipiſcere contẽpſcrit, poteſtatem hñt illum iuxta ſanctiones eccleſiaſticas puniendi. Si uero de propoſitione aſſerta non cõſtat an ſit merito hæretica dicẽda, an nõ: propterea quod inter doctos & fideles uiros de re illa non conuenit, alijs hæreticam, aſſerẽtibus, alijs uelut Catholicam eã defendentibus, tunc male facerẽt inquiſitores ſi de propoſitione illa ſnīam dicerent: qm̃ eo euentu debent rem illam ad iudicium ſedis apoſtolicæ deferre, ad quam ſpectat de maioribus cauſis pręſertim articulos fidei concernentibus, iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius papa, & hñt eius uerba in decreto. diſt. 17. cap. Multis. Si uero (inquit ille) in qualibet prouincia ortæ fuerint qõnes, & inter prouinciæ Epiſcopos diſcrepare cœperit ratio, atque inter ipſos diſſidentes non conueniat, ad maiorem tunc ſedem referantur, Pel. pp.

etsi illic quidem facile & iuste non discernunt, ubi fuerit synodus regulariter congregata, & canonice, & iuste iudicentur. Maiores uero & difficiliores qõnes (ut sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur apostolicam. Hæc ibi. Et lex diuina per Mosem data hoc idem in Deuteronomio præ-
Deu. 17 cepit sic inquiens. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicũ intra portas tuas, uideris uerba uariari, surge & ascēde ad locum quem elegerit dñs deus tuus, ueniensq́; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quęresq́; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij ueritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit dñs, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq́; sententiam eorum, nec declinabis ad dexterã, neque ad sinistram. Hactenus in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Mosayca dubium lepræ iudicium ad sacerdotes, & iudicem, qui tunc præerat, deuoluebatur: ita nunc in lege Enangelica, dubium de fide iudicium per solum summum Pontificem definiendum est. Alioqui non satis Deus suæ prouidisset ecclesiæ, si illi non reliquisset iudicem qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quē in rebus dubijs cõsuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare possit, an non: res est inter theologos controuersa, de qua re quid ego sentiã, cap. proxime sequenti paucis uerbis declarabo. Hoc tamen dico, & firmissime teneo, quòd licet Papa errare possit in fide, & re uera erraret: oēs tñ illius definitionem amplecti deberent, quousque ecclesia illam dãnaret, ut erroneam, aut per aperta scripturæ sacræ testimonia constaret de illius errore. Sic autem errantibus, & definitioni Papæ obtemperantibus non imputaretur error ad peccatũ: quia obedientia illos excusaret. Dominus enī dixit: Facies quodcunq; dixerint, qui præsunt loco, quē elegerit dñs, & docuerint te iuxta legē eius, sequerisque sñiam eorũ. Hic tñ

admonere oportuit lectorē, quòd licet Epi, aut Inquisitores hæreticorum non possint de hæresi, pśertim cum res est dubia, cēsere, & definire: possunt tñ aut propter solā dubitationē, quæ de tali propositione hr̄, aut pp uitandum scandalum, quod ex illius doctrina, aut prædicatione oriri posset, aut pp aliam causam inhibere doctoribus, & p̄dicatoribus, & omnibus alijs, ne q̄uolibet illam docere audeant, aut publice prędicare. Siquis uero contra huiusmodi prohibitionem egerit, merito ab illis puniri poterit, non tamen ut hæreticus, sed ut inobediēs & rebellis, quia cum talis propositio sit dubia & nondum constet illam esse hæreticam, illius doctor aut prædicator aut quicunque alius illius assertor, quamuis fuisset ab inquisitoribus ne illam assereret prohibitus, non poterit iuste ut hæreticus puniri. Non potest enim quis tanquam hæreticus puniri si non constat illum aut propositionem hæreticam asseruisse, aut illi quomodo libet fauisse. Nam ex hoc solum quòd contra inquisitorum inhibitionem aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus censeri. Potest tamen hic talis propter talem inhibitionis contemptum merito puniri, & quidem grauiter, pensata prius sua rebellionis grauitate.

An Papa possit alicui committere potestatem censendi de fide, ita ut ea, quæ à legato Papæ fuerint circa fidem definita, sint ab omnibus pro uera fide necessario tenenda. Cap. VI.

Circa ea quæ in proxime præcedenti capitulo definita sunt, dubitatio quædam non parui momēti oriri potest, cui respōdere decreui, ut rem hanc plene, ut decet, absolutam relinquerem. In præcedenti siquidem capitulo dixi, penes summum Pōtificem sitam esse potestatem definiendi de fide, neminiq; licere ijs, quæ à summo Pōtifice circam fidem definita sunt, contradicere. Dubitari merito potest, an Papa possit hanc definiendi potestatē alicui alteri committere, ita ut omnes fideles æqua lege teneantur suscipere eas fidei definitiones quas dederit legatus sedis adostolicæ cui negotium fidei fue-

rit commissum, ac si ab ipso summo Pontifice fuissent datæ, & qui huiusmodi legati definitionibus pertinaciter contradixerit, sit perinde censendus hæreticus ac si definitionibus & decretis circa fidem a summo Põtifice datis aperte & obstinate repugnasset. Et quod Papa hanc definiendi potestatem in quenquam aliũ transferre ualeat, persuaderi põt per hoc quòd multa alia sunt quæ Papa agit per cõmissarios, quibus censendi potestatem tribuit, & quæ ab illis decreta sunt, idem habent robur eandemq; firmitatem ac si ab ipsius summi Põtificis ore prodijssent. Lites nãque per auditores rotæ dirimit. Votorũ dispẽsationes & alia eiusdem classis multa, summo quem uocant, pœnitentiario cõmittit Papa, ut ab illo diuersis personis condonentur. Quæ omnes concessiones & indulgentiæ, etiam si à summo pœnitentiario prodierint, à Papa tñ datę censentur, & tantã uim & potestatẽ apud oẽs habent, quantam haberẽt, si eas Papa ꝓprio ore dedisset. Qm̃ quod per alios agimus, per nos ipsos agere uidemur. Sicut ergo hæc oĩa q̃ maximi sunt momẽti, Papa alijs dispensanda cõmittit, uidetur, ut simili ẽt modo possit fidei negocium in aliquem alium, ut ab illo definiatur, transferre. Prætetea ex longa, & antiqua eccl'iæ cõsuetudine obseruatũ est, Papam hanc definiendi potestatẽ alijs sępe cõmisisse. Qñ.n. in aliqua ꝓuincia oriuntur de fide dissidia, Papa consueuit legatum mittere, & negocium illud alicui ex eadem ꝓuincia mãdare, qui re (ut decet plene cognita, & discussa, sententiam ferat, cui oẽs obedire teneantur. In oĩbus gñalibus, & recte congregatis concilijs, quibus Papa fuit absens, semꝑ affuerunt legati sedis apostolicæ, qui nomine summi Pontificis fidei definitiones darent, quorũ sententia, ac si ipsius summi Pontificis uoce fuisset prolata, semper fuit ab omnibus suscepta. In Nicæna siquidem synodo quæ omnium gñalium prima clarissimaq; censetur, legati sedis Apostolicę fuere. Osius Cordubẽsis Episcopus, Victor et Vincẽtius p̃sbyteri Romani. In cõcilio Ephe-

ſino primo legatus ſummi Pontificis fuit ſanctus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus. Aimarius in libro de ſynodis dicit Arcadiũ, quendam ex Italia Epiſcopum fuiſſe ẽt in eodem concilio ſimul cum Cyrillo Papæ Legatũ, ſed hoc ex geſtis eiuſdem concilij non conſtat. In cõcilo Chalcedonenſi legati Leonis Papę huius nominis primi fuerũt Iulianus Epiſcopus et Renatus Presbyter, et poſt iſtos miſſi ſunt alij uidelicet Paſchaſinus Lilibetanus Epiſcopus, & Lucentius Epiſcopus Eſculanus, & Bonifacius Presbyter Romanus, ut ex geſtis eiuſdem concilij patet. Et in alijs oĩbus quæ in poſterum abſente Papa ſunt recte congregata cõcilia, perpetua & inuiolata cõſuetudine hoc obſeruatum eſt, ut legati Papę adeſſent q illius nomine fidei regulam certiſſimã deſignarent. Ex qbus omnibus uidetur Papam hanc poteſtatem de fide definiendi legatis ſuis cõmiſiſſe. Hæc ſunt quæ ꝓ huius ſententiæ confirmatione fortius pugnare mihi uidentur. Verum ſi rem bene (ut decet) introſpiciamus oĩa illa quæ adduximus, parum certe ꝑfatam ſtabiliunt ſententiam & fortiora multoq; magis urgentia ſunt quæ contra iſtã ꝓ contraria poſſunt adduci ſentẽtia. Qua pp ego libentiſſime ab hac opinione diſcedo, firmiſſime tenens Papam non poſſe in quenquam alium transferre poteſtatẽ definiendi in negocio fidei, talem qualem ipſe habet: ſic ut definita ab illo cui hæc poteſtas fuerit cõmiſſa, ſint tanto robore firmata, ac ſi ipſius ſummi Pontificis ore fuiſſent prolata. Et ut rem iſtam apertiorem faciã, prius perſcrutari oportet, unde Papa habet hoc priuilegiũ ut ipſe in cauſa fidei cenſere ualeat, & in dubijs circa fidem ortis definitiuam ꝓferre ſententiam, cuius definitioni ſub interminatione gehennę oẽs obedire tenentur? Et unde eſt quod nulla alia particularis perſona, ꝑter Papã, ſed ſola uniuerſalis eccl'ia aut concilium gñale illam pfecte repręſentans, hoc tanto gaudet priuilegio, ut regulam fidei Catholicæ oĩbus ꝑſcribere ualeat? Cauſa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ eſt multi-

plex sedis apostolicę dignitas. Prima quidem summi Pō tificis dignitas est, quod Deus illum totius ouilis fecit pasto
Ioā. 21. rē, dicens, pasce oues meas. Oēs. n. q baptismo suscepto fidem Christianam ꝓfessi sunt, oues sunt Christi, quarū oium curam Deus Petro & successoribus eius cōmisit, illisq; mandauit, ut eas omnes pasceret. Neq; corporali pastu pascendæ erant oues oēs ab illo, qui relictis oībus rebus pro Christo, tam pauper effectus fuerat, ut nec sibi ipsi satis ad similem pastū haberet, quanto magis pro tam multis reliquis oībus. Spirituali ergo pabulo oues dominicas pascere iubetur Petrus doctrina. s. uerbi Dei. Petrus ergo quia gn̄alis pastor oēs Christianos fidē Catholicam docere debet, et oēs Christiani siqd de fide dubitant & scire optant, à Petro ne errent discere debent, & non ab alio: quia nullus alius est oīum dominicarum ouiū pastor. Secunda Petri dignitas est certitudo & infallibilitas doctrinæ suæ, ita ut docendo oues sibi cōmissas, errare non possit, & hoc non a se sed ex donatione Dei qui illi ratione dignitatis semper adsistit, ne in defini
Luc. 22 tionibus fidei erret. Ego rogaui pro te (inquit dn̄s ad Petrum) ut non deficiat fides tua. Et quia ista certitudo & infallibilitas fidei, nō rationi ipsius Petri, sed ob causam ouium illi cōmissarum concedebatur Petro, statim subdit. Et tu aliqn̄ conuersus confirma fratres tuos. Ac si aptius dixisset. Ideo pro te rogaui ut non deficiat fides tua, qa tu reliquos oēs in fide confirmare debes. Vt igitur rē hanc tibi commissam plene exercere ualeas, opus est te semper firmum in fide esse. Nam alioqui si Petrus aliqd definiens errasset, necessarium foret, ut oues quæ illum tanquam pastorē sequi debebant, illo errante oēs errarent, aut saltem erroris occasionē non paruā susciperent. Hoc est priuilegium, sedi apostolicæ, ꝑꝑ uniuersalē ecclesiam quam regendam suscepit concessum, ut qn̄ ipsam ecclesiam docet fidem, errare non possit. Nolo quidem negare Papam errare posse in fide & posse esse hereticū, qm̄ de aliquibus fertur ipsos in fide errasse, hoc tn̄ conti

git illis qn̄ loquebant̃,aut ſcribebant,aut forte docebāt, ut ſingulares perſonæ & priuatæ. Si tn̄ loquerentur aut doceret,aut ſcriberent tanquam perſonæ publicæ et officio ꝓlationis fungentes,tunc credo quod Deus illos errare non permitteret,ne eccleſiam ſponſam ſuam quam ſibi ſpecioſam acqſiuit,illi ſuo errore inficerēt.Nullus dubitat lōge aliam conſyderationē habendam eſſe de ſummo Pontifice quatenus priuatā gerit pſonam, & quatenus gerit publicam.Cū loqtur aut ſcribit aliquid tanquā perſona priuata, non uult omnes ad illa recipienda aut credenda obligari.Cum uero loquitur aut ſcribit ut perſona publica & quatenus ſummus eſt Pontifex,tunc uerbis ſuis aut ſuis ſcriptis oēs ad illa utcunque obligare intendit.Non tn̄ ſemper ſic illi loquuntur aut ſcribūt, ſiqn̄ illos aliquid ſcribere contingit. Multa.n.ſummi Pontifices ſcripſerunt,quæ non eo aīo ſcripſerunt ut pro decretis & definitionibus haberentur.Nam (ut de cæteris taceam)uulgatiſſimū eſt rn̄ſum Innocentij quarti,uiri in iure canonico peritiſſimi,qui cum quæreretur an ea quę in iure canonico,ſcripſerat,uellet ab oībus pro lege & tanquam firma decreta teneri? rn̄dit ſe minime id uelle,ſed liberum cuicunqꝫ relinquere iudicium,ut pro libito ſuo quiſqꝫ ſentiret. Dixit.n.ſe non ut ſummū Pontificem,ſed ut quēpiam aliquem ex priuatis doctoribus, id ſcripſiſſe.Quo fit ut ſi forte aliquid in fide erroneum in hmōi Innocentij ſcriptis inueniretur,nō ſit inde colligendum Papam in fide erraſſe,qm̄ non ut Papa ſed ut priuata pſona id ſcripſerat.Pōt itaque,ut ego ſentio, Papa aliquid contra fidem Catholicam ſentire, Deus tn̄ nunquam permittet, ut Papa id quod male ſentit toti eccleſiæ credendum ꝑcipiat.Sicut non pmiſit Balaam maledicere Iſrael. Nu. 24
His oībus ꝑfatis,et bene conſideratis facile eſt colligere, Papam non poſſe hanc poteſtatē definiēdi in rebus fidei alicui alteri cōmittere qm̄ nō pōt certitudinem & infallibitatem quam ipſe circa definitiones dandas habet,in quenquā alium transferre Null9 unquā(qđ ſciam)adeo

hucusque desipuit, ut dixerit legatos Papæ aut comissarios eius errare non posse. Possunt.n.illi errare, cum non sint tanto priuilegio, a deo donati, ut sint infallibiles in definitionibus suis. Non enim rogauit Deus pro legatis aut comissarijs Petri, ut non deficiat fides eorꝫ, sicut rogauit pro ipso Petro. Hæc autem infallibilitas est summe necessaria in illo qui de fide censere debet, ut omnes fideles possit ad suam definitionem suscipiendam obligare. Alioqui oporteret fidem ecclesiæ non esse aliquando certam, si regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob hanc causam concilijs ꝓuincialibus quia errare possunt, nunquam fuit cõmissa potestas dandi decreta fidei. Ad hos tm̃ limites conciliorꝫ prouincialium authoritas extenditur, ut uidelicet ibidem simultates amputentur, querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non tñ ut de fide aliquid ibidem decernatur. Cõcilium siquidem Nicænum, hoc solum illis permisit. Præterea, illa quæ sunt alicui certo ordini aut statui connexa & ab illo depẽdentia, nullus põt alteri extra illum ordinem aut statũ constituto committere. Eucharistiam conficere, pœnitentes peccatores a peccatis absoluere, nullus etiam si Papa sit, põt alteri non sacerdoti cõmittere: quia hæc sunt ordini sacerdotali annexa, & necessario exigunt ordinẽ sacerdotalem, in illo qui aliquod horꝫ exercere debet. Ad eundem modũ Papa non põt cõmittere alicui nõ Episcopo, ut ordinationes faciat, id est, ut sacramẽtum ordinis alicui conferat: qa ut aliqs sacramentũ ordinis possit cõferre, oportet necessario illũ esse Episcopũ. Ex qbus apte colligimus ut Papa nõ possit alicui alteri cõmittere potestatẽ definiẽdi de fide, sic ut illi⁹ definitioni oẽs fideles teneãtur obedire, qa (ut diximus) certitudo & infallibilitas q̃ ad talem supremã potestatẽ requiritur, est annexa dignitati Papali, et ab illa nullatenus separabilis: qa (ut diximus) ꝑ sola illa rogauit Deus et nõ ꝑ alia ut nõ deficiat fides eius. Rursum, si Papa posset ptãtem definiendi de fide in quencꝫ alium transferre, ad eundem modũ

possēt ēt canonizationem sctōꝝ alicui cōmittere, quia sctōꝝ canonizatio(ut Btūs Thom. docet)res est quodammodo ad fidem expectans. Cui Beati Thomæ sniæ quodammodo fauent uerba q̄ summus Pōtifex dicit in canonizatione alicuius sancti q̄ posita sunt in lib. sacraꝝ eccl'iæ ceremoniaꝝ,& sunt quæ sequuntur. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis,& exaltationē fidei Catholicæ,ac Xp̄ianæ religionis augmentum, authoritate eiusdē Dei omnipotentis,p̄ris,& filij, & sp̄us sancti, & Btōꝝ Ap'toꝝ Petri & Pauli & nr̄a, de fratrū nr̄oꝝ consilio decernimus & definimus bonæ memoriæ. N. sctūm esse et sctōꝝ catalogo ascribendū, ip̄mq; catalogo hmōi ascribimus. Hæc uerba dicit Papa cum aliquem canonizat: in quibus. i. aduertendum qđ ait, talem canonizationem fieri ad exaltationem fidei Catholicæ. Si cui uero hæc Beati Thomæ sn̄ia non placet,& ꝓrsus negare contendit, sctōꝝ canonizationem spectare ad fidem, tanto impensius nr̄æ fauebit argumentationi, quanto canonizationem ipsam minoris ponderis fecerit ipsa fide. Nam si id quod maius est, uidelicet fidei definitionem Papa pōt cōmittere alteri, multo melius poterit cōmittere id qđ min⁹ est, uidelicet canonizationem sctōꝝ. Hoc autem nullus sanæ mentis cōcedet, cū sit perpetua consuetudine eccl'iç damnatum. Nam etsi multa ad canonizationē prçuia & exacta Papa alijs cō mittat per illos exequēda, ut puta uitæ inq̄sitionē, testiū examinationē: ipse tn̄ solus summ⁹ Pōtifex sn̄iam ꝓfert, illum declarans fuisse sctūm, & uelut talem catalogo sctōꝝ illum ascribēs. Nec unq̄ ab ipsis ecclesiæ primordijs ad hoc usq; seculum, fuit auditum, ut Papa alicuius sancti canonizationem legato suo cōmitteret. Demum qđ sn̄iam certissimam & indubitabilem mihi facit, est perpetua & inuiolata consuetudo ecclesiæ q̄ nunquam ꝑ certis & indubitatis habuit ante sedis apostolicæ definitionem, ea q̄ de fide à legatis eiusdē sedis fuerāt definita. Nec ipsi summi Pontifices illa ꝓ tam certis unq̄ ab

ecclesia haberi uoluerunt, qđ ipse rerꝫ prçteritarꝫ ordo & ꝓcessus clarissime docet. Nā multæ fuerunt lites de fide in uarijs mundi partibus exortę ad quas dirimēdas Pontifices summi legatos miserunt, qui postq̃ suis sentētijs finem litibus imposuerunt, ipsorꝫ legatorꝫ sniię fuere per summorꝫ Pontificum snias confirmatæ uel iterꝫ fuerunt ab ipsis Pontificibus iudicatæ. Quæ res non contigisset, nisi summi Pontifices censuissent sniam suam fuisse necessariam. Huius rei tam multa sunt apud diuersas nationes exempla ut enarrare pigeat: ne tñ testimonio carere uidear, ac ꝓinde rem suspectam dimittam, unum & alterꝫ exemplum ꝓferam. Cum Berēgarius ecclesiæ Andegauensis diaconus contra admirabile Eucharistię sacr̄m pestiferam p totas Gallias diffunderet hæresim, Hildebrandus sanctæ Romanæ ecclesię cardinalis legatus Victoris scđi qui tūc ul'em p̄erat ecclesiæ, illius hęresim damnauit. Eam tamen Nicolaus Pontifex huius nominis scđs qui Victori in Pontificatu successit, Concilio centum & tredecim Ep̄orꝫ Romæ coacto, postea damnauit. Quam sniam à Pontifice dari non fuisset opus si satis omnib⁹ facere posset Hildebrandi legati definitio. Post Berengarium aliquot elapsis sclis surrexit in Anglia Ioannes Vuiclef, qui plurima impia & pestifera dogmata, uerbo, & libris editis docuit. Huius causæ cognitio Archiep̄o Cantuariensi Ap̄licæ sedis legato cōmissa est qui re ut decebat plene examinata, ip̄m Ioannem Vuiclef, & omnes illius hæreses publice damnauit. Post Ionanem Vuiclef paucis aliquot elapsis annis successit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuiclef hæreses pertinacissime tutatus est. Quo per summum Pontificem audito huius rei cognitionem Archiep̄o Pragensi cōmisit, qui omnibus diligenter examinatis, omnes illas hæreses damnauit. Sed utriusq; Ioānis hæreses postea Romæ summus Pontifex, & tandem cūcilium Constantiense damnauit. Quæ omnia constant ex decreto sessionis octauæ eiusdem cōcilij. Cum olim

Petrus quidam Osmensis, noua quædam in Hispania doceret, quæ multorum iudicio hæretica uidebantur. Syxtus quartus huius nominis Papa, qui tunc uniuersæ p̄erat ecclesiæ huius causæ cognitionem cum plenitudine p̄tātis demādauit dño Alphonso Garrillo Archiep̄o Toletano, & Hispaniarum Primati. Hic re plene (ut decebat) cum multorum uirorum doctorum consilio examinata, multas illius Petri Osmens. assertiones erroneas & hæreticas esse iudicauit. Post hanc tñ sñiam, res ipsa ad eũdem Syxtum deuoluta est, qui omnibus plene circunspectis sñiam p̄fati Archiep̄i per bullam publicam confirmauit. Quam sñiæ confirmationem nos in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidimus, in titulo de confessione inserere decreuimus, ut omnib⁹ esset nota, q̄ in tenebris latebat. Si ea, quæ à p̄fatis, atq; aliis hmõi legatis sedis Ap̄licæ fuerunt circa fidem definita, fuissent firmo robore firmata, ita ut necessario ab omnib⁹ fidelib⁹ debuissent ꝓ certa, & indubitata fide teneri, non erat opus Papam suam superaddere sñiam: quia esset rem actam agere. Verum quia ea, q̄ à legatis Ap̄licis sunt circa fidem definita, pleno robore carent, ꝓpea qđ illos in fide errare posse semper ab omnib⁹ creditum est, ideo semp̄ hoc obseruatum est, ut post legatorum definitionē Papa sñiam expressam adderet, q̄ ex ore illius ꝓcedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum esset. Ipsa ergo rerum experientia apertissime docet ipsosmet summos Põtifices nunq̄ existimasse ea, q̄ à legatis suis circa fidem definita erant, debere teneri ꝓ certis, & indubitatis añ ipsorũmet Pontificum definitiones. Forte hic mihi aliquis obiiciet, sic inquiens. Si ea, quæ à legatis Ap̄licæ sedis circa fidem definiuntur, non sunt necessario ꝓ certis habenda, ad quid Papa eos mittit cũ superflua, & inanis sit illorum legatio? Rñdeo, q̄ non frustra mittunt: quia p̄nt inquirere, & examinare rem, ut postea summo Pontifici referant, sicut fit in canonizatione sc̄torum. Deinde & si illi nō possint certam, & indubitabilem de fide ꝓ-

ferre sñiam, pñt tñ ob aliq̃ urgentem cãm (ut capite p̃cedenti diximus) de Inquisitoribus ꝓhibere alicuius ꝓpositionis assertionem, cuius definitioni, qui contradixerit, merito punietur, non tñ si res est dubia, ut hæreticus ante Papę definitionem, p̃sertim si illã se expectare ondit: sed ut rebellis, & inobediens. Nec solum hoc obseruatum est in definitionibus priuatim datis per legatos sedis Apl̃icæ: sed etiam in conciliorũ definitionibus, quibus legati sedis Apl̃icæ interfuerunt. Nam post definitionem de fide datam ab eisdem legatis cum toto concilio, semper eccl̃ia petiuit sñiam summi Pontificis, nec ante ipsius summi Pontificis confirmationem unq̃ certum habere uoluit, & firmum, qđ à legatis eiusdẽ sedis fuerat definitum. De qua re aliqua uolo ꝓferre testimonia, ex quibus uerũ esse, qđ dicimus plenissime constare potest. In illa siquidem celeberrima synodo Nicæna legatus Syluestri tũc summi Pontificis fuit Osius Cordubensis Ep̃s: eorũ tñ, quæ ibidem definita fuerant confirmationem petierunt à sede Apl̃ica, ut constat ex ep̃la à toto concilio ad summum Pontificem directa, quã placuit hic inserere, ut emendatam redderẽ, q̃ in multis libris habetur uitiata, & multis mendis plena.

Epistola à Synodo Nicæna directa Syluestro Papæ primo.

Beatissimo Papæ urbis Romæ cum omni reuerentia colendo Syluestro, Osius Ep̃s prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubensis, & Macharius Ep̃s eccl̃iæ Constantinopolitanæ, & Victor, & Vincentius p̃sbyteri urbis Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri Ep̃i trecenti & decem & octo, in Dño salutem. Qm̃ omnia corroborata de diuinis mysterijs eccl̃iasticę utilitatis, q̃ ad robur pertinent sanctæ eccl̃iæ Catholicę, & Apl̃icę, ad sedem tuam Romanam explanata, & de Græco in Latinum redacta scribere confitemur: nunc itaq; ad ur̃æ sedis augmentum accurrimus roborantes. Itaq; censeat uestra Apostolica doctrina Ep̃s totius uestrę urbis in unum conuenire, uestrúmq; hr̃e concilium: sicut doceet

cet mystica ueritas, ut firmetur nr̄a sanctimonia, gradúsq; fixos, uel textus ordinationis tuæ sanctimoniæ, nostra possit habere regula: qm̄ decet numeꝝ dictorum tuoꝝ coep̄oꝝ a te discere gradus, uel ordines constituere urbis. Quidquid aūt constituimus concilio Nicæno precamur, ut uestri oris consortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro uniuerso concilio. Data. 8. Calendas Iulias. accepta. 13. Calendas Decembris, Paulino, & Iuliano summis Consulibus.

Rescriptum Syluestri Episcopi ad synodum Nicænam.

Syluester Ep̄s sedis Apostolicæ, & sanctę eccl'iæ Catholicæ reuerendæ religionis urbis Romæ, fratribus, & coepiscopis, qui in Nicęnū conciliū conuenerunt in dn̄o salutem. Gaudeo uos promptam benignitatē seruare. Nam & confirmo: figóq; ad doctrinam uestrā reclamātes de mysterio, uel unitate Trinitatis, chrismatis uos secundū dicta, & doctrinam Euangelicam, sanctam accepisse gr̄am, de quo examine probo uera fuisse, & esse mansura quæ in uestrum, nostrúmq; manauere mysterium. Meum chirographū, & discipuloꝝ meoꝝ offero in uestro sancto concilio quidqd constituistis, unà parē dare consensum, atq; in gremio uestræ synodi, parua pp disciplinā eccl'ia alligabo p̄cepta, pp Victorinum qui arbitrio suo quidquid uellet affirmabat, & cyclos Paschę pronūciabat fallaces, ut cum Episcopis totius orbis Italiæ examinatam uniuersitas uestri sancti concilij dignetē accipere ueritatem. Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo uestra sancti concilij trecentoꝝ decem & octo, ut charitatis, quæ uobis data est Dn̄i nr̄i Iesu Christi, seruetur augmentum. Data quinto Calendas Nouembris accepta quarto Idus Februarij, Cōstantino septies, & Cōstantino Cæsare, quater Consulibus. Deinde concilio Chalcedonensi inter fuerunt legati Leonis tunc summi Pontificis, Paschasinus Lilibetanus Ep̄s, & Lucentius Ep̄s Esculanus & Bonifacius Presbyter Romanus ut constat ex actis eiusdem concilij actione prima & ulti-

Alias: uictorē

ma, & ex epist. 41. & 42. ad Martianum imperatorem missis à Leone Papa. & ex epistola eiusdem Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonēse directa: quæ est in ordine epistolarum quadragesima quinta. Ea tñ quę in illo concilio definita sunt, non fuerūt rata & firma ab ipso concilio existimata, quousque fuissent ab ipso summo Pontifice confirmata. Propter quod patres in concilio congregati summo Pontifici Leoni scripserunt, deprecantes ut illic facta decreta confirmare dignaretur. In qua ep̄la postquam fecerunt relationem eorum quę in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ sequuntur adiungunt. Hæc sunt propria & amica, & ad decorem conuenientissima, dignare cōplecti sanctissime & beatissime pater. Qui enim locum uestræ sanctitatis obtinent sanctissimi Ep̄i Paschasinus & Lucētius, & qui cū eis est reuerendissimus Presbyter Bonifacius, his ita cōstitutis uehementer insistere tentauerunt, proculdubio à uestra prouidentia inchoari & hoc bonum uolentes, ut sicut fidei, sic bonæ ordinationis uobis deputetur effectus. Nos enim curantes tā pijssimos & Christi amicos imperatores, qui super hoc delectantur, quàm clarissimum senatum & totam: sicut dicere conuenit, Imperij ciuitatem: opportunū credidimus eē, honoris eius confirmationem ab uniuersali concilio celebrari, & uelut hæc à tua sanctitate fuerint inchoata (eo quòd fouere semper studeas) roborauimus præsumentes, dum nouerimus: quia quidquid rectitudinis à filijs fit, ad patres recurret facientes hoc proprium sibi: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos cupidi in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua (quod decet) adimpleat. Hactenus in ep̄la concilij Chalcedonensis ad Leonem Papam, quæ habetur in fine tertiæ actionis eiusdem concilij. Huic aūt petitioni idem Beatus Leo respondit, per epistolam ad totum concilium directa, confirmans decreta eiusdem concilij, & sic inquiens.

Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonam habitæ. Oēm quidem fraternitatem uestram nosse non ambigo, definitionem sanctæ synodi quæ ob confirmationem fidei, in Chalcedonēsi ciuitate celebrata est, toto corde me fuisse complexum. Quia nulla sinebat rō, ut qui unitatem Catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuisse turbatam, non exultanter in integrum rediȷsse gauderem. Hoc tamen non solum ab ipso beatissimæ consensionis affectu, sed etiam ex epl'is meis, quas post reditum meorum ad Cōstantinopolitanæ urbis antistitem dedi, potuissetis agnoscere, si uobis responsionem sedis apl'icæ manifestare uoluisset. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile uideatur, utrum q̄ in synodo Chalcedonensi per unanimitatem uestram de fide statuta sunt approbem, hæc ad omnes fratres & coepiscopos nostros qui p̄dicto concilio interfuerunt, scripta direxi. Quæ gloriosissimus & clementissimus princeps (sicut poposci) in notitiam uestram mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, ut & fraterna uniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscant, me non solum p fratres, qui uocem meam executi sunt, sed etiā per approbationem gestorum synodalium propriam uobiscum inȷsse sn̄iam, in sola uidelicet fidei causa (quod sæpe dicē dum est) pp quam generale concilium, & ex præcepto Christianorum Principum, & cōsensu Apl'icæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui si corrigi uoluissent, nulla penitus resideret de uera dn̄i nostri Iesu Christi incarnatione dubitatio. Vnde siquis unquam ausus fuerit, uel Nestorȷ perfidiam tueri, uel Eutychetis ac Dioscori impium dogma defendere, & à Catholicoꝝ cōmunione resecet̄, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat ueritatem. Hactenus Leo sanctissimus in epl'a ad concilium Chalcedonense missa, q̄ est in ordine epl'aꝝ suaꝝ 59. Et in epl'a 57. scribit ad Martianum Augustum rogans ut hanc suam concilȷ Chalcedonensis confirmationem p omnes eccl'ias publicari

mandaret,ut omnibus ĩnotesceret Apostolicæ sedi placuisse ea,quæ de fide in concilio Chalcedonensi fuerãt definita. Præterea,sexta synodus q̃ tertia est habita Cõstantinopoli,una est ex præcipuis & primi ordinis concilijs generalibus,q̃ Catholica suscepit ecclesia, in qua legati Agathonis tunc summi Pontifici fuerunt Theodorus & Georgius p̄sbyteri & Ioannes diaconus. Quę autem in illo concilio definita sunt, cõfirmata fuere per Leonem papam,qui Agathoni propè finem concilij defuncto successit. Cuius rei aptissimũ & integerrimum testimoniũ reddit ep̄la eiusdē beati Leonis papæ hui⁹ nominis tertij ad p̄fatum Imperatorē missa,q̃ sic incipit.

Regi Regum in cuius potestate sunt regna mundi pusilli,& cętera. Quam ep̄lam nolui per oĩa referre,ne magna illius prolixitate grauarem lectorem. Solum citabo aliquam illi⁹ partem per quam sexta synodus ab eo cõfirmatur,his uerbis. Sancta igitur(inquit Leo papa) uniuersalis & magna sexta synodus, quam nutu dei uestra clementia & sedule conuocauit,& cui pro Dei ministerio p̄fuit, ap̄licam in oĩbus regulam & probabilium patrum doctrinam secuta est. Et quia de finitionem rectæ fidei(ut dictum est)plenissime p̄dicauit, quam et ap̄lica sedes beati Petri apostoli (cuius licet ĩpares ministerio fungimur)ueneranter suscipit, idcirco & nos & per nostrum officium hæc ueneranda sedes ap̄lica concorditer ac unanimiter,his q̃ definita sunt ab ea,consentit, & beati Petri authoritate confirmat: sicut supra solidatam petram,qui Christus est ab ipso domino adeptus firmitatem. Propterea sicut suscepimus atque firmiter p̄dicamus sancta quinque uniuersalia concilia, Nicænum,Cõstantinapolitanum,Ephesinum primum,Chalcedonense,& Constantinopolitanum,q̃ & omnis Christi eccl̄ia approbat & sequitur: ita & quod nuper in regia urbe pro uestræ serenitatis adnisu celebratum est sanctũ sextum concilium,ut eorum pedissequi interpretes,pari ueneratione atque censura suscipimus,& hoc cum eis di-

gne connumerari, tãquam una & æquali Dei gratia cõgregatum, decernimus: & qui in eo fideliter conuenerũt Christi ecclesiæ sacerdotes, inter sanctos ecclesiæ prẽs atque doctores adscribendos æque censemus. Hactenus Leo Tertius in epistola illa, q̃ locata est in fine gestorum eiusdem concilij. His igitur clarissimis testimonijs apertissime conuincitur, ea, quæ à legatis sedis Apostolicæ cum reliquo episcopoꝝ concilio fuerant circa fidem decreta, nõ fuisse ab omnibus fidelibus pro certis, & indubitatis recepta, antequam Papa suum dedisset decretum. Ex his oĩbus aperte colligimus Papam non posse in quenquam alium transferre potestatem definiendi de fide talem, qualẽ ipse habet, ita ut sua definitione, aut sñia possit ille oẽs Christianos ad aliquid credẽdum obligare: sicut ipsemet Papa potest. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio, cui respondere decreui, ne scrupulus maneat, qui alicuius consciẽtiam lædere possit. Nam pp ista, q̃ de concilioꝝ cõfirmationibus à summis Pontificibus petitis, & concessis, diximus, dubitare merito aliquis poterit, an concilia ex toto terrarum orbe authoritate Papæ congregata, in quibus Papa non adest: sed solum illius legati, possint in definitione fidei errare. Si talia concilia errare posse dicatur, consequẽs est, ut etiam concedatur, talia concilia sine pręsentia Papæ non esse dicenda generalia, aut quòd generalia concilia authoritate Papæ congregata possunt errare: quorum utrunque est absurdum. Nam quòd generalia concilia authoritate Summi pontificis congregata, errare possint, hæresis est multoꝝ hęreticoꝝ ab oĩbus Catholicis damnata. Quòd aũt sine pñtia Papæ possit gñale concilium celebrari, re ipsa constat: quia in nullo illoꝝ quatuor celebratissimoꝝ concilioꝝ, uidelicet, Nicęno, Constantinopolitano, Ephesino, Chalcedonensi, Papa fuit pñs. Illa tñ fuisse gñalia concilia nullus unquam negauit: Si uero talia concilia sine pñtia Papæ: sed cum legatis eius, & authoritate illius congregata errare non

possunt, quare eorum, quae à toto illo concilio definita sunt, expectatur Papae confirmatio? quia si cõcilium illud errare non potest, non est opus conciliorum definitiones à Papa confirmari. De hac re (ut ingenue loquar) malluissem aliorum audire sniam, quam dicere meam: sed qa neminem hucusque uidi, qui hãc dubitationem mouisset, aut de illa aliquid disseruisset, cogor dicere saluo meliori aliorum iudicio, quid de hac re sentiam. Ego quidem firmissime teneo, nec aliud sentiendum censeo, talia concilia, quae ex toto terrarum orbe authoritate Papae cõgregata sunt, in quibus, etsi Papa sit absens, ipsius tamen legati pñtes sunt, esse dicenda gñalia concilia, & per consequens non posse in fide errare. Non quidem ppea quod legati sedis Apostolicae sint infallibiles in diffinitionibus fidei, cum illi per se soli errasse potuissent: sed quia totus ille coetus in quo adsunt, errare non potest, ppter assistentiam Spiritus sancti. Verum & si illa concilia errare non possint in fide, non tamen frustra, & sine causa: sed ob multas, eásque iustissimas causas illa petierunt semper ab ipso summo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quae à toto concilio definita fuerunt. Prima quidem causa est, ut omnibus cõstet Papam idem cum concilio sentire, & legatos suos ueram ipsius Papae mentem expressisse. Nam quia dubitare aliquis posset an legati sedis Aplicae fideliter suo functi fuissent officio, rem iuxta uoluntatem & sniam delegantis exequentes: opus est, ut Papa suam exprimat aperte, ore suo prolatam, aut manu sua subscriptam sniam. Hoc .n. in aliis forensibus negotiis fieri iure praecipitur. Siqs per procuratorem matrimonium contraxerit: quamuis illud legitimum esse matrimonium, & indissolubile iura decernãt, ut habetur. 32. q. 2. paragrapho cum dicitur. et l. gñali. ff, de ritu. nupt. quia tñ potuit subesse fraus in huiusmodi contractu, pcuratione uidelicet existente falsa, ideo sic contrahentes consueuere iterũ in psentia talem contractũ propriis uerbis repetere. Vt igitur oibus con-

ſtet caput eſſe mẽbris conforme,hoc eſt, Papam idẽ cũ concilio ſenſiſſe,oportet ut non ſolum per legatos ſuos: ſed per ſeipſum ſuam exprimat ſniam. Et hoc aperte expreſſit idem beatiſſimus Leo in illa pfata epiſtola ad cõ ciliũ Chalcedonenſe miſſa, in qua rationem ſuæ confirmationis reddẽs,ſic ait. Vt fraterna uniuerſitas, & omnium fideliũ corda cognoſcãt me nõ ſolum per fratres, qui uicem meam exequuti ſunt: ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium,propriam uobiſcum iniſſe ſniam. Hæc ille. Ex quibus clare conſtat definitionis cõfirmationem non eſſe a' Papa conceſſam, ut pillam Papa maius robur adderet definitioni: ſed ut pillã clarius oĩbus conſtaret de Papæ uoluntate, & ſnia: quam per legatos ſuos expreſſerat. Et ſic fieri oportere aperte cõuincitur per hoc, quo'd aliqñ compertum eſt legatos ſummi Pontificis infideliter, & contra ea, quæ illis Papa cõmiſerat,legationem ſuam egiſſe. Nam Nicolaus Papa huius nominis primus in epiſtola ad Epiſcopos p Aſiã, & Libyam conſtitutos,dicit legatos ſuos,quos ille Cõſtantinopolim ad cuiuſdam grauis cauſæ cognitionem miſerat,contra expreſſa mandata ſua rem totam egiſſe, & dixiſſe,illa ita ex mandato Papæ agere. Ne igitur ĩ definitionibus conciliorum aliquem legatum tale aliquid egiſſe,quis poſſit ſuſpicari,neceſſariũ eſt,ut quæ legati ſedis Apoſtolicæ in concilio dixerunt, Papa proprio ore, & propria manu confirmet. Altera cauſa põt id fieri pp ipſum Papam,ne ſi forte in poſterum à definitione concilij deficeret,cauſaretur ſe nunquã tali definitioni conſenſiſſe,legatoſq; ſuos minime ſuam expreſſiſſe uoluntatem. Ne igitur id in poſterum eueniat,opus eſt,ut propria manu ſubſcribens dicat ſe id ſimul cũ toto concilio ſentire,eamq; amplecti fidẽ q̃ à toto concilio Spũ ſctõ ſuggerente data eſt. Et ſi Papa Deo permittente poſtea cõcilij definitionẽ deſerere tẽtaret, ſua ipſius ſubſcriptione dãnaretur. Tertia & potiſſima cauſa eſt,quia licet concilium in definitionibus, & decretis ſuis circa fidem non

possit errare, in alijs tñ, quæ ad fidem non pertinent, qđ errare possit nullus uere doctus dubitat. Nam conciliũ Chalcedonēse, quod unũ est ex illis quatuor celebratissimis concilijs, quæ beatus Gregorius dicit se uelut sancta quatuor Euãgelia uenerari, errauit ꝓferendo Patriarchã Constantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, q ex antiqua eccl'iæ consuetudine per Nicænum conciliũ cõfirmata, scđm locum semper post Romanũ Pontificem habuerat. Propter qđ Leo Papa licet cõfirmauit ea, quę in concilio Chalcedonensi definita fuerant circa fidem, eam tñ definitionem, per quã Patriarcham Cõstantinopolitanum ꝓtulit Alexandrino, reprobauit, & per apertam sñiam damnauit, prout cõstat ex epistola quinquagesimaseptima eiusdem Leonis: quæ est ad Martianũ Augustum, & ex epistola quinquagesimanona eiusdẽ, quæ est ad totum conciliũ Chalcedonense. Miserunt ergo ꝓfata concilia rõnem gestoꝝ suoꝝ ad summũ Pontificem, & petierunt ab eo confirmationem, nõ quidem pro his solum, quæ ad fidem spectabant: qm̃ illa certa erant, & infallibilia, et firmo robore firmata, cum in illis errare non potuissent concilia: sed rõne alioꝝ negociorum, in quibus illa cum errare potuissent, certitudinẽ, ac proinde confirmationem definitionis à summo Pontifice tanquam supremo eccl'iæ iudice petebant. Et certe si bene aduertantur uerba ep'l'æ à cõcilio Chalcedonensi ad Leonẽ missæ, solum in ea ep'l'a concilium petit confirmationẽ illius definitionis, quam de ꝑlatione Patriarchę Constantinopolitani dederat, nec de rebus fidei ulla fit mentio. Et Leo eidem concilio respondens, dicit concilium ad hoc solũ congregatũ fuisse, ut de fide, & non de alijs iudicijs tractaret. Hæc sunt quæ mihi de hac re certiora uidentur, siquis meliora obtulerit, extensis (ut aiũt) ulnis recipiam, & gratias illi pro mercede oblata referã ingentes, tm̃ abest, ut sim confutare paratus. Nõ.n. tam tenaciter meæ adhæreo sñiæ, ut illã semper meliorẽ esse putem, ac proinde alienã recipere contemnam. Argumẽ

ra,quæ à principio cap. posuimus,& quæ in faciem oppositæ uidentur fauere sententiæ,facillime soluuntur. Ad primum quidem respondeo concedens multa esse, quæ iuste,imo aliqñ necessario per alios dispẽsat Papa: quia omnibus peragendis ipse solus non sufficit, res tñ ad fidem spectantes eo,quòd sint reliquis omnibus forensibus negocijs multo præstantiores, non est æquũ, ut per alios decernat. Nã & siquæ per alios facimus, ꝑ nos ipsos facere uideamur, non tñ re uera per nos ipsos facimus. Deinde multum interest ꝓprijs,an alienis oculis inspicias: qm̃(ut optime Manlius Torquatus apud Liuium ait)uix unquam bene succedent,quæ oculis egeris alienis. Fatemur rei ad fidem spectantis inquisitionẽ Papam posse alicui delegare, ut uidelicet doctorꝫ dissidentium rationes,& argumẽta audiat, & scrutetur, hac tñ conditione,ut quæ ab illis intellexerit,summo Pontifici referre teneatur, ut ille omnibus examinatis sñiam dicat. Aliàs si Papæ legatus sñiam de fide dixerit, nõ sic ligabit contradicentẽ,ut non liceat illi ad Papam appellare. Ante cuius definitionem quamuis contradicat legato,non censebitur hæreticus. Alterius argumenti solutio ex his,quæ ante diximus,est manifesta.

Quis sit Dicendus hæreticus. Cap. 7.

Hactenus de hæresi ꝑ multa capitula disputauimus. Nunc uero ratio ipsa suadet,ut de ipsius hæresis assertore,qui hæreticus appellari solet,disseramus,& quis merito talis cẽseri debeat,doceamus. De hac re (prout ego existimo) non oportet facile pronunciare: sed grauem, & diligentem debet iudex adhibere examinationem antequam aliquẽ hæreticum esse censeat. Cum.n.nullum sit acerbius crimẽ qđ uiro Christiano quis possit obijcere,quàm si illum appellet hæreticum, anxie prius rẽ examinare conuenit,& lapidem(ut dicitur,ad filum referre antequã iudex de hac re sñiam dicat. Lex Mosayca lõgam,& diligentem iubebat præcedere examinationem antequam sacerdos aliquem pronunciasset leprosum. Leu. 13

Multo ergo maiorem decet adhibere inquiſitionem antequam aliquis pronuncietur hæreticus: qm̄ magis deferendum eſt ueritati, quàm figuræ: magis corpori, quā umbræ. Leproſus ſiquidem hæretici hominis figurā gerebat, ut infra libro ſcđo cap. 18. oſtendemus. Ne igitur in hæreticoꝝ cenſura quiſquam erret, certiſſimam regulā hic ſtatuam per quam debeat quilibet examinari, hæreticus ſit an non? Ante omnia tñ admonere lectorem decreui, hæretici nomen uarium eſſe, & multiplex in ſacris canonibus. Nā aliqñ extenſa nimis eius ſignificatione, hæreticus dicitur, quiſquis qūolibet in hæreſim lapſus eſt, aut qui apertam, & uehementem de hæreſi ſuſpitionem dedit. Et iuxta hanc uocis latiſſimam ſignificationē fautores hæreticoꝝ, & illoꝝ receptores hæretici appellantur, ēt ſi illos erroribus eoꝝ, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex aío fauere non conſtet. Hæretici ēt dicunt, iuxta hanc largiſſimam uocis ſignificationem, ſchiſmatici, & ſimoniaci, qm̄ qui tales ſunt, non modicam pbent hæreſeos ſuſpicionem. Iuxta hanc tā latam hæretici appellationē, non uſurpatur hæc uox hæreticus, in illis titulis q in libro decretalium, & libro ſexto, et in clemētinis, de hæreticis inſcribūtur: qm̄ non illis oíbus, qui ſub tam larga illius ſignificatione comprehendi poſſent: pœnę illæ, & mulctæ conueniunt, quæ hæreticis à ſummis Pontificibus per decretales ſub illis titulis contentas, infligi mandantur. Omiſſa igitur hac tam larga uocis ſignificatione, ad propriam, & legitimā eiuſdem uocis ſignificationem accedentes oſtendamus, quis uere, & merito ſit hæreticus cēſendus, ut pœnæ à iure decretæ iuſte illi poſſint infligi. Multa qdem exigūtur, ut quis merito debeat hæreticus dici. Primo ante oía opus eſt, ut fidem Catholicam ſemel in baptiſmo ſuſceperit. Nam q nunquā Chriſtum in baptiſmo induit, is Paganus, aut Iudęus, aut Sarracenus, aut Maometicus, aut alio quouis cenſebitur nomine, nunquam tñ hæreticus dicetur, ut pœnæ, quas aduerſus hęreticos eccl'ia decreuit merito poſſint in illū

infligi. Eccl'ia siquidē de illis, qui foris sunt, nō iudicat, dicēte Paulo: Quid mihi de ijs, qui foris sunt iudicare? At qui non est indutus Christum in baptismo, sic est extra eccl'iam, ut nunquam illius domū intrauerit: q̄m ad baptismū: quæ huius domus est ianua, nondū accessit. De his ergo, qui baptismū non susceperunt: non iudicat ecclesia, & per consequens hi non sunt, quos nomine hæreticoꝝ punit. Secundum quod post baptismum susceptum exigitur, ut quis dicatur hæreticus, est error in fide. Opus solum exterius sine errore intellectus (ut superius cap. 1. diximus) non est hæresis, eadem etiam rōne opus ipsum solum absq; errore intellectus quāuis de hęresi suspectum reddere ualeat, hæreticum tn̄ facere non potest. Qui igitur hæreticus est dicendus, oportet, ut aliquem errorem circa fidem teneat. Errat aūt nō solū, qui cōtrarium ueritati asserit, aut credit, sed ēt qui de ipsa fidei certissima, & firmissima ueritate dubitat. Vn̄ Augusṫ. in Enchiridio ad Laurentium cap. 17. errorem definiens, sic ait: Errare est ueꝝ putare qđ falsum est, falsumq; qđ ueꝝ est uel certum hr̄e ꝓ incerto, incertū uero ꝓ certo, siue falsum, siue sit ueꝝ. Hęc Augustinus. Ex his uerbis apertissime colligit̄ non solum illum dicendū esse hæreticum, qui contra ueritatem fidei Catholicæ sentit: sed qui de ueritate fidei dubitat', si cætera hēat, q̄ ad hæreticum exacta esse, infra dicemus. Nam qui de fide dubitat, ita ēt errat, sicut qui aliquid contra fidem asserit, q̄m ipsa sua dubitatione testat̄ se credere sacrā scripturā posse fallere, & eccl'iam posse falli. Alioqui si hoc de illis non crederet, nunq; de illaꝝ dictis dubitasset. Præterea is, qui dubitat fidem amittit: q̄m firmitate caret, q̄ fidei est annexa: ob quam cām dubitatio uehemēs (nam de leuissima dubitatione non est nunc sermo) & fides sil' in unum coire non pn̄t. Hoc manifeste ꝓbat̄ testimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides ambiguum non hēt, & si hēt, fides nō est. Et btūs Athanasius post datam fidei regulam in symbolo, ita ait: Hæc est fides

1. Co. 5. *Augu.* *Bern.*

Catholica quam nisi quisq; fideliter, firmiterq; credide
Abac.2 rit, saluus esse nō poterit. Et Deus postq̄ p Abachuch
ꝓphetam filij sui aduentum ꝓmiserat, hæc subdit. Ecce
qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetip-
Hiero. so. Quæ uerba interp̄tãs Hieronymus ita ait: Si aũt du
bitauerit fides tua, & putaueris non uenire, qđ spōdeo,
habebis ꝓ grandi pœna, qđ meæ animæ displicebis.
Iustus aũt, qui credit uerbis meis, & de his nō ambigit,
q̄ polliceor, habebit p̄mium uitam sempiternam. Hæc
Rom. 1 Hieronymus. Et Theophilactus super illud ad Rom. 1.
Theop. Iustitia Dei in eo reuelabitur ex fide, sic ait. Cum enim
ea quibus à Deo donati sumus mortales nequeant cogi
tatione cōplecti, merito nobis est fides hæc necessaria,
quam si scrutari hæsitando cœperimus omnium ꝓcul-
dubio patientur iacturam. Hæc ille. Ex his omnibus ap
tissime colligit̃ dubitationem uelut ex diametro pugna
re cum fide, & per consequens eum qui dubitat, nō esse
fidelem: sed hæreticum censendum. Hæc aũt q̄ de dubi-
tante diximus de illo solo intelligenda esse uolumus, q
animo deliberato in dubitatione tali persistit, q̄ illũ in-
ter utranq; dubitationis partem medium, & nutantem
tenet. Alioqui si tal'r dubitaret, qđ magis ad ueritatem
fidei, quam ad oppositam partem declinaret, non esset
dicendus hęreticus, p̄sertim si ex infirmitate quadã du-
bitauit, uelut contingit in primis motibus, & in illis qui
natura hoc hñt ut sint in qualibet re ancipites, & dubij,
& assiduis conscientię scrupulis urgeant̃. Hic tñ admo-
nendus est lector, ut non putet oēm dubitationem ẽt de
liberatam, & constantem, q̄ q̃olibet circa fidem uer-
sat̃ satis esse, ut hominem illa affectum hæreticum red-
dere ualeat. Multum siquidem interest quid, aut q̃o
quisque dubitet. Sũt aliqui, qui de uerbis, aut de scriptu
ris dubitant. Sũt rursum alij, qui etsi uerbis, aut scriptu-
ris integram fidem p̄beãt, de uerboꝝ tñ, aut scripturaꝝ
intelligentia dubitant. Credunt, inq̃, uerba esse uera, &
omni prorsus falsitate carentia, quid tñ per illa uerba si-

gnificetur, dubitant. Primum dubitationis genus circa ea, quæ ad fidem attinent, est prorsus interdictum: quia de ueritate eorum, quæ Catholica fides credēda proponit, dubitare non licet. Secūdum dubitationis genus ēt circa illa, quæ firma, & constanti fide credere tenemur, absque hæresis, & cuiusuis alterius criminis nota, haberi pōt. Primo dubitationis gñe hęsitauit Nicodemus de uerbis Xpi dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non pōt uidere regnum Dei. Dubitauit quidem: quia non credidit uerba illa ullo mō posse fieri uera, atq; ideo dixit: Qūo pōt hō nasci denuo, cum sit senex? Nunquid pōt in uentrem matris suæ iterato intrare, & renasci? Ad eundem prorsus modum dubitauerunt Iudæi discipuli, qui erant in Capharnaū, de uerbis Xpi dicentis: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Dicebant.n. Qūo pt: hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dubitabant quidem: quia non credebāt dictis ab illo. Cuius apertum est restimonium: quia uerbis Xpi auditis dixerunt: Durus est hic sermo, & quis pōt eum audire? Et tādem abierunt retrorsum, & ob hanc causam Xpi discipulatum reliquerunt. Scđo dubitationis gñe dubitauit uirgo Deipara cum Gabrieli Archangelo Deum ab illa in utero concipiendum, annuncianti rñdit: Qūo fiet istud: qm̄ uirum non cognosco? Percontatur quidem non quasi uerbis angeli diffidens: sed uerbis firmiter credēs, & modum quo uerba adimpleri possent, non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaque non de reipsa: sed de modo, quo res exequi posset, dubitauit. Sic.n. uerba illa Deiparæ uirginis interpretat̄ Theophilact⁹, dicens. Non quasi discredens Virgo dixit: Qūo erit mihi istud? sed ut prudens, & intelligens, ut discat, modū inquirit. Non.n. prius tale quiddam factū est, neq; post hac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus, & non condēnat, ut Zachariam: sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condēnat̄, habuit.n. exempla multa, qñ quidē, & multæ steriles fuerūt, uirgini aūt nullū exemplū erat.

Ioan. 3.
Ioan. 6.
Lucæ. 1
Theo.

Hęc Theophilactus. Et btũs Bernardus homilia 4. sup Euangelium, Missus est: eodem modo illa gl'iosissimæ Virginis uerba interp̄tatur, sic inquiens. Nō dubitat de facto sed modum requirit, & ordinem. Nec.n.q̃rit, an fiet istud? sed quõ? Quasi dicat: Cum sciat Dñs meus testis conscientiæ meæ uotum esse ancillæ suæ non cognoscere uirum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oportuerit me frangere uotum, ut pariam talẽ filium', & gaudeo de filio, & doleo de ꝓposito. Fiat tñ uoluntas eius. Hæc Bernardus. Iuxta hunc modum sancti doctores, quoꝝ doctrina fulget ecclia, ut sol et luna, uerbis sacræ scripturæ plenissimam adhibentes fidẽ de illoꝝ intelligentia sæpissime dubitauerunt, prout eoꝝ scripta apertissime testãtur. Iuxta hunc ẽt modum scholastici theologi faciunt, cum plurimas qõnes ad discutiendum ꝓponunt, non qd' de re ipsa, quæ ꝓponit̃, dubitent: sed de modo, & illius intelligentia. Absit.n.ut credam⁹ illos, toties dubitare, quoties aliquid in modũ, & faciẽ qõnis proponunt. Sæpissime.n.qõnes proponunt, non quia dubitent ipsi: sed quia dubitationibus, q̃ forte in aliȷs oriri possent, obuiare uolũt, & illis opportune mederi. Hoc autem sine ullo pc̄tõ, & cum magno merito fit, tm̃ abest, ut quis ob eam cãm illis digne improperare possit. Tertium, qd' (iuxta quorundam opinionẽ) requiritur, ut quis hæreticus dicatur, est, ut non totam fidem Catholicam deserat': sed solum aliq̃ȝ illius partẽ. Dicunt.n.illum, qui à fide Catholica prorsus recessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hæreticum, ab apostata discernunt, hac rõne, qd' hęreticus alicui particulari fidei articulo contradicit. Apostata uero oẽm prorsus fidem Xp̄ianam, repellit. Ita docet Guido Carmelitanus in sua summa de hæresib⁹. Eidem subscribit Ioãnes de Turre Cremata in opere illo, q̃d appellatur: Summa ecclesiæ, lib. 4. parte 2. cap. 13. Veꝝ in hac parte ego illis nõ consentio: qm̃ hac rõne oporteret cõcedere, ut hæreticus hõ per augmentum, & multiplica-

tionem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui unã, aut duas hæreses pertinaciter asserit, iuxta istorum sniam, dr̃ hæreticus, & si hic talis quotidie in aliam, & aliã hæresim labitur, quousq; totam prorsus fidem Catholicam deserat, iam iuxta eorundem sniam, Apostata, & nõ hę reticus dicetur: ergo hæreses addendo desinit esse hæreticus. Hoc aũt fateri, quàm sit absurdum, nullus est sanę mentis, qui non intelligat: quia non est rõni consonum, ut id, qd' ab aliqua forma nomẽclaturam aliq; suscipit, per eiusdem formę multiplicationem, nomenclaturam eandem amittat. Vt gr̃a exempli, si homo ratione albedinis dr̃ albus, quantũlibet illi albedo addat̃, nunq; desinet dici, & esse albus: ergo eodem modo, cum hæretic⁹ ab hęresi dicat̃, nunq; per quamlibet hæresum multitudinem, desinet esse hæreticus. Apostata, & hæreticus non sunt duo aliqua disparata, quæ eidem conuenire nõ pñt, ut sunt homo, & equus: sed sunt tanq; genus, & species, ut animal, & homo. Hæreticus est nomen gñis, qd sub se tot cõtinet species, quot sunt hæresum spẽs, quas homines pertinaciter tueri pñt. Apostata est nomẽ speciei, ita ut omnis apostata censeri debeat hęreticus, non tñ econtrario omnis hęreticus sit censendus apostata. Et huic meę snię fauet btũs Thomas, qui in Scđa Scđę, q̃one 10. artic. 5. dicit solas tres esse spẽs infidelitatis, uidelicet: Paganos, Iudęos, & Hęreticos: & sub nomine hęreticorum contineri censet quotquot à fide Catholica, quam semel susceperunt, qũolibet recedũt. Et expssius. q. 12. art. 1. in rñsione ad tertium dicit, q apostasia nõ importat aliq; spẽm infidelitatis: sed quandam circunstantiam aggrauantem iuxta illud. 2. Pet. 2. Melius erat eis ueritatẽ non agnoscere, quam post cognitam retro ire. Si apostasia non est spẽs distincta ab hęresi consequens est, ut nec ẽt apostata sit spẽs distincta ab hęretico. Eidẽ snię subscribit Guillelmus Ocham prima parte suorum Dialogorum lib. 4. c. 12. Pręterea omnis pœna, quam iura aduersus hęreticos decernũt, ẽt hmõi apostatis est infli-

genda: ergo hmõi apostatę sub nomine hęreticoꝝ sunt comprehendendi: qñ iura de hęreticis loquuntur: qm̃ alioqui nulla esset canonica lex per quam hmõi apostatę puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto libro Decretalium inscribitur: De apostatis & reiterantibus baptisma, nõ hos apostatas concernit, qui à fide Catholica recesserunt: sed illis solũ, qui ordinem clericatus, aut religionis quam semel fuerant professi, reliquerunt. Et hoc ibidem annotauit glossa in cap. 1. eiusdem tituli. & cõfirmatur hoc plenius per capitulum, contra Christianos. de hæreticis, lib. 6. illic. n. p̃cipitur eos, qui fide Catholica deserta ad ritus Iudæoꝝ redierint, esse uelut hæreticos puniendos. His igitur efficacissimis rõnibus motus dico apostatam ẽt esse censendum hæreticum: sicut ille, qui in unam solam hæresim lapsus est. In illo tñ ope, quod aduersus oẽs hæreses edidi lib. 1. cap. 9. aliorum sequutus sum sñiam, eo quod rem non bene tunc (ut decebat) consideraui. Priorẽ igitur illam sñiam nunc recanto, & præsentem amplector tanquã ueriorem. Quartum, et ultimum, quod absolutũ, & cõsummatum facit hæreticum, est pertinacia: quã si subtraxeris, ẽt si errorem fidei contrariũ quis teneat, aut doceat, non est censendus hæreticus. Vnde Augustinus in Ep[l]'a ad Glorium, & Eleusium, quæ est in ordine epl'aꝝ eius. 162. sic ait. Qui sñiam quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci aĩositate defendunt, p̃sertim quam nõ audacia suæ p̃sumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt aũt cauta solicitudine, ueritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos reputandi. Hæc Augustinus. Et habẽtur hæc uerba in cap. Dixit Apl's. 24. q. 3. Contra hæc forte quis obijciet Innocentium Tertium huius nominis summum Pontificem, qui q̃situs à Comite Tolosano, quos oporteat dicere mãifestos hęreticos, per hęc uerba illi respondet. Super quo tibi duximus respondẽdum illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem

Augũ.

Catholicam

Catholicam publice p̄dicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, uel qui coram prælatis suis conuicti sunt, uel confessi, uel ab eis sententialiter cōdemnati fuerunt per hæretica prauitate. Hæc Innocentius, & hūr in cap. Super quibusdam, extra de uerb. significatione. Ex istis Innocentij uerbis aliquis forte contra ea, q̄ de pertinacia diximus argumentum sumet, sic inquiens. Innocentius declarans, q sint dicendi manifesti hæretici nunquā de pertinacia fecit mentionē: ergo pertinacia non est necessaria. Verum non ita res se habet, ut obijcitur, neq; bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocētius tūc non tractabat de hæreticis in gn̄ali: sed solum de hæreticis manifestis. Ille enim tūc solum ad q̄sita respondet, fuit autem q̄situs non de pertinacia: sed de euidentia, & manifestatione delicti. Dubium quidem non erat, qui essent pertinaces, aut hæretici dicendi: sed dubium erat, q hæretici essent pro manifestis hn̄di. Et ob hanc cām de pertinacia tacuit illam subintelligens, & solum de manifestatione, & euidentia, de qua solum fuerat interrogatus, respondit: Ex his igitur oībus, q̄ diximus esse necessario requisita, ut quis hæreticus sit censendus, talem colligo hæretici definitionem. Hæreticus est, qui postq̄ uerum baptismum suscepit, & fuit in fide Catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, siue oppositū ueritatis asserens, siue de ipsa ueritate dubitās. Hanc definitionem non est opus amplius declarare: quia ex his, q̄ diximus, est satis manifesta. His ergo oībus bene consideratis cuilibet erit satis euidens quātum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui hæreticorum catalogum texēs, multos in illo posuit, qui nihil minus, quam hæretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo fuerunt professi, quales sunt Auerrois, & Auicēna, qui iuxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici possunt. Quosdam ēt ibidem miscuit, qui etsi sanctum baptismum suscepe-

stantissime precatur, cuius uotis Rex satisfacere cupiens, conuentum generalem tam ex ecclesiasticis, quàm ex secularibus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ uotum prodit, petitq́ue, ut illi satisfacere uellent, cui Reginę petitioni cum omnes contradicerēt, tandem ex illorum omnium, & Regis concordi sententia decretum est, ut res hæc armorum cōflictu definiretur, datis duobus, qui duello pugnarent, alter pro officio Gotthico, aut Mopsarabico à toto regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina, & Rege signandus. Ventum est ad pugnā, & qui pro officio Mopsarabum decertabat uictor euasit. Sed nec his uisis Regina quiescere uoluit: sed, ut sunt importunæ, & pertinaces fœminæ, quousque satis suis uotis fiat. Regē iterum acrius, & uehementius solicitat, qui, ut Reginæ placeret totum regni conuentum, iterum hortatur, ut Gotthicū officium deserere, & Gallicum, seu Romanum recipere uellent. Illis autem omnino contradicentibus ex cōmuni oīum consensu decretum est, ut magno aliquo, atque uasto igne accenso duo libri in illum proijcerentur, quorum unus Missæ offm̄ contineret iuxta ritum Gallicū, alter iuxta antiquum Hispaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum est à Bernardo Archiepō Toletano generale ieiunium (res enim hæc Toleti agebatur) ut per ieiunij meritū Deus exoratus reuelare uellet per miraculi ostensionem, quid esset agendum. Proijciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, siue Romanum tenebat offm̄, cœpit ex igne stridorem quendam facere, & statim saltu quodam ab igne resilijt. Liber autem, qui officium Gotthicum, siue Mopsarabum continebat, perseuerauit absque ulla læsione in medio ignis quousque ille fuit prorsus extinctus. Sed nec tanto miraculo uiso Regina cedere uoluit, ob quam causam Rex deinceps noluit regnum (ut ante fecerat) hortari: sed præcipere, & uarijs minis cogere, ut officio antiquo relicto Gallicum, siue Romanum reciperent.

Quod non sine lachrymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remansit, qui inibi usque in hodiernū diem seruatus est. Et inde ortum est uulgare prouerbium apud Hispanos: Alla uan leyes, do quierē Reyes. Quod in latinam linguam uersum idem est, ac si diceretur. Ad arbitrium Regum leges dispensantur. Hanc tam largā historiam hic retexere uoluimus, ut aperte inde ostenderemus, quàm sine causa Bernardus de Luthzemburgo in suo Catalogo hæreticorum, Mosarabes inseruit.

De solutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur. Cap, VIII,

Ex his, quæ in proxime præcedenti cap. disseruimus, aliqua non paruæ difficultatis dubia occurrere pñt, quibus omnib9 hic rñdere decreui, ut omnem dubitationis causam tollam, & sic rem absolutam relinquam.

Primum dubium est de Catechumeno, qui nondum Baptismum suscepit: sed solum habuit firmum propositum suscipiendi baptismū, si ante quā baptismatis unda tingatur in aliqꝫ hæresim laberetur, an hæreticus dici debeat? Et forte alicui uidebit̄ talem nō esse hæreticum dicendum, nec uelut talem puniendum, ꝑpea qđ nondum baptismum suscepit, atqꝫ ideo eccl'iæ domum non intrauit, & per consequens eccl'iæ iudicio nondum fuit subiectus. Sed qui sic sentit, maxime fallitur, & toto (ut dr̄) errat cœlo. Nam Catechumenus, qui firmo animo statuit baptismatis unda mū dari, si in hoc proposito ꝑseuerans ab hac luce necessitate coactus sine aquę aspersione decedat, ꝑculdubio saluabit̄: qm̄ etsi baptismo aq̄ non sit baptizatus, est tn̄ baptismo flaminis, qui per secretam Sancti spūs infusionem fit, baptizatus: de quo baptismo Xp̄s in cœlos ascendēs, sctīsqꝫ Apl'is suis ꝑmittens Spm̄, ait: Vos aūt baptizabimini Spū sctō non post multos hos dies. Spū baptizandos dixit ꝑꝑ grām, quam in aduētu Spūs sancti recepturi erant, & per quā ab omni pctōꝶ inquinamento erant mundandi. Baptis- Act. 1

mus igit, qui à theologis scholasticis flaminis dr: sicut animas à peccatis mundare ualet, ita ēt saluare. At extra
1. Pe. 3. eccl'iam nō est salus. Est.n. eccl'ia (ut beatus Petrus interp̄tatur) figurata p arcam Noe, extra quā quotquot inuenti sunt, periere, & soli, qui in illā intrauerunt, saluati sunt. Ex his aperte consequitur eum, qui firmo animo baptismum aquæ suscipere statuit, iam tunc eccl'iam intrasse cum sit in statu salutis, quæ extra eccl'iam (ut diximus) haberi non pōt: etsi hoc animę suæ firmum esse p̄positum eccl'iæ palàm ostendit, ab illa baptismum Publicitus petens hoc ipso eccl'iæ se subdidit quamuis ab illa baptismum, quem petit non susceperit. Et confirmatur per capitulum. Veniens, de presbyrero non baptizato. ubi hæc hn̄r uerba. Non solum per sacr̄m fidei: sed p fidem ēt sacri, quis efficitur ,pculdubio membrum Xp̄i. Hæc ibi. Si per solam fidem sine sacr̄o baptismi efficitur homo membrum Xp̄i, ergo ēt membrum eccl'iæ, quæ est corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanq̄ pars, & membrum illius. Quo fit, ut Catechuminus, qui firmo, & constanti animo baptismū ab eccl'ia petijt, si postq̄ fuerat de recta fide edoctus, in hæresim aliq̄ anteq̄ baptismum aquę suscipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur, sit censendus hæreticus, & uelut talis: nisi resipuerit puniēdus, nō tn̄ (ut existimo) ita acriter, ac si baptismum aquæ suscepisset. Hæc tn̄ de illo solo intelligenda esse uolo, qui post firmum de suscipiēdo baptismate ,ppositum, fuit sufficienter de recta fide edoctus, et post hmōi doctrinā receptam ,ppositi pœnitens in hæresim lapsus est. Alioq si in hæresim laberet anteq̄ fuisset plene de Catholica fide instruct⁹ (ut infra ,pxime dicemus) talis non esset hæreticus censendus.

Scd̄a dubitatio est de paruulo baptizato, q̄ an̄ usum rōnis ab infidelibus captus, & postea cum ad annos discretionis peruenit, fidem Catholicam noluit suscipere: sed Mahometicam legē, de qua fuit instructus, est amplexatus, an hic talis sit hęreticus, et apostata cēsendus.

& uelut talis sit à Xpianis caperetur, puniendus? Et qđ talis sit hæreticus dicendus, vř conuinci: quia omnia, q̃ in uulgari hæretici definitione describũtur, illi aptissime conueniunt. Nam hæresim pertinaciter tuetur, aut fidẽ prorsus deseruit, postq̃ Xp̃m per baptismum iduerat. Verꝝ ego aliter dicendum esse sentio: qm̃ ut quis hæreticus merito dicatur (mea quidem sñia) non satis est illum hæresim post susceptum baptismum pertinaciter tueri, nisi post eiusdem baptismi susceptionem fuerit de uera fide edoctus. Sola siquidem fides infusa, quę per baptismum datur, sine aliqua uiua uoce doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium theologoꝝ sñiam, minime sufficit ad credendum. Qũo credẽt (ait Paulus) ei, quem non audierũt? Qũo aũt audient sine prædicante? Ro.10 sicut scriptum est. Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euãgelizantium bona. Sed non oẽs obediunt Euangelio. Isaias.n. dicit: Dñe, quis credidit auditui nr̃o? Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbũ Xp̃i. Quibus uerbis Paulus Apostolus apertissime docet ueram fidẽ uerbi Dei prædicatione nullum hominẽ per se assequi posse. Oportet igitur, ut hæreticus non dicatur qui sine uerbi Dei p̃dicatione fidem plenam non est assequutus, quam (ut diximus) assequi non poterat. Indignum quippe est, ut quis damnetur: quia non fecit id, qđ nullo modo facere poterat. Idem ẽt dicendum cẽseo de Iudæis, & Sarracenis & alijs infidelib⁹, qui adulta ætate baptisma suscipiunt, non esse illos statim dicendos hæreticos, si post baptisma susceptum, & anteq̃ de fide fuerint plene edocti, in hæresim aliq̃ lapsi fuerint. De his.n. merito suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cũ tales fuerint deprehensi, sunt docendi, & cum misericordia admonendi, etsi post admonitionem & charitatiuam correctionem in eundem labantur errorem, iam non ex ignorantia sed ex malitia illos errasse merito credet̃. Ille igit̃ q baptismo suscepto ante annos discretionis captus à Sarracenis, & cum il

Ro.10 / Naũ.1. / Isai. 53

Iis nutritus, illorum sectam colit, si postea a Xpianis capi contingat (ut ego sentio) erit admonendus & de uera fide docendus, non tamen est hæreticus censendus neque ut talis puniendus.

Tertia dubitatio est de illo qui baptizatus est nō in uera & necessaria forma, qui etsi uerum baptismum nō suscepit, tñ pp baptismum, se Xpianum dicit & prędicat & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hęresim aliquā pertinaciter tueatur, an sit dicendus hęreticus? Guillelmus Ocham parte 1. suorum Dialogorum, lib. 3. c. 2. & 3. dicit talem esse dicendum hęreticum. Ego tamē ab illo in hac parte longissime discedo, & merito: quia omnis hæreticus ab ecclesiæ Catholicæ domo quam semel per baptismum intrauerat, exit. Nam btūs Ioannes de hæreticis in sua prima Canonica epl'a loquēs postquā
1. Ioā. 2 illos Antichristos esse dixerat, hęc ait: Ex nobis exierūt:
Didy. sed non erant ex nobis. Didymus Alexādrinus in expositione huius epl'æ declarat quo pacto hæretici sint dicēdi Antichristi, sic inquiens. Consequens est. n. qđ qui se metipsos collegio fideliū segregarunt, Antichristi sunt. Quō non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quam Xpi confitetur ecclesia? Hæc Didymus. Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab ecclesię unitate cui se in Baptismo inseruerunt, separantur, sed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gl'iam æternam sunt prædestinati, non sunt numerati. Hoc autem sic pbat Beatus Ioānes. Nā si fuissent (inquit ille) ex nobis permansissent utique nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab ecclesię domo recedit. Atqui ecclesiæ domum nunquā intrauit ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur ut qui ecclesiam nondum intrauit, hæreticus esse non possit. Ille autem qui nō iuxta ueram & necessariam Baptismi formam est baptizatus, sicut non suscepit uerum Baptismū, ita nec etiam intra ecclesiæ domum intrauit. Ille ergo quāuis in hæresim aliquā labatur eamque pertinaciter tueat, hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc uerum esse cre-

ɗo, qm̃ ille sciuit se uera Baptismi forma qua oẽs Xpiani utuntur, non esse baptizatum, & uult sic permanere, Tũc.n. nec baptizatus esset Baptismo fluminis, nec Baptismo flaminis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizatꝰ est, putans se bene baptizatum, tunc si usum rõnis habet q̃uis non sit baptizatus Baptismo aquę, est tñ baptizatus iteriore Baptismo, & hoc (ut supra diximꝰ) satis est, ut hæreticus merito dici possit.

Quarta dubitatio est. An ille sit dicendus hæreticus qui alicuius hominis opinionem tã firmiter tenet & docet, ac si esset uerus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus, sicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libẽtius uellem aliorꝫ audire sñiam quam dicere meam. Dicam tñ quod sentio ne gratis uidear mouisse qõnẽ. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, ꝑꝑea ꝙ ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis aũt qui post susceptum Baptismum, pertinaciter circa fidẽ errat, concordi omnium recte sapientium sñia censetur hæreticus, ergo iste de quo præsens agiẽ sermo cẽsendus est hæreticus. At, qđ iste talis erret in fide, quia forte aliquis dubitabit, dubitationis cãm tollã testimonio Augustini qui errorẽ definiens in Enchiridio ad Laurent. c. 17. sic ait. Nihil aliud est errare, quã uerꝫ putare qđ falsum est, falsumq́ꝫ qđ uerꝫ est, uel certum hẽre ꝑ incerto, incertum ue pro certo, siue falsum sit, siue uerꝫ. Hæc ille. Auguſ. Iste qui alicuius opinionẽ putat esse Catholicam fidẽ, et tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicã tuetur, incerta tenet ꝑ certis, ergo iuxta Augustini sententiam, errat. Præterea iste sic sentiens, eo ipso ecclesiæ Catholicæ contumeliam facit, & illam in fide errare putat, quia illa quæ iuxta istius sñiam sunt certissima, ecclesia tenet pro incertis. Errat ergo, iudicio istius ecclesia: quia (ut Augustinus dixit) errare est certum hẽre ꝑ incerto. Hæc autem de ecclesia quæ diuino semper illustratẽ spiritu quisquis putauerit, hæreticus ab omnibꝰ Catho

licis censebitur. Merito igr̄, ille dicetur hæreticus q̄ alicuius hominis opinionem tā obstinato animo ac fidem Catholicam tueť. Vt autem qđ dicimus clarius ōndamus exemplum aliquod ob oculos proponere decreui. Eccl'ia nihil de conceptione Deiparæ uirginis hactenus definiuit, an fuerit cū pc̄tō originali aut sine illo concepta? sed liberę cuiq; dimittit, ut quam uoluerit, de hac re teneat opinionem, Sic.n.definiuit. Syxtus Pōtifex huius nominis quartus, in extrauaganti quę incipit, Graue nimis, quam decretalem extrauagantem conciliū Tridentinum sess.4.confirmauit. Siquis stante hac ecclesiæ definitione, alterutram opinionem tā firmo animo tueretur, ut illam putaret esse fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sn̄ia tam pertinaciter perseueret ut pro illa sit mortem subire paratus, hic talis absq; ulla dubitatione erit censendus hæreticus. Quia ecclesiæ definitioni sic parere refugit, ut illam errare pertinaciter credat, cum ea quæ istius iudicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem uirginē Deiparam sine peccato originali conceptam fuisse credo. Quia hoc magis piū est, & magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius gn̄is humani redēptoris, dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahens, Attamē non tam firmo animo hanc teneo sn̄iam, ut illam putem esse fidem Catholicam, atque ideo pro huius sn̄iæ tutela, non libenter ceruicem gladio opponerem. Et iuxta hunc modum de alijs iudicandū esse arbitror: ita ut q̄squis opinionem aliquam de rebus fidei differētem tam firmo animo & tam certe tuetur, ut tueretur fidem Catholicam, sit hæreticus censendus. Nam fidem Catholicam tam constanti animo quisque tueri tenetur, ut si Papa, aut concilium ul'e recte congregatum deus contrarium docere permisisset, imò nec si angelus de cœlo

Gal. 1. (ut ait Paulus) oppositum annunciasset, illi credere non deberet. Tam constantem aūt animum circa illa, quæ de rebus fidei sub controuersia tractantur, nemini citra

hæresis notam licet hr̃e. Nam qui tam firmo aĩo hmõi sñias controuersas tueretur, ut ecclesiæ illud dicenti nõ esset obedire paratus, eo ipso putaret ecclesiam in fidei definitione errare posse, quod est apertissima hæresis. Siquis uero aliq̃ opinionem de rebus fidei differentem, quãtumlibet firmo aĩo teneat: & putet illam esse fidem Catholicam paratus tamen ecclesiæ aliud docenti obedire, etiam si erret, nunquam ob hoc dicetur hæreticus.

Quid sit pertinacia. & quis sit pertinax dicendus, ut per hoc merito hæreticus possit censeri. Cap. 9.

Quamuis longam, &(ut arbitror) satis exactã de hæretici definitione disputationẽ fecerim, pp id tñ quod de pertinacia ibidẽ dictum est, q̃squam forte hæsitare poterat nesciens quid esset pertinacia: & quis esset ptinax censendus: ut (si alia adsint) posset merito hæreticus appellari. Vt igitur rem undiq; absolutam relinquerẽ: uisum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica uidetur esse perplexitas explicare. Pertinacia à pertendẽdo dicitur. Nam (ut dixit Marcus Varro) In quo nõ debet ptendi, & quis pertendit, pertinacia est. In quo uero oporteat manere, si in eo perstet, perseuerantia uocatur. Aliqñ tñ in bonam partem sumitur pro perseuerantia. Seneca lib. 7. de beneficijs. Vincit malos pertinax bonitas, & Liuius ait: Vincit oĩa pertinax uirtus. Vterq; pertinacem dixit pro perseuerante, pp nimiam illorũ inter se uicinitatem. Nam (ut ait Cicero in officijs) pertinacia finitima est perseuerãtiæ, quia utraq; in rebus cœptis persistit. Separantur tñ per id, circa quod uersantur: quia pseuerantia occupat̃ in bono, ptinacia in malo. Hac igitur uocis significatione p̃missa, rei definitionem statuere oportet, iuxta quam sit quilibet de pertinacia examinãdus. Pertinax est, qui persistit in errore, quẽ sub reatu culpæ deserere tenet̃. Ex prima huius definitionis parte colligitur non solum illũ esse pertinacem dicendum, qui falsum asserit: sed qui de ueritate dubitat. Qm̃ (ut supra septimo huius libri capite diximus) ita errat, q de certa ue-

ritate dubitat: sicut qui aliquid illi contrarium asserit. Quo fit, ut ita ēt quis possit esse ptinax dubitando id, de quo dubitare non licet: sicut esset pertinax asserendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc cām loco proxime citato docuimus, dubiū in fide esse dicendū hæreticum, si cum pertinacia dubitauerit. Tunc aūt aliquem in errore persistere dicimus, qn̄ admonitus, errorē suum reuocare contemnit. Deinde additū est in definitione pertinacis, quòd teneatur deserere errorē ī quo psistit: qm̄ licet quis erret, si errorem suum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicēdus. Multi qdem sunt errore aliquo decepti, q sic errantes, non peccāt pp ea quod ueritatem illi errori oppositam scire non tenentur. Pōt. n. quis citra omnem culpam errare circa numerum, & uim elementorꝶ, motum cœlorꝶ, effectus siderꝶ, naturas aīalium, & cætera hmōi, ad quæ scienda, fides Catholica nō cogit. Nam Augustinus de hmōi erroribus loquēs ī Enchiridio cap. 21. ita ait: In his atq; hmōi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & uia non relicta, quæ ad illū nos ducit, erramus. Qui errores ēt si peccata non sunt, tn̄ in malis huius uitæ deputandi sunt, q̄ ita subiecta est uanitati, ut approbentur hic falsa pro ueris, respuantur uera pro falsis, teneantur incerta p certis. Hæc Augustinus. Nec in his solum: sed ēt in his, q̄ sunt in sacra scriptura expressa, pn̄t multi sine omni labe peccati errare, quia cum non oēs teneantur scire oīa ibidem contenta, oportet, ut qui per ignorantiam alicuius illorꝶ errauerit, sit (ut supra docuimus) excusatus à culpa. At errans q non peccat, pertinax non est censendus: qm̄ pertinax sine pctō esse non pōt. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo persistit, non esse dicendum hæreticum, nisi errorem suum sub reatu culpæ deserere teneatur. Videndum est igitur quis teneatur renūciare errori, quem asserit, aut tuetur, & inde luce clarius euadet, quis sit pertinax censendus. De hac re hāc in primis statuo certissimam regulam. Quisquis scit assertionem

Augu.

suam esse contra sacrã scripturã, aut alicuius concilij sñia lis decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut cõtra cõmunem omnium Catholicorũ doctorũ sñiam, aut contra tacitũ totius eccl'iæ consensum, errat, & peccat, & si a' peccato liberari cupit, tenetur statim errorẽ suũ reuocare. Is igitur, qui sic sciens errat, statim sine ulla ulteriori monitione est pertinax censendus. Qm sacra scriptura, aut eccl'iæ definitio, quam optime nouit, plusquã pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitionibus ualet. Nã sicut qui agit contra pceptum cuius transgressioni est a' iure adiuncta excõmunicatio, censetur contumax: quia quamuis nulla pręcessetit hominis admonitio, pcessit tñ iuris cautio, quæ pluris est ęstimãda, quam tres hominis monitiones, ita etiam, qui cõtra scripturam sacram, aut eccl'iæ diffinitionem sciẽs errat, ẽt si nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicetur. Cæterũ siquis cõtra apertam Catholicæ eccl'iæ sñiam aliquid asserat, ppea: quia ignorat id, quod asserit esse contra fidem Catholicam, non est ptinax, & per cõsequens, neq; hæreticus cẽsendus. Neq; ad id dicẽdum gratis moueor: sed plurimis sctõrũ doctorũ authoritatibus, & urgentissima rõne motus id assero. Põt quidẽ fieri, ut quis in uniuersali fidẽ Catholicam habeat credens oĩa in scriptura sacra contenta, & oĩa, quæ eccl'ia tenet, & docet, esse uera, & nihilominus erret circa aliqd' particulare: quia ignorat illud esse contra scripturam sacrã, aut contra eccl'iæ determinationẽ, imo potius credit ecclesiam ita sentire: sicut ipse sentit, & ppea credit, qa putat eccl'iam ita credere, non crediturus, si constaret sibi eccl'iam aliter sentire. Nullus sanæ mentis dicet hunc talem peccare: quia ignorãtia illum excusat, si res est talis, ut ille eam scire non teneatur. Nam Christus pharisæis loquens ait: Si cæci essetis, non haberetis peccatũ. Quę *Ioan. 9* uerba exponens Theophilactus super Ioannẽ ait: Vos *Theop.* quidem de corporali cæcitate interrogatis, ego autẽ de animi cæcitate dico, quod si essetis cæci, hoc est, imperi-

ti scripturarum nō haberetis tale peccatum: quia per ignorantiam peccaretis. Hæc ille. Certum est.n.non oēs eadē lege teneri circa fidem: qm̄ plus exigitur, a uiro docto, quam ab idiota, plus à uiro Ecclesiastico & sacris dedito, quam a laico, & prophano, plura oportet scire prælatum quam subditū. Labia sacerdotis (ait Deus p Ma
Mal. 2 lachiā ꝓphetam) custodient scientiā & legem requirēt ex ore eius, quia Angelus dn̄i exercituū est, Prælatos & p̄dicatores licet ignorantia sæpe excuset ab hæresi, non tn̄ ita excusat a peccato: quia tenentur scire oīa, quæ ad officiū suū exequendum sunt necessaria. Nihil debet p̄dicator coram populo effundere, quod non sit illi perfecte exploratum, & de quo non sit certus uerum esse, qđ prædicat, & si per ignorantiam errauit, ignorantia non excusabit illum a peccato: quia tenebatur scire. Si tn̄ re uera paratus est corrigi cum eccl'ia aliud docuerit, quāuis peccauit: quia quod ignorauerit, docere tentauit, nō tn̄ est hæreticus censendus, & per consequens non tanquam hæreticus: sed tanquam temerarius erit puniēdus. Alij uiri docti p̄nt per ignorantiam excusari aliqn̄ etiam in his, qu sunt explicite dānata, quia uidelicet nesciebāt esse damnata. Non.n. tenentur uiri eruditi scire oēs hæreses, quæ sunt aperte damnatæ: quia non oīa conciliorum decreta scire tenentur, & ideo si per ignorantiam aliqd dixerint, parati corrigi non sunt hæretici censendi. Plębs indocta, & ꝓmiscuum uulgus non tenetur scire plusquā eos fidei articulos q in ap'lorum symbolo explicantur, neq; ad subtilem illorum intelligentiā obligatur, sed satis est illi si grosso modo intelligat, dūmodo hanc habeat animi ꝓmptitudinē, ut paratū sit credere quidqd aliud eccl'ia docuerit. Si rusticus hō qdquam aliud præter hos fidei articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illū excusabit. Ex quibus apertissime consequitur, ut talis ob hanc cām hæreticus non sit dicendus, quia error cui nō est adiuncta malitia, non ualet hominem efficere hæreticum. Nullus.n.hō qui est sine peccato, est hæreticus cē

sendus, qm̄ qui est sine peccato, est in statu salutis, hęreticus aūt non est in statu salutis, quia sine fide (ut ait Paulus) impossibile est placere deo. At uulgaris hō qui erra uit per ignorantiam eoꝝ quæ scite non tenebatur, est sine peccato, ergo ille talis non est hæreticus censendus. Præterea Beatus Augustinus in libro de Baptismo contra donatū hoc idem confirmat sic inquiēs. Si aliqs hoc idem sentiat de Christo quod Fotinus opinatus est, & in eccl'ia Catholica baptizatur, & hoc credit esse fidem Catholicam, nondū dico esse hæreticum, nisi manifesta doctrina Catholicæ fidei resistere maluerit, & illud qd' tenebat elegerit. Hæc Augustinus. Et beatus Hieronymus in epl'a quadam ad Damasum, huic fauet snīæ, sic inquiens. Si autē hæc nr̄a confessio apl'atus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare uoluerit se imperitum, uel maleuolum, uel ēt non Catholicū, sed hæreticū comprobabit. Hæc Hieronymus. Et habentur hæc uerba in cap. Hæc est fides. 24. q. 1. In qbus uerbis Hieronymus innuit non oēm qui contra Papæ iudicium & determinationem sentit, esse dicendum hæreticum, quia possibile fore cēsuit ut talis per imperitiam & ignorantiam sic sentiret. Quod si contigisset, non putauit illum dicendum esse hæreticum, sed imperitum, atq; ideo non dixit absolute illum talem esse dicendum hæreticum sed subdisiunctione posuit imperitum uel maleuolum, uel hære ticum. Ex his omnibus colligimus nullum hominem ēt si quamlibet pestilentem errorē teneat & doceat, dicendum esse hæreticum si absente malitia ex sola id dixerit ignorantia. Qualiter aūt possit qs à pertinacia per allegationē ignorantiæ excusari, hoc iura positiua docent, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorātiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, testibus et iudicijs pn̄t debent iudices eccl'iastici p̄sentem uel p̄teritam ignorātiam in errante conuincere. De hoc solo hæreticoꝝ inquisitores admonere decreui, ut cum aliquem in fide errantem cōprehenderint, diligentet cō-

Heb. 11 — Aug. — Hier.

siderent personæ & erroris qualitatem, & his bene circunspectis facile intelligent qs & in quo errore possit p ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res quã asserit est ex illis quas non oẽs scire tenentur, inuestigandum est primo an possit per testes aut alio modo cõuinci illum scire assertionem suam esse contra fidem Catholicã? & tunc merito pertinax & per consequens hæreticus merito censebitur. Si aũt illum sic scire, aperte ꝑbari nõ possit, tunc examinandus est an sit paratus eam fidẽ suscipere quam Catholica tenet ecclia? et si se uere paratum ostenderit, tunc per ignorantiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicetur. Si aũt non sit parat⁹ eam fidem suscipere quã Catholica tenet ecclia, ob eam solam causam pertinax & hæreticus dicetur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione dicendum esse censeo, quia qui rei alicuius est prorsus oblitus, tunc censeri debet ignarus. Et certe hic talis quãuis in fide erret etiam circa illa quę eum olim sciuisse cõstat, si se oblitũ iam fuisse quouis modo persuadere poterit, est a' pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autẽ se fuisse oblitum si cum reuocatum fuerit ad memoriam id cui contradicit, statim sine ulla repugnantia illud cõplectitur, et errorẽ suum reuocat. Nã hoc modo aliquos sctõs doctores ab hæresi excusamus, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerunt, aliorꝫ quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidem exponens illud saluatoris apud Mathæum, Quem dicunt homines esse filium hominis? hæc
mat.16 ait: Non dicit quẽ me dicunt esse homines? ne iactan-
Hiero. ter de se q̃rere uideretur. Hæc Hieronymus. Quæ Hieronymi interpretatio apertissime cõtradicit Lucæ Euãge
Luc-19 listæ qui eandẽ narrãs historiam, refert Christũ dixisse, Quem me dicunt esse turbæ? Credendum est tñ Hieronymum cũ illa scripsit, oblitum fuisse hmõi uerborꝫ Lucæ. Idem beatus Hieronymus in cõmentarijs super Matthæum interpretans illud ex Matthæi nono, Ascẽdẽs

Iesus in nauiculam, transfretauit, & uenit in ciuitatē suā dicit. Ciuitatē eius non aliam intelligimus quam, Nazareth: unde Nazaręus appellatus est. Hęc ille. Hęc tamē interpretatio, apertissime contradicit Marco Euangelistæ, qui cap. 2. eandem narrans historiam, dicit ciuitatē illam in quam tūc Christus intrauit esse Capharnaum. Beatus Ambrosius interpretans nonum Lucę caput, dicit Iacobum illum qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Ioanne uidit, fuisse primū Hierosolymitanum epm. Hęc tū sentētia uelut ex diametro pugnat cum Matthęo, qui transfigurationē Christi describens, dicit Iacobum illū fuisse fratrem Ioānis, qui (ut ex historia Actuum Aplorū conuincitur) non fuit Hierosolymorū eps. Multa alia sīl'ia apud sacros, & sanctos doctores, inueniuntur, nec tū per hæc, eorū sanctę uitæ, aut doctrinæ, uel tātillum detractum est. Pie siqdem credendum est illos hęc tunc scripsisse non recolentes nec attendentes qd de illa re alibi scriptura sacra narrasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, q̄ scripserunt, scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, ut nō statim aliquem pertinacem, & hęreticū censeat, quamuis ille propositionem asserat, quam scit ab ecclesia dānatam nisi in illo sensu eam asseruerit, in quo scit esse ab ecclesia dānatam. Potest quidē fieri, ut una propositio ab ecclesia dānata plures habeat sensus, unū falsum, iuxta quem ab ecclesia reijcitur, aliū uerū, iuxta que n minime damnatur. Hęc.n. propositio: Deus creat mala, hęretica est, & ab ecclesia dānata. Nam beatus August. in lib. de hęresibus cap. 67. Florinianos dicit esse hæreticos ob id solum: quia Deū creasse mala dicebant, cōtra scripturam sacrā, quæ ait: Vidit Deus cuncta, q̄ fecerat, & erant ualde bona. Et cap. 65. idem pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos: quia Deū creasse mala negabant, contra id, quod Deus per Esaiā prophetam dicit: Ego Dūs, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Hæc

Ambr. | mat. 17 | Gen. 1. | Esa. 45

aūt simul stare non possunt, ut ambo contradictoria falsa, & hęretica esse dicantur, nisi utrūque eorꝝ duplicem sensum habeat, ita ut iuxta unum sensum uera, & catholica assertio, iuxta alium uero falsa, & hęretica censeat. Est enim malum quoddā pœnæ, est ēt malum aliud culpę. Creat igitur Deus mala (ut August. ibidem ait) pœnas iustissimas irrogando, quod Coluthus nō uidebat: non aūt malas creando naturas, atque substantias, inquantum sunt naturę, atque substantię: qua in re Florinus errabat. Siquis igitur hanc dānatam propositionē asseruerit: Deus creat mala, aut illius cōtradictoriam: Deus non creat mala, quāuis sciat esse ab ecclesia dānatam, non est ob hoc pertinax & hęreticus cēsendus, nisi in illo sensu asserat, in quo scit esse ab ecclesia dānatam.

Hilar. In cuius rei confirmationē, dicit Hilarius in lib. de Trinitate. De intelligentia. n. hęresis non de scriptura orta est, & sensus non sermo fit crimē. Hæc ille. Circa pfata hoc unum addere statui, & de illo admonere lectorē decreui, ut oīa quæ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicā asserit, illa ēt de illo q dubitat, dicenda esse putet, ita ut qui de aliquo eorꝝ quę scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam si nulla præcedat monitio, pertinax & (ut alio capite diximus) hrticus merito dicet: qm̄ is talis ēt errat, & persistit ī errore quē sub īterminatione gehēnę deserer̄ tenet.

Secunda de pertinace regula sit hæc. Quisquis cōtra fidem quam ecclesia Catholica tenet, per ignorantiam errat, si legitime admonitus fuerit, tenetur errorem suū reuocare, & si non fecerit, est pertinax, & hæreticus censendus. Hæc regula probatur testimonio beati Augustini contra Manichęos sic dicentis: Qui in ecclesia xp̄i

Augu. morbidum aliquid, prauumq́ꝫ quid sapiunt, si correcti ut sanum, rectumq́ꝫ sapiūt, resistunt cōtumaciter suaq́ꝫ pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt: sed defensare persistunt, hæretici sunt. Hæc August. & habentur 24. q. 3. cap. quia in ecclesia. Sed forte contra hāc

regulam quis obijciet, quod is, qui per ignorantiā in fide errat, putans uerꝛ esse, & Catholicum, quod asserit non tenetur errorē suum reuocare: quia sic reuocās mētiretur, & qui contra conscientiā agit (ut cōmune theologoꝶ prouerbium ait) ædificat ad gehennā. Hanc obiectionem facillime reijcimus, dicētes hunc talē qui per ignorantiam in fide errat falsum pro uero asserens: sicut tenetur errorē suum uerbo reuocare, ita ēt tenetur sentētiam mente mutare, & consciētiam deponere, ut quod prius credebat esse uerꝛ, postea credat esse falsum. Prius quidem mētis sententiam mutare tenetur, deinde uero errorem suum ore reuocare. Quo ordine seruato, corde credet (ut Paulus præcipit) ad iustitiam, & ore faciet Ro.10
confessionem ad salutem.

Tertia regula sit hęc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat postquam fuerit, quamuis non legitime, de errore suo admonitus, tenetur diligenter ueritatē inquirere, & uiros doctos & Catholicos de ea re cōsulere animo amplectendi eā doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit ostensa. Hanc sniam docet August. in epl'a ad Gloriū, Augu.
& Eleusium, quæ est in ordine epistolaꝶ illius. 162. sic inquiens: Qui sniam suam quamuis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt ꝑsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt aūt cauta solicitudine ueritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Hæc Augustinus. In quibus uerbis id considerandum est quod ait, & quærunt cauta solicitudine ueritatem, ex qbus satis aperte colligitur eū qui in fide catholica errat, si ueritatē cauta solicitudine quærere cōtemnit, esse pertinacem & hæreticum censendum.

Quarta regula sit hæc: Omnis qui contra fidē quam catholica tenet ecclesia per ignorantiā errat & iurat se nunquam assertionem suam deserturum statim absque ulla præuia admonitione est pertinax & hæreticus cē-

sendus. Huius regulæ certitudo sic conuincitur. Quisquis non est paratus corrigi est pertinax censendus, sed qui iurat se non discessurum ab ea sñia quam tenet, non est paratus corrigi, ergo ille est pertinax cēsendus. Sed contra hoc quis forte arguet, dicēs hunc talem nō esse pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem suum reuocare nisi prius admonitus fuerit, ex quo uidetur colligi illum non esse dicendum pertinacē. Nam iuxta ea q̄ superius diximus, nullus est, dicendus ꝑtinax qui non tenetur reuocare errorem quē tenet. Respondeo concedens hunc talē non teneri, ad reuocationem sui erroris, ante admonitionē, tenetur tñ non tā firmo animo, suo errori adhęrere, ut nō sit paratus obedire corrigenti. Tenętur quidē illam animi firmitatē reuocare, ut paratus sit obedire ijs quibus obedire tenetur & illoꝝ doctrinam suscipere. Sed dices. Nunquid hic talis poterit per ignorantiam à pertinacia excusari? Nā ignorantia excusat à mendacio illū qui asserit falsum quod
Augu. putat esse ueꝝ, iuxta sñiam Augustini in Enchiridio, dicentis. Nemo mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat ueꝝ, quia quantum in ipso est, nō fallit ipse sed fallitur. Hæc ille, & hñr hæc uerba in cap. Is aūt 22. q. 2. Fateor quidem aliquem excusari posse à mēdacio, qui tñ nullatenus à temeritate excusari potest. Propter quod Augustinus post illa uerba q̄ nunc proxime citauimus, continuo hęc subiungit. Non itaque mēdacij, sed aliqñ temeritatis arguēdus est qui falsa incautus credit & pro ueris habet. Hæc Augustinus. Ita ēt ego dico illū qui iurat se non recantatuꝝ sñiam suam quam per ignorantiam putat esse ueram, excusari ab errore & mendacio, sed non excusari a temeritate iuramēti, & ab illa animi firmitate quæ omnem prorsus correctionem excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta sat erunt.

Qualis debeat, legitima admonitio esse, ut qui illam contempserit, sit merito pertinax censendus. Cap. 10.

Multi sunt circa fidem Catholicam errantes, qui (ut

præcedēte capitulo præfati sumus) antequam legitime admoneantur, errorē suum reuocare non tenētur, atque ideo ante huiusmodi admonitionem non sunt pertinaces censendi. Cum igitur horꝶ pertinacia ut manifestari possit, ex admonitione pendeat, operæprecium, & necessarium fuit de admonitione disserere qualem illā esse oporteat, & a' quo sit facienda, & quoties iteranda, ut legitima merito censeatur. Vt aūt hæc omnia melius absoluantur, uarias hæresum conditiones et qualitates añ omnia considerare oportet, qm̄ iuxta illarꝶ uarietatem, diuersam ēt admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hęreses aperte damnatæ, aliæ sunt nō aperte sed latenter damnatæ. Aperte dānatas hæreses illas esse dico, quæ per expressam ecclesiæ definitionem sunt dānatæ, aut quarꝶ contradictoriæ, sunt expressę & manifestę in sacra scriptura, aut ex aliјs in sacra scriptura contentis manifestissima consequentia deducuntur. Siquis gratia exempli diceret. Dauid non fuisse Regem, hæresis esset aperte damnata, quia licet non sit in aliquo concilio dānata, illius tñ contradictoria est expressa in sacris literis. Siquis etiā diceret, Iacob Patriarcham non esse nepotē Abrahæ, hæresis esset aperte damnata, quia licet cōtradictoria illius non sit expressa in sacra scriptura sub eisdē uocibus, manifestissima tñ consequentia colligitur ex aliјs in eadem scriptura contentis. Nam illic habetur Iacob esse filium Isaac. Et Isaac filium Abrahæ. ex quibus euidenter colligitur Iacob esse nepotem Abrahę. Hęresis nō apte dānata est illa q̄ nō est dānata p expssam ecclię definitionē, neq; illius cōtradictoria est expressa in sacra scriptura aut ex aliјs in sacra scriptura cōtētis manifestissima & īmediata cōsequētia deducitur, sed solū per ambages & per moltos discursus, qui non sunt omnibus noti, ex aliјs contentis in sacra scriptura conuincitur esse hæretica. Tales sunt oēs istæ propositiones. Non sunt tres partes pœnitentiæ. Aqua benedicta nullius prorsus est ualoris plusq; aqua non benedicta. Om

nes benedictiones, quas ecclesia facit aut dicit super aquam, uinum, panem, salem, ceram et cętera hmōi sunt irridendæ, & contemnēdæ. Christianus nullo pacto bellare licet. Aiæ ī purgatorio pn̄t mereri, & demereri. Episcopi nō sunt superiores simplicibus sacerdotibus. Oēs istæ assertiones sunt hæreticæ, non tn̄ expresse dānatæ, nec facile quisq; cognoscet illas esse hęreticas: qa ut hæreses esse pateat, multis argumentationibus est opus. Multos oportet facere discursus, & lōga indiget lectione, quisquis illas propositiones hæreticas esse cōuincere uoluerit. Hac igitur hæresum uarietate p̄missa, aliquas certissimas conclusiones subiungam, ex quibus quidqd ad hanc rem pertinet facillime colligi pōt. Sit igitur hęc prima conclusio. Siqs in hæresim aperte damnatam inciderit, ut errorem suum reuocet, admonendus est per expressam hæresis suæ damnationem, ostendendo illi expressam eccl'iæ definitionem, aut contradictoriam illius hæresis ostendendo in sacra scriptura, aut contradictoriam illius euidenti, & immediata consequentia deducendo ex aliis in sacra scriptura contentis, Nec opus est hāc admonitionem iterato facere, ut ille legitime admonitus sit dicendus: quia etsi semel dūtaxat id fiat, legitima dicetur. admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus, per quam tam aperte ostenditur erranti assertionem suam Catholicæ ueritati repugnare, ut quisqs demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore conuictum. Ex his sequitur, ut qui hmōi admonitionē non suscipit: sed illa post habita errorē suū reuocare contemnit, pertinax, & per consequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ iam est sibi manifeste ostensa, oppugnare nō ueretur: quo fit, ut (iuxta illa, quæ in præcedenti capitulo diximus) non sit corrigi paratus, & ita pertinax sit dicendus. Sed nunquid si taliter errans habet aliqua argumenta, quibus motus est, ut errorem illum teneret, licebit illi ante erroris sui reuocationē, talium argumentorum

dissolutionem petere? Minime: Quia tenetur captiuare 2.Co.10
intellectum suum in obsequium fidei. Et (ut Hieronym⁹ Hier.
ait) fides pura. Et aperta cõfessio non quęrit strophas, et argumenta uerboꝝ. Postquam aũt errorem suum reuocauerit, tũc licebit illi argumentoꝝ quibus ligatus erat ne ueritatem agnosceret, solutionem petere, ut fidẽ quã credit, melius intelligere ualeat, & in illa plenius confirmari. Forte adhuc insuper quis interrogabit. An liceat huic sic post errorem suum admonito, à paroco ad Episcopũ, & ab episcopo aut inquisitore ad summũ pontificã appellare? Respondeo quod illi qui legitime admonitus aut correptus est appellare nõ licet, & si appellare tentauerit, eius appellatio est inanis & maligna censenda. Quo fit ut nõ obstãte tali appellatione, sit ꝑ eccl'iam tanquam pertinax & hęreticus censendus. Nam ea quę iam semel sunt legitime ꝑ eccl'iam definita, non opus est ut nouis postmodum tractatibus iteꝝ definiantur. Vnde Leo Papa huius nominis primus ep'la uigesima secũda scribens Martiano Augusto de his q̃ in cõcilio Chalcedonensi tractanda erant, sic ait. Per dñm nostrum Iesum Christum qui regni uestri est author & rector, obtestor & obsecro clementiam uestram, ut in præsenti synodo fidem quam beati Patres nostri ab Ap'lis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maioꝝ sunt authoritate dãnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hæc Leo papa. Et idem dicit Gelasius Papa in cap. Maiores. 24. q. 1. & Felix Papa in cap. Achatius. eadẽ causa & q̃one. Secunda conclusio: Qui errat asserens aliquã hæresim non aperte damnatam quamuis sit admonitus à prædicatore, aut paroco, aut Ep̃o, aut alio quouis homine summo Pontifice inferiore, nõ tenetur reuocare errorẽ suũ, nisi per manifesta, & euidentia argumenta illi ostendat assertionem suã esse contra fidem Catholicam, ꝑsertim si est uir doctus, q sciat intelligere argumenta, quæ contra talem hęresim possent afferri. Nã de uiro idiota (ut in

Leo pp

sra dicemus) alia est habenda rō. Quo fit, ut admonitio, quæ sine hmōi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hæc conclusio probatur. Nullus p̄ter summum Pontificem (ut supra cap. 5. diximus) pōt de hęresi sic censere, ut illius censuræ oēs obedire teneantur, ergo ad nullius præterquam summi Pōtificis monitionem tenetur quis assertionem non aperte hæreticam reuocare. Nam qui in his, quę ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur ēt ad solam simplicem illius monitionē, assertionē erroneam reuocare, q̄m qui assertionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere: sed subditi in his, quę sunt fidei, nō tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem p̄stare, quia tunc fides subditoꝶ in sapientia ho-
1.Co.1. minum (quod Paulus negat) consisteret: ergo ad illoꝶ simplicem monitionem nō tenentur subditi errores suos reuocare. Pręterea quisquis à s̄nia alicuius appellare pōt non tenetur illius s̄niæ obedire: sed à prælato monente subditum de errore, & non mostrante aperte per regulas fidei, qđ error ille ueritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non tenet̄ obedire, & p consequens illius admonitio non est legitima censenda. Maior huius syllogismi est manifesta ex definitione appellationis: q̄m ab ea s̄nia, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur authori-
Pel.ig. tate Pelagij Papæ dicentis. Si uero in qualibet p̄uincia ortæ fuerint q̄ōnes, & inter ipsos prouincię Ep̄os discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non cōueniat, ad maiorem tunc sedem referantur: & si illic quidem facile, & iuste non discernuntur, ubi fuerit synodus regulariter congregata, canonice & iuste iudicent̄. Maiores uero & difficiliores q̄ōnes (ut sancta synodus statuit, et beata consuetudo exigit) ad sedem semper referā tur Ap̄l̄icam. Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc uerba in cap. Multis. 17. dist. Et idem ait Iulius Papa. in cap. Qui se. 2. q. 6. Sed nunquid licebit illi, sic erranti p igno-

rantiam, appellare ab Epo, aut inquisitore postquam p euidentia argumenta fuerit illi ostensum suam assertionem aperte repugnare Catholicæ ueritati? Si argumēta talia sunt, q̄ iudicio uirorum doctorū manifestissime Catholicā ueritatē probant, nequaq̄ licebit appellare. Si uero argumēta non sunt tam euidentia, non est illi inter dicta appellatio. Forte causam petes cur magis hic, q̄ ibi liceat appellare. Causa est manifesta: quia is, qui per euidentia argumenta admonitus appellat, nullā habet appellationis occasionem quapp sic appellās peccat, et si ab appellatione non recedit, rebellis & proteruus, & pertinax est cēsendus, & uelut talis puniēdus. At is, q nō est per manifesta argumenta admonitus, iustam habet appellationis causam: quia nondū sibi est manifeste ostē sum assertionem suam Catholicæ ueritati repugnare. Is etiam, cui nondum est Catholica ueritas aperte ostensa, si aliqua habet, quamuis falsa argumenta, qbus impellitur ad tuendū assertionē suam, iuste pt petere hmōi argumentorum solutionē, anteq̄ errorem suum reuocet. Hoc tn̄ (ut proxime diximus) non liceret, si iam per euidentia argumenta esset sibi ueritas ostensa. Rursum eadem conclusio probatur sic. Eps debet esse paratus (ut beatus Petrus ait) omni poscenti rōnem reddere de ca, quæ in eo est fide: ergo subditus non tenetur ad simplicem Epi admonitionem errorem suum reuocare: nisi ille rōnem reddiderit, per quam conuincat talem errorē fidei Catholicæ cōtradicere. Ista collectio est euidens: qa si aliquis absque reddita rōne teneretur assertionem suā uelut erroneam reuocare, alius non teneretur illi rōnem reddere, ut per illam cogat illum ad assertionis suæ reuocationem. Verum hęc cum solis uiris doctis faciēda esse censeo: qm̄ hi ea, quæ sibi ad probationem Catholicæ ueritatis offerentur argumenta, intelligent. Idiota uero sæpe argumenta, quæ illi possent offerri, non intelliget: quo fit, ut illi non sint dicenda: quia esset solum uerberare aerem, & inuanum uerba proferre. Is n. (ut ego cēseo) 1. Pet. 3

ad solam paroci aut saltem Epi simplicem admonitionem, suum tenetur reuocare errorem. Si aũt parocum, & Epm contemnit, ppea quia ignorantes, ut frequẽter eos esse contingit, putat, tunc adhibendi sunt uiri docti, qui simplici uerbo sine ulla argumentatione illum iterũ, atque iterũ admoneant: quos si scđo, & tertio contempserit, erit meo quidem iudicio) pertinax censendus. Ex
Bartol. his omnibus apertissime conuincitur errasse Bartolum, qui in. l. Tutor. paragrapho. Tutores. ff. de suspec. tut. dicit illum esse cẽsendum hæreticũ ptinacem, & uelut talẽ puniendum, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si oẽs tenerentur semper credere inquisitori aliquid asserenti, uerum esset, quod dicit Bartolus oẽm illum censendum esse pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide asserenti credere contemnit. Tunc. n. ille persisteret ĩ ea snia, a' qua recedere tenet̃, atq; ideo iuxta ptinacis definitionem, merito pertinax dicetur. At nõ ita est, ut oẽs necessario teneãtur credere semper inquisitori aliquid asserenti, alioqui fiet necessario, ut homines teneant̃, aliqñ errori, aut hęresi credere. Põt. n. esse, ut inquisitor erraret in fide: quia per officium sibi cõmissum non est cõfirmatus in fide, nec factus est indeuiabilis. Nam ĳ, qui plurimum Papæ authoritati fauent, admittunt illũ errare posse in fide, si illam, quam tenetur circa ueritatis examinationem, omiserit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ. lib. 2. capit. 112. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum pillo non rogauerit Christus, ut fides illius non deficeret,
Luc. 22 sicut rogasse p' Petro sacra perhibet scriptura. Noui ego inquisitorem, qui cuidam pdicatori indignatus est, eo φ publice pdicauerat confessionem esse ex iure diuino necessariam pcipitq; illi, ut sniam suam publice reuocaret. Erat quidem inquisitor ille in iure canonico peritus, qui forte legerat glosam decretorũ in principio distinctionis quintæ de pnia, dicentem confessionem non esse ex iure diuino: sed humano, & Abbatem in cap. Oĩs utri-

usq; sexus, extra de pœniten. & remiss. hoc idem asserentem, atq; ideo putauit hanc esse irrefragabilem sniam. Percontabor igitur nunc Bartolum, an talis prędicator tenebatur tunc credere inquisitori asserenti confessionē non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano? Si dicat prædicatorem nō esse ad hoc obligatum, falsum igitur hac rōne conuincitur esse, qđ dixit, oēm illum esse cēsendum hæreticum pertinacem, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si uero dixerit Bartolus pdicatorē illum fuisse obligatum ad pręceptum inquisitoris sniam illam publice reuocare, tunc fateatur necesse est, prædicatorem illum fuisse obligatum ueritatem Catholicam recantare, & loco eius hæresim pdicare. Nam dicere cōfessionem pctōr non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano, hęreticum est, & à sede Aplica per apertam sniam iam dānatum. Quam condēnationem nos inseruimus in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidimus, in tit. de confessione. Non est igitur pertinax hæreticus censendus, omnis ille, qui inquisitori aliquid asserēti non credit, quia non omnibus, quæ ille dixerit credere tenetur. Qn̄ aūt sit pertinax hæreticus censendus, qui inquisitori credere noluerit ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, aperte constare poterit. Argm̄ autem Bartoli, quo ille suam sniam pbare vr̄, nullius est roboris. Nam ex hoc, qđ in pręfata illa. l. Tutor. paragr. Tutores. dr̄ illum pertinaciter resistere, q iudici pcipienti nō obedit, deducit Bartolus illum esse dicendum pertinacē, qui inquisitori asserenti aliquid, non credit. Hæc tn̄ argumentatio multipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur ul'r de omni iudicis mandato: sed solum de mandato inuentarij per tutotem faciendi, & tutor, qui iudici præcipienti tale inuentarium fieri, nō uult obedire, dr̄ iuxta uerba legis pertinaciter resistere iudici. Ex hoc aūt particulari legis decreto, inferre legem gn̄alem ad oēm, qui non uult iudici obedire, pessima est illatio. Non est enim omnium negociorum æqua conditio, ut sint omnia

eadem lege regulanda. In illo.n.negocio, de quo ibidē lex illa loquitur, tutor tenetur obedire iudici præcipienti. atq; ideo si non uult obedire, merito pertinax dicetur. Multa tñ sunt alia negocia, in quibus homines non tenentur iudici obedire: quia si semper, & in omnibus tenerentur iudici obedire, nunq; liceret alicui à mādato iudicis appellare. fieretq; inde necessario, ut supior iudex, quem appellauit, teneretur semper sniam contra appellantem dicere, ppea qd iniuste appellauit. Cōstat aūt multorꝫ appellationes iustas esse, & uelut tales à superiore iudice declaratas: Ex quo manifeste colligit̄ illos tunc non fuisse obligatos iudicibus inferioribus obedire, à quibus fuit licitum appellare, & per cōsequens nō esse tunc pertinaces censendos. Scdo errauit Bartolus in præfata sua argumentatione: quia etsi uerꝫ esset oēm illum esse censendum pertinacem, qui iudici seculari nō uult obedire, non erat inde trahenda consequentia ad illum, qui inquisitori de rebus ad fidem expectātibus aliquid asserenti non uult credere. Qm̄ res, quę ad fidē spectant non sunt eiusdem conditionis cū negocijs forensibus, neq; eadem mensura cum illis metiendę, Nam res, quæ ad fidem spectant, omne humanum iudicium superant: atq; ideo dicit Paulus, fidem nr̄am non esse in sapiē-
1.Cor.1 tia hominum: sed in uirtute Dei. Propter qd in illis nō tenetur homo inquisitori aliquid asserenti obedire: nisi cōstet illa, quæ asserit ab uli ecclesia teneri, in qua uirtus, et sapientia Dei elucent. Forensia autem negocia non sunt tam sublimia, ut humani intellectus uires superent, atque ideo ex sapientia hominum illa pendere possunt.

Tertia conclusio: Siquis inciderit per ignorātiam in hæresim aliquā, & à paroco, aut Ep̄o, aut quocūq; alio homine fideli fuerit per euidentia argumenta admonitus, assertionem suam esse contra fidem Catholicam, tenetur statim errorem suum reuocare: qd si non fecerit, erit pertinax, & hæreticus censendus. Hęc conclusio est satis nota cuilibet, si considerat, q nihil itersit à quo qs

edoceatur, modo sit illi ueritas aperte ostensa: quia (ut omnes sapientes philosophi docent) semper considerādum est quid, & nō à quo dicantur. Præterea Apl's Paulus ait, fidem nrām non esse in sapientia hominum, esset aūt in illorꝫ sapientia, si eadem admonitio à subdito facta non esset æque potens, ac si fieret à prælato. Rursum si is, qui per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, postea per seipm legens in aliorꝫ libris, inueniret argumenta, quæ aperte Catholicam ueritatem conuincerent, teneretur sine ulteriore monitore assertionem suā erroneam reuocare: ergo si aliquis alius per euidentia argumenta eandem Catholicam ueritatem illi ostēdat, tenebitur etiam assertionem suam erroneā reuocare. Sed dicet aliquis. Quæ igitur erit dña inter illum, qui a prælato, & qui a subdito monitus est? Nonne erit aliqua excellentia in prælato supra subditum? Magna quidem, p̄latus siquidem illum, qui cōtra fidem catholicam errat, potest etiam nollentem uocare, ut coràm se appareat, & ab illo fidei rationem exigere: potest quidem cōpellere illum, ut argumenta, quibus ille fidem Catholicam persuadere conatur audiat. Potest etiam illum ad sui erroris reuocationem constringere. Etsi in his, & alijs ad suum officium pertinentibus obedire contempserit, poterit illi, iuxta criminis sui meritū, debitas infligere pœnas. At subditus nihil horꝫ pōt, quamuis ad illius legitimam monitionem æque teneatur errorē suum reuocare, ac si fuisset à suo prælato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus sūmo Pontifice facta dicta sunt. An autem idem prorsus sit dicendum de admonitione à summo Pontifice facta, uarij uaria loquuntur. Non.n. inter omnes de hac re conuenit. Nam quidam eadem mensura summum Pontificem in hac parte metiuntur, qua ceteros Ep̄os, & dñt illum etiam hac lege teneri, ut paratus sit omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide. Quam nisi reddiderit, neminem pp illius admonitionem obligari dñt ad reuocationem sui erro-

ris, quem contra fidem Catholicam pp ignorãtiam tuetur. Huic opinioni fauet Guillelm⁹ Ochã par. 1. Dialog. c. 20. & Ioannes Gersom in prima parte Alphabeto 14. ubi disserit, an liceat in causis fidei à summo Põtifice appellare? Ego tñ contra sentio, tutius esse putans, credere simplicem Papæ admonitionem satis esse, ut quis errorem suum reuocare teneatnr, præsertim cum ille rem (ut decet) adhibito prius uirorꝫ doctorꝫ cõsilio, plene examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in causa, quę est de fide, à Papa appellare, qđ nefas est dicere, cum non sit, ad quem confugere possit, aut appellare. Si dicas ad concilium posse fieri appellationem. Ridicula quidem appellatio, quia hac uia essemus semper dubij, & lãgueremus sine ulla spe medicinæ, cum tam difficile sit concilium congregari legitimum, ut iam sit penè impossibile pp tot principum simultates, qui perpetuo, & irreconciliabili bello inter se digladiantur. Præterea, hac uia ansa pbetur cuilibet omnes, quas uoluerit hæreses impune docere, quia cum à Papa damnatus fuerit, statim concilium appellabit. Fecit quidem hoc Lutherus, cum se à Leone decimo damnatum intellexit, qui tñ postmodũ rumorem de congregando concilio audiens, libellis editis concilio detraxit dicens, non esse obtemperandum concilio, ut omnibus palàm faceret, se, non ut ueritatem disceret: sed ut suã pertinaciam aliquo fuco tegeret, concilium qđ nunq̃ꝫ congregandum sperabat, appellasse. Deinde ridiculum est dicere, pp cuiuslibet hominis dubitationem in fide, congregandum fore cõcilium qđ tñ scđm illos, qui oppositam partem tuentur, fieri oporteret. Si hoc neges dicens, Papam posse sine concilij congregatione per euidentia argumenta errores contra fidem sæpe conuincere, quapp non semper erit necessaria talis concilij congregatio. Sed quid si errãs per ignorãtiam neget argumenta illa esse ullius ualoris, & dicat nihil prorsus cõtra suam assertionem: efficere? Quis tunc erit iudex qui de argumentorꝫ ualore censeat? Si dicas

iudicio uirorum doctorum credendum esse, qui dicent talia argumenta esse ualida, eris tunc coactus fateri, authoritatem summi Pontificis minorem esse in cēsura fidei, quam authoritas uirorum doctorum, cum illa pēdeat ex ista. Quo fit, ut quoties de argumentorum, quæ à Papa fiunt, ualore, & euidentia fit disceptatio, oporteat necessario concilium appellare, qd' nullus sanæ mentis dicet. Erit ergo proculdubio (ut ego censeo) simplici Papæ monitioni semper credendum, præsertim si ille facta prius cū multis uiris doctis collatione rem plene (ut decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus hr̄e possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Pōtifex dedit. Sed dices. Ergo fides nr̄a esset in hominis alicuius sapientia, si ad solam simplicem illius monitionem teneretur quilibet suum errorem reuocare. Rn̄deo quod non erit in sapientia hominis: sed in uirtute Dei qui dixit se rogaturum pro Petro, ut nō deficeret fides eius. Si tn̄ Papa, omnium uirorum doctorum consilio post habito: sed soli suo iudicio initens aliquid definire tentaret, quo casu illum, errare posse non dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat. Præsertim si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam uiri docti, & alias Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papę admonitionem ego non putarem esse satis, ut quis contra illam sentiens, sit eo ipso ptinax, & per consequens hæreticus censendus. Petrus siquidem quamuis summus Pontifex compulsus fuit ab Apl'is, & fratribus qui erant in Iudæa, reddere rationem quare intrasset domum Cornelij hominis gētilis, & cum eo fuisset conuersatus. Decretum aūt circa fidem à Pontifice editum, etiam si in eo non reddaẗ ratio, quæ ad talem fidem cogat, qm̄ (ut supra docuimus) satis est ad hæreses conuincendas, illud erranti oñdere, satis esse existimo pro legitima admonitione. ita ut qs-

Luc. 22

Act. 11.

quis contra illud sibi notum repugnauerit sit pertinax, & per consequens hæreticus censendus: Quoniam, etsi nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum edēdum mouerit, credere tñ oportet, eccl'iam nūquam tale decretum recepisse: nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione editum.

De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an ualeat illum ab hæreseos nota liberare. Cap. XI.

Viri docti & fideles considerantes fidei nr'æ sublimitatem, quæ omnes sæpe humani intellectus uires supat, cū de mysterijs fidei aut uerbo (aut scripto tractare aggrediuntur timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreseos macula, quam maxime horrent, inficiantur in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, uel latum pilum à recta fidei Catholicæ rr'a deficere: sed in omnibus se eam fidē uelle amplecti quam Catholica tenet eccl'ia, & sic eiusdem Catholicæ eccl'iæ definitioni, & censuræ se in omnibus subijcere dicunt. Quod si, in posterū aliquid contra Catholicam fidē eos dicere contingat, ex tunc se per imperitiam, aut incōsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id reuocare dīt, ac pro recantato hr'i petunt. Hoc me fecisse recolo in præfatione illius operis, qđ aduersus oēs hęreses edidi, & in hoc ope tum in pręfatione, tum ēt alibi sæpe id me dixisse scio. Dubitatur igitur à plerisq;, & non immerito, qđ hæ protestationes ualeant, an hi, qui aliquid contra fidē Catholicam asseruerunt, possint, & debeant pp hmōi protestationes p eos factas à crimine, & nota hæreseos excusari? Vt aūt de hac re aptiorē, & firmiorē proferamus definitionē duplicē in ea oportet hr'e consideratio nē. Nam excusatio illa de crimine hæreseos, al'r est apud Deum faciēda, qui nouit secreta cordium, al'r apud homines, qui solum uidēt ea, quæ foris patēt. Pōt siquidē aliquis apud Deum excusari, qui tñ apud hominum iudicium non erit excusatus, & econtrario. Deus siquidē non iudicat: nisi iuxta nostræ conscientiæ testimonium:

quia

quia agnoscēs qualis in nostro pectore lateat fides, qualis etiam sit eiusdem fidei à nobis facta protestatio, talē de nobis profert sniam, non curans de alijs, quæ à nobis uoce proferuntur. Humanum iudicium id solum cōsiderat, quod foris agitur, & ita solum aduertit opera, et uoces, & alia quę foris patent, ut ex illis tanquam ex quibusdam signis conijciat, quid in corde lateat. Cōtingit autem sæpe, ut ea, quæ foris patent, non sint uera signa eorum, q̄ sunt in corde: ut manifestum est in uiris hypocritis: qui aliud foris simulant, & aliud corde uersant. Hinc euenire necesse est, ut multi apud Deum sint innocentes, quos humanum dānat iudicium: multi econtrario humano iudicio probati, q reprobi sunt apud Deū. Prius igitur de excusatione apud Deum dicamus: postea de excusatione apud homines. Sit igitur de hac re talis conclusio. Protestatio generalis de fide, & conditionalis de hæresi reuocatio, si uere, & ex animo fiant, excusant corā Deo ab hęresis crimine eum, qui per ignorantiam in aliquam lapsus est hęresim. Hæc conclusio inde erit cuique manifesta, si consideret, quod is qui uere, & ex intimo corde uniuersaliter fidem catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus est: si errauerit corrigi, & si in hæresim lapsus fuerit, eam reuocare, & dānare cum de illa fuerit plene edoctus. Alioqui non uere, & ex animo generalē fecisset de fide protestationem, nec ex corde uero conditionalem de hæresi, in quam labi poterat, fecisset reuocationem. At is qui paratus est, cum errauerit corrigi, etiā si in hæresim aliquam per imprudentiam labi cōtingat (ut supra docuimus) nunquam dicetur hæreticus: qm̄ (ut Augustinus ait) errorem suū nulla pertinaci animositate defendit. Neque in hac parte ullum pono discrimen si ille erret circa ea, q̄ scire tenebatur, aut circa illa, quæ nulla prorsus lege erat obligatus scire: qm̄ quocūque modo erret, si ille uere & ex animo fidem est in uniuersum protestatus: & eodem ueraci animo hæresim

omnem, si in illam labi contigisset, reuocauit, semper est apud Deum excusatus. Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protestatus est, & hæresim si in illam labi contingat uere reuocat, si circa ea, q̃ scire tenebatur, errat ꝑ peccato ignorantiæ, id est: quia ignorauit id, quod erat obligatus scire, tenebitur apud Deũ reus, non tñ pro crimine hæresis dixi, & non immerito, si ex uero animo illam fecerit de fide protestationem, aut conditionalem hæresis reuocationem: qm̃ si non ex intimo corde: sed sola uoce, & simulato animo fidẽ fuerit protestatus nihil illi apud Deum suffragabitur talis fidei protestatio, aut conditionalis hæresis reuocatio. Hi.n. sunt, qui dicunt Deo: dñe, dñe: quibus tñ deus dicet in iudicio: Quia non noui uos, discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Hi ẽt sunt, qui teste Apostolo, confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis, & iactationis suarꝫ hæresum: qm̃ tunc uoce fidem catholicam ꝑtestatus est, & doctrinam suam sanctæ Romanæ ecclesiæ examini, & censuræ se subijcere dixit: sed simulatam hanc fuisse protestationem, multis postmodum, & clarissimis ostẽdit testimonijs. Quo factum est, ut nullam apud Deum qui scrutatur renes, & corda, habuerit de suis hęresibus excusationem. In eo siqdem opere, quod Leoni Pontifici maximo huius nominis decimo nuncupauit, hanc fecit protestationẽ. Primum protestor (inqt ille) me prorsus nihil dicere, aut tenere uelle: nisi quod in, & ex sacris literis primo, deinde ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana receptis, hucusque seruatis, & ex canonibus, ac decretalibus Pontificis habetur, & haberi potest. Et paucis interiectis, hæc subdit. Hac mea protestatione credo satis manifestum fieri, quod errare potero: sed hæreticus non ero. Hæc Lutherus. Fortassis hac sua protestatione Lutherus homines fallere potuisset, qui solum ea, q̃ foris patent, intuetur: non aũt Deum qui abditissimos cordis recessus suis oculis penetrat, &

Mat. 7

Titũ 1.

Luth.

quidquid in illis latet clarissime agnoscit. Quam uera autem fuerit hęc protestatio, & quam ex animo facta, ipse non lōge postea declarauit, cum ab eodem Leone Decimo de suis erroribus admonitus, non solum nō ob temperauit admonitioni, nec ad illius pceptum hæreses suas reuocauit: sed pertinacius easdem tutatus est, & in eundem Leonem Decimum, cuius censuræ prius se subijci finxerat, postea debacchatus est, & multis illū impetiuit iniurijs. Non potuit diu latere hypocrisis: sed necesse fuit, ut ebulliens, atque sui impotens superbia, & insolens arrogantia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc dicta satis esse putamus, nūc uero qualem generalis de fide protestatio ualeat facere apud homines de hæresi excusatiouē, discutiamus. Vt autem aptius, & clarius id facere possimus, oportuit id primo admonere, posse homines bifariam circa fidem errare, & in aliquam hæresim labi. Sunt. n. aliqui, qui nesciētes errant. Sunt rursum alij, qui scientes a uera fidei regula deuiant. Illos dico scientes errare, qui sciūt aliquid esse ab uniuersali ecclesia definitum, aut ab ea pro uera fide receptum, & nihilominus contra eiusdem ecclesiæ sniam docere, aut opinari non uerētur. Illos uero in fide errare dico nesciētes, qui ignorant aliquid ad fidem catholicā pertinere, & proinde sentiunt, aut docent contra eandē fidem. Si tñ scirent illud, quod opinātur, esse contra fidē catholicam, statim suam sniam reuocarent. His igit prę missis, aliquas conclusiones subijciam, ex qbus quidqd ad hanc rem pertinet facillime quisque intelligere poterit. Prima conclusio. Qui nesciēs errat in fide circa ea, q̄ scire non obligatur, excusatus est ab ecclesia p talem generalem reuocationem. Hæc cōclusio est manifesta ex illis, quæ supra cap. 9. huius libri docuimus. Nam (ut ibi diximus) non oēs æqua lege ad fidei cognitionem tenētur. Qui ignorat id, quod scire nō tenetur, non peccat, q autem non peccat, hæreticus non est, is ergo, q p ignorātiam eorum, q̄ scire non tenebatur, errat, per generalem

fidei protestationem apud ecclesiam de hæresi excusatus est. Secunda conclusio: Qui nesciens errat in fide circa ea, q̃ scire obligatur per gñalem fidei ueram protestationem, etsi coram Deo (ut diximus) sit excusatus, non tñ excusatur apud homines: nisi forte ignorantiã suam probare potuerit. Hæc conclusio probatur: quia quamuis ille nesciat, ecclesia tñ præsumit, & merito illũ scire ea, circa q̃ errat. Nam cum ille sit obligatus scire illam rem, præsumit illum optime illam nosse, & ꝑpea ita de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat, ut mox dicemus, ꝑ nullam fidei protestationem prius factam ualet ab hæresis crimine excusari. Si tñ ignorantiã suam ille probare uoluerit, ut se ab hæresis crimine hac uia purgare ualeat, non est repellendus, sed benigne audiendus. Qualiter aũt possit quis per ignorantiã suam probare iuris peritis discutiẽdum relinquo. Hic tñ cauta consideratione est opus, ut is, qui alium de hæresi iudicare debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus erat scire id, circa quod errauit? Sũt. n. aliqua etiam ad fidem spectãtia tam recondita, ut doctissimos uiros sæpe lateant, prout sunt aliqua, q̃ ex scriptura sacra difficillime elici possunt, ac propterea circa illa dubitare licet, & sæpe uiri docti circa illa nutant, & uacillant. In talibus, quidem rebus dubijs, & nondum aperte ab ecclesia definitis, gñalis protestatio de fide facta ualebit errantem ab hæresis crimine excusare, ita ut si eccl'ia aliquid de illa re in posterũ definiret, is qui ante ecclesię definitionem contrarium sensit, nequaquam hæreticus dicatur, propterea quod ecclesiæ definitioni sñiam suam libenter subiecerat. Nam ob hanc cãm Abbas Ioachim non fuit in concilio lateranensi sub Innocẽtio tertio uelut hæreticus dãnatus, quamuis illius doctrina fuit illic ab ecclesia de hæresi notata. Subiecerat .n. doctrinam suam ecclesiæ determinationi, ut patet per ea q̃ hñtur in cap. firmiter, extra de summa trinitate, & fide catholica. In his etiam q̃ sunt contra expressam ecclesiæ defini-

Ioachi Abbas.

tionem, ualent hmõi gñales fidei protestationes, illi de quo incertum est an ecclesiæ definitionẽ nouerat? Quoniam pp illam gñalem fidei protestationem quam fecerat, suspicari licet illum ex ignorantia definitionis ecclesiasticæ errasse. Confirmauit aũt ille hanc aliorum suspitionem, & suam excusationem, si cum illi ostensa fuerit ecelesię definitio statim suum recantat errorem, & hæresim quam tenebat damnat. Tertia conclusio. Quisqs asserit aliquid, contra id, quod scit esse ecclesiæ catholicæ fidem, aut dubitat de illo, quamnis gñalem fidei ꝓtestationem fecerit, nullo modo talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin sit ab ecclia pro hæretico reputandus. Is. n. pertinax est: quia & si dicat se paratum de errore suo ab ecclesia corrigi, re uera non est parat⁹. Nam qui fieri potest, ut quis sit obedire paratus illi quã aperto marte oppugnat? At, is qui ab ecclesiæ sñia sciẽs discedit, aperte ecclesiam oppugnat, non est igitur ille paratus errorem suum ad ecclesiæ pceptum emendare. Quo fit, ut pertinax & hæreticus sit dicendus, quamuis gñalem fidei fecerit protestationem. Alioqui latissima uia pateret omnibus, per quam oẽs, quas uellent introducerent hæreses, imo maxima pstaretur hæreticis occasio quãlibet hæresim impune docere. Faciet. n. qsque hæreticus primum generalem fidei protestationem, & conditionalem cuiusque hęresis, in quam labi contingeret, reuocationem, & satis sibi esse putabit, ut, quamuis pestilentissimam hæresim postea asserat, ab hæretici nota se possit excusare. Nam huiusmodi dolo & astutia usus est hoc seculo Martinus Lutherus hæreticoꝝ omnium pestilentissimus qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamuis multas & apertissimas hæreses in eo aspersit, eam tñ in principio operis protestationẽ fecit, quam proxime supra in hoc cap. retuli. Verum & si talem fecerat protestationẽ, idẽ summus Pontifex Leo non dubitauit illi hæreseos notam inurere & merito, qm̃ simulatam esse & non ueram ta-

lem illius protestationem optime intellexit, sicut ipse idem Lutherus in eiusdem operis contextu declarauit. Nam & si multis uelaminibus quis mēdacium uelit obtegere, ipsum tamen mendacium talis est conditionis ut se ipsum tandem prodat. In eodem siquidem opere quod Leoni decimo nuncupauerat, huius præfatę protestationis aut pœnitens aut oblitus, uerba hæc cum p̄fata protestatione apertissime ex diametro pugnantia, effundere non erubuit. Et ut aliquando (inquit Lutherus) audax sim, ea quę iam dixi, protestor me non dubitare: sed paratus sum ignem & mortē suscipere, & hæreticum asseram omnē qui contra sapuerit. Hęc Lutherus. His uerbis satis apte se prodidit. q prius iacuerat in occulto. Quid ultra exigere oportebat, ut illum pertinacem hæreticum censeremus? Qui fieri pōt, ut paratus sit corrigi, q ignem & mortem sustinere paratus est pro illis quæ docet? Putauit quidem astutus serpens hmōi p̄stigijs uiros Catholicos eludere. Et ut illius diabolicam malitiā apertius toti mundo ostendamus, alia illius uerba referam per quæ suū diabolicum spūm multo clari⁹ ille prodidit. Nam in libro actoꝝ coram Reuerendissimo Dño Thoma de Vio Cardinale tituli sancti Syxti legato ad cōponendas Lutheranas simultates ab ap̄lica sed emisso, quæ idem Lutherus in unum uolumen collegit, hæc, quæ sequūtur uerba inseruit. Nunc mi lector (inquit ille) tu mihi cōueniendus es. Posteriorem istā r̄nsionem meam, etsi cum multa reuerentia dedi, ac ueluti in arbitrium summi Pontificis reposui: non tamen id me fecisse credas, quod de re ipsa dubitē, aut animi mei s̄niam sim unquam mutaturus. Veritas diuina est, ēt dñi Papæ. Non.n. iudicium hominis expecto, ubi iudicium hominis agnoui. Hæc Lutherus. Vides iam cādide lector quā uera & quam ex animo Lutheri prodierit illa sua primū facta ꝓtestatio? Te nunc rogo an Lutheꝝ uelis ꝑꝑ illā ꝓtestationem ab hæreticoꝝ catalogo excludere? Non puto uiꝝ aliquem catholicū esse, nisi demens aut stupi-

dus ille sit qui suffragijs tam friuolæ & inanis protestationis, hominē hæreticissimū uelit ab hæreseos nota uindicare. Dico igitur ac firmissimo aio teneo, neminē qui catholicæ eccl'iæ sn̄iam quam optime nouit, oppugnat, posse per quācunq; gn̄alem fidei protestationem prius ab eo factam ab hęreseos crimine apud eccl'iam excusari. Quo sit, ut siqs in scriptis suis aliquid asseruit contra expressam eccl'iæ definitionem, quam illi fuisse notā ex eiusdem scriptis aperte cōstat, pōt & debet etiam post mortem suam, non obstante quacunq; protestatione p eum facta, tanquam hæreticus damnari: nisi illum hm̄oi erroris ante mortem pœnituisse constiterit. Quare ego fateor me nescire quo pacto possim aliquot doctores, q pro catholicis habentur, à crimine hęreseos excusare, cū in eoꝝ scriptis aliquas reperiam sn̄ias, quæ aptissime, et ex diametro pugnant cum ecclesię definitionibus: et ex eorundem doctoꝝ scriptis constat eas ipsas ecclesię definitiones, quas oppugnant, fuisse illis notas. Si autem non constat illum sciuisse ecclesiæ definitionem, cui cōtradicit, & aliunde appareat illum in alijs recte de fide sentire, crederem generalem fidei protestationem prius per illum factam, debere illi suffragari, ut per illam possit ab hæreseos macula merito liberari.

De blasphemis, an sint hæretici censendi. *Cap.* 12.

Expleta iam gn̄ali hæreticoꝝ consyderatione, declaratisq; oībus quæ ad consummatam hæreticoꝝ cognitionem habendam satis esse mihi uidebantur, nunc (ut rem ipsam clariorem relinquerē) mihi uisum est, lapidē (ut dicitur) ad filum referre, & de quibusdam personis, quæ forte dubitationem mouere possent, an hęretici sint censendi, pertractare? Et primo de blasphemo de quo non parua dubitandi habetur occasio, an sit hæreticus dicendus? Nam theologi non computāt blasphemiam inter peccata infidelitas, ac proinde negant blasphemiā ad hæresim pertinere. At si blasphemia non est hæresis, consequens est ut nec blasphemus censeatur hæreticus.

Oppositum tñ quodãmodo persuadere uidetur, qđ hæreticorꝝ inquisitores puniunt blasphemos, quos tñ punire non auderent, nisi illos hæreticos esse censerẽt. Pro huius rei apertiore et certiori definitione opus est, ut primo de blasphemia consyderemus, quale illa sit peccatũ, & inde de blasphemo quæ inquirimus, facilius inueniemus. Blasphemiam definit Hugo de sancto Victore i libro de fructu carnis & spiritus. cap. 6. sic inquiens. Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate conuitiosorꝝ iaculata in alium maledictio: aut est diuini uel humani nominis diminutio iurãdo uel exprobrando facta. Hæc ille. Ex quibus duabus diffinitionibus constat, quod blasphemia proprie est uituperium, aut cõuitium cum diminutione honoris diuini. Et pp hanc causam illi qui iurant per membra Christi aut aliorꝝ sanctorꝝ pudẽda, blasphemare dicuntur. Quia & si Christus re uera habeat illa membra pudenda ut quilibet alius uerus & integer hõ, ac proinde sic illa nominantes non mentiantur, tñ illa in Christi ignominiam & uituperium nominant, uolentes ex ipso modo pronuntiandi, innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & uituperabile. Verba igitur illa & si non sint ex se blasphema, ipse tñ pronunciandi modus qui fit cum uituperio, et irrisione, inducit blasphemiã. Qđ aũt in diffinitione sua posuit Hugo, conuitiosorum iaculata in alium maledictio, & non expressit in quem, ideo sic posuit, quia non solum conuitia in Deum putauit esse blasphemiam sed etiam conuitia quæ dicuntur in sanctos: ppea quòd conuitia quę ĩ sctõs dicuntur, inde ad Deum quodãmodo deriuantur. Nam sicut laudatur Deus in sanctis suis, eo q̃ laudantur opa quę Deus in sanctis suis & per sanctos suos facit, ita ecõtrario cũ uituperantur aut irridentur ea quæ Deus in sanctis suis operatur, ex consequenti uituperatur, & irridetur Deus, qui est illorꝝ operator. Hæc aũt derogatio honoris diuini põt bifariam contingere: qm̃ aut fit intus ĩ corde, aut extra per uoces, uel alia signa exteriora. Illa quæ

Hugo de s. Victore.

est intus ĩ corde, adhuc trifariam fieri pōt: qm̃ aut fit tm̃ in ĩtellectu, aut tm̃ in affectu, aut simul in intellectu & affectu. Illa est blasphemia in solo intellectu, perquam qs de Deo intra se dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tñ ppea est male circa Deum affectus. Deus aũt (ut docet Dionysius cap. 1. de diuinis nominibus) est ipsa essentia ueræ bonitatis, uel ipsamet bonitas. Ex quo aperte sequitur, ut quidquid Deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipsius: & quidquid est à Deo alienum, lõge ēt sit à rõne perfectæ bonitatis, quæ est eius essentia. Quicunque ergo dicit aliquid deo conuenire quod illi repugnat, uel dicit illi repugnare quod est illi proprium, & ob hoc nõ male afficitur in Deum, hic talis blasphemat Deum in intellectu tm̃. Nõ est. n. dubium quin possit esse blasphemia in intellectu absq; peruersa uoluntate blasphemãdi, uel diuinæ bonitati derogandi. Quia licet ōis blasphemia inquantum est uoluntaria, sit à uoluntate mala, non tñ omnis est cum uoluntate affecta ad derogandum diuinæ bonitati. Sicut. n. omne credere est uoluntarium, non tñ omne credere est à uoluntate affecta charitate Dei: ita oĩs blasphemia est uoluntaria, non tñ oĩs est à uoluntate affecta malignitate, uel uolũtate blasphemandi. Habet se. n. hæc uoluntatis malitia, de qua nunc loquimur, ad blasphemiam intellectus, sicut charitas ad fidem. Quo fit, ut sicut fides põt esse sine charitate, ita etiã blasphemia intellectus sine malignitate, aut sine blasphemia affectus. Illa est in solo affectu, & sola uoluntate blasphemia, per quam quis credens de Deo, quod credendum est, male tñ circa Deum afficitur. Nõ . n. repugnat blasphemiam simul esse cum fide. Põt. n. aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se, ut iniurietur Deo, qđ Deus non est oĩpotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere uidemus circa iniurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit, ut quis alteri iniuriam facere uolens dicat illi, quod scit minime illi cõuenire, ut puta cum cæcuti re di-

cit illum, quem ſcit optime uidere, aut dicit rudere, quē ſcit optime cantare. Sic poſſet quis, ut Deo iniurietur, dicere illum nihil poſſe, cum tñ certo ſciat illum eſſe omnipotentem. Poteſt ēt quis credere Deum eſſe iuſtum, ſapientem, omnipotentem & nolle aliquid eorꝝ Deum eſſe: ut puta quia nollet Deum eſſe tam ſapientem, ut nihil illum lateat ēt ſecretiſſimas cordis noſtri cogitationes, aut nollet illū eſſe tam potentem ad ſua peccata punienda, ut nemo illi reſiſtere ualeat, aut nollet deniqꝫ tā iuſtum, ut nullis precibus, aut muneribus quis ualeat uel latum pilum a rectitudine illum deflectere. Hi tales blaſphemiam habent in uoluntate, quamuis ueram fidem habeant in intellectu. Tales ſunt illi de quibus dicitur ī

Spal. 73. pſalmo. Superbia eorꝝ qui te oderunt, aſcēdit ſemper. dęmones ſiquidem (ut ait Iacobus Apl's) credunt, & cō

Iaco. 2. tremiſcunt. & idem dicendum eſt de damnatis hominibus: hi tñ oēs Deum ſemper odiunt: quia nollent Deum eſſe tam potentem, aut tam iuſtum, ut illos pro ſuis peccatis puniret. Dolent de peccatis, quæ cōmiſerunt non ꝑpea quod ipſa peccata habeant exoſa: ſed quia odio habent pœnas, quas pro illis ſuſtinent. Habent quidem illi uoluntatem ſuam male adhuc ſuis peccatis affectā, & uellent adhuc ſi poſſent male uti rebus ipſis, pro quibus puniuntur, nollent tñ pœnas pro illis ſuſtinere: ac ꝑinde dolēt, ꝙ Deus ſit tā iuſtus, ut ſemper eos punire uelit, aut tam potens, ut illius poteſtati reſiſtere nemo poſſit. Et hoc eſt Deū odiſſe, & hoc eſt Deum blaſphemare in ſola uoluntate. Sic. n. de damnatis hominibus dicit

Apo. 16 Ioannes in Apocalypſi. Aeſtuauerūt homines æſtu magno, & blaſphemauerunt nomen Dñi habentis poteſtatem ſuper has plagas. Ideo blaſphemant: quia dolent Deum talem poteſtatem habere, ut illas plagas inferre ualeat. Sic enim exponit illum locum gloſſa quædam, quam citat ſanctus Thomas in ſcđa ſcđæ. quęſtione 14. articulo. 4. non tamen expreſſit ille cuius authoris ſit illa gloſſa. Ego quidem cum legi in beato Thoma, puta-

ui id reperiendum esse in glossa, quæ uulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscunque illa sit, si illius authoritas nõ suffecisset, certe sufficere deberet authoritas beati Thomę illã citãtis, atq; pbantis. Talis ergo blasphemia, de qua nunc agimus (ut dicit S. Bonauẽtura) est quæ in euangelio uocatur spũs blasphemiæ. Dicit. n. ille in scdo sniaR. dist. 43. in cõmentarijs super lrãm Magistri non esse prsus idem blasphemiam, & spũm blasphemiæ: hñt. n. se hæc duo (ut ille ait tanq̃ gñale & speciale. Omnis spũs blasphemiæ est blasphemia, non tñ econtrario. Spũs blasphemiæ est affectus & desiderium uitupationis diuinæ. Spũs blasphemiæ sic spirat ad odium Dei, sicut spũs sctũs ad Dei amorem. Et hunc talẽ spm̃ blasphemiæ, hoc est, affectum uitupationis diuinæ dicunt theologi esse maximum pctõR & irremissibile, non q non remittatur, si de illo debita fiat pnía: sed quia tale est (ut dicit Beda super tertium Marci caput) q nunq̃ de illo pníam aget debitam qui illud semel cõmisit: qm̃ pp nimiam illius malitiam Deus illi auxilium suñ subtrahet, sine quo ad pníam puenire non poterit. Vel scdm Alexandrum de Ales ideo dr̃ irremissibile: quia prouocat oculos diuinæ maiestatis ad non miserendum uel non remittendum. Ex his omnib9 iam patet quæ sit blasphemia simul in intellectu et affectu. Est. n. illa p quam quis male de Deo sentit, & ppea male illi afficitur & illum uituperare non ueretur. Veluti siquis crederet Deum nõ esse omnipotentem, & inde audaciam sumeret ad derogandum illius honori, & illum uituperandum, & in contumeliam illius omnia eius præcepta contemnendum. Hæc blasphemia certe non est tam graue pctm̃ ex se, qa ignorantia quam hẽt annexam, & unde maligna illius uoluntas oritur quodãmodo excusat à tanta grauitate peccati. Hæc. n. est blasphemia in filium quia est p ignorantiam, illa aũt est blasphemia in spm̃ sctm̃, quia est ex pura malitia & ideo peior. Hæc de blasphemia quæ in

S. Bõauẽtura

Beda.

cordeuersatur, dicta sufficiant. Est adhuc alia blasphemia exterior quę solet dici blasphemia oris, non q̄ in solo ore & solis uocibus exerceatur, sed quia pluries p̄ uoces quam per alia signa exterius demonstratur, fitq; ab his quæ pluries accidunt denominatio. Pōt.n.blasphemia in factis sicut in uocibus exterius demonstrari. Nā qui per contumeliam spueret Xp̄i aut uirginis Deiparę imaginem, aut illam fustibus percuteret, aut pedibus p̄ contemptum conculcaret, uel alia similia quæ Dei aut sctōꝶ eius contemptum & uitupium oñderēt, faceret, hic sine dubio esset blasphemus existimandus & uelut
1.Pet.2 talis puniendus. Vñ Beda exponens illud ex scd̄a Petri
Beda. Apl'i epl'a, p̄ quos uia ueritatis blasphemabitur, sic ait. Via ueritatis blasphematur p̄ hæreticos nō solum in eis quos suæ hæresi seductos associāt sed in eis quoq; quos p̄ impurissima facta sua & sacrificia uel mysteria execrāda, quę faciunt in odium Xp̄iani nominis concitant, existimantibus imperitis omnes Xp̄ianos hm̄oi flagitijs es-
Esa.52. se mancipatos. Qualibus dicit scriptura. Per uos nomē meum blasphematur in gentibus. Hactenus Beda. Ex cuius uerbis apte constat blasphemiam exteriorem nō solum in uerbis, sed ēt in operibus cōmitti, quamuis cōi uocabulo soleat (ut dixi) omnis talis blasphemia, nominari blasphemia oris. Sic.n.confessio & negatio, frequentius uerbis effici solent, & ideo omnis exterior cōfessio uel negatio, solet dici cōfessio oris ul' negatio oris, & tñ quælibet haꝶ potest operibus sicut uocibus exerceri. Nam de pc̄tōribus Paulus loquens, ait. Confiten-
Titū.1. tur, se nosse Deum, factis aūt negāt. Hæc igitur exterior blasphemia pōt ēt trifariā distingui, sicut supra diximus de blasphemia cordis. Cum.n.uoces & alia opera exteriora sint signa eoꝶ quæ sunt in anima, & ab illis procedant, hinc euenire est necesse, ut uoces & alia opera distinguantur iuxta distinctionē eoꝶ quæ sunt signa, & à quibus oriuntur & p̄cedunt. Et ita pōt esse aliqua blasphemia exterior quæ tm̄ p̄cedat à blasphemia sola in-

tellectus sine mala affectione uolũtatis, alia q̃ solum ꝓcedat à blasphemia uoluntatis: alia quæ procedat à malitia intellectus & uoluntatis simul. Quælibet istarum talis est necessario iudicanda, q̃lis est interior illa blasphemia à qua processit: ideo necessarium est uidere, an aliq̃ istarum sit hæresis dicenda, uel habeat aliq̃d cum hæresi cõnexionem? Et certe de illa blasphemia quæ est in solo affectu licet sit grauissimum pctm̃, & (sicut diximus) irremissibile, non tñ hẽt aliquid cum hæresi aut cum infidelitate. Quia hæresis & quodlibet infidelitatis uitium ꝑtinet ad intellectum, sicut fides cui opponitur. Opposita.n. (ut dicit Aristoteles) hñt fieri circa idem. Hæc aũt solius affectus blasphemia est in uoluntate: non est igit̃ hæresis, nec infidelitas. De alia uero blasphemia, quę est in intellectu, siue illi sit coniuncta malitia in uoluntate, siue non: est difficultas, an aliquo modo ad infidelitatem pertineat. Et pro huius rei consummata declaratione, de hoc prius admonere lectorem decreui, ut consideret aliud esse dicere aliq̃d, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tñ non credit esse uerum, nec refert, an dicat illud ore, an corde? Põt.n. quis in corde suo aliquid dicere & illud secum pertractare q̃d tñ non credit esse uerum. Deinde aduertendum est, duo hęc esse consideranda in fide, primum est, credere omnes fidei articulos. Alterum est ipsos fidei articulos dicere ore, uel corde. Primum horum spectat ad fidem, & hoc uere dr̃ fides. Scd̃m uero dr̃ confessio fidei, iuxta id q̃d dicit Paulus. Corde creditur ad iustitiam, ore aũt confessio fit ad salutem. Ex opposito ẽt in infidelitate oportet cõsiderare hęc duo, puta dissensum circa ea quæ ad fidẽ pertinẽt, & dicere intus uel extra aliquid contra fidẽ. Primum horum uidelicet dissensus ꝑtinet ad infidelitatẽ, & est hæresis. Scd̃m uero.s. dicere corde uel ore aliq̃d cantrarium fidei, est uitiũ blasphemiæ ita q̃ blasphemia non consistit in credere, sed in hoc q̃d est dicere aliq̃d corde, uel ore cõtra Deũ, siue credat ita esse q̃d dicit, siue non: si tñ illud dicat hac

Ro.10.

intentione, ut Deo iniuriam faciat. Qm̄ ut blasphemia uitium dici possit, non satis est ut dicat aliquid diuinę derogans bonitati, nisi illud uoluntarie dicat. Ex quo manifeste colligitur blasphemiam non esse uitium oppositum fidei, sed esse uitium contra confessionem fidei. Et inde deducitur blasphemum ea rōne qua blasphem⁹ est, non esse dicendum hæreticum, nisi aliunde aliquid p̄ter blasphemiam adiungat, qđ illum efficiat hęreticum. Siquis.n. dicat uel faciat aliquid qđ diuinæ deroget bonitati, & id qđ de Deo dicit credit ita esse, sič blasphemus dr̄ & hęreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blasphemus est: quaten⁹ uero credit id qđ dicit, hæreticus est. Siquis crederet aliq̄d de Deo qđ diuinę bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus esset, & nō blasphemus. Siquis aūt ecōrrario aliquid intus uel extra Deo diceret qđ à diuina esset bonitate alienum, et tamen qđ dicit non credit ita esse, hic talis blasphemus dicetur, & non hæreticus. Tales blasphemi sunt multi, qui à passione aliqua aut infirmitate deiecti, uim tribulationis, aut afflictionis non ferentes, de Deo à quo tribulationem sibi inflictam esse putāt uindicari cupiētes, qui aliter hoc efficere non ualēt, ore polluto & maledicto execrandas illi dn̄t iniurias: quasi uerba illa, quamlibet execranda Deo uel tantillum nocere possent. À quibus si postmodum peteretur, an talē credant esse Deum, qualem illi dixerūt, certe ipsi firmissime negarēt. Tales ego noui multos, qui post blasphemias per passionē ore prolatas, ceruicem gladio opponerent anteqū uerꝝ esse faterentur, id quod de Deo ꝑ blasphemiam effuderunt. Cum igiť tanta sit blasphemiarꝝ uarietas, oportet, ut uaria sit ēt illarꝝ punitio, & uari⁹ iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blasphemia, quę nullam prorsus hēt cum hæresi cōmunionē, qualis est illa, quæ cōmittitur in iuramēto emisso ꝑ mēbra Christi, aut sanctorꝝ pudēda: cum illorꝝ uitupatione, & ignominia, hmōi talis, aut cuiusuis alteri⁹ similis punitio nō spectat

ad inquisitores hæreticorum ex iure eorum ordinatio. Nec illi quo uis modo ex eodē iure, nisi aliunde sit illis delegatum, pñt se ingerere, ut de illis inquirant aut iudicēt. Sed illorum punitio spectat ad ordinarios iudices tam laicos quam eccl'iasticos. Blasphemia aūt quæ hēt quandam cum hæresi uicinitatē uel cōnexionē, hæc merito ad inquisitores hæreticorum spectabit, ut de illa inquirant, iudicēt & puniant. Sicut qui diceret Deū iniuste punire aliquē, aut non posse hoc aut illud efficere, aut insipiēter rē aliquam egisse: hic talis est blasphemus & ab inquisitoribus hæreticorum examinandus. Non ppea solum q blasphemus est, sed quia p talē blasphemiam dedit nō modicam de hæresi suspitionē. Nam ex abundantia cordis (ut summa ueritas ait) os loquit̄. Qualis quisq; est talis est eius loquutio. Tanta est uerborum cum moribus cōnexio, ut pp hoc Solon (prout de illo refert Laertius) dixerit, orationē esse factorum simulachrum: qm̄ animi uis in loquutione pinde ut in speculo repsentatur. Quo fit ut merito de unoquoq; suspicemur, illum cum de re aliqua loquitur, ita sentire, put dicit. Qm̄ (ut est apud Aristotelē) uoces sunt earum quæ sunt in anima passionū notæ. At, cum omnis res de qua merito uehemēs oritur hæresis suspitio, ptineat ad iudicium & tribunal inquisitorum, oportet ut omnis talis blasphemia subdatur, ēt ex ordinaria eorum ptāte, examini, & iudicio iquisitorum. Cū tñ de hmōi inquirunt, oportet illos diligēter considerare psonæ qualitatē, sicut in cæteris criminibus, an sit psona quę alias de illo errore prolato aut quouis alio dederit aliq suspitionē, an nullā. Deinde consideret tpis quo blasphemauit circūstantiam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit: an extra oēm tribulationē: qm̄ inde conijcere ualebit adiuncta ēt psonæ qualitate, an ex infidelitate: an ex impatiētia blasphemauerit: Si consideratis bñ tpis & psonę circunstantijs, constet illum ex infidelitate blasphemasse procedet inquisitor ad illius tanq hæretici punitionē, præsertim si ille, se credere dicat. Si ne-

Mat. 12

Solon.

Arist.

get se credere id, quod dixit, imò dicat se credere oppositum, & consideratis præfatis circũstantijs, adhuc maneat suspitio illum ex infidelitate dixisse, iniungatur illi purgatorio, & deinde moderata pnia. Quod si in purgatione sua defecerit, ego de illo idem faciendum censere, quod de alijs hæreticis qui in purgatione deficiunt, iura canonica disponunt. Si uero præfatis circunstantijs bñ consideratis constet illum non ex infidelitate, sed ex impatiẽtia & passione aliqua blasphemasse: tunc quia ille non hæreticus sed solum blasphemus censetur, non hẽt inquisitor hæreticorꝝ quid ex iure ordinario amplius circa illum agere possit. Solẽt tñ inquisitores hæreticorum, præsertim in Hispania, hanc hr̃e sibi special'r delegatam authoritatem, ut hmõi blasphemos punire ualeant, & merito. Tum pp criminis grauitatẽ & enormitatẽ, quod (ut supra docuimus) est grauissimum pctm̃. Tum ẽt pp negligẽtiam eorꝝ iudicum tam ecclia̅sticorum, quam laicorꝝ, quibus ex officio incumbebat hmõi execrãdas blasphemias acerbissime punire. Nam quia illi in hoc negligentes sunt, iustum est, ut hoc negotium alijs delegetur, qui austeriore correctione, & duriore disciplina blasphemias punientes, possent ab hoc execrãdo, & horrendo uitio homines reuocare.

De sortilegis, & auguribus, alijsq́; diuinatoribus, an sint hæretici dicendi? Cap. XIII.

Tanta inest hominibus multis sciẽdi curiosa cupiditas, ut ea, quæ ignorare esset utilius, ẽt cum fidei Catholicæ dispẽdio improba curiositate discere conẽtur. Ob quam cãm non ímerito à multis dubitari solet, de hmõi hominibus, qui diuinatores nũcupantur, an sint illi oẽs hæretici cẽsendi, & uelut tales ab hæreticæ prauitatis ĩquisitorib⁹ puniẽdi. Ad cuius rei pleniorẽ intelligẽtiam, oportebit ante omnia inquirere quid sit, & quotuplex diuinatio: & inde colligere ualebimus: an illi, qui illam exercẽt sint hæretici dicẽdi, an non? Diuinatio est enunciatio eorꝝ, quorꝝ notitia p naturam haberi non potest,

neque a' Deo reuelata est. Res autem sunt aut pñtes, aut præteritæ, aut futuræ. Præteritoꝝ & pñtium scientia ꝑ naturam haberi potest qm̃ præsentia pñt uideri, præterita quia aliqñ fuerunt pñtia, aliqñ uisa sunt: & ex illoꝝ intuitione remanet notitia, quam philosophi uocant abstractiuam, per quam pōt quis de præteritis certo aliquid scire, & alijs enunciare. Futura aũt quia nondum hñt esse, uideri non pñt, & ideo nihil certum de illis hr̃i potest. Propter quod diuinatio semper circa futuroꝝ præcognitionem considerari solet: quia illa sunt q̃ ex se per naturam cognosci nō possunt. Siquis aũt pñtia, aut præterita, quæ per naturam cognosci non possent, enũciaret, & certo assereret, ego illum ẽt diuinatorẽ appellarem. Sicut qui a Roma per centnm milliaria distans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur: aut diceret homini, quem nunquã uidit ea, q̃ toto uitæ suæ decursu egit, is certe mea sñia etiam dicetur diuinator, ac si prædixisset futura. Nam sicut propheta dicitur ẽt ꝓprie ille, qui per reuelationem agnoscit præterita, aut pñtia, quæ al's scire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem prænoscit futura: ita ẽt proprie dicitur diuinator ille, qui p̄terita, aut pñtia, quæ naturaliter scire non poterat, absque Dei reuelatione cũ certitudine asserit. Illa siquidem mulier Samaritana, cui Christus dixerat quinque uiros habuisse, & quem tunc habebat non esse suum, statim hoc audito exclamauit dicens: dñe, ut uideo, propheta es tu. Prophetam siquidem censebat dicẽdum eum, quia p̄terita, aut absentia, quæ in secreto latebant optime noscebat. Quamuis tñ hæc ita se habeant, solet frequenter ille solus dici diuinator, qui futura cum certitudine, & absque deceptionis metu asserit. Futura aũt (ut egregie btũs Thomas in Secunda Secundæ, quæstione nonagesima quinta docet) duobus modis cognosci possunt. Aut.n. cognoscuntur per suaꝝ causaꝝ cognitionem, aut cognoscũtur per se ipsa. Causæ autem futuroꝝ tripliciter se hñt ad effectus

Ioã. 4.

suos. Nam aliquæ sunt, q̃ ex necessitate & semper suos producunt effectus. Huiusmodi effectus futuri cum certitudine prænosci, & prænunciari possunt, per cognitionem suarũ causarũ, quemadmodum astrologi pcognoscere, & prædicere solent æquinoctia, solstitia, eclipses solis, & lunæ. Talis prænũciatio non dicitur diuinatio: quia non usurpatur per eam, quod proprie diuinum est. Aliæ sunt causæ, q̃ producunt suos effectus non ex necessitate, & semper, sed raro contingit eas a suorũ effectuũ productione deficere. Ex harũ etiam causarũ cognitione possunt homines futuros effectus pcognoscere, non quidem cum certitudine: sed per quãdam cõiecturam. Ad hunc modum multa prędicunt astrologi de pluuijs siccitatibus, terræmotibus, de fertilitate, aut sterilitate terræ: & medici pnunciant de morte, aut conualescentia infirmorũ, in quibus rebus aliqñ prædicunt uera, aliqñ falluntur. Hæc ẽt prænunciatio non potest dici diuinatio: quia limites naturalis cognitionis non excedit. Aliæ sunt causæ, q̃ nullam prorsus necessitatem hñt, ut suos effectus, aut semper, aut pluries producant: sed dubiæ semper ex se sunt, & ancipites, ut modo hos, modo oppositos effectus producere ualeant. Tales causæ uocantur liberę, ut sunt homines, & angeli. Effectus qui ab huiusmodi causis producendi sunt, non possunt cũ certitudine aliqua, siue ut semp, siue ut in pluribus, p cognitionem causarũ prẹcognosci: quia causæ huiusmodi nullam hñt ad suos effectus coactionem. Quantumlibet quis cognoscat Petrum, non potest ex hac cognitione certo scire, an Petrus cras ieiunabit, an non: an loquetur, an tacebit: quia cum ille liber sit ad hos effectus, potest & unum, & alterũ efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiusmodi causis pendent, nullus agnoscere põt, nisi dum sunt pñtes, utputa cum uidet Petrum comedẽtem, aut ieiunantẽ, uel tacẽtem, aut loquentem. Cognoscere hæc cum certitudine, aut pdicere, antequam fiant, soli
Ro. 4. Deo conuenit, qui (ut dicit Paulus) uocat ea, quæ non

sunt tanquam ea, q̄ sunt. De huiusmodi futuris intelligē dum est id, quod Salomō ait. Multa hominis afflictio: Eccl. 8.
quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuncio. Quæ uerba in cōmentarijs super Ecclesiastē interp̄tatus Hieronymus, ait. Licet diuersa eueniant, & non Hiero.
possit iustus scire quid ei futurū sit, nec singularū rerū causas, rōnesq́; cognoscere. Nemo. n. est conscius futurorū, tn̄ scit à Deo cuncta in utilitatem hominum fieri, & nō absque eius uoluntate disponi. Est. n. magna afflictio generi humano: quia (ut poeta ait) nescia mens hominū fati, sortisq́; futuræ, aliud sperat aliudq́; euenit, de altero loco expectat hostem, & alterius iaculo uulneratur. Hæc Hieronymus. Quisquis ergo talia futura prædicere, aut p̄noscere: nisi Deo reuelante præsumpserit, usurpare conuicitur: quod solitus Dei est, & hic talis dicit̄ diuinator. Nam (ut dicitur cap. igitur 26. q. 4.) diuini dicti sunt quasi deo pleni. Diuinitate enim se esse plenos simulant, & astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Siquis uero huiusmodi futura contingētia, quæ à causis liberis depēdent, Deo reuelante præcognouerit, aut prædixerit, non dicetur diuinator. quia nō ex se, & per se talem habet notitiam, sed à Deo: & ita ipse non usurpat sibi diuinum aliquid: sed Deo tribuit, quod ab illo se recepisse fatetur. Alioqui omnes Dei ꝓphetæ dicentur diuinatores, eo quòd tam multa de futuris prædixerunt. Nullus tn̄ sanctorū illos diuinatores: sed prophetas appellauit. Ille enim solus diuinator dicitur, qui sibi indebito modo usurpat præcognitionē, aut prędictionem futurorū euentuum, q̄ à liberis causis pēdent. Et talis diuinatio semper est peccatum, & quidem graue: quia contra religionem, & cultum Deo debitū, non tn̄ omnes diuinationes æquali culpę sunt obnoxię: quia una peior est alia, quo peiora media ad futurorū p̄notionem assumit. Aliquę enim sunt, quæ dęmonum inuocatione utuntur, ut futura præscire possint, uelut sunt Necromantici, aut Arioli. Alij uero sunt, qui sine expres-

sa dæmonum inuocatione futura prædicunt, ut sunt Augures, qui ex garritu auium, aut Aruspices, qui ex auiū aspectu, aut Chiromantici, qui per signa manus, multa de futuris prædicere solent. Et Sortilegi aliqui sunt, qui sub nomine Christianæ religionis, per sacrarū scripturarum inspectionem, aut per quasdam, quas sanctorū, seu apostolorū (ut Isidorus octauo lib. Ethi ait) uocant sortes, diuinationis scientiā profitentur. Et hi proprie sunt sortilegi, qui in iure canonico reprehēduntur, atque dānantur. Sunt enim multi alij sortilegi minime a iure rephensi, sed ab illo tolerati, et sunt illi, qui quamuis faciant aliquid, ut ipsius euentu considerato, occultum aliquid, siue præsens, siue futurum agnoscant, non tñ illorum cognitionem a' dæmone: sed a' Deo spectant, ut contingit in sorte diuisoria. Ea diuinatio, quæ cum dęmonum inuocatione fit, multo peior est illa, quę absque illorū inuocatione exercetur. Est adhuc inter ipsas diuinationes aliud non paruum discrimē. Sunt enim aliquæ, quę quodāmodo hęresi miscentur, & sine alicuius hęresis adminiculo exerceri non possunt. Vt siquis mortuum baptizaret, ea forma, et eo ritu, quo baptizatur uiuus, uel puerum baptizaret, ut inde sortium emissarū responsum habeat, aut Eucharistiæ sacramento, ad maleficia, & incantationes exercēdas abuteretur, aut corā idolis execrādas effunderet p̄ces ad incantationes suas p̄agēdas. Talia.n. sortilegia, aut auguria, sine hæresis admistione nō fiunt. Nā credere mortuos utiliter baptizari posse, hæresis fuit Martionistarū, prout nos in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidimus, titulo de baptismo, hęresi tertia, docuim⁹. Rebaptizare pueros, hęresis Anabaptistarum est aperte damnata. Idola orare est idolatria, & siquis in illa, Deos adoratione dignos esse putat, apertissima est hæresis. Eucharistiæ sacramento ad maleficia peragenda abuti, uehementissima est hæresis suspitio. Qm̄ hoc faciens, præter magnam irreuerentiam, quam sanctissimo exhibet sacramento merito creditur

filum opinari,sanctissimū Eucharistiæ sacramentum,ali quid ad maleficia exercenda ualere, & uim aliquam,et uirtutem ad illorꝶ maleficiorꝶ exercitium habere: qm̄ si hoc non crederet,non uteretur illo ad talis malefici͞j perpetrationem. Hoc aūt sentire aperta est hæresis & blasphemia. Siquis autem dæmones inuocaret,ut sortibus emissis,aut figuris aliquibus factis,de futuris ab eis edoceretur,licet grauiter peccaret,non adhuc diceretur hæreticus,si res,quas à dęmonibus scire ꝓcurat,tales sunt, quæ à dæmonibus bene prænosci pn̄t. Nam dęmones, qui rerꝶ naturas,& earꝶ uirtutes,et motus(ut habet̄ in c. Sciendum.26.q.4.)melius quàm homines noscunt,pn̄t ex cognitione causarꝶ præcognoscere effectus, quos illæ ex necessitate,& semper producunt, prout superius de astrologis diximus,circa prænotionem eclipsium solis,et lunæ. Siquis hm̄oi eclipses, aut fertilitatem terræ, aut sterilitatem futurā,à dęmone p̄scire tentaret: quāuis grauissime peccaret,non esset tn̄ censendus hæreticus, Si uero ea,quæ per naturam scire non poterat, per dæmonum inuocationem scire niteretur, hic mea sn̄ia est præsumendus hæreticus: qm̄ dæmones ad illa p̄noscenda non inuocaret: nisi crederet dæmones illa præscire. Hoc aūt de dæmonibus sentire,aperta est hęresis: qm̄ q dæmones credit posse cum certitudine pręnoscere ea futura contingentia,quæ ex hominis arbitrio pēdent,credit illos esse Deos: qm̄ hoc soli Deo conuenire,satis cōuincitur per id,quod apud Esaiam prophetam legitur. *Esa.41* Annunciare, quæ uentura sunt in futurꝶ & sciemus q͞a Di͞j estis uos. De talibus solum, qui dæmones inuocāt, ut ea ab illis sciant,quæ non nisi à Deo sciri pn̄t, ego censeo debere intelligi capitulum Ep̄i,quod habetur 26.q. 5.in quo.cap. Sortilegi,& Magici uocant̄ hæretici. Hoc ideo ibi dictum est,nō quod semꝑ oporteat sortilegos, & magicos uiros esse hæreticos: sed quia aliqn̄ tales diuinationes, sine alicuius hæresis admistione exerceri nō pn̄t. Ad eundem modum etiam intelligendū est,capitu-

lum, non obseruatis, 26. q. 7. Aliæ sunt diuinationes, quę licet sine peccato graui fieri nequeant, sine tñ alicuius hæresis adminiculo exercentur. Veluti si quis per sortilegia, aut auguria, a' dæmone inquirat de futuris, ea, quæ ille per suam naturam præscire põt, aut ab illo petat, ut faciat, quæ certum est dæmonem Deo permittente facere posse, & non credit dæmonem plura scire, quã scit: aut plura posse, quàm põt, nec aliquid aliud suis sortilegijs, aut maleficijs admiscet, qđ ex aperto fidei errore pcedere constet. Siqs dæmonis adiutorio uelit, et instãtissime pcuret scire, quid Romæ, aut in exercitu Imperatoris agatur, aut quis alicuius maleficij in secreto, sine testibus cõmissi, sit author, aut quo loco malefactor lateat, non pp hæc est censendus hæreticus: quia tales diuinationes, aut talia sortilegia, siue maleficia, quamuis grauissima sint peccata, non tñ habent ullam hęresis cõmistionem. Nam sicut alia peccata per malitiam puram, et sine ullo errore, et ignorãtia, sed ex industria cõmitti pñt, ita ẽt sortilegia, & auguria, & aliæ diuinationes pñt ex pura malitia, & ex industria, sine ullo errore intellectus, & per consequens sine ulla hæresi exerceri. His igitur pmissis, tale pono documentum, ex quo totius huius rei summa pendet. Sortilegia, & auguria, et reliquæ diuinationes, quæ sine alicuius hæresis adminiculo exerceri nõ pñt: subdũtur examini, & censuræ inquisitorꝝ hæreticæ prauitatis, & ab illis puniri debent. Talia sunt opera necromanticorꝝ, qm̃ illi (ut postea dicemus) semper male de fide sentiunt, credentes de dæmonibus, ꝙ multa possint, quæ re uera non pñt. Sortilegia uero, & auguria, & aliæ diuinationes, quæ es sola malitia uoluntatis, absqꝫ ullo errore intellectus exercentur, non subsunt ex iure ordinario, censuræ inquisitorꝝ hæreticę prauitatis, nisi aliũde ad hanc causam illis fuerit delegatũ. Hoc expresse definitũ est ab Alexãdro quarto, in cap. Accusatus. parag. Sanè. de hæreticis. lib. 6. Episcopi uero de hmõi sortilegijs, quæ hęresim non sapiunt, inquirere, et iudicare pñt,

quia istorũ potestas latior est, quàm potestas inqsitorũ. Vt aũt inqsitor hæreticorũ sciat, an sortilegus, aut augur. aut alius quiuis diuinator, suæ subsit iurisdictioni, an nõ, hoc mea sententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum potestate, de illorũ scientia, ut puta, quid credit illos scire de futuris, quid illos posse agere circa hæc inferiora. Interrogabit etiam, an dæmon possit hominis secreta, quæ in solo illius uersantur corde, rimari, & perfecte cognoscere. Nam quod hæc solius Dei cognitioni subdãtur, scriptura sacra testat̃, dicens: Scrutãs corda & renes, Deus. Et Apl̃i orantes Deum: dixerunt. Psal.7. Tu Dñe, qui corda nosti omnium &c. Ex quibus constat, hæresim esse, dicere quod dæmon secreta hominũ noscat. Hmõi aũt erroribus solent sæpe sortilegia misceri. Et si ille de oĩbus his iuxta regulas fidei rñderit, credẽdum est illũ ex pura malitia, & nõ ex errore intellectus, tale peccatum cõmisisse: nisi opus ipsum tale sit, qđ uehementem præbeat de hæresi suspitionem. Qualia sunt ea, quæ supra enarrauimus, uidelicet, baptismus mortui, rebaptizatio puerorum, abusus sacramenti, ad maleficia exercenda. Hæc enim, & his similia, licet hæreses nõ sint, cum hæresis non sit in opere, sed in intellectu (ut supra capite primo libri primi docuimus) uehementissimam tamen præbent hæresis suspicionem.

Actu.1.

De magis, an sint hæretici cẽsendi, et uelut tales puniẽdi. Ca. 14.

Multi sunt, proh dolor, homines, qui uero Deo illorũ, & aliorũ oĩum creatore relicto, ad dæmonẽ oĩum hominum capitalem hostem confugere, non uerentur: & cũ à Deo, illi seruientes, oĩa uere bona certo sperare possent, dæmoni seruare, & illi per oĩa obedire malunt, à quo nil nisi malum recipere ualent. Nam dæmon ipse quamuis è sublimi illo statu, in quo à Deo conditus erat, pp̃ insanam illam, prodigiosamq; superbiam, qua deo se æquare tentauit, ad inferos usque deiectus est, in ea tñ cæca ambitione obstinatus hucusque p̃sistit, ut deo se æquare contendat, & diuinos appetere honores non uereat̃.

Quos cum in cœlis ex quibus se deiectum conspicit, se iam assequi posse, non speret, illos ab hominibus, quos certissime scit facilius decipi posse, accipere quotidie ꝑcurat. Vt aũt hos, quos tam anxie concupiscit, diuinos assequatur honores, nihil intẽtatum relinquit. Nam quosdam fraudibus decipit, transfigurans se (ut de illo refert
2. co. 11. Paulus Apostolus) in angelum lucis: alios uarĳs, prout quenq; concupiscere noscit, propositis donis, et pręmĳs allicit. Quibus fraudibus, & technis multos hactenus utriusq; sexus homines seduxit: qui illũ summe uenerantur, et tanq̃ Deum adorant. Non tñ oẽs, qui illi obediũt, eodem ritu, & ordine illum uenerantur, nec oẽs eodem censentur nomine. Nam queadmodum Christiana religio uarios continet intra se ritus, qbus uerus colit̃ Deus: uarias etiam hominum congregationes, qui licet habitu, et nomine ceremonĳsq; inter se diuersi sint, oẽs tñ ad hunc tendunt scopum, ut Deũ colant: & illi obediant: ita ille superbiæ parens Sathanas, Deum in hoc imitari uolẽs, plures sui diabolici cultus habet professores, qui licet diuerso cẽseantur nomine, diuersosq; habeant in dęmonis cultura, ritus & mores, hoc tñ inter illos conuenit, quod oẽs laudant dęmonẽ, et illum uenerantur, illiq; ꝑ oĩa obedire procurant. Diuersitas aũt istoꝝ uarĳs modis considerari põt. Primo quidem considerari põt, ex diuersitate medioꝝ, quib⁹ ad consequendum id, quod optant, utuntur. Sũt. n. qui incantationibus mortuos suscitare se dicunt, ut ab illis edocti, de futuris aliquid ꝑdicere, aut diuinare possint. Et hi (ut docet Augustinus lib.
Augu. 10. de ciuitate Dei) dicuntur Necromantici, quia νεκρὸς Græce, Latine dicit̃ mortuus, μαντεῖα uero dicitur diuinatio. Necromantia igitur dicitur diuinatio ex mortuis habita, uel accepta. Alĳ dicuntur hydromãtici ab aqua, quæ Gręce dicit̃ ὕδωρ ex cuius inspectione umbras dęmonũ euocare se putãt, & imagines eoꝝ uidere, à qbus quod optant (ut ipsi aiunt) edocentur. Sunt alĳ similes diuersis nominib⁹ appellati diuinatores, quoꝝ nomina

recẽſentur in cap.Epi.26.q.5.de quorũ diuinatione, qm̄ in proxime p̄cedenti cap.diſſeruimus, ideo de illis nihil aliud dicere ſtatui.Pōt etiam inter eos,qui dæmonẽ uenerantur: altera cōſiderari diuerſitas, quæ ſumenda eſt ex diuerſitate earũ rerũ, quas dæmonis adiutorio exercent,& quas a' dæmone impetrare cupiunt. De his oībus ſigillatim hoc ordine diſſerere ſtatuit,ut primo oſtẽdam,qui,& quales illi ſint,deinde inueſtigem, an ſint inter hæreticos recenſendi,& uelut tales puniendi. Sũt igitur aliqui,qui magna aliqua mirabilia ſe facere poſſe uehementiſſime cupiunt,ut per horũ mirabilium operationem, ab alijs ſuſpiciantur, & ſint illis in miraculum, & ſtuporẽ et ob hanc cauſam dæmoni ſe ſubdunt, ut illius auxilio,& potẽtia mirabilia multa facere poſſint. Hi(ut Auguſti. docet)uocanť magi,quales fuerunt illi,qui coràm pharaone(ut Exodi hiſtoria narrat) Moyſi reſtiterunt oīa illa mirabilia dęmonum auxilio facere conãtes, quæ Moyſes dei uirtute faciebat.Talis ẽt fuit Simõ ille, q(ut Lucas in actibus Apoſtolicis refert) exiſtimat Dei donum pecunia poſſe poſſideri.Hic.n.tot, tantaq; mirabilia dæmonis auxilio operatus eſt,ut à Samaritanis,unde originem traxerat, pro Deo habitus ſit, & Romani (ut Iuſtinus martyr in ſuo apologetico refert)publicam illi tanq̃ Deo ſtatuam erexerint. Vt aũt de iſtis certius, & apertius definire ualeamus, an hæretici ſint dicendi, an non: hoc in primis animaduertere oportet, quod nullus magus aliquid horũ mirabiliũ operatur, ſine aliquo pacto,inter illum & dęmonem facto. Non.n.gratis hęc omnia Sathanas docet,nec gratis ſuã magis impartitur eam,quam habet potentiã,ſed aliqd ab ipſo mago recipit,ut illum ad illa mirabilia perpetranda iuuare uelit. Conſideranda igitur eſt ante oīa ipſius pacti qualitas, & conditio:qm̄ inde magna huius rei notitia pendet. Pacta aũt iſta dupliciter fieri contingit,qm̄ quædam aperte,& expreſſe fiunt,alia uero non,niſi tacite.& latenter. Pactum apertũ,& expreſſum eſt,quod cũ ipſomet dæ-

Exo. 7

Act. 8

mone emittitur, & illi in propria persona datur, Et hoc iterum duplex. Est.n. aliquod publice, & solenniter factũ, est etiam aliud priuatim, & sine ulla prorsus solennitate factum. Pactũ publicum & solenne est, qđ fit cum dæmone sedente in solio regali, & multitudine suorum subditorum stipato, in gñali quadam congregatione ueluti in quibusdam cõmitijs gñalibus, quo oẽs, qui sub dæmone militãt, & illi nomina dederũt, conueniũt. Ibi.n. corã omnibus illis promittunt aliqui (ut longius infra dicemus) dæmoni obedientiam, & illius mandata se per omnia seruaturos uouent, Deo et omnibus operibus eius renunciant, aliáque innumera scelera se patraturos iurant. Qua per illos emissa promissione, dęmon illis statim promittit se illis daturum ea, quæ scit illos concupiscere. Non.n. omnibus omnia promittit, sed quo quisq; plus se dæmoni tradit, & plura in illius honorem se facturum spondet, eo plura ẽt dæmon illi promittit, & plura condonat. Pactum priuatum & expressum est, qđ cũ ipso fit dęmone promissionibus ultro citróq; datis, nulla tñ habita solẽnitate, nullísq; ẽt adhibitis testib9. Quę aũt dæmon promittit se illis daturum, pro uiribus præstare laborat, ne si mendax in promissis inueniatur, hi qui illi se dederant, ab eo iterum recedant, & sic amittat, quos iam uelut seruos hẽbat. Sunt tñ aliqua non pauca, quæ dæmon minime efficere ualet: quia aut suas naturales uires excedunt, aut licet eas nõ excedunt, Deus tñ sine cuius nutu nihil agere põt dæmon, illa agere non permittit. Siquid igitur horum dæmon illis promisit illusionibus quibusdam, & præstigijs sic illos sæpe fallit, ut illi putẽt id, quod à dæmone sperabant, se assequutos fuisse. Pactum tacitum cum dæmone est, quod quis facit non cũ dæmone, sed cum eo, qui est dęmonis discipulus, & seruus promittens illi obedientiam integram & absolutã, & renunciat Deo, & fidei Catholicæ, & reliqua omnia spondet, quæ ipsi dæmoni alij promittunt. Is aũt cui hęc promittuntur, uice uersa promittit illis, qđ pp hæc mul-

ta magna,& mirabilia assequẽtur. Hoc aũt pactũ q̃uis non cum ipso dęmone factum, dæmon ipse ratum hẽt, & omnia in illo contenta, perinde adimplere nititur, ac si fuissent ab eo promissa. Quo fit, ut non solum illi, qui expressum, sed ẽt qui tacitum cum dæmone pactum fecerunt, multa insolita, & stupenda, dæmone illos adiuuante faciant, aut facere uideantur. De his omnibus nõ incongrue dici põt id, quod de aliis pctõribus Dñs per Esaiam prophetam dixit: Percussimus fœdus cũ morte, & cũ inferno fecimus pactum. His igitur annotatis, ut sciamus de mago aliquo, an hæreticus ille sit, an non? duo sunt consideranda. Primum est ipsius pacti, qd' cũ dæmone fecit q̃litas, & conditio, siue tacitum illud sit, siue exp̃ssum nihil refert. Si p pactum illud ꝓmisit se adoraturũ dæmonem, & alios diuinos honores illi daturũ, & hoc, uel aliquod aliud simile promisit: quia ita faciẽdum esse credidit, merito proculdubio ille cẽsendus erit hæreticus: quia dæmonẽ Deum esse credit, quum illum tanq̃ Deum adorat, aut adorare promisit, & uenerari. Nam uerus Deus creator omnium, qui loquutus est p os sctõrũ, qui à seculo sunt prophetarũ eius, per Esaiam prophetam loquens ait: Ego Dñs, & non est alius: extra me non est Deus. Et in eodem loco iterũ. Ego Dñs & non est alter. Et rursum: Nunquid non ego Dñs, & non est ultra Deus absq̃ me? Si nullum fecit pactum de re, fidei catholicæ repugnãte, quod rarissime contingere potest, qm̃ (ut diximus) nunq̃ solet dæmon gratis, et sine aliq̃ certa lucri spe eam quam hẽt potentiam hoib9 impartiri, & per illam hominibus ad eorũ nutum inseruire, tunc magus ille erit examinandus, quid de dæmonis ptãte credat. Si certo cognosci põt illum credere de dæmone, quod possit aliquid, quod Deo soli conuenire fides catholica docet, erit sine ulla dubitatiõe hæreticus censendus. Vt gr̃a exẽpli, si credit dęmonẽ posse aliquid creare, prout Manichęi, & Priscillianistæ dixerũt, aut credit dæmonem posse mortuos suscitare, quod re

Esa. 28

Esa. 45

uera solius diuinæ potentiæ est proprium. Nam sicut fide credimus animam humanam à solo Deo creari posse, ita ēt fide tenendum est solum Deum posse eandem hominis animam corpori humano unire. Hoc.n.rōne naturali certo, & euidenter scimus, quod nulla forma substantialis potest alicui materię uelut illius forma uniri: nisi à solo illo agente, qui posset illam ꝑducere. Agēs quod non potest formam substātialem producere, nec pōt ēt illam materiæ unire, qm̄ sic uniendo uideret̄ ipm compositum ex materia & forma ꝑducere. At ineptia est maxima dicere, quod aliquod agens producat aliquod compositum, cuius nec materiam, nec formam ꝓducere pōt. Deus igitur, qui solus animam hominis ꝑducere, & creare pōt, ēt solus pōt illam postquam à corpore suo separata fuerit, iterꝝ eidem corpori unire. Nā alias ille, qui animam corpori uniret, hominem illum fecisse diceretur, quod nefas est dicere dęmonem hoc face-
Gen.1. re posse: quia dicente Deo, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nr̄am, apte nos docuit, ipsius hominis productionem tantam esse, ut propagatione
1.re.28 seclusa, soli Deo cōuenire possit. Forte quis hic mihi obĳciet Samuelem, qui (ut Regum narrat historia) ꝑ phytonissam suscitatus est, & interrogat⁹ rn̄sa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupl'r rn̄dere possumus, prout Augustinus in ep̄la ad Simplicianum docet. Primo quidē dici potest iuxta illum, non fuisse Samuelis animam, q̄ apparuit, & cum Saule loq̄batur, sed quoddam phantasma, & illusio imaginaria diaboli machinationibus fa-
Ec. 46 cta, quam scriptura sacra in lib. 1. Reg. & in Eccl'iastico Samuelem uocat, eo loquutionis tropo, quo imagines suarꝫ rerꝫ nominibus solēt appellari. Nam imagines illæ Cherubin, super arcam testamenti existentes, Cherubin appellant̄ in sacra scriptura, cum tn̄ re uera nō essent
Ge.40 Cherubin: sed illorꝫ imagines. Et pincerna ille Pharaonis in carcere cum Ioseph exn̄s, uitem se in somnis uidisse dixit, in qua erant tres propagines, cum tn̄ nec uitem,

nec propagines uidit: sed solas illarꝝ rerꝝ imagines. Iuxta hunc modum ēt angeli, qui olim à Deo ad homines mittebantur: dicebanť in ueteri testamento Dij, ob hoc solum quia Deum, à quo mittebantur, reprǽsentabant. Nam de angelo illo cum quo luctatus fuerat, Iacob loquens dixit: Vidi Dn̄m facie ad faciē, & salua facta est anima mea. Non. n. Deum uidebat Iacob (ut omnes sacri doctores concorditer docent) sed angelum à Deo missum, qui ꝓpea quòd speciali quodam modo Deum, à quo missus erat, reprǽsentabat, Deus, aut Dn̄s à Iacob dictus est. Sic ēt potuit illa Samuelis imago, quam dæmon ob oculos Saulis posuit, dici Samuel. Si uero scrupulus aliquem urget, ut nō imaginem Samuelis: sed ip̄m Samuelem suscitatum esse credat, ꝓpea qđ is, qui apparuit, uera Sauli prædixit, quæ à maligno spiritu dici non poterant, ꝓpea quod nihil de futuris certum ille præcognoscere potest, præsertim de illis, quę non à solis necessarijs causis eueniunt. Hunc scrupulum tollit Augustinus, in illa præfata ep̄la, sic inquiens: Pōt & illud uideri mirꝝ, quod dæmones agnouerunt Xp̄m, quē Iudæi non agnoscebant. Cum. n. uult Deus etiā infirmos sp̄us aliq̄ uera cognoscere tp̄alia duntaxat ad istam mortalitatē pertinentia, facile est nec incongruum, ut op̄s, & iustus (ad eorꝝ pœnam, quibus ista prædicuntur, ut malum, quod imminet, anteq̄ ueniat, patiantur) occulto apparatu, uidelicet mysteriorꝝ suorꝝ talibus spiritibus aliq̄d diuinationis impartiat, ut quod audiunt ab angelis prænuncient hominibus. Tm̄ autem audiuit, quantum oīm moderator Dn̄s iubet, uel sinit. Hæc Augustin. Scd̄o dici potest, iuxta Augustini sn̄iam, quod is, qui Sauli apparuit, fuit uerus Samuelis sp̄us à dæmone adductus, Deo id permittente ꝓp aliq̄ rōnem nobis occultam. Nam cum Xp̄s permiserit se à diabolo assumi, & super pinnaculum templi portari, & super mōtem excelsum collocari, non est mirꝝ, q̄ animam Samuelis ab inferis portare fuerit permissus, præsertim cum ipsa Samuelis

Gen. 32

Augu.

anima prope infinitum minoris sit excellentiæ, q̃ ipse Xp̃s. Aut certe dato qđ fuerit uerus Samuelis sp̃us is, q Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis ptãte ad hoc permissa: sed diuina potentia, & dispositione, quæ phythonissam, & dæmonem latebat, fuisse illuc adductum, ut Sauli sñiam diuinam pp sua demerita super eum proxime uenturam, prænunciaret, quemadmodum ipsemet dum uiueret eidem Sauli nunciauit illum esse ex Dei decreto à regno deiectum. Si aũt aliquis eam sñiam magis ꝓbare uoluerit, quæ ait animam Samuelis fuisse à dæmone ex Dei pmissione ab inferis suscitatam, hoc sũme cauere debet, ne credat, aut suspicet̃ animam illam fuisse suo proprio corpori restitutam, aut alicui alteri corpori sic infusam, ut ex illa cõiunctione corporis, cum illa anima, uerus & integer fuerit homo conflatus, qualis ante mortẽ suam fuerat. Talem.n. coniunctionem corporis cum anima, neq; ẽt Deo permittente dæmon ex suis uiribus facere põt. Et certe Augustinus, qui admittit animã hominis potuisse à dæmone ex Dei permissione ab inferis ad superos adduci, non admittit dæmonem potuisse illã corpori infundere. Ad solum.n. motum localem dicit aĩam Samuelis potuisse dæmonis ptãti subesse, ut posset illã de loco ad locum, illa inuita mutare. Nam ad hoc solũ ualet exemplum, quod attulit de Xp̃o, quem diabolus de deserto ad ciuitatem Hierl̃m transtulit, & posuit supra pinaculum templi. Hoc tñ inter illa duo interest, qđ Xp̃s non inuitus: sed se permittente, ductus est à dæmone. Anima uero ẽt inuita põt à dæmone, quo illi placuerit, duci, nisi dæmon sit à Deo ad hoc faciendum impeditus. Quisquis igitur hãc probare uoluerit sñiam, ut dicat ueram animam Samuelis à dæmone ex Dei permissione fuisse corãm Saule adductam, hoꝝ alteꝝ illũ dicere oportebit, aut animam illam non fuisse uero corpori, sed phantastico, & apparenti tunc coniunctam, cui non, ut uera illius forma uniebatur, sed solum illi adsiste

bat ut motrix illius: aut si in uero corpore, cui uere, ut forma illius uniebatur, illam apparuisse dicat, talem animę cum corpore unionem à solo Deo factam esse ille dicere cogetur, ne hominem (quod impium est) à dæmone fieri posse dicat. Siquis uero contendit dæmonem posse animã hominis corpori unire, is certe testimonio beati Leonis, huius nominis primi, dãnatur, qui in ep̃l'a ad Toribium Astorigensem Ep̃m disserens de errore Priscilliani dicentis, animas, quæ humanis corporibus inseruntur, fuisse in corpore, & in cœlesti habitatione peccasse, atq; ob hoc à sublimibus ad inferiora dilapsas in diuersæ qualitatis principes incidisse, & per aereas, ac sidereas ptãtes alias duriores, alias mitiores, corporibus esse inclusas, sic ait. Quã impietatis fabulam ex multorũ sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos catholica fides à corpore suæ unitatis abscidit, constanter prædicans. atq; ueraciter quod animæ hominum ptiusq; suis inspirentur corporibus, non fuere, nec ab ullo incorporentur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarũ est creator, et corporũ. Hæc Leo Papa, qui fide catholica tenendum esse docet, animas à solo Deo corporibus humanis infundi. Cũ igitur magus aliquis mortuum aliquem suscitare se dixerit, nequaq; est illi credendum: quia nec dæmon ipse, à quo iuuatur, hoc facere põt. Poterit quidem Deo permittente, & dæmone fauente animã solam alicuius defuncti ab inferis ad superos adducere, & corpori alicui phantastico, ad imaginem, & similitudinem corporis defuncti cõflato illam infundere, non quidem, ut formã illi coniunctam: sed tanq; illius motricem. Et quia hoc dæmon facere potest, hinc est, quod ipse dęmon hmõi illusionibus, & præstigijs magos ipsos, & alios insipientes decipit, ut putent illũ posse mortuos suscitare. Quisquis tñ hoc putat, impius est, & hæreticus: quia creaturę, hoc est, dęmoni tribuit id, quod soli Deo conuenit. Nam unum ex præcipuis testimonijs, quo (ut cõcors omnium sacrorũ doctorũ sñia tenet) Xp̃s suam nobis ma

Leo pp

nifeste declarauit diuinitatem fuit mortuorū suscitatio. At si hæc mortuorū suscitatio dęmonum ptāte fieri posset, non satis bene suam diuinitatem illo argumento nobis probasset Xp̄s. Est adhuc aliud considerandum circa dæmonis ptātem, mutare uidelicet homines in pecora, aut uolucres, aut quęcunque alia bruta animalia, de quo magū examinandum esse censeo, & diligentissime interrogandum, an credat illud dęmonem facere posse. Nam & magi sæpissime hoc se facere dn̄t, & de his multa olim facta esse fabulosa narrauit gentilitas. Quę oīa apud multos fidem obtinuerunt propter uanam & leuem Gręcorū credulitatem, quę eousq; processit, ut nullum fuerit tam impudens mendacium, quod teste, ac pinde fide apud illos caruerit. Lucianus scribit, se quū in Thessalia noscendę magię causa uersaretur, mutatum in asinum, dum auem fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigisset: sed (ut opinor) ad artis magicæ irrisionem, & subsannationē, hoc confixit argumētum hō, qui neminem, nec Deos ipsos non subsannauit. Idem argumentum postea Apuleius suscipiens scripsit librū de asino aureo, ut suam ostentaret eloquentiam, quanquā multorū opinione id, quod optauit, non est assequutus. Circen famosissimam magā socios Vlyssis mutasse in bestias finxit potius, quā narrauit Homerus. Diomedis socios post troianum excidiū in uolucres fuisse conuersos refert Ouid. lib. 14. Metam. Et beatus Augustin. lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 18. refert se, cum in Italia esset, similia qdam audiuisse de quadā regione illarū partium, ubi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebāt qbus uellent, seu possent uiatoribus, unde in iumenta illico uerterentur, & necessaria quæq; portarent: perfunctaq; opera, iterū ad se redirent: nec tn̄ in eis mentem fieri bestialem, sed rōnalem, humanamq; seruari. Quæ uana, & leuis credulitas a Gentilitate, præsertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad nostra usque tempora processit, in quibus nō desunt homines, qui

Lucia. Apule. Augu.

qui credāt,homines in lupos,aut canes,aut cattos,magorum incantationibus,& dæmonū potentia conuerti posse. Si magus hæc,aut his similia a` dæmone fieri posse credat,erit proculdubio hæreticus censendus,quia ea dæmoni tribuit,quæ oēm superant naturalem creaturę potentiam,& q̄ soli Deo cōuenire possunt. Nam (ut ex proxime p̄cedentibus constat) sicut solus Deus potest animam humanam producere,ita ēt ille solus pōt illam corpori unire: & inde sequitur,ut etiam ille solus possit illam de corpore in corpus transferre. Præterea anima humana talis est,& tantæ nobilitatis , ut nō nisi corpus humanum,& organicum informare & animare possit. Nam sicut quęlibet forma substantialis exigit certas aliquas dispositiones in materia,ut illam fouere , & informare possit,ueluti forma ignis requirit calorem in materia,forma arboris,aut herbæ requirit humiditatem, aut uiriditatem: ita anima humana requirit in corpore figuram humanā,ut corpus illud animare,& uegetare possit. Non tn̄ puto sic talem corporis figuram requiri , ut Deus non possit animam hominis si uellet,corpori bruto unire,Deus tn̄ hoc nunquam facere decreuit , qui ab initio hominem creans , animam illius non nisi corpori organico infudit,talemq; illum in corporis figura tūc fecit,qualis perpetuo postea faciendus erat. Et ob hanc causam dicimus animam hominis,si ad ordinem, & potentiam naturæ referatur, non posse: nisi corpus humanum uegetare. Non est igitur credendum ulla dęmonū potentia posse homines in iumenta , aut aues , aut alia bruta animalia mutari. Siquis uero obijciat ea , q̄ Circē illam magam olim fecisse poetę referunt , & q̄ hodie a` multis magis fieri dicuntur,his omnibus elegāter , & ingeniose respondet August. lib. 18. de ciuitate Dei,cap. 18. sic inquiens: Nec sane` dæmones naturas creant , si aliquid tale faciunt,de qualibus factis ista uertitur qō: sed specie tenus,q̄ a` Deo sunt creata cōmutant, ut uideantur esse,quod non sunt. Non itaque solum animum: sed Augu.

nec corpus quidem ulla ratione crediderim dæmonum arte, uel potestate in membra, uel lineamenta bestialia, ueraciter posse conuerti: sed phãtasticum hominis, qđ etiam cogitando, siue somniando per rerum innumerabilia genera, uariatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit, sopitis, aut oppressis corporeis hominis sensibus, ad aliorꝝ sensum, nescio quo ineffabili modo figura corporea posse pducí: ita ut corpora ipsa hominum alicui iaceant, uiuentia quidem, sed multo grauius, atque uehementius, quàm somno suis sensibus obseratis. Phantasticum aũt illud ueluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisq́ etiam sibi homo esse uideatur, sicut talis sibi uideri possit in somnis, & portare onera, q̃ onera si uera sunt corpora, portantur à dæmonibus, ut illudatur hominibꝰ, partim uera onerꝝ corpora, partim iumentorꝝ falsa cernentibus. Hactenus August. Et ad pbationem huius suæ sniæ, qua dicit illa non uera esse, sed dæmonum illusiones, adducit experientiam ipsam, quæ multa uera docere solet. Ad ipsam aũt experientiã comprobandam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit uerꝝ esse, certissime cognitũ est. Quibus narratis, postea iterum sniam suam explicat, sic inquiẽs. Proinde qđ homines dicuntur, mãdatumq́ est literis à Dijs, uel potius dæmonibus Arcades in lupos solere cõuerti, & qđ carminibus Circe socios mutauit Vlyssis, secũdũ istum modum mihi uidetur fieri potuisse, quem dixi: si tamen factum est. Diomedeas aũt uolucres, quandoquidẽ genus earꝝ per successionem propaginis durare perhibet, non mutatis hominibus factas, sed subtractis credo fuisse suppositas, sicut cerua pro Iphigenia Regis Agamẽnonis filia. Neque.n. dęmonibus iudicio Dei permissis, huiusmodi præstigiæ difficiles esse potuerunt. Sed quia illa uirgo postea uiua repta est, suppositam pro illa ceruam esse facile cognitũ est. Socij uero Diomedis, quia nusquam subito comparuerunt, & postea nullo loco

apparuerunt, perdētibus ultoribus angelis malis, in eas aues, quæ pro illis occulte ex aliȷs locis, ubi est hoc genus auium, ad ea loca perductæ sunt, ac repente suppositæ, creduntur esse conuersi. Hucusque Augustinus, qui rem totam luculenter, & ingeniose (ut solet) explicuit. Iuxta hunc modum, quem Augustinus docet, sunt intelligenda multa alia, q̃ magos facere posse, uana, & leuis gentilitas credidit. Nam (ut cętera ridicula pertrāseam) fuit gentilitati persuasum, magicis incantamentis detrahi cœlo lunam, aut solē obscurari. Ideo Ouidius de Medea loquens, dixit: Illa reluctantem cursu deducere lunam Nititur, et tenebras addere solis equis. Et Vergili⁹ in Pharmacentria. Carmina uel cœlo possunt deducere lunā. Adiuuari putabant lunā sic laborantē sonitibus ꝑmagnis, ne uoces incantantium eo possent peruenire, ut ab ea exaudirentur, idcirco tympana, & cymbala pulsabātur. Nam hæc omnia plurimum prodesse putabāt. Vnde Propertius ait: Cantus & è curru lunam deducere tentant. Et facerent, si non æra repulsa sonent. Et Iuuenalis de fœmina loquacissima loquens, Satyra sexta dixit. Vna laboranti poterit succurrere lunę. Hæc omnia uirtute dæmonum fieri nequeunt, qui naturæ ordinem à Deo institutum permutare nō possunt. Sed (ut Augustinus de aliȷs rebus dixit) diabolica illusione similitudines, & phantasmata illaꝝ rerum dæmon ob oculos hominum sic subtiliter, & artificiose ponebat, ut homines crederent se non similitudines, & phantasmata: sed ueras res uidisse. Ad cuius sñiæ confirmationem præter exempla: q̃ ille adduxit alia multa possunt afferri, e' q̃bus unum solum referam, quod narratur in uitis patrū. Iuuenis quidam iuuenculam ardenter amabat, eámque ad actus uenereos, ut sibi consentiret quotidie solicitabat. Quam, quia nunquam consentire uoluit, quidā Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in equam cōuertit, ut sibi, & aliȷs aspicientibus uideatur. Ob hanc causam illa ad beatum Macharium ducta est, qui illam aspiciēs

Ouid. Verg. Propti. Iuuen.

dixit,sibi mulierem,& non equam uideri.Non enim potuit dæmon sancti uiri sensus illudere, quemadmodum aliorum sensus illuserat.Hic igitur Deum pro illa orãs,suis precibus a` tali illusione eam liberauit.Denique hęc sententia confirmatur authoritate concilij Anquirẽsis, qđ de hac re apertissimam dedit definitionem, sic inquiẽs. Quisquis credit posse fieri aliquã creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem,uel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore,qui omnia fecit,& per quẽ omnia facta sunt,proculdubio infidelis est,& pagano deterior. Hæc concilium Anquirense, ut citantur a` Gratiano in cap.epi,29.q.5. Nam huius concilii decreta non reperiuntur inter illa, quæ duobus uoluminibus magnis conclusa, anno ab hinc octauo impressa sunt Coloniæ. Sunt enim illic decreta concilii Ancyrani,& suspicatus Gratiani literam mendosam(prout alia`s sæpe in illo Gratiani uolumine contingit) ita ut pro Ancyrano positum esset Anquirẽse,omnia concilii Ancyrani decreta perlegi,sperãs præfatum decretum illic inuenire: sed nihil tale in concilio Ancyrano reperi.Collector tamen illorum conciliorum, post Ancyrani concilii decreta hoc addidit,dicens se in quodam codice manu scripto illud inuenisse.

De maleficis, an sint hæretici dicendi, & uelut tales puniendi. Cap. XV.

Inter multos,quos sub suo imperio dæmon continet homines,qui illum inuocant,et pactum cum illo feriũt, ut illius adiutorio ea,q̃ optant efficere ualeant,quidam recensentur, qui ab operibus suis malefici appellantur, propterea quod tam malignantis,& pestiferi sunt ingenii,ut nulli bene: sed dęmonem ipsum imitantes, male multis facere optẽt,& ob hoc solum dæmonis imperio se subdunt,ut ab illo doceantur, quo pacto alijs obesse possint. Nam licet magi,& incantatores, de quibus in præcedenti cap. disseruimus, possint etiam hæc maleficia dæmonis auxilio operari, non tamen ob hanc male

ficiorum peritiam, magi: sed malefici uocantur proprio uocabulo, prout ex ipsa uocis etymologia facile constare potest. Nam in. l. nemo. C. de maleficis, & mathematicis, dicitur huiusmodi homines ob facinorꝝ magnitudinem maleficos a' uulgo appellari. Huiusmodi autē maleficorꝝ multa sunt genera, quæ non secundum uarietatem mediorꝝ, & instrumentorꝝ, quibus malefici in sua arte utuntur: sed iuxta diuersitatem malorꝝ, quæ in aliĳs efficiunt, distinguuntur. Est enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium, est etiam aliud, quod dicitur ueneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitatem nocumentorꝝ, quæ per illa hominibus inferuntur. Maleficium amatorium est, quod fit ad flectendos animos uirorum, aut mulierꝝ ad libidinosum, & turpē amorem. Et qui hoc exercent, quocunque modo id faciant, grauiter peccant: qm̄ (ut aperte constat) ad rem malam, & expresse a' Deo prohibitam, solicitant. Rem autem malam, quæ sine peccato exerceri non potest, nullus sine peccato consulere alicui potest, neque ad illam solicitare. Nam (ut ait Paulus) non solum, qui talia agunt sed qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Rom. 1 Maleficium ueneficum est, quod fit ad nocumentum aliquod alicui inferendum. Solent enim multifariam huiusmodi hoīes nocere. Aliqñ. n. illis in proprĳs illorum personis nocent: aliquando iñ possessionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici sæpe dæmonis operatione secreta homines cito interimunt, sine aliqua propinatione ueneni. Aliquando uero non tam celeriter eos e' uita tollunt: sed mortē in longum temporis spatium producūt, ut post lōgas luctuosasq; querelas, & miserabiles fletus, corpus personæ, quæ est maleficio infecta, paulatim conteratur, & debilitetur quousq; tandem pereat. Propter hæc & alia nocumenta, quæ corporibus inferre solent humanis, in. l. fina. C. de malefi. et mathe. uocantur hostes cōmunis salutis. Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ

forte pinguissima erant, breuissimo tpis spatio, macilenta aliqñ efficiunt. aliqñ prorsus interficiunt. Hi homines matrimonio coniunctos sic sæpe ligant, ut ad opus gñationis minime cõmisceri possint. Hi sunt, qui (ut dicitur i l. Multi. C. de malef, & mathe.) elementa turbãt, aerem immutant, uentos, & tempestates suscitant, grandines, & lapides terrificos, qui frumenta, & fruges oẽs deuastent, ex alto descendere faciunt. Vt aũt hæc omnia facere possint, uarijs utuntur hi homines instrumentis, & medijs. Aliqñ manifesta uenena, i cibo, aut poculo, aut ueste, aut alia re, quæ personam illam contingat, propinant. Aliqñ nihil tale illi præbent: sed imagines quasdam, certis tpibus obseruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibusdam, & signis conficiunt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmoniorꝫ baptizãt, adhibitis, & expressis quibusdam alijs uerbis, quæ uel referre non licet, nec si liceret, sine magno horrore, & tremore animi id facere possem. His sic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, et ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona illa, cuius imaginem confecerunt, euenire optant. Quandoq; etiam acubus, aut alijs acutis ferris perforant illius imaginis caput, aut pectus, aut uentrem, aut femora, aut aliam corporis partem, in qua cupiũt malum aliquod oriri in persona, cui nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis, sæpe contingit, ut ꝑsona illa cui nocere maleficus procurauit, grauiter torqueatur, & doleat in capite, aut stomacho, aut uẽtre, aut repentinam quandam toleret infirmitatem, quã nullus medicorꝫ cognoscere ualet. Aliqñ solis uerbis ex

Lucan. ore suo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit. Mẽs hausti nulla sanie polluta ueneni, Incantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici põt rõne probari. Prima sumitur ex eo, qđ in his omnibus necesse est scribi quasdam figuras, quæ naturaliter intelligi nõ pñt, & quædam dæmonum nomina prorsus ignota, & penitus horrenda, quamuis alijs sanctis nominibus mista, il-

sic scribuntur, quæ non nisi ad pactum cum dęmone initum implendum, posita esse credendum est. Scda ratio per hoc euidentissime conuincit, quòd illę imaginũ compositiones, & tact⁹, aut illi characteres, aut uerba ꝓlata, non pñt ex sua natura mortem, aut morbos aliquos, aut nocumentũ aliqđ in corporibus humanis efficere. Quoniam si hęc operandi uis esset hmõi rebus concessa, omni tpe, & omni loco, & omni subiecto eiusdem qualitatis, & dispositionis illa operaretur, quisq; similes imagines, aut characteres efficeret, aut similia uerba ꝓferret. Constat aũt quod si alius nullum cũ dęmone pactũ habẽs tales characteres faciat, aut talia uerba proferat, nihil efficiet. Ex quo euidẽtissime colligitur, tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto uirtute imaginum, aut uerboꝝ fieri. Et inde conuincitur, ut hęc ab ipsis dęmonibus, cum quibus malefici pactum siue publicum, siue priuatum inierunt, fiant. Nam ipsi dęmones, q acutissimi sunt, lapidum, atq; herbaꝝ, cęterarumq; reꝝ naturas, & proprietates optime norunt, melius quã oẽs medici, & physici, qui in orbe fuerũt. Dęmon enim peccans (ut beatus Dionysius libro de diuinis nominibus c. 4. docet, substantiam, & proprietatem suę naturę angelicę non amisit: sed oĩa naturalia integra, & splendidissima retinuit. Hic igitur cum perspicacissimum habeat intellectum, facillime noscit ea, quę mortem, aut morbos, aut cruciatus, aut alia quæuis nocumenta homini inferre pñt. Scit miscere simplicia ex qbus uenena cõfici pñt, quę tale ualeant homini nocumentũ inferre, quale optatur. Cum igitur dęmon magnam hmõi reꝝ peritia n, habeat, qñ tales imagines (ut diximus) acubus pungũtur, aut characteres fiũt, aut uerba proferuntur, Deo ꝑmittẽte, ille uenena, quę homini, cuius imago perforatur, nocere possint, secreto, & inuisibiliter adhibet, & sic naturali potestate, & uirtute uenenoꝝ dęmon facit ea, q̃ maleficus efficere optat. Quę uenena, quia maleficus sæpe ignorat, nec illa adhibere uidet, putat ea oĩa, quæ fiunt,

uirtute taliū imaginum, aut characterꝝ, aut uerborꝝ fie-
ri, quæ tñ neque ab imaginibus, neque a' figuris, aut uer
bis ullis, neque a' dæmone ipso: sed ab aliꝭs agentibus,
ad hoc uirtutem naturalem habētibus fiunt, quę per dę-
mones ipsos, qui illorū agentium uirtutem agnoscunt,
latēter applicant, & admouentur, ut in ipsis corporibus
humanis, ea, quę maleficus cupit, efficiant. Et contingit
sæpe, ut qui hęc maleficia operantur, remedia his malis,
quę intulerunt adhibere nesciant: quia non amplius dæ-
mon eorū magister eos docuit, uel (ut rectius loquar) nō
amplius dæmon illis promisit. Sunt tñ aliꝭ, qui optime
utrunque nouerunt, uidelicet nocere, & nocumento a' se,
uel ab aliꝭs illato remedium adhibere. De qua re lectorē
admonere decreui, ut intelligat, hmōi maleficos homi-
nes, non solū grauiter peccare, cū nocent: sed etiā quan
do nocumento a' se, aut alio illato, remedium per hmōi
diabolicam artem pręstāt, ut maleficium operatū obes
se non ualeat. Nam licet sic operantes proximo lęso ꝓ-
Rom. 3 sint, tñ (ut ait Paulus) non sunt facienda mala, ut inde ue
niant bona. Mala est aūt dęmonum inuocatio, malum
est ēt & pessimum, cum dæmone pactum aliquod siue
expressum, siue tacitum facere: malum igitur, et pessimū
est maleficium iam adhibitum soluere si non aliter quā
per dęmonis inuocationem, & illius auxilium soluendū
est. Id. n. quod ex se malum est, nulla adhibita bona intē
tione, nec quacunque alia bona circunstantia adiuncta
poterit bonum esse. Quo fit, ut licet bonum sit proximo
rum incōmodis obuiare, non tñ bonum sit maleficia fa-
cere, ad proximorum nocumenta tollenda. Iuste, quod
deu. 16 iustum est (inquit Dñs) exequeris. Si tñ maleficium ad-
hibitum tale esse dignoscitur, ut naturali aliqua uirtute,
sine ulla dęmonis inuocatione, & sine ullo pacto cū illo
inito, impediri possit illius operatio, tunc bonum, & me
ritorium erit illud maleficium dissoluere, tantum abest,
ut peccatum dici queat. Pōt etiam per orationes sctōꝝ
uiroꝝ tolli maleficium ne suum consequatur effectum.

Similiter etiam pōt licite maleficium impediri, si imago illa, cui est acus īfixa, aut aliud simile instrumentum per qđ faciendum est maleficium, inueniretur, & confringeretur. Tunc.n. dęmō non amplius illum fatigaret, qa ex pacto quod cum malefico fecit, non assistit: nisi quādiu signum aliquod ab eo datum permanet. Sed qō nō parui momenti est, an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratus est quotidie illa exercere, petere, ut maleficium alicui adhibitum dissoluat, aut impediat, ne operationē suam exercere ualeat, præsertim si credit illum non nisi dæmonis auxilio, & operatione maleficioꝝ illud posse dissoluere. Angelus de Clauasio in sua summa, in titulo: Supstitio paragr. 13. citat Petri Aureoli de hac re sniam, & probat illam, qui quarto sníaꝝ. dist. 34. q. 2. dicit licite hoc posse peti à quocunque malefico, quem scitur esse paratū ad hmōi maleficia exercenda. Hanc aūt suam sniam per hoc persuadere nititur, quod cuicunque licet malo alterius uti ad cōmodum suum. Pro qua re affert testimoniū Augustini dicentis, licitum mihi esse uti ad cōmodum meum iuramento hominis infidelis, quāuis sciam illum iuraturum per Deos suos falsos, quos colit. Posset etiam pro eadem re afferri simile de illo, qui mutuum petit ab eo, quem scit non nisi ad usuram datuꝝ. Hæc aūt petitio omnium doctoꝝ consensu licita est. Ex quo sequi uidetur ut etiā liceat cuicunque petere ab eo, qui paratus est maleficium facere, ut maleficium incœptum impediat. Sed his oībus nō obstantibus, ego oppositam teneo sníam, & dico Petrum Aureolum, & Angelum de Clauasio q illū sequutus est, fuisse in hac parte deceptos, eò quod non bene rē considerarunt, ac proinde non uiderunt, quam lata sit dr̄ia inter propositum negocium, & alia exempla, quæ loco similitudinis adducta sunt. Nam quod ille, qui petit à malefico, ut maleficium maleficio dissoluat, peccet, uel ex hoc euidentissime conuincitur, quòd ipsemet maleficus (ut paulo ante diximus) grauiter peccat cum diabolica arte inceptū

maleficium tollit, ne ad operationẽ perueniat. Fieri igitur non potest, ut ille, qui à malefico petit, ut arte diabolica maleficium inceptum dissoluat, nõ peccet. Quisquis enim petit ab alio, ut faciat, id, quod sine peccato facere non potest, peccat: quia sic Petens consentit iniquitati alterius inducendo illum ad peccatum. Certum est autem, quòd sicut par pœna, ita etiam par reatus constrinxit agentem, & consentientem. Nec petens excusari potest à peccato hac ratione, quod maleficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuscunque petitionem maleficium operari. Nam & si ille paratus esset, non tñ hoc particulari maleficium fuisset operatus, nisi ille petijsset. Ex quo euidenter conuincitur, illius petitionem causam fuisse proximam, quod maleficus ille particulare illud maleficium fuerit operatus. Causam. n. dicimus illã, qua posita ponitur effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuisset, maleficus non fuisset illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quod alius maleficium perpetraret, & inde conuincitur illum peccare: quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati causam dedit. Et hoc cõfirmari potest per id, quod habetur in cap. Nec mirum. 26. quæstione 5. ubi postquam de Necromanticis, & Hydromanticis dictum est, hæc adduntur uerba. Ad hæc omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quę ars non cõmendat medicorꝶ, seu in ꝑcantationibus, seu in characterib⁹ suspendendis, atq; ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum, & angelorꝶ malorꝶ exorta. Vnde hæc cuncta uitanda sunt Xpiano, & omni penitus execratione repudianda, atq; damnanda. Hæc ibi in illo cap. quod inscribitur nomine Augustini, & re uera non est Augustini. Exempla autem de infideli parato iurare per Deos suos, et usurario parato dare ad usuram quæ loco similitudinis ad oppositæ sententiæ probationem adducta sunt, nihil penitus efficiunt. Quo

niam illa omnia ad hoc negocium de quo nunc disputamus, relata magnam hn̄t dissimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis, res, quæ petuntur, non sunt ex se malæ: quia possunt bn̄ fieri, ab his, qui illa factura sunt, si uelint. Quod autem male fiant, non est ex malitia ipsius rei: sed ex malitia ipsius operantis, qui rē, quam poterat bene, noluit nisi male facere. Ille. n. qui petit iuramētum ab infideli non petit, ut per falsos Deos iuret, alioqui sic petens peccaret: quia peteret id, quod est apertum peccatum: sed solūmodo petit, ut iuret: etsi daretur optio petenti, eligeret illum iurare per uerꝝ Deum trinum & unum. Si autē infidelis per falsos Deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramētum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille si uellet, bn̄ facere potuisset. Similiter is, qui petit ab usurario, nō petit, ut det ad usuram: quia sic petēs peccaret, cū peteret ab illo id, qđ sine peccato fieri nō posset: sed petit duntaxat, ut mutuum sibi detur, qđ non solum sine peccato: sed etiam cum merito fieri potest. Si usurarius non uult dare mutuū sine usura, culpa est ipsius usurarij, non autem petentis: quia petit id ab illo, quod ille, si uellet sine peccato, & cum merito facere posset. In his igiť oībus exemplis, et alijs similibus ille qui petit, non inducit aliū ad pc̄tm̄: quia petit id, quod sine pc̄tō fieri potest: sed utitur ad cōmodum suum iniquitate alterius, qui non uult nisi male, & iniuste facere id quod si uellet, poterat facere bene. Longe alr̄ se habet is, qui petit à malefico, ut maleficium diabolica arte dissoluat, ne nocere ualeat. Is. n. id à malefico petit, quod ille sine pc̄tō facere nequit. Nā (ut paulo ante diximus) nō solum peccat, qui maleficiū operatur, ut noceat: sed ēt qui arte diabolica maleficiū tollit, ne noceat. Quia artem diabolicam exercere quacunq; bona intentione id fiat grauissimum est pc̄tm̄. Is igitur, qui à malefico petit, ut maleficium diabolica arte dissoluat, non solum utitur ad cōmodum suum iniquitate malefici: sed ēt inducit illum ad pc̄tm̄, & per conse-

quens peccat: quia petit ab illo, quod ille ẽt si uellet, nõ posset facere sine pctõ. Si autem maleficium tale esset, ut sine pctõ posset à malefico dissolui, ut puta, quia scit ubi sit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliq̃, aut characteres cum quibus est iam inceptum maleficium, tunc sicut ipse potest sine peccato dissoluere maleficium confringendo illa omnia, ita quilibet alius potest sine peccato petere ab ipso malefico, ut illo modo dissoluat maleficium. His omnibus prænotatis, superest ut inquiramus an hmõi malefici sint hæretici censendi, & uelut tales puniendi. De qua re, ut certa possit dari snĩa, tria sunt prius ab his hominibus inquirenda. Primum est an aliquod pactum, siue expressum, siue tacitum, cum dæmone fecerint per quod promiserint se aliquid, quod fidei Catholicæ deroget facturos. Nunquam.n.aut rarissime (ut præcedenti cap. diximus) dæmon suum adiutorium hominibus sine aliqua spe lucri impendit. Si in pacto inter illos, & dæmonem inito interuenit aliqua promissio de rebus fidei repuguantibus, ut puta de adoratione, & reuerentia ipsi dæmoni pręstanda, aut de eadem reuerẽtia Xp̃o saluatori nostro deneganda, aut de confractione, & cõculcatione imaginis Xp̃i, aut crucis, in qua moriens ille salutem nr̃am operatus est, quæ dæmon summe expetere solet ab his, quibus se exorabilem exhibet: non est dubium, quin tunc tales malefici sint hæretici cẽsendi, & uelut tales puniendi. Qm̃ nihil hoꝶ, quæ diximus, põt libere, & ex animo sine manifesta hęresi exerceri. Nam licet sint multa, quæ uoluntas contra iudiciũ rationis operatur: quia ad illam uoluntas est ex se ꝓna, & illa ex se hñt uoluptatem quandam, per quam pñt uoluntatem ipsam ad sui amorem allicere: sunt tñ alia, quæ (ut primo huius operis capite diximus) nunquam uoluntas appetit: nisi quia intellectus iudicat esse bona: quia nihil hñt illa in se, per quæ possint allicere uoluntatem. Et inde sequitur, ut si uoluntas aliquod illoꝶ appetat, non nisi ab intellectu iudicante illud esse bonũ, mo-

ueatur ad illud appetendum. In his ergo omnibus operatio exterior aperte indicat errorem intellectus. Ex quibus omnibus euidenter concluditur maleficos omnes, qui aliquid eorum, quæ nunc proxime diximus, ex pacto efficiunt, esse hæreticos censendos & uelut tales puniendos. Secundum, de quo examinare oportet maleficos, est maleficium ipsum, quod exercent, de qua re uaria est facienda inquisitio, sicut uaria diximus esse maleficia. Nam illorum alterum diximus appellari amatorium, alterum ueneficum. Ab illis, qui amatoria ueneficia exercent, diligenter inquirendum est, an credant maleficia, aut dæmonem posse cogere alicuius uiri, aut fœminę uoluntatem ad amorem aliquem libidinosum, aut quomlibet inhonestum habendum. Et quod illi hoc fieri posse credant, uiolenta est suspitio: quoniam nisi maleficorum arte, aut dæmonis potestate id fieri posse existimarent, nunquam talia maleficia pro re illa efficienda, exercerent. Si illos ita credere copertum fuerit, & de hoc errore admoniti ab illo discedere noluerit: sed in illo pertinaces fuerint, merito censebuntur hæretici, & uelut tales punientur, quoniam apertam hæresim pertinaciter tuentur. Nam credere hominis uoluntatem posse à dæmone cogi ad aliquid amandum: hæresis est apertissima: quoniam illa coactio repugnat libertati, quam Deus nostræ indidit uoluntati. Deus. n. (ut ait Sapiens) ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua: si uolueris mandata conseruare, conseruabunt te, & imperpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod uolueris porrige manum tuam. Ex quibus Ecclesiastici uerbis apertissime constat liberam factam esse à Deo hominis uoluntatem, & inde sequitur illam à dæmone cogi non posse: quoniam alioqui libera non esset. Si à dæmone cogi posset homo ad aliquid amandum, tunc iam non esset homo in manu sui consilij (ut dixit Ecclesiasticus) constitutus: sed in manu consilij dæmonis. Qui ergo pertinaciter asseruerit hominis uoluntatem posse quibuscunque

Eccl. 15.

maleficijs, aut quacũq; dæmonis ptãte ad aliquid amãdum cogi, est hæreticus censendus, & uelut talis puniẽdus. Pñt quidem dæmones uoluntatem persuasionibus allicere ad amandum, repręsentando aliq;, quamuis falsam, apparentem tñ boni rõnem in amore illo. Pñt etiã carnis appetitum, qui liber non est, excitare, ut appetat
Iob.41 illud, & ardenter illud perquirat, ẽt si aliàs ad illud frigeret. Nam (ut est apud Iob) halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autem carnis, postq; fuerit uehementer accensus, uoluntatem ipsam etiam uehementer solicitabit, & illam ualidissime impellet, ut in suã trahat sñiam. Et ex hac tam uehemẽti tentatione euertit, ut homines idiotæ dicant se cogi ad amorem, inuitos teneri, uelle se discedere, & non posse. Sed re uera falluntur: quia si uellent resistere, possent facile id efficere cum Dei adiutorio, qui omnem ad se confugientem paratus est adiuua-
I. co.10 re. Fidelis est Deus, inquit Paulus, qui non patietur uos tentari supra id, quod potestis. Deinde examinãdi sunt, qui hæc maleficia exercẽt, an in illorũ exercitio aliquid misceant, quod merito possit uehementem hæresis pręstare suspitionem. Qm̃ si hæc nõ adsint: inquisitores hæreticorũ: nisi illis sit special'r hæc prouincia delegata, nõ poterunt iure quidq; circa illas disponere: qm̃ hoc est illis special'r interdictum, in cap. Accusatus. paragr. sanè. de hæreticis. libr. 6. Si uero talia in suis maleficijs miscẽt, ut de illis possit non leuis suspicio hæresis sumi, merito de illis maleficijs inquisitor maleficos ipsos diligenter, & curiose examinare potest, & debet. Nã quum Papa in illo cap. Accusatus. parag. sanè. inhibet inquisitorib9, ne de diuinationib9, aut sortilegijs inquirant, statim excipit ea sortilegia, quæ hæresim sapiunt. Quo loco sortilegij nomen capiendum est iuxta latam illius. sigñationem, ut comprehendit omnia maleficiorũ gña. Nam iuxta propriam illius uocis sigñationem solum ad diuinationes pertinet, ut patet per Isidorũ in cap. sortilegi. 26. q. I. Sed quia in dicto cap. Accusatus. parag. sane. postq;

Papa expressit diuinationes, statim addidit sortilegia, constat illum nomine sortilegiorum non solum diuinationes: sed et maleficia intellexisse: quorum aliqua dicit esse, quæ hæresim sapiunt. Videndum est igitur, & diligenter inquirendum, quæ sunt illa maleficia, quæ hæresim sapiunt. Paulus Grilland. in tractatu de hæreticis lib. 2. q. 10. pro huius rei cognitione quasdam assignat regulas, quas ex Oldrado in cons. 210. se accepisse refert. Primum quidem dicit, quod si sortilegia, aut maleficia taliter fiunt, ut in illis ad sit inuocatio dæmonis per modum adorationis tunc aperte sapiunt hæresim. Deinde addit, quod licet non fiat per modum adorationis, si tamen per illa maleficia petatur, aut expectetur à dæmone, quod soli Deo facere conuenit, ut puta mortuos suscitare, secreta cordium reuelare, futura, quæ ex causis naturalibus non pendent, prædicere, tunc talis petitio sapit hæresim. Tertio dicit, quod si est inuocatio dęmonis non per modum orationis, & petitur à dæmone id solum, quod uirtute naturali ille efficere ualet, quamuis alia quælibet in maleficiorum exercitio adhibeantur, dicit illa non sapere hæresim. Dicit itaque quod celebrare missam de defunctis pro aliquo uiuo, ut cito moriatur, uel hostiam consecratam mulieri cum characteribus scriptam turpibus, dare, ad amorem prouocandum libidinosum, non sapit hæresim. Idem dicit de reliquijs sanctorum, de sacramentalibus, ut sunt calix, altare portabile, oleum sanctum, aqua benedicta, aqua fontis baptismalis, quæ omnia licet misceantur in maleficijs, dicit non sapere hæresim. Et hanc suam sententiam nititur probare per hoc, quod alia istis imponitur à iure pœna, quam hęreticis. Et pro hoc adducit. cap. Quicunque. 26. q. 5. & ca. De homine. de celebr. Miss. Addit insuper aliud, in quo non possum non mirari, tantam fuisse illius ignorantiam. Dicit. n. quod si aliquis crucem, aut imaginem Deiparę uirginis Mariæ, aut alterius sancti, irreuerenter proiecisset in terra, & pedibus conculcaret, non saperet hęresim. Pro qua re adducit cap. Si canonici. paragraph. fi. de of-

fi.iud. ordi.lib.6.Ex his omnibus Pauli Grillandi dictis, non inuenio, quod probare, aut tolerare possim: nisi illa duo prima, quorum alterum est de adoratione dæmonis, & alterum de petitione, qua à dæmone petitur id, quod solus Deus præstare potest. Quæ duo dicit sapere hæresim. Et hoc ipsum nos etiam docemus. Reliqua uero omnia quæ in tertio dicto continentur, sunt manifeste falsa, & acerba reprehensione digna. Vt autem hoc apertius efficiamus, id primo annotandum est, quod sortilegium, aut maleficium aliquod sapere hæresim, idem est ac illud præbere uehementem hæresis suspitionem. Nam alias non uideo quomodo sortilegium, aut maleficium, quod in exteriore operatione consistit, possit sapere hæresim: cum hæresis (ut in primo huius operis capite diximus) non in operatione exteriore: sed in errore intellectus consistat. Res autem sacras præsertim sacramentum, aut sacramentalia ad maleficia exercenda adhibere, apertam, & uiolentam præbet hæresis suspitionem. Quoniam nullus illa ad maleficia exercenda adhiberet: nisi crederet illa ad similia opera exercenda, aliquam habere potestatem. Talis autem credulitas aperta est hæresis, Quia Deus, qui sacris non naturalem, sed aduentitiam uirtutem dedit, non ad destructionem, & perditionem corporum & animarum: sed ad salutem animarum illam dedit. Dæmon tamen uidens se minus potentem ad maleficium amatorium exercendum, cum (ut diximus) non possit aliquem ad amandum inuitum cogere, ideo res quaslibet sacratiores miscere in huiusmodi maleficijs procurat, quas raro in alijs maleficijs ueneficis adhibet. Quia maleficia uenefica potest dæmon si à Deo permittatur in homine inuito exercere. Sub hac igitur specie dæmon multos fallit persuadendo illis quod istorum sacrorum abusus, mirabiles effectus quoad amorem producat, quos ipse optime scit ab illis sacris, aut sacralibus effici non posse. Hoc tamen ille mendacij pater hominibus persuadere nititur, in uilipendium Xpianæ religionis, & ut homines grauius Deum offendant. Nec ista à solis prophanis hominibus: sed etiam ab his, qui altari seruiunt,

fieri

fieri procurat. Legi enim de quodam sacrilego sacerdote, quod cum mulierem quandam impotenti, & impudico affectu adamaret, ut illam in sui amorem traheret, medietatem sanctissimæ hostiæ, quam in Missa consecrauerat, sumpsit dicens turpia quædam uerba, & execranda, quæ hic prodere non expedit, reliquā uero partem hostiæ misit ad prædictam mulierē, non in forma hostiæ: sed contritam, & in puluerem redactā, ut pote aptam ad sumendum in potu. Quæ autem à mulierib⁹ hac in parte fiunt, tot sunt, ac tam turpia, & abominabilia, ut satius sit illa silentio præterire, quàm aliquid illorum proferre. Vt igitur rem hanc totam breui cōpendio concludamus, talem de illa statuo certissimam regulam. Omne maleficiū, quod exercetur per cōmistionem alicuius sacramenti, aut rei sacramentalis, reddit ipsum operatorem de hæresi suspectum. Qm̄ nisi ille crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere uirtutem ad maleficioꝝ operationem, non adhibuisset illa. Inquisitor igitur cum talem aliquem maleficum agnouerit, capere potest illum non quidem ꝑꝑ maleficium: sed ꝑꝑ sacramentoꝝ cōmistionem, per quam se suspectum de hæresi reddidit. Captum illum diligēter, & curiose examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit se non credere, quòd sacramenta aliquam habeant ad maleficia uirtutem, & potestatē: sed ideo apposuisse, ut dæmonis uoluntati, qui hoc imperauit obediret, tunc inquisitor non poterit illum quamuis grauissime peccantem punire: quia illi prohibitum est in cap. Accusatus, paragrapho Sanè. de hęret. lib. 6. sed illius punitio ad solum defertur ordinarium. Si uero maleficus dixerit, se ideo sacramenta, aut sacramentalia in suo maleficio miscuisse: quia credit illa uirtutem aliquam, & potentiam ad huiusmodi maleficia habere, tunc merito inquisitor iuxta prædictum cap. Accusatus. poterit illum punire, nō ꝑꝑ maleficium: sed propter errorem fidei, à quo si legitime admonitus discedere noluerit, erit per omnia tan-

quam hæreticus ab eo tractandus. Et idem prorsus dicendum esse censeo de illo, qui crucem Dñi, aut imaginem Deiparæ uirginis, aut alterius cuiusque sancti irreuerenter proijcit in terra, & pedibus conculcat. Nã hæc sine uehementi hæresis suspicione fieri non possunt, præsertim cũ sit hæresis in septima synodo damnata, dicens imagines nõ esse ueneratione dignas: sed ꝓrsus cõtemnendas. Quod aũt Paulus Grillãdus citat, ex cap. Si canonici, paragrapho fi. de off. iud. ord. lib. 6. nihil certe ꝓbat: qm̃ res illa cum pñti negotio nullam prorsus habet similitudinem. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabãt, neque ob aliquam irreuerentiam aut illarum contemptũ illas ad terram deijciebant: sed per ceremoniam quãdam illud efficiebant, ad horrorem quendam, & abominationẽ, & odiũ in populo excitandũ contra illum pp cuius crimen imponebatur cessatio a' diuinis. Quæ res licet fuisset reprehensione digna, non debuit tñ hæreseos nomine notari. Si tñ illi ob irreuerentiã, & cõtemptũ imaginum eas ad terrã proiecissent, fuissent ꝓculdubio hr̃tici censendi: qm̃ eos, qui ita faciẽdum esse olim docuerũt, septĩa synodus (ut ꝓxime dixĩus) hr̃ticos eẽ declarauit.

De lamijs, & strigibus, an sint hæretici cẽsendi. Cap. XVI.

Præter illos perditissimos homines dęmonẽ colẽtes, de quibus supra duob⁹ proximis cap. disseruimus, sunt adhuc alij etiam dæmoni inseruientes, tanto illis omnibus peiores, quanto horribiliora flagitia cõmittunt, per quæ Deo maiorẽ inferunt iniuriam, & fidẽ catholicam apertius deserunt. Sunt.n. adeo mali, & impij, ut qdqd malitiæ, aut sceleris, aut ĩfidelitatis apud alios homines, qui dęmoni qũolibet inseruiunt, excogitari põt, id totũ isti exerceant, & perficiant. Hi apud Hispanos lingua eorum uulgari appellantur Bruxos. Itali aũt uocant illos strigoni, & strighe. Latine uero dicuntur lamiæ, & striges propter similitudinem (ut existimo) quam habent cum aĩalibus, quæ hmõi noĩbus uocantur. Sic illas

sępe uocat Apuleius in suo illo opere, quod inscripsit de asino aureo, præsertim lib.1.ubi de huiusmodi mulieribus loquens hæc ait. At illę colore spurcissimi humoris percussum, quo me lamiæ illæ infecerant, aspernantur. Et Philostratus in uita Apollonij Pythagorici dicit, lamias à quibusdam laruas appellari, & lemures, esseq; ad amorem, & Venerē ꝓpensas & carnes humanas prę sertim formosorꝝ esurienter appetere, q̄ libidinis cupiditate alliciant eos, quos postea cupiant deuorare. Horꝝ sectam aperte explicare oportet, ut inde melius rn̄dere ualeamus ad id, quod de illis inuestigamus, an uidelicet tales sint hæretici cēsendi, an non. De hac re, quia uaria apud diuersos authores legūtur, qui forte rem nō plene (ut oportebat) examinarunt, ideo illis oībus prætermissis dicam, ea quæ certissima experientia cognita sunt, et quæ ipsemet huius pestiferæ sectæ professores tam uiri, quàm fœminæ sponte corā iudicibus, à quibus hoc didici, confessi sunt. Quisquis hanc diabolicā sectam profiteri uult, adducitur primo ab eo, à quo docetur ante tribunal dæmonis, in solio quodam ad regis instar sedentis. Dęmon enim se illis in figura quadam uisibili, & corporea ostendit, ut falsam maiestatem suam, & imperiū ementito quodā signo illis persuadeat. Corā illo itaque adductus, is qui hanc sectam profiteri paratur: statim debet abnegare baptismum, & omnia Christianę fidei documenta relinquere. Deinde oportet, ut oīa ecclesiastica sacramenta reijciat. Crucem, & intemeratæ Virginis, & aliorꝝ quorumcūque sanctorꝝ imagines prosternere debet, pedibusq; proprijs conculcare. Hanc tñ cōculcationem imaginum nō est opus corā ipso dæmone statim efficere: sed satis est, ut postea se facturꝝ ꝓmittat cum primum sese obtulerit occasio. His peractis dęmoni, uelut principi, aut regi sese perpetuo obligatum, ac deuinctum reddit, uouens in manibus eius, & promittens, prout religiosi in manibus prælati suæ professionis uotum emittere solent, se perpetuo futurꝝ illi fidelem, & o-

mnibus illius mandatis pariturum. Post hæc tactis scripturis super quodam libro, obscuras quasdam, & ignotas paginas continente, iureiurando promittit se nunquam ad fidem Christi rediturum, nec diuina pręcepta seruaturum: sed solum ea, q̃ per ipsum principem, dæmonem uidelicet, mandabũtur. Promittit insuper se uenturum qnoties uocatus fuerit ad congregationes nocturnas, & sacrificia se facturum, quæ horis illis nocturnis fieri uiderit, preces emissurum, adorationis cultum se illi exhibiturum, omnia denique alia, q̃ ab aliјs ibidẽ fieri uiderit se facturum. Quo uoto, & iuramento per illum emisso statim dæmon, qui in solio sedens uelut Regem se illi ostenderat, hilarem frontem prætendens ꝓmittit illi sic stanti se daturum, quã in se non habet perpetuam felicitatem, & gaudia immẽsa, & quascũque in hoc mũdo cupit habere uoluptates, & tandem post hanc uitã multo maiora se daturum promittit. Deinde unum dęmonem constituit ad illius custodiam, & doctrinã qui illũ perpetuo comitetur, & illi per omnia seruiat, & omnia tribuat, quæ ille cupiet. Huic dæmoni ad custodiam destinato inter alia hoc peculiare offm̃ cõmissum est, ut quotiescũq; oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denunciet suo cliẽtulo, & illũ deferat ad locum cõgregationis. Hunc dęmonẽ, qui uelut patronus ad custodiã datus est, ipsi hoĩes huius diabolicę artis professores uocant (ut audio) Martinetũ, aut Martinellũ. Hic quotiescũq; nocte aliqua faciẽda est ad ludos, & uoluptates exercẽdas gñalis eorum cõgregatio, añ duos dies eam cõgregationẽ faciẽdã esse suo cliẽtulo annũciat, horamq;, & locum illi declarat, ut cum tp̃s aduenerit, sit ad ueniendum paratus. Hora uero eundi iam appropinquante statim dæmon ille, quem Martinetum, aut Martinellum ab illis uocari diximus, ipsum hominem uoce quadam, ad similitudinem humanæ uocis formata, uocat. Qua uoce audita mox ille, qui iturus est, sumit pyxidem unctionis, & quædam sui corporis mẽbra unctio-

ne ex pyxide sũpta linit. Quo facto domũ exit, & illico inuenit propè domus ostium Martinetum illum in forma hirci expectantẽ, super quo (ut ipsi homines referũt) equitat, qui ad ludos deferẽdus est, manibus suis crines hirci fortiter apprehẽdens, ne pp uelocissimum hirci motum, ille forte ad terram deijciatur. Dæmon igitur sic illum in forma hirci suscipiens, celerrime illũ per aera trãsuehit, & ad locum usque congregationis defert, ubi frequens uirorũ, mulierumq; multitudo corà̀m dęmone ad instar Regis sedente, concurrit. Quò postquam quisque illorũ peruenit, in primis dęmoni reuerentiam facit, alio tñ modo quàm nos facere solemus. Non.n. faciem: sed terga dæmoni uertunt, & caput non uersus pectus: sed uersus scapulas flectunt, ita ut mento ad cœlum eleuato caput ad terga deflectant. Crura uero (non ut nos facere solemus) flectũt à tergo illa curuantes, sed à parte anteriori illa sursum à terra eleuant. Qua p̃stita reuerẽtia ali qñ illi offerunt sacrificia, non tñ semper. His omnibus consummatis dæmon ille, qui in solio maiestatis sedet, præcipit omnibus ut tripudient, & psallãt cum gaudio et lætitia sumentes uoluptates suas. Et unusquisq; dęmõ manu apprehendit mulierem suam, ad cuius custodiam deputatus erat, & cum illa saltat, & choreas facit. Choreis & saltationibus finitis inde ad mensas ueniunt quæ lautissimis ferculis ornatæ & præparatæ inueniuntur, ut quisque ad libitum illis uescatur. Conuiuijs expletis luminaria extingũtur omnia, & quisque dæmon in forma incubi suam capit mulierem. Si qui uero adsunt uiri hi habet dæmonem unusquisque suum in forma succubi, hoc est in forma mulieris, & sic inuicẽ miscentur, & carnis libidines usque ad satietatẽ suscipiunt cum maxima (ut dicunt) uoluptate. Quibus omnibus cõpletis reuertuntur oẽs ad domos suas equitantes in hircis, à quibus diximus eos primo ad congregationẽ deportatos esse. Et in his oĩbus exercendis hoc summo opere ab illis oĩbus cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione stãtes, aut ab

illa redeuntes, Deus inuocet, aut quolibet nominet, aut crucis signũ fiat: quĩ si illorũ aliquod fiat, dæmones illud non ferẽtes statim fugiunt, & oẽs illæ illusiones dæmonis artæ factæ, euanescũt. Sunt præter hæc oĩa multa alia flagitia, & scelera q̃ istæ pessimæ lamiæ cõmittunt. Non. n. satis illis uidetur, quod pp libidines explẽdas se dæmoni tradant, & illi per oĩa seruiant: sed alios insuper quot quot pñt ad dęmonis obsequiũ adducere, et a' Dei seruitio auertere conanẽ, ut dæmonis imperiũ suo ministerio augeatur. Nã præter hoc quod multos ad hmõi diabolicã artẽ profitendã solicitant, pueros multos ante baptismũ susceptũ interficere nituntur, ne baptismo suscepto ad gloriã possint peruenire sempiternam. Noctu domos alienas ingrediuntur, cameras quantũlibet obseratas dæmones illis uiã parante, intrant, puerorũ sanguinẽ sugunt, aliqñ illos suffocant, & multa alia circa illos mala cõmittunt. Et ob hanc causam (ut existimo) uocatæ sunt lamię, & striges. Nã Lamia aĩal quoddã est nimiũ crudele faciẽ prætendens muliebrẽ equinos pedes habens. De hmõi lamijs loquitur Hieremias, in Trenis dicens Lamię nudauerunt mãmas, lactauerunt catulos suos. Strix aũt auis quędã est nocturna, & importuna sic dicta a' stridore, quẽ facit. De hac sic dicit. Luc. lib. 6.

Lamia *Tre. 4* *Strix.*

Quod trepidus bubo, q; strix nocturna queruntur.

Hęc auis pueros aggreditur nutricibus egentes, & ex illorũ corpusculis uitalẽ sanguinẽ absorbet. Et ab huius auis nocumẽto, striges appellantur mulieres istę, de q̃bus hactenus locuti sumus, ppea quod puerorũ sanguinem, sicut auis illa sugunt. Hęc sunt, quę de ista pestifera hominum secta hactenus certiora esse intellexi, quarum partem ex lectione aliquorũ authorũ qui de hac re scripserũt, partem ex relatione aliquorũ probatorũ uirorũ, qui iudices existentes hmõi homines captos diligenter examinarunt, & ferè oĩa ista ex illorũ confessione acceperunt. Et inter cætera, quę de istis pessimis hominibus, certa experientia docente sciuntur, est, multo plures esse

fœminas,quæ hanc diabolicam artem profitentur, quã
uiros.Cuius rei duplex(mea quidem sñia)põt esse causa.
Prima est,nimia mulierꝵ credulitas, ob quam sexus iste
facilis est ad deceptionem.Quarꝵ defectum dæmon o-
ptime agnoscens,illas frequentius per fallacias,& men
dacia aggreditur quàm uiros. Nam Euam primam om
nium matrem dæmon seduxit, uir aũt illius Adam (ut
Paulus testatur) non est seductus. Ob hanc causam ipse 1.Ti.2.
Paulus non permittit mulierem docere,ne ipsa decepta
alios sua doctriua decipiat. Quem Pauli locum interpre
tãs Theophilactus ait. Quia semel mulier uirꝵ edocuit, Theop.
& cuncta peruertit,idcirco nequaquam hæc habeat,ue
lim docendi de cætero ptãtem.Est nanque mulier natu
ra leuior, & facile fallitur. Aduerte aũt quẽadmodum
non Euam dixerit deceptam esse: sed mulierem: tanquã
de ipso muliebri sexu disseruisset. Nam quẽadmodum
natura omnis humana perdita est,sic & per Euã in om-
ne fœmineum genus delapsa est leuitas: qua & ꝑuarica
tio ipsa primũ Euam inuasit.Hæc Theophilactus. Scđa
causa est,earundem mulierꝵ fragilitas, & ad libidinem
pronitas.Sunt.n. mulieres natura proniores ad libidinẽ,
quàm uiri.Et ob hanc præcipue causam(ut existimo)se-
xus muliebris uocatur à beato Petro fragilius uasculũ. 1.Pet.3
Primus aũt, & præcipuus finis,ad quem homines huius
diabolicę artis professores tendunt,est carnis uoluptas,
ꝑꝑ quam ad libitum, & satietatem assequendam, se to-
tos dæmoni dedunt, & alia omnia, quę diximus,faciũt.
Ob hanc igitur causam plures fœminæ,q̃ uiri hanc dia-
bolicam artem profitentur : quia fœminæ uehementius
carnis uoluptates appetunt, & facilius homõi appetitui
succumbunt. Sed inter tam multa,quæ de istarꝵ lamia-
rum secta diximus,aliqua sunt,quæ quibusdam falsa es-
se uidentur, & prorsus incredibilia. Sunt.n.aliqui firmis-
sime tenẽtes, & docentes,falsum esse,quod hmõi lamiæ
deferant ad ludos illos, & uoluptates illas capiẽdas, &
quòd dæmones cum illis ad carnis uoluptatẽ coeãt:sed

omnia illa esse mera somnia, ex quibus illæ decipiuntur etiã in uigilia, putantes se uere uidisse ea, quæ in sola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirense, uel Ancyranum, cuius uerba habentur in c. Epi. 26. q. 5. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipse Sathanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiuscunque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit illico transformat se ĩ diuersarũ species personarũ, atque similitudines, & mentem, quam captiuã tenet insomnijs deludens, modo lęta, modo tristia, modo incognitas, modo cognitas personas oñdens, per quæq; deuia deducit, et cum solus spũs hoc patiatur, infidelis hoc non in aĩo: sed in corpore euenire opinatur. Quis. n. somnijs, & nocturnis uisionibus non extra se ipsum educitur, & multa uidet dormiendo, quæ nunquam uigilando uiderat? Hæc ibi in cap. Epi. Afferunt etiam pro eiusdem sñiæ confirmatione aliqua exẽpla, quibus experientia certa se comprobasse dñt, mulieres aliquas, quę se transferri ad alia loca putabant, ipsis uidẽtibus toto illo tpe in terra iacuisse soporatas, quo illæ se translatas esse ad alia loca dicebant. Sed re uera, qui lamias de loco ad locum à dęmone transferri posse non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem potẽtiam, quam sacræ literæ, & sacri illarũ interpretes tã apte expresserunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuscũque conditionis existant, subduntur imperio angelorũ, siue bonorum siue malorum, quoad motum localem, ita ut angeli, siue boni, siue mali possint illa de loco ad locum pro libito mouere. Nam si angeli (ut cõmunior theologorũ, & philosophorũ tenet sñia) mouẽt illos orbes cœlestes, qui tam immensæ sunt magnitudinis: multo facilius poterunt humana corpora, quę multo minoris sunt magnitudinis de loco ad locum mouere. Præterea Angelus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudæa in Babylonẽ, ut panes, quos messoribus suis portabat, pręberet Danieli prophetæ in lacu leonum inclu-

Dan. 13

so. Qui postquã panes Danieli prebuit, statim ab eodẽ angelo reductus est a' Babylone in Iudæam. Si angelus bonus illud facere potuit, consequens est, ut dæmõ etiã idẽ facere possit, quia (ut Dionysius Areopagita docet) naturalia in dæmonibus manserunt integra. Rursum, dæmon ille, a' quo Christus saluator noster tentatus est in deserto, assumpsit ipsum Christum (ut Matthæus refert) & ex deserto transtulit in sanctam ciuitatem, et statuit illum super pinnaculũ templi. Et iterũ assumpsit eũ inde, & transtulit in montem excelsum ualde, ubi oñdit illi oĩa regna. Si sanctum Xp̃i corpus dæmon, Deo permittente, tam facile per tã longa spatia mouere potuit, consequens est, ut quodlibet aliud corpus humanũ possit ad quamlibet magnam distantiam mouere. Et inde aperte sequitur, ut lamias non solum spiritu: sed ẽt corpore possit, Deo permittente, quo' uoluerit transferre. Accedit ad hæc omnia experientia manifesta, qua certissime cognitum est ipsas lamias a' dæmone tranferri. Pro cuius rei comprobatione, multa possem referre exempla, quæ ab his, qui uiderunt, audiui. His tamen omissis duo solum referam, quæ recitat Paulus Grillandus ĩ suo tractatu de hæreticis lib. 2. quæst. 7. Hic enim refert, qđ anno Domini. 1524. ipsemet rogatus ab Abbate monasterij sancti Pauli de urbe accessit ad castrum Nazanũ, quod subest dictioni eiusdem monasterij. Quo cum peruenit oblatæ sunt ei duæ mulieres, ut eas examinaret, quæ accusatæ, quo'd lamiæ essent, in carcere tenebãtur inclusæ. Et ab una illarum, quæ mitioris, & facilioris erat ingenij, dicit se didicisse ferè totam illam cęremoniarum multitudinem, quam supra retulimus obseruare homines huius sectę professores. De altera, quam dicit uocatam esse Lucretiam, refert, quo'd dum illa ex congregatione ludorũ deportaretur a' dæmone ad domũ suã, prope auroram sonuit campana, quæ in Italia pulsari solet illo tp̃e, ut moneatur populus per illam ad orationẽ. Quo sono audito dæmon recessit, & dimisit illam ĩ quo

Mat. 4

dam agro ſpinetis pleno propè ripam fluminis. Quidã autem iuuenis, quem illa optime agnoſcebat, caſu illac tranſiit per uiam illi proximam, quem illa uidens uocauit ad ſe. At iuuenis uidens illam nudam totam, præter uerenda, quæ erant femoralibus recta, & capillos ſparſos habentem, obſtupuit, & formidabat ad illam accedere: ſed tandem blandicijs mulieris uictus acceſſit, & quæſiuit ab illa, quid ſibi accidiſſet, et ob quam cauſam illic nuda perſiſteret. Illa uero rei ueritatem uoluit confictis mendacijs tegere, & ſimulare: quæ omnia cum minime crederet iuuenis dixit ſe nihil pro illa facturꝫ: niſi ueritatem aperte reuelaret. Illa igitur uidens ſe mẽdacijs nihil proficere, promiſit ſe uera dicturam iuueni, ſi ille ꝑmitteret ſe ea omnia perpetuo ſecretò ſeruaturũ. Quod cum iuuenis iureiurando ꝑmitteret, ſtatim illa plena fide ueritatẽ aperuit, dicẽs ſe à dæmone ad ludos nocturnos fuiſſe portatam, a' quibus cum ab eodem dæmone ad domum reduceretur, audito cãpanæ ſono dæmonẽ receſſiſſe, & illic illam reliquiſſe. Hæc iuuenis audiẽs credidit illi, & illam ſecretò ad domũ ſuam duxit, ob quam cauſam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandem iuuenis promiſſi oblitus, retulit hæc omnia uni, & alteri, & ſic paulatim res diuulgata eſt, ob quam cãm illa capta, & carceri mancipata eſt. Iuuenis aũt in teſtẽ uocatus coràm præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio cõmiſſa erat, hæc omnia, q̃ nunc retulimus narrauit, & tandem ipſamet mulier hæc omnia uera eſſe confeſſa eſt. Ex qua hiſtoria, quæ aperta experiẽtia comprobata eſt, manifeſte conuincitur uerꝫ eſſe huiuſmodi lamias aliq̃. à dæmonibus de loco ad locum ualde diſtantem transferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne uno ſolo teſtimonio contenti eſſe uideamur. Mulier quædam Sabinenſis diœceſis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus ſuſpicionem hr̃et, interrogauit illam pluries, an peſtiferam illam artem ſci-

ret, & exerceret: quæ semper se scire negauit, Maritus uero in suspicione sua persistens anxie ueritatem perquirebat, qui adeo astute se gessit, q̄ uidit illam quadam nocte se unguento quodam ungentem, qua unctione peracta uidit mulierem celerrime quasi auem recedentem, & ex superiori domus solario ad inferiora descendentē, illam maritus sequens, ut uideret, quò tenderet, amplius eam non uidit & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnā præbuit illi admirationē. Die uero sequenti iterū maritus uxorē interrogat, q̄d anxie scire cupiebat, & illa constanter (ut añ) se nescire dixit. Maritus uero ut mulier iam negare non possit, apte dicit illi quidquid nocte p̄terita illam fecisse uiderat, deinde fustibus illā percutit grauiter, & duriora minat̄ uerbera nisi ueritatē dixerit quam si aperte exposuerit, ueniam se illi daturū promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, ueritatem aperuit, & ueniam à marito petiįt quam illi maritus hac conditione indulsit, ut illum ad tales congregationes adduceret: illa uero, ut ueniam impetraret, facile petita p̄misit, & p̄missum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum ubi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, ut uesceretur sedens, cū cibos insipidos iudicaret, petiįt sibi dari sal, quod in mensa deerat & quamuis iterum, atq; iterū petiįsset, nunq̄ illi dabatur. Tandem cū post importunam petitionem prolixamq; expectationem sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, q̄m iam uenit sal. Quibus uerbis prolatis dæmones, q̄m laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt: luminaribusq; extinctis mansit ille solus nudus, quousq; mane facto uidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi uero r̄nderunt esse agrum Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus distabat à p̄ria illius uiri p centum miliaria, ob quam causam licet diues erat, coactus

fuit per uiam mendicare, ut ad domum suam redire posset. Ad quam postquam peruenit statim uxorem suam ob lamiæ crimen accusauit, & totam rem gestam (ut narrata est) coràm iudicibus exposuit. Qui rem totam plene (ut oportebat) examinantes, uera esse omnia, quę diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris cõfessione confirmata sunt. Multa alia possem referre testimonia ex his, quæ per fidelissimos testes in Hispania cõtigisse cognoui: sed ea, quæ ꝓxime narrauimus satis mihi esse vĩr, ad probandum lamias illas aliqñ à dæmonibus de loco ad locum non solum spũ: sed ẽt corpore deferri. Quod autem alij obijciunt se expertos esse lamias istas non corpore: sed spũ à Dæmonibus deferri: qa dũ illæ sic se delatas esse putabant, alijs uidentibus, qui de hac re testimonium præbuerunt, ueluti dormientes iacebant in terra: nihil hoc contra ea, quæ diximus, agit. Non.n.dicimus semper illas corpore deferri: sed hoc fieri posse, & aliqñ factum esse contendimus, concedentes insuper aliquando etiam fieri oppositum, ita ut non corpore: sed solo spiritu per illius fantasticam imaginationem à dæmonibns de loco ad locũ deferantur. Verã igitur esse illorꝝ experientiam concedimus: sed oportet, ut ẽt illi nr̃am ueram esse credant: quia altera alteri non repugnat: sed utraqꝫ alternis uicibus cõtingere potuit. Sed restat, ut rñdeamus ad cap. Epi. 26. quæst. 5. quod in specie contra nos pugnare vr̃: si tñ omnia in illo contenta bene circunspiciantur, aperte constat nihil contra nos agere. Nã secta illa de qua in illo cap. agitur lõge distat ab hac lamiarꝝ secta, de qua nos impræsentiarꝝ disputamus. Primo quidem illius sectę professores credũt mulierem quandam nomine Dianam, aut Herodiadẽ esse conuersam in deam, hr̃eqꝫ aliquid ueri numinis. Lamiæ autem hoc non credunt: sed bene agnoscunt spm̃ illis apparentem esse diabolum, & Dei inimicum, & quamuis hoc agnoscunt, tñ ꝑꝑ uoluptates, quas in illo recipiunt, libenter se illi subijciunt. Scdo illius sectæ ꝓ-

fessores credunt(prout ex textu illius cap.constat) creaturam aliq̃ posse ab alio,quam à Deo in aliã spẽm mutari,ut puta homo in asinum,aut equum. An autem lamiæ omnes hoc credant,mihi hucusq; non cõstat: quoniam(ut ex his,quę de illis legi & audiui conijcere possum impertinens est,hoc ad sectã illaꝝ: quanq̃; forte illaꝝ aliquæ hoc credunt, ꝓpea quod non solũ lamiaꝝ: sed etiam maleficaꝝ sectam profitentur. Tertio differunt:quia secta illa non dr̃ abnegare fidem Xp̃i absolute,& illius sacra contemnere,crucem confringere, q̃ omnia diximus à lamijs fieri. De hoc tñ inter utranq; sectam conuenit,q utriusq; illaꝝ professores noctu cum diabolo in delitijs uersantur: utriq; etiam credunt aliqñ fieri in corpore,quod in sola cõtingit illoꝝ imaginatione.Deinde dico,q licet ista secta lamiaꝝ esset illa eadẽ, de qua loquitur illud cap.Ep̃i,nihil tñ cõtra nos ageret textus ille. Non.n.negat textus ille mulieres posse à dæmine corporal'r de loco ad locũ trãsferri, neq; dicit illũ motũ semp in spũ,& in imaginatione fieri,et nunq̃; i corpore:sed solũ dicit mulieres illas decipi putãtes in corporibus eaꝝ fieri ea,quæ in sola contingunt imaginatione. Et certe sępe ita euenit,quanq̃; aliqñ(ut diximus)eas nõ decipi contingat.Etsi ul'r textus ille loqueretur,ut nunq̃; illas corpore deferri contingat,argumenta,quibus hoc probare nititur,nihil prorsus efficiunt. Nam ad suæ snię confirmationem producit in testem Ezechielem ꝓphetam,qui uisiones Dei non in corpore: sed in spũ se uidisse testatur,& Paulum,qui nesciebat an in corpore,an extra corpus esset,quum uidit arcana Dei. Fateor quidẽ hæc exempla satis esse ad probãdum, uisiones illas aliqñ non in corpore:sed in spũ fieri, quod nos ẽt fatemur. Si tñ ex illis colligere uelit nunquã talia in corpore: sed semper in spũ fieri,quis nõ uidet,q̃ inualidum sit argm̃? Ex una quidẽ,aut altera singulari,etsi liceat inferre particularem propositionem,nunq̃; tñ licet inferre ul'em. Dico insuper aliqua esse in illo cap.Ep̃i,relata circa illa-

rum mulierꝶ deportationem, quæ nunq̃ in corpore: sed in spū semper contingere constat. Dr̄.n.ibi de mulieribus illis, quòd credant se super quasdam bestias nocturnis horis equitare, & multarꝶ terrarꝶ spatia intempestę noctis silentio pertransire. Et de lamijs nos etiam supra retulimus illas hoc idem credere. Quod, n. non solũ spũ, & imaginatione: sed etiam corpore aliqñ deferantur, nos concedimus, & rõne sil', & experientia hoc fieri posse probauimus. Quod aũt super bestias equitẽt, & multa terrarꝶ spatia breuissimo tpe super illas equitantes pertranseant, hoc non corporaliter, & uere: sed in solo spiritu fidei concedam. Nam bestiæ illæ, à quibus se deportari dñt, non sunt ueræ bestiæ: sed corpora quædam fantastica ex aere, uel ex alia quauis materia à dæmonibus ad similitudinem bestiarꝶ confecta. Aut forte nulla sunt corpora: sed dæmon tam uehementem illis imprimit bestiarꝶ imaginationem, ut mulieribus illis etiã uigilantibus p̃sertim noctu qñ corporei oculi nihil, aut parum uidere pñt, contingat id, quod dormientibus contingere solet, qui ea, quæ in somnijs acciderunt sæpe postea uigilantes se uere uidisse contendunt. Et certe idem huiusmodi mulieribus contingere potest, dum credunt se à bestijs per longa terrarꝶ spatia breuissimo tpe deferri. Non.n.tanta est alicuius bestiæ, imò nec alicuius auis agilitas, ut unius horæ spatio possit trecẽta, aut quadringenta miliaria percurrere. Nec tanta est ẽt alicuius bestiæ leuitas, ut possit per tm̃ spatium in aere se suspendere, ut sua grauitas illam ad terram non deprimat, atque deijciat. Et de his, atq; alijs eiusmodi quæ de motu illarꝶ mulierum dñr, credo illud cap. Epi esse intelligendum, quum dicit illa non corpore: sed in solo spiritu, & in fantasia fieri. Cæterꝶ quod de incubis dæmonibus dr̃, nisi sanè intelligatur, merito incredibile iudicabitur. Nã supposito q; dæmones (ut cõmunior tenet sñia) sunt spũales substantiæ corporibus carentes, necessarium est, ut sint indiuisibiles, & impartibiles. Quo fit, ut nihil de sua

ſubſtantia uelut ſemen emittere poſſint, & inde conſequens eſt, ut cum fœminis coire non ualeant, quemadmodum uiri cum illis coire ſolent. Et iuxta hunc ſenſum credo intelligendos eſſe aliquos doctores ſacros, qui negant dæmones cum fœminis coire poſſe. Chryſoſtom⁹ homilia 22. ſuper Geneſim hoc aperte negat. Philaſter Brixienſis Eps, quem beatus Auguſtinus ſe Mediolani uidiſſe refert, in quodam opuſculo, in quo de omnibus hæreſibus diſſeruit, inter alias hæreſes cõnumerat eam ſniam, quæ dicit dæmones poſſe coire cũ fœminis. Beatus Auguſtin⁹ lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 23. dubius eſt in hac re, quæ dubitatio inde (ut ſuſpicor) eſt illi orta, qđ ipſe putauit dæmones hr̃e corpora, quamuis non eiuſdem forte conditionis cum nr̃is. Hæc autem Auguſtini ſnĩa, ab omni theologorꝫ ſchola reiecta eſt, neqꝫ eſt, p̃ter unum, theologus aliquis, qui Auguſtini ſnĩam in hac parte tueatur. Sed quia (ut idem Auguſtinus loco nunc proxime citato ait) certiſſima experientia ſæpe cognitũ eſt, fœminas etiam inuitas à dæmonibus fuiſſe compreſſas: ideo modum inquirere oportet, quo id fieri poſſe fideliter, & Catholice dicamus. De qua re dicam quod ſentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuslibet inferioris cõditiones & proprietates melius, quam omnes mundi ſapientes nouit, poteſt aerem cõdenſare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figuram hominis, aut aſini, aut equi diſponere. Quo corpore confecto, licet animam ullam illi dare non poſſit, põt tñ circa motum localem omnia illa operari, quę operaretur anima, ſi eſſet in illo. Nam põt mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere membra genitalia, ut apta eſſe uideantur ad coitum, & totum deniqꝫ corpus mouere, ſicut uiri cum mulieribus coeuntes mouere ſolent. Quæ omnia cum fecerint, ſemen tñ, quod Græci ſperma uocant, ex corpore illo emittere non pñt. Quia ſemen illud (ut phyſici, & medici docẽt) eſt pars ſubſtantiæ, quę ex

cibo optime digesto remanet, illa. s. quę proxima est, ut conuertatur in sanguinem. Quod uel ex eo conijciũt me dici, quod hi, qui nimiꝶ indulgent ueneri postq̃ totum, quod habebant hauserunt semen, tandem emittunt sanguinem. Corpus autem phantasticum cum sit prorsus inanimatum, non potest cibos concoquere, nec ullam illoꝶ facere digestionem. Quo fit, ut nec semen ullũ habeat: quod, cum fœmina coiens, emittere possit. Necessarium est igitur ut dęmon, cum in corpore phantastico cum fœmina coit, ex alio corpore humano semen illud extorqueat, ut illud in uas muliebre emittere possit. Fœmina autem præstigijs dęmonis illusa putat semen illud à dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali semine concipere possit. Qđ si contingeret, proles inde nata non esset filius dęmonis dicenda: sed filius illius à quo dæmõ extorsit semen, quod in uuluam mulieris fuerat decisum, & ex quo sequutus est talis conceptus. His igitur oĩbus pręlibatis, superest, ut ad id, quod primo quęsitum est, rñdeamus an. s. hmõi lamiæ, & striges, de quibus hactenus disseruimus, sint censendæ hæreticæ, & uelut tales puniendæ? Cui qõni facile ex his, quæ de illis supra relata sunt, rñderi potest. Multa. n. ab illius sectæ professoribus fiunt, pp quæ omnes illi non solum hæretici: sed etiam apostatæ merito censendi sunt. Nam honores diuinos dæmoni tanquam Deo impendunt, illum adorantes, & illi sacrificia offerentes. Quæ sine uiolenta hæreseos suspicione nequaq̃ effici pñt. Nunq̃. n. talia dæmoni præstarent: nisi illum aliquid numinis hr̃e putarent. Hoc autem credẽtes blasphemi sunt, & in apertam incidunt hæresim, contra id,
Psa. 27 quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dñm, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in alio psal-
Psa. 85. mo. Qm̃ magnus es tu & faciens mirabilia, tu es Deus
Esa. 45 solus. Et ipsemet Deus per Esaiam prophetam ait. Ego Dñs, & non est alius: extra me non est Deus. Et eandem sententiam in illo eodem cap. sæpissime repetit.

Deinde

Deinde homines huius pestiferæ sectæ professores sacramenta contēnunt, per quem contēptum in aliā apertam, & damnatam incidunt hęresim, putantes sacramēta nullius esse ualoris, q̄ ex ecclesiæ Catholicæ sentētia, gratiam digne illa recipientibus conferunt. Præter hæc omnia, crucem, & aliorꝫ quorumcūque sanctorꝫ imagines confringunt. Quæ res non paruam prębet hæreseos suspicionem. Nam dicere imagines nō esse tolerandas: sed potius esse confringendas, hr̄sis est in septima synodo dānata. Nec solum hæretici sunt huius diabolicæ artis professores: sed, ut nihil illorꝫ malitiæ desit, et sunt aptissimi apostatæ. Qm̄ fidem Christi expsse abnegāt, &, quod oīum pessimum est, iureiurādo promittunt se nūquam ad fidem catholicā redituros. Merito igitur hi pestiferi homines, siue uiri, siue fœminæ, qui hanc diabolicam profitentur artē, hæretici sunt censendi, & uelut tales puniendi. Sed p̄ter hæc, q̄ ad fidem spectant, quædā alia flagitia cōmittunt, pp̄ quę absque iudicis ecclesiastici sn̄ia, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis ptās potest illos capere, et ultimo supplicio punire. Nam (ut supra retulimus) pueros noctu occidunt, aut ægros, & ualetudinarios efficiunt, & alia similia cōmittunt propter quæ digni sunt morte, etiam, si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.

De credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defensoribus hæreticorum, an sint hæretici censendi, & uelut tales puniēdi. C. XVII.

Multa, & uaria sunt hominum genera, quibus iura, q̄ de hæreticis loquuntur, multas & uarias, & graues infligunt pœnas: ob quam cām merito dubitari potest, an omnes illi sint inter hæreticos recensendi, & pro talibus existimandi. Horꝫ hoīum aliqui dn̄r credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij denique defensores. De singulis suo ordine dicere oportet, & primo qui sint illi, quibus hæc omnia cōpetunt, declarabimus, deinde, an sint īter hr̄ticos merito numerādi, discutiemus. Petrus de Palude in quarto sn̄iarꝫ, dist. 13. q. 3. dicit illos

esse credentes hæreticorum, qui licet nullam in speciali hęresim credant, de hęreticis tñ, qui illas docent, bonã hñt existimationem, credentes illos esse bonos uiros, & recte de fide sentire: & ob hanc cãm generali quadã credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici asserunt. Huiusmodi tales sunt multi idiotæ inter hęreticos uersati, & bene erga illos affecti. De his non est cur dubitari debeat illos esse hęreticos, præsertim si illi in sua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita ut quamuis admoniti sint illos esse hæreticos, nihilominus persistunt in sua credulitate, & existimatione credentes illos hæreticos esse bonos uiros, & uere fideles. Nam sicut nõ est necessarium fidem catholicam expresse, & in particulari credere, ut quis uerus fidelis cẽseatur: sed satis est, ut in uniuersali credat, & fateatur, quidquid catholica credit ecclesia: ita ex opposito, ut quis dicatur infidelis, & hæreticus, non est opus, ut aliquã in particulari hæresim credat: sed satis est illum in uniuersali credere uera esse, quę manifestus hæreticus, & ab ecclesia damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hęreticos esse bonos uiros, & fideles, sint hæretici censendi: quia tñ nulli illorum errori in particulari credũt ecclesia non uult, ut illi, oĩbus hęreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur hrtici, sed alijs multo mitioribus, ut postea in hoc capite ostendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus censeret hęreticus, ut expresse definitum est in. c. penult. paragr. ult. de hęreticis. Si tñ hæreticus ille non esset ab ecclesia damnatus, neque aliunde manifestus, & simplex homo crederet in uniuersali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc solum, quod putat illũ credere, quod ecclesia credit, eo euentus is simplex non censebit hrticus, nec credens hęreticorum prout facile cõstare potest ex dictis Augustini in epist. ad Glorium, & Eleusium, q̃ hñr in caplo. Dixit Apls 24. q. 3. Alio modo aliqui censentur credentes hęreticorum, non pp uerbalem confessionem, qua di-

cant se credere, quod alij credunt: sed ꝑꝑ opera, quę cir ca illos gesserunt, aliquid impartiendo, aut ab illis reci piendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis uolun tatem suam insinuet. ff. de le. & sent. con. l. destituant. Ex operibus enim exterioribus suspicari licet de affecti bus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui uide rit 32. q. 5. & C. de dolo. l. dolum. Siqui hæreticos reue rentur, illoꝝ libenter audiunt sermones, nimiam cũ illis habent conuersationem, eoꝝ libros tenent, & eos fre quenter legunt, credentes hęreticoꝝ esse dicendos, cen set Archidiaconus in cap. Quicunque. de hęret. libro 6. Oportet tñ (ut idem ait) hoc illos frequẽter fecisse, alio qui si semel tñ hoꝝ aliquod illos fecisse constiterit, dicit illos non esse existimandos credentes hæreticoꝝ. Nam si qui hęreticoꝝ sermones semel audierunt, & nũquam postea ad eos redierunt, aut libros hęreticoꝝ semel le gerunt, & postea combusserunt, dicit tales non esse di cendos credẽtes hæreticoꝝ: quia non uñr probasse, qđ postea uitarunt. Similiter dicit non esse dicendos credẽ tes hæreticoꝝ, omnes, qui hęreticos uisitant, aut illis ali moniam exhibẽt, aut ducatum ꝓ̃stant, aut aliquid aliud simile fecerũt, in quo nihil expressum, quod ad illorum hęresim pertineat, ostẽditur: qm̃ hęc sępenumero ob so lam pecuniæ mercedem ꝓ̃stantur. Hoc tñ hac conditio ne ego ueꝝ esse puto, si illi, qui hæc hęreticis ꝓ̃stiterunt, olim non fuerunt in hęresim lapsi: qm̃ si prius in hære sim lapsi fuissent, & postea hęc hęreticis exhibuerũt, nõ solum censebuntur credentes hęreticorum: sed hęreti ci, & relapsi, prout definitum est in capite. Accusatus, paragrapho ille quoque, de hęret. libro sexto.

Receptores hęreticorum quidam sunt sine culpa, & sunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorãt esse hęreticos: et de his non sunt intelligenda iura: q̃ receptatoribus hę reticoꝝ pœnas aliquas infligunt. Iniustũ enim esset eis, qui omni culpa carẽt, pœnas aliquas inferre. Hoc tñ ad uertere oportet, quòd hi, qui ꝑꝑ ignorantiam hęreticos

se recepisse causantur, debent ignorantiam suam probare, ut se a culpa immunes ostendant, presertim si ante fuerant manifeste in heresim lapsi, aut uehementē dederant heresis suspicionem. Receptores hæreticorum culpati dicuntur illi, qui hereticos ex industria, & certa scientia recipiunt, siue occulte, siue manifeste id faciant. Nec refert, an talis receptator pluries, aut semel tantum, unum, aut plures hereticos receperit, quoniam si unū tm̄ hæreticum semel receperit, receptator dicetur hæreticorꝫ, & eisdem subdetur pœnis, que à iure sunt cōtra receptores hæreticorꝫ statutæ. Nam ut quis receptator hereticorꝫ dicatur, non tam est inspicienda multitudo receptionum, quàm finis, ꝑꝑ quem hæreticū recipit. Qm̄ si recipit, ut occultaret hæreticum ne à iudice puniri possit, tunc uere dicetur hæreticorꝫ receptator, prout ex multis alijs casibus ĩ iure expressis facile colligi pōt. Leges.n.illum censent esse receptatorem, qui receptat, & celat malefactorē, ut sic ille occultatus e manibus iudicis eripi possit.ff. de recepta, lege 1.ff. de off. pręs.l. congruit. C. de his qui lat. occult. l. ult. Et qui sic hæreticū occultasset, puniendus esset, ut hæreticus. Occultās.n. alienum delictū facit suū. Et hoc expresse annotauit Bald. in.l.1.C. de his qui lat. occult. Et hoc uerꝫ esse censeo, ēt si hæreticus esset consanguineus receptatoris: quia cum filij puniantur pro delicto patris, ꝑꝑ criminis atrocitatē, ut libro. 2. dicemus, multo iustius est, ut pro delicto proprio puniantur, qñ parentes suos receptassent. Siquis uero hæreticum domi suæ ex industria recepisset, non ut illum occultaret, aut defenderet, neque ut illius hæresi faueret: sed solum, ut illum ab hæresi reuocaret, & ad Catholicam fidem conuerteret, etiam si pluries illum recepisset, non dicetur receptator hæreticorꝫ, neqꝫ pœna receptatoris punietur. Nam qui hac intentione hereticum recipit, præsertim si de illius emendatione aliquā habet spem, opus uerę charitatis efficit, quo uix nullum maius proximo p̄stari pōt, quo fit, ut nullus ꝑꝑ illud iudex pos

sit iustas ab eo exigere pœnas. Verum & si hic talis ob bonum, quem sibi in tali receptione p̄fixit finem, iustus, & mercede dignus corã Deo habeatur, eccl'ia tñ, quę interiora non agnoscit: sed de his solum, quæ foris patẽt, iudicat, illum pp talem receptionem merito puniet, nisi ille bona intentione, bonoq́; fine id se fecisse aperto probauerit testimonio. Huius aũt bonæ intentionis nullum aliud (mea sñia) põt dari certum, & apertũ testimoniũ, nisi opus ab eo factum, quod manifestum cõstet esse medium, ad talem finem consequendum, ordinatum: ut puta, si idoneis testibus probauerit, se reprehendisse illum ob hæresim, quam tuebatur, admonuisse illum, ut hæresi deserta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut aliĳs huiusmodi testimonĳs probauerit se bona intentione hęreticum domi suę recepisse, ecclesia illum de bono opere tunc laudabit, tantum abest, ut illum tanquam hæreticorum receptatorem punire uelit.

Aliĳ dicuntur fautores hęreticoꝶ, aliĳ etiam defensores hæreticoꝶ. Quoꝶ diuersitas ex eo solo mihi pendere uidetur, q̄ defensor est in opere, fautor uero in uerbo, aut omissione eius quod cõtra hęreticum, quis facere tenetur. Defensor est, qui uiribus, & potentia hęretico suffragatur. Fautor uero dicetur hac in parte ille, qui uerbo solum patrocinatur hęretico, aut qui omittit facere aliquid contra hęreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatĩ de his duobus, & primo de fautoribus dicamus. Fautor hæreticoꝶ (ut diximus) dupliciter q̄s effici põt, uidelicet uerbo solo, & omissione. Verbo aliquem fauere hęretico põt cõtingere dupliciter, q̃m põt aliquis fauere doctrinę, & põt fauerẽ personę ex ignorantia doctrinę illius: quia nescit qualis sit illius doctrina. Qui doctrinę hęreticoꝶ uerbo fauent, dicentes illam esse bonam, & pro hac re contendunt, & rões afferunt, hi non solũ fautores hęreticoꝶ: sed hęretici censentur, imo peiores ipsis hęreticis, q̄bus fauere nituntur. Nã Vrbanus Papa ait: Qui alioꝶ defendit errorem, multo amplius dãna- *Vrba. papa.*

bilior est illis, qui errant: quia non solum errat: sed etiã aliȷs offendicula erroris pręparat, & confirmat. Hęc Vrbanus Papa. Et habentur hæc uerba in cap. Qui aliorꝝ. 24.q.3. Et idem dicit Isidorus in cap. Qui consentit. 11.q.3. Pôt ẽt aliquis fauere solo uerbo personæ hæretici, & hoc multiplr̃. Primo quidem excusando personam à crimine hæresis, non ex inconsideratione: aut ex ioco: sed serio, ut puta, siquis diceret hęreticos, non esse tales, quales dicuntur sed esse bonos, et fideles catholicos. Et qui hæc faciũt, si hęretici nõ sunt manifesti, non dicuntur fautores hæreticorꝝ: sed excusantur quãdiu non constat illos esse hæreticos: sed sola de illis habetur suspicio. Si tñ ex lubricitate linguæ, aut iocose aliquis uerba aliqua in fauorem hæretici dixisset, non ideo censendus esset hereticorꝝ fautor, ut pp hoc pœnis iuris illũ subiacere oporteret. Quod à simili probari põt per. l. famosi. ff. ad. l. Iuli. Ma. Nec refert, an qui sic uerbis fauent, in iudicio, an extra iudicium fauorem præstiterint. Nam quãdiu illos hęreticos esse non constat pñt aduocati personis hęreticorꝝ patrocinari, illos, illorumq́ bona in iudicio defendendo. Neq; huic sñiæ obstat. cap. si aduersus de hæret. qm̃ textus ille intelligendus est de illis aduocatis, qui fauent manifestis hęreticis, & idem est dicendũ de notariȷs, qui instrumenta ꝓ manifestis hæreticis conficiunt, qui ipso iure sunt excõmunicati, & infames, & ab omni officio suo suspensi. Si tñ his, quos non constat esse hæreticos, fauerint aduocati, aut pro illis instrumenta cõfecerint notariȷ, nulli pro hac re pœnę subiacebunt, ẽt si post talem præstitũ fauorem constaret illos esse hæreticos. Iustum. n. est, ut cuicunq; accusato de crimine aliquo, sui ipsius permittatur defensio, quousque fuerit de crimine conuictus. Potest aliter cõtingere, ut quis solo uerbo faueat hęretico non quidem illum coràm aliȷs excusando: sed illũ monẽdo de captura, quã illi iudex inferre conat̃, ut sic monitus fugæ præsidio sibi ipsi consulat, & se ĩ tuto collocet loco, à quo iudex illum capere non possit. Et

qui sic hæreticū admonuit, credo illum tanq̄ hæreticorum fautorem puniendum. Satis.n.fauet, qui taliter illū adiuuauit, ut ille monitoris cōsilio manus iudicis euaderet. Et potest pro hac re sumi argumentū à minori ad maius ex eo quod præcipitur in l.4.ff.ad.l.Iuli.mai. Diuinā aūt lædere maiestatem, quod per peccatum hæresis fit, constat multo grauius esse, quàm maiestatem lædere terrenam, ut dicitur in cap. Vergentis de hæret. Hoc autem tunc potissimum uerum esse censeo, qn̄ hæreticus admonitus ab alio de fuga, illius obtemperauit consilio, & sic à iudicis ptāte ereptus est. Qn̄ uero hæreticus non est sequutus admonentis consiliū, an is, qui illum admonuit, sit tanquam hęreticorum fautor puniēdus, ego definire nō audeo: sed aliȷs disputandū relinquo. Et certe, qui monitorem istum dicere uellet fautorem hęreticorum, non abs re faceret: ppea qđ ī unoquoq; crimine magis aius delinquentis inspiciendus est, quàm opus ab illo effectum. Et eadem seueritate uoluntatem sceleris, qua effectū puniri iura uolunt, ut dicunt Imperatores Honorius, & Archadius in.l.Quisquis.C.Ad legem Iul.maies. Hic autē, qui hæreticum de fuga admonuit, uoluit, ut hęreticus fugisset, alioqui non admonuisset. Quod aūt hęreticus nō fugerit, ipsi hęretico est tribuendū, non monitori, qui omnia, quę pro illius fuga facere potuit, effecit. Ex quo se qui uidet, ut monitor ille eadē sit pœna puniendus, qua puniretur si illius admonitio suū sortita fuisset effectum. Alio modo quis pōt solo uerbo fauere hęretico manifesto, ut puta si pro illo apud Principem, aut aliā ptātem secularē intercedat, ne pœna mortis puniatur, aut iudices ecclesiasticos, quibus de illius hęresi iudicare incumbit, oraret, ne contra illum sñiam dicerent. Qui hmōi fauorem, aut patrocinium hęretico exhiberet, fautor hęreticorum merito diceretur, & pœnę fautorum subiacebit. Nā licet in aliȷs criminibus liceat cuilibet pro alio intercedere, ut habetur in.l.Si fuerit.ff.de rebus dubiȷs.&.l.In metallum, & l.Diuus.ff.de pœnis. pręsertim si de illius emē

datione, bona habetur spes, alioqui citra hanc spē hoc ī foro conscientię non liceret, quamuis in foro exteriori sit illis permissum: hoc tñ in crimine hęresis pp grauissimam illius malitiā nullo modo agere licet. Quod ex eo conuinci pōt, quod hmōi intercessiones sunt omnibus à iure interdictæ, ne fiant ꝑ his, qui crimē lęsę maiestatis cōmiserunt, ut habetur ī cap. Siquis cum militibus, 6. q. 2. Ex quo euidentissime colligitur nemini etiam licere ꝑ manifesto hęretico intercedere, quia multo grauius est ęternam, quàm tpalem lędere maiestatem. Deniq; alio modo pōt quis dici fautor hęreticorum, non quia uerbo fauet: sed quia omittit, id quod iure tenebatur cōtra hęreticos facere, siue publica sit, siue priuata persona. Aliqua.n. sunt contra hęreticos faciēda, quę a sola publica ptāte fieri pñt: aliqua etiam sunt, quę oēs facere tenent. Publica ptās tenetur hęreticos ab eccl'ia dānatos iuxta criminis qualitatem punire. Nam hoc illi p̄cipitur ī cap. ad abolendam, paragr. statuimus. & cap. Excōmunicamus, paragrapho, Moneantur. de hęreticis. Ptās igitur secularis quocunque nomine illa censeatur, si hęc, quę in illis cap. illi p̄cepta sunt facere neglexerit, fautrix hęreticorꝛ merito dicetur, & pœnis à iure decretis eo ipso subdetur. Nā (ut Damasus Papa ait) qui pōt obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud, quā fauere impietati eorꝛ. Nec caret scrupulo societatis occultę q manifesto facinori desinit obuiare. Hęc Damasus, et habentur ī cap. Qui pōt. 23. q. 3. Nec solas iuris humani pœnas sustinebit Princeps, qui hæreticis resistere negligit: sed reus apud Deum habebitur oium malorꝛ, quę hęretici fecerint. Qđ uel ex eo aperte conuincitur, quod olim cum fornicatus esset populos Israel, cū filiabus Moab, Dn̄s iratus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes
Nu. 25. populi, & suspende eos contra solem in patibulis, ut auferatur furor meus ab Israel. Quę uerba interpretās Ori-
Orig. genes homilia uigesima super librū Numerorum, ait: Populus peccat, & Principes oñtantur contra solem. Li

dem ad examinandũ producuntur, ut arguantur à luce. Vides, quę sit conditio Principum populi: non solum pro suis proprijs arguuntur delictis: sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem: ne ipsorum sit culpa, quòd populus deliquit, ne forte nõ docuerint, ne forte non monuerint, neque soliciti fuerint arguere eos, q initium culpę dederint, uti ne contagio dispergeretur in plures. Hęc.n.oía facere Principibus imminent, & doctoribus. Si.n. illis hęc non agentibus, nec solicitudinem gerentibus circa plebem, peccauerit populus, ipsi õñtãtur, & ipsi ad iudicium producuntur. Arguit.n. eos Moses, id est, lex Dei, uelut negligentes, & desides, & in ipsos conuertetur iracundia Dei, et cessabit à populo. Hęc Origenes. Oporteret certe, ut omnes Reges, & Principes, cętereq́; omnes alię seculares potestates rem hanc exacte consyderarent, & hanc historiam semper p̃ oculis haberent, ut uel inde omnem desidiam, & somnolentiam excuterent, & diligentius, atque fortius hęreticis resisterẽt, & durius illos punirent, ne impunitate sua audaciores effecti grauius illi nocere possent. Sed de hac re qm̃ infra lib.2. longiorem faciemus disputationem, ideo nihil ultra imprę̃sentiarum dicere cẽsui. Persona autem priuata nihil aliud (quod sciam) contra hęreticos facere tenetur: nisi ut testimonium, quod sciuerit, contra illos reddat, ut illius testimonio adiutus iudex possit iustam aduersus illum dicere sñiam. Is igitur, qui sciens aliquem esse hęreticum, prę̃sertim si de hac re fuit à iudice requisitus, noluit uerum dicere testimonium: sed ex industria id, quod sciebat negauit, ne hęreticus dãnaretur, fautor hęreticorum merito dicetur, ut colligi põt, ex ca. Quisquis, undecima.q.3. Quocũque istorum modorũ, quis hęretico faueat, peccat, & quidem grauiter, pp qđ dignus est, qui grauibus puniat̃ pœnis. Nam qui sic hęretico fauet, illius crimini consentit, quo fit, ut illius criminis particeps fiat. Iosaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob hoc tamen à Deo fuit reprehensus, quòd impio Achab 2. Pa. 19.

præbuisset auxilium, quamuis non idololatris, quibus ille deditus erat: sed soli fauisset personæ. Defensores hæreticorũ dicuntur illi, qui uiribus, aut armis, & potentia, resistendo impediunt, ne illi capiant, incarcerentur, aut quolibet puniantur, aut denique ne à iudice examinẽtur. De huiusmodi defensione habetur. 24. q. 3, p multa capitula, & 27. qõne. 1. cap. Si custos. Tales defensores Lutheranorũ fuerunt, & sunt hoc nostro seculo multi Germaniæ Principes, Dux Saxoniæ Fridericus, qui primus Lutherum tutatus est, & huic proximus Lanstgrauius Hessiæ Philippus, qui tam impense Lutheranis fauent, et illos tam ex animo defendunt, ut pro illis non solum sint purgare parati: sed suffragijs multarum Germaniæ ciuitatum adiuti, hoc anno quadragesimo sexto supra millesimum quingentesimum, ingentem ualidissimumq; congregauerint exercitum contra Carolũ Cæsarem Hispaniarum Regem Fidelissimum, atque acerrimum ecclesiæ propugnatotem. Ob istorũ defensionẽ, hæc pestilentissima Lutheranorum hæresis adeo grassata est, ut totam fere infecerit Germaniam. Et certe hoc experientia docente cognoscimus, nullã diu perstitisse hæresim: nisi quæ principes potentes habuit, qui illius hæresiarcham pro uiribus defenderunt. Solicitat enim dæmon non solum hæreticis: sed alijs quibuslibet scelestis hominibus fautores, & defensores præstare, ne ob defectum tutelæ crimina desint. Hinc est, quod de diabolo, & membris eius, quæ sunt omnes iniqui. Deus
Iob. 41 ad sanctum Iob loquens ait: Corpus illius, quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus. Vna uni coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Quæ uerba interpretans beatus Gregorius libro trigesimo
Grego. tertio Moralium capite trigesimo primo ait: Fertur: quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione ullius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est, multitudo reproborum cum de iniquitate sua corripitur, quibuscunque tergiuersationibus se excusare cona

tur, & quasi quasdam defensionis squamas obijcit, ne transfigi sagitta ueritatis possit. Et trigesimotertio capitulo subdit: Istæ squamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo uitæ spiraculo penetrentur, & obdu-ratæ sunt: & coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, ut de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueantur. Sibi.n. quisque metuit dum admoneri, uel corrigi alterum cernit: & idcirco contra corripientium uerba unanimiter assurgit: quia se in altero protegit. Bene ergo dr̃: una uni coniungitur, & ne spiraculum incedit per eas: quia iniquitatibus suis dum uicissim superba se defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens: Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Qui.n. diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia uniri perdurant, & tanto magis quotidie à cognitione iustitiæ separabiliores fiunt, quanto à se inuicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet, si unitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe unitas corroborat dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto unanimes facit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, & aliæ illius nationis ptãtes, non tam fortiter Lutherum, & alios hæreticos defendissent, aut omnes illi resipuissent, aut si pertinaces in suis hæresibus permansissent, illis è uita sublatis, tota Germania ad ueram, & catholicam, quam ante optime nouerat fidem, iam rediјsset. Contra hæc omnia personarum gñа, uidelicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defensores hæreticorum, multæ, & uariæ sunt pœnæ à iure decretæ. Quæcunque.n. istorum nomine quis censeatur, est eo ipso excõicatus, etsi post hanc excõicationem annus labatur integer absque ulla per eũ data iusta satisfactione, ab illo tp̃is articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis officijs, nec ad

electionem alioꝶ admittitur, nec in testem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ qm̄ satis clare, & aperte exprimuntur in capit. Excōicamus. paragra. Credentes. de hæreticis. & in cap. Quicunqꝫ. paragraph. hæretici. de hæreticis, lib. 6. Ideo causa prolixitatis uitandæ, eas omisi, satis me fecisse arbitratus, quod loca indicauerim lectori. ubi illæ omnes ad unam usqꝫ describuntur: præsertim quia de illis omnibus sigillatim libro secundo sumus disputaturi.

Quod captus hæreticus non statim puniendus est: sed emendatio procuranda, & qualiter. Cap. XVIII.

Hactenus de ijs, quæ ad perfectam hæreticoꝶ cognitionem mihi necessaria esse uidebantur, ꝑtractaui, nunc iam opus est, ut discutiamus, quid hæreticorum inquisitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat. Et quidem ut res perfecte iuxta canonicas sanctiones peragatur, hæc in primis hn̄da est consideratio, an homo ille, qui in hæresim lapsum esse deprehensus est, fuerit alias de hac, aut alia hæresi conuictus, aut ꝑꝑ uehementem suspicionem accusatus, an tunc primum scitur illum in hæresim fuisse lapsum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæresis aut conuicti, aut uehementer suspecti, nihil nunc dicimus: qm̄ infra libro sequēti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunqꝫ scitum est an̄ in iudicio, fuisse in hæresim lapsum. Hic talis etsi in posterꝶ iuxta sui criminis qualitatem puniendus sit, nō tn̄ statim cum deprehensus est, digna pœna illi infligetur, sed prius oportet ad illius emendationem laborare, ut si possibile fuerit, ab errore ad fidem catholicam prius reuocetur, & sic spūs eius in Dei iudicio saluus fiat. Blanda admonitione est opus, non seuera: quia nimia seueritas sæpe frangere, & raro corrigere solet. Vnde Paulus Timotheum discipulum docens quo pacto deberet er-
2. Ti. 2. rantes corrigere ait: Cum modestia corripientem eos, qui resistunt ueritati, ne qn̄ det illis Deus pn̄iam ad co-

gnoſcendam ueritatem. Quæ uerba interpretans Anſelmus in cõmentarijs ſuper Epiſtolas ait: Ob hoc.n.ſtudere debemus,ut eos ad pñiam conuertamus,ut mercedem nobis inde conquiramus, neqñ ſine nobis per internam aſpirationem det illis Deus pñiam, & nos mercedem inde non habeamus. Hæc Anſelmus. Præterea propria ipſorũ inquiſitorũ infirmitas per quam põt in ſimilem, aut aliam peiorem hęreſim, niſi Deus ſuſtineat, labi,cogit eos,ut cum lenitate, & manſuetudine errantes corrigant:quia niſi id fecerint,Deus forte permittet, ut in ſimilem,aut peiorem labantur hæreſim,ut inde ſuã agnoſcant infirmitatem. Vnde Paulus ait. Si præoccupatus fuerit hõ in aliquo delicto, uos, qui ſpũales eſtis inſtitute huiuſcemodi in ſpũ lenitatis,cõſiderãs te ipm, ne & tu tenteris. Hoc ideo dixit Apl's,ne forte ſi proximi pctm̃ conſideret prælatus,& non ſuum attẽdat,moueatur non ad miſerationem:ſed ad indignationem: nõ ad adiuuandum:ſed ad iudicandum: non ad inſtruendũ in ſpiritu lenitatis: ſed ad deſtruendum in ſpiritu furoris. Mãſueto igitur.i.eo ſpiritu homini lapſo in hæreſim ſubuenire oportet,quo ſibi quiſq; cuperet ſubueniri cum erraret. Et ut ſciat unuſquiſq; iudex qualiter erga errantẽ manſueſcere debeat, ſubdit Paulus in eadem Epl'a inquiens: Conſiderans te ipſum:ne & tu teneris. Quia, qui in ſpũ furoris, & non lenitatis ſubditum corripit à Deo permittitur tentari,aut decipi: & ut uel inde ſuam infirmitatem agnoſcens,alijs miſereri diſcat. Et beatus Hieronymus in cõmentarijs ſuper Lamentationes Hieremiæ exponens locum illum:Recedite,polluti clamauerunt eis, ſic ait: Talis eſt uox ſuperborũ magiſtrorũ, qui pecus,quod craſſum eſt de grege aſſumunt & quod debile proijciunt, quod infirmum non conſolidant, & quod ægrotum non ſanant.Recedite,inquiunt, polluti: recedite,abite,nolite nos tãgere, nolite in aliquo nobis cõicare:inſanabilia ſunt uulnera ura, & incurabiles plagæ,non eſtis digni cõione Xpiana, ut ultra in uobis in-

Anſel. Gal,6. Tre.4. Hier.

habitet Spūs sanctus, facies Dñi diuidit eos, ac respuit, nec addet ultra, ut recipiat, quia facies sacerdotū uroꝝ non erubuistis, nec senioꝝ uroꝝ admonitionem mansuete suscepistis. Talis loquela.n.non illuminat cęcū, non sanat ægrotum, non curat infirmum: sed magis occidit, atque in desperationem prædicantem mittit. Boni etenim rectores ex sua infirmitate alioꝝ infirmitates pensantes, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum, student peccantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueam perditionis nutantes ꝓpellere. Hactenus Hieronymus. Deinde ꝑꝑ cōem utilitatem oportet, ut hæreticus homo non statim puniatur: quia possibile esset ipm̄ conuerti, & quantum sibi soli nunc per hæresim nocet, tm̄ postea, & multo amplius post conuersionem suam ul'i prosit eccl'iæ per suā publicam fidei confessionem. Tales igitur nimium celeriter auferre in magnum cederet Xp̄ianæ Reipublicæ detrimentum. Hanc rationem confirmat beatus Gregorius, qui Ep̄is Galliaꝝ scribens ait: Licet plerunque accidant sacerdotibus, quę sunt reprehendenda, plus tñ erga corrigendos agat beneuolentia, quā seueritas: plus cohortatio, quàm cōminatio: plus charitas, quam ptās: cum nemo nr̄m sine reprehensione aut sine pctō uiuat. Nam si Dñs statim post trinam negationem, Btūm Petrum Apl'm præceptorem nr̄m iudicasset, non tm̄ ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Hæc Gregorius. Quæ uerba citantur à Gratiano, in cap. licet. dist. 45. Sed ut ueꝝ fatear: ego in toto registro epl'arum beati Gregorij non potui hæc uerba inuenire, quę Gratianus illo loco sub nomine Gregorij citat, quamuis illa, magna cum diligētia quęsiui. Sed illud inueni in Gregorio, quod eadem distinctione idem Gratianus citat in cap. Quid autem, quę uerba: quia huic proposito nr̄o ualde conueniunt, hic inserere decreui. Quid aūt de Ep̄is (inquit Greg.) qui uerberibus timeri uolunt, canones dicant, bene fraternitas ur̄a nouit. Pastores.n. facti sumus, non percussores.

Greg.

Egregius prędicator dicit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Noua uero, atq; inaudita est ista prędicatio, quę uerberibus exigit fidem. Hęc Greg. lib. 2. Regist. Epist. 52. Quę uerba interpretans decretorum glossator, dicit esse intelligenda, de illo, qui fidem catholicam nondum susceperat: quia hic (ut ait) non est cogẽdus ad fidem, ille uero, qui semel fidem susceperat cogendus est retinere, & sic dicit non repugnare huic textui ea, quæ dñr in cap. Quis uero. 23. q. 4. Qm̃, quæ illic dñr, intelligenda putat de illo, qui iam fidẽ semel susceperat, ut ille sit cogendus ad illam conseruandam. Sed re uera nimium fallitur, & tota errat uia: quia nec hũc, necq; illum textum intellexit. Nam quod capitulũ, Quis uero, non loquatur de illo, qui fidem catholicam susceperat, ex eo est apertissimum, quod loquitur de Paulo Ap̃lo, quem in Damascum euntem Dñs cæcitate percussit, & in terra prostrauit, & sic illum à persecutione Xpianorũ reuocauit, & ad fidem catholicam suscipiendam conuertit. Quis aũt nescit tunc Paulum nondum fidem suscepisse, imò ut illam susciperet fuisse à Deo per illas pœnas quodãmodo coactum? Et ipsa uerba eiusdem capituli semel & iterũ dñt Paulum fuisse coactum à Deo ad Euangelium suscipiendum. Non ergo loquitur illud capit. Quis uero. de illo, qui fidem semel susceperat. Qualiter autem sint intelligenda nos Deo duce infra lib. 2. declarabimus. Sed nec capitul. Quid autem: bene intellexit, cum dixit illud esse intelligẽdum de illo, qui fidem non susceperat, ut ille non sit uerberibus cogẽdus ad fidem. Si enim glossator decretorũ legisset Epistolam integram beati Gregorij: unde hoc capit. Quid autem decerptum est, facile intellexisset non ita esse (ut docuit) interpretandum. Illic. n. beatus Gregorius scribit Ioanni Constantinopolitano Ep̃o reprehendens illũ ppea, quòd quidam Isaurię monachus fuerat in ecclesia fustibus cæsus. Et hanc talem punitionem reprehendẽs dixit: Noua atque inaudita est ista prædicatio, quæ uer-

beribus exigit fidem. De Xpiano ergo uiro, & monacho loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem susceperat. Deinde ex uerbis eiusdem textus potuisset glossator conijcere uerba illa de fideli uiro esse intelligenda, et non de illo, qui nondum fidem professus est. Nam reprehendens Epos, qui uerberibus timeri uolunt, dixit. Pastores facti sumus non percussores. At Epi non sunt pastores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut aliorum, qui nunquam fidem sunt amplexati: sed sunt pastores eorum, qui Xpm per baptismum sunt inducti, quos uelut oues pascendos esse docet Gregorius, non percutiendos. Cum autem dixit Gregorius: nouam, & inauditam prædicationem esse, quæ uerberibus exigit fidem, ibi fidem accepit non solum pro eo animi assensu, quo assentimur credendis: sed pro quadam obedientia, per quam obtẽperamus cuique bene monenti, siue ille de credendis, siue de agendis moneat. Sic.n. dicere solet, qui alium de re aliqua monet. Crede mihi, & da eleemosynam, aut ieiuna. Vel, Si mihi credis, non accedes ad talem, aut talem locum, ne graue incõmodum pati te oporteat. Dicit ergo beatus Gregorius non esse bonam prędicationem, quæ uerberibus exigit fidem, hoc est obediẽtiam. Ibi siquidem de omni uirtute loquebatur non de sola fi de credendorum: ad quam plus putauit beatus Gregorius ualere rationes: & uerba, quàm uerbera. Nolo tamen negare, imo firmissime fateor, & postea clarius fatebor, eos, qui semel in baptismo fidem susceperunt esse cogendos, ut illã cõseruent, sed dico, testimonio sanctorum fretus, prius esse admouenda blanda, quàm aspera. Prius uerbis, quàm uerberibus, prius amore, quã timore agendum esse quia multi amore, et solis uerbis alliciũtur, qui timore, & uerberibus à fide repellerẽtur. Si uerbis nihil profecerit inquisitor, & de hæretici salute merito desperauerit, tunc procedendũ est ad uerbera, & uelut incorrigibilem illum tractabit. Quid aũt circa hunc talem agere oporteat infra lib. secundo differemus, quẽ

totum

totum huic negotio impendemus. Circa illum uero, de cuius salute nondum merito desperatur, etsi ille puniendus sit, prius tñ adhibenda sunt uerba, quàm uerbera, ut uerbis, & rationibus, quæ plusquam tormenta intellectum mouere possunt, ille ad fidem suscipiendam alliciatur, & sic tandẽ saluus fiat. Nam hoc multo melius esse, aperte satis docet beatus August. acerrimus hæreticorꝶ oppugnator, qui in lib. contra epľam fundamenti, cap. 1. hæc ait. Quanquam .n. Dñs per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tñ homines, inquantum hoīes sunt, emendandos esse, potius quàm perdendos putat. Et infra in eodem cap. Nostrũ igitur fuit, & eligere, & optare meliora, ut ad uestram correctionem (Manichæis, cõtra quos scribit, loquitur) aditum haberemus: non in cõtentione, & æmulatione, & persecutionibus: sed mansuete consolando, beneuole tractando, leniter disputando. Hæc August. Et beatus Bernardus sermone 64. supꝛ Cantica apertius, & effusius hanc sñiam docet, qui interpretans illum locum ex canticis, capite nobis uulpes paruulas, sic ait: Capiãtur, dico, hæretici, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorꝶ. Ipsi uero si fieri potest ecclesiæ reconcilientur catholicæ, reuocentur ad ueram fidem. Hæc est enim uoluntas eius, ꝙ uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc denique uelle se perhibet, qui non simpliciter, capite uulpes: sed capite, inquit, nobis uulpes paruulas. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est, catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has uulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaque homo de ecclesia exercitatus, & doctus, si cũ hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionẽ suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat ut & conuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi, qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorꝶ. Qđ si reuerti noluerit, nec conuictus, post primam iam, & secũdam admonitionem (utpote qui omnino subuersus

Augu.

Can. 2.

Bern.

Iaco. 5.

est) erit secundùm Apostolũ deuitandus. Hactenus Bernardus. Post uerba, si ille obedire noluerit, & disputatione se uictum fateri recuset, tunc bonum, imò necessarium esse iudico, ut uerberibus circa illũ agatur: qm̃ uexatio solet dare intellectum. Nam qui à natura ad uirtutem non inclinãtur, neque ingenuos hñt animos, ut uerborum doctrina duci queant, sub iugo disciplinæ illos ponere oportet, ut legũ authoritate coerciti melius de-
Pro.22 inceps sapiant. Vnde Salomõ in prouerbijs ait: Stultitia colligata est in corde uiri: sed uirga disciplinæ effugabit eam. Hæc tñ omnia ideo facienda esse dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, ut in corpore hic non sit puniendus. Nam etsi ille conuertatur, & fidem catholicam uere suscipiat, erit tamen iuxta sui erroris, & præteritæ pertinaciæ qualitatem cum benignitate puniendus.

Quod non sit publice disputandum cum hæretico præsertim pertinace. *Cap.* X I X.

Diximus hęreticum hominem, non statim puniendũ esse: sed prius esse de hęresi monendum, ita ut rõnibus, & argumentis conuictus hæresim, quã tenebatur (si fieri possit) deserat, & ueram, & catholicam fidem suscipiat. Hanc tñ admonitionem, siue disputationẽ secretò faciẽdam esse censeo, & non publice coràm populo: qm̃ talis publica disputatio, & ipsi hæretico cũ quo fit, & plebi audienti, & ipsi disputanti plus poterit obesse, quàm prodesse. Nam ferme omnes hæretici p̃sertim hi, q non ex ignorantia: sed ex industria ab unitate fidei catholicæ recedunt, popularem, & inanem glĩam captant, cupiuntq́ ab omnibus laudari, & pro doctissimis haberi. Vnde August. in lib. de utilitate credendi ait: Hæreticus est, qui pro alicuius tẽporalis cõmodi, & maxime gloriæ principatusq́ sui gratia, falsas, ac nouas opiniones gignit, uel sequitur. Hæc ille. In quibus uerbis August. non definitionem: sed id, quod est proprius oĩum hæreticorum genius, & quod est fere omnium hæresum pa

rens & origo, expressit. Nã qui est gloriæ cupidus, nihil pro illa assequenda intẽtatum relinquit, & si nulla alia patet uia, ut ad hanc metam perueniat, nouam non dubitabit confingere doctrinam, ut rei nouitate oẽs in admirationem sui prouocet. Cum iam dæmone solicitante, & Deo permittente in hæresim lapsus fuerit, doctissimos quosque catholicos uiros ad publicum certamẽ prouocare non erubescit. Publicas petit disputationes, non ut de ueritate doceatur: sed ut à populo, cui nimiũ placere cupit, laudetur. Vnde beatus Greg. lib. 8. Moralium, cap. 2. ait: Nec. n. hæretici inquisitionibus suis, ueritatem conantur assequi: sed uictores uideri. Cumq; se foris ostendi sapientes appetunt intus per stultitiam elationis suæ uinculis alligantur. Vnde fit, ut contẽtionum certamina exquirant, & de Deo (qui pax nostra est) loqui pacifice nesciant, atque ex pacis negotio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur. Siquis aũt uidetur esse contentiosus, nos talem consuetudinẽ non habemus, neque ecclesia Dei. Hęc Gregor. Ex hac glíæ immodica cupiditate oritur tam proterua in disputatione contẽtio, ut ẽt si per manifestissima argumenta hæreticus sit conuictus, nũquam tñ ueritatem fateri uelit: sed rimulas quasdã, per quas elabi possit, semper quærat, ne se uictum coràm populo fateatur. Licet apertissime se errasse in semetipso agnoscat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorẽ suum ẽt contra conscientiam publice tueri, quam fateri se in disputatione fuisse uictum, ne hac occasione illa, quam ardenter amabat, gloria depereat. Huius rei tam multa sunt exẽpla, & tã manifesta, ut non esset opus enarrare si solis uiris eruditis scriberemus. Arrius in concilio trecentoꝝ & decem & octo patrum apud Nicæam celebrato conuictus, & dãnatus est, nec tñ ob hoc sapientior factus est, imò insanior factus pertinaciam auxit, & durior effectus nunq; emendatus est. Berengarius in multis concilijs damnatus est. In concilio Vercellensi damnauit illum compa-

Greg.

1. co. 11.

rere nollentem Leo Nonus. In concilio Turonensi corã Victore Secundo Pontifice Maximo idem Berengarius Palinodiam cantauit: sed postea huius Palinodiæ illũ pœnituit, & ad pristinam hæresim rediјt. Deinde à Nicolao secundo Pontifice Maximo Romam uocatus in concilio generali tunc celebrato, hæresim suam abiurauit, & anathematizauit. Cuius abiurationis uerba hñr in cap. Ego Berengarius. de consecr. dist. 2. Sed post istã abiurationem (ut Lanfrancus de illo refert) ad uomitũ iterum uelut canis rediјt. Idem contigit Ioãni Hus in cõcilio Constantiensi, qui licet multis, & euidentibus rõnibus conuictus, nunquam tñ errores suos recantare uoluit. Hæreticus enim, ut gloriam, quam anxie cupit, tueri ualeat, nõ erubescit permanere in errore, & erubescit corrigere errorem. Difficillimum igitur est, ut quis pertinacem hæreticum publica disputatione sic conuincat ut se errasse fateatur. Hãc enim difficultatem agnoscẽs
Pro. 17 Salomon ait: Expedit magis ursæ currere raptis fœtib⁹, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua. Quæ uerba
Hiero. interpretans Hieronymus in cõmentarijs super Prouerbia ait: Facilius erat doctoribus sanctis furori Gentilitatis occurrere, raptis à se populis aliq̃bus, atque à bestiali eius sæuitia ad fidei pietatem p̃dicando cõuersis, quàm hæretico cuilibet confidenti in sua perfidia dogmatis: quia nimirum illud contra exteros, hoc contra sua uiscera certamen agebant. Hæc Hieron. Si aũt hæc disputatio secretò, & corã solis doctis fieret, facilius ille ueritatẽ disceret: quia absente pp̃li applausu, facile cessabit uẽtus superbiæ, qui oculis intellectus nimium obesse solet. Deinde ueritate cognita facilius illã fateri cogetur, cum non sit pp̃s, quem uereatur, & corã quo se uictum fateri reformidet. Ex his igitur aperte constat secretam disputationem multum hęretico homini prodesse posse ad fidem catholicam recipiendam, & publicam disputationẽ multum obesse. Ipsi etiam disputanti Catholico non par᷑ nocere põt hmõi disputatio, si ille

non sit uir doctus, & in sacris literis satis eruditus, & in aliis disputationibus ualde exercitatus. Nam aliàs fieri posset, ut ueritas, quæ semper est uictrix, in ore illius uicta uideatur. Sunt.n. sæpe hæretici in disputãdo disertissimi, & sciunt optime disputationum retia tẽdere, & uagam rhetorice libertatem in syllogismorum spineta cõcludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare, ut nisi ille disertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc aũt si cum uiro Catholico disputans hæreticus fecerit, forte uir Catholicus nesciens illius argumẽtationes dissoluere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandem deceptus hæretici sñiam sequetur. Nisi disertus fuisset in disputando Athanasius, facile illum coràm probo iudice decepisset Arrius. Quàm necessaria sit ars, & exercitium disputatori aperte oñdunt plurimæ disputationes, quas cum hæreticis habuit Augustinus, in quibus, nisi fuisset disertus, sæpe succubuisset. Et pp hoc Bernardus, qui (ut in fine pręcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem esse argumentatione, & disputatione capiendum, censet talẽ disputationem nõ nisi à uiro docto, & exercitato esse faciendam pp periculũ, quod inde euenire põt. De hmõi periculo locutus est Salomon cum ait: Qui scindit ligna periclitabitur in eis, si retusum fuerit ferrum. Quæ uerba interpretans Hieronymus in cõmentariis super Ecclesiastem ait: Hæretici ligna infructuosa sunt, & saltus absque utilitate pomorum. Vnde & in templo Dei prohibet̃ plantari nemus, & uana foliorum.i.uerborum tm̃ sonantium spernuntur umbracula. Quamuis igitur sit prudens, & doctus uir, q gladio sermonis sui hæc ligna cõicindat, periclitabitur ĩ eis, nisi diligenter attenderit: maxime si ei, quod sequitur acciderit. Si retusum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit.i. si disputatio eius infirmior fuerit inuẽta, nec acumen habuerit ingenii, quo contrara quæq; desecet: sed principale cordis eius hebetetur, in partem transibit aduersam, & confirmabit eum fortitudo peruersa. Hactenus

Ecc.10.

Hiero.

Hieronymus. Nocet ēt hæc publica disputatio ipsis audientibus, pręsertim si illi idocti sunt, aut in fide nutātes, & infirmi. Nam uulgus indoctum, & nunquā in re literaria uersatum, nescit inter ueꝝ & falsum discernere: & ideo facile in iudicando fallitur, ueꝝ pro falso: & falsum pro uero iudicans. Sophistica hæreticoꝝ argumenta, tā quam recte concludentia laudabit. Cum peruerse hæreticus collegerit, optime collegisse, & irrefragabile argumentum fecisse, dicet. Apparentia illius argumēta, quæ si intus discutiantur nullius sunt roboris, urgentissima iudicabit, & sic in hæretici sn̄iam paulatim trahetur. Fiet itaqꝫ, ut populus, qui fortis in fide ad disputationem audiendam uenerat, infirmus, & uacillans discedat: & siq forte dubius accesserat, disputatione audita hæresim ipsam firmissime, & sine ulla dubitatione amplexetur. Huius rei exēplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero Lypsiæ in Germania habita: ubi uir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans quamuis sæpe illum apertissimis diuicit argumentis. Populus tn̄ non ita, ut res erat, iudicans impium Lutheꝝ magis, q̄ catholicum Echium laudabit, quapp hoc neglecto insanum Lutheri dogma cum suaꝝ aiarū dispendio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de p̄cipuis legibus ciuitatis non esse differendū coràm iuuenibus, siqua difficultas de illis emerserit, ne præcipuaꝝ legū authoritas apud iuuenes minuatur, apud quos maximam illā esse oportet. Si tanta reuerentia legibus humanis, Platone iudice, debetur, iustum est multo maiorem legibus diuinis exhiberi, ut coràm populo rudi de illis non disputetur, ne apud illos legum diuinaꝝ authoritas, & fidei certitudo minuatur cum uideat ea ī dubiū, & qōnem uocari, quæ oportebat existimari uerissima, et firmissima. Ideo Paul⁹ optime hęc pericula agnoscēs, & uolens ea præcauere, Timotheum discipulum admonet, ut ab hmōi disputationibus abstineat, sic inquiens: Noli uerbis contendere, ad nihil.n. utile est, nisi ad sub-

uersionem audientium. Quæ uerba interpretãs Ambrosius in cõmentarijs super Epl'as Pauli, ait: Contentiones uitandas monet, præcepta aũt danda sub Dei timore, & terrore: q̃a contentio põt adhuc minus stabilitis gn̄a re scrupulum. Solent.n.in cõtentione talia opponi elimato maleuolentiæ ferro, ut moueant aĩos incipientium fratrũ. Hęc Ambrosius. Et btũs Leo Primus huius nominis Pontifex Martiano Augusto scribẽs Epl'a 20. sic ait. Cõpressa.n. uel remota inquietudine, ac prauitate paucoꝶ facile firmabitur probanda concordia, si in eã fidẽ, quam Euangelicis, & Apl'icis prædicationibus declaratam per antiquos patres nr̃os accepimus, & tenemus, oĩum corda concurrãt, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis admissa, ne per uanam fallacemq́ uersutiam, aut infirma uideantur, aut dubia, quæ in ipso lapide angulari fundata sunt, & sine fine mansura. Hæc Leo Papa. Et certe pp̱ hanc eandem rõnem non est æquum, aut rõni consonũ, ut in publicis disputationibus, quas in scholis, aut alibi Catholici, & docti uiri inter se hr̃e solent, hæreticæ, et scandalosæ propositiones etiam exercitij causa, coràm populo defendantur. Multi enim ob hanc causam in hæreses illas lapsi sunt, quas disputationis gr̃a in scholis defendi uiderãt. Nam ob hoc solũ, quod in scholis defendebantur, putarunt uera esse illa, aut saltem tolerabilia, quę illic dicebantur. Scio eq̃dem uiꝶ quendam non prorsus rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus uocatum in iudicium, & carceri mancipatum, p̱pea, quod non fuisset ueritus publice dicere, fornicationem simplicem nõ esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus tam pestiferam hæresim fateri, rñdit se in scholis didicisse, in quibus sæpe uiderat talem sñiam publice defendi. Ideo consultius factum fuisse censeo, si illi, qui talibus disputationibus præerant, hmõi propositionem hæreticam, a' suis disputationibus abegissent, et illam in scholis defendi constantissime prohibuissent.

1.Ti.2. Ambr. Leo pp̄

Et certe ni fallor, illi qui hmõi disputationibus præsiden tes poterant tales propositiones hæreticas, & scandalo sas à schola propellere, erant multo grauius puniendi, q̃ illi, qui ex talium propositionum publica defensione al lecti sunt, ut illas ueras esse, dicere auderent. Nec solum propositiones hæreticas, et scandalosas à publica dispu statione abigendas esse censeo: sed etiam illas quæ, et si uerissimæ sint, uires tñ populi audientis superant, & in q̃bus rudis populus facillime errare poterit. Tales sunt materiæ de grã, & libero arbitrio, de prædestinatione, de præscientia Dei, de multis Eucharistiæ mysterijs, & miraculis. De hmõi rebus coràm populo rudi, & idiota disputare, periculosum esse censeo: qm̃ in illis sæpe con tingit argumenta contra ueritatem facere, quæ populo illiterato maiorem apparentiam hr̃e uidebuntur, quàm rñsiones, quæ pro ueritatis tutela dantur. Argumen ta, quæ fiunt, sæpe intelligit populus, & raro intelligit ip sorꝫ argumentorꝫ dissolutiones. In materia de præde stinatione, & præscientia Dei, quilibet sutor, & sartor ar gumentari nouit, & neruos adhibere argumentis, illi ta men uix poterit rñdere doctissimus uir, qui cuique alte ri uiro erudito facile responderet. Et ita uix potest esse quin idiota hoc uidens non scandalizetur, & in fide ua cillet. Huius scandali author est ille, qui de huiusmodi re bus publice disputauit, & ita uelut talis à Deo puniet.

Exo. 21 Sic in figura olim prędictum fuit in lege Moysi: Si rixa ti fuerint uiri, & percusserit quis mulierem pręgnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa uixerit: subiace bit dãno quantum maritus mulieris expetierit, & arbi tri iudicauerint. Sin aũt mors eius fuerit subsequuta, red det aĩam ꝑ aĩa. Quam legem iuxta allegoriam interpre

Orige. tans Origenes homilia decima super Exodum, ait: Sint duo uiri isti, qui litigant, duo disputantes, & de do gmatibus, uel q̃onibus legis secum inuicem conquiren tes, & (ut Apostoli sermone dicamus) rixantes circa uer borum pugnas. Et paucis interpositis subdit. Quia ergo

isti, qui in questionibus litigant, ad subuersionem audiẽ
tium litigant, idcirco percutiũt mulierem pręgnantem,
& eijciunt infantem eius, uel formatum iam, uel nõdum
formatum. Mulier pręgnans dicitur anima, quę nuper
Dei concepit uerbum. Et post pauca subdit: Hęc ergo
anima, quę nunc pro infirmitate sui mulier appellat̃, duo
bus inter se litigantibus uiris, & in certamine scandala
proferentibus, quod habere semper uerborꝶ contentio
solet, percutitur, & scandalizatur, ita ut uerbum fidei,
quod tenuiter conceperat, abijciat, & perdat. Et hæc est
lis, & contentio ad euersionem audientium. Si ergo nõ-
dum formatum, aĩa, quæ scandalizata est, abiecerit uer
bum, qui scandalizauit, damnum dicitur pati. Et multis
interiectis iterum ait: Formatus infans potest uideri ser-
mo Dei in corde eius animæ, quę gratiam baptismi con
sequuta est, uel quę euidentius, & clarius uerbum fidei
concepit. Hęc ergo si nimia contentione doctorꝶ per-
cussa abiecerit uerbum, & inuenta fuerit esse de illis, de
quibus dicebat Apostolus. Iam enim quędam conuer 1. Ti. 5.
sę sunt retro post Sathanam, animam pro aĩa dabit. Vel
in die iudicij accipiendum est apud Deum iudicem, qui
potest animam, & corpus perdere in gehẽnam. Vel cer
te potest fortassis illud aptari, ut qui sibi conscius tanti
scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius,
quem scandalizauerit, et usque ad mortem det operam
q̃uo redeat, q̃uo reparetur, quomodo restituat̃ ad fidẽ.
Hactenus Origenes. Si soli uiri, & firmi in fide adessent
non solum de his ueris, & catholicis propositionibus
disputare liceret: sed etiam de propositionibus, quam-
libet hęreticis disputare licet, si id solum gratia exercitij
fiat, ut inde ueritas fidei clarius elucescat, & ipsi disputa
tores instructiores & disertiores ad hæreticos conuin-
cẽdos per tale exercitium fiant. Nam sicut hastiludia, et
alia certamina inter amicos in palęstra fieri solent, ut in
de instruantur quo pacto contra hostes in bello certare
ualeant: Sic etiam inter uiros doctos, & catholicos, lite

raræ exercitia, & disputationes de fide haberi oportet, ut inde discant quomodo contra hæreticos ecclesiæ, & fidei catholicæ acerbissimos hostes, pugnare debeant. Neque huic sententiæ obstat quod Alexander quartus ait in capit. Quicunque. de hæreticis, libro. 6. ubi sub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis personis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Nam illic Papa ueram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quę solis uerbis, et non animis fit, qualis est inter illos, q cum sint in eadem sententia concordes, argumentantur & respondent, ut rei ueritatem clarius inueniant. Sicut ēt est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercent. Disputatio uera est inter illos, qui non solum uerbis: sed etiam animis sibi inuicem contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciunt uiri catholici cum de rebus fidei disputant: quia idem concordi animo sentiunt, & solis uerbis contradicunt. Disputationem ueram & non fictam habent uiri catholici contra hæreticos cum de fide catholica disputant: quia sicut exterius uerbis pugnant, ita interius animis dissentiunt. Hanc ueram disputationem quæ cum hęreticis de fide habetur, prohibet Papa personis laicis, ne uidelicet publice, aut priuatim de fide catholica cum hæreticis disputare audeant. Et merito id prohibuit: qa licet essent aliq laici docti, q bñ, & sine periculo possent cũ hæreticis disputare, leges tñ non decernũt de ijs, quæ raro cõtingunt: sed de ijs, quę ut in pluribus eueniunt. Raro aũt contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandũ de ea disertos: & ideo ne ipsi in disputatione succumbentes, sibi ruinæ occasionem assumerent, aut alijs audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatio interdicta. Alam uero disputationem de fide quæ ficte inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud cap. Quicunq;. interdicta: qm̃ disputatio ficta non est proprie disputatio: sicut nec bellum fictum est proprie bel

lum,nec homo pictus est proprie homo. Etsi hoc bene aduertisset glossa,in illo cap. Quicunque.paragraph.Inhi bemus,non tantis premeretur angustijs, quibus illic p̄mitur,& facile dissoluisset laqueos, quibus se teneri putauit.Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis publice,uel priuatim de fide catholica disputent:ecclesiasticis autem uiris non sic est absolute prohibitum cum hæreticis disputare: sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare,modo id coràm uiris doctis,& in fide constantibus fiat. Et aliqñ non solum erit licitū: imò necessarium contra hæreticos publice disputare, ēt coràm pplo simplici, ut puta qñ ppls ab hæreticis, aut alijs infidelibus oppugnatur,& solicitatur,ut fidem catholicam deserat. Tunc.n.prælatis ecclesiarum incumbit, subditos fideles ab hmōi hæreticorum infestatione defendere,& tenentur illi per se,aut saltem per alios uiros doctos & in disputando disertos contra hæreticos disputare,ut gloria Dei manifestetur,& ueritas catholica defendatur,& hæretici confundantur. Nā ob hoc(ut Paulus ait)oportet Epm doctum esse,ut sit potens exhortari in sacra doctrina,& eos,qui contradicunt arguere. Et beatus Petrus præcepit Epis,ut sint semper parati ad satisfactionem reddendam,de illa,quæ est in nobis spe et fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem prouocantibus, catholici uiri tacerent, daretur populo suspicionis occasio, ut credat catholicos uiros de fidei certitudine diffidere,eo q̄ non audeāt ad certamen cum hæreticis descendere,aut credet illos cum hæreticis sentire,eo q̄ illis clamātibus tacent. Nūquam siquidem uerius dici potest,ut,qui tacet,consentire uideatur,quam cum res est adeo seria,ut tacere sit pnitiosum,loqui uero utile,& necessarium. Ideo tunc necessarium erit contra hæreticum disputare: quia error, cui non contradicitur approbatur, & ueritas cum minime defensatur opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere.

Titi. 1.

1.Pe.3.

Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Decreta autem & leges, quæ absolute omnem vnr prohibere de fide disputationem ad solos hæreticos diriguntur, quibus omnis interdicitur disputatio, per quam fidem catholicam oppugnare psumunt, aut de illa dubitare. Nā de hac disputatione intelligendum est dictum Marciani Imperatoris, qd' hr .l. Nemo. C. de summa trinitate & fide catholica. Iniuriam (inquit ille) facit iudicio reuerendissimæ synodi: si quis semel iudicata, ac recte disposita, reuoluere, & publice disputare cōtenderit. Hæc ille. At Catholicus, qui pro his, quæ in synodo definita sunt, disputat cōtra hæreticum, non facit iniuriam synodo, imò exhibet honorem. Hæreticus autem, qui contra synodum pugnat, is facit iniuriam synodo: quia illam errasse contendit. Hæreticis ergo: quia contra fidem sentiunt, de fide disputare inhibet, catholicis autem, qui pro fide pugnant, de fide disputare non prohibet. Vt ergo omnia decreta, & leges, quæ disputationes de fide fieri prohibent, clarius intelligamus, est aduertendum, q in uera disputatione de fide, quæ est inter Xpianum, & hæreticum, duæ sunt phibitiones diuersæ iuxta duas personas, quæ ad hmōi disputationem coeunt, uidelicet Xpianus, & hęreticus. Prohibitio Xpiani restricta est ad personas laicas, solis enim laicis, in illo. parag. inhibemus. est interdicta hmōi disputatio. Hæreticis ēt est interdicta disputatio de fide: & hæc prohibitio est generalis, quo ad personas hæreticorū: quia nulli hæretico permittitur de fide disputare uolens fidem infringere, aut de illa dubitare, præsertim in rebus illis, quæ per expressam ecclesiæ definitionem sunt iam olim determinata. Nam ad solos hæreticos est referendum, quod hr in cap. Maiores. 24. q. 1. Illud. n. capitulum sumptum est ex quadam ep'la Gelasij Papæ, quam ad Epōs Dardaniæ misit, qui de Gelasio querebantur, ppea q Acatium Eutycianæ hæresis fautorem, sine concilio gñali damnasset. Volebant siquidem Epi

Marci. Imper.

illi,ut Acatius prius fuiſſet ad concilium uocatus, & ibidem auditus, etſi ſuæ ſniæ rōnem non dediſſet, imò, ut illam hæreticam fateretur fuiſſet conuictus,tunc merito damnaretur,& nō ante.His Epīs Gelaſius Papa ſcribit, probans illos iniuſtam rem petere, & iuſte Acatium ſine concilij congregatione fuiſſe damnatum: quia cum hæreſis Eutyciana fuiſſet iam olim in concilio Calcedonenſi damnata,non erat opus ad eiuſdem hæreſis fautorem damnandum,nouum congregare concilium.Et inter multa, quæ pro hac re in illa epl'a eleganter diſſerit Gelaſius,paꝝ poſt principium refert ea, quæ recitātur in illo cap. Maiores. Quibus uerbis (ut ex diſcurſu literę facile conſtat)docet hæreticos, qui in apertam, & præſertim olim damnatam hæreſim lapſi ſunt, non eſſe ad diſputationem admittendos, ſed oportet illos ſine ulla diſputatione errorem ſuum reuocare. Qm̄ (ut in eadem epl'a Gelaſius ait)ſi ea,quę ſalubriter decreta ſunt, cuiq; liceret iterare,nullum contra ſingulos quoſq; prorſus errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ cōſtitutum, ac ſemper ijſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitaꝝ ſemel ſynodalium rl'aꝝ non eſſent eliſę peſtes, reſumptis certaminibus, contra fundamentum ſeſe ueritatis attollerent,& ſimplicia quęq; corda percuterent.Quid ſi ſubinde fas eſſet perfidis inire concilium? Cum quęlibet illis manifeſta ſit ueritas,nunq; deſit,quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi rōne, uel authoritate deficiens ſola tñ intentione non cedens.Hęc Gelaſius. Quę uerba ſatis ſe ipſa indicant, ꝙ aduerſus hęteticos diriguntur, qui diuerſis furoribus incitati firmam fidem diſputationibus ſuis oppugnare conantur, non aduerſus catholicos,qui eandem fidem defendere ſatagūt. Beatus Leo primus huius nominis ſummus Pontifex ſolos ēt hęreticos à diſputatione arcet. Nam Epiſt. 21. Martiano Auguſto ſcribens de Eutyciana hęreſi tunc recēti,ſic ait: Aucta igitur per imperialem amicitiam ſpe cœleſtis auxi-

Gelaſ.

Leo pp Prius.

liis, confidentius pietatem uestram pro sacro salutis humanae incitare praesumo, ne cuiusque procaci impudentiae uersutia, quasi de incerto quid sequendum sit, sinatis inquiri. Haec ille. Et Epis. 22. eidem Martiano Augusto de his, quae in Calcedonensi concilio tractanda erant, scribens ait: Vnde per ipsum dominum nostrum Iesum Christum, qui regni uestri est author, & rector, obtestor, & obsecro clementiam uestram, ut in praesenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam praedicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quae olim maiorum sunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hactenus Leo Papa. In quibus uerbis apertissime constat, eam solam disputationem prohibitam esse uoluisse, per quam firma fides uertitur in dubium, & quod certum est, in illa inquiritur tanquam incertum. At cum haeretici sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis disputationibus contendunt, & catholici sint, qui firmitatem fidei sua disputatione defendere conentur, consequens est, ut soli haeretici sint qui de fide disputare prohibentur, & non catholici. Hi. n. soli sunt, qui iniuriam, fidei authoritati, & dignitati faciunt, dum ab ea certitudinem suam amputare conantur, & illam, aut falsam, aut dubiam dicere non uerentur. Vnde beatus Maximus in sermone quodam de pluribus martyribus ait: Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrum uulnera, ueterem fidem quasi nouellam discutere praesumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post morientium sudores ociosa disputatione contendas. Haec ille. Haeretici ergo sunt, quibus contra fidem disputare est interdictum, quam si illi, omni prohibitione contempta, suis disputationibus oppugnare non erubuerint, Catholicis non est interdicta eiusdem fidei defensio: Imo aliquando (ut dixi) est necessaria, & praecepto iniuncta praelatis ecclesiasticis, qui uelut pastores curam habent arcendi lupos, ne oues morsibus noceant. Cum. n. timetur populum in haeresim labi, propterea quod nul

Maxi.

lus est, qui disputatione sua conuincat hęreticos, tūc necessarium esset contra hęreticos disputare. Propterea hoc btūs Athanasius disputauit cnm Arrio, ut illum cōuinceret, aut saltem ppl's in fide cōfirmaretur. Propter eandem cām beatus Augustinus toties cum uarijs hęreticis publice disputauit cum Felice Manichęo, cum Feliciano Arriano, cum Pascētio comite Arriano, cū Emerito Donatista. Eadem ratione ductus Lantfrancus Archiepiscopos Cantuariensis optauit publice disputare cum Berengario, ut publice conuictus, & confusus non posset ppl'm secretò (ut faciebat) decipere. Sed hanc disputationē cum Lantfranco hr̄e Berēgarius noluit, reformidans uictorię uerecundiam. Hoc cōstat ex p̄fatione cuiusdam opusculi, qd' idem Lantfrancus aduersus Berengariū scripsit. Ob eādem cām btūs Bernardus de claustro, & qete monasterij sui ī Burgūdia siti, ad Senonas usq; in Franciam uenire non dubitauit, ut contra Petrum Abailardum pestilentissimum hæreticum pro fide catholica disputaret. Nam etsi prius ab Archiepō Senonensi ad rem uocatus uenire renuit, tum quia non sua putabat referre sed Epoꝝ, quoꝝ est ministerium de dogmatibus iudicare: tn̄ cum audiret hæreticum ob hoc superbiorem factū, & audacius exprobrare agminibus catholicoꝝ uiroꝝ, acquieuit amicoꝝ consilio, & ad disputationem uenit: sed hanc hæreticus ipse fugit: & ita Deo uolente factum est, ut hęreticus, qui prius ad singulare certamen btūm prouocauerat Bernardū, ille prius à certamine fugerit. Et ut res sit apertior, placuit hic inserere uerba, quæ de hac re Bernardus scripsit, epl'a 189. Sic.n.ait. Cedens tn̄ licet uix ita ut flerem consilio amicoꝝ, qui uidentes qūo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nr̄a abn̄tia, & scandalum ꝑximo, & cornua crescerent aduersario, & quia error magis confirmaretur, cum non esset qui rn̄deret, aut cōtradiceret, occurri ad locum, & diem, imparatus quidem, & immunitus, nisi quod illud mēte uoluebam. Nolite

Athan.
Augu.
Lantf.
Bern.

Mat.10 pmeditari qualiter rñdeatis: dabitur.n.uobis in illa ho-
Ps.117. ra quid loquamini. Et illud: Dñs mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi hõ. Conuenerant autem pręter Epos, & Abbates, plurimi uiri religiosi, & de ciuitatib⁹ magistri scholarꝫ, et clerici literati mlti, et Rex pñs erat. Itaqꝫ in pñtia omnium aduersario stante ex aduerso, pducta sunt quædam cap. de libris eius excerpta. Quę cũ cœpissent legi nolens audire exiuit, appellans ab electis iudicibus. Hactenus Bernardus. Ex cuius uerbis apertissime constat qñ, & ubi liceat cum hęretico disputare. Cum.n.ex defectu disputatoris, qui contradicat, hæreticus magis inualescit, & populo scandalũ imminet, tunc necessaria est disputatio, ut hæreticus confundatur, & populus in uera fide confirmetur. Sed tunc coràm uiris doctis disputandum est, & non coràm rudi pplo: quia non expedit tam sublimẽ disputationem coràm idiotis iudicibus fieri. Vbi autem ex defectu disputationis nullum imminet populo periculum, consultius fieri existimo, si omnis amputetur disputatio, & iuxta consilium sapientis fiat, qui ait: Ne respondeas stulto iuxta stulti-
Pro.26. tiam suam, ne efficiaris ei similis.

Quamuis non sit absolute bonum cum hæretico disputare, est tamen bonum, & sanctum contra hæreticos scribere. Cap. XX.

Forte ex his, quæ præcedenti capi. diximus quisqꝫ colliget non esse ẽt bonum, neqꝫ licitum aduersus hæreticos scribere, putans eandem esse rationẽ uocalis disputationis, & scripturæ, & eadẽ mensura utranqꝫ fore metiendam. Nam de hac re fuit mihi olim cum quodã uiro Græce, & Latine docto non modica contentio. Cũ.n. Brugis in Flandria, ubi ille morabatur, ego tunc essem, & librum, quem aduersus omnes hæreses edidi, tũc pararem, clanculo detrahebat labori meo, dicens me rem prorsus inutilem sumpsisse, & consultius me fuisse factu rum, si ab incepto desisterem. Verꝫ (ut sæpe euenire solet) quæ ille clanculo, & me nunqꝫ scituro dicere putauit, amicis audientibus, & tandem mihi referentibus, co gnoui.

gnoui. Adij hoiem, rogauiq; ab illo, nũ ipse tale aliquid dixisset. Non potuit negare, qui sibi cõscius erat, coràm multis id dixisse, quorꝝ testimonio poterat cõuinci. Petij deinde ab eo, qua motus rõne ita sentiret, ut tam sancto operi detrahere uellet. Quia multi (rñdit ille) opus hoc tuũ legentes forte plus laudabũt hæreses ipsas, contra quas disputas, quã catholicam ueritatẽ, & audiẽtes iam olim fuisse illas ab alijs prædicatas, hoc ipso audaciores, easdẽ hæreses tutandas suscipiẽt, quas tu oppugnare conaris. Et sic, cũ hæreticos extinguere cupis, hæreticos suscitabis: quia illis scandalum appones, & hæresis occasionẽ præbebis. At, qui scandalizauerit unum ex pusillis, qui in Christo credunt (ut Saluator ait) expedit ei, ut suspendat̃ mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Ecce uides urgẽtissimam rõnem, qua ille motus est, ut nõ solum inutile: sed ẽt noxiũ putauerit, scribere contra hæreticos. Et tñ uir erat q̃ nimis ambiebat theologus uideri, cũ re uera non esset. Deinde absoluto iam libro, quod aduersus oẽs hæreses paraueram, & typis excuso, cum ad Hispanias, natalecq; solum redijssem, non defuere, qui idẽ mihi exprobrarẽt, quod ille in Flandria fecerat. Sed isti necq; uiri theologi erant, nec se theologos existimari (ut ille) ambiebãt. Viri quidem docti isti erant: sed tm̃ leges didicerãt humanas, quas aut Pontificias, aut ciuiles uocant: & ob hoc istis leuius parcendum esse iudico: quia non est mirꝝ, si in ea re, q̃ ad ius suum nõ spectat, errauerint. Nam si uiri theologi, & docti fuissent, non improbassent laborem meum, quo aduersus oẽs hæreses disputationem ꝓ fide catholica suscepi, imò potius uehemẽter laudassent, sicut nunc, Deo authore, cui ego gratias reddo imensas, quotquot ubique terrarꝝ sunt docti theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si.n. bene nossent, quod, qualecq; scandalum sit uitãdum, et quale cõtemnendum, nõ incidissent in talem errorẽ, quo putarunt non esse scribẽdum contra hæreticos, aut hæreses, nequis hæc legens mat. 18

scandalizetur, & in eas ipsas hæreses labatur. Nã quod sit aliquod scandalum merito contẽnendum, Saluator noster docuit, qñ Apostolis dicẽtibus illi, Pharisęos fuisse scandalizatos ꝑꝑea ꝙ ipse dixerat, hominẽ non coinquinari a' cibo, quod intrat in os, rñdit: Sinite illos, cęci
mat. 15 sunt, & duces cæcoꝝ. Quibus uerbis apertissime Saluator noster illud Pharisæoꝝ scandalum contempsit. Vt igitur huius rei ueritatem clarius demonstremus, opus est, ut scandaloꝝ uarietatẽ, & quale sit inter illa discrimen obiter tractemus. Scandalum Græce, est offendiculum Latine, & ad mores translatum significat quan-
Hier. dam mali occasionem. Vnde Hieronymus exponens illud Matthæi locum: Scis quia Pharisæi audito uerbo hoc, scandalizati sunt, sic ait: Et quia crebro teritur in ecclesiasticis scripturis scãdalum, breuiter dicamus, qd significet. Scandalum, nos offendiculum, uel ruinam, & impactionem pedis possumus dicere. Quando ergo legimus: Quicũque de minimis istis scandalizauerit quẽpiam, hoc intelligimus, qui dicto facto'ue occasionem ruinæ cuiquam dederit. Hæc ille, Tale aũt scandalum bifariam cõtingere solet: quia aut ab aliquo datur, aut nemine dante accipitur: & ob hoc duplici etiã nomine appellatur. Nam quoddam dicit̃ scandalum datum, & quoddam dicit̃ scandalum acceptũ. Scãdalum datum est dictum, uel factũ, quod ex se ꝓbet alteri occasionem ruinæ, hoc est, peccati. Tale scandalum semper est peccatum, & quidẽ mortale, si ex se est peccati mortalis allectiuum. De hoc scandalo loquutus est Christus cum
mat. 18 dixit: Qui scãdalizauerit unum de pusillis istis, q in me credunt, expedit ei, ut suspendat̃ mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterum Vę homini illi, per quem scandalum uenit. Huiusmodi scãdalum semper est uitandum, ea lege, & ratione, qua cætera peccata uitare tenemur. Est aliud scandalum, quod dicitur acceptum, & non datum, & est casus, uel ruina, hoc est, peccatum proueniens ex bono fa-

cto, uel dicto alterius, aut saltem ex dicto, uel facto non malo. Hoc scandalum ideo dicitur acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ non est apta ad dandam occasionem mali, aliquis peccati occasionē accipit. Tale scandalum nullus uitare tenetur in alio qñ scandalum oritur ex re bona, & necessaria ad salutē, ut sunt omnes illæ quæ sub præcepto nobis iniunctæ sunt. Siquis enim scandalizaretur ppeaquod in quadragesima abstines à carnibus, aut die Dñica sacrum Missæ officium audis, non ideo aliquid hoꝶ impune omittere potes: imò scādalo illo contēpto quodlibet illoꝶ agere teneris. Nam lex charitatis, q̄ p̄cipit, ut plus te, quàm proximū ames, etiam p̄cipit, ut plus in te quàm in proximo uites peccatum. Peccares aūt, si ea omitteres, q̄ tibi p̄cepta sunt. Ne igit̄ alius ꝑ scādalum peccet, ea q̄ tibi p̄cepta sunt omittere non debes. De hoc scādalo intelligit̄ dictum Bedæ, quod ponit̄ in regula: Qui scandalizauerit. extra de regul. iur. Vtilius scandalum nasci permittit̄, quàm ꝙ ueritas relinquat̄. Quæ regula iuxta omnium doctoꝶ tum theologoꝶ, tum canonistaꝶ sñiam, intelligenda est de triplici ueritate, uidelicet, uitæ, iustitiæ, & doctrinæ, ita ut neque ueritas uitæ, neque iustitiæ, neque doctrinæ, sit omittenda ꝑꝑ uitandum scandalum proximi, p̄sertim si talis ueritas sit ad salutē animæ necessaria. Alioq si ueritas illa non sit necessaria, ut contingit in ueritate uitæ, q̄ non est sub obligatione p̄cepti iniuncta: sed solum in cōsilio data, tunc ꝑꝑ uitandum proximi scandalum, quod orietur in illo ex ignorantia, liceret ad tp̄s omittere talē uitæ ueritatem, quousque doceat̄ bonam esse talē rem, neque ullam esse scādali occasionē. Cum aūt iam fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi ōnsum rem talem esse uere bonam, q̄ nullam prorsus habeat in se scandali rōnem, si proximus adhuc scādalizatur, tale scādalum iam est malitiosum: qa ex pura malitia, & non ex ignorantia ortum, ꝑꝑ quod uitandum nulla unquam ueritas est relinquenda. Ita interpretantur p̄fatam regulā iuris:

Alexander de Hales.in secunda parte.q.189.membro sexto.Ricardus de Media Villa in 4.sent.distinc.38.art. 10.Adrianus pp̄ in.1.qō.quod libeti. Eodem modo etiā exponit glossa regulam illam licet non tam clare, & apte,& distincte,quantum illi.Hoc ēt differt ab illis,quod glossa uocat ueritatē disciplinæ,illam quam doctores p̄fati appellant ueritatē doctrinæ: nam alioq oporteret fateri glossam non plene assignasse in sua diuisione oēs ueritatis partes,cum omiserit ueritatem doctrinæ, quæ omittenda non erat: sed potius primo loco constituenda, sicut fides prior est charitate. Fit igitur necessario,ne diuisionem,quam glossa assignat,mācam esse dicamus, ut per ueritatem disciplinę intelligamus ueritatem doctrinæ.Regula igitur Christiana est,ut utilius scādalum nasci permittatur,quàm quod ueritas relinquatur. His igitur omnibus p̄missis,peto ab illis,qui sentiunt,nō esse bonum scribere contra hæreses, pp quod aliquis in illo opere legens forte scandalizabitur,ueriorem putās esse hæresim,q̄ reprobatur,quàm illius reprobationē. Quale scandalum erit huius scādalizati,datum,an acceptū? Si dicant esse scandalum datum oportebit eadem rōne illos fateri peccatū mortale esse scribere contra hęreses: qm̄(ut diximus)omne tale scādalū, quod ex se dat peccati mortalis occasionem,est pctm̄ mortale. Cum igit hæresis sit pctm̄ mortale,&(ut supra lib.1.ostendimus) grauissimum,consequens est,ut scriptura contra hæreses,si(ut dicunt)est scandalum datum, sit ēt pctm̄ mortale,& scribens contra eos peccet mortaliter. Si hoc illi cōcedant,tunc iterū interrogabo illos,si scripturā suam contra hæreses fautor illius ita secretò eam seruet,ut nullus eam uideat,aut si illam alij legerint, & nullus ex ea scandalizetur,sed potius econtrario multi,qui erant dubij in fide,aut al's hæretici,per illam reuocentur ad fidē, & in illa confirmētur,an tunc ēt scriptura illa contra hæreses sit dicenda scandalū. Si dicant tunc non esse dicendam pctm̄,neque scandalū,ppea quod nullū scandali-

cauit, & multos ædificauit, sequitur inde, ut neque peccatum sit, neque scandalum datũ dicatur, quãuis multi ex illius lectione scandalizentur. Cõsequentia ista inde est manifestissima, ꝙ opus aliquod, ut dicat̃ scandalum datũ, non pẽdet ex hoc, ꝙ alius scandalizetur ab eo: qa si opus illud est malũ corã alijs factum, siue aliquis ex eo scandalizet̃, siue nõ, semper dicetur scandalũ datũ. Siue quis capiat blasphemię occasionem cum uidet aliũ blasphemantem, siue nõ: blasphemia publice facta semper dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est consequentia, ut scriptura contra hæreses non dicatur scandalum datum, quamuis multi ex illa capiant occasionem ruinæ, si non est dicenda scandalum qñ nullus ex ea scãdalizatur. Si uero dicant talem scripturam contra hæreses dicendam esse peccatum mortale ẽt si nullus eam legat, et esse scandalum datum quamuis legentes in illa non scandalizentur ex ea, oportebit eos fateri, beatum August. beatum Hieronymum, & beatum Irenæũ peccasse mortaliter, pro eo quòd multas aduersus hæreses ediderunt scripturas, & tales illoꝝ tractatus, quos aduersus hæreses ediderunt, oportebit dicere esse scandalosos: qm̃ etiam per illos tractatus poterit aliquis scandalizari, ita ut ipsas, quas illi sancti damnarunt hæreses, eligant magis, quàm catholicam ueritatem. Qui hoc cõcedere non dubitauerit, cogetur etiam damnare totam ecclesiam catholicam, ꝓpea quòd illa non damnauit unquam tales tractatus neque unquam uiros fideles ab illoꝝ lectione prohibuit. Non credo esse aliquem tam dementem, ut dicat sanctos uiros ob hoc peccasse mortaliter, quòd contra hæreses scripserunt, & ecclesiam errare, ꝓpea quod illa sanctoꝝ uiroꝝ tractatus, quos illi aduersus hęreses scripserunt, legi permittit. Siquis tñ fuerit tam effrons, ut hoc cõcedere non uereatur, deducam illum in multo acerbiores angustias, & in maxima, quæ fingere possumus uiro Christiano incõuenientia. Nam qui hæc dicit necessario cogetur fateri Euangelistas in

scriptura suorum Euangeliorum, & Paulum in suis Epistolis errasse: quoniam omnes hi scripserunt aliquas peruersorum hominum hæreses, et quamuis Euangelista, aut Apostolus eas damnauerat, non tamen defuit qui illas postea sit tutatus. Aperta est Saducæorum hæresis negantium resurre-
mat. 22 ctionem, quæ à Christo, Saluatore nostro, Mattheo, Mar
mar. 12 co, Luca referentibus, damnata est. Certum est tamen
1. Ti. 4 multos fuisse postea hæreticos, qui in hanc eandem hæresim lapsi sunt, & utinam non sint hodie etiam plures, qui eidem hæresi faueant, putantes nihil reliquum esse post hanc uitam. Paulus apostolus in priore ad Timotheum Epistola damnat duas hæreses, unam, quæ prohibet nuptias, alteram, quæ damnat certas aliquas ciborum species: quas hæreses nullus (quod sciam) fidelis homo ante tempus Pauli docuerat: sed quia spiritu prophetico præuidit futuros esse aliquos, qui illas docerent, ideo tempestiue præmonuit, ut ab illis caueremus. Si Paulus de hæresibus futuris præmonuit, scribens illas, & damnans ante illarum ortum, multo efficacius, & uehementius scripsisset contra illas, quæ iam fuissent ortæ, sicut & fecit contra eas, quæ suo tempore sunt ortæ. In epistola ad Galatas ex professo disputat contra illos, qui dicebant ceremonias, & sacrificia ueteris legis esse necessaria ad salutem in lege Euangelica. Hoc idem contendit in epistola ad Hebræos. Potest tamen fieri, ut quis has Pauli Epistolas legens, eligat magis hæreses, quas illic Paulus damnat, quàm catholicam ueritatem. Nam Ebion, & Cerinthus, & Sampsæi, & Elcesæi hæretici non obstante Pauli sententia ueteris legis ceremonias dixerunt esse necessarias in lege Euangelica. Quis ergo erit tam demens, ut censeat delendas esse epistolas Pauli, redenda esse Euangelia, ne forte quis illa legens in eas incidat hæreses, quæ illic damnantur, aut in alia uitia, quæ illic reprehenduntur? Ex his omnibus colligo, quod ille, qui contra hæreses scribit, non solum non peccat in hoc: sed bene agit, nec talis scriptura est peccatum, imo potius opus bonum, et per consequens non est dicendum scandalum

datum, licet aliquis per illam scandalizetur. Prætereà sicut pōt quis per hmōi scripturam scandalizari, sumens ex illa occasionem assentiendi alicui hæresi, ita econtrario pn̄t multi per illam scripturam ab hæresi, in quā forte fuerant lapsi ad fidem catholicam reuocari, & q forte erant dubij, & nutantes in fide confirmari, & uerisimile est hoc multo frequentius contingere, quàm illud: qa in tali scriptura fides catholica laudatur, hæresis reprehenditur, & damnatur pro fide catholica illic pugnatur, & hæresis expugnatur. Cum igitur boni, & Catholici non solum possint ex hmōi scriptura persuaderi ad confirmationem fidei: sed ultra hoc urgeantur, & quasi compellantur ad illam, consequens est, ut siquis talem scripturam contra hęreses disputantem legens in aliquā illarꝝ hęresum illic damnatarꝝ labatur, nō tribuatur hoc malitiæ scripturæ: sed potius malitię ipsius legentis qui scriptura abusus est, cum id probet, & bonū iudicet, qđ illic legit esse malum, & reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut arietem serpens comedēs uertat in uenenū, quis dicet esse cibi culpam, & non potius serpentis, qui ob suæ complexionis malitiam id quod natura sua erat salubre, uertit in uenenū? Idem prorsus cēsendum est de illo, qui legens eos tractatus, qui contra hæreticos scribuntur, ipsas hæreses quas illic uidit rep̄hendi, & dānari, magis eligit quàm catholicam ueritatem. Ex his omnibus apertissime colligitur illum, qui cōtra hæreses scribit, non solum per hoc non peccare: sed bn̄ agere, nec talem scripturam esse dicendam peccatum: sed opus bonum, & meritorium, & per consequens non esse censendam scandalum datum, quamuis aliquis per illam scandalizetur. Quia tale scandalum non à scriptura oritur, q̄ ex se bona est, cum mala sit hæresis, quæ per illam reprehenditur: sed à malitia ipsius legentis procedit, qui abutitur bono. Tale igitur scandalum censeri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa sua uoluit offendere, cum tn̄ fuisset de offendiculo pręmonitus. Ille per pro

priam malitiam uoluit illi adhærere sniæ, de qua fuerāt monitus esse hæreticam, ut caueret ab illa. Hoc tale scā-dalum nullus euitare tenetur, qm̄ de hoc (ut diximus) intelligitur illa iuris Christiani regula, quæ ait: Vtilius scā-dalum nasci permittitur quam quod ueritas relinquatur. Siquis.n. à me de fide Catholica doctus, & de hęresi, ut ab illa caueat monitus, in hęresim ipsam labatur, illius erit culpa, non mea qui illum monui. Ex quo apertissime colligitur nullo modo esse prętermittendam doctrinam fidei catholicę, ut euitetur error ī proximo, qui ex propria culpa errat. Nam aliàs eadem rōne oporteret prędicatores uerbi Dei nō reprehęndere uitia in publica concione, et confessores nō interrogare de illis pœnitentes in secreta confessione, cum possit contingere, ut quis peccata, quæ forte ignorabat inde discens, occasionem sumat appetendi, & tandem ꝑpetrandi ea, quæ nunquam antea commiserat. Eadem rōne medicus non deberet monere infirmum de cibis noxijs, ut caueat ab illis, qm̄ sæpe contingit, ut post prohibitionē ardentius illos cibos appetāt, quos si comederint, forte moriētur. Tamen si hoc contigisset, nullus sanę mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, imo potius illo inculpato in ipsum infirmum totam reijciet culpam: quoniam noluit obtemperare medico consulenti: sed suę innitens prudentię, mortem sibi asciuit. Si medicus corporalis monens infirmū, ut caueat à noxijs cibis bn̄ agit, consequens est, ut medicus spiritualis monens alios, ut à doctrinis noxijs, abstineāt, tanto melius agat, quanto aīa melior est corpore, & quāto grauiores sunt animi morbi, quàm corporis. Rursum, nunquam bonū aliquod omittendum est ꝑꝑ euitandum scandalum ꝓximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia, quāuis (ut diximus) liceat ad tp̄s omittere, ad uitandum scandalum, quod oritur, ex ignorantia: quia tūc tandiu omittere oporteret bonum opus, quousq; ille de ueritate doceatur. Hoc ita esse testimonio redemptoris nr̄i proba

tur,qui postquã docuerat pharisęos, apostolos nõ peccare,eo quòd non lotis manibus manducabant,& dicẽtibus illi Apostolis,pharisęos ob hoc fuisse scandalizatos,rñdit. Sinite illos,cæci sunt, & duces cęcorꝫ. Quibus uerbis Christus redemptor noster apertissime contempsit tale pharisęorũ scandalum, eo quòd oriebatur ex pura illorꝫ malitia,cum ab illo de ueritate edocti ipsam apprehendere nolebant.Vnde Theophila. pręfata saluatoris uerba interpretans,ait: Hinc enim discimus, quod offendi illos,qui sponte offenduntur,& incurabiles sunt, non est nobis damnosum.Hæc ille.Et idem super Lucam declarans miraculum de Hydropico,quem Dñs Sabbato sanauit,sic ait:Porrò cũ in medium uenisset Hydropicus,non hoc consyderauit Dñs, quomodo non offenderet multos: sed quomodo sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet.n.nos ubi magna prospectat utilitas,non curare insipientes,qui scandalizantur. Hæc Theophilactus.Scandalum illorum, qui legentes tractatus aduersus hæreticos editos, in ipsas hæreses labuntur,ex propria illorꝫ malitia oritur, & non ex ignorantia:quia cum ueritas fidei sit illis aperte declarata, illam contemnunt,& errorem ibidem dãnatum eligunt. Consequens igitur est,ut iuxta Saluatoris nostri doctrinam)tale istorꝫ scandalum,qui sponte sua scandalizantur,sit contemnendum,& propter illud uitandum non debeat quis omittere,scribere contra hæreses. Deinde quàm uanum,& futile sit hoc inconueniens,quod isti offerunt contra libros, qui aduersus hæreses scribuntur, apertissime ostendit Paulus in Epistola ad Romanos,in qua de bonitate legis Mosaicæ disputat,ostẽdens eam non ita bonam fuisse, ut Iudæi putabant: quia non poterat iustificare homines,ut illi credebant. Et tandem ostendens quid boni lex haberet,ait: Per legem enim cognitio peccati. Hoc ideo dixit: quia aliqua sunt peccata,quæ nesciremus esse peccata:nisi lex docuisset nos illa esse peccata. Ideo iterꝫ in eadem Epistola ait: Pec-

Mat. 15 · Theo. · Lu. 14 · Rom. 3 · Rom. 7

catum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiã nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione habita, ortũ est inde, ut homines ipsa pctã, quæ intellexerunt esse per legem prohibita, magis appeterent. Et ideo ipse in eadẽ
Rom. 5 Epl'a dixit: Lex subintrauit, ut abundaret delictum. In quibus uerbis illud aduerbium, ut, non est capiendum ĩ significatione causæ finalis: sed quatenus significat consequutionẽ effectus. Non.n. ad hunc finem dedit Deus legem, ut homines magis peccarent: sed ut meliores fierent. Data tñ lege homines exarserunt in maiorem appetitum earꝝ reꝝ, quæ per legem illis erant prohibitæ.
Hora. Nam (ut ait Poeta) Nitimur inuetitũ semper, cupimusq; negata. Et idem Paulus in eadem Epistola hoc ipm ait,
Ro. 7. sic inquiens: Occasione accepta peccatum per mandatum, operatum est in me oẽm cõcupiscentiam. Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, cõtra seipsum arguit, sic inquiens. Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Hoc Paulus sibi opponit, quia forte aliqui putare potuissent, legẽ esse malã, & melius fuisse talẽ legem non fuisse datam, cũ ex illa multi (ut dictum est) occasionem acceperunt magis peccandi. Sed huic obiectioni rñdet Paulus absit, Sed pctm̃ non cognoui: nisi p legem. Et parꝝ infra. Sine lege.n. pctm̃ mortuum erat. Ego aũt uiuebam sine lege aliqñ. Sed cum uenisset mandatum, pctm̃ reuixit, ego aũt mortuus sum, & inuẽtũ est mihi mandatum, qd' erat ad uitã, hoc esse ad mortem. Nã pctm̃ occasione accepta per mandatũ seduxit me, & p illud occidit. Itaq; lex sctã quidem, et mandatũ sanctum, & iustum, & bonum. Quæ uerba interpretãs Anselmus in commentarijs super Epistolas ait: Pecca-
Ansel. tum itaque non legitime utens lege, ex prohibitione aucto desyderio, dulcius factum est, & ideo seduxit, uel
Theo. fefellit. Hæc ille. Et Theophilactus eadem Pauli uerba exponens ait. Legi nanque mens erat, ut ad uitam traduceret, eoq; & tradita est; at si ex ea mors ipsa deflu

xit,non est ppea illa culpanda: sed pctm̃.i.impetus ille, qui ad malum fertur,& corruptus, & uoluptuarius animus,quin potius,ut proprius loquar, uoluptas me ipsa seduxit,occiditq; sub mandati prætextu. Hęc Theophilactus.Paulus ergo censet legem fuisse bonam,& bonũ fuisse talem sanxisse legem, quãuis ex illa homines sumpserunt occasionem pluries,& ardentius peccandi: qm̃ hanc mali occasionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam malitiam sumpserunt ex lege occasionem.Et ideo caute Paulus in præfatis uerbis loquutus est dicens. Occasione accepta p mandatum, & non dixit,occasione data per mandatum. Qm̃ lex,q̃ bona erat,non poterat illis alicuius mali occasionem p̃bere: sed ipsi homines: quia mali erant, ex eo,quod bonum erat mali occasionem sumpserunt. Ad eũdem modum nos dicamus de scriptura Catholica contra hæreses edita, quemadmodum Paulus de lege dixit: Occasione accepta hæresis per scripturam Catholicam seducit insipientes,& fallit illos. Quid igitur dicemus? Scriptura illa pctm̃ est? Absit. Sed scriptura sancta est,& opus sctm̃,& iustum,& bonum. Deniq;, ut iam concludamus,si ut uitetur insipientium spontaneum scandalũ, uitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem rõne uitare omnia sctõꝶ uiroꝶ opera: qm̃ uix ullũ mediocris magnitudinis opus illoꝶ reperies, in quo non recitetur aliqua hæresis,& damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti,ut semper occasionem quęsisse uideantur,qua aduersus aliq; illaꝶ pugnare possent. Forte aliquis mihi obijciet id, quod præcedenti capit. diximus,non esse bonam publicam aduersus hæreticos uocalem disputationem: nisi ubi necessitas urgeret, & ita forte eadem ratione colliget non esse etiam bonum disputare per scripturam aduersus illos. Sed hanc obiectionem nullius prorsus esse mométi facile quisq; intelliget,si consideret,quàm latum sit inter uocalem,& scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem dispu

tationi,& publicæ,omnes adesse pñt, & omnes ad illã audiendam certatim concurrunt tam idiotæ, quàm uiri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi uiri docti, & ideo scripta disputatio reputatur secreta, & non publica. Vocalem aũt disputationem secreto,& coràm solis uiris doctis fieri posse cõcessimus, sicut nũc de scripta disputatione concedimus. Deinde in uocali disputatione idiotæ, qui adstant, & si sñias non intelligant, iudicare tñ de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis iudicat, nisi uir doctus: qm̃ uix aliquis (ut dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat, & si legerit non intelliget, ac proinde, nec iudicare pñt. Ad hunc modum sancti uiri distinxerunt doctrinas, quæ uoce, aut scripto dantur: qm̃ cum prædicatores uerbi Dei admoneant, ut iuxta auditorꝶ capacitatem sermones temperent, ita ut de rebus sublimibus coràm populo rudi non disserant: ipsi tñ, qui hæc consulunt, in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserunt: qm̃ putabãt illa opera à uiris idiotis non fore legẽda, & ita non putarunt idem iminere periculum ex scriptura, quod certum erat oriri posse ex uocali prædicatione. Propter hanc eandẽ cãm censeo uitandos esse eos libros, qui lingua uulgari contra hæreticos disputant: qm̃ talis scripta disputatio in lingua uulgari edita tam publica est, & adeo exposita est iudicio hominum idiotaꝶ, ac si publica uoce fieret. Merito igitur laudandus est cõis regni Castellæ senatus, qui poblico edicto prohibuit ne tales libri contra hæreticos editi in linguã uulgarem transferrentur, & de aliquibus, qui iam translati erant, præcepit sub grauibus pœnis ne uenderentur.

Quòd hæreticus si resipuerit est ab ecclesia misericorditer recipiendus. Cap. XXI.

Hæreticum hominem si resipuerit solet pia mr̃ ecclesia, quæ spõsi sui dulcissimi uestigia sequitur, extensis (ut aiunt) ulnis recipere. Imitatur siquidem sponsum suum,
1. Ti. 2. qui (ut ait Paulus) uult omnes homines saluos fieri, &

ad agnitionem ueritatis uenire. Eũ,qui uenerit ad me, inquit Saluator nr̃,nõ eijciam foras. Iustum est ergo,ut ecclesia illius sponsa non eijciat foras eos, qui ad Xp̃m redire uoluerint. Deus per Hieremiam prophetam Iudæorꝝ synagogæ,quæ cum amatoribus multis per uarias idolorꝝ culturas fuerat fornicata, promisit se illam recepturꝝ,si ad illum reuerteretur,ergo oportet,ut ecclesia filios,qui ab eius gremio per hęresim recesserant, recipiat, cum ad illam reuertuntur. Contrarium tñ sensit olim Nouatus,à quo Nouatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorupit insaniam, ut non fuerit ueritus docere,non esse dandam lapsis pctõrꝝ indulgentiam,siue remissionem.At ecclesia spiritu Dei illustrata intelligit bene,quàm crudelis, & quàm à diuina misericordia aliena sit hæc sñia, & ꝓpea ip̃m Nouatum damnans lapsis indulgentiam promittit,& tribuit. Imò blandius uelut pia mr̃ amplectitur eos, quos nunc lucratur, & de illis multo amplius gratulatur, quàm de illis, quos nunquã amiserat. Agnoscit.n.illa,ꝙ sponsus suus est ille bonus pastor,qui errantem ouem non interfecit,non percussit: sed gaudens super humeros suos imposuit, & ad ouile perduxit, & tandem conuocatis amicis, congratulari sibi ab illis petijt,eo qd' ouem, quam amiserat:inuenit. Deinde pr̃ ille Euangelicus filium suum prodigum de pastu porcorꝝ,& lõginqua regione,in quam abierat ad se reuertentem non reiecit,neq; illi exprobrauit ꝓdigalitatem,aut ulla iniuria illum affecit: sed ut uidit illum pr̃ eius à longe,misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ad seruos suos. Cito proferte stolam primam,& date anulum in manum eius, & calciamenta in pedibus eius, & adducite uitulum saginatum,& occidite, & manducemos,& epulemur:quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit,perierat,& inuentus est. Sic pr̃ cœlestis iudicat sic emendat,sic peccanti filio dat oscula,non flagella,ut pote qui non uult mortem pctõris:sed ut conuertatur,et

Ioan. 6 | Hier. 3 | Luc. 15 | Ibidẽ.

uiuat. Licet hæc filij Prodigi parabola de omni pctõre soleat intelligi, mihi tñ magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda vr̃, quam de fideli, qui aliud crimen
1. Ti. 3 lætale cõmisit. Fidelis siquidẽ adhuc est in domo p̃ris, ppea q̃ nondum ab ecclesia quæ Paulo testante, domus est Dei, recessit. Hæreticus uero, qui se ab eccl'iæ catholicæ consortio separauit, domum reliquit p̃ris & tãto longius abijt, quanto fide deserta in plura se immersit uitia. Ad domum p̃ris reuerttiur, cũ relicto errore, quo fuerat ante deceptus fidem catholicam suscipit per quã iterũ in eccl'iam, unde exierat, intrat. Sed hunc talem pr̃ cœlestis cum gaudio suscipit, & magis super illum lætatur, quàm super seniorem filium, qui domi manserat. Qui fit igitur, ut mr̃ non eodem gaudio suscipiat reuertentem filium, quo illum suscipit pr̃? Erit'ne sponsa contraria sponso suo, ut qđ sponsus suus benigne, & cũ gaudio suscipit, illa cum austeritate rejciat? Absit. Nihil.n. ex his, quæ ad fidem, & mores spectant, ecclesia agit, nisi prout à Deo sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere conuincitur, qui hæreticis reuertẽtibus ad ecclesiæ consortium, aut Iudæis, uel Sarracenis ad uerã fidem conuersis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc iniurijs afficiunt, cum potius deberent illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate, & amore, psequi, ut his retinaculis illos in fide suscepta melius conseruarent. Et forte qui illos acerbe & cum austeritate tractant, hoc faciunt, ut illos fidei susceptæ pœniteat. Ideo Dñs in lege ueteri sub quadam figura, quẽadmodum reliqua, quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, ut hmõi hominibus non inferretur iniuria, neq; præteritũ uitium quis illis exprobraret. Sic.n. in Leuitico ait: Si
Leu. 19 moratus fuerit aduena apud uos, non exprobretis ei. Vitium aduenæ præcepit non esse illi exprobrandum. sed ut tanquam indigena ab illis æstimaretur. Aduena est inter Christianos quisquis à Iudæorũ, uel Sarraenorũ ritu ad Christianismum uenit, huic tali pręcepit Dñs, ut

nullus exprobraret aduenæ notam, nullus ex hoc illi iniuriã faceret, q̃ ante Iudæus aut Sarracenus fuerit. Nullus in illo considerare debet, sicut neq; Deus cõsiderat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Vñ Ambrosius ait: Ambr.
Cum renũciatur improbitati, statim adsciscitur uirtus. Egressus.n.malitiæ, uirtutis operatur ingressum, eodẽq; studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Hæc Ambrosius. Et hñr hæc uerba in cap. Cum renunciatur.32.q.1. Eos uero, qui contra hanc Dñi legẽ facientes, austere, et improbe tractant nouiter conuersos, rep̃hendit Dñs per Ezechielem prophetam dicens: Aduenam opprimebant calumnia absq; iudicio. Quæ uerba Ez.22
interpretans Hieronymus in cõmentarijs ait: Aduenam Hier.
quoq;, & peregrinum, qui nõdum eius ecclesiæ fuerat effectus: sed tñ auditor, & hñs initia fidei, opprimebãt calumnia: ut postq; circuissent mare, et aridam, facerẽt unum proselytum & facerent eum filium gehẽnæ. Hæc Hieronymus. Iustius est ergo, ut qui à Iudæis, siue Sarracenis, siue hæreticis, eorũ erroribus desertis, ad fidem ecclesiæ catholicæ conuertuntur, benigne recipiantur, dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, à cœpta fide recedant: sed potius benignitate, & blãditijs sanctis allecti, in fide, quam semel susceperũt alacriter perseuerent. Et siquis ex his Xp̃ianis recentibus, & nouiter à Iudaismo, aut à Sarracenis conuersus, in fide errare contingat & postea errorem suum cognouerit paratus corrigi, dico hunc talem esse cum maiori misericordia, & leuiori pnía, quàm alius ex ueteribus Xp̃ianis recipiẽdus: præsertim si ex ignorantia illum errasse constet, & non ex malitia: utputa, quia non fuerat plene de fide instructus. Neq; obstat capit. contra Xp̃ianos. de hæreticis. lib.6. quia cap. illud intelligitur de pertinacibus, & qui non sunt parati ab errore suo corrigi. Si tñ ueræ contritionis signa oñderint, & ad unitatem ecclesię redire uoluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliqñ infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc excusationis uela

mine malitiam suam semper tegere procurent, necessarium esset, ut hmōi nouiter conuersis Christianis tp̄s aliquod, & nō nimium breue præfigeretur, in quo ea, quæ ad fidem catholicam pertinent, discere tenerētur, & magistri qui illos docerent, darentur: qm̄ nisi id fiat, etiam si postea errent, merito se excusare poterunt dicentes: Nemo nos conduxit. Verū ne quis ex his, quæ diximus ansam erroris capiat, putans hæreticū hoīem quotiescūq; resipuerit, esse semper ad misericordiam recipiendum, oportuit de hac re admonere lectorem, ut intelligat bifariam posse contingere, ut hæreticus ad fidem conuersus ab ecclīa recipiatur. Vno modo, ut recipiat̄ ad solam animæ suæ salutem: alio modo, ut non solum ad aīæ: sed etiam ad corporis salutem recipiat̄. Primo mō dicimus hæreticum quocunq; tp̄e pœniteat̄, ēt si relapsus fuerit esse semper recipiendum ad pn̄iam, ut salutem animę assequi possit. Nam pn̄ia (ut Augustinus ait) etiam si in ultimo uitæ hiatu aduenerit, saluat, & liberat. Et in ca. sup eo. de hæreticis. lib. 6. docetur, relapso hæretico non esse neganda pn̄iæ, & Eucharistiæ sacr̄a si illa humiliter petierit, & manifesta pn̄iæ signa in eo appareant. Secūdo modo, hoc est, ad corporis, & animæ utilitatem, nō semper oportet hęreticum recipere, neq; semper ecclīa illos recipere uult. Et merito hoc ecclīa facit: quia si semper illos reciperet, ut illos in uita, & alijs bonis tp̄alibus seruaret incolumes, in multorū perniciem (ut lib. 2. longius docebimus hoc cederet. Quos āt hr̄ticos, & qn̄ ad corporis, & aīæ salutē ecclīa recipiat sequēti ca. docebim9.

Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non sunt omnes pariter, & cum æquali misericordia recipiendi. *Cap.* XXII.

Quamuis omnes hæreticos, qui semel tm̄ in hæresim lapsos fuisse, deprehēsi sunt, cum ad fidem catholicam redeunt, recipiendos esse diximus, non tn̄ omnes cū recipiuntur, eadem benignitate tractare oportet: sed iuxta uarietatem criminis, & p̄sonę uaria illis impendetur misericordia. Nam pro mensura peccati, p̄cepit Deus, ut

De. 25. fiat

fiat plagarum modus. Hæc autem uarietas in multis cõsiderari debet, & primo an is, qui in fide errauit, sponte, & sine alicuius accusatione uenit, an post quam fuerat accusatus. Multum siqdem interest, an libere an ex metu aliquid agas. Siquis in fide errauerit, & postea pctm suum agnoscens sine alicuius accusatione, aut denunciatione sed sponte sua ad inquisitores hæreticorum accesserit, & se coràm illis de sua hæresi accusauerit, & misericordiam petierit, erit absq; dubio, cum benignitate, & misericordia recipiendus. Et sine alicuius infamiæ nota, pnía aliqua secreta iuxta hæresis, & personæ qlitatem illi imponitur. Neq; in hoc tali est considerandum ex tpe suæ cognitionis, & confessionis aliquod discrimẽ: ut puta, si ante tp̃s grãæ ab inquisitoribus concessum, uenit uel post. Solent.n. inquisitores hæreticorum cum primum oppidum aliquod uisitant, ut de hæreticis inquirãt, edicta proponere, & ppl'm per prædicatores monere, ut siqs in illo fuerit in hæresim aliquam diabolo suadente lapsus, infra talem, aut talem terminũ, puta hebdomadã, uel mensem, errores suos recognoscant, & se errasse humiliter corã illis fateantur: alioqui si hoc illis p̃signato termino iam transacto, deprehensi fuerint, uelut hæretici punientur. Hic illis p̃fixus, & concessus terminus, solet uocari tp̃s gratię: quia ex gratia, & non ex necessitate illis concessum est tp̃s uenię, uel misericordię, quia si illo tpe uenerint, uenia illis dabitur, & misericordia. Quocunque igitur tpe quis ueniat, siue intra tp̃s gratiæ, siue postea, modo sponte sua, & sine aliqua accusatione, aut citatione ille ueniat, semper est cũ misericordia recipiendus. Et potest hoc etiã probari à simili per id, quod hr̃ in.c. Si tibi absenti, paragrapho antequam. de p̃bendis. lib. 6. Si uero aliquis non spõte sua: sed accusatus, & uocatus, ad inquisitores uenerit, & pctm̃ suum fuerit corã illis confessus, tunc hanc oportet hr̃e imprimis considerationẽ, an uidelicet ille intra tp̃s gratię uenerit, an post. Si quis de hæresi accusatus pctm̃ suum antequam ad iu

dicium uocetur, agnoscat & illud humiliter fateatur intra tp̄s gratię, dico illum esse misericorditer recipiendū, et cū delicti sui uenia, siue ille sciat se esse accusatum, siue non. Nam alioqui ego nō possum intelligere, quibus illud tp̄s gratiæ prodesse possit: qm̄ illis, qui spōte sua ueniunt, & mere libere, nihil certe prodest, cum hi etiam si post tp̄s gratię iam elapsum uenerint (ut nunc diximus) sunt admittendi. Fateri igitur oportet tp̄s illud gratiæ, aut nullius prorsus esse momenti, aut necessario ualere illis, qui post accusationem uenerint. Imponetur tn̄ istis pœnitētia digna iuxta suoꝝ criminum qualitates. Si aūt post tp̄s gratię elapsum quis accusatus, & uocatus accesserit, & crimen suum tunc fuerit corā inquisitoribus confessus, dubium est inter doctores, an sit recipiendus.

Archi. Nam Archidiaconus in.c.ut cōmissi, paragrapho necnon, de hæret. lib.6. dicit hunc talē non esse recipiēdum, & remittit ad notata in, l.1. C. de his qui latro. occul. Do-

Domi. minicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neque confirmat: sed sola

Host. illius relatione contentus pertransit. Hostiensis uero in summa, tit. de hęret. dicit hęreticum antequam sit conuictus, semper esse recipiēdum. Nam in paragr. Qualiter deprehendatur. sic ait: Si confitetur uocatus timore probationis, & iudex uideat ipsum cōtritum, & speret de conuersione sua, potest ei parcere iniuncta pn̄ia salutari. Et parum infra ait: Si uero negauerit, & conuictus fuerit, cōdemnari debet per ecclesiasticum iudicem, ad quem hoc pertinet, ut in.c. Ad abolendam, paragra.1. extra de hęreticis. Et in parag. Quando, & qualiter eccl'iæ reconcilietur dicit, quod post condēnationem statim sine aliquo interuallo posset reconciliari authoritate ep̄i, ex interuallo aūt non nisi authoritate Papę. Et dn̄s Car-

Card. dinalis in clement. Ad nostram, parag. pen. de hęret. dicit, quod si postquam negauerit, sit conuictus, non admittatur ad hm̄oi reuocationem erroris, ut per illā mortem euadat. Quia qui expectauit, ut per ꝓbationes con

uinceretur,& conuinctus redit,non hoc facit in continē ti,nec sponte: quia uidetur timore probationū fecisse. Glossator aūt decretalium docet, quòd ēt post condē-nationem sit recipiēdus, si tunc sponte illum redire co-gnoscatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam,parag.prae senti.in uerbo: recurrere. & in.c.pen.de hęr.parag.siqui autem.in uerbo: deprehensi,& ibidem probare nititur hanc suam opinionem,sic dicens: Quia ecclesia nō clau dit gremium redeuntibus ad ipsam. C.de sum.trin.inter claras.circa finem,& delicti ueniam petētibus damus. C.eod.tit.Manichęos.Haec in glos.Panormitanus in.1. c.excōicamus,parag.damnati.eod.tit.quamuis recitat opinionem Archidiaconi,huic tñ magis fauet.Et ꝑ hac opinione ille adducit tex.in.c.Accusatus.de hęret.lib.6. In quo cap.solos relapsos sine misericordia dicit esse pu niendos.Dicit ergo Panormitanus hāc opinionem esse tenendam: quia mitiorē,& probat per regulam: Odia. & per regulam: In poenis.de reg.iu.lib.6.Ecce uides tres doctissimorꝫ uirorꝫ opiniones,quarꝫ duę sunt extremę, alia uidelicet Hostiensis, q̄ quodā modo mediat.Quid igitur ego homo theologus faciam,ubi tot magni gigā tes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilianus ille rusticus dixit. Pano.

Non est meū inter uos tātas cōponere lites. Virg.

Dicam tñ ingenue, quod nulla istarꝫ opinionum abso-lute,et ex omni parte mihi placet.Nec miretur quis,aut me arrogantem,& superbum dicat, ꝑpea quòd ego hō theologus in materia iuridica contra uiros iuris canoni ci peritissimos pugnare audeam: sed magis consideret, obsecro,nullum esse,aut fuisse unquam tam doctum ho minem,qui sensu pure humano scribens non errauerit aliquando,iuxta id,quod in uulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoque dormitat Homerus. Consideret etiam id, quod Iuuenalis ait.

Veniet de Gente togata
Qui iuris nodos, & legum ęnigmata soluet. Iuuen.

Sed his omissis (ut ad scopum nostram reducã orõnẽ) pro clariori huius rei illustratione, oportet negotiũ hoc trifariam considerare iuxta tres gradus, per quos ad hę retici punitionem solẽt iudices procedere. Primo enim hæreticus accusatur, & uocatur. Secundo per testes idoneos de hæresi cõuincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quã damnatus fuerat. Si hæreticus accusatus, & uocatus antequam sit de crimine suo conuictus, post tp̃s gratiæ pc̃tm̃ suum agnouerit, dico cum Hostiensi illum talem esse cum salutari pn̄ia ad misericordiam recipiendum, si iudex agnoscat illum de pc̃tõ præterito dolere, & de emendatione illius bonam hẽat spem. Nam hic talis cum non sit uerè, neque ulla iurisfictione relapsus, neque possit uerè dici incorrigibilis, cũ errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, nõ est cur ad mortem possit damnari, aut iudici seculari tradi. Iura siquidem neminẽ nisi incorrigibilẽ, & relapsum iudici seculari tradi præcipiunt. Cum ergo iure nõ sit isti denegata misericordia, intelligitur concessa. Imponetũ tñ illi salutaris pœnitentia, in cuius impositione, ut plena seruetur iustitia, considerare oportet hæresis, & personæ qualitatem, an uidelicet hæresis illa, in quã lapsus est, sit contra illum fidei articulum, quem expresse scire tenebatur. Nam (ut al's supra me dixisse memini) nõ omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppositam fidem non tenebatur iuxta suæ personæ qualitatẽ scire, atque ideo constat illum ex ignorantia errasse, tũc cum modestia, & charitate docendus est de uera fide, quam si statim susceperit, erit cum misericordia, & sine ulla infamiæ nota recipiendus. Quia cum ille errorẽ suũ nulla pertinaci animositate defendat, cõsequens est ut (iuxta Augustini sniam in cap. dixit Apl's) non sit hæreticus censendus, nec uelut talis puniendus. Quòd si aliqua illi imponatũ ad cautelam pn̄ia, ut uidelicet cautior deinceps sit in loquendo, leuem illam esse oportet, cum leue, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si uero er-

rauit circa ea, quæ ſcire tenebatur, tunc tẽtandus eſt, an ex induſtria, & ſciens errauerit, an ex ignorantia. Poſſibile eſt enim, ut negligens fuerit in addiſcẽdis ijs, q̃ erat obligatus ſcire: & quia negligens fuit in diſcendo, errauit in aliquo particulari, putans illud, quod ipſe credit ab eccleſia catholica credi. Si illum ex ignorantia eorũ, quæ ſcire tenebatur erraſſe conſtiterit, & de ſuo errore admonitus ſtatim illum reuocauerit, & ſine ulla rebellione ueram fidem ſuſceperit, cum miſericordia admittetur, imponeturq́; illi pnĩa, & non leuis: ſed aliquanto grauior præcedenti: non tamen, ut hæreticus punietur: ſed quia negligẽs fuit in addiſcẽdis illis quæ ſub gehennæ interminatione erat obligatus ſcire. Oportet tamen hoc loco cautum eſſe inquiſitorem, ut bene penetrare ualeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus ſcire, errauerit ex ignorantia: quoniam is, qui ignorat ea, quę ſcire tenebatur, oportet ut ſuam probet ignorantiã, ſi per eam excuſari procurat. Si uero cõſtat illum ex induſtria, & ſcientia erraſſe, quamuis poſt accuſationem ueniat, admittetur ad miſericordiam ſi hæreſim ſtatim abiurauerit: imponetur tñ illi pnĩa, & multo grauior, q̃ duobus pręcedentibus. Quia (ut ſaluator noſter ait) ſeruus, qui nouit uoluntatem patris, & non fecit ſcd̃m eius uoluntatẽ, uapulabit multis. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in l. 1. C. de his qui latro. occul. non eſt ad propoſitũ. Hæreticus uero, qui tranſacto tp̃e grãæ uocatus crimen ſuum negauit, & poſtea per teſtes idoneos cõuictus pc̃tm̃ ſuum fatetur, et petit miſericordiã, eſt illi concedenda, ut euadat pœnam mortis: ſed erit ꝑpetuo carceri mancipandus. Hoc apertiſſime probatur per ſcd̃m cap. Excõmunicamus, paragrapho ſiqui aũt. extra de hæreticis. Nec obſtat cap. Ad abolendam, paragrapho. Præſenti, ubi dicitur, ꝙ ſecularis arbitrio ptãtis relinquatur puniendus, qui non continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidem catholicam redierit. Deprehenſus. n. non dicitur in hæreſi ois qui accuſatus eſt de il

Lu. 12.

la: sed ille solum, qui de hęresi legitime conuictus est. Nã alś oporteret, ut omnis qui de hæresi accusatus est, & crimen suum negat, esset ante legitimam probationem ptãti seculari tradendus: quia textus ille dicit, quòd qui post deprehensionem erroris non statim ad fidei catholicæ unitatem recurrit, iudici seculari tradatur ad illius arbitrium puniendus. Hoc autem dicere esset absurdissimum. Nec satis est, ut quis dicatur in hæresi deprehensus, q͏̃ sit per testes conuictus, docuisse, aut firmiter asseruisse propositionem aliquam, quæ uere est hęretica: sed oportet, quòd sit ẽt per uera argumenta cõuictus talem propositionem esse hæreticam. Nam quamuis in hæresi aliqua persistat (ut supra in isto primo lib. cap. 10. docuimus) antequam sit de hęresi sua legitime admonitus, nõ dicetur pertinax, & per consequens neque hæreticus, si paratus sit reuocare hæresim, cũ fuerit illi uera fides manifesta. Alioqui oporteret dicere, ut quotiescunque inquisitor hæreticorũ præciperet alicui prædicatori, aut doctori, ut propositionem aliquam tanquam hæreticã abiuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret inquisitor, q͏̃ nisi statim abiuret iuxta cap. Ad abolendam. statim illum tradet curiæ seculari. Et ita cogeretur aliqñ propositionem catholicam recantare, & abiurare. Non est ergo dicendus dep̃hensus: nisi fuerit conuictus. Qualiter autem, & quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi conuincenda, supra cap. 4. aperte declarauimus. Et certe (ut opinor) ex falsa huius uocis, deprehensus, intelligentia deceptus est Archidiaconus, putans omnem, qui transacto tpe grãæ accusatus accedit esse reijciendum, & potestati seculari tradendum. Et Dñs Cardinalis etiam deceptus est, qui existimauit oẽm conuictum, etiam si ante condemnationẽ redeat, esse tradendum ptã ti seculari: quia (ut ille ait) non statim, & continuo redit. Sed re uera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendam. non dixit absolute, nisi continuo redierint, sed dixit, continuo post deprehensionem erroris. Tũc quis

dicitur deprehensus in aliquo crimine, qn̄ facti euidētia cognoscitur illum tale crimen cōmisisse, aut per testes est conuictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est cōfessus. Quo fit, ut siquis conuictus de hęresi statim illud fatetur, & hæresim abiurat, dicēdus sit statim post deprehensionē erroris abiurasse, & per consequens non sit tradendus iudici seculari, arbitrio suo puniēdus. Quia cap. ad abolendam, præcipit ut arbitrio secularis potestatis non tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ unitatem redire uoluerit. Et in cap. Excōmunicamus, paragr. siqui aūt. pręcipitur, ut hmōi talis, qui postquam fuerit deprehensus redierit, perpetuo carceri mancipetur. ut igitur quis pœnā mortis euadat, non opus est, quod fateatur suū crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam si postquam fuerit conuictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sn̄iam sit condemnatus, suum errorem fatetur, perpetuo carceri mancipatus pœnā mortis euadet. Huic meæ sn̄iæ fauent non solum glossator Decretaliū, Panormitanus, & cæteri, qui aliā extremam, & mitissimam opinionem tenent: sed etiam Gondissaluus de Villadiego in tractatu de hæreticis. Restat nunc tertius gradus examinandus, de illo. s. qui etiam postquam conuictus est, negauit, & ideo damnatus est, ut secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiam, crimen suum fatetur, credens se hac uia misericordiam consequuturum. Hunc talem firmissime teneo non esse ullo pacto admittendum, ut talis illi præstetur uenia, quæ illum a' iudicio secularis potestatis redimat. Qm̄ hic talis pręsumendus est ficte accedere, nec de illi⁹ emendatione sperādum est. Pro hac re est aperte textus præfati cap. Ad abolendam. ubi præcipitur, quod hæreticus relinquatur secularis arbitrio ptātis, animaduersione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionē erroris ad fidei catholicæ unitatem sponte recurrere uoluerit. At qui post damnationem uenit, non sponte: sed

timore pœnæ quasi coactus redit: & qui conuictus adhuc sñiam expectauit, non continuo redit. Et in utroque cap. Excõmunicamus paragrapho damnati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia: sed præcipitur, ut seculari potestati tradantur debita aĩaduersione puniendi. Quod aũt Panorminatus arguit per cap. Accusatus. de hæreticis. lib. 6. in quo solis relapsis uenia negatur parũ mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait: Illic. n. Papa declarat, qui sint relapsi dicẽdi, & q̃ sint pœna relapsorum in hæresim puniendi, non tñ exprimit pœnam, qua illi debeant puniri. Deinde quamuis illic solis relapsis negaretur indulgentia, non tñ reliquis omnibus conceditur, quod erat maxime necessarium, præsertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, ut patet per cap. Ad abolendam. & cap. Excõmunicamus. primo, & scdo. Argumentum etiam, quod adducit, ut opinio sua tanq̃ mitior recipiatur, per regulam: Odia. & regulam: In pœnis. nihil ualet. Quia regulæ illæ intelliguntur in negotio dubio: qñ non constat quid ex iure tenendum sit, tunc pœnæ, & odia sunt restringenda, qñ uerò iura apertissime disponunt pœnas, non sunt tunc illæ restringendæ. Illa ẽt, quæ pro ista opinione adducit glossa nullius sunt momenti. Nam illis satis, superq́ respondetur in cap. super eo. de hæreticis. libr. 6. In illo siquidem textu declaratur, quòd ecclesia nulli claudit gremium, ut illi deneget, quod ad aĩę suę salutem uiderit necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint, pnĩæ, & Eucharistiæ sacramenta non negat. Claudit tñ gremium sæpe in his, quæ ad corporis salutem pertinent: qm̃ hæc denegata sæpe saluti animarũ prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in præfato paragrapho siqui autem. in uerbo: deprehensi. ubi exponit, sic dicens: Publice, ita q̄ notorium, uel ẽt condemnati. Hæc ille. Fateor quidem condemnatos dicendos esse deprehensos: sed non de istis deprehensis loquitur ille paragraph⁹ siqui aũt, quia de istis, qui p̃ con-

demnationem sunt deprehensi dictum fuerat eodem c. paragr. Damnati. Alioqui si de oībus deprehensis intelligatur par. siqui aūt. apertissime erit contrarius p̄cedenti. parag. Damnati. Talis aūt contrarietas in eiusdē cap. contextu non est imaginanda. q̄ contrarietas facillime tollitur, si aduertamus alios esse præter damnatos, qui iure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpetratione criminis sunt capti, ut puta quia uisus est sic prædicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt conuicti, & qui publice in iudicio crimen suum cō fessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur paragraph9 siqui autem: de reliquis uero, qui per iudicis ecclesiastici sententiam sunt condemnati, intelligitur paragraphū Damnati. Quam uerborum differentiam, si bene aduertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, ut de alio hęreticorum genere disseramus, de illis uidelicet qui errorem suum fatentur: sed illum deserere nolunt, quoniam dn̄t non esse errorem: sed uerā fidem. Sed de hoc inferius lib. secundo disputabimus, quem totum huic negotio tribuemus: nunc enim in hoc primo libro de illis solum hæreticis disputamus, qui post tenebras ad lucem redeunt, & erroribus suis desertis, ad fidem catholicam reuertuntur.

De apostatis, an sint etiam cum ad ecclesiam redierint, benigne, & cum misericordia, uelut cæteri hæretici recipiendi. Cap. 23.

Quamuis de omni hæretico iam dictum sit, illum si congruo tempore sui delicti pœnituerit, fore ad misericordiam recipiendum, ut à pœna mortis liberetur: aliq tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura metiēdi, ut etiam illis si ad fidem catholicam ultro redierint, sit indulgentia præstanda. Huius autem dubitationis causa inde oritur, quòd ius ciuile non eandem tribuit benignitatem, et misericordiam apostatis, quam cæteris hæreticis. Nam in lege, hi qui. C. de apostatis. p̄cipit Imperator, ut apostatæ, etiam si ad fidem catholicam redire uoluerint, ultima pœna puniantur: cum tn̄

alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniēdos. Pro huius q̄onis definitione oportet in primis ad memoriam reuocare id, quod ſupra cap.1. huius primi libri diximus, Apoſtatas ſub nomine hęreticoꝝ comprehēdi, nec eſſe aliam differentiam inter apoſtatam, & hæreticum: niſi eam, quæ eſt inter ſpeciem, & genus. Nam (ut illic ex beato Thoma docuimus) Apoſtaſia ſpecies eſt infidelitatis, quæ ſub hæreſi comprehendunt, & nihil ſupra hæreſim addit: niſi quandam ſpeciem aggrauantē, quæ eſt totius fidei oppugnatio, cum aliæ hæreſes non totam fidem: ſed ſolum partem oppugnent. At ſi apoſtaſia eſt hæreſis ſpecies, & nō alio modo ab illa diſtincta, conſequens neceſſario eſt, ut apoſtata ſit etiam quędam hæretici ſpecies, & nullum aliud habens cum hæretico diſcrimen: niſi quale eſt inter ſpeciem, & genus. Hoc igitur præmiſſo, aliqua prius iaciam firmiſſima fundamenta, quibus innixa noſtra huius q̄onis ſnīa, contra omnia aduerſariorum tela conſtans, & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine hæreſis nullus iudicare alium poteſt: niſi ſolus eccleſiaſticus iudex. Hoc fundamentum probatur per capit. Vt inquiſitioni. de hæreticis. lib.6. ubi expreſſe inhibet Papa omni poteſtati ſeculari, ne quomodolibet de hæreſi cognoſcat, aut iudicet, & cauſam aſſignet, quia crimen hæreſis eſt mere eccleſiaſticum. De nulla enim re mere eccleſiaſtica, ſecularis iudex definire aliquid ualet, quod ſi attentare quis præſumpſerit eius definitio irrita eſt, & inanis, ut patet expreſſe in cap. Bene quidem. 96. diſt. et in cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ. extra de conſtitutionibus. Et ꝑꝑ eandem cauſam cognitio, & iudicium in cauſa matrimonij ſunt iudicibus ſecularibus prorſus inhibita, & ſolis eccleſiaſticis iudicibus reſeruata: quia matrimoniū eo, qđ eſt ſacramētum, cenſetur res mere eccleſiaſtica. Præterea ſecularis iudex non pōt de hæreſi īqrere, nec de illa iudicare, hoc eſt, non pōt iudicare, an hęc, aut illa aſſertio ſic hæretica, an catholica, ergo non poteſt ꝑꝑ

illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia iniustum est, ut quis possit iudicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod aũt secularis iudex non possit de fide aut hæresi cognoscere, apertissime cõuincitur ex his, quæ supra cap. 5. diximus. Et ꝓbatur ultra: quia secularis ptãs ab eccl'ia est illuminanda, et ab illa doceri debet, & non econtrario. Nam (ut dicitur in c. solitæ. de maiori. & ob.) ecclesiastica ptãs est uelut sol, secularis uero comparatur lunæ, quę lumen suũ à sole recipit. Deinde in lege ueteri non Rex, aũt Princeps, aut Dux, aut medicus: sed solus sacerdos habebat ius leprę inspiciẽdæ, & dignoscendæ, & ille solus leprosos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quidquid circa leprosum lex faciendũ esse iubebat: ergo eodem modo ĩ lege noua fieri oportet, ut non Rex aut Princeps, aut quæuis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo, hæresis dignoscendæ, & iudicandæ ptãtem hẽat. Nam lepra (ut sacri doctores interpretantur quędam fuit exp̃ssissima hæresis figura. Vnde Augustinus libr. 2. qõnum Euangelicarꝶ, cap. 40. differens de decẽ leprosis à Xpo saluatore nr̃o mundatis, ita ait: Nullum eorꝶ qbus hęc corporalia beneficia præstiti, inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leprosos. Nam & illum à lepra mundauerat, cui dixit: Vade, & oñde te sacerdotibus, & offer ꝓ te sacrificium, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Et post pauca subdit: Quærendũ igitur est quid ipsa lepra significet. Non .n. sanati: sed mũdati dñr: qui ea caruerunt. Coloris qppe uitium est, nõ ualetudinis, aut integritatis sensuum, atqꝫ membrorꝶ. Leprosi ergo non absurde intelligi pñt, qui scientiam ueræ fidei nõ hñtes, uarias doctrinas profitentur erroris. Non .n. uel abscondunt imperitiam suam: sed ꝓ summa peritia ꝓferunt in lucem, et iactãtia sermonis oñtant. Nulla porrò falsa doctrina est, q̃ non aliqua uera intermisceat. Vera ergo falsis in ordinate permista in una disputatione, uel narratione hominis, tanqꝫ in unius corporis colore apparen-

Lev. 13
Augu.
Matt. 8

tia,significant lepram, tanquam ueris, falsisque colorum fucis humana corpora uariantem,atque maculantem .Hactenus Augustinus.In quibus uerbis id annotandum est, quod cum dixerit solos leprosos ex ijs,quos sanitate corporis Xps donauerat ad sacerdotes fuisse ab illo missos,postea dixit leprosos hæreticorum figuram portasse.Ex quibus satis aperte colligitur,necessarium fore, ut quemadmodum tunc soli sacerdotes examinabant & indicabant leprosos,ita nunc solus sacerdotalis ordo,hoc est,ecclesiastica ptās examinet,& iudicet hæreticos.Secundum fundamentum. Secularis iudex cum punit hæreticos,hoc facit uia permissionis, & traditionis ab ecclesiastico iudice factæ cum uidelicet ecclesiasticus iudex expleto omni eo, quod circa hæreticum exercere poterat,relinquit illum,et tradit ptāti laicali,permittens illi,ut circa illum faciat quod uiderit expedire.Hoc habetur expresse in ca.Excōicamus.para. damnati,primo & secundo, extra de hæreticis. Ex his duobus fundamentis satis aperte colligitur laicam ptātem non posse quemlibet hæreticum punire, antequam ab ecclesiastica ptāte sit illi permissum. Tertium fundamentum. Ius canonicum nunquam statuto aliquo præcepit apostatam à fide qui ad eam sponte redierit, tradi iudici seculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeste sequitur ptātem sclarem non posse apostatam, qui spōte ad fidem catholicam redit,morte punire. Nā apostata(ut prædiximus)uere est hæreticus. At hæreticum hominem sclaris ptās punire non potest:nisi cum sibi ab ecclesiastica ptāte est traditus. Ecclesiastica ptās nondum tradidit ptāti laicali apostatas,qui sponte redire uolunt:ergo ptās laica non potest illos morte punire,imò nec de illis iudicare.Ex quibus omnibus infero dñm Ioannem Nicolai Arelatanum errasse qui in suo libello de hæreticis . Notabili.44.Mordicus tenet apostatā etiam sponte redire uolentem,non esse ad ueniam admittendum,motus ex illa præfata lege,hi qui.C.de apostatis.Illa.n.lex nullius est momenti: quia etsi nulla esset specialis lex canonica, quæ

de apostatis statueret contrarium, satis est superq; satis ad illius euersionem illa gñalis canonica ꝓhibitio, qua iudicibus secularibus prohibetur ne quolibet de hæreticis cognoscere, aut iudicare pręsumant. Multo ergo melius quã Arelatanus iste sensit Gundissaluus à Villa Diego, quem ille oppugnat, qui in suo libro de hæreticis q. 20. censuit apostatas eadem lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (ut fortius meam confirmem sñiam) ius canonicum non solum non statuit apostatas sponte redire uolentes esse ptãti scl'ari tradẽdos, imò expresse præcepit contrarium in cap. contra Xpianos. de hęreticis. lib. 6. Nam in illo cap. Papa ꝑcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæoꝝ, esse uelut hęreticos puniẽdos. At hæreticos cum sponte ad fidem redeunt, (ut ꝓxime præcedenti capite diximus) ius canonicum concedit indulgentiam, & illos ad misericordiam recipit, non tradens illos ptãti seculari ad illius arbitriũ puniendos: ergo eodem modo etiam apostatas si sponte redierint, quemadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autẽ quod pro se adducit Villa Diego, ut hanc sñiam confirmet ex textu cap. Quidam. extra de apostatis. paꝝ, aut nihil huic proposito seruit. Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo cap. loquitur, non erant apostatæ tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi. n. de quib⁹ Papa loquitur in illo textu non in uniuersum fidẽ catholicam deseruerant, neq; ob hoc à summo Pontifice reꝑhenduntur: sed quia sil' cum fide baptismi, Iudæoꝝ ritus obseruabant. Nam ꝑpea ad illoꝝ damnationem, addidit illic Papa ex sacra scriptura, maledictum esse hoiem, qui terram duabus uijs ingreditur, duas uias appellans Xpianismum & Iudaismum. Apostatæ uero, de quib⁹ nunc loquimur totam fidem catholicam deseruerunt, et de istis est qõ formata. Vnde patet textum illum à Villa Diego citatum paꝝ suam sñiam confirmare. Sed caput contra Xpianos. quod nos citauimus tam aperte nr̃am sñiam confirmat, ut nihil apertius dici possit. Nam illud

caput aperte loquitur de his, qui relicto Xpianismo ad ritus redierant Iudæorum, ut patet ex casu capitis ibidē in glossa inserto. Rursum ius canonicum nihil prorsus in specie statuit de apostatis quali essent animaduersione puniendi: quam rem facere non omisissent: nisi quia illos sub hæreticis comprehēdere uoluit, & eadem illos pœna, qua hæreticos illos puniendos esse censuit. Non est.n.putandum sanctos pres, qui pro hæresis, & aliorꝝ criminum punitione tot iura statuerūt, circa apostasiā, quæ pestilentissimum est crimen, fuisse tam remissos, ut illam puniendam non esse censerent, aut tam negligentes, ut de illius remedio, & punitione nihil prorsus statuissent. Cum igitur credendum sit, ecclīam aliquid de apostatis decreuisse, & non alibi hoc reperiatur, quam cum de hæreticis statuit, erit necessario fatendum apostatas eisdem legibus, quibus cæteros hæreticos esse iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in gnē statuūtur, & ordinantur ad omnem spēm illius gnis sunt deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & applicanda: nisi aliqua esset illius gnis species expresse alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, ut latro ea, quę furto accepit, restituat in quadruplum, non est dubium illam legem de omni latrone, puta raptore, sacrilego, alijsq; latronis speciebus esse interpretandam, ita ut eorꝝ quilibet ea sit plectendus pœna, ut ablata in quadruplum restituere cogatur: nisi de aliqua latronis specie aliud alibi lex disponeret. Tunc.n.gnī derogaretur per spēm, ut dr̄ de rl'is iuris. lib. 6. reg. 34. At hæretic9 (ut supra in hoc capit. diximus) genus quoddam est, cuius quædam species est apostata. Fieri ergo est necesse, ut quæ de hæreticis canonica iura decernunt, sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretanda: nisi alibi ius canonicum circa apostatas speciali detreto aliud faciēdum esse decernat. Cum igitur ius canonicum nihil in speciali de apostatæ punitione statuerit, oporteet necessario ut ea, quæ de hæreticorꝝ punitione ius canonicum statue-

rat, ſint etiam de apoſtatis intelligenda. Ius canonicum præcipit, ut hæreticus, qui cõgruo tpe ſponte ad fidem redire uoluerit, admittatur ad ueniam, ergo idẽ de apoſtata erit neceſſario faciendum. Quæ autẽ Ioannes Arelatanus affert in ſuæ ſñiæ confirmationem, nullius ſunt momenti, & indigna, quæ nobis occupationem rñſionis præbeant: ſed tñ rñdendum eſt illis. Dicit primo, ꝙ non debemus ponere diſcordiam inter ius canonicũ & ciuile, niſi inter illa aperta ſit repugnãtia: ſed oportet ea iura concordare: pro quo adducit. l. præcipimus. C. de appell. & l. primam. C. de inoff. dot. & textum ex cap, cum expediat. de electio. lib. 6. Huic argumento rñdeo per eundem textum, quem ipſe adducit. Ibi. n. dr̃, quod expedit cõcordare iura iuribus & eoꝝ correctiones euitari, ſi ipſa iura ſuſtineri ualeant, ubi gloſſa, in uerbo ſuſtineri, dicit: Reprehenduntur hic illi, qui uolunt ſuſtinere iura, quæ penitus ſunt correcta: ubi ergo apparet de correctione non ſuſtineant. Hæc in gloſſa. Reprehenditur ergo ipſemet Arelatanus in textu, quem citat: quia ſuſtinere uult illam legem, hi qui. C. de apoſtatis. cum illa ſit apertiſſime redacta in nihilum per ius canonicũ, in cap. Vt inquiſitioni, de hæret. lib. 6. ubi prçcipitur omni ſeculari ptãti ne quõlibet de crimine hæreſis cognoſcat aut iudicet. Deinde ſic arguit: Nullibi in Pontificio iure ſcriptum expreſſe reperitur apoſtatis pœnitentib⁹ parcendum eſſe, ne mortem corporalem euitent, ergo ſtandum eſt deciſioni iuris ciuilis expreſſe diſponentis, non eſſe parcendum apoſtatis. Huic argumentationi rñdeo, bis in illa erratum eſſe. Primo quidem qđ aſſumit eſt falſum, uidelicet nullibi in Pontificio iure eſſe expreſſe ſcriptum, apoſtatis pœnitentibus eſſe parcendũ. Nam (ut iam diximus) in cap. contra Xp̃ianos, de hæreticis lib. 6. eſt expreſſe decretum. & in cap. ad abolendã. extra de hæreticis. & in cap. Excõicamus, primo & ſecundo. eodẽ tit. licet. n. ſub nomine apoſtatæ nihil de illo diſponat, ſatis tñ eſt, id, quod de hæreticis dictũ erat,

cum constet ex illis, quæ supra diximus, apostatam esse hæreticũ. Scđo peccat illa argumentatio: quia etsi assumptum esset uerũ, collectio tñ est uitiosa, & inualida. Qm̃ etsi ius pontificium nihil de apostata statuisset, non erat consequens, ut agendum esset per dispositionem iuris ciuilis. Consequentiam tñ istam ille ꝓbare nititur per hãc rl'am. Vbi aliquid reperitur expresse decisum iure ciuili, nec reperitur contrarium iure canonico, standum est iuri ciuili, etiam in foro ecclesiastico. Certe hæc rl'a, si alicubi uera est, in illis solis rebus ualet, quę iuri ciuili pñt esse subiectæ, & de quibus ius ciuile potest cognoscere, & iudicare, in illis autem rebus, quę à iure ciuili sunt ꝑsus alienæ, & in quibus ius ciuile nihil prorsus decernere ualet, nihil ueritatis hẽt rl'a sua. Nam hac rõne oporteret fateri esse ualida, & firma omnia decreta, quæ ius ciuile statueret circa confirmationem, aut reuocationem mrimonij in casibus, in quibus lex canonica nihil certi statuit, ut est in casu cap. literas. extra de restitu. spoli. In quo casu Papa nihil certi statuit. Posset ergo, iuxta hanc rl'am, ius ciuile aliq̃ꝫ illaꝝ trium partium, quas illic Papa probabiles reputat, pro lege pręcisa statuere. Posset etiam certam formam in sacr̃o extremæ unctionis instituere, etsi illam ius ciuile statuisset, oporteret necessario conformiter ad illum agere: cum illius sacr̃i certam, & præcisam formam (ut ait sanctus Bonauentura) nunq̃ꝫ ecclesia statuit. In his. n. et similibus rebus, in quibus ius ciuile nihil statuere potest, si aliquid statuat, erit ꝑsus inane. etiam si iure Põtificio nihil esset de illis statutum. Cum igitur crimen cuiuslibet hæresis, & per consequẽs apostasię sit à ꝑtãte iuris ciuilis alienum, oportet, ut qd quid de illo ius ciuile statuat, sit prorsus inane, etiam si nihil de illo esset iure Pontificio statutum.

Si hæreticus resipuerit, quid ab eo exigendum sit, antequam ad ecclesiæ cammunionem recipiatur. *Cap.* XXIIII.

Quamuis supra diximus omnem hæreticum, si congruo tp̄e resipuerit, esse ab ecclesia admittendum, non tamen

tũ id continuo cum petierit, faciendum esse cẽseo. Prius quidem tentandus est an uere fidem catholicam tenere uelit, & amplecti, an simulate, & solo pœnarꝶ metu. Deinde an leui, & parꝶ duraturo animo fidẽ catholicã suscipere uelit, an animo constanti, & firmo. indignum qp pe est, ut qui tepido animo, & uacillãti ad fidem catholicam se uelle redire dicit, statim in ecclesiæ cõionem recipiatur, ne (si forte ad uomitũ uelut canis redierit) grauius delinquẽdi habeant occasionẽ, Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro (ait saluator noster) aptus est regno Dei. Vir ille fortissimus, & illustris bellator Gedeon, cũ ad bellũ contra inimicos pugnaturus accingeretur, dño p̃cipiente, dixit pplo suo, & cũctis audientibus p̃dicauit. Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Sic etiam puto faciẽdum esse in ecclesia, q̃ est uelut castrorꝶ acies bene ordinata, & q̃ est in continuo bellorꝶ procinctu, ut qui in fide dubius, ac nutãs est, nõ recipiatur in ea: sed reijciatur, p̃sertim cuius imbecillitas fuerat iam ex alio suo a' fide discessu plene cognita. Nam al's qui illum facile ad ecclesiæ consortiũ reciperet, alios fideles, quibus illũ cõmiscet, exponeret periculo contagij, si ille ad pristinũ errorem rediret. Vnde beatus Greg. in registro ait: Quoties cordis oculus nube erroris obductus, sup̃næ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendũ est, ne latenter author schismatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eã reuersi fuerint, telo iterꝶ erroris abscindat. Hæc Gregorius. Et hñr hæc uerba in cap. quoties. 1. q. 7. Scire igitur oportet cõstantem, & firmũ in fide esse illũ qui ab hæresi rediens, ad ecclesiæ catholicę cõsortium recipiendus est. Leprosus iuxta ueterem legẽ non nisi mutata ueste, & capillis rasis, intra castra, aut intra ciuitatem, uñ pp leprã eiect⁹ fuerat, recipiebatur, ẽt si sacerdotis iudicio mũdatus cẽseretur. Lepram illam fuisse hæresis figuram satis aperte constat ex testimonio Augustini, quod proxime præcedenti cap. citauimus: & inde ẽt conuincitur leprosum

Lu. 19. *Iud. 7.* *Can. 6* *Greg.* *Leu. 13*

gestasse hæretici figurã. Multo ergo maiorem diligentiam adhibere oportet ne hęreticum, cuius figurã lepro sus gerebat, statim cum ille se mundatũ dixerit, intra ciuitatem, hoc est, ecclesiam recipiamus: sed prius oportet uestes, hoc est, exteriores hęreticorꝝ conuersationes deponere, & omnes pilos, hoc est, oẽs hęresis cogitationes, quæ ex corde, uelut illi ex capite pẽdent, radere, ut uel sic ille in fide firmus, & cõstans nobis appareat. Verum quia hæc animi cõstantia, & firmitas in fide nõ nisi per exteriora signa cognosci põt, ideo sub duobus testimonijs illam probandã esse ecclesia cẽsuit, anteꝗ̃ hæretico resipiscenti, & ad fidem catholicã redeunti, eccl'iæ cõmunio detur. Primũ testimoniũ est præteriti erroris publica in iudicio abiuratio, & detestatio. Tenetur eñi qui ab hæresi ad fidem catholicã redit, antequam recipiatur publicæ ꝑfatam hæresim in quam diabolo suggerente, lapsus fuerat, corã episcopo, aut inquisitore abiurare, & detestari. Hoc ita faciendũ esse præcipit in cap. ad abolendam parag. ꝑñti. extra de hæreticis. Olim autem hæc abiuratio, & hæresis detestatio solũ in cõi concilio epoꝝ fiebat, ut patet in. c. de eo. 50. dist. & in cap. si quis eps 1. q. 7. Nunc aũt qñ difficile, & raro concilio siue gñalia, siue prouincialia cõgregant̃, ne in tanta tpis dilatione, aut ille suæ uerę cognitionis ĩmemor ad uomitũ ex fastidio expectationis rediret, aut in uera fide permanens morte ꝑuentus sine ecclesię cõione discederet, decretũ est, & merito hanc abiurationẽ corã epo, & ad illius arbitriũ esse faciendã. Deinde datis cõtra hęreticos inquisitoribus, ad illos ẽt hæc authoritas, & ptãs recipiendi hr̃ticos, deriuata est: ita tñ ut sine epi consilio, & assensu id non faciãt. Forma aũt huius abiurationis qualis esse debeat, hr̃ in cap. ego Berengarius. de cõsec. dis. 2. Circa hęc tñ dubitari põt, an qui in aliqua hæresi depͥhensus est, cũ sponte ad fidem catholicã redire uoluerit, cogendus sit oẽm abiurare, & detestari hæresim, an satis erit eã solã abiurare in qua fuerat depͥhensus. gl. in. c.

accusatus, paragr. eũ uero. in uerbo, simpl'r. de hęret. lib. 6. tenet, quòd nõ tenetur oẽm hæresim abiurare: sed eã solam, de qua fuerat accusatus, & dicit gl. ibi suã sñiam elici ex textu illius. parag. Eũ uero. quia textus ille loquitur sub conditione si gñaliter oẽm hæresim abiurauit. Si autem teneretur oẽm hæresim abiurare, nõ illud sub cõditione reliquisset. Idem docet gl. in præfato cap. Ego Berengarius. in dictione, oẽm hæresim & ꝓbat glo. ista hanc suam sñiam per cap. ꝑsbyter si à plebe. 2. q. 5. Ego quidem istoꝝ opinionem sub hoc sensu libẽter suscipio, ut hæreticus nullo iure expresso teneaẗ cum ad eccl'iam redit, oẽm hæresim abiurare, & detestari: quia (ut ego existimo) nullum tale est adhuc latum ius, quod hæreticum de una hæresi accusatum obliget ad abiurandũ omnem hæresim. Veꝝ licet hæc ita se habeant, non tñ obstant, quin ob aliquam iustam cãm possint inquisitores hæreticum cogere, ut non solum eam, de qua accusatus erat: sed oẽm in genere hæresim abiuret, & detestetur. Nã uarijs succedentibus causis, & occasionibus ad multa potest homo à suo superiori cogi, ad quę al's non cogeretur. Et certe (ut clarius meam ꝓferam sñiam) semper ita faciendum esse ego censuerim, & melius puto, ut oẽm cogatur hæresim abiurare. Quia hoc magis publice utilitati conuenit, ne cuilibet hæretico millies in aliã, & aliam hæresim labendi pręstetur occasio, cum hoc sine periculo mortis se posse facere intelligat. Nam (ut ex illo parag. Eum uero. aperte colligitur) qui non in eãdẽ, quam prius abiurauerat: sed in aliã labitur hæresim, nõ dicitur relapsus, nec pœna relapsi punietur, si prius non omnem abiurauerat hæresim: sed eã solam, in quã lapsus fuerat. Præterea oẽs ferè hæreses sunt sibi inuicem connexæ, quia licet facies habeant diuersas, caudas tñ adinuicem hñt colligatas, ut dicitur in cap. Excõicamus. primo & secundo, extra de hæreticis. Dato uno inconuenienti (ut ait Aristoteles) multa contingunt. Ex uno errore multi necessario deriuantur, tanquam riuuli ex fonte.

Hoc aperte experientia docente in Luthero didicimus. Hic enim oēs Pontificis indulgentias contēnere cœpit, & Hinc suoꝶ erroꝶ pdicationem est auspicatus. Deinde hoc non contentus, eo usque insanijt, ut purgatorium non fuerit ueritus negare. Inde coactus fuit negare necessariam esse satisfactionem ullam pro pctis, & solas duas admittit pniæ partes. Post hæc uidens urgentissimas rōnes, quæ illum, ut ab errore discederet, impellebant, dixit nihil post culpæ remissionem, manere in peccatore ad cuius solutionem remissa culpa teneatur. Vides iam quam cōnexę, & concatenatę sint hæreses. Et propter hāc causam necessarium est ut quisquis unam aliquam abiurat hæresim, abiuret etiam eas oēs, quæ ex illa deriuātur, & quæ illi perpetuo fœdere coniūguntur: quia non potest illa sine alijs deseri. Et quia non potest facile statim agnosci, quidquid mali ex aliqua una hæresi deduci potest, ideo melius est, ut omnē prorsus abiuret hæresim, qui unam abiurare debet. Siquis tñ arguat contra hæc per textum cap. Presbyter, qui à plebe 2.q.5. inane prorsus erit argm̄: quia res ualde dissimiles, sunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in re ueꝶ esse fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum se nisi de illo solo delicto, de quo fuerat infamatus. Hic autem impn̄tiaꝶ nihil nunc agimus de purgatione: sed de abiuratione hæresis, quę est res ualde diuersa. Nam & ego etiam fateor neminem posse cogi, ut purget se de hęresi de qua nō fuerat infamatus. Deinde etsi eadē esset rō de abiuratione, et de purgatione facienda, nihil contra nos ageret textus ille: qm̄ alia crimina nō sunt sic cōnexa, & colligata queadmodū hęreses, & iō in alijs nō oportet se de oībus purgare: sed solum de illo, de quo fuerat infamatus. Secūdum testimonium sui cōstantis aī, & nō simulati: sed ueri reditus ad fidē est, publica promissio, & iurō firmata non recedendi ab ea fide, quam tūc confitetur: sed in ea ppetuo usqꝫ ad mortem perseuerandi. Qui.n. se aliquid factuꝶ iurat,

satis testatur id sibi in uoto esse, & non simulate: sed ue rè se id promisisse. Nam (ut ait Paulus) omnis contro- uersiæ finis est iuramentum. Forma huius promissionis et iuramenti habetur in cap. Quoties. 1. q. 7. Et (ut nullus relinquatur suspitioni locus) iurabit insuper, quòd illam abiurationem, & hanc promissionem quam iuramēto confirmauit, non facit timore mortis, aut alicuius pœnę tpalis: sed solum ex odio, & detestatione hæresis, & ex amore fidei catholicæ. Quibus omnibus recte peractis, hæreticus, qui deserto pristino errore ad fidem catholicam redire uoluerit, & misericordiam congruo tpe petierit, in ecclesiæ cōione recipietur. Hic aūt abiurationis ritus, & modus recipiendi ad Ecclesiæ consortium hęreticos, nō recens est, nec à trecentis annis repertū, nec pure humanum inuentum, quēadmodum Lutherus dicere solet: sed ante mille annos, & ex ipsis (ut suspicari licet) Apostolorū uestigijs descēdēs, & deo ecclesię suę id inspirante (ut credere oportet) in uarijs concilijs ordinatum. Concilium Arelatense scdm c. 9. suorū decretorū, hanc disciplinæ regulam statuit. Nouatianum in cōionem recipi non debere, nisi suscepta pnia, incredulitatis pręteritum damnet errorem. Concilium Nicęnum sub magno Constantino celebratum ca. 8. suorū decretorū de eisdem Nouatianis hęreticis loquens, ait: Siqui uoluerint uenire ad ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto concilio, ut ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu catholicę ecclesię statuta obseruaturos, id est, cōmunicaturos se, & his qui forte scdas nuptias experti sunt, uel his, qui persecutionis tpe lapsi sunt, quibus tn̄ lapsis pnię modus, & tp̄s ascriptum est, ut in omnibus sequantur ea, quę in ecclesia catholica obseruanť. Hęc Nicęnum conciliū. Multo clariora sunt, quę i Ephesina synodo sub Theodosio iuniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum mo

Heb. 6

Conc. Arela.

Cōcil. Nicæ.

dum, quem in recipiendis hęreticis, catholica nunc seruat ecclesia. Nam in Epistola, quam pręfatum conciliũ misit Nestorio hęretico Epo Constantinopolitano hęc, quæ sequuntur, habentur. Non autem sufficit, uel tuæ religioni, tantummodo fidei symbolum confiteri, quod expositum est per idem tp̃s, spũ sancto largiente, & uenerando, & magno concilio apud Nicæam celebrato. Hoc.n.non intellexisti, nec recte interpretatꝰ es, qnimo peruerse, licet sono uocis eadem uerba protuleris. Sed consequens est etiam, iureiurando fateri te, quòd anathematizes quidem tua polluta, & prophana dogmata: sentias autem, & doceas quæ nos uniuersi per orientem, seu occidentem Episcopi, & magistri, præsulesq́; populorũ credimus & docemus. Hæc in concilio Ephesino. In quibus uerbis aperte monstratur is modus, quẽ in recipiendis hæreticis, qui ad fidem redire uolunt, catholica nunc tenet ecclesia. Ipsa tamen abiurationis forma, quam nunc inquisitores fidei iniungunt hæretico resipiscenti post suæ hæresis confessionem, & ante pœnæ inflictionem, multo plenior est, et copiosior: quippe quę omnem præcludit hæretico, errandi in posterum libertatem, sub tali uerborum serie. Ego. N. recognosco, & confiteor coràm uobis dominis, me errasse in prędictis, & super his corde contrito, & humiliato absolutionẽ, & pœnitentiam requiro, & hanc hæresim, & omnem aliam quocunque nomine censeatur abiuro, & promitto, quòd de cætero seruabo illibatam fidem, quam Romana tenet ecclesia, & prædicat: & quòd hæreticos, & credentes eorũ, toto posse meo persequar: & tam eos, quàm eorum fautores, receptores, & benefactores, bona fide, & sine dolo, & sine mora manifestabo ecclesię, uel prælato: & pœnitentiam, quæ mihi pro mea culpa iniungetur, integre seruabo, & complebo: & uolo, & concedo, quòd si ab hac hora in posterũ contigerit me relabi ad eundem errorem, uel alium cuiuscunque hæresis quocunq; nomine censeat̃, errando forte in aliquo ca

Cõcil. Ephes.

su,uel credēdo,aut fidē habendo errantibus,uel eos,uel credentes eorꝝ recipiendo scienter,aut defendendo,aut fouendo dicto uel facto,aut eis benefaciendo qualitercunqꝫ,eos uel celando,uel nō manifestando bona fide, & sine mora,uel si pnīam iniunctam a' uobis non seruauero,& perfecte non compleuero,ab inde ipso facto habear excommunicatus,& periurus, & hæreticus manifestus: & me ego iudico,ita quod sine ampliori cognitione,& snīa, quæ iure relapsis,& manifestis hæreticis indicitur,mihi pœna imponatur. Insuper assero,& protestor me puram,& totam ueritatem de me,& alijs inquantū scio,dixisse:& si forte cōstare poterit me malitiose de ueritate aliqd suppressisse,uel tacuisse,imponēda,uel iniungenda mihi a' uobis pnīa, seu absolutio obtenta,uel obtinenda nihil mihi prosit.Hæc est forma abiurationis,quam nunc ut in plurimū inquisitores hæretico tempestiue resipiscenti uerbo,& scripto facere iniungunt,ut ex ea,& per eam firmum se in fide testetur, & nulla illi maneat rimula, per quam si postea errauerit, elabi possit,ne dignas suo scelere sustineat pœnas.

FRATRIS ALFONSI A' CASTRO Zamorensis ordinis minorum de iusta hæreticorum punitione Liber Secundus.

PRAEFATIO.

TAm indurata est aliquorꝝ hæreticorꝝ pertinacia,ut siqs illos a' prauis, et distortis erroribus,in quos semel deflexerunt,ad rectam fidei lineam reflectere uoluerit,citius frangere,quàm corrigere possit. Multi sunt.n.hęretici,qui suas hæreses tam mordicus tenent,ut si illis catholicæ ecclīę definitiones,aut antiquissimę illius consuetudines ab ipsis apostolis ad hunc usque diem seruatæ, aut sanctorꝝ omnium concordes de aliqua re snīæ,aut aptissima deni

que scripturę sacrę testimonia offerantur, multo obstinatiores in illis permaneant, tantū abest, ut ab illis discedere uelint. Hos non oportet, imò nec decet, eadem legis mansuetudine punire, quasi resipiscere uoluissent (ut lib. I. diximus) fuissent puniendi. Doctus siquidem medicus non eodem collyrio omnium oculos inungit: neque omnia uulnera eadē manus lenitate tractat chirurgus. Nam ferro necesse est, ut abscindantur uulnera, quę fomentorꝝ non sentiunt medicinā. De illis solis hęreticis, qui non sunt prorsus deplorati primo huius operis libro disserui, & blanda illis ostendi medicamēta, quibus sperabam illorꝝ uulneratis conscientijs posse mederi. Nunc igitur, ut rem undique consummatam relinquerem, necessarium fore existimaui, de his hęreticis, qui immedicabili morbo laborant, hoc secundo libro disserere, ut doceam, qui sint illi, & qua sint lege tractandi.

Quis merito sit censendus hæreticus incorrigibilis. Cap. I.

Qm̄ de illo, qui tam obstinato animo hęresim tuetur, ut iam incorrigibilis merito sit iudicatus, in hoc scđo libro disputare decreui, ideo necessarium fore existimaui, ante omnia perscrutari quis sit dicendus incorrigibilis, ut plene sciamus, quis sit ille, de quo pręsentem suscipimus disputationem. Vt aūt hoc melius facere posimꝰ oportebit dicere aliquid de correctione, qm̄ (ut ait Aristoteles) rectum est iudex sui & obliqui. Correctio quā reijcit incorrigibilis, emendationem significat alicuius erroris. Error aūt esse pōt in uoluntate, & in intellectu. Errat uoluntas, cum appetit id, quod odio erat habendum, aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id, quod diligēdum erat, plusquam deberet, diligit, aut qn̄ plusquam liceret prosequitur odio id, ꝙ iuste odisse poterat. Errat intellectus, qn̄ iudicat falsa pro ueris, aut uera pro falsis, aut certa pro incertis, aut īcerta pro certis. Cum aliquis suum errorem emēdat, siue ille sit error uoluntatis, siue intellectus, tunc corrigi dicitur. Nunc tamē de correctione uoluntatis non est opus disserere: sed de

correctione intellectus: quia hęresis, de cuius correctio ne nunc agimus, ut capite primo huius operis diximus, error est intellectus, & non uoluntatis. De quacunq; tñ correctione fiat sermo, hoc erit in primis aduertendum, non ideo aliquem dici incorrigibilem: quia corrigi non põt: sed quia non uult. Nam liberum arbitrium uertibile est, & ex hoc in illud mutabile, adeo ut quæ ardentissime amauerat, nunc iniquissimo odio prosequatur, & quæ acerbissime oderat, nunc effręnate diligat, quæ imo do censet uera, postea iudicet falsa, & econtrario. intellectu semper in his alternationibus cedente uoluntati. Et inde euenire necesse est, ut nullus tam tenaciter alicui adhæreat sñiæ, quin ab illa discedere possit ppea, quòd uoluntas, cui subest intellectus, & ad cuius nutum sæpissime regitur, nouos & cõtrarios suscipit affectus ijs, quos ante habebat. Intellectus siquidem ad uoluntatis arbitrium frequenter sua disponit iudicia: qm̃ illa iudicat esse bona, quibus uoluntatem affectam esse intelligit, illa rursus mala, quæ scit uoluntatem odisse. Quo fieri oportet, ut sicut uoluntas mutabilis est circa suos affectus, sic intellectus circa sua iudicia, ita ut quod prius dixit bonum, postea dicere possit malum, & malum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum, qui semel ĩ aliquẽ errorem lapsus esset, non iuste puniri posse, eo quòd sententiam suam non reuocabat: quia nullus adeo punitur pro eo, quod uitare non potest: multo ergo minus iustũ esset, ut quis ab homine puniretur, propterea quod facit aliquid, quod ne faceret in sua non erat situm potestate. At qui in hæresim aliquam lapsus est, nisi resipiscat assertionem pestilentem abiurans, & ab hominibus in præsenti uita, & a' Deo in futura iustissime punietur. Fit ergo necessario, ut intellectus hominis circa sua iudicia sæpe mutabile sit, ita ut contraria his, quæ prius sentiebat, nũc sentire, & docere possit. Quia & si intellectus in suis operationibus sit causa naturalis, & nõ libera, in multis tñ subest imperio uoluntatis: ita ut illa præcipiente nũc

ad hæc nunc ad illa cognoſcenda uertatur,& nunc hęc, nunc illa credat,& bona uel mala eſſe iudicet. Ex qbus euidentiſſime colligitur,non ideo aliquem hæreticum dicendum eſſe incorrigibilem: quia hæreſim, quam prius tuebatur deſerere non poſſit: ſed quia non uult,cum poſſit,nec tamen ideo omnis,qui non uult corrigi ſtatim dicendus eſt incorrigibilis,etiā ſi ille ſemel admonitus fuerit: quoniam non ſatis eſt ſemel admonuiſſe:ſed pluries admonere oportet,ut merito ſit incorrigibilis cēſendus. Quoties autem,& à quibus ſit admonendus,ut merito incorrigibilis cenſeri poſſit,id nunc pertractandum eſt. Pro qua re plene(ut decet)explicanda triplicem oportet hr̄e cōſiderationem,iuxta triplicē finem, ad quē dirigenda eſt admonitio. Primo qdem admonetur,qui eſt ī hæreſim lapſus,ne hæreticus fiat. Non.n.oīs, qui in hæreſim aliquam labitur, eo ipſo efficitur hæreticus: qm̄ niſi illi adſit pertinacia, etiam ſi erret non dicetur hæreticus,prout docet Auguſtinus,& habetur eius ſentētia in cap.dixit Apl̄s.24.q.3. Ob hanc igitur cām ille, qui in fide errat,primo admonetur,ut hæreticus non fiat. Quā admonitionem ſi ille cōtempſerit, iam merito pertinax dicetur,& per conſequens hæreticus. Qual'r autem, & à quo iſta admonitio facienda ſit, & quoties iterandaꝭ, iam ſupra lib.1.cap.10. abunde,atq; ſatis aperte declaraui,& ideo hic repetere non eſt opus. Poſtq; ille iam effectus eſt hæreticus,oportet illum adhuc pluries admonere,ut incorrigibilis merito dicatur. Neq;.n.omnis hæreticus eſt cenſendus incorrigibilis, cum multos illoꝝ cōſtet fuiſſe correctos,qui tamen olim fuerant in ſuis hęreſibus pertinaciſſimi. Aliud eſt eſſe pertinacem, & aliud eſſe incorrigibilē. Qũo,& ob quam cauſam ſit aliquis cenſendus pertinax,ſupra lib.1.ca.9.declarauimus, nũc uero declarare intendimus qñ,& ob quam cām aliquis cenſeri debeat incorrigibilis. Admonendus eſt ergo hęreticus,& non leuiter,anteq; ſcl'ari ptāti uelut incorrigibilis tradatur. Nam beatus Paulus hęreticum hominē

non ante duas correctiones dixit esse uitandū. Caueant ergo hæreticorꝝ inquisitores, ne ideo statim hęreticum aliquem incorrigibilem censeant: quia semel & forte leuissime ab illis admonitus, noluit illorꝝ admonitioni acquiescere. Magis laborare debent, ut paucos iuste puniant, q̄ ut multos iniuste. Non glorientur, etiam si gloriari liceret, q multos ob hęresim damnauerint: sed ppea q iuste damnauerint, & iustam aduersus illos protulerint sniam Non.n. hoc curare debet bonus iudex q̄ multos, sed quàm iuste hęreticos puniat. Anxie res est examinā da, & omnem (ut dr̄) lapidem mouere oportet, anteq̄ de alicuius correctione desperetur. Oportet hęreticorꝝ inquisitores omnem circa hęretici emendationem adhibere diligentiam, anteq̄ illum incorrigibilem censeāt, & uelut talem ptāti seculari tradant. Nolo tamē, ut ob hoc quisquam putet, me sentire admonitionem hęretici esse in infinitum protrahendam, aut millies iterandā, ut semper sit hęreticus usq; ad mortem admonendus, & semper de illius emendatione sperandum, ut nunq̄ ante mortem sit incortigibilis censendus: quia semper ante mortem ab hæresi resipiscete potest. Non ita ego sentio: quia (ut dixi) non ideo quis censendus est incorrigibilis: quia corrigi non potest: sed quia legitime admonitus corrigi non uult. Qualis autem sit cēsenda legitima admonitio, ut si illam hæreticus contempserit, merito dicatur incorrigibilis, id nunc à me tractandum est. Abbas in cap. cum non ab homine. de iudicijs. refert sniam dñi Antonij dicentis trinam admonitionem debere necessario pręcedere, ut quis dicatur incorrigibilis. Cuius sniam quamuis in alijs ad hanc rem pertinentibus Abbas reijciat, hac tamē parte illam libenter amplectitur. Sed hæc illorꝝ snia licet in alijs criminibus uera sit, in crimine tn̄ hæresis uerꝝ non habet iudicium. Nam beatus Paulus censet duas admonitiones esse satis, ut hęreticus merito cēseri possit incorrigibilis, & ideo post duas admonitiones iubet ab ulteriori admonitione cessare, qp-

Tit. 3. pe quod non sperarit ullam à tali hæretico emendationem. Hæreticum hominem (inquit ille) post unam, & secundam correctionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Duas uoluit adhiberi admonitiones, ut per illas periculum fieret de hæretici emendatione, quibus peractis, si ille emendari neglexerit, iubet ab illius admonitione, & colloquio abstinere, & hoc est quod dixit, deuita. Causa autem cur sit deuitandus, est illius incorrigibilitas immedicabilis, & hanc expressit Paulus alijs uerbis sic inquiens: Sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Subuersum dixit incorrigibilem, & de cuius emendatione nulla merito habetur spes. Quod autem præfata Pauli uerba sint de incorrigibili hæretico intelligenda, testatur Theophilactus,

Theo. 1. Ti. 3. qui illa uerba interpretans ait: Quo pacto alibi dixit, ne forte illos Deus ad pœnitentiam adducat? Ibi quidem facit de his mentionem, qui emendationis spem aliquam præferunt: hic uero incorrigibilem dicit, & undequaque adeo plane distortum, & tam uarijs, & multiplicibus modis implicitum, ut sese nequeat his explicare: sed per se sit condemnationi adiudicatus. i. qui nullam habeat sui erroris excusationem, quippe cum nec illud possit prætendere sese à nemine fuisse admonitum, uel ad ueritatem instructum. Qui & admonitus sit, & optime institutus. Quo fit, ut sit per se condemnatus, qui nihil habeat, quo sua errata excuset. Hæc Theophilactus. Ecce uide iuxta Pauli sententiam, hæreticum hominem, qui primam, & secundam admonitionem contemnit esse censendum incorrigibilem, & propterea non oportere illum iterum admonere. Forte ali-

Mat. 18 quis mihi obijciet, dicens Christum saluatorem nostrum trinam saltem monitionem præcepisse, qui fratrem in nos peccantem præcepit ter admoneri, antequam haberetur tanquam Ethnicus, & publicanus. Potest ad hoc facile responderi, quod saluator noster loquitur non de publica, & iudiciaria correctione: sed de secreta, & fraterna, quæ illam iudiciariam præcedit. Admonitio autem illa, quæ hæretico adhibetur, de qua

modo loquimur non est secreta, neq; fraterna: sed iudiciaria dicenda: qm̄ ex mandato iudicis, aut per eum facienda, ut ipse ex bina admonitione possit iudicare, an ille sit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, ut trina illa admonitio non sit hæretico exhibenda: sed satis esse, ut iuxta Pauli sn̄iam bis admoneatur, & sic admonitus, si emendari noluerit, incorrigibilis censeatur. Hæ tn̄ duæ admonitiones non sunt nimis celeriter una post alterā sine interuallo adhibendę: quia tunc non duę: sed potius una censeri deberet. Siquis mihi obijciat cap. ad abolendam. De hæreticis, ubi Papa præcepit, ut hæreticus, qui postquam in errore fuerit deprehensus, non confestim abiurauerit hæresim suā, tradatur ptāti sc̄lari ab illa puniendus, ex quo vr̄ sequi non esse necessariam ulteriorē admonitionem: Rn̄deo, q̄ ille dicendus est confestim renūciare, qui post primam aut sc̄dam admonitionem renunciat. Interualla siquidem tp̄is, & spatia qn̄ nō sunt punctualr̄ præfixa, non sunt tā stricte accipienda in materia morali, sicut in logica, aut philosophia. Deinde cōsuetudo quæ est optima legum interpres, docet nos uerba illa sic esse intelligenda. Nam semper eccl̄ia consueuit aliquem hæreticis præfigere terminum, nec tn̄ breuem, infra quem si resipuerint, recipiet illos ad gremiū suum tanq̄; benigna mr̄. Quo tp̄e transacto claudit illa ianuam, sicut fatuis uirginibus, quæ intempestiue ad nuptiarum celebritatem uenerant, dn̄m clausisse historia Euangelica refert. Neq; huius laudabilis Ecclesiasticæ cōsuetudinis recens est initium: sed antiquissimum esse cōstat, quippe quod ante mille annos obseruatum esse scitur. Nam cum olim Nestorius nouam quandam aduersus catholicam fidem confingeret hæresim, negans beatam uirginem Mariam esse Dei mr̄em dicendam, Celestinus Papa, qui tunc ul'i præerat ecclesiæ epistolam ad illum misit: qua illum de errore arguebat, deditq; illi decem dieꝶ spatium, quo sibi bn̄ consulere posset. Et si intra illud tp̄s nollet ueram atq; catholicam recipere fi- mat. 25

dem, intelligeret se Epatu, & cõione fidelium priuãdũ. De hac re testimonium præbet liberatus Diaconus, qui fuit tpibus Silueriȷ̃, & Vigiliȷ Pontificũ in quodam opere, quod appellauit Breuiarium Nestorianorum, & Eutychianorum, cap. 5. sic inquiens: Celestinus uero Papa misit increpationis epl'am cum exhortatione, & uituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et est eius principiũ, aliquãtis diebus uitæ nr̃æ, tribuẽs ei decẽ dierum spatiũ, hoc est, à prima die acceptionis ipsius epl'ę, usque in ultimam diem, ut si minime Nestorius emendaret expositiones suas & reuocaret ad ecclesiam, qui pp Xp̃m, qui est caput eius ab eo fuerãt expulsi, cognoscere se ab eius collegio & oĩum sc̃tõrum Epõrum collegio esse separatum, insinuans ei dedisse uicẽ suam in concilio per epl'am suam, cuius principium est: Tristitia nr̃ę, sanctitatis ur̃ę lr̃ę, qua Cyrillum admonuit, ut si per illos decẽ dies doctrinam suam minime Nestorius emẽdaret, disponeret eũ a cõi cõione Epõrum, uel Coepõrum remouẽdũ, & prouidendum illi ecclesiæ. Hactenus Liberatus Diaconus. Et huius dilationis à Celestino Papa Nestorio ad misericordiã concessa, meminit epl'a à cõcilio Ephesino ad eũdem Nestorium missa, in qua post uerba monitoria hæc adduntur. Quòd si hoc religio tua facere distulerit, iuxta dilationem lr̃is præfinitam sanctissimi, & reuerendissimi consacerdotis nr̃i Romanæ præsulis ecclesiæ Celestini, scias te nullam sortem hr̃e nobiscum, nec locum aut colloquium cum Dei sacerdotibus, & Ep̃is obtinere. Hæc in epistola conciliȷ Ephesini. Hanc ẽt cõsuetudinem post aliquot secula seruauit Bñdictus Papa huius nominis sc̃ds cum Machario Antiocheno Ep̃o hæretico, concedens illi quadraginta dierum spatium ad resipiscentiam. Hoc autem ita factum esse cõstat ex actis septimæ synodi, quorum pars aliqua refertur in cap. conuenientibus. 1. q. 7. in quo inter alia, hæc inseruntur uerba. Item Petrus Apochrysarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus à sancta sexta syno-

Liberatus diaconus.

Cõcil. Ephes.

Septĩa Syno.

do, & quadraginta dierū inducias dedit ille pr̄ nr̄ Bn̄di ctus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifaciū con siliarium suum, & instruebat eum cōmonitorijs uerbis ex diuina scriptura: sed nullatenus uoluit emēdari. Hoc autem faciebat, ut eum reciperet in ordine suo. Hæc ex septima synodo: In quibus uerbis id potissimum annotandum est, q Machario iam per synodum de hęresi dāñato, datæ sunt ad resipiscentiam quadraginta dierū inducíæ. Ex quibus uerbis apertissime conuincitur, longe aliud esse damnare aliquem ut hæreticum, & aliud dānare illum, ut incorrigibilem. Non ergo omnis, qui hæreticus est, censebitur incorrigibilis: nisi postq̄ constiterit illum esse hæreticum, fuerit insuper sufficienter admonitus. Deinde concilium Constantiense hoc idem obseruare decreuit cum Hieronymus de Praga, quem (ut ex uigesima prima eiusdem concilij sessione constat) multis diebus in carcere detentum expectauit cōcilium, ut pristini erroris pnía ductus, resipisceret à laqueis diaboli, à quibus captiuus tenebatur. Postq̄ igitur hæretico datū fuerit aliquod, uel mediocre induciarū tp̄s, hęreticorū inquisitores, & iudices omnem, quam potuerint intra illud tp̄s debent adhibere diligentiam, ut hæreticus ab errore suo discedat. Nūc ipsimet illum blande admoneāt, nunc alios uiros doctos, & pios ad illum mittant, qui illum doceant quantum à catholica fide aberret, testimonijs sacræ scripturæ, aut eccl'iæ definitione, aut alijs uijs, quibus hæreses reuincendas esse supra docuimus, illum conuincant. Hanc esse, & semper fuisse eccl'iæ sñiam, testimonijs sc̄tōrū doctorū oñdant. Si hæreticus adeo in suo errore fuerit induratus, ut intra tp̄s præfixum sufficienter admonitus hæresim deserere noluerit, tunc merito incorrigibilis censeri poterit, & uelut talis puniri. Etsi post elapsum tp̄s illi pręfixum, & post adhibitam in illo tp̄e omnem debitum admonitionem de errore ueræ pœnitens resipuerit, saluabitur anima eius, punietur tn̄ uelut incorrigibilis, & ad ueniam, & indulgentiam nō reci

piciur, ita ut per illam conuersionem & pñiam, pœnam mortis euadat, præsertum si iam per sñiam damnatus esset. Nam alioqui si ante damnationem, quamuis post terminum præfixum, resipiscat (ut supra lib. 1. docuim⁹) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandat in cap. excõicamus. paragr. siqui aũt de hæreticis. Si uero post damnationem redire uoluerit, iam non recipietur. Quia etsi tunc pœniteat, non eñ amore ueritatis: sed odio pœnæ id facere vr. Neq; talis suspicio iudicanda est longe a Christiana pietate abesse, imo potius econtrario diuinæ uoluntati simillima. Nam eodem modo Deus pctõres iudicat, qui si in tempore uitæ illis ad pœnitentiam dato pœnitere uoluerint, ueniam a Deo impetrant, quã præsentis uitæ tempore transacto, etiam si cum lachrymis, & gemitibus petant, nunquam tamen obtinebũt.
Sap. 5. Damnati siquidem in inferno (ut liber sapientiæ testat) se male egisse dolent, & pp peccata quæ olim in hoc mundo uiuentes cõmiserunt, pœnitẽtiam agunt, quę tamen illis ad salutem nequaq; prodest. Quia non amore uirtutis, & iustitiæ: sed odio pœnæ, quã sustinent, se peccasse dolent. Esto ẽt, ut amore iustitiæ pœniteret illos pteritorũ malorũ, nihil a Deo talis pñia impetraret, ob hoc solum: quia extra tp̃s a Deo ad pœnitentiam, & ueniam
Ioã. 9. datum, facta fuisset. Venit enim nox (ait saluator noster) in qua nemo operari potest. Quo loco iuxta Augustini interpretationem saluator noster noctem appellauit tẽpus post hanc uitam, in quo nemo potest operari, hoc est, mereri, siue ad uitam, siue ad mortem perpetuã: sed quare mereri non possunt? Non'ne habent plenam Arbitrij libertatem? Habẽt utiq;. Quid igitur obstat ne gloriam, aut pœnam mereri possint? Certe, ut multis non infimæ authoritatis doctoribus placet, solus status obstat: qa uidelicet ĩ eo sunt statu, in quo Deus decreuit nullam, aut gloriam, aut pœnam illos posse mereri, quantũlibet bene aut male agant. Ad hanc imitationem ecclesia facit, cum tp̃s ad pn am æreticis statuit, intra quod

si ab

si ab hæresi recesserint, eos recepit, & ueniã illis tribuit. Tempus aũt ad pœnam mortis euitandam ab ecclia cõcessum, ut libro primo diximus, est totum tps ante sniæ prolationem: quia toto illo tpe si redierint, etiã si postquam fuerint per testes conuicti ueniant, pœná mortis euadent. Hoc autem tpe peracto, etiam si pœnitere se dicant, non recipit illos ad ueniam: quia tunc non amore iustitiæ: sed odio pœnæ illos pœnitere præsumit, & iõ illos incorrigibiles censet, & uelut tales potestati seculari tradet, ut ab illa debita animaduersione puniãtur. Ad eundem modum dicitur hæreticus incorrigibilis ille, q hæresim, quam sciebat ab ecclesia damnatã tutatus est, & in illa usque ad mortem perseuerauit: qm̃ ecclesiæ diffinitio, quam optime sciebat, satis erat illi pro bina, & trina admonitione. Cũ igitur ecclesiæ admonitionẽ audire noluit: sed illa contempta usque ad mortem in hæresi perseuerauit, merito incorrigibilis iudicatur, & eisdem pœnis, si post mortem de illius hæresi constiterit, plectetur quibus uiuens, & incorrigibilis manens plecteretur, ut habetur in cap. Accusatus, parag. in eo. de hær. lib. 6. Ob eandem cãm censetur icorrigibilis hæreticus, is qui accusatus de hæresi negauit delictum suum toto tpe, quod illi, si fuisset confessus, datum erat ad ueniam. Cum autem uidet se per testes conuictum, transacto tẽpore illo ad ueniam dato, fatetur crimen suum, & dicit se pœnitere. Hic talis existimatur incorrigibilis: quia & si pœnitere se dicat, non est credendus, quòd zelo fidei, & odio hæresis hoc dicat: sed timore pœnæ, quam uehementer abhorret. Verùm & si hic talis merito censeat̃ incorrigibilis, ecclesia tñ illum mitius tractare decreuit, quàm si usque ad finem pertinax in hæresi mansisset. Nã hunc, qui postquam per testes conuictus est, ante sniæ prolationem resipiscit, & ad ecclesiæ cõionem redire uult, ecclesia iubet perpetuo carcere ad agendam cõdignam pniam detrudere: ut hr̃ in cap. pen. de hæret. paragr. siqui autem. Nec tñ ppea quòd iam uelut incorrigi

bilis aliquis damnatus est, debēt inquisitores hæretico-rum ab illius admonitione cessare: sed ulteriorē adhuc oportet eos adhibere diligentiam, ut illum ab errore ad ueram fidem reuocent, & sic aīam illius à gehennæ incēdijs, si potuerint, saluent, quamuis corpus à morte iā eripere non ualeant. Et hic iam tertius est finis, ad quē ultima dirigitur admonitio. Plurima sunt tentāda remedia ut uel animam à dæmonis ptāte eripiant. Si Macharīū hæreticum Papa Benedictus per xl. dierum spatium (ut dictum est supra quotidie monebat, ut illum in ordine epātus reciperet, multo instantius, & importunius id faciendum est, ut aīam illius à potestate dæmonis ereptā Christus inter choros angelorum illam recipiat. Sæpe illum inquisitores admoneant, & si ipsi in exhortationibus suis non profecerint, tunc alios uiros doctos, & uerè pios, & honestos adhibeant, qui illum admoneant. Et quamuis isti nihil aduersus hæreticum præualuerint, non tn̄ dedignentur alios iterum adhibere: qm̄ nō omnia possumus omnes. Multi siquidem ad uerba Pauli conuersi sunt ad fidem catholicā, qui forte per uerba Petri, & aliorum apostolorum non fuissent conuersi. Multi etiam in prædicatione Petri egerūt pn̄iam, & baptizati sunt, qui forte alijs Apostolis prędicantibus pn̄iam minime egissent. Nō enim oēs per eundem uerbi ministrū deus ad se trahere decreuit: sed quosdam per Petrum, alios per Ioānem, alios per Bernardum, alios per Frācíscum,
1.co.12 alios per Dominicum. Diuisiones gratiarum sunt (ait Paulus) idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem aūt Dominus, & diuisiones operationū sunt, idem uero Deus, qui operatr̄ omnia in omnibus. Et post quam uaria gratiarum genera enumerauit Paulus statim subiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idē spiritus, diuidens singulis prout uult. Si Deus ꝓut uult, singulis dona sua diuidit, non ergo omnia omnibus cōcedit: non igitur mirum si Petro dederit gratiam, ut possit conuertere Franciscum & hanc non dederit Ioanni.

Deinde si per uiros doctos hæreticus homo sniam suá recãtare contẽnit, uirꝝ aliquẽ pium uitę sanctitate clarꝝ, q̃quis idiotã illi offerre procurent. Q̃m fieri est possibile, ut uox sancti hominis simplicis & idiotæ potẽtior sit ad hæreticum cõfundendum, quàm mille argumẽtationes uiroꝝ doctoꝝ. Infirma enim huius mũdi (ut ait Paulus) elegit Deus ut fortia quæq; confundat. Vt sup̃biã Pharaonis deijceret Deus, & duritiam frangeret, non magnas, & feras elegit bestias, sed minutissima animalia, uidelicet muscas cynifex, locustas. Sępe etiam Deus potentiores uult esse simplicis alicuius hominis, & idiotæ uoces, quàm omnium uiroꝝ doctoꝝ syllogismos et enthymemata, ne fides nostra uideatur esse in sapiẽtia hominum, sed (ut ait Paulus) in uirtute Dei. Pro hac re est apertissimum, & relatu dignissimum exẽplum, qđ narratur lib. 10. Historiæ ecclesiasticæ. c. 3. Et quo maior uerbis adhibeatur fides uerba, quæ eadem historia refert, hic inserere decreui, sic enim de gestis in cõcilio Nicæno referens ait: Quantam uero uirtutem habeat fidei simplicitas, etiam ex his, quæ inibi gesta referuntur agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes Dei coissent, opinione cõmoti philosophi quoque, & dialectici ualde nobiles, et opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos, conflictus summi certaminis cum ep̃is nostris uiris adæque in dialectica nõ improbabiliter eruditis mouebat, & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis uiris. Nec tamen ullo genere philosophus cõcludi à quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur adstrictus, uelut anguis lubricus laberetur: sed ut ostẽderet Deus: quia non in sermone regnũ Dei: sed in uirtute consistit, quidã ex confessoribus simplicissimæ naturæ uir, & nihil aliud sciens: nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores

1. cor. 1

Exo. 8.

Col. 2.

Hist. Eccles.

episcopos aderat. Qui cum uidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputationis arte iactantē, poscit ab omnibus locum, uelle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum uero nostri, qui simplicitatem illius uiri, & imperitiam de sermone dūtaxat nossent, pauere, & uelut pudorem quēdam pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit autem senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, Iesu Christi Philosophe audi, quæ uera sunt. Deus unus est, qui fecit cœlum, & terram, quique homini, quem de limo terræ formauerat, spiritū dedit: uniuersa, quæ uidentur, & quæ non uident̄ uirtute uerbi sui creauit, & Spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc uerbum, ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores ex Virgine nascitur, & per passionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit uitam. Quem & expectamus iudicem omnium, quæ gerimus, esse uenturum. Credis hoc ita esse Philosophe? At ille uelut si nunquam ullum sermonem contradicēdi didicisset, ita obstupefactus uirtute dictorum, mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi uideri, neque aliud uerū esse, quàm quod dixerat. Tum senior, si hæc (inquit) ita esse credis, surge, & sequere me ad templum, & huius fidei signaculum suscipe. Et Philosophus conuersus ad discipulos suos, uel ad eos, qui audiendi gratia conuenerat. Audite (inquit) ò eruditi uiri. Donec uerbis mecum gesta res est, uerba uerbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: ubi uero pro uerbis uirtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere uerba uirtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo siqs uestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire, quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Ita Philosophus christianus effectus, tandem se gratulatus est uictum. Hactenus Historia ecclesiastica. Ex quibus apertissime constat sæpe Christianā

ſimplicitatem potentiorem eſſe ad hæreticorum duritiam frangendam, quàm mille uirorum doctorum argutiæ. Quo fit, ut non ſatis ſit inquiſitoribus hæreticorum: ſi ad conuertendum aliquem hęreticum, unum aut alterum uirum doctum adhibuerint: ſed oportet, ut plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant, neque hoc ſatis eſt, ut con ſummate ſuum exequantur officium: ſed opus eſt, ut uiros ſanctitate excellentes quamuis idiotas, ſi illos agnoſcunt, illi offerant. Quoniam (ut diximus) fieri eſt poſſibile, ut Deus per merita uiri ſancti & ſimplicis conuertat hæreticum, quem uiri docti ſuis argumentationibus conuertere non potuerunt. Admonere tamen lectorem decreui, ne putet me exiſtimare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem eſſe ſic neceſſariam ante hęretici cõ demnationem, ut niſi illa præcedente merito hæreticus damnari non poſſit, & ſeculari potestati tradi. Nam (ut ſæpe iam me dixiſſe memini) ſi ſemel, & iterum legitime fuerit admonitus, & ille monitioni non obedierit, ſatis eſt, ut ab inquiſitoribus damnari poſſit, & ſeculari tradi po teſtati, ut patet per capitulum, Ad abolendam. de hęre ticis. Sed hanc tam prolixam, & tam exactã admonitionem dico eſſe neceſſariam, ut ſaltem hæretici anima, ſi reſipuerit, ſaluetur, corpore illius ad mortem dãnato. Forte hæreticorum inquiſitores expoſtulabunt me, quod rem nimium difficilem laboriſque plenam illis imponere uelim. Quibus ego reſpondeo multo maiorem multoque acerbiorem eſſe laborem, quem hæreticus propter hæreſim, & illi propter officium negligẽter adminiſtratum, in inferno ſuſtinebunt. Multa ſunt toleranda, ut uel unam animam ex inferni faucibus liberet paſtor, & rector. Filius Dei, ut nos à dæmonis eriperet poteſtate, carnem noſtram cum omnibus ferè illius miſerijs aſſumere, & mortem in illa pati dignatus eſt. Non eſt igitur æquum, ut inquiſitores, & Epiſcopi, quibus hoc incumbit negotium, pro hæretici anima recuperanda præfatos admonitionum labores ſubire recuſent, pro qua Chriſtus fi-

lius Dei mortem subire non recusauit.

Quod relapsus hæreticus merito censetur incorrigibilis, & quis sit dicendus relapsus. Cap. 2.

Quia ecclesia hæreticos, qui relapsi appellantur, tanquam incorrigibiles punit, ideo necessarium fore existimaui, hic perscrutari quis dicatur relapsus. Bifariam cõtigere potest, ut aliquis dicatur relapsus. Nam quidam est aperte relapsus. Alter autem non aperte, & manifeste est relapsus: sed propter iuris præsumptionem, quæ talis, ac tanta est, ut contra illam nulla probatio admittatur, relapsus censetur. Vt quis manifeste relapsus dicatur, duo sunt necessaria. Primum est, ut semel in aliquam hæresim fuerit lapsus, & de illa accusatus, & pp illã dãnatus, & post illam damnationem, hæresim in iudicio abiurauerit. Scdm est, ut post hmõi abiurationem, iterũ in hæresim labatur. Quæ duo, si alicui conuenerint, tũc is manifeste relapsus dicetur, & erit. Si alterũ horũ desit, quamuis forte possit dici relapsus: sed non aperte, et manifeste relapsus. Sunt adhuc alij (ut diximus) qui & si nõ sint manifeste relapsi, nec de ipso relapsu aperte cõuicti, quadam tñ iuris præsumptione censentur relapsi. Hi aũt dupliciter contingunt. Nam qui de hæresi tam uehemẽtem dedit suspitionem, ut purgatione canonica indigne rit, quamuis non fuerit de crimine conuictus, si post abiuratam hæresim, iterum in hæresim labi contingat, hic iuris præsumptione censetur relapsus, ut patet in capit. Accusatus paragrapho. 1. de hæreticis. libro. 6. Illum. n. qui uehementem dedit de hæresi suspitionem, Ius Canonicum fingit fuisse lapsum, ut si postea in hæresim recide rit, merito possit dici relapsus. Hæc aũt de uehemẽter suspecto intelligenda sunt: qm̃ qui modicam, & leuem de hæresi suspitionem præbuit, quamuis postea in hæresim labatur, non dicetur relapsus. Punitur tñ grauius, quam si absque nulla præcedente suspitione, tunc primo in hæresim laberetur, hæc habentur in præfato cap. Accusatus. Nec refert, an in eandem reciderit hęresim, an in aliã:

quoniam qui abiurauit hæresim simpliciter, hoc est non exprimens hanc, aut illam: sed hęresim absolute, aut qui abiurauit hæresim generaliter, hoc est, omnem hæresim, si postea in hęresim quamuis non eandem lapsus fuerit, merito relapsus iudicatur ut expresse habetur in eodem cap. Accusatus paragr. Eũ uero. Difficultas tñ nõ parua hic oritur de illo qui contricte, & cõtracte abiurauit, ita ut solam de qua accusatus, aut uehementer suspectus fuerat, hæresim abiurauit: si postea non in eandem: sed in aliam hæresim fuerit lapsus, an talis sit dicendus relapsus. Glossa in illo eodem paragrapho in uerbo, simpliciter, dicit se credere talem non esse dicẽdum relapsum. Et illius sententiæ ego etiam subscribo, & in illam manibus (ut dicitur) & pedibus eo: qm̃ si Papa uoluisset hũc talem pro relapso haberi, non fuisset cum illa modificatione, & uerborũ restrictione loquutus: sed absolute dixisset eum, qui semel hęresim quomodolibet abiurasset, si postea in hæresim laberetur esse dicendum relapsum. At cum dicat eum esse dicendum relapsum, qui hęresim simpliciter, uel gñaliter abiurauit, & postea in eandem, aut aliam hæresim incidit, eo ipso uisus est à nomine relapsi excludere illum, qui postquam unam singularẽ hæresim abiurauit, in aliam lapsus est. Sed ex hac difficultate alia uia inquisitores hæreticorũ, prudenter quidem, se liberant, quia hæreticum semel deprehensum, non eam solum, de qua accusatus, aut uehementer suspectus est: sed omnem hæresim abiurare compellunt. An autẽ hoc iuste fiat, supra lib. 1. cap. 25. disputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapsus, cũ uidelicet post abiuratam hæresim acceptat, deducit, uisitat, siue associat, aut dona, uel munera hæreticis donat, uel mittit, seu fauorem illis impendit: qui excusari non possit. In hoc enim casu ius præsumit istum, qui aliàs in hęresim lapsus fuerat, ideo aliquod horũ, quæ nunc diximus, facere: qa priorem, quam abiurauit hęresim iterum approbat. Sed hęc de illo intelligenda sunt, de cuius priori lapsu semel

constitit,siue hoc ante abiurationem,siue post illam cōstiterit. Nam de illo solo loquitur textus in eodem cap. Accusatus,paragrapho ille quoque. Sed circa dicta in illo paragrapho duo mihi oriuntur dubia,quę non paruam vn̄r hr̄e difficultatem. Primum est,an is,qui ob solam uehemētem de hęresi suspicionem,omnem hęresim abiurauit,si post istam abiurationem hęreticos recepit, aut munera misit,aut aliquod illoꝝ quę in illo paragrapho enumerantur,fecit: sit dicendus relapsus. Et forte alicui uidebitur,quod sic: quia post abiurationem gn̄alem hęresis,iteꝝ in uehementem incidit hęresis suspicionē,hęreticos recipiendo,aut munera illis dando,uel mittendo. Ego uero duplici motus ratione contrarium dicendum esse puto. Prima,quia nullus est textus, quo dictum illud probari possit,imò si per coniecturas hic agere licet ex textu illius paragrapho magis conijcere licet hunc talem, de quo nunc disputamus,non esse dicendū relapsum: qm̄ si illum Papa iudicasset esse dicendum relapsum,non addidisset uerba illa, per quę manifeste ab illa regula generali illum excepit: sed generali uoce fuisset loquutus. Dicens autem de cuius lapsu in hęresim ante abiurationem constiterat,uel nunc constat,aperte satis expressit illum,de cuius lapsu nunquam constitit, nō esse dicendum relapsum. Scd̄a ratio est: quia omnis, q̄ scd̄m iura iudicatur relapsus,oportet,ut saltem semel sit aperte, & manifeste lapsus in hęresim, & de illa conuictus. Et ita pp unum apertū lapsum, & alium ex iuris fictione,aut pręsumptione,merito iudicabitur relapsus: sicut patet in duobus casibus,de quibus loquitur cap. Accusatus paragrapho primo. & paragrapho ille quoq;. Vbi autem sola fuit suspicio,etiam si semel,& iterum uehementem prębuerit de hęresi suspicionem,mea sententia non dicetur relapsus: quia suspicio,quę ex lege, & iure non oritur,id est,quam iura non approbant, & cōfirmant,nunqnam erit sufficiens,ut recte per illam q̄s possit damnari. Cum ergo nulla sit lex, quæ iubeat suspica

ri illum, qui propter solam suspicionem hæresim abiurauit, si postea hæreticos receperit, aut munera illis dederit, in fauorem hæresis hoc fecisse: conuincitur ut propter hoc non sit censendus relapsus: sed purgatio canonica est illi iniungenda, & grauius meo iudicio puniri debet propter secundam, quam præbuit suspicionē, quàm punitus fuit cum primam dedit. Secundum dubium & quidem multo mea sententia difficilius, est de illo cuius lapsus in hæresim, siue ante abiurationem, siue post, fuit manifestus, & notorius, & postea recepit hæreticos, aut illis dedit munera: sed tales hæretici, quibus munera dedit, non sunt suspecti de hæresi illa, in quam iste, q munera dat, fuit lapsus, imò constat tales hæreticos longissime ab illa hæresi distare, an qui huiusmodi hæreticis munera dedit, postquam ipse hæresim abiurauit, sit dicendus relapsus per textum illius, paragrapho ille quoque. Et uidetur quòd non: quia qn̄ aliquid lege sancitur propter aliquam rationem in ipsa lege expressam, q̄ legislatorem, ut sic statueret, mouit, si res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo possit aptari, credendum est illam talem sub lege non comprehendi. Quia lex (ut ait Panormitanus in capit. finali de rescriptis, non est aliud, quàm ratio ipsius legis. Ratio autem quam textus ille affert, ut qui post abiurationē hæresis receperit hæreticos, aut uisitauerit, aut munera illis dederit, uel miserit, sit dicendus relapsus, est quia (ut dicit) illum ex approbati à se prius erroris consequentia non est dubium illud fecisse. Hæc ratio cum ex sola suspicione, aut præsumptione procedat, & non ex facti euidentia, circa illum solū uim suam hr̄e uidetur, qui post abiuratam hæresim cōmunicauit hæretico fauenti eidem hæresi, in quam illum lapsum fuisse constitit, aut saltem communicauit hæretico fauenti alteri hæresi, quæ nimiam habet connexionē cum illa, in qua ille prius lapsus fuerat. Tunc enim ex tali cōmunicatione cum hæretico, merito præsumi debet, illum ad eandem, quam prius abiurauerat hæresim

rediisse: quia hæreticum illum defendentem recipit, uisitat, aut munera illi donat, uel mittit. Si tamen is, qui hæresim abiurauit, cõmunicat hæretico, de quo constat aliam ualde diuersam hæresim tueri, & non eandem, quam ille alius abiurauit, non uideo quõ ex hmõi conuersatione suspicari liceat istum ad eandem hæresim rediisse: cũ constet illum talem, cum quo conuersatur illi hęresi apte contradicere, de qua iste fuit olim conuictus. Forsitã hic aliquis mihi respondebit, quòd quamuis non oporteat ex tali conuersatione suspicari istum ad eandem hęresim rediisse, quam prius tenuerat, & postea abiurauerat, bene tñ pręsumere oportet istum in aliam hæresim incidisse, & hoc satis esse, ut merito relapsus dicatur. Cõtra hanc tñ rñsionem ipsemet textus agere uidetur: quia rõ quare textus dicit istum, q post hæresis abiurationem hęreticis cõmunicauit esse dicendum relapsum, est: quia pręsumitur ad prefatum errorem rediisse. Ex quibus uerbis colligere oportet illum, qui non dedit suspicionem rediisse ad pristinum errorem, non esse dicendum relapsum. Nec obstat, qđ dicitur in par. Eũ uero. illum qui generaliter hęresim abiurauit, si post ea in illam, aut aliã hęresim labatur, esse dicendum relapsum: quia textus ille non loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut pręsumptione dicitur relapsus: sed de illo. qui est aperte, & manifeste, & sine ulla fictione relapsus. Et certe, q semel de hæresi est conuictus, si post abiurationem hæresis generalem, in illam aut aliam hæresim aperte lapsus fuerit, dicetur relapsus. Qui nõ est bis de hæresi conuictus: sed ex iuris fictione dicitur relapsus, ut iuris fictio sit aduersus illum ualida oportet, ut in eandem recidat hæresim, de qua prius suspicionem dederat uehementem. Nam de hoc ita docet textus expresse in capite, accusatus. paragr. primo. Et ut mea clarius pateat snĩa, uerba textus in medium proponere decreui. Accusatus, inquit, de hæresi, uel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & uehemens suspitio orta erat, si hæresim in iudicio ab-

iurauit,& postea cõmittit in ipsa, cẽseri debet quadam iuris fictione relapsus. Hæc ibi. In quibus uerbis id annotandum est, quod ait: Et postea cõmittit in ipsa. Ex quibus uerbis satis aperte colligitur illum, qui post abiurationem cõmittit in alia hæresi, & non in illa, de qua prius uehementem dederat suspitionem, non esse dicẽdum relapsum. Et iuxta hunc modum, ego censeo intelligenda esse uerba quæ habentur in paragra. ille quoq;. Nam sicut in casu, qui ponitur in parag. I. præcedit uehemens suspitio, & postea sequitur apta cõmissio: ita econtrario in casu, de quo loquitur. paragr. ille quoq;. præcedit aperta cõmissio, & postea sequitur uehemens suspitio. Sicut ergo in casu primo, ut quis dicat relapsus, oportet, ut cõmittat in illa hæresi, de qua prius fuerat uehementer suspectus: ita etiam in casu secundo, ut dicatur relapsus, oportebit ut de eadem hæresi sit uehemẽter suspectus, de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidẽ, ut sic fiat, ratio ipsa suadet: qm̃ non est æquum ut paris omnino sint conditionis in iudicio, is qui de hæresi bis fuit aperte conuictus, & ille, qui semel tm̃ fuit conuictus, & iterum uehementer de hæresi suspectus. Per hoc enim mea snĩa distinguuntur, quod is, qui bis de hæresi fuit aperte conuictus, siue secundo in eandem reciderit hęresim, siue in aliam dicetur relapsus, pręsertim si postquam fuit primo de hæresi conuictus, omnem hæresim generaliter abiurauit. Qui uero semel tm̃ fuit de hæresi conuictus, & iter; uehementer suspectus, siue præcedat aperta cõmissio, & postea uehemens suspicio, siue econtrario, non dicetur relapsus: nisi ad eandem redierit hæresim, de qua prius fuerat conuictus, uel uehementer suspectus. Et ego quidem ita dicendum esse censeo: nisi aliquod sit ecclesię decretum, quod huic meæ snĩæ aperte repugnet. Nam si de ecclesiæ decreto, quod huic meę snĩæ aperte contradicat, utcunq; constiterit, statim hãc meam snĩam pro recantata haberi peto. Qm̃ ecclesiæ definitionem tanti facio ut in nulla re, uel latum pilum

ab illa discedere uelim. Potest adhuc alio modo aliqs dici relapsus pp uehementem suspicionem, ut puta, si primum de hæresi conuictus hæresim omnem abiurasset, & perpetuo carceri mancipatus fuisset, prout fieri mandatur in cap, Excõmunicamus. paragraph. si qui autem. de hæret. & inde ex carcere exijsset. Is certe dicetur merito relapsus: quia de primo lapsu fuit conuictus, & de secundo dedit uehementem suspicionem per hoc solũ, q̃ exijt à carcere. Nam ob hoc solum merito suspicari possumus, illum non uere pœnituisse, q̃ pniam iniunctã adimplere contempsit, & inde euenit, ut merito suspicemur illum ad pristinum redijsse errorem. Et huic sniæ fauet Abbas, qui in cap. cum non ab homine. de iudicijs, pertractans, qui sit dicendus incorrigibilis inter alios, quos ibidem sub hoc nomine recenset, illum etiam, qui impositam pniam peragere negligit, alijs adiungit. Et specialiter loquitur de illo, qui exit à carcere, in quo pp crimea fuerat reclusus, præsertim si uocatus à iudice nõ uult comparere. Et probat Abbas suam sententiam per, cap. ut famæ. de sentent. excom. & cap. literas. de præsump. & cap. Accedens. dist. 50. & cap. testimonium. de testib. Ille. n. (ut Abbas ait) dicitur emendatus, q̃ sui delicti fecit pœnitentiam. Sed difficultas est non parua de illo, qui iam omnem hæresim abiurauit, siue quia uere fuerat lapsus in hæresim, aut quia uehementem dederat hæresis suspicionem, si hic talis post illam abiurationem iterum labatur in hæresim: sed postea errorem cognoscens, sponte sua, & sine ulla accusatione accedit ad inquisitores, & corãm illis pctm̃ suum humiliter confitetur, & ueniam petit, an hic talis sit censendus relapsus, & per consequens incorrigibilis, & uelut talis puniendus. Et quod sit dicendus relapsus, probari posset per hoc: quia est bis in hæresim lapsus. Ego tñ censeo non esse dicendum relapsum, si uerum est illum uenire sponte sua, & ex uera peccati cognitione. Nullus. n. iudicari potest relapsus, nisi bis fuerit de hęresi cõuictus aut saltem

semel conuictus de lapsu, & iterum conuictus de uehementi suspicione. At hic, qui sponte sua uenit, non est dicendus secundo conuictus, non potest ergo dici relapsus, & per consequens nec incorrigibilis. Quo fit, ut sit necessario recipiendus ad ueniam. Oportet tamen, ut inquisitor diligenter perscrutetur, an re uera sponte sua uenerit, & peccatum suum fuerit confessus. Nam si ex timore probationum, quas forte contra se nouerat, illum uenisse constiterit, tunc iam merito dicetur relapsus: quia non zelo fidei: sed timore pœnæ suum fatetur peccatum, & merito credendum est illum non uere pœnitere. Declarato iam quis sit dicendus relapsus, nunc iam opus est, ut illum merito incorrigibilem esse dicendum ostendamus, & uelut talem fore puniendum. In re hac uideo non esse multis uerbis opus, cum aperta sit de hac re ecclesiæ definitio. Nam Lucius tertius huius nominis Pontifex, sic ait. Illos quoque qui post abiurationem præfati erroris, uel postquam se (ut diximus) proprij antistitis examinatione purgauerint deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, secularis iudicio sine ulla penitus audientia decernimus relinquendos. Hæc ille. Quæ uerba habentur in cap. ad abolendam. extra de hære. Sed hanc ecclesiæ definitionem multi hæretici subsannant, atque derident, & illam contra Christianam pietatem esse aliquibus rationibus cauillantur: sed omnes illorum rationes, quibus id agere contendunt, inanes, & (ut apertius dicam) irrationabiles prorsus esse, Deo duce, ostendemus. Primo obijciunt nobis Dei misericordiam, qui peccatori etiam millies in peccatum recidenti paratus est semper ueniam dare, si toties ille resipiscat, & ueram pœnitentiam agat. Oportet igitur (ut dicunt) ecclesiam, quæ illius est sponsa, ad sponsi sui imitationem agere, ut quoties hæreticus resipuerit, & ueræ pœnitentiæ signa dederit, illum recipiat, & illi indulgentiam præstet. Huic obiectioni respondet Alexander Papa huius nominis quartus in cap. super eo. de hæreticis lib. 6. Cuius uerba: quia propter nimiam breuitatem obscura sunt, ego aliquanto proli-

xius explicare decreui. Fatemur quidem quod obĳciũt, ueniam culpæ semper esse dandam peccatori, quotiescunq; ueram ille peccati pniam egerit, & semper esse illum ad ecclesiæ cõmunionem recipiendum: si uera pœnitentiæ signa ostenderit. Nam nihil eorꝝ, quę omnibus catholicis fidelibus ecclesia concedit, illi negari debet Audienda siquidem sunt peccata, quæ ille sacerdoti in auriculari cõfessione detegere uoluerit, quibus auditis: nisi aliud obstet, non est illi neganda pctõꝝ suoꝝ absolutio. Si Eucharistiæ sacrm̃ petierit, illi debet administrari. Vnctionis tñ extremæ sacrm̃ illi non ministrabitur, ppea, ꝗ iuxta beati Iacobi sniam, hmõi sacrm̃ non nisi ĳs, qui morbo corporali laborant ministrari debet. Post mortem, ecclesiastica sepultura illi uelut cæteris fidelibus catholicis concedetur. Non tñ consequens est, ut mors, aut pœna alia pp delictum hæresis, in quod relapsus fuit, non debeat infligi. Non.n. fieri necessario oportet, ut quoties culpæ indulgentia datur, pœnę etiam, ad quam pp culpam destinatus fuerat, indulgentia detur. Nam Deus etiam postquam peccato pepercit, pœnas subinde infligere cõsueuit. Pro qua re (ut alia omittam) illud est apertissimum testimonium, quod de Dauid Re
2.re.12 ge secundus liber Regum narrat. Hic.n. agnoscens culpæ grauitatem, quam in adulterio, & homicidio cõmiserat, eiusdem culpæ indulgentiam à Deo impetrauit. De qua testimonium reddidit Nathan propheta dicẽs: Transtulit quoq; Dñs pctm̃ tuum. Post hanc tñ culpæ remissionem, idem propheta prædixit illi multas calamitates, & pœnas eũ passuꝝ pp cõmissum scelus, quas omnes postea tolerauit, quamuis iam fuerat illi pctm̃ remissum. Ad hunc eundem modum ecclesia Xpi sponsa faciendum esse decernit, quæ hæreticum relapsum si resipiscat, ad pniam recipit pœnas tñ, ad quas pp crimẽ hæresis destinatus erat, illi infligere non formidat. Præterea secundo obĳciunt nobis hæretici. Petro quærenti à saluatore nrõ quoties fratri in se peccanti dimittere de

beat, & cum interrogatione proferenti sniam usque septies. Saluator noster respondit: Non dico tibi usq; septies: sed usq; septuagies septies. Quibus uerbis apertissime docuit semper fratri in nos peccanti debere dimittere. Hæc obiectio nihil prorsus mouet, neq; aliquid contra nos agit, qm̃ per illa uerba Xp̃s solum docet nos debere offensas nr̃as, hoc est, quæ contra nos fiunt, semper remittere, ita ut quoties in nos quis peccauerit, toties nos illi dimittamus. Aliam tñ esse habendam rationem in punitione eorum criminum, quæ sunt aperte contra diuinum honorem docet Augustinus in sermone tertio de plurimis martyribus, sic inquiens: Diligenter attendite fratres, & scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominem. Qñ.n. in nos peccant homines, si pœnitentibus ueniam non indulgeamus pctm̃ incurrimus, qñ autem aliqui in Deum peccauerint, si sine destrictione grãdi indulgere uoluerimus, participes nos eorum peccatis efficimus. Hæc ille. Quo fit, ut iudex quicunq; ille sit, cum non suas: sed Dei aut ecclesiæ, aut alterius reipublicę offensas punit, ad hmõi præcepti executionem non teneatur: ita ut cum nõ priuatas: sed publicas punit offensas, possit pro criminis q̃litate etiã pœna capitis punire, nec hmõi pœnam remittere teneatur, imò sæpissime non remittere teneatur. Hæreticus aũt non in solos delinquit iudices, aut prælatos, quos suo errore scandalizat: sed Deum, & ecclesiam illius sponsam multipl'r offendit. Primo, quia putat illos, aut fallere, aut falli posse, & ob hanc cãm illorum dictis obedire recusat. Secundo, quia fideles, qui membra sunt Xp̃i suo pestifero errore inficere & à Xp̃i corpore diuellere satagit. In cap. Vergentis. de hæret. dr̃, q; hæreticus diuinam offendit Maiestatẽ. Rursum tertio hæretici contra nos arguunt sic dicentes: Esto hæreticum hominem damnare liceat, & incorrigibilem punire, non tñ postquam primo relapsus est, statim censeri debet incorrigibilis, qm̃ Paulus Apostolus Tito scribens admonet illum, ut hæreticum hominem

Mat. 18 · Augu. · Titu. 3

post unam, & secundam correptinnem deuitet. Ex quibus uerbis colligunt ecclesiam contra Pauli sniam agere, quæ post primam correptionem hæreticum dãnat, & illum ptãti seculari tradit, ut ab illa prout uiderit expedire, plectatur. Et certe (ut ingenue uerum fatear) hæc Pauli uerba non parꝶ momenti hr̃e vñr aduersum nos: si ita à Paulo dicta esse constaret, prout nnnc à nobis citata sunt, & in cõmunibus biblijs hñr. Non tñ constat talem esse Pauli literam, qm̃ longe aliter multi sancti uiri illa Pauli uerba citant, legunt, & interpretantur. Neque illa diuersa Pauli lectio apud solos recentes authores inuenitur: qm̃ hoc parum datraheret publicoꝶ, & cõmunium biblioꝶ authoritati: sed cum apud peruetustos authores, eósque probatissimos non solum Latinos, uerum etiam Græcos reperiatur, facit, ut certi non simus quo pacto illa Pauli uerba legenda sint. Beatus
Ambr. Ambrosius in cõmentarijs super epistolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit: Hæreticum hoiem post primam correptionem deuita. Quę quidem lectio ualde diuersa est ab ea, quę in cõibus biblijs habetur.
Cypr. Beatus Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 78. hũc Pauli locum sub his uerbis citat. Hęreticum hominem post unam correptionem deuita. In quibus uerbis nullam de
Tertul. secunda correptione mentionẽ fecit. Tertullianus ĩ lib. de pręscriptionibus hęreticoꝶ hęc eadem Pauli uerba citans, post unam correptionem dicit hęreticum esse de
Iren. uitandum. Deniq; beatus Irenęus martyr, Apostolis satis uicinus lib. 3. aduersus hęreses, cap. 3. sic ait: Tantum apostoli, & hoꝶ discipuli habuerunt timorem, ut neque uerbo tenus cõmunicarent alicui eorum, qui adulterauerant ueritatem, quẽadmodum & Paulus ait: Hęreticum hominem post unam correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est, qui est talis, & à semetipso damnatus. Hæc Irenęus. In quibus uerbis Paulum dixisse refert hæreticum hominem post unam correptionem esse deuitandum, & non ad secundam expectandum. Quę aũt
sit uerior

ſit uerior litera, an hæc, quæ in cõmunibus biblijs habe tur, an illa, quam hi quatuor illuſtres, & uetuſtiſſimi autores citant, ego tantus nõ ſum, ut definire hoc poſſim, nec tam arrogans, ut hoc tentare audeam. Nam beatus Hieronymus in cõmentarijs ſuper epl'am ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli uerba aliter apud Græcos, quã apud Latinos haberi, Apud Græcos dicit ſolum reperiri poſt unam correptionem. In Latinis uero codicibus dicit legi, poſt unam & alterã correptionem. Quæ aũt iſtarũ ſit uerior litera Hieronymus non diffinit, qm̃ nullam illarũ improbat. Vt aũt argumẽto quod ex illo Pauli loco nobis ꝓponitur, rñdeam, dico, quòd Paulus illo loco non loquitur de illo, qui poſtquam ab hæreſi aliqua receſſit, ad illã, aut alterã redijt: ſed de illo, qui in eadem hæreſi perſiſtit, quamuis ſemel, & iterũ fuerit admonitus, ut hęreſim deſereret, & hunc talem dicit eſſe deuitandum, neque cũ illo eſſe amplius colloquendum: quia qui ſemel, & iterũ admonitus de errore ſuo, non uult corrigi, errare exiſtimat corrigentẽ, & timendum eſt, ne illum perdat, à quo admonetur, & docetur. Vnde Chryſoſtomus homilia ſexta ſuper epiſtolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum, poſtquam ex poſteriore ad Timotheũ epl'a cap. 2. alia Pauli uerba citauerat, quæ cum iſtis in faciem pugnare uñr, illa omnia conciliare uolens, ſic ait: Nempe illic de his loquebatur, de quibus corrigẽdis ſupererat ſpes, ac de his qui ſimpl'r reluctabãtur, non aduerſandi affectu ſed ſtudio diſcendæ ueritatis. Vbi uero manifeſtus fuerit omnibus, atque cõſpicuus aduerſarius ueritatis, cur obſecro pugnas incaſſum? Cur aerem cedis? Quid uero eſt, qđ ait: cum ſit à ſe ipſo damnatus? Quia profectò dicere non poteſt, nemo corripuit. Cum ergo poſt admonitionem in ea infidelitate perſtiterit, ex ſeipſo damnatus efficitur. Hactenus Chryſoſtomus. Ex cuius uerbis ſatis apte conſtat, illa Pauli uerba de illo eſſe intelligẽda, qui in eadem hæreſi perſiſtit, quem dicit ſemel, & iterũ admo-

Hiero. Chry.

nendum,& si credere noluerit,deuitandum.Si tñ hic talis hæreticus Deo inspirãte resipisceret,& postea diabolo suggerente iterũ in hæresim laberet, quid de illo agẽdum esset Paulus hoc ioco non docet. Quo fit, ut Pauli sñia,etiam iuxta uerba, quæ in cõmunibus biblijs hñr, nullo modo ecclesiæ determinationi contradicat.

Quàm iustum sit, & necessarium hæreticos punire. Cap. III.

Quamuis hęreseos crimen sit adeo pestilens,& intractabile,ut inter omnia humana scelera nullum sit,quod toti Christianæ reip.magis nocere possit, & cui minus medicari ualeat,non defuere tñ hæreticorũ patroni,q̃ ꝑ illorũ impunitate contẽdant, dicentes hęreticos nõ esse ob hæreseos crimen puniendos: sed diuino iudicio relinquendos. Qui hęc docẽt,si aliquis est in hac re coniecturis locus,ideo illos ita dicere credo,ut liberius, quas uelint,possint toti pplo hæreses prædicare. Optant q̃dem eas,quas contra ecclesiæ catholicæ doctrinam hæreses conceperunt,in publicum effundere: sed timore pœnæ, quam nimium reformidant,mutire non audent. Rẽ itaque suam agunt,qui hæc docent: quia suam uitam ultricibus pœnis castigari timent,cum alios sui similes cõspiciunt libera punitione confundi,& sibi ipsis impunitatẽ acquirere censent,si alios, quos in eodem crimine obligatos esse sciunt, minime puniendos esse conuincant. Vt autem hanc doctrinam falsam procul,& longissime ab ecclesia relegemus,oportet,ut multis urgẽtissimisq; rationibus conuincamus,iustam esse & necessariam,hęreticorũ punitionem. Primo igitur eos, qui hæc docent percontor,an id quod de hæreticis docent, ad omnes sceleratos homines ẽt pertinere censeant, ita ut nullum malefactorem hoiem quamlibet scelestũ puniendũ esse credant: sed oẽm talem diuino iudicio relinquendũ putent. Non credo hoiem aliquem: nisi demens ille sit, taliter sentire: qm̃ hoc naturali legi aptissime repugnat. Nulla enim est,aut nunquam fuit tam barbara gẽs,quę latrones,fures,homicidas,non acerrime puniat, qm̃ alis

nullius eēt tuta supellex, nullius uita secura, nullaq; respub. diu persisteret: sed omnes citissime perirent. Essent enim homines, ut pisces maris, è quibus maiores deuorant minores. Quo rerum ordine seruato, fieri necesse eēt, ut soli potentes uiuerēt, & nullus esset in republica pauperibus, & infirmis locus. Præter hanc naturalem legē, quæ omnium cordibus insita est, lex etiā diuina scripta talem sniam manifestissime damnat: qm̄ non uno tm̄, aut altero loco præcipit malefactores esse puniendos. Omitto pœnas illas, quas ueteris legis rigor peccantibus esse infligendas olim decreuit. Ipse pietatis fons, & magister Christus saluator noster apud Matthæū ait: mat.26
Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Et apostolus eius Paulus loquens de potestate a' Deo principib9 data, ait: Si malū feceris, time. Non enim sine causa gla Ro.13.
dium portat, Dei enim minister est, uindex in iram ei, q malum agit. Et apostolorum princeps eandem sniam cōfirmat inquiens: Subiecti estote omni humanæ creatu- 1. Pe.2
ræ pp Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum. Multa alia sunt ꝑ hac re testimonia: sed pro re tam aperta enarrare piget: quia uideo hæc satis superq; esse, nec esse pluribus opus. Si igitur fateri oportet malefactorem esse puniendum, peto causas, pp quas puniendus est, quibus assignatis cum eædem causæ militent contra hæreticos, quæ contra alios malefactores, colligemus inde, aut nullum malefactorem esse puniendum, aut hæreticum ēt puniri oportere. Duplicē constat esse causam, quæ uehementer urget, ut malefactores iuxta uariam suorum criminum qualitatem puniātur. Prima causa est ipsius malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc peccator primum punitur, ut pœna urgente discat benefacere. Vexatio siquidem (ut est apud Esaiam) dat intellectum auditui. Et Salomon Esa. 28
in prouerbijs ait: Stultitia colligata est in corde pueri, Pro.22
& uirga disciplinæ fugabit eam. Siquis autem hanc sa-

pientis sniam ad solos ætate pueros referri forte conten
dat, ut illi soli sint uirga disciplinæ erudiendi, & non se-
nes, neque iuuenes, audiat Hieronymum hæc Salomo-
nis uerba in cõmentarijs super prouerbia interpretan-
Hiero. tem. Multos, inquit ille, nouimus pueros sapientia præ
Hiere. ditos. Nam & Hieremias puer prophetiæ mysterium
Dan. 2 suscepit. Et Daniel scribit, quòd dedit Deus pueris ab-
stinentibus scientiam, & disciplinam in omni uerbo, &
sapientia. Vnde restat intelligere, quòd pueros hoc lo-
co non ætate: sed sensu paruulos significet, quales ueta
1. Cor. bat Apostolus esse eos, quibus ait: Nolite pueri effici
14. sensibus: sed malitia puuli estote. Huiusmodi enim pue
ros, id est animos stultitiæ, uel lasciuiæ, uel inertię dedi
tos, necesse est iuuenili disciplina castigari, & ad iustũ
uitæ tramitem prudentium uigore perduci. Hæc Hie-
ronymus. Propter hanc causam pientissimus Deus
qui non uult mortem peccatoris: sed magis, ut conuer-
tatur, & uiuat, sæpe ærumnis, & calamitatibus uarijs
peccatores in hoc seculo punit, ut uel sic eos erudiat, ma
la, quæ gesserunt agnoscere, & pro bonis, quæ culpa sua
amiserunt suspirare. Multi enim sunt, qui afflictionibus
uexati, coacti sunt intelligere pessima esse, qbus irretiti
sunt uitia, & sic priorẽ uitam deserentes, nouam incepe-
runt, & ueterem hominem cum actibus suis exuentes,
Eph. 4 induerunt nouum hominem, qui secundum Deum crea
tus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Et (ut alios mul-
Luc. 15 tos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas
in Euangelio, non paruo exemplo nobis suffragatur. Il-
le siquidem accepta portione, quę sibi hæreditario iure
contingebat, abiens in regionem longinquam, totam
substantiam suam dissipauit uiuendo luxuriose: sed acer
ba fame illũ postea cogente ad se reuersus didicit, quan
ta bona amiserat, q̃ in domo patris persistens habebat.
Et sic sapientior factus ad patrem redijt, pctm̃ agnouit,
Actu. 9 & misericordiam petẽs statim impetrauit. Paulus apo-
stolus cum antea uastator esset ecclesię, & Christiani

nominis acerrimus persecuror, iens in Damascum cęcitate corporis à dño percutitur, ut uel sic ad desiderandũ uerum lumen cordis cogeretur. Paulus igitur, qui in prosperitate cęcus mente fuerat, flagellorũ collyrio sanatus est, ut uisum mentis reciperet, & ad Dei obedientiam se prõptum offerret. Et ideo post impositionem manus Ananię, squamæ ex illius oculis cecidisse dicũtur, ut per squamas illas ex oculis corpis decidentes cęcitatẽ mentis decidentem intelligeremus. Ob hanc causam Paulus nos omnes admonet, ut tribulationes, quæ ueluti flagella quędam sunt, quibus Deus nos percutiens tanquam pr̃ erudit, patienti animo feramus. Quem.n. (inquit ille) diligit Dñs castigat: flagellat autẽ omnem filium quem recipit. In disciplina perseuerate. Tanq̃ filijs nobis offert se Deus. Quis.n. filius, quem non corripit pr̃? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis. Deinde pr̃es quidem carnis nr̃æ eruditores habuimus, & reuerabamur eos. Num multo magis obtemperabimus pr̃i spirituum, & uiuemus? Et illi quidem in tempore paucorũ dierũ scd̃m uoluntatem suam erudiebant. Hic autem id, quod utile est in recipiendo sanctificationẽ eius. Hactenus Paulus in ep̃la ad Hebræos. Quapp in posteriore ad Corinthios ep̃la de acceptis tribulationib⁹ gloriatur, sic inquiens: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Xp̃i. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustijs pro Xp̃o. Et Regius propheta diuinorũ flagellorũ uirtutem agnoscens, gratias Deo pro illis reddit, sic inquiens: Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas: prosperitate elatus p̃cepta Dei non plene didicerat, ut opere impleret: sed postea pœnis sęuiẽtibus humiliatus est, & sic didicit præceptis Dei obedire. Nam (ut Salomon ait) ubi est humilitas, ibi erit sapientia. His igitur præfatis percontari oportet eos, qui docent hęreticos nõ esse

Heb.12 · 2.co.12 · Ps.118. · Pro.11.

puniendos, an hæretici catholicam fidem deserentes agant bene, an male. Non puto uirum aliquem Xpianum adeo desipuisse, ut dicat hæreticos bene agere, & ob hęresim, quam tuentur sine crimine esse. Nam cum hęresis sit pctm̄, & tam magnum, ut totius Xpianæ structuræ euertat fundamentum, cõsequens inde est, ut hæreticus pro eo, quòd hæresim amplectitur, & tutatur male & pessime faciat. Si hæresis mala est, & hæreticus male facit illi adhærendo, consequens est, ut bonum sit hæreticum ab hæresi ad fidem catholicam conuertere. Pœnis autem, & afflictionibus urgentibus sæpe (ut experientia compertum est) hæretici ad fidem catholicam conuertuntur. Bonum igitur, & optimum est pœnis, & afflictionibus hæreticos punire, ut illis urgentibus fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur. Nam (ut optime quidam dixit) felix necessitas, quę nos ad meliora compellit. Præterea, si quis hominem ex aq̃ profunda, in quam se uolens ad mortem proiecerat, cõtra illius uoluntatem extraheret ad uitam, benefaceret: et si illum, cum posset, qualibet etiam maxima adhibita uiolentia, à morte eripe negligeret, malefaceret, & mortis reus apud Deum haberetur. Nam (ut Symmachus Papa ait) non est grandis dr̄ia, an lethum inferas, uel admittas. Mortem.n. languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit non excludit. Multo ergo melius facit iudex. cui ad malefactorum uindictam data est à Deo ptãs, si hæreticos, ut ad fidem catholicam conuertantur, per pœnas quamlibet duras cogit. Is.n. animam eripit à morte, quæ tanto est acerbior corporis morte, quanto anima multis interuallis corpus antecedit. Hãc argumentationem per locum à minori ad maius procedentem: qm̄ uehemẽter meo iudicio aduersarios urget, ut clarior illa euadat, operæprecium fore existimaui illã uarijs exemplis, & similitudinibus confirmare, quę Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem de hac re loquens adducit: Molestus est.n. (inquit ille) medicus

Sym. mac. pp. | Augu.

furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligã do, iste cędendo: sed ambo dirigendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius mãsuetudo falsa, crudelitas est. Si. n. equus, & mulus, quibus non est intellectus, morsibus, & calcibus resistunt hominibus, à quibus eorum curanda uulnera contrectantur, & cum inter dentes eorũ & calces sæpe homines periclitentur, & aliqñ uexentur, non tñ eos deserunt, donec per dolores, & molestias medicinales reuocent ad salutem: quãto magis homo ab homine, & frater à frẽ: ne in æternũ pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstabatur beneficium, qñ se persecutionem perpeti querebatur? Hactenus ex Augustino. Rursum quemadmodum paterfamilias se hẽt erga familiam suam, ita Rex, aut sacerdos, aut quiuis alius iudex circa regnum, aut prouinciam, aut quamlibet rempublicam sibi subiectam. Hoc. n. docet beatus Augustinus super Psalmum quinquagesimum, ubi patremfamilias alloquens, hęc ait: Qño ad nos pertinet uobis loqui in ecclesia, sic ad uos pertinet in domibus uestris agere, ut bonam rationem reddatis de his, qui uobis subditi sunt. Hæc ille. At paterfamilias tenet filios, & reliquos sibi subditos uerbo, & flagellis corripere, ut uel sic sapientiores fiant, & à malo ad bonum conuerti cogunt. Propter quod Salomon ait, qui parcit uirgæ, odit filiũ suum. Ex quibus aperte colligitur, ut Rex hæreticũ hominem uerbis, & flagellis corripere teneatur, ut uel sic illum ad fidem catholicam, quam in baptismo susceperat, redire cogat: quod si facere neglexerit, non ex charitate amator: sed contra charitatem Osor hæretici merito censebitur. Nam (ut recte Salomon ait) meliora sunt uulnera diligentis, q̃ fraudulenta oscula odientis. Denique (ut huic primæ causæ punitionis malorũ finem imponamus) si ad emendationem malorũ procurandam bonum est, ut mali puniantur, consequens est, ut tanto melior sit pctõris alicuius punitio, quanto peius est pec

Angu.

Pro. 29

Pro. 27

catum, quod ille cōmisit. Quia quanto peius est pctm̄, tanto melior erit illius emendatio & per consequens tāto melior (modo cætera sint paria) erit punitio, quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At crimen hęresis (ut supra docuimus) est pessimum. Optima est ergo hęretici punitio, quę illum ad hęresis reuocationem, & abiurationem faciēdam quodam modo cogit. Secunda causa, pp quam bonū est, & necessarium malefactores punire est publica, & cōis totius reipublicę utilitas, ut uidelicet cęteris, qui tales punitiones conspiciunt, incutiatur timor, qui eos à malo auertere cogat. Hora. Nam (ut egregius poeta ait) oderunt peccare mali formidine pœnę. Postq̄ aūt pctōres timore pœnę ducūt in desuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex consuetudine paulatim dulcescit. Vñ Augus. Augu. super Psal. 127. Cum per timorem gehennę continet se hō à peccato, fit consuetudo iustitię, & incipit, qđ durū erat amari, & incipit timor excludi à charitate, & succedit timor castus, quo timemus ne tardet, ne discedat ne eo careamus. Ille utilis: sed non permanet in ęternum, ut iste. Hęc Augustinus. Quapp Christus saluator noster sępe peccatoribus durum Dei iudicium, ut inferni pœnas minatus est, ut per timorem gehennę illos à peccatis reuocaret ad pniam. Licet. n. meliores sint, qui amore ducuntur, plures tñ sunt, qui à timore cogūtur ad bo-
Ps. 110. num: & hi non mali. Nam timor Dñi initium est sapien-
1. Ti. 5. tiæ, & uiam parat ad charitatem, Propter hanc causam Paulus Timotheo scribens, ait: Peccantes corām omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnę homines à malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc cām iubet, ut publice peccantes corām omnibus arguat, ut aliquorū punitio multos à malo deterreat. Si aūt publice peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde pręstaretur occasio ad quæcunq̄ facinora cōmittenda. Facilitas siquidem ueniæ incentiuum præbet delinquendi. Et sapientissim⁹

Salomon ait: Etenim quia non profertur cito cõtra ma Ecc. 8.
los sniã absq; timore ullo filij hominum perpetrant ma
la. Propter hanc cãm Aristo. 10. Ethico. cap. 9. censet iu-
stum esse, ut legum transgressoribus pœnę aliquę statuã
tur a republica, quatenus per illarũ metum homines ad
legum obseruantiam cogantur. Multitudo (inquit ille) Arist.
necessitati potius, quam rationi, & pœnis, quam hone
stati paret. Idcirco sunt, qui legumlatotes oportere cen
sent ad uirtutem inuitare, ac prouocare honestatis gra-
tia, propterea quòd ij qui probi sunt, ob consuetudinem
pręcipue obtemperabunt: aduersus autem inobedien-
tes, & hebetiores ingenio, castigationes, pœnasque in-
stituere, at eos, qui curari, atque emendari nequeunt ex
trudere, atque exterminare. Probrum enim hominem et
ad honestatem uiuentem, rationi obtemperaturum esse
inquiunt: improbum uero uoluptatem affectantem do
lore afficiendum esse perinde atq; iumẽtum. Hactenus
Aristoteles. Ex hac secunda iustæ punitionis causa aper
tissime colligimus, bonum esse, & necessarium hæreti-
cos punire, ne illorũ impunitas alijs ansam præbeat, q̃s-
cunque uoluerint hæreses publice prædicare, & doce-
re. Hoc. n. manifesta experientia compertum est, prouin
cias illas, in quibus seuera contra hæreticos uiget iusti-
tia, multo plus ab hæresibus esse purgatas, quàm illæ, in
quibus effręnata est omnibus concessa licentia docen-
di, & prædicandi, quicquid libuerit. Huius rei testis fide
lissimus est nostra Hispania, ad quam propter uerbum
disciplinæ rigorem in ea aduersus hæreticus uigentem,
uix ullus est ausus accedere ad Lutheranam sectam prę
dicandam, aut docendam: quamuis multi ex hac pestife
ra factione per reliquas ferè omnes Christiani orbis ꝓ-
uincias peruagentur. Si uel mediocri aliquo disciplinæ ri
gore aduersus hæreticos usa fuisset Germania, nec tantũ
fidei catholicæ detrimentum fuisset experta, nec tã mo-
lestam, & tam periculosam hæreticorũ infestationem
pateretur, sicut nunc patitur. Quia illorũ effrontem, &

nimis effrenatam audaciam timor duræ punitionis repressisset. Quibus timore perterritis, si illi correcti, & emendati non fuissent, hoc saltem non spernendum cõmodum inde hausisset Germania, q̄ suæ hæreseos uirus, quod mente conceperant, non fuissent ausi in populum euomere, & sic non tantus populus fuisset illorũ pestifera doctrina infectus. Merito igitur sapientissimus
Pro.29 Salomon ait: Virga, atque correctio tribuit sapientiam, puer autem, qui dimittitur uoluntati suæ confundit matrem suam. Quæ uerba interpretans beatus Hierony-
Hiero. mus in cõmentarijs super prouerbia ait: Puer nanque, quem frequentissime corripiendum, & erudiendum admonet, populus Dei est, qui si non assiduis monitis, & increpationibus sacerdotum fuerit castigatus, confusionem generat ecclesiæ, detrahentibus his, qui foris sunt religioni fidei Christianæ. Hæc Hieronymus. Ideo igitur Germaniæ populus nunc ecclesiam matrem suam confundit: quia suæ dimissus est uoluntati, qui si uirga, & correctione fuisset eruditus, accepisset ab ea (ut Salomon ait) sapientiam. Ex his omnibus apertissime colligimus, aut nullum quamlibet sceleratum hominem esse puniendum, aut hæreticum esse etiam puniendum: quia bonũ est, hæretici sicut cuiuslibet alterius pc̃toris emẽdationem per pœnas procurare, & bonum est timorem alijs incutere, ne hęreseos uenenum, quo populus infici possit, passim coràm illo euomere audeant. Si is, qui in rẽpublicam peccat, merito puniri potest, consequens est, ut hęreticus etiam iustissime puniatur: quia hęreticus ẽt in rẽpublicam peccat. Vnde pijssimus Imperator Theodosius in lege, Manichęos. C. de hęreticis, ait: Quod in religionem diuinam cõmittitur, in omnium fertur iniuriam. Pręterea si Rex, aut Eps, aut quęuis alia publica potestas ualet punire peccantes in proximum, & in rempublicam, consequens est, & necessarium, ut multo magis punire ualeat eos, qui peccant in Deum, & in ecclesiam. Quia multo grauius hi, quàm illi peccãt, & ob hoc mul-

to etiam grauius puniri debent. Nam (ut in primo libro 1. Re. 2
Regum ait Eli sacerdos) si peccauerit uir in uirum placari ei potest Deus: Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Hęretici aũt: quia contra ecclię catholicę doctrinam pertinaciter sentiunt, credunt ecclesiã ipsam errare. Qui autem ecclesiam credit errare necessarium est, quòd credat, aut Deum errare, à quo illa regitur, & docetur, aut Deum ecclesiam suam sic deseruisse, ut illã nec regere, nec docere uoluerit, contra id, quod ipse ante sæpe promiserat. Quidquid autem horum de Deo hæretici sentiant, grauissime in illum, sic sentientes peccabũt: quia per hęc, aut Deum mendacem, aut ignorantẽ, aut in promissis minime fidelem faciunt. Cum igitur tam grauem iniuriam Deo inferant hęretici, oportet ut grauius illi sint puniendi, quàm si essent in hominem aliquẽ, aut in totam rempublicam iniuriosi. Non.n. ob aliam causam Principes Romani, ac reliqui omnes Principes Gentiles tam atroci persecutione insectati sunt apostolos, ac reliquos martyres: nisi quia idola sua neglexerũt, & illis publice detrahebãt. Non persecuti sunt apostolos pp pacis turbationem, aut propter reipublicę proditionem, aut propter quęuis alia crimina. Quoniam apostoli fuerunt uiri pacifici, nihil contra rempublicam tentantes, nemini nocentes, omnibus bñfici. Nihil bono statui reipublicæ contrarium, illis tanquam malefactoribus unquam obiectum est: sed dũtaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipsaq; uilipendebant. Ideo Principes, ac Reges tanquam suorum falsorum deorum zelatores, in eorum uindictam exarserunt. Putabant quidem, & merito, peccata in Deum multo grauius esse puniẽda, quàm peccata in hominem. Ob quam causam nõ dubito illos, si uerum Deum cognouissent, multo acerbius in hæreticorum punitionem fuisse exarsuros, quàm tunc in apostolos seuierunt. Rursum omnis persona, aut respublica habens ptãtem coactiuam, potest subditos suos obligare ad ea, quæ ad pacis, & tranquillitatis obseruationẽ sunt

necessaria. Siquis autem illa prætermittens, pacem turbauerit, iuste potest illum iuxta criminis qualitatē puni re. Nihil est aūt quod magis ecclesiæ pacem, & unitatē tollat, quàm hæresis. Quia per illam quisque hæreticus se à fidei unitate separat. Et propter hanc causam hæretici omnes dñr schismatici, hoc est, diuisores: quia fidei, & ecclesiæ unitatem diuidunt. Iuste igitur hæretici puniuntur tanquam pacis ecclesiasticæ turbatores. Dein-
2.co.10 de Paulus (ut ipse testatur) in prōptu habebat ulcisci omnem Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Christianis Principibus non licebit ulcisci hæreticoꝶ inobedientiam, & rebellionem, qui improba quadam, & pertinaci audacia contra eccl'iæ doctrinam insurgunt, & illius uerissimis dictis obedire contēnunt? Insuper hæretici (ut
2.Ti.2 Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & sermo eoꝶ, ut cancer serpit: quia quotidie magis, ac magis occupat, & deuorat, & maculat mentes eoꝶ, qui illos audiunt, & cum illis uersantur. Ne igitur licentiosa impunitate audaciores facti amplius grassentur, & magis quotidie noceant, bonum est duris illos pœnis reprimere, ut metu pœnarum exerriti nocere desinant. Accedit ad hęc totius catholicæ ecclesiæ consensus, quæ à multis retroactis seculis hæreticos puniendos esse censuit, ut ꝑ pœnas illos sapientiores faceret, & tanquam lupos ab ouibus arceret. Paulus uas electionis quendam pseudo prophetam cæcitate percussit, eo quòd Sergium Paulū proconsulem auertere quærebat à fide. Nam (ut aposto loꝶ narrat historia Paulus plenus spiritu sancto intuens
Act.13 in pseudoprophetam dixit? O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere uias domini rectas & nunc ecce manus dñi super te, & eris cæcus, non uidens solem usque ad tp̄s. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circū iens quærebat, qui ei manum daret. Si tanta seueritate usus est Paulus in pseudoprophetam, eo quòd proconsulem quærebat auertere à fide, credendum est illū mul

to maiore seueritate fuisse usurum contra Lutherum, & alios huius temporis hęreticos,qui non solum unum proconsulem:sed multos proconsules,Duces,Marchiones, Episcopos,Archiepiscopos,multas ciuitates , multasq́ prouincias auerterunt a fide.Innocentius primus huius nominis Pontifex Cathaphrygas exilio damnauit. Gelasius Papa Manichęos in urbe repertos exilio puniuit. Recharedus Hispaniarum Rex olim Arrianos omnes in Hispania existentes militia priuauit. Nec ullum liberi hominis munus illos obire permisit. Imperatores Theodosius,& Martianus uarias contra hæreticos statuerũt pœnas quę habentur in codice Iustiniano titu.de hęret. Constat iam apertissime (ut opinor) maxime illos errare.qui pro hęreticorum impunitate contendunt: & ipsis hęreticis,quibus impunitatem optant,esse multo peiores: quia ansam illis prębent,ut omnes, quas uelint hęreses libere pręedicent,& doceãt.Vnde beatus Gregorius exponens illud Iob,qđ de diabolo sub nomine Behemoth loquitur dicens: Protegunt umbrę umbram eius,sic ait: Vmbrę quippe sunt diaboli,omnes iniqui qui dum imitationi iniquitatis eius inseruiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem umbrę eius sunt plr reprobi, ita singulariter umbra eius est, unus quisq́ peccator. Sed dum doctrinę iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittũt, umbra behemorh istius, umbram eius protegunt: quia peccatores quiq́ in quo sibi male sunt conscij, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbrę umbram eius protegunt,dum nequissimorum facta, nequiores peruersis patrocinijs tuentur. Et paucis interpositis subdit.sic fit, ut summa criminum dum defenditur,augeatur: & uniuscuiusq́ nequitia eo fit ad perpetrandum facilis,quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quiq́, seu extra,seu intra sanctam ecclesiam esse uideantur,tan

Innoc. primus
Gelas.
Rech.
Theo.
Mart.
Iob,40
Greg.

to se apertiores Dei hostes exhibēt, quāto maiores sunt patroni uitiorum. Hactenus Gregori.

Respondetur obiectionibus eorum, qui pro hæreticorum impunitate contendunt. Cap. 4.

Vix ullum est tam apertum mendacium, quod non possit ab eo, qui mentiri, & decipere optat quadam ueritatis imagine adumbrari. Sic etiam non desunt his, qui hęreticos impunitos esse uolunt, argumenta quędā quā uis falsa, quibus suū errorem aliquo ueritatis colore alijs suadere conantur. Vt igitur catholica ueritas clarior, & firmior maneat, opus est eorꝫ obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus catholicam ueritatem oppugnāt prorsus euertere. Primo ergo obijciunt, Deo non placere coacta seruitia: sed uoluntarie esse illi sacrificandum, atque inde colligūt neminem ad fidem, aut aliqđ aliud bonum esse cogendum. Nemo enim (ut aiunt) ad id cogendus est, ex quo nullam pōt consequi utilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur à Deo recipere pręmium. Nam apostolus cū Corinthios
2. cor. 9 ad eleemosynas hortaretur, ait: Vnusquisque det prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Ex quo datur intelligi, quòd qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum.
Augu. Huic obiectioni rñdet beatus Augustinus sic inquiens: Si uoluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum uerbis corripere: sed etiam latera eius tūdere, ut ad bonam disciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomon dicit: Tu percutis eum uirga, animam autem eius liberas à morte. Si aūt mala uoluntas suæ semper permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem
Ez. 34 non reuocastis, perditum non inquisistis? Et uos oues Christi estis, characterem dñicum portatis in sacrē, qđ accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo displiceamus: quia reuocamus errantes, & quærimus perditos.

Melius enim facimus uoluntatem domini monentis, si uos ad ouile eius redire cogamus, quam consentiamus uolũtati errantium, ut perire uos permittamus. Hęc Augustinus. Et ponuntur hęc uerba in cap. displicet. 23. q. 4. Sed quia in his uerbis Augustinus absolute, & sine ulla distinctione loqui uidetur, ut omnis sine ullo discrimine possit ad quodlibet bonum cogi, nequis ex uerbis illius male intellectis decipiatur, admonere decreui lectorem, ut intelligat non omnes iuste posse cogi ad fidem: sed consyderandam esse illius, qui cogitur qualitatem. Siquis nunquam fidem Christi suscepit in baptismo, sicut sunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Pagani, is certe non est minis, & terroribus compellendus ad fidem: quia credere uoluntatis est. Siquis uero fidem iam semel in baptismo suscepit, & postea eam deseruit, quẽadmodum apostatæ, & reliqui hæretici faciunt, is merito compellendus est, ut fidem quam semel suscepit, teneat. Ratio aũt huius discriminis est: quia iure naturæ quisq; obligatur, ut quod semel promisit, reddat: & sic ex eodem iure oritur, ut ptās publica possit illum cogere ad promissa seruanda. Licet. n. cuiq; liberꝫ sit aliquid promittere, uel nõ promittere: tamen postquam illud promisit, iam nõ est in eius potestare, seruare promissum, uel non seruare. Nã per promissionem suam se subdidit potestati publicę, ut possit ab ea ad seruandum promissum compelli. Idem prorsus dicendum est de uoto, & redditione uoti. Vouere siquidẽ libertatis est, reddere autem necessitatis. Ad primum quidem nemo cogitur, ad alterꝫ uero iuste quisque compellitur. Iudæis, & Sarracenis, & cęteris infidelibus liberꝫ est fidem uelle suscipere, uel non suscipere. Liberꝫ dico nõ quidem ad beatitudinem consequendã. ita ut sine fide possint uitam cõsequi sempiternam sicut cum ea: sed liberꝫ dico, quo ad publicam humanam potestatem: sed quia non sunt in hoc publicę potestati subiecti, ut possint ad fidem catholicam suscipiendam compelli. Postquam aũt iam fidem in baptismo susceperũt:

quia tunc se illam in posterꝝ seruaturos promiserunt,merito ad id,quod susceperunt tenendum,& quod promiserunt seruandum,compelli pñt. Hæc nostra sententia confirmatur authoritate concilij Toletani quarti,quod in capite suorꝝ decretorꝝ.56.postquã definierat Iudæos & Sarracenos non esse ad fidem catholicam cogendos ita ait. Qui aũt iam pridem ad Christianitatem uenire coacti sunt,sicut factum est tpibus religiosissimi Principis Sisebuti: quia iam constat eos sacris diuinis associatos,& baptismi grãm suscepisse,& chrismate unctos esse,& corporis & sanguinis dñi extitisse participes:oportet, ut fidem,quam etiam ui,uel necessitate susceperũt, tenere cogantur,ne nomen dñi blasphemetur, & fides, quam susceperunt,uilis ac cõtemptibilis habeatur.Hæc concilium Toletanum. Quæ uerba hñr in uolumine decretorꝝ in cap.de Iudæis.45.dist.Ex quibus uerbis clarissime patet hȩreticos esse ad fidem catholicam,quam deseruerunt,cogendos. Quod autem obijciunt,neminem esse cogendum ad id,ad quod inutiliter cogitur,fateor. Sed nunquid hæreticus inutiliter cogitur ad fidem suscipiendam? Minime. Quia multiplex ex hac compulsione succedit utilitas. Prima est ipsius hæretici emendatio:quæ ex punitione facile oriri potest:qm̃ sȩpe aliquid timore incipitur,& tandẽ perfecto amore finitur,et tũc

1. Io. 4 (ut btũs Ioãnes in sua.1.Canonica epistola ait)perfecta charitas foras mittit timorẽ.Sed obijciũt multis ista nõ ꝓdesse:sed per tales pœnas multos fictos Xp̃ianos fieri, q etsi publice se dicant fidẽ tenere,mẽte tñ negãt. Huic obiectioni ego iuxta btũm Augustinũ rñdeo, ꝙ non iõ contẽnenda est medicina:qa aliquorꝝ insanabilis pestilẽtia ꝑ illã non sanat.Non est.n.uitiũ medicinæ:sed morbi,cum ea,q̃ alijs morbis medicina succurrit,alicui eiusdem generis morbo non medetur. Deinde etiam si aliquibus hmõi compulsio ad salutem non prosit, non tñ ideo inutilis censenda est: quia tunc publica cõsiderãda est utilitas,q̃ multo maior est, ꝙ̃ priuata.Nã ꝑ talẽ punitionem

tionem cohibentur hæretici,ne suas hæreses publice prædicent,& doceant:et sic sua pestifera doctrina totã rem publicam inficiant.Magna inficiant. Magna siquidem est totius reip.utilitas, si illa à pestiferis hæreticorum doctrinis immaculata custodiatur. Vnde colligimus melius esse,hoc est,minus malum,occultos hæreticos tolerare,quàm publicos permittere:quia hi per effrenatam, licentiosamq́ audaciam multo nocentiores fiunt, quàm illi,qui timore pœnæ ueluti freno quodam cohibiti, in publicum prodire non audent. Secundo sic arguunt: Hæretici uerbis,& rõnibus conuincendi sunt, nõ sunt ergo pœnis,& afflictionibus ad fidem cogendi. Consequentiam dicunt esse notam,& assumptũ probant:quia beatus Petrus docet debere nos omnes esse paratos reddere rõnem omni poscenti de ea,quæ in nobis est fide. Fateor quidem (& hoc ipsum iam supra docui) bonũ esse prius hęreticos uerbis admonere, rationibus illos iuxta cuiusque hæretici conditionem applicandis, de sua hæresi conuincere: sed quia multi sunt adeo pertinaces,& indurati,ut citius frangantur, quam emendentur, opus est circa illos id agere, quod beatus Isidorus ait: Qui blando uerbo(inquit ille)castigatur, & non corrigitur, necesse est,ut acrius arguatur. Cum dolore abscindẽda sunt,quæ leniter sanari non pñt. Hæc ille. Pastor, qui uidet lupum inuadentem gregem ouium, uocibus primo contra illum clamat,ut uel sic illum à grege arceat: & si uocibus illum minime deterreri conspicit baculo, & funda,& gladio, & sagitta si opus est, illum aggredit, ut à grege propellat,& sic oues illęsas custodiat. Pastores sunt ecclesiæ Pręlati,qui uigilant super subditos, tanquam super oues sibi cõmissas, pro quibus sunt Deo reddituri rationem. Lupi aũt,qui his ouib[9] maxime nocẽt, hæretici sunt,de quibus saluator noster apud Matthęũ ait: Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium,intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus apostolorum,hæreticos appellauit

1. Pe. 3

Isidor.

Mat. 7

Act. 20

lupos sic inquiens: Scio qm̄ intrabunt post discessionē meam lupi rapaces in uos,non parcentes gregi. Ne igit hæretici alijs noceant, oportet illos tanquam lupos rapaces flagellis,& sustibus pcutere,si admonitione blāda non compescuntur. Coguntur medici multas,& uarias perquirere medicinas cum uident usitata, & cōmunia remedia non proficere, & quo magis incrudescunt morbi,eo efficaciora sunt quęrenda antidota,q̄ illos ab humano corpore citius,& melius propellere ualeant. Bonum certe,& optimum salutis medicamen circa hęreticos ad fidem reducendos est lenitas, & mansuetudo,per uerba monitoria,& sermonū blanditias. Cum uero hoc pharmacum ob induratam hæreticoꝝ malitiam nihil illis prodesse cognoscitur, debent hi, quibus talium morboꝝ est cura cōmissa, asperioribus in illos, & acerbioribus uti medicamentis. Nam dominus,& re-
Ioan.2 demptor noster Iesus Christus totius lenitatis & mansuetudinis exemplar,facto ex funiculis flagello numularios oēs è templo eiecit,oues quoque,& boues eoꝝ, æs illoꝝ effudit,& mensas subuertit. Si hoc numularijs fecit,multo acerbiorē se hęreticis præstitisset: qm̄ multo grauius hęreticoꝝ, quam numularioꝝ est pctm̄, & multo plus hæretici, quàm numularij ecclesiæ nocere pn̄t. Tertio sic arguunt hi,qui pro hæreticoꝝ impunitate contendunt. Perfecta uiuendi forma,quam xpiani omnes tenere debent,in sacro euāgelio,& in Pauli, & cæteroꝝ apostoloꝝ epistolis plenissime continer̄. Euāgelium aūt,apostoloꝝ epistolæ nō docent christianos debere Principum fauorē contra hæreticos implorare,neque Principes debere molestiā aliquam hæreticis inferre: ergo Principes,qui hæreticos puniunt,& q ad hanc punionem Principū fauorem implorant, cōtra Christi, & apostoloꝝ doctrinam faciunt. Huic obiectioni dupliciter r̄ndeo. Primo quidē nego nullā esse in sacro euāgelio,& in apostoloꝝ epistolis, de hæreticoꝝ punitione doctrinam. Nam Christus saluator nr̄ de fratre pec-

catore rep̄henso, & non emendato loquēs, apud Matt. mat. 18
ait: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, &
Publicanus. Et paulo ante in eo. cap. dixit: Vę homini il
li, per quem scandalum uenit: expedit enim ei, ut suspen
datur mola asinaria ad collum eius, & demergatur in p̄
fundum maris. At nulli sunt, per quos grauius nascatur
scandalum, quàm per hęreticos, expediens igitur est, ut
suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergāt
in profundum maris. Et Paulus apostolus p̄cepit hære- Titū. 3
ticum hoīem semel, & iterꝫ admonitū fore ab hominū
consortio deuitandū. Et Galatis scribens satis aperte in
sinuat hæreticos ab hoīum cōione propellendos, sic in-
quiens: Vtinam abscindātur qui uos conturbāt. Nulli au Gal. 5.
tem sunt qui grauiores, & magis noxias turbationes in-
ter fideles excitent, q̄ hr̄tici: qui nouas quotidie fin-
gunt doctrinas, quibus Dei ppl'm ab unitate fidei sepa-
rate cōtendūt. Deinde & si in sacro euangelio, aut apl'o
rum catholicis epl'is nulla de hęreticoꝝ punitione repe-
riretur aperta doctrina, non tñ ideo cōsequens est illoꝝ
punitionem non esse iustam. Qm̄ tunc consulto, & ex ī-
dustria, hæreticoꝝ punitio tacita fuit ne fides sacri euā-
gelij humanæ tribueretur potētiæ. Nam cum ea, q̄ fide
creduntur, oēm humanum superent intellectū, oporte-
bat fidem euangelij diuinæ ascribere uirtuti, & non hu-
manæ sapientiæ, aut potētiæ. Propter hoc xp̄s saluator
noster primos discipulos suos, p̄ quos fides euāgelij p̄-
dicanda erat, non sumpsit philosophos, aut alios uiros
doctos: sed simplices, & idiotas, & prorsus illiteratos.
Ita etiam ne eadem fides humanæ imputaretur poten-
tiæ oportuit fidem hanc non per Imperatores, aut Re-
ges, aut duces, aut quoslibet alios mundi potentes: sed
per hoīes pauperes, & infirmos, & impotētes per totū
orbem prædicari. Postqnam aūt iam semel per totū or-
bem fides euangelij fuerat prędicata, & Principes terrę
uiuificę crucis uexillū portantes sub xp̄i nomine milita-
re cœperunt, & diademata Regum obedientiæ fidei se

subsiderunt, iam tunc oportuit, ipsam fidem contra hæreticos, acerbissimos eiusdẽ fidei hostes, regũ & Principum armis foueri, & eorũ authoritate, & maiestate cõ-
2. Re. 2. solidari. Quẽadmodum. n. olim Dauid licet Rex erat, et ex mandato Dei per Samuelem ꝓphetam unctus, patiẽter expectauit, & mansuete cum Saule egit, donec Deus Saulem de medio sustulit, quo è uita sublato regalia omnia exercuit, sic ẽt ecclesia nõ est à principio ꝑtãte gladij materialis in suos subditos usa: sed cũ omni mansuetudine expectauit, donec Deus iugo suo colla Regũ terræ subderet. Quarto argumẽtantur contra nos ab exemplo apostolorũ, & aliorũ ecclesiæ procerũ, qui in principio nascentis ecclesiæ, fidẽ catholicam uerbo, & exẽplo perfectissime docuerunt. Illi. n. (quamuis multi tunc erãt hæretici, uidelicet Simõ Magus, Menãder, Saturninus, Cerdon, Ebion, Cerinthus, Martion, Valentinus, alijq́ plures, quos enumerare nõ est opus) nunquam tñ legũtur Principum terræ fauorem, aut auxilium cõtra hæreticos implorasse, neque ab illis petijsse, ut hæreticos pœna aliqua punirent, qua illos ad catholicã fidem redire compellerent. Non licet igitur xpianis nunc fauore Principum hæreticos ꝑsequi, alioqn discedẽt longissime ab apostolorũ imitatione, quod maxime reprobandũ est. Hanc obiectionẽ (ut testatur Aug. super Ioannẽ) opposuerũt Donatistæ hæretici cõtra catholicos, qui Principum fauore iam tunc hæreticos persequebãtur. Sed hãc obiectionem facile refellit beatus Aug. dicens, quòd in principio nascentis ecclesiæ ideo apl'i, & eorũ successores non petierunt Principũ fauorem contra hæreticos: quia nullus tunc Imperator, aut Rex obediebat Euãgelio, nullus tũc fidem xpi redemptoris nostri susceperat. Sub illis quidem tpibus Principes Romani fuere Nero, Domitianus, Traianus, Decius, & alij similes crudeles tyranni, qui oẽs fidem catholicã acerbissime sunt ꝑsecuti. Nondum tũc impletum fuerat, quod Spũs sanctus ꝑ
Psal. 2 os Dauid ꝓdixerat. Et nũc reges intelligite, erudimini,

qui iudicatis terrā. Seruite dño in timore, & exultate ei cum tremore. Et iterū: Et adorabūt eum oēs reges terrę: oēs gentes seruient ei. Qūo apl'i, & q illos ꝓxime sunt secuti, fauorē, & auxiliū tūc peterēt, ab illis, quos sciebāt esse fidei xp̄ianæ aptissimos hostes? Non.n.tam stupidi, & dementes erant apostoli: ut ab his, quos optime nouerant: fidem catholicam ardentissime persequi, fauorem pro eiusdem fidei tutela contra hęreticos peterēt. Quod ergo apostoli, & illorū proxime uicini, non petierunt fauorem Principum contra hæreticos, non fuit qa hæretici non fuissent punitione digni: sed quia gladius Gentilium Principum, & Imperatorū nōdum seruiebat Euangelio. Postquam aūt Imperatores sacro baptismate sunt abluti, & Chr̄o nomina dederunt, & de eius nomine gl'iari cœperunt: iam tunc Christiani fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt. Nam à magno Constantino uiri catholici in concilio Nicæno petierunt auxilium, quo possent hr̄ticos extirpare, quorum petitioni pijssimus Imperator libentissime annuit, & sic Arrium cum suis asseclis damnauit exilio: quia fidem Nicæni concilij nolebat recipere. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione oīum bonorū suorū: priuauitq; illos omni hæreditaria successione. Horū exempla sequuti alij Imperatores, & Reges Christiani, uarias successu tpum contra hæreticos leges ediderunt: ut per legum seueritatem, insanam hæreticorum audaciam cōpescerent. Hac etiam de causa (ut Augustinus ait) cum multi ex septuagita discipulis à Dño, & saluatore nostro discedissent, & arbitrio suæ malę, et impiæ discessionis ille eos permisisset, cęteris duodecim, qui permanserant dixit: Nunquid & uos uultis abire? Hoc quidem tunc saluator nr̄ fecit; quia quamuis magnam hr̄et tunc etiam potestatem, qua uti potuisset illos puniendo, & compescendo, prius tn̄ elegit cōmendare humilitatem. Tunc enim spretus erat Christus, & nondum adorabant illum Reges terræ, neque gētes ser

Psal. 71. | Ioan. 6

Ps. 71. uiebant ei, quẽadmodum de illo propheta Regius prædixerat. Quæ prophetia quanto magis impletur, tanto ecclesia Christi sponsa maiore utitur potestate, ut nõ solum inuitet: sed etiam compellat ad bonum. Nam hõ ille, qui cœnam magnam fecerat, cum illi, qui ad eam in
Luc. 14 uitati fuerant, uenire recusassent, ait seruo. Exi cito ĩ plateas, & uicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cęcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Dñe factum est, ut imperasti: & adhuc locus est. Et ait Dñs seruo: Exi in uias & sepes: & cõpelle intrare, ut impleatur domus mea. De his qui primo uenerant, dictum est: Introduc eos. De posterioribus uero dictum est compelle eos intrare. Quod primis dictum est: ad illa tpa referri debet, ĩ quibus fidem catholicam Reges, & Principes terrę non dum susceperant. Tunc. n. quilibet abitrio suæ uolũtatis dimittebatur. Quod posterioribus dictum est, posteriora respicit tempora, qñ gladius Regum, & Imperatorum seruire cœpit Euangelio. Et in his temporibus, non solum inuitari debent hæretici: sed compelli, ut fidem catholicam, quam semel in baptismo susceperunt, corde credant ad iustitiam, & ore confiteantur ad salutem.

De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus, deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primo de bonorum temporalium confiscatione. Cap. 5

Oñdimus iam manifestissimis (ut opinor) argumẽtis iustam, & necessariam esse hæreticorũ punitionẽ, superest, ut pœnas, quas iura hæreticis decernunt, sigillatim pertractemus, et merito illas esse decretas conuincamus, ut uel sic obmutescere faciamus impudentem quorundã hominum audaciam, qui Pontifices, & Reges de nimia aduersus hęreticos seueritate notãt. Multæ, & uarię sunt pœnæ, quibus ecclesiasticæ sanctiones, Imperatorũq; leges hæreticos plecti iubent. Quædam. n. sunt spũales pœnæ, quę animam solam respiciunt. Aliæ sunt corporales, quæ corpus affligunt. De singulis suo ordine dicemus, & primo de corporalibus, postea uero de spiritua

libus pœnis differemus. Inter corporales pœnas, una et quæ non parꝝ hæreticos uexat, est bonoꝝ omnium proscriptio, & confiscatio. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnium bonoꝝ suoꝝ dñio priuatur, & in eius locum fiscus subrogatur, si hr̃ticus est secularis, et in terris dñoꝝ secularium. Si uero hæreticus est secularis in terris ecclesiæ, aut est clericus, bona eius applicantur fisco ecclesiæ: nisi clericorum bona essent ecclesiæ uel ipsi haberent stipendium ab ecclesia, quia applicabuntur ecclesię, cuius erant, uel à qua stipendium acceperant. cap. excõmunicamus, paragrapho damnati. extra de hæreticis. Iusta quidem pœna, & merito contra tam graue scelus statuta, ut huius tam acerbæ pœnæ metu, hæretici suas hr̃ses alijs palàm facere reformident. Diuitiaꝝ siquidem cupido, & amor, multorum animos adeo uehementer ꝑcellit, ut pro illaꝝ tutela nullum prætermittant laborẽ, nihilqꝫ intentatum relinquant, etiam si pro illaꝝ conseruatione oporteat periculo se exponere mortis. Quãtus autem est diuitiaꝝ amor, tanta inde succedit lætitia, & uoluptas cum possidentur, & tantus dolor cum amittũtur, postquam fuerant semel possessæ. Aequa .n. lance pensantur odium & amor: gaudium & dolor: lætitia & tristitia. Quantum quisque rem aliquam amat, gaudet, & lætatur de illius pręsentia, tm̃ habet exosam eiusdem rei priuationem, dolet, & tristatur ex ea. Et hinc euenit, ut quotquot diuitias ardenter amant, suspitiosi reddantur & timidi. In omni siquidem negotio formidolosior est diues, quàm pauper, cautius munit ædes fuꝝ metu. Metuit tempestates ꝑꝑ frumenta, quæ habet in agris, et ꝑꝑ merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortasse illis rogantibus aliquid donare cogatur. Metuit inimicos, ne ui aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcius conuiciatur metu mulctæ. Omnia denique circumspectius facit, & dicit metu calumniæ, quæ potissimum diuitibus strui solet: quoniam habent, quod illis auferri possit. Ob hanc causam sapiẽ

tes legum latores cum leges aliquas condiderunt, quas summe obseruatas esse cupiebãt, aliquam pecuniæ mulctam earundem legum transgressoribus statuerunt, ut metu mulctæ pecuniæ homines ab illarum legum transgressione deterrerent. Solon, qui nunc inter septem Græciæ sapientes numeratus est aliquibus earũ legum, quas Atheniẽsibus dedit, quo melius obseruarentur, certam aliquam pecuniæ mulctam adiecit. Nam (ut Plutarchus in uita Solonis refert) siquis sacris in locis, uel in iudicio, uel apud magistratus, aut cũ certaminum spectaculũ instaret, in uiuum aliquem esset maledictis inuectus, eum quinque drachmis mulctari, quarum tres, ille, qui fuisset iniuria affectus, duas alias ærario publico soluere iussit. Siquis etiam raptæ liberæ mulieri uim intulisset, eum decem drachmis mulctari præcepit. In Romano aũt imperio multæ, & uariæ sunt leges, quæ aliquorũ scelerum patratoribns aliquam certam pecuniæ pœnã decernũt. Multæ etiam sunt aliæ, quæ pp grauiora alia scelera, eos, qui illa perpetrarunt, omnium bonorũ dñio, et possessione priuant. Siquis enim crimine læsæ maiestatis fuerit infectus, eum lex iubet eo ipso omnium bonorũ suorum possessione esse priuatum. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. Quæ pœna adeo uim suam, & potestatem extendit, ut etiam ualeat post mortem. Qm̃, & si reus nõ fuerit de hoc crimine accusatus ĩ uita, põt post mortem accusari, & si fuerit tunc conuictus, tunc bona eius repetentur ab his qui possident. Sic. n. sancitum est in l. pen. & ult. eodem tit. Falsarij monetæ eo ipso oĩum bonorũ suorũ possessionem amittunt. l. pen. C. de falsa moneta. Bona contrahentis incestas nuptias, fisco sunt iure ipso applicata, ut patet in authent. in cestas. C. de incestis, et inutilibus nuptijs. Raptor ingenuæ mulieris, siue illa uirgo tunc fuerit, siue desponsata siue uidua, & qui illum comittatus est in inuasione, & rapina, omnium bonorum suorũ dñio priuatur, & bona eius ipsi raptæ applicantur. l. unica. par. & siquidem. C. de raptu uirginum.

Solon.

Plut.

Omitto alia municipalia iura, quæ cum multa, & uaria sint, uix tñ ullum ex illis tam multis reperietur, quod ad crimina aliqua coercenda certam aliquam pecunię mulctam non statuerit, his qui talia crimina commisissent. Si in his omnibus, atq; alijs id genus legibus, quæ cõmuni totius populi consensu probatæ sunt alicuius, certæ pecuniæ mulcta, aut omnium bonorꝝ priuatio, ad crimina talia coercẽda iuste decreta esse dr̄, multo iustius est, ut hæretici, quorꝝ multo grauius est, quàm aliorꝝ pctm̄, omnium bonorꝝ suorꝝ proscriptione cohibeantur. Nam (ut optime dicitur in. l. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longe grauius est æternam, quam tpalem offendere Maiestatem, Ex quo apertissime colligitur, ut multo etiam iustius sit hæreticos: qm̄ diuinam offendũt Maiestatem, omnium bonorꝝ proscriptione punire, quàm eos, qui humanam Maiestatem quouis alio crimine lædunt. Ad idem, si falsarij monetæ iuste omnium bonorꝝ suorꝝ dominio priuantur, multo iustius est, ut consimili pœna feriantur hæretici, qui multo peiores falsarij sunt, quam illi. Quia hæretici falsa, & erronea dogmata pro ueris disseminant, & sacram scripturam ad falsum, & longe a' Dei spiritu alienum, detorquent sensum. Non ne multo pretiosior est scriptura sacra, quam quæuis, & quantalibet mundi pecunia? Multo ergo malignior est, q scripturam sacram falsificare contendit, falsum illi adhibens sensum, quam qui falsam cudit pecuniam. Quo fit, ut multo etiã grauius sit puniendus. Præterea iustum est, ut pœna rñdeat culpæ, & in eo quisque puniatur, in quo peccauit, aut in eo unde peccati sumpsit occasionẽ, Hac enim ratione Salomon in libro Sapientiæ probat iustas fuisse plagas, qbus Deus Aegyptios idololatras afflixit, sic inquiens: Quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorꝝ aĩalium in uindictam, ut scirent: quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non. n. impossibilis erat omnipotens manus tua, quę creauit or Sap. 11.

bem terrarum ex materia inuisa,immittere illis multitudinem ursorum,aut audaces leones,aut noui gñis ira plenas,& ignotas bestias,aut uaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes,quarũ non solum læsura poterat illos exterminare : sed & aspectus præ timore occidere. Nam et sine his uno spũ poterant occidi,persecutionem passi ab ipsis factis suis,& dispergi per spiritum uirtutis tuæ:sed omnia in mensura,& numero,& põdere disposuisti. Hactenus Salomon in sapientia, In quibus uerbis id aduertendum est,qđ ait: Deum per Muscas, & cyniphes,& locustas Aegytios puniuisse,non ꝙ aliæ illi defuerint pœnæ,quibus illos affligere potuisset:sed qa nulla erat culpæ conuenientior,ut in ipsis aĩalibus punirentur,quę illi maximo uenerabantur honore. Ex hoc eodẽ argumenta colligimus,ut,licet sint aliæ multæ pœnę,q̃bus hæretici pñt puniri, omnium tñ bonoꝶ suoꝶ proscriptione iuste plectantur,ut in eo puniantur,quod illis præbuit suæ hæresis occasionem. Nã inter multas hæresum causas,una,& nõ parua est (ut lib.3.c.1.oñdemus) auaritia,q̃ portam latissimam ad hæreses introducẽdas
1.Ti.6. aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheũ ep̃la ait: Qui uolunt diuites fieri,incidunt in tẽtationem, & in laqueũ diaboli,& desideria multa,& nociua, quæ mergunt homines in interitum,& perditionẽ. Radix.n.omnium maloꝶ cupiditas,quam qdam appetentes errauerunt, à fi-
Colos.3 de,& inseruerũt se doloribus multis. Et in ep̃la ad Colossenses,auaritiam dicit esse idoloꝶ seruitutem. Hoc ẽt
mat.22 docuit saluator noster apud Matthæum in parabola illa nuptiaꝶ,quas Rex qdam filio suo fecit, & misit seruũ suũ uocare inuitatos ad illas,& noluerũt uenire. Ex illis aũt,q uenire neglexerunt,fuit unus,qui abijt in negociationẽ suam. Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirẽdis negociationi operam dabat,& ideo hãc gaudio nuptiaꝶ prætulit. Nuptiæ,quas Rex filio suo facit iuxta omnium sacrorum doctorum interpretationem,figuram

gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per seruũ suum Deus inuitat, qñ per prædicatorem suum uocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc uenire negligit, qui diuitias amat, & negociationi intendit. Nam qui diuitias effrẹnate amat, filium Dei pro nobis pauperem effectum despiciet, & illius Euangelio quod paupertatem extollit & nobis illam ualde cõmendat, nullam præstabit fidem. Hanc.n. esse arbitror unam ex potissimis causis, ꝑꝑ quam multi ex Iudẹis fidem catholicam suscipere recusant: quia diuitias uehementer amant, & ꝓ illis acquirendis usuras exercent, quas, si ad fidem Euãgelij conuertantur, sciunt non esse illis ꝑmittendas. Deinde q diuitias ardẽter amat, etsi fidẽ semel iam in baptismo susceperit, quẹ illum ad credendum Euangelio cogat, qdquid tñ pro paupertatis cõmendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet sensum: quia uoluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarꝫ fauorem conuertit, & trahit. Et sic intellectus obcẹcatus ꝓ illis sentit, pro illis loquitur, pro illis prẹdicat, & docet. Vnde beatus Hieronymus exponens Psalmum. 143. in illo uersu: Boues eorum crassi, sic ait: Vidit & Pharao in somnio boues crassos, Israelitici populi tenues sunt, Aegyptij crassi. Videtis.n. magistros hæreticorꝫ nihil aliud facere: nisi studere diuitijs. Diuitijs student & pauperem Xp̃m contemnunt. Hẹc Hieronymus. Sed prẹter hẹc scripturarꝫ testimonia, extãt etiam non pauca exempla, quẹ apertissime comprobant sæpe hẹreses ex auaritia oriri. Nam (ut ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille qui super decem tribus erectus est in Regem Israel, timens, ne si populus Israel occasione adorandi uerꝫ Deũ ascenderet Hierl'm, & sic conuerteretur cor populi ad Dñm suum Roboan Regem Iuda, et sic ipse Ieroboam regnũ qđ iam tenebat amitteret, excogitato cõsilio fecit duos uitulos aureos, et dixit ppl'o Isrl': Nolite ultra ascendere in Hierl'm. Ecce dij tui Isrl', q te eduxerũt de terra Aegy-

Hiero.

3. re. 12

pti, posuitq; unum in Bethel, & alterum in Dan. Ex quo facto discimus, auaritiam ipsius Ieroboam, ipsum & totum illius regnum, non solum in hæresim: sed in apostasiam, & idololatriam proiecisse. Et hunc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, testatur Angelomus in cōmentarijs super libros Regum, exponens hoc, quod nunc diximus ipsius Ieroboam scelus. Idem etiam docet beatus Hieronym. super septimum Amos prophetæ caput. Manifesta est etiam, atq; à Xpo acerbe dam-
mat. 15 nata hæresis illa pharisæorum docentium populum, melius & Deo gratius esse hostias in templo offerre, quam illas parentibus egentibus distribuere. Hæc autem pharisæorum hæresis ex apertissima illorum procedebat auaritia. Ex hac etiam pestifera radice ortus est Græcorum error, qui (ut Guido Carmelita de illis refert) docent usuras esse licitas. Deniq; (ut multa alia exempla prætercam) unum solum, & alterum proferam, quæ satis erunt ad ostendendum quam potens sit effrenata auaritia ad fidē subuertendam, & hæresim inducendam. Isidorus in lib. il-
Isidor. lustrium uirorum, quem post Hieronymum, & Gennadium fecit, de Osio Cordubensi Epo differens, hæc, quę sequuntur uerba refert. Osius Cordubensis ecclesię Eps
Osius. scripsit ad sororē de laude uirginitatis epl'am pulchroq; ac diserto compositam eloquio. In Sardiceñ. etiam concilio quamplurimas edidit sñias. Hic autem post longum senium uetustatis accersitus à Constantio Principe minisq; perterritus, metuens ne senex, & diues dānaretur, uel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati cōsensit, cuius quidem uitā, ut meruit confestim exitus crudelissimus finiuit. Nam post impiam, ut ait quidā, Osij
Greg. pręuaricationem, dum sanctus Gregorius Eliberitanus
Elibe. Eps in Cordubensem urbem iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime uellet illi cōmunicare, cōmotus Osius dicit Clementino Constantij præfecto Vicario, ut mitteret eum in exilium. At ille non audeo (inquit) Epm in exilium mittere; nisi tu prius eum ab epi-

scopatu deieceris. Vt autem uidit sanctus Gregorius, quod Osius uellet dare sententiam, appellat Xp̄m totis fidei suę uisceribus exclamans: Xp̄e Deus, qui uenturus es iudicare uiuos, & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre sniam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, ut reus exn̄s, spectaculum factus sum: sed tu ipse quæso in causa tua iudica, ipse sniam proferre dignare per ultionem. Non ego quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit: sed ut multi à pręuaricationis errore liberentur, cum præsentem uiderint ultionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis Imperij, cum sniam conaretur exprimere, os uertit, distorquens pariter, & ceruicem, ac de sessu in terram eliditur, atque illico spirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille Gentilis expauit, & licet esset iudex, tñ timens ne in se simile supplicium iudicaretur, prostrauit se ad pedes sancti uiri, obsecrans, ut sibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quàm mādatus Imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero uindicantium integram fidē hñs: nec in fugam uersus est, neque passus est exilium. Vnusquisque.n.timuit de illo ulterius iudicare. Hactenus Isidorus. Cuius uerba, nec uno mutato, tam prolixe citaui: quia historiam continent scitu dignissimam, & exemplum memoratu dignum, ut aperte uideant omnes uerum esse, quod de auaritia dixit Paulus, quod illam quidam appetentes errauerunt à fide. Ecce Osium uirum olim illustrem, & in fide catholica clarum, qui in concilijs Nicæno, & Sardiceñ. optime pro fide decertauerat, tandem ne diuitijs, quas iuuenis acquisierat, senex careret, in hæresim Arrianam, quam olim aperte damnauerat, lapsus est. Alterum exemplum, quod non sine graui cordis dolore referri potest, nobis hisce tpibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidens ecclesiasticis uiris, quod multas possiderent diuitias, cupiēsque illas sibi uendicare, ut aliquo

titulo,quamuis non uero,nec iusto,id facere posset,hæresim quãdam olim à Vadianis inuentam:sed ab ecclesia reiectam, & iandiu sepultam, ab inferis suscitauit dicentem,ecclesiasticos uiros non posse ullas diuitias possidere,nec agros,nec possessiones ullas:sed Xpi, & apostolorꝫ eius paupertatem debere in omnibus imitari.

Vadiãi Surrexit quidem olim hæc hæresis. Vadianis illam in Aegypto docentibus, sub Damaso Papa, & Theodosio seniore: sed cito perijt. Illam longo post tpe suscitarunt Valdenses,siue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem ferè tpe docuit Marsilius Paduanus hoc solo nomine notus, ꝙ eccl'iasticos uiros acerrime oderit. Sed hunc cum errore suo aperte damnauit Ioannes huius nominis Pontifex uigesimus secundus. Deinde paucis aliquot elapsis annis Ioannes Vuiclef,qui in uerba Valdensium iurasse vr̃,hunc reuocauit errorẽ dicens, esse contra sacram scripturam, ꝙ uiri eccl'iastici habeãt possessiones:sed hic error cum alijs multis eiusdem Ioãnis Vuiclef in concilio Constantiensi sessione octaua dãnatus est.Hanc tñ toties damnatam,& iam diu sepultã hæresim ab inferis suscitauit Lutherus, qui ad hoc solũ natus esse vr̃, ut omnium ferè ueterꝫ hæreticorꝫ uenenata dogmata reuocaret. Cũ.n.ille errores aliquos effundere cœpit, non statim illi tota adhæsit Germania: sed maior pars illi contradicebat,& illius execrabatur errores.Vt autem fauorem ppl'i,quem maxime optabat,sibi conciliaret uersutus homo,& serpẽtino afflatus spũ, modum quo id facile assequi posset,excogitauit.Ecclesiasticis uiris quos optime nouerat reliquo ppl'o esse uehementer inuisos, detrahere cœpit, dixitqꝫ nullo pacto illis licere prædia,aut agros possidere,nec ullas prorsus hr̃e diuitias.Quia(ut ait)neqꝫ Apl'i,quibus primo res ecclesiæ successere, nec alij Xpi saluatoris nostri discipuli, quorꝫ locum alij inferiores parochi tenent, ulla prędia, aut agros ullos posSederunt, & siquid horꝫ illis dabat̃, uendebant & pretium ex illis acceptum alijs egentib⁹

Valdẽ. Marsi. Pad. Ioãnes Vuiclef Luthe.

diuidebant. Propter hanc cām (quam in magno illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, nullius esse momenti oñdimus) Lutherus docuit eccl'iasticos uiros esse omnium agroꝝ, & prædioꝝ, q̄ possidebant, iniustos possessores. Hac igitur ratione, & cā populus alioqui auaritiæ deditus facile persuasus est, ut eccl'iasticoꝝ diuitias quas anxie cupiebat, per uim, & uiolentiā ab illis tanquam ab iniustis possessoribus raperet. Factum itaq; est, ut Luthero docente, & ppl'i auaritia suggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab ecclesia tollerentur. Multa cenobia, monachis inde eiectis, sunt in direptionem data, & illoꝝ agri, hortus, uinea, domus, et siquæ sunt alia prædia, aut sunt inter se diuisa, aut cōi reipublicæ utilitati arrogata. Hoc exemplū post aliquot annos Angli sequuti, Rege aut permittēte, aut (qd' uerius puto) præcipiente, ut suæ satisfacerēt uoracissimæ cupiditati, omnia monasteria, quæ in regno illo ditissima erant, destruxerunt, & illoꝝ annuos redditus inter se diuiserunt. Et certe timeo, ut illa auri sacra fames, quę tantoꝝ fuit causa maloꝝ etiam sit causa, ut ab eo, quod semel male cœperunt, nunq̄ desistant. Timeo quidem, & merito, ut neq; Anglia, neq; ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab eccl'iæ unitate est separata, auaritia illoꝝ suggerente, nunq̄ ad ecclesię unitatem redire uelit. Qm̄ optime omnes illi intelligūt, nunq̄ se ab ecclesia recipiendos: nisi prius prædia, quæ iniuste ab ecclesia rapuerunt, restituant. Timeo igitur (quod Deus pientissimus auertere uelit) ut malint dulcissima illa totius ecclesiæ concordia carere, quèm diuitijs iam retentis priuari. Probauimus iam multis sacræ scripturæ, & sctōꝝ doctoꝝ testimonijs, apertissimisq; exemplis, unā ex potissimis hæresum causis esse, fuisseq; semper improbam auaritiam. Iuste igitur hæreticis hæc pœna decreta est, ut omnib⁹ suis bonis sint ipso iure priuati. Nam huius pœnæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam si hæreticus sit, hæresim tn̄ suam alijs propalare

formidabit. Etsi hæresim, quam mente cõcepit, aliis palàm facere nõ fuerit ueritus, fiet ut iuxta sapiẽtis sñiam) in eo puniatur, in quo peccauit. Sed hic mihi aliquis forte obiiciet multas esse hæreses, quæ nullam prorsus ab auaritia sumpsere originem, imò multæ cum auaritia uelut ex diametro pugnant. Talis fuit ap̃licorꝝ hæresis dicentium neminem, qui proprium aliquid retineret, posse ad uitam æternam peruenire. Tales igitur hæreses nõ sunt tali pœna puniendæ, ne in eo, in quo non peccauerunt, puniantur. Fateor quidem aliquas tales hæreses esse quæ nullam penitus cum auaritia habeãt conuenientiam, lex tñ non respicit casus particulares: sed ea, quę ut plurimum accidunt. Deinde etsi tales hæreses non habeant ab auaritia ortum: iuste tñ omnium bonorꝝ proscriptione punientur. Qm̃ non ob hanc solam cãm est hæreticis hæc imposita pœna: sed etiam, ut quia hęresis ut supra oñdimus) grauissimum est crimen, in eo puniatur, qđ acerbissime omnes ferme homines affligere creditur, & ut talis pœnæ metu in crimen hæresis labi formident. Etsi huius pœnæ terrore hæresim non fuerint, iustum est, ut eam ipsam pœnam, quam pro hæresis amore neglexerunt, patiantur.

Sap. 6.

Quod hæreticus à tempore commissi criminis amittit omnium bonorum suorum dominium, etiam ante iudicis declarationem. Fiscus tamen nõ põt bona apprehendere, nisi post iudicis declarationẽ. C. VI.

Punitur hæreticus, & quidem iuste (ut euidentissimis probauimus argumentis) omnium bonorꝝ suorꝝ priuatione: sed opus est, ut inquiramus, an eo ipso, ꝙ hæreticus est, omnium bonorꝝ suorum dominio priuetur, an oporteat prius iudicis declarationem præcedere qua innotescat, illum hæreticum esse. De hac re uaria est inter iurisperitos sñia. Archidiaconus in cap. cum secundum leges. de hæret. libro 6. dicit hęreticum non statim post crimen cõmissum, esse priuatum omnium bonorꝝ suorꝝ dominio: sed ut tale dominium perdat hęreticus, dicit esse prius necessariam sententiam iudicis. Non quidem talem,

Arch.

Vide in hoc puncto Dominic. Soto. lib.o primo quæst. vi. de Iusti. et iure. qui refert et damnat Alfons. de castro hic sustinendo opi. Archidiaco.

lem,quę illum damnet ad pœnam quia hanc fatetur nõ esse necessariam: sed sñiam dicit prærequiri declaratiuã criminis cõmissi hoc est,qua declaretur illum fuisse hæreticum. Quousque hęc sñia pronuncietur, dicit hæreticum esse uerum dñm omnium bonorum suorum, & de illis tanquam de re uere sua posse disponere. Data uero tali sententia, qua ille damnatur de hæresi, effectum illius damnationis dicit trahi retro ad diem cõmissi criminis, ita ut uirtute huius declaratiuæ sententiæ,priuetur à die cõmissi criminis dominio omnium bonorum suorum, & ex tunc sit illi omnis bonorum suorum alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id quod dicitur in dicto.c.cum secundum leges.in parag.cõfiscationis. Ibi.n.præcipit Papa,ut executio confiscationis non fiat per fiscũ: nisi prius per aliquam ecclesiasticã personam super hoc potestatem hñtem,sententia super eodem crimine fuerit promulgata. Hæc aũt tanti uiri sñia(cum bona illius uenia dixerim) omnino mihi uidetur absurda, & textui apertissime contraria.Primo quidem contra hanc sñiam est id,quod Arist.lib.6.Ethicorum.c.2.ait: Hoc solo priuatur Deus,ingenita facere quæ facta sunt. Ex quibus uerbis apertissime colligitur,quòd si hęreticus ante damnationem erat uerus suorum bonorum dñs: damnatio sequẽs nõ potest facere,quòd non fuerit dominus. Alioqui dãnatio sequens faciet,quod Deus facere nõ potest. Præterea si ante damnationem erat dominus bonorum suorum: ergo ante damnationem poterat bona sua uendere, aut permutare,aut alio quouis modo in alterius dominium & potestatem,transferre. Nam hi sunt effectus ex uero dominio procedentes,uidelicet donare,uendere pmutare. Qui enim est dominus alicuius rei potest illam uẽdere,permutare, aut donare: nisi forte sit à lege, ne hoc facere possit impeditus,sicut contingit in minore uigintiquinque annis, qui nihil horũ de rebus suis facere potest. Non quidem, quia non sit illarum rerum dñs: sed quia per legem est prohibitus, ne aliquid horum de rebus

Vide latissime Didacum Couarruuias egregium Docto. et Theologum Hispanu in epitomate in secda parte cap. vi. fol. 92. cu pluribus seq.

suis facere possit. Idem etiam cõtingit in muliere nupta, quæ licet uerum suæ dotis habeat dominiũ: tñ sine mariti licentia, & assensu nullo pacto in alterius dominiũ, & potestatem, illam transferre ualet. Si hæreticus ante damnationem est dominus bonorꝫ suorꝫ, consequẽs est, ut ante dãnationem possit illa donare, uendere, aut permutare: quia nulla lege est impeditus, ut dominio penes illum manente, nihil horꝫ agere possit. Siquis cõcedat hæreticum ante damnationem posse bona sua uẽdere, aut permutare, aut donare, cõuincitur hoc esse falsum per hoc, quòd post condemnationem omnes tales contractus rescindentur, & nullius fuisse roboris iudicabuntur. Hoc autem non fieret, si ante condemnationem tales contractus aliquid ualuissent. Nam ut proxime superius ex Aristotele diximus) quod semel factum est, infectum esse non potest. Deinde, si hæreticus ante dãnationem habet uerꝫ omnium bonorꝫ suorꝫ dominiũ; sequitur inde, quòd illo ante damnationem mortuo, filius catholicus illi succedẽs habebit etiam uerꝫ illorum bonorꝫ dominium: quia succedit oĩbus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout necesse est illum concedere, sequitur ex eo, quòd licet postea cõstet de hæresi patris defuncti, & propter illam damnetᷣ post mortem, bona illa, quæ iam filius habet non erunt ab illo auferenda, & fisco applicanda: quia non est iustum, ut quis sine culpa sua priuetur bonis suis, quorum uerus erat dominus. Hoc tñ falsum esse conuincitur, per cap. Accusatus, parag. in eo uero casu. de hæret. lib. 6. Rursum, hęc sententia aperte contrariatur textui illius cap. cum secundum leges. Ibi enim decernitur bona hęreticorum esse ipso iure confiscata. Si ad bonorꝫ hæretici confiscationem (ut hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non sunt ergo bona illa ipso iure cõfiscata. Nõ est enim aliud dicere, ipso iure: nisi quod solius iuris põtestate, sine alicuius hominis sententia, sunt confiscata. Et (ut nostram sñiam firmiorẽ reddamus) producamus

in simili causa, & negotio exemplũ aliquod, per quod res ipsa clarius innotescat. Nam argũm à simili, magnam habet apud iurisperitos uim, & ptãtem. Qui cõmisit crimen aliquod cui in pœnam est à iure inflicta excõmunicatio, quamuis ad hoc, quòd sit ab alijs euitãdus, iuxta Constãtiensis cõcilij edictum, requiratur iudicis declaratio, ut tñ ille in excõicationem incidat, nulla requirit sententia, aut declaratio. Nam per hoc differt excõicatio inflicta à iure, ab excõicatione inflicta ab hoie, quòd prima nullam requirit hominis sñiam, ut illa suum sortiatur effectum: secundam uero sine sententia iudicis nullus incurrere potest. Hæreticus ante dãnationem est excõmunicatus, ergo ante damnationem est ẽt bonorum suorum dñio priuatus. Consequentia probatur esse bona: quia hæc pœna etiam est ipso iure inflicta sicut illa: ergo etiam ante iudicis declarationem incidat in hanc sicut in illam, cum non ob aliam cãm statim sine iudicis declaratione (ut diximus incidat in excõicationẽ: nisi qa illa est ipso iure inflicta. Deinde si fiscus ante condẽnationem hæretici, non acquisisset dominium bonoꝝ illius, sequeretur fiscum ante talem sñiam peccare. qñ à iudice petit donari sibi bona alicuius, quẽ intendit probare esse, aut fuisse hæreticum: hoc aũt nullus sanæ mẽtis concedet. Quod aũt hoc ex illo sequatur, per hoc fit manifestum, quod fiscus sic petens, petit, quod non est suũ sed alienum: ergo iniuste petit: præsertim cum non ob aliam cãm bona illa petat: nisi ob solum heresis crimẽ, in quod certissime scit illũ cuius bona petit, lapsum fuisse. Quod autem hęc opinio pro se affert, paꝝ, uel (ut uerius dicam) nihil sñiæ fauet. Nam quod dicitur in parag. confiscationis. nõ respicit hęreticum: sed fiscum: nec in illa parte textus, Papa loquitur de hæretico, an amittat dñium bonoꝝ suoꝝ ante iudicis declarationem: sed loquitur de apprehensione, aut occupatione bonoꝝ per fiscum facienda, quam omnino fieri prohibet ante iudicis ecclesiastici declarationem. Et merito id prohibet:

qm̄ ad laicam, siue prophanam ptātem non spectat de crimine hæresis iudicare: quia in illius iudicio sæpissime errare posset. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus, oportet in hac causa duas considerare personas, duas ēt operationes iuxta personaꝝ diuersitatem ualde diuersas, quarum una uni conuenit personę, altera alteri. Sunt qdem in hoc negotio hęreticus, & fiscus personæ ualde diuersæ. Sunt ēt dn̄ium, & possessio, res inter se diuersæ: quarum q̄libet ab alia separari pōt. Nam potest esse dn̄ium sine possessione, & possessio sine dn̄io, ut cuilibet est notissimum. Iuxta has duas personas, & has duas rerum qualitates, duæ ēt sunt partes in illo cap. cū secundum leges. Prima habet initium capit. Secūda ps est illo paragr. confiscationis. In prima agitur de dn̄io bonoꝝ hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fisco tribuit: decernens, ut bona hæretici sint ipso iure confiscata. Sed quia dn̄io ablato ab hæretico, non statim erat ablata possessio: & silr quia dominio concesso fisco, nō statim intelligebatur concessa illi possessio: ideo in secūda parte illius cap. in illo paragr. confiscationis. agitur de concessione possessionis. Et hanc dicit fiscum capere non posse: nisi prius per aliquam personā ecclesiasticā quæ hoc facere possit, sn̄ia fuerit sup crimine ꝓmulgata. Nullus. n. potest rem suam ab iniusto possessore detentam, per uim, & uiolētiam ab illo capere: sed iudicis authoritate id faciendum est. l. siquis ad se fundum. & l. fi. C. ad legem Iuliam de ui publica, siue priuata. Quia igit Papa in illa prima parte cap. dn̄ium bonorum hæretici abstulerat ab ipso hęretico, & concesserat fisco, ꝓhibet in secūda parte: ne p̄textu huius dominij, talium bonoꝝ possessionem, authoritate propria capiat: sed publicā expectet potestatem, q̄ sibi bonorum possessionem tribuat. Talem aūt publicam ptātem, dicit esse personam ecclesiasticam potētem de crimine hæresis iudicare, & illius declaratione super crimine hęresis promulgata, satis esse dicit ad hoc, ut fiscus bona hęretici occupare pos

sit. Textus ergo illius, paragr. confiscationis. dicit necessariam esse iudicis ecclesiastici declarationem, ad hoc, ut fiscus possit bona hæretici apprehendere, & illorum possessionem capere, non autem ad hoc, ut talium bonorũ dominium acquirere ualeat: quõiam iam ante talem sñiam in prima parte cap. cõcesserat illi talium bonorꝶ dñium. Per talem ergo sñiam, qua aliquis damnatur ut hæreticus, ille non priuatur dñio bonorꝶ suorꝶ: sed per illa declaratur, & innotescit illum esse iam priuatum tali dñio, quæ quidem priuatio ante talem sñiam alijs non erat ita manifesta, & per talem sñiam habet, quòd possit capere possessionem. Et certe si hanc rerꝶ diuersitatem aduertisset Archidiaconus uir alioq doctus, aliter sensisset. Hac igitur opinione tanquam falsa reiecta, est alia uerior opinio Ioannis Andreæ in hoc eodem cap. cum secundum leges. qui dicit hæreticum à die cõmissi criminis amittere dominium omnium bonorũ suorum. Hanc opinionẽ tuentur multi alij docti uiri in iure canonico. Abbas ĩ primo cap. Excõicamus extra de hæret. Dñicus de sancto Geminiano in præfato capit. cum scđm leges. Petrus de Ancharrano super sexto. in eodem cap. Hi oẽs censent hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dñio bonorum suorum. Quod aũt dñt à die criminis cõmissi intelligendum est, non de solo crimine hæresis: sed de crimine pertinaciæ, & obstinationis in hæresi. Quia nõ eo ipso, quòd quis labitur in crimen hæresis, amittit bonorꝶ suorꝶ dñium, sed solum postquam tam pertinax est in hæresi, ut iam merito (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus censeri debeat. Sicut. n. non omnis, qui labitur in hæresim: nisi adsit pertinacia, est censendus hæreticus, ita nec omnis talis seclusa pertinacia amittit bonorꝶ suorꝶ dñium. Nam in cap. cum scđm leges, Papa non decernit esse confiscata bona lapsorꝶ in hęresim: sed bona hæreticorũ, ex quo sequitur, quòd lapsus in hæresim) si admonitus de illa statim reuocat errorem suũ, non est ipso iure priuatus, imò nec priuandus omnibus

bonis suis. Quod bene notandum est non solum in hac pœna: sed in omnibus alijs, quas iura hęreticis decernũt, siue illæ sint ipso iure inflictæ, siue per iudicem infligēdę. Nullam siquidem illarũ pœnarũ ius statuit esse dandam illi, qui solum lapsus est in hæresim: sed illi, qui est hæreticus. Illis aũt qui admoniti statim reuocant, & damnãt errorem suum, pœna est ad arbitrium iudicis imponēda, consyderata prius erroris & personæ qualitate. A solo ergo illo tpis momento, quo merito censeri põt hæreticus, censendus est etiam amittere omnium bonorũ suorum dominium. Ab illo tpe hæreticus usque ad sui criminis damnationem, habet solam bonorũ suorũ nudã possessionem, absque ullo illorũ dominio. Fiscus uero circa illa bona contrariam tenet conditionem, habet. n. circa illa ante criminis damnationem dominium solum absq; ulla possessione. Et inde necessario sequuntur duo, unũ ratione amissi dñij, alterum ratione possessionis retētæ. ex hoc, quod possessionem retinet, quamuis (ut postea dicemus) non a iure sibi concessam, sequitur hæreticum illo tpe non posse excludi ab agendo contra proprios debitores per exceptionem hęresis: quia antequã sit possessione priuatus, sicut retinet bonorum possessionem, ita etiam illorum administrationem, & per consequens tanquam administrator illorum potest agere contra ꝓprios debitores. Ratione dominij amissi sequitur omnes illorum bonorum alienationes illo tempore ab hæretico factas nullius esse roboris, aut momenti, & per fiscũ facile reuocari posse. Et ex hoc etiam necessario sequitur fiscum posse reuendicare bona illa sic alienata de manibus cuiuscunq; possessoris, hac tñ conditione, ut pretiũ, quo bona illa distracta fuerant, restituat emptori, si tale pretium, aut aliquid illi æquiualens apud hæreticum inueniatur. Si autem nec pretium bonorum, illorum, nec aliquid aliud loco pretij apud hæreticum reperiatur, poterit tunc fiscus bona illa etiam nullo dato pretio reuendicare: quamuis emptor bona fide emerit. Hoc doce-

Ioannes And. loco superius allegato, & post illum Dominicus de sancto Geminiano eo. loco. Et pro huius rei confirmatione afferunt argumentum ex. l. si cum dotem, paragrapho fina. & l. seq. ff. so. ma. & ff. de legat. 1. l. Imperator. & l. seq. Ego aũt adduco simile: quod rem propositam maxime confirmat. Si Petrus emit bona fide à Ioanne rem furtiuam, quam Ioannes furto surripuerat à Fräcisco, & postea Franciscus rem illam ab eo furto sublatam inueniat apud Petrum, iuste reuendicabit eam à Petro, etiam si non inueniatur apud furem pretium, aut aliquid aliud tantundem ualens. Hoc aũt non ob aliam causam iuste faciet, nisi quia rem suam à quocunque possessore iuste tepetere, & reuendicare põt. Cum igitur hęreticus à die cõmissi criminis, sit priuatus dño omnium bonorum, sequitur inde illum: si aliquid ex illis bonis uẽdiderit, rem non suam: sed fisci uendidisse. Et per consequens fiscum à quocunque possessore illam posse repetere. Hoc tñ intelligendum est anteq̃ legitimum pręscriptionis tp̃s sit elapsum. Nam bona hæreticorum tenentes perscribere pñt etiam contra Romanam ecclesiam spatio annorum quadraginta, ut patet in cap. fi. de præscript. lib. 6. Ex quo textu apertissime colligitur illũ qui aliquid ab hæretico bona fide emit putans eum esse catholicum, post spatium quadraginta annorum præscribere contra fiscum, & post illud tp̃s elapsum, fiscum nõ posse illud ab emptore uendicare. Nam textus ille non solum filijs hæreticorum, sed etiam alijs extraneis concedit præscriptionem: modo illi catholici sint, & bona fide possederint, credentes se à uiro catholico bona illa recepisse, liçet ante talem receptionem ille fuerit factus hæreticus. Ex hoc etiam dominio bonorum perdito, sequitur hæreticum non posse facere testamentum, & siquod forte constituerat in morte testamentum, nullius esse roboris, aut momenti: quia de proprijs faciendum est testamentum non de alienis. Sicut. n. non potest bona illa uendere, nec permutare, ita etiam non potest quo

uis modo, in alicuius alterius dominium, & ptãtem deriuare, siue hoc faciat per donationem inter uiuos, siue p testamentum: quia omnes tales bonorum trãslationes, ut ratæ permaneant & firmæ, exigunt, ut sit in transferẽte uerum dñium, quo cum priuatus sit hæreticus, sequitur illum nullam talem bonorum translationẽ iuste facere posse. Ex hoc bonorum dominio ante iudicis sñiam amisso, sequitur etiam hæreticum ante talem condenationẽ teneri reddere fisco omnia bona, quę habebat: qñ effectus est hęreticus, & si nõ reddiderit, peccat mortaliter. Scio.n. hanc conclusionem esse contra oĩum fere iuristarum sñiam, ideo illam tam manifestis euidentibusq́ rationibus probare intendo, ut quisquis eas legerit, manibus (ut dicitur) & pedibus in meam transeat sñiam. Primo quidem probatur per hoc, quòd bona illa iã non sunt hęretici (ut manifeste ostendimus, & maior iurisperitorum pars concedit) sed sunt fisci: ergo hęreticus illa retinens, non suum, sed alienum retinet, ergo retinendo peccat, pręsertim cum inuito fisco retineat. Consequentia ista probatur per beatum Augustinum ĩ epistola ad Macedonium dicentem. Si res aliena pp quam pctm̃ est, reddi possit, & non redditur, pnĩa non agitur: sed simulatur. Hęc Augustinus. Et habentur in capit. si res. 14. q. 6. Forte aliquis hic respondebit: Augustini uerba non esse proposito nostro conuenientia: quia Augustinus loquitur (ut ex eius uerbis constat) de re aliena, ex cuius acquisitione, aut possessione habenda cõmissum est aliqd' peccatum: bona aũt hęretici non sunt talia: quia hęreticus pro talium bonorũ acquisitione (ut pręsuppono) nõ peccauit. Quo fit, ut bona hęretici talia non sint, ut iuxta dictum Augustini, hęreticus illa redd ere teneatur. Aliter ergo, & apertius hanc meam sñiam sic probo. Per pręceptum istud non furaberis, nõ solum prohibita est rei alienę ablatio: sed etiam q̃uis rei alienę detentio inuito dño. Alioqui oporteret dicere furem solum peccare, qñ rem alienã inuito dño aufert, & non quando domino inuito

Augu.

retinet,quod est aperte erroneum. Nam beatus Hieronymus super illud Prouer.29. Qui cũ fure particip.&c. sic ait: Non.n.fur solummodo: sed etiam ille reus tenetur,qui conscius furti,quęrenti possessori pecuniam,qui perdidit, non uult indicare cum ualet. Hæc Hieronymus. Et habentur in cap. Qui cum fure. extra de furtis. Hiero.
Quæ uerba sic intelligenda sunt, quòd tenetur indicare non furem,sed furtum: & hoc qñ furtum recuperari posset. Si ille,qui non indicat rem furtiuam, cum põt, reus tenetur furti: multo magis reus tenebitur,qui uere detinet apud se. Et ita consequens est,ut non solum rei alienæ ablatio: sed etiam detentio sit diuino præcepto prohibita. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum peccare,cum bona olim sua apud se retinet, & non reddit fisco: quia retinet alienum inuito dño. Siquis forte obstinato animo uolens partem oppositam tueri: responderit fatens per tale præceptum diuinum prohiberi detentionem rei alienæ, non tñ oẽm: sed solam detentionem rei furto sublatæ. Hoc dictum facile refellitur & conuincitur, esse falsum: quoniam iuxta illud oporteret fateri hæredem non peccare,cum non reddit, & potest reddere legatum in testamento relictum legatario: nam ille, & si rem alienam retineat,non tñ furto sublatam, & ita iuxta præfatam responsionem oporteret dicere illũ sic retinendo non agere contra illud præceptum: Non furaberis. Et si contra illud non peccat,non est aliud contra quod peccet. Eadem etiam ratione oporteret concedere illum, qui depositum ad custodiam sibi commissum non reddit,domino suo illud petenti non peccare, quãuis depositi dñs sit cordatus uir, & ad usum rei honestæ depositum petat. Is.n.non detinet rem furto sublatam, quo fit (ut iuxta concessa) non agat contra illud præceptum: Non furaberis. Et per consequens sequitur illum non peccare cum non contra aliud præceptum agat. Hoc autem tam aperte est falsum,ut nullus homo sanæ mentis illud cõcedere audeat: quia lege naturali tenetur

hō depositum reddere,p̄sertim qn̄ sic reddens nō maius irrogat damnum dn̄o quàm si retineret. Multa alia absurda, & absona inconuenientia sequerentur ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longum esset, & tędiosum sigillatim recensere, ideo prętermitto. Fateantur igitur necesse est per illud præceptum: Non furaberis, esse prohibitam omnem alienæ rei inuito dn̄o retentionem, quæ non est iure diuino, aut humano concessa. Quo fit, ut q̄squis alienum, contra dn̄i uoluntatem retinet, per talem retentionem peccet: nisi forte talis alieni retentio sit illi à iure, aut à iudice recte iudicāte, aut mādata, aut concessa. Nam si authoritate iuris, aut iudicis recte iudicantis retineret, sic retinendo nō ageret contra præceptum diuinum: & per consequens non peccaret. Tunc.n.licet contra uoluntatem dn̄i actualem alienum retineret: non tn̄ contra uoluntatem debitam, quam ipsemet dominus habere tenebatur. Ipse enim dominus deberet tunc uelle rem suam apud alium detineri qn̄ talis detentio est à iure, aut à iudice recte iudicante mandata. Et si tunc uellet rem suam sibi reddi, male uellet: & sic uolendo peccaret. Ob hanc cām, is qui nō reddit domino furioso petenti gladiū ab eo ad custodiam cōmissum, non peccat: quia iure naturali prohibet̄, ne reddat. Ob eandem causam si iudex præciperet ei, qui depositū custodit, ut domino non reddat: sed nomine suo custodiat, propterea quòd creditor petit ex tali deposito solutionem debiti sibi dari, quam aliūde se habere diffidit, si depositum dn̄o reddatur, eo casu, is qui depositū non redderet, non peccaret: quia authoritate iudicis recte iudicantis, qui creditoris indemnitati iuste prospicit, hoc faceret. Dixi authoritate iudicis recte iudicantis: quoniā si mihi constaret iudicem iniuste iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino detentionem præcipit: quamuis ille præcipiat: ego male agam, si retineo. Ex quo sequitur, ut si de re, quam scio uere esse alienam, ego cū domino illius coràm iudice aliquo contendam, & iudex, aut

amore, aut odio, aut imperitia deceptus, pro me iudicauit decernens rem illam esse meam, tunc iniuste rem illam detinebo: quamuis authoritate iudicis detineam: quia iudex tunc iniuste iudicauit. Si tñ res mihi esset dubia: de qua cum alio coràm iudice contendo, & iudex decerneret esse meam: tunc ego iuste retinere possum, quamuis illa esset aliena: quia ego ignoro esse alienam, & authoritate iudicis, quem credo recte iudicasse, illam retineo. Quoties autem quis sine iuris, aut iudicis authoritate retinet alienum inuito dño, peccat & agit contra pręceptum illud: Non furaberis, per quod non solum prohibetur rei alienę ablatio: sed etiam detentio inuito dño. Ex his apertissime conuincitur hęreticum teneri ad reddendum fisco bona, quę nunc retinet, & olim fuerunt sua, etsi non reddiderit peccabit mortaliter: quia retinet alienū inuito dño. Nam bona, quę hęreticus retinet (ut iam probauimus) non sunt sua: sed fisci, cui ipso iure applicata sunt: quę bona hęreticus inuito fisco, & sine aliq̃ iuris authoritate retinet, ergo iniuste retinet quousq; fisco, qui est uerus illoꝝ dñs, illa reddat. Nullū est.n. ius, quod concedat hęretico cum priuatione dñij possessionem bonorum olim suoꝝ usq; ad iudicis condemnationem. Si.n. aliquod tale ostendatur, ultroneus cędam arenæ, & quę dixi libentissime recantabo. Scio tñ nullam talem esse legis concessionem in toto iure canonico, à quo petendum est huius causę iudicium. Forte hic mihi aliquis obijciet textum cap. cum secundum leges. de hęreticis. libro 6. in quo prohibetur fiscus, ne bona hęretici ante illius condemnationem apprehendat. Sed certe si lr̃a illius textus diligenter (ut decet) circunspiciatur, nullo pacto meæ sn̄ię contradicit, imò potius illi fauet. Nā textus ille priuat quidem (ut ante diximus) hęreticum dñio bonoꝝ: non tñ concedit illi possessionem illoꝝ usque ad condemnationem. Qm̄ etsi in parag. confiscationis prohibeatur fiscus ne ante condemnationem hęretici bona illius capiat; non tñ per hoc concedit hęretico

retentionem illoꝝ bonoꝝ usq; ad prȩfatam condemnationem. Nam ex hoc, ꝙ fiscus capere non pōt: nō est cōsequens, ut hæreticus reddere non teneatur. Pñt.n. hæc duo in multis sæpe cohærere, ut Petrus rem aliq̃ authoritate sua à me capere non possit: & tñ ego illi reddere tenear. Primo casus est expressus in. l. siquis ad se fundū, &. l. fi. C. ad leg. Iul. de ui publica, siue priuata. Deinde, legatarius non pōt legatum in testamento sibi relictū. authoritate propria sibi capere, & tñ hæres tenetur illi reddere. Rursus, qui fraude aliqua alium in uenditione alicuius rei læsit, tenetur ille ad damni recompensationem: ipse tñ authoritate propria, talem ab illo recompēsationem sumere non potest, præsertim si illam potest à iudice impetrare. Multa alia sunt similia exēpla, quæ non est opus recensere, per quæ oñditur non esse consequens, ut hæreticus non teneatur bona sua ante condemnationem reddere fisco: ex hoc ꝙ fiscus ante talē condemnationem non potest illa apprehendere. Cum igit̃ nullum sit ius quod hæretico bonis suis priuato concedat bonoꝝ suoꝝ possessionem, quousq; sit à iudice cōpetente de suo crimine damnatus conuincitur inde hæreticum teneri ad reddendum bona sua fisco, absq; aliq̃ iudicis condemnatione: ita ut si illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tñ solū credo esse ueꝝ, postq̃ sibi iam constat se esse, aut fuisse hæreticum: quia ante hoc forte per ignorantiam excusabitur. Potest etiam hæc sñia ꝓbari per illas omnes rationes, quibus probatur legē pœnalem ipso iure inflictam obligare reum in conscientia ad pœnam à iure decretam, absq; aliqua iudicis sñia sustinendam. De qua re, quia satis diffuse tractabo in eo opusculo, quod de lege pœnali nunc edere paro: ideo nihil amplius nunc dicere statui. Ad illum igitur locum mitto lectorem, ut ex illo loco hauriat, quæ huic proposito conueniunt. Ex his ergo patet errasse omnes illos, qui docet hæreticum ante sui criminis condemnationē, non teneri ad reddendum bona olim sua fisco, qui ipso

iure à die cõmissi criminis factus est illorũ dominus. Et certe (ut ingenue fatear) ego non possum intelligere, quo pacto hæc duo cohærere possint, ut fiscus sit ipso iure dñs omnium bonorũ hæretici, & quod hæreticus bona illius retinens, non teneatur illa reddere fisco, qui iam est uerus illorũ dñs, præsertim cum nulla lege sit hæretico concessa bonorũ illorũ possessio. Pugnant.n. uelut ex diametro hæc duo. Hæreticus absq; aliqua iuris, aut iudicis, authoritate retinet bona fisci, & non tenetur illa reddere fisco. Necesse est igitur, ut quemadmodum hæreticus ipso iure ꝑtiuatꝰ est dñio bonorũ suorũ, & fiscus factus illorũ dñs: ita etiam hæreticus ipso iure teneatur reddere bona sua fisco: præsertim cum ius non concedat hæretico, ut quãuis sit dñio bonorũ suorũ priuatus, possit illa retinere, quousq; de crimine hæresis sit à iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in cap. dilecti, extra de arbitris. An autem hæreticus resipiscens, & sui criminis pœnitẽs, recuperet talium bonorũ dñium, quod iam ꝑ hæresim amiserat, paruæ difficultatis qõ mihi vr̃ esse: cum tam expresse sit de illa definitum in cap. uergentis. extra de hæreticis. Considerata.n. personæ, & erroris qualitate, compensata ẽt eiusdem hæretici preterita obstinatione, & pñti pnĩa, q̃ ex signis exterioribus utcunq; coniectari potest: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliq; illorũ partem misericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit esse, & tã ferrea hæretici obstinatio, ut etiam si illum postea pœniteat, iuste agat iudex: si decernat nihil ex bonis illius esse illi relinquẽdum. Nam q̃uis hæreticus pœnitens pœnã mortis effugiat: non tñ ideo consequẽs est, ut à reliquis omnibus pœnis ipso iure absoluatur.

De secunda hæreticorum pœna, quæ est priuatio cuiuslibet dominij super quoscunque subditos. Cap. VII.

Altera hæreticorũ pœna est, priuatio cuiuscunq; prelationis iurisdictionis, & dñij: qđ antea super homines cuiuscũq; conditionis habuissent. Nã qui hæreticus est,

ipso iure omnibus talib⁹ rebus priuatus est: sicut apte decernitur in capitulo finali. extra de hæreticis. Sed quia multa circa textum illum notatu digna occurrũt: decreui uerba textus in medium ꝓponere, ut hi, qui legerint, rei difficultatem animaduertere possint, & quæ circa illum textum dixerimus, notatu digna esse intelligāt. Lr̃a illius capituli sic habet: Absolutos se nouerint à debito fidelitatis, dñij, & totius obsequij, quicunq; lapsis manifeste in hęresim aliquo pacto, quacunq; firmitate uallato tenebantur astricti. Hactenus lr̃a illius finalis capituli, de hęreticis. In uerbo, Absolutos, aperte õdit̃ sñiam esse à iure latam, & non à iudice inferendam. Non.n.ꝓcipit, ut absoluãtur: sed ipsis obligatis dicit, ut nouerint se absolutos. Quo fit, ut ad hãc pœnam sustinendã reus in conscientia obligetur, etiam ante omnem aliam iudicis sñiam, sicut supra diximus de priuatione cęteroꝝ bonoꝝ. Per hoc qđ dicit, à debito fidelitatis, oñdit̃ aperte illum, qui custodit depositum ab hęretico sibi ad custodiam cõmissum: non debere reddere hęretico depositũ suum petenti. Nam etsi lege naturę teneantur omnes in reddendo depositum, fidelitatem seruare: ab hac tñ obligatione fidelitatis liberatus est quisquis ab hęretico depositum accepit, ut iam post illius manifestam hęresim, non teneatur illud hęretico reddere. Quo fit, ut si hęretico per ecclesiam damnato, fiscus bona illius apud alium sub sacro fidelitatis deposita, apphendere uelit, is qui depositum custodiebat teneat̃ illi dare, nec possit à non reddendo per exceptionem depositi, aut fidelitatis se excusare: qm̃ iam ab hoc debito fidelitatis est per ecclesiam absolutus. Eadem ratione præses alicuius oppidi, aut arcis munitę, qui sub fidelitate, & iuramento illud ab aliquo domino accepit, si talis dñs factus fuerit hęreticus non tecebitur illi castrum, aut arcem restituere: nec ad mandatum illius alicui alteri reddere, pręterquam fisco, cui iure ipso comperit talium rerum dominium. Multa etiam sunt, quæ domino tenetur redde-

re quisquis illi fidelitatem iurauit, uidelicet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile: quæ omnia rete runtur, & declarãtur in cap. de forma fidelitatis. 22. q. 5. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipso iure absolutus est quisquis ad fidelitatem alteri seruandam, obligabatur postquam ille, cui tenebatur, factus est hęreticus. Nisi forte in aliquo casu ad aliquam illarũ reddendam iure obligaretur diuino, qđ per ius humanum tolli non potest. Credo. n. humanitatis iura in casu extremę necessitatis etiam hæretico esse iure diuino debita. Necessitas enim non est subdita legi. Propter hanc eandem absolutionem à debito fidelitatis coniux fidelis non tenetur coniugi hæretiro debitum reddere: quia per hęresim alterius ipse ab hoc fidelitatis debito liberatus est. Non tñ ab omni: sed solum ab illo, quod præcepto exprimit̃ affirmatiuo, coniuges. n. pp sacr̃m mr̃imonij, quo sunt astricti, duplici fidelitatis uinculo sibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quisq; cõiugum: tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus suum alicui alteri, quam suo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimit̃, nunq̃ alter coniugum potest esse liber, quãtumlibet alter coniux peccet, etiam si labatur in crimen hæresis. Quia etsi pp alterius adulterium, aut hæresim, possit innocens petere, & impetrare diuortium, diuortio tñ inter eos facto, nullus eorũ altero uiuente poterit alicui alteri, q̃ suo coniugi qũolibet copulari, ut aperte docetur in cap. quæsiuit. & in cap. quanto. extra de diuortijs. A' sola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus est ipso iure coniux fidelis, postq; alter in manifestam lapsus est hæresim, ita ut iam non teneatur illi debitum reddere. Sed hæc fidelitatis, & debiti absolutio non solum hoc humano, & canonico iure: sed etiam diuino roboratur. Nam sicut per adulteriũ corporale priuatur adulter iure debitum exigendi: ita ẽt per adulterium spirituale, quod est hæresis, eodem iure

priuatur: quia peius est adulterium spirituale, quam corporale. An autem hæreticus resipiscens recuperet per pniam hoc ius petēdi debitum, quod per hæresim amiserat: dubia aliquibus vr̄ esse qō. Vrbanus tertius in ca. de illa. extra de diuortijs. decernit mulierem, quæ sine iudicio eccl'iæ separata est à uiro lapso in hęresim, esse reddendam uiro, postq̃ ad fidem catholicam reuersus fuerit, compellendamq́ esse iubet, si illa ad uirꝫ reuerti noluerit. Si uero iudicio ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum illum nullatenus dicit esse compellendum: glossa uero super capitulum, quanto. eod. titu. & super capitu. final. de conuer. coniugat. non ueretur aperte contra illum textum sentire, dicens: mulierem, quæ à uiro hæretico recessit, si ille ad fidem redeat esse semper compellendam ad recipiendum uirꝫ suum, etiam si iudicio ecclesiæ ab illo recessisset. Etsi illa ad uirꝫ redire noluerit: dicit illam esse cogendam ad monachatus religionem suscipiendam. Pro huius sniæ probatione citat cap. ultimum. de conuersione coniugatorꝫ. Ad prælatum uero capitulum, de illa. respondet illud esse correctum per sequens capit. quanto. eod. tit. Abbas in eisdem capitulis, glossæ sniam, & opinionem nō usquequaq̃ probat: sed utcunq̃ ab ea discedit, nullam tn̄ affert rationem, ꝑ quā se merito ab illa discessisse nobis ōndat. Ego uero rōnes proferam: quibus glossam tota aberrasse uia apertissime conuincam. Et primo suo ipsius gladio glossatorem transfigam: quia illud capitulum ultimum de cōuersio. coniuga. quod pro se citauit, clarissime contra illum pugnat. Nam capitulum illud (ut ex lr̄a illius facillime colligi potest) non loquitur in fauorem hæretici resipiscentis, & pniam agentis: sed mulieri, quæ à uiro hæretico iudicio ecclesiæ fuerat separata, fauet, cōceditq́ illi, ut ipso nolente libere ad Monachatus religionem, si uelit cōuolare possit. In quibus uerbis id summopere annotandum est, quod ait: libere conuolare: non ergo cogenda est ad religionem, etiam si ad uirum reuerti noluerit.

Alioqui

Alioqui si ad religionem (ut glossa docet) cogenda est, non ergo libere ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Preterea si mulier libere, & nō coacta potest nolente marito intrare religionem: ergo etiā potest nolente marito manere extra religionem separata ab illo. Consequētia ista inde manifeste conuincetur esse bona, si ostendamus cām, & originem, ex qua orit, ut mulier fidelis, q̄ iudicio ecclesiæ fuerat à uiro suo heretico separata, illo ab hæresi reuerso nolente possit intrare religionem. Causa certe non est alia: nisi quia ille per hæresim tanquam per adulterium spirituale amisit ius petendi debitum ab uxore, & sic illa facta est libera ab hoc debito. Nam si ille non incidisset in hæresim, mulier non posset illo inuito intrare religionem, sicut expresse definitum est in cap. quidam. & in cap. cum sis. extra de cōuersione coniugato. Causa igitur illius diuortij per ingressum religionis facti aperte ostensa, percōtabor glossatorem, an maritus hereticus ad fidē rediens recuperet per pniam illud ius petendi debitum: quod per heresim amiserat, an non? Si dicit hæreticū recuperasse tale ius, oportebit fateri uxorem illius ipso nolente non posse libere intrare religionem: quia per talem ingressum negaret marito, quod illi iam iure debebatur. Si uero dicit hereticum per pniam non recuperasse tale ius per hæresim semel amissum, consequens est, ut non teneatur uxor illi post pniam debitum reddere, sicut nec ante pniam: qa (ut concessum est) hæreticus post pniam non habet maius ius ad petendum debitū ab uxore, quàm habebat ante pniam. Quo fit, ut sicut post pniam mariti olim hæretici, potest uxor eius illo inuito libere ītrare religionē: ita etiam possit illo contradicente libere manere in seculo, absque cohabitatione cum uiro, & absq; redditione debiti: nam una prorsus & eadem est utriusque separationis ratio. Verum (ut apertius loquar) nō est opus dare optionem glossatori: quia uelit, nolit, tenetur fateri hæreticum post pniam non recuperare ius petendi de-

bitum ab uxore: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nam ob hoc hæreticus post pniam non necessario (ut supra diximus) recuperat bona quæ per obstinationem hæresis amiserat, ut definitum est in cap. uergentis. extra de hæreticis: ergo eadem ratione et non recuperabit ius petendi debitum, quod semel amiserat. Et inde necessario consequitur, ut uxor illius libere possit illi negare debitum coniugale, & per consequẽs nõ erit cõpellenda ad reciuiendum uiꝝ, ab infidelitate reuertẽtẽ, à quo iudicio ecclesiæ fuerat separata. Et certe miror quõ in tam apertum errorem fuerit lapsus glossator, ꝑsertim cum tam expressa habeatur cõtra suam sniam ecclesiæ definitio, in pręfato cap. de illa. Quod aũt dicit illud cap. correctum esse ꝑ sequens cap. non ita est: qa sequens cap. nullo modo contradicit primo, cũ loquatur de diuersis. Nam cap. de illa. loquitur de muliere, q̃ iudicio ecclesiæ separata est: q̃ cogenda non est ad uiꝝ ab hæresi reuertentem redire. Cap. aũt sequens in fine loqtur de illa, quæ proprio iudicio separata est à uiro infideli, quæ post uiri pniam cogenda est ad illum redire, quãuis hoc non satis clare ibidem exprimatur: sed per coniecturas ex eo elici debet. Causa aũt huius discriminis inde (meo iudicio) ꝓuenit, quòd ecclesia uult nullam pœnam hæretico infligi, antequam ille sit ab eadem de crimine suo damnatus, ut patet in cap. ut inquisitionis, & in cap. cũ secũdum leges. de hæret. lib. 6. Et siquid contra hoc tentatum fuerit, ipso iure hr̃ pro infecto. Mulier ergo quæ proprio iudicio se à uiro infideli separauit: qa uiꝝ suum pœna hæretici puniuit, antequam ille fuisset ab ecclesia damnatus, ideo talem separationem pro infecta iudicat ecclesia: & ideo tanquã si ab illo nunquã fuisset separata, illi adhęrere compellit̃. Quæ aũt iudicio ecclesiæ separata est: uiꝝ suum punit, postquam ille de suo crimine ab ecclesiastico iudice damnatus est. Ego enim iudicium illud ecclesiæ, quod dicitur esse necessarium ad hoc, ut illa possit nolente marito intrare religio

nem, non aliud puto esse quàm sñia iudicis ecclesiastici, qua declaretur uirꝝ illum esse hæreticum, qua sñia data sine ulteriori separationis sñia, satis esse cẽseo, ut mulier possit à uiro suo separari, & ut separata non possit cõpelli ad recipiendum uirum suum ab hæresi redeuntem. Sed iam opus est, ut pergamus ad explanationem reliquarum partium illius pręfati cap. Absolutos. Nã illos, qui hęreticis erant aliqua obligatione astricti, non solũ dicit esse absolutos ab omni debito fidelitatis: sed etiã ab omni debito dominij. Pro cuius particulæ clariori intelligẽtia oportet prius lectorem de multiplicitate dñij admonere. Quoddam enim est dominium super homines, aliud super cęteras res irrationales hoĩbus seruientes, ut sunt pecuniæ, uestes, domus, agri, uineæ, pecora, & cætera his similia. De dominio istaꝝ reꝝ non est nobis sermo in isto cap. qm̃ de illo deseruimus superius, iuxta id, quod definitum est in cap. cum secundum leges. Dominiũ super homines est adhuc multiplex: qa quoddam est naturale, aliud ciuile, aliud euangelicũ. Dñium naturale super hominem aliquem nullum est nisi paternum, hoc est, quod habet pater super filios. Omnes. n. in lege naturæ fuissent liberi: nec dominium aliquod esset in statu innocẽtiæ nisi paternum. Pater enim tũc aut mater sicut modo, haberet potestatem docẽdi, admonendi & corrigendi filios, & filij tunc tenerentur, sicut nunc tenentur obedire parentibus, & illis in necessitate si aliquam paterentur, seruire. Hoc dominium ideo dicitur naturale: quia naturalis ratio docet, ut filius subueniat patri, & seruiat illi, à quo recepit esse, & obediat illi ad quem spectat admonere, & corrigere eũ. Hoc dominium ẽt si naturale sit, non est adeo fixum, & ĩmobile ut tolli nõ possit, sicut est reliquum dñium naturale: qđ quisque homo hẽt super res necessarias ad suæ uitæ conseruationem. Nam (ut recte beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio est ad esse: & ideo supra quãlibet rem necessariam ad suæ uitæ sustentatio-

nem, habet naturale dominium. Hoc dominiũ, nec homo a se abijcere potest: nec propter quodcunq; pc̃m per iudicium tolli. Vnde idem beatus Thomas Secũda Secundæ. q. 69. art. 4. in solutione secundi argumenti dicit: quod si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat: quia non sumere esset (ut ait) seipsum occidere. Non est tam firmum, & fixum dominium patris super filios: q̃m filius re ipsa non est tam necessarius patri ad suæ uitæ sustentationem, sicut reliquæ res. Quo fit, ut pater possit illud à se abijcere dñium: & superior in pœnam alicuius delicti illud a patre tollere. Primum patet in emancipatione: q̃m per illam pr̃ filium in sua constituit ptãte, & renunciat iuri, & dñio quod super filium hẽt. Secũdum patet instit. Quibus modis ius patriæ ptãtis soluitur, ubi inter alia hæc hñtur. Cum aũt is, qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur ciuitatem amittit, sequitur, ut qui eo modo de numero ciuium Romanoꝝ tollitur, perinde quasi eo mortuo desinant liberi in ptãte eius esse, hæc ibi. Ad eundem modũ fit in peccato hæresis: q̃m pp hoc crimẽ pater amittit dñium, quod super filios habebat, & filij efficiuntur sui iuris. Nam filij, qui alioq fuissent subditi patri, illo in hęresim obstinate labente, sunt ipso iure absoluti ab oĩ debito dñij, quod super illos pr̃ habuisset, ut dicitur in præfato. c. absolutos. Veꝝ quia multi putare potuissent, hoc nõ tã aperte in illo. c. fuisse definitũ, ideo spãle de hac re decretũ eccl'ia statuere uoluit, quo apertius id, quod nunc proxime diximus declaratum est. Tale decretum hr̃ in. c. ꝗcunque, paregr. illorum. de hær. lib. 6. Et inde sequit̃ pr̃em hęreticum nõ posse filio impuberi substitutionem facere pupillarem. Q̃m inter cętera reqsita ad pupillarẽ substitutionẽ hoc est p̃cipuũ, ut testator impuberẽ in ptãte hẽat. l. ij. ff. de uulg. & pupil. Hoc ẽt corrolariũ aliunde deduci põt: ex ęo. s. qđ hęreticus intestabilis est. Nemo aũt ꝑ pupillo substituere põt, nisi prius sibi fecerit testm̃. d. l. ij. parag. pri.

Sed quęstio posset de hac re moueri, si pater ad suę uitæ sustentationem antequam fieret hęreticus indigeret filio, & postea eadem indigentia perseuerante laberetur in hęresim, an filius patri hęretico indigenti sua opera, teneretur illi suas operas dare, illi usque ad supplendam indigentiam ministrare. Cui quęstioni ego ita respondendum esse censeo, ut filius eo casu maiori obligatione teneatur patri, quàm teneret alicui alteri in necessitate existenti: quia licet filius sit iure ipso à patris hęretici dominio, & potestate liberatus, non tñ quo ad opera misericordię illi exhibēda, in quibus pater quamuis hęreticus est pręferendus. Hanc sñiam docet glossa. dist. 30. cap. 1. & Panor. in cap. si quis. De hęreticis. Aliud est dominium super personas non naturale, sed ciuile, hoc est, quod non à natura: sed ab humanis statutis sumpsit initium. Et hoc etiam uarium est, & multiplex, iuxta uariā authoritatem, & potestatem, quam habent dñi super eos, quibus dominantur. Est enim quoddam dñium, quod inducit seruitutem in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominium habetur potestas utendi seruo ad omnia, quę uoluerit: exceptis criminibus, quę sine Dei offensa perpetrari non pñt. Per hoc dominium habet dominus super seruos suos plenam potestatem utendi illis ad suam utilitatem: & non ad utilitatem illoꝝ. Et per hoc differt dñium hoc à dominio regali: quia Rex nisi tyrannus esse uelit, non utitur subditis ad suam ꝓpriam utilitatem: sed ad utilitatem subditoꝝ. Dñs autem utitur seruo non ad serui utilitatem: sed ad suam propriam, quemadmodū utitur pecoribus suis. Potest enim dominus seruum uendere, permutare, donare, locare, prout facere potuisset de iumento aliquo. Quę quidem misera seruitus, & si propter peccatum introducta sit, iure tñ gentium approbata est, ut habetur, in cap. ius gentium. dist. 1. Hoc dominium statim amittit quisquis in manifestam hęresim lapsus est, & seruus illius si in hęresim domini nō consentit, eo ipso est à debito domini absolu

tus. Sed difficultas oriri posset, an dominium illius serui transferatur ad fiscum, sicut cæterarum rerum, ita ut post hæresim domini, seruus illius fiat seruus fisci, an uero seruus fiat sui iuris, & sit ipso iure libertus. Saluo meliori iudicio, ego censeo seruum, qui in hæresim domini consentire noluit, non esse inter reliqua bona computãdum, ut in dominium fisci cum reliquis bonis transeat: sed eo ipso redditum esse suæ libertati, ita ut iuste, et absque ullo peccato possit fugere ab hæretico qui fuerat dominus eius, & omnem illi negare obedientiam. Nam in pręfato illo capit. fin. extra de hæretic. absoluuntur omnes ab omni obligatione, qui hęreticis quomodolibet tenebant adstricti: ergo etiã serui sunt absoluti, & per consequens fiunt liberti. Præterea de hoc habetur expressa in iure Cęsareo diffinitio. Nam in. l. Manichæos. C. de hæret. statuit Imperator Theodosius, ut seruus, qui noluerit obedire domino hæretico, fiat ipso iure libertus. Iusta quidem lex, per quam & hæretico domino pœna, & seruo catholico præmium tribuitur. Ius autem Cæsareum, et si non possit de fide, aut hæresi definire: potest tamen & hæreticos pœna, & fideles afficere præmio. Quo fit, ut saltem in terris, quæ legibus subsunt Cæsareis, seruus q dño hæretico obedire recusauit, & illius hæresim suscipere noluit, sit ipso iure redditus libertati: quia sic præcipitur in præfata. l. Manichæos. Et idem faciendum esse censeo in terris ecclesiæ Romanæ, quæ nullo modo subduntur Imperatori. Qm̃, & si in illis locis non habeant uim iura Imperatorum: habet tamen uim suam illud c. fina. extra de hæretic. Quo iubetur omnibus, ut nouerint se absolutos ab omni debito dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet tenebatur adstricti. Aliud est dominium ciuile, & politicum, quod non inducit seruitutem in eo, super quem habetur: sed solum confert habenti dominium, authoritatem, & potestatem pcipiendi ea, quę ad bonum regimen reipublicę, cui pēst, sunt necessaria, aut saltem commoda, & conuenientia,

& puniendi transgressores eorum, quę ab illo pręcepta sunt. Hoc dominium habent Reges, Duces, comites, & reliqui domini, qui populis præsunt. Hi super quos tale dominium habetur, non dicuntur serui: sed subditi, & uocabulo iam ab omnibus recepto, dicuntur Vasalli. Hoc dominium etiam amittitur per hæresim manifestam, ita quòd Rex factus hæreticus, ipso iure est regno suo priuatus, & Dux suo ducatu, & comes comitatu, & idem de aliis populorum dominis quocunque nomine censeantur, dicendum est: nam de omni dominio generaliter loquitur illud capit. fina. de hæret. Nec mirari debet aliqs quòd Papa pp hæresis crimen. Regem à regia dignitate deponat, & regno priuet: quoniam in negotio fidei etiam Reges sicut & alij inferiores subduntur summo Pontifici. Quo fit ut illos sicut quoslibet alios punire possit. Nam Regem Francorum Zacharias Papa ob multo minorem causam regno priuauit, ut refertur in cap. Alius. 15. q. 6. Imperium Romanorum, sedes Apostolica transtulit à Græcis: quia ecclesiam non defendebant in Germanos. ut habetur extra de elect. cap. uenerabilem. Multo ergo iustius est, ut propter crimen hæresis Reges regno priuentur. Posset tamen hoc loco aliquis merito quærere: si Rex fiat hæreticus, ad quem regni illius dominium, & potestas iure deuoluetur. Non quidem ad Imperatorem, præsertim si Rex non erat Imperatori subiectus, quales sunt Hispanorum, Gallorum, & Angelorum Reges. Nam bona hæreticorum, laicorum quæ iure canonico, & Cæsareo, applicantur fisco, non cuilibet fisco sine discrimine applicata esse intelliguntur: sed soli fisco illius, qui dominium & iurisdictionem supremam secularem supra hæreticum habet. Consequens igitur est, ut regnum, & reliqua bona hæretici Regis, qui non subditur Imperatori: non sint ipso iure fisco Imperatoris applicata. Nec dicendum est regnum illud ipso iure ad ecclesiam pertinere: quia ipso iure non applicantur ecclesiæ bona laicorum hæreticorum: nisi illorum solum: qui in terris ec-

clesiæ uiuunt, ut patet in capit. uergentis, & in cap. Excommunicamus. extra de hæret. Ad quē igitur regnum illud iure pertinebit? Si Rex ille hæredem legitimū habet, & fidelem, ego dicerem illum esse iustum, & legitimum regni successorem. Quoniam cum nihil sit de Rege hęretico in iure definitum, consequens est, ut idem de illo censeatur, quod de homine ab intestato decedente diceretur. Nā cū ille per hæresim sit ipso iure, regno priuatus, quantū ad regni possessionem censendus est mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum sit, nihil iura disponunt, oportet necessario, ut regnum ad legitimū hæredem deuoluatur. Et idem mihi uideretur dicendū de quocunque alio dominio cuiuscunque rei, cui est annexum uinculum primogenituræ, ita ut si possessor illius fiat hæreticus, bona illa non sint fisco applicata, sed legitimo illius primogenituræ successori. De hac tamen re nihil certum definire uolo: sed illam ciuilis iuris peritis relinquo, ab illis definiendam, quorum hoc proprium est munus. Si Rex hęreticus nullum habet hęredem, aut ille quem habet, est etiam hęreticus, tunc si regnum non est etiam hęresi infectum, dicerem regnum ipsum habere ius, & potestatem eligendi sibi Regem, iuxta id, quod
1. Reg. in primo libro Regum dicitur. Populus facit sibi Regē. Si uero regnum est etiam eadem peste infectū sicut Rex, regnum etiam erit ipso iure priuatum, potestate eligendi sibi Regem, & tunc negotium deuoluetur ad summū Pontificem, ut ille tanquam summus ecclesiæ iudex decernat, quid sit agendum, sicut facile colligi potest ex dictis in cap. Excōmunicamus, paragrapho moneantur. extra de hęreticis. Aliud est deniq; dñium Euangelicū, & est potestas alicui ex Dei Euangelio, & non aliunde concessa, qualis est potestas absoluendi peccatorem à peccato, & potestas excōmunicandi, & absoluendi ab excōmunicatione. Hoc dominium habent soli uiri ecclesiastici curam animarum tenentes, ut sunt Episcopi, Archiepiscopi, Papa. Et dicitur hęc talis potestas dñium

Euāgelicum: quia ex sola Euangelij authoritate illud habetur. Vocatur ēt dominium hoc à theologis potestas iurisdictionis ecclesiasticę. De hoc dominio difficillima inter theologos uersatur quæstio: an hęreticus sit etiam ipso iure priuatus hoc dominio, sicut cæteris, hoc est, an Prælatus ecclesiasticus quicunque ille sit siue Papa, siue quiuis alius, postquam factus est hæreticus sit ipso iure potestati prælationis priuatus? De hac re non conuenit inter oēs theologos. Quidam.n.dñt prælatum ecclesiasticum factum hæreticum: diuino iure esse priuatum p̄latione sua. Alij uero contrasentiunt prælatum ecclesiasticum quantumlibet in hæresi pertinacem: non esse diuino, aut humano aliquo iure potestate prælationis priuatum. Et qui sic sentiunt, coguntur dicere hoc dominium Euangelicum non esse sub illa generali locutione comprehendendum, cum dicitur in illo cap. fin. de hęret. Absolutos se nouerint a' debito fidelitatis dominij, & totius obsequij &c. Oportet.n.ibi excipere dominiū Euangelicum, a' cuius debito (iuxta istorꝝ opinionem) non sunt ipso iure absoluti, qui lapsis in hæresim erant per illud adstricti. Huius nodosę quęstionis solutionem: quoniam difficilis est, & longum requirit tractatum, usque ad aliud capit. differimus, quod totum huic soli negocio impendemus, quando de pœnis spiritualibus disputabimus. Tales enim potestates, & talia dominia magis spiritualia, quàm corporalia censenda sunt. Circa has omnes hæreticorꝝ pœnas, de quibus in hoc c. disseruimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis est hæc: quia illud sæpe citatum cap. fina. de hæreticis. uidetur solos manifestos hæreticos afficere. Nam solos illos absoluit a' debito fidelitatis, & dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet sunt adstricti. Phil. dicit hoc etiam uerum esse in occulto hæretico, si illius hæresis probari possit: quia tunc potest manifestari licet actu non sit manifesta. Eandem sñiam docere uidetur Ioan-

nes And. hac tñ addita conditione, quòd processum fuerit ad probationes. quia probatio (ut ait) tunc facit delictum manifestum, ut in cap. cum olim. de uerb. signif. Secus tñ dicendum esse putat, si non est processum ad probationes: quia ecclesia non iudicat de occultis. Et illius sententiæ subscribit Angelus de Clauasio in sua summa. eandem amplectitur Syluester de Prierio in sua summa. Ego tamen (absit precor uerbo inuidia) puto hos omnes quamuis in iure doctissimos, non intellexisse ueram, & germanam illius textus sententiam. Nam quod textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendum de manifestatione, quæ competit hæretico, ita qđ ille in publico, aut in manifesto hæresim asseruit. Potest enim quis publice, & coràm mille testibus hæresim aliquam asserere, & non esse hæreticus: quia potuit illam asserere ex ignorantia, putans talem assertionem esse catholicam, potuit etiam asserere sine ulla pertinaci animositate: sed paratus obedire ecclesiæ aliud docenti. Quorum alterum si contingat, etiam si in fide erret, hæreticus minime censebitur: ut habetur in c. dixit apostolus. 24. q. 3. Si hæreticus non est, necessario inde sequitur: ut pœna hærecici non sit puniendus, & per consequens pœna illius cap. fina. de hæret. non comprehendat illum. Alioqui fieret necessario, ut qs sine culpa sua, & sine culpa aliena: imò & sine iusta aliqua causa puniatur, quod est contra ius naturale, diuinum, & humanum. Nam textus ille eos, qui lapsis manifeste in hæresim erant obligati, absoluit à debito fidelitatis, & dominij. Et tñ (ut diximus) pôt quis sine ullo peccato manifeste labi in aliqã hæresim. Quod ergo textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendum de manifestatione, q̃ se tenet ex parte asserentis: quia siue in occulto, siue in publico labatur in hæresim, non incurret pœnam, si non est hæreticus. Intelligenda sunt ergo uerba illius textus de manifestatione, quæ competit hæresi, ita ut ille dicatur labi manifeste in hæresim, qui labitur in hæresim ma-

nifestam, quam scit esse ab ecclesia damnatam, quãuis illam occulte,& sine ullo teste asserat. Qui uero ex ignorantia labitur in hæresim, non dicetur labi manifeste in hæresim, quamuis illam in publico foro coràm mille testibus asseruerit: quia non erat sibi manifestum talem assertionem esse hęreticam,& ab ecclesia damnatam. Is autem, qui iuxta hunc intelligendi modum labitur manifeste in hæresim, hoc est in hæresim manifestam, eo ipso est necessario censendus hæreticus. Quia is(ut supra lib.1.cap.10.docuimus)sine ulla ulteriore monitione est iam pertinax censendus: quia errorem suum non est paratus corrigere. Quod facillime, uel ex eo colligi potest: quia ecclesiam, à qua corrigendus esset, aperto Marte oppugnat,.cum eam non ueretur asserere propositionem, quam scit ab ecclesia damnatam. Si uero quis ex ignorantia lapsus est in hæresim,& postea legitime admonitus obedire cõtemnit, tunc primo dicetur labi manifeste in hæresim, quando legitimę admonitioni obtẽperare recusat. Is igitur, qui iuxta hunc intellectum labitur manifeste in hęresim, cum sit iuxta prędicta censendus hęreticus merito hęreticorũ pœnam incurret, quantumlibet sit occultus, si tamen hæresim, quã mente concepit, aliquo uerbo explicauit. Et de talib⁹ sic lapsis manifeste in hęresim, intelligenda sunt uerba illius cap.fin. de hęret. quibus dicitur, quòd qui talibus sic lapsis manifeste in hęresim erant aliqua obligatione adstricti, ipso iure sunt ab omni tali obligatione absoluti. Nam per illa uerba: Lapsis manifeste in hęresim, idem intelligit, ac si dixisset, hęreticis. Et hi tales licet occulti sint, sicut incidunt in pœnam cap.cum secundum leges. ita etiam ipso iure incidunt in pœnam prędicti cap.fin.de hęret. Si hęresim suam quamuis occulte, exterius prodiderunt. Nam(ut ait Abb.in isto cap.Absolutos)pœna ipso iure imposita afficit ipsum delinquentem, quamlibet occultum, pro qua sñia adducit glossam, quam dicit esse notabilem in Cle.1.de hęret.in uerbo: Eo ipso. Ex quibus

colligit Abbas, ut hęreticus quãuis occultus ipso iure amittat omne dñium, sicut & reliqua omnia bona ipso iure amittit: sed non poterit talis absolutio dñij (ut ait) allegari, nisi prius manifesta causa probetur. In quibus omnibus etsi bene dicat, tñ in intelligentia illius uocis, manifeste etiam mihi errasse uidetur, sicut alij.

Probatur manifestis rationibus iustam esse hæreticorum pœnam, de qua in præcedenti capit. tractatum est. Cap. VIII.

Quia totius huius nostri operis finis, & primus scopus, ad quem nostram hanc pugnam dirigimus, est, ut iustam esse punitionem, qua ecclesia hęreticos ferit, oñdamus, opus est, ut eam pœnam, de qua in præcedenti cap. disputauimus, merito hæreticis fuisse inflictam ꝓbemus. Quisquis diligenter considerauerit quantũ ualeant superioꝝ hominum exempla ad mouendos subditoꝝ affectus facile intelliget, quàm iustum imò (ut uerius dicam) necessarium sit, omnem prælationis ꝑtãtem ab hæreticis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo se magis animari ad uirtutem, quàm suoꝝ maioꝝ exemplis: quoꝝ imagines in foro depictas uidebat. De Iulio Cæsare refert Plutarch. ꝙ cum ille in Hispania res quasdam Alexandri pictas cerneret, secum diu cogitabundus, postmodum lachrymas fudit, cuius rei cãm admirantibus socijs: Non'ne (inquit) iure dolendum arbitramini, quod huius ætatis Alexander tot gentes suo subdidisset imperio, qua nullum adhuc præclaꝝ facinus ipse gesserim? Et inde ad res præclaras gerendas expeditior, & fortior effectus est. Si eoꝝ, qui iam prærerierunt exempla tm̃ uiuoꝝ animos mouere pñt multo magis id posse credendum est exempla eoꝝ, qui supersunt, præsertim ea, quæ non solum audiuntur: sed oculis inspiciũtur. Multo.n. magis mouent uisa, ꝗ̃ audita. Temistoclẽ enim ualde multum iuuauerunt ad uirtutem Milciadis exempla. Nam Temistocles cum esset adolescens, in compotationibus, alijsq; carnis illecebris uolutabatur. At postq̃ Milciades factus Imperator, apud Maratho

nem deuicisset Barbaros,nullus illum deiceps uidit qd-
quam agere indecorū. Percõtantibus autem multis qd
fuisset in causa,ut sic fuerit repēte mutatus:rñdebat,Mil-
ciadis Trophæis se fuisse à somno suscitatum. Cic.lib.4.
Tusc.quęst.refert: Demosthenem adeo uigilasse, ut cū
opificibus de uigilia contenderit, & dolere se aiebat, si
qñ opificum antelucana uictus esset industria. Hñt tan-
tam uim,& ptãtem exempla pręsertim illorū,qui autho
ritate aliqua reliquos pcellunt, ut ad illa imitanda sub-
ditorū animos non solum urgeant: sed quasi cogere ui-
deantur. Ideo Paulus reprehendens Petrum,eo q pp Iu
dæos,quia Iacobo Hierosolymorū Epō uenerant,simu-
late se à gentibus subtrahebat nolens edere cum illis, di
xit illi: Gentes cogis iudaizare. Nam quia Petrus supre *Gal.2.*
mus erat totius ecclesiæ pastor,& rector,cuius uestigia
cæteri sequi debebant: ideo tanti æstimauit Petri exem-
plum Paulus,ut suo exemplo illum nō solum ad Iudais-
mum alios suadere,sed cogere dixerit. Et merito sic di-
xit,cogitans q multo plus mouent exempla, quàm uer
ba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo,uo-
lensq; hominibus certissimam uiam, qua ad glřiam cœ-
lestem peruenirent,ostendere: prius exemplis, & post-
ea uerbis nos ad illam instruxit. Nam prius (ut ait Lu- *Act.1.*
cas) cœpit facere,& postea docere. Quem locum per-
tractans Chrysostomus Homil.1. super Actus Aplorū, *Chrys.*
ait: Eoq; apostoli prius uitæ exemplis docebant, dein-
de uerbis. Quin potius ne uerbis quidem erat opus, cū
clamarent opera. Hæc Chrysostomus. Hinc oritur,ut
peccata publica grauiora censeantur,q secreta, & tan-
to grauiora, quanto à persona maioris authoritatis, &
quæ magis tenebatur bonum alijs præbere exemplum,
fuerint cōmissa. Ideo de malis sacerdotibus, dñs per p-
phetam Ezechielem ait: Facti sunt domui Israel in of- *ex.44*
fendiculum iniquitatis. Quæ uerba pertractans beatus
Gregorius parte prima Pastoralis cap.2. ait: Nemo qp-
pe amplius in ecclesia nocet, quàm qui peruerse agens, *Greg.*

nomen, uel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanq; hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplũ culpa uehementer extenditur, qñ pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Causa autem huius inde prouenit, q̃ qui publice peccat, alios ad idẽ faciendum suo exemplo hortatur, & ob hanc cãm scandalizare dicitur: quia suo exemplo alijs offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noster hmõi
Mat. 18 scandalizanti acerbe minatur, sic inquiens: Qui scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui sic alium scandalizat, non solum de suo: sed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus est, rationem reddet. Quod non fieret: nisi quia ille peccati alterius causa fuit, suo exemplo illum ad pctm̃ uehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt ut per illa notũ omnibus fiat quanta sit exemplorũ potentia. Etsi tñ ualent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorũ hominum affectus: multo magis ualebunt exẽpla illorũ, qui aliqua authoritate, & ptãte reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius constare poterit iustum esse, ut omnis ab hæreticis auferatur prælationis, & dñij ptãs. Timetur. n. iuste, ne his, qui præest subditos suos ad eandem hæresim suo exemplo trahat. Filij parentes suos terè semper imitari nituntur: et ad illorũ exemplum uitam suam frequentissime componunt. Est. n. à natura insitũ filijs, ut parentes suos ament, & inde euenit, ut quæcũq; in parentibus uiderint, bona esse censeant. At qđ q̃sq; bonum existimat: illud appetit, & illud imitari conaẗ. Præter hunc mutuum parentum, & filiorũ amorem, est adhuc alia, & quidem potissima cã: quæ filios ad parentum suorũ imitationem uehementissime impellit. Hæc est assidua parentum, & filiorũ mutua conuersatio. Parentes. n. suos filij uident, cum comedunt, cum bibunt, cum ludunt, cum iocantur, cum irascũtur, cũ subsannãt.

Vident illorum ingluuies, ebrietates, prodigalitates, tenacitates, fornicationes, adulteria, & cætera id genus uitia. Audiunt illos detrahentes, adulantes, mentientes, iurantes, peierantes, blasphemantes, atque alia multa, quæ uirum pudicum non decent loquentes. Raróque contingit, ut rem alicuius momenti parentes domi faciant, aut dicant: quod filios lateat. Quantum autem nocere possint mali hominum mores, his qui perpetuam cum illis hñt consuetudinem, sacra scriptura multis in locis nos apertissime docet. Qui cum sapientibus graditur (ait Salomon) sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur. Et iterum: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum uiro furioso: ne forte discas semitas eius, & summas scandalum auimæ tuæ. Et Ecclesiasticus eleganti similitudine hoc ipsum explicat, dicens: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea: & qui cōicauerit superbo, induet superbiam. Denique propheta Regius ait: Cum sctō sanctus eris: & cum peruerso peruerteris. Si conuersatio bonorum proficere potest: conuersatio malorum multo magis obesse poterit, quia sumus omnes natura procliuiores ad malum, quam ad bonum. Difficillimū est. ut quis inter malos innocenter conuersetur. Propter hanc duplicem causam parentes suos filij magis quam cæteros homines imitātur. quia illos magis diligūt, & longiorem cum illis hñt conuersationem. Faciliusque eorum malos imitātur mores, quam bonos, quia natura iam per pctm̄ quodammodo corrupta fortius impellit ad malum, quā ad bonū. Et hinc euenit, ut raro cōtingat pr̄i uitioso filius studiosus. Scio quidem aliqñ ita cōtingere: sed hoc rarum est, & albo notatum, ego autem de his, quæ frequenter, & quasi semper eueniunt loquor. Pater si est mercator, filios habeat mercationi deditos, si lusor, filios habet lusores: si fornicator, filios nutrit fornicatores: si idololatra, filios docet idololatriam: si denique hæreticus est, eadem hæreū inficit filios. Hoc manifesta experientia in multis comprobatum est, qui filios suos in eandem traxerunt hæresim,

Pro. 13.
Pro. 22.
Ecc. 13.
Ps. 17.

in quam ipsi fuerũt lapsi. Testis est Bohemia, quæ postquam sub Vuenceslao illorꝫ Rege, & Sigismundo Romanorꝫ Imperatore, annis ab hinc plus q̃ cẽtum & q̃draginta à fide catholica defecit, nunq̃ ad illam hucusque rediijt, non ob aliam cãm: nisi quia filij illorꝫ eũdem à teneris annis imbibunt errorem, quo parentes suos affectos esse uident. Timeo certe, ut (quod Deus pro sua pietate auertere dignetur) idem eueniat Germaniæ, & Angliæ. Quia si filij eadem hæresi Lutherana à parentibus imbuuntur, qua illi nunc sunt infecti, tarde illæ prouinciæ ad fidem catholicam conuertentur. Adolescens

Pro.22. enim (ut ait Salomon) iuxta uiam suam etiam cũ senuerit, non recedet ab ea. Et egregius poeta dixit:

Orat. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Iustum igitur fuit, & necessarium, à parentibus hæreticis patriam omnem auferre ptãtem, & filios sui iuris suiq; arbitrij facere, ne parentes sua authoritate, suoq; exemplo filios in eandem hæresim traherent, & filij, iuris authoritate fulti, possint, si uelint parẽtibus resistere, tanq̃ qui iam sunt ipso iure ab illorꝫ potestate liberati. Propter hanc causam multi Theologi, è quorꝫ numero est sanctus Thomas, docent nõ esse licitum infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare: quia talis baptizatio (ut aiunt) uerteretur postea in contumeliam fidei Christianæ: quia parentes nutrirent filios in errore suo: qui sic in pueritia nutriti, nunquam postea fidem catholicam, quam in baptismo susceperunt, perfecte tenerẽt. Alij tñ theologi, inter quos recensetur doctor subtilis Scotus, qui oppositam sententiam tuentur, ꝑꝑ eandem causam censent, filios infidelium, qui inuitis parentibus fuissent ex imperio principis baptizati, esse statim post baptismum à parentum cura, & potestate remouẽdos, ne si apud illos manerent, à parentibus suis in eundẽ infidelitatis errorem traherentur, quo illi sunt infecti. Si iustum est, ut patriæ ptãtis dñium à parentibus hæreticis

auferatur,

auferatur, ne ipsi filios suos eadem hæresi inficiant, multo iustius est, ut aliud quodlibet ciuile, & politicum dominium sit ipso iure a dn̄is hęreticis ablatū. Nam q hoc tenent dn̄ium pluribus nocere pn̄t, quàm qui solum dominio gaudent paterno, eo quòd latius est dn̄ium politicum, aut regale, quā paternū. et pluribus imperat rex, aut dux, aut Marchio, aut quiuis alius dn̄s, quàm qui solum est pater. Deinde plus pōt rex erga subditos, quā pater erga filios, & hinc euenit, ut sępe subditi magis conentur regem suum imitari, quàm filij parētem. Possunt quidem reges eo quòd diuitijs pollent, munera plurima dare, & quia tam potentes sunt, ut nullus subditorū illis resistere ualeat pn̄t subditos suos, cum eis libuerit. uarijs pœnis affligere. Ex primo orit apud inferiores homines spes alicuius muneris recipiēdi. Ex secūdo oritur in subditis metus principis, ne uidelicet circa eos quidqd pœnarum pōt, cū libuerit exerceat. Hæc duo uidelicet metus, & spes solent animos hoīum in adulationem impellere, quidam. n. ut ea, quæ anxie cupiunt, assequi possint: alij uero ne pœnas, quas uehementer metuūt, incurrāt, principibus suis omni ex parte placere procurant. Ea faciunt, & dicunt, q̄ sperant principi suo grata esse futura, ea dicere, & facere omittunt, q̄ principi displicere intelligunt. Qui mollibus uestiuntur (inqt saluator nr̄) in domibus regum sunt. Nam in domibus Principū sunt adulatores & qui hoībus placere student. Optime igitur, et eleganter Claudianus poeta in libro de quarto Honorij Augusti consulatu dixit. Mat. 11

Componitur orbis
Regis ad exēplum, nec sic inflectere sensus Clau.
Humanos edicta ualent, quàm uita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe uulgus.

Et libro primo de laudibus Stiliconis iterum ait:

Scilicet in uulgus manant exēpla regentum,
Vtq; ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Ex his igitur oībus apertissime colligere licet, quantum

rex hæreticus poſſit ſubditis ſuis in fide nocere. Illius.n. exemplum multos à fidei ueritate deflectet: quia ps metu, pars amore illius, aut ſuarum rerum idem quod ille, aſſe-
Matt. 2 uerabunt, docebunt, pdicabunt. Cum Magi ab oriente ueniſſent Hieroſolymã quærentes regem Iudæorum tunc recens natũ, turbatus eſt Herodes, & oĩs Hieroſolyma cum illo. Non eſt mirum, quòd Herodes, qui alienigena, et tyrãnus erat, turbetur audito noĩe regis, & illum perdere uelit. Ita.n. ſe res habet, ut ſiquis regnante ipſo, alterũ appellet ibidem regem, mille eũ periculis exponat atque in apertum tradat interitũ. At quod Hieroſolyma audito nomine ſui regis, tunc nati, turbetur, res eſt admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuiſſet, quã turbari: quia ſciebat Herodem alienigenam eſſe, & nihil de regni iure hñtem. Quo fit, ut de eiectione tyrãni, & regis aduentu lætari debuiſſet. Sed ſi Claudiani ſñiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuiſſe, ut rege turbato oĩs Hieroſolyma ſimul cum illo turbaretur. Quia (ut Claudianus dixit) mobile mutatur ſemper cum principe uulgus. Rege ergo hæretico exñte neceſſario eueniet, ut ppl's in eãdem hæreſim trahat̃. Quod ſi facere contempſerit, multis tormentis, uarijſque cruciatibus ad id faciendum compelletur. Huius rei plura, quàm uellem, extant manifeſtiſſima exempla, è quibus aliqua producere decreui, ut quæ diximus illorum teſtimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Iſrael reges idololatræ, ut Ieroboam, Baaſa, Ela, Zambri, Amri, Achab, & Ochozias. His autem regnantibus, populus Idolis ſacrificare nõ deſtitit, eo quod ſequebatur perfidam regum ſuorum inſaniam. In noua lege, & euangelica multi fuerunt reges hæretici, q eccleſiam catholicam acerrime uexauerunt, adeo ut illorum cã multi à fide catholica defecerint. Iulianus apoſtata poſtquam fidem deſeruit, eccleſiam catholicam pluſquam quilibet alius rex gẽtilis eſt perſecutus. Multos fidem negare coegit, multos ad martyrium perdu-

xit. Reges Gothorũ eo quod Arriana hæresi erant infe-
cti, magnam ob hanc cām christianorũ stragem fecerũt
in Italia, & Hispania. De atroci crudelitate, quā in chri-
stianos Vuandali exercuerunt in Africa, extat historia
duobus libris partita, & à Victore epo conscripta. So-
lum unũ ex Gothis, quod in Hispania contigit exēplum
proferam: cuius meminit beatus Greg. lib. 3. dialogorũ, Greg.
cap. 31. quod satis esse arbitror ad oñdendum, quātum
sit rex hæreticus ecclesiæ catholicę noxius. Leonigildus Leoni.
Hispaniarũ rex, & à Gothis originem trahens, Arriana
hęresi cũ fuisset infectus, eadē hæresi filios suos, regnũq;
suum inficere nitebatur. Ermigildus aũt primogenitus Ermi.
eiusdem regis filius, ac proinde solus regni hæres, suadē-
te beato Leandro tunc Hispalēsi epo, hæresim Arrianā
deserens, ad fidem catholicam conuersus est. Quem pr̄
Arrianus, ut ad eandem reuocaret, primũ blanditijs, &
pręmijs, deinde minis, & terroribus erga illum egit. Quę
omnia cum non possent animum illum cōstantissimũ à
fide catholica, uel tantillum deflectere, iratus pr̄ illũ pri-
us hæreditario iure regni priuatum in uincula, & carce-
res coniecit. Adueniente aũt paschatis festo, quo ex mo
re, & ecclesię uniuersalis decreto, Christiani sacrum do
mini corpus sumere solent, perfidus pr̄ Arrianum epm
ad filium misit, ut ex manu illius cōionem perciperet, ut
per hoc illum sibi pr̄ conciliaret. Sed uir Deo plenus Er
migildus hoc facere recusauit, & epo uenienti exprobra
uit, & magna constantia illum à se duris increpationi-
bus repulit. Hoc cum Arrianus pr̄ audiret, īfremuit. sta-
timq; paternæ pietatis oblitus apparitores suos misit, q
filium suum occiderent, quod & fecerunt. Quid q̄so hæ
reticus cōtra fideles facere destitisset, qui pro tuenda hę
resi Arriana proprio filio non pepercit: sed carnificibus
tradidit illum? Qui tam atrociter insectatus est propriũ
filium, putas ne æqori animo cæteros prosequeretur fi-
deles? Sed opus est, ut ex nostro hoc seculo aliqua pro-
feramus exempla: qm̄ hæc magis, quam reliqua: q̄ iam

præterierunt, animos intuentium mouere poterunt. Cũ Martinus Lutherus annos ab hinc triginta suos in Saxonia effundere cœpisset errores: statim illi acqeuit Fridericus dux Saxonũ, cuius exemplo, & authoritate populus motus in eandem lapsus est hæresim. Idem contigit Lantsgrauio Hessię Philippo. Merito igitur decretũ est, ut rex, aut quis alius secularis dñs factus hæreticus, ne populis fidelibus sibi subiectis nocere possit, sit ipso iure dñio regni, & qualibet alia seculari ptãte priuatus.

De alia hæreticorum pœna, quæ est infamia, & de cæteris, quæ ex illa sequuntur. Cap. IX.

Inter alias pœnas, quibus ecclesia hæreticos merito puniendos fore decreuit, infamia recensetur, quæ tanto cæteris pœnis grauior æstimari debet, quanto fama reliquis omnibus merito anteponitur transitorijs bonis. Pro. 22. Melius est nomen bonum (inquit Salomon) quam diuitiæ multæ. Hoc aũt bono nomine priuatus est, qſqs hæreticus est, siue occultus ille sit, siue manifestus. Hoc tñ interest inter occultũ hæreticũ, & manifestũ, qđ occultus hr̃ticus sola iuris ĩfamia censet̃ infamis & nõ ĩfamia facti: quia eius crimen cum nondum sit manifestum, famam illius tollere non ualet. Hæreticus autem manifestus, & infamia facti, & infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quisque per criminis sui manifestationem, & tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauius est crimen, quod commisit, & tanto maiorem, aut latiorem, quanto peccatum est pluribus manifestum. Non est enim eadem mensura metienda infamiæ grauitas, & eius latitudo, siue extensio. Nam si Petrus graue aliquod crimen paucis manifestum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis scientibus perpetrauerit, infamia Petri grauior censebitur, Ioannis uero maior, aut latior. Quo fit, ut infamia facti, quam hæreticus ex criminis sui manifestatione incurrit grauissima sit censenda: quia hæresis (ut supra libro primo, capitulo secundo docuimus) inter gra-

uissima recensetur peccata. Infamia iuris est illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus est: Sunt.n.peccata aliqua, quorum quodlibet, siquis cõmittat, iure ipso censetur infamis, ut qui exercet improbum fœnus, exigens usuras usurarum. Tertia.q.7.paragrapho Porro. Et qui contrahit simul cum duabus, uel qui simul duas habet sponsas. lege, quid ergo.ff.de his, qui no.infam.& in cap.Nuper a' nobis. extra de bigamis. Et qui locauit operas suas, ut pugnaret cum fera.ff.de postulando.lege prima, paragrapho bestias. Et gñali eloquutione quisquis per sñiam iudicis damnatus est de crimine publico, ipso iure censetur esse infamis. Hoc autem ultimum solum censetur uerum, qñ damnatus est per sñiam diffinitiuam, non aũt per sententiam interloquutoriam, & qñ damnatus est ab ordinario iudice, & nõ si damnetur ab arbitrio.l.quid ergo, paragrapho. Ex cõpromisso.ff.de his.qui no.infa. Hęresis autem utroque iure, & ciuili, & canonico publicum censetur crimen: quia illud iure ciuili publicum dicitur crimen: cuius denunciatio, uel accusatio non solum personæ, quæ ex crimine illo aliquã passa est iacturam: sed cuilibet ex populo competere põt. Snnt enim aliqua peccata a' iure signata, quæ propter illorum grauitatem ab omnibus accusari pñt: ne maneant impunita, ut sunt homicidia, parricidia, adulteria, crimẽ læsæ maiestatis. Atque ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam spectat utilitatem, ut talia puniantur: qm̃ nisi id fieret, plurima inde reipublicæ euenirent incõmoda. Nullum est autem hæresis crimine nocentius, & quod grauius reipublicæ incommodare possit. Propter quod Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, ut cancer serpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæresis accusare potest: ne licentiosa impunitate amplius grassetur, & totam suo ueneno inficiat rempublicam. Ea enim, quæ in religionrm diuinam cõmittuntur, omnium respiciunt iniuriam.l. Manichæos.C.de hæreticis. Quæ autem omnibus inferunt iniuriam: ab om-

2.Ti.2.

nibus accusari pñt. Quo fit, ut crimen hæresis ab omnĩbus possit accusari, & inde sequitur, ut iuxta iuris ciuilis regulas, & præcepta, inter publica crimina sit recensendum. Iure autem canonico id multo apertius ostenditur: quia scdm ius canonicum, omne crimen dicitur publicum: qm̃ ad publicam spectat utilitatem, ut nullum crimen sit impunitum, ut patet per c. crimina. de collus. dete. iuncta glossa. Vnde consequens est, ut quisquis ab ecclesiastico iudice de crimine aliquo est damnatus, sit eo ipso infamis, ac si damnaretur de crimine publico. Quod (ut notat Angelus de Aretio. Instit. de suspect. tu. patagrapho suspectus) eo solo casu est uerum, quando talis damnaretur pp dolum, non pp culpam. Quisquis ergo de hæresi damnatus est, utroque iure censetur infamis, & tanto magis quanto hæresis cæteris peccatis est peius. Sed dubium est, an hæreticus antequam de crimine hæresis a iudice damnetur, sit ipso iure infamis, an requiratur, quod sit prius de crimine hęresis damnatus, ad hoc, ut infamiam iuris incurrat. Et forte alicui uidebitur hæreticum ante damnationem non esse dicendum infamem: quia regulare esse dicitur in criminibus publicis, quod nunquam in illis incurritur iuris infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam diffinitiuam. l. prima. ff. de his, qui no. infa. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in cap. Testim̃. de testibus. & in cap. exceptionẽ. de exceptionibus. Sed his non obstantibus mihi uidetur dicendum hæreticum ante damnationem esse ipso iure infamem. Ad quod dicendum aliquibus persuadeor rationibus. Primo quidem inde moueor, quod credẽtes hæreticorũ, & eorũ receptatores, qui propter hoc excõmunicati, satisfactionem congruam infra annum reddere neglexerunt, uelut hæretici reputantur. ut patet in capitulo Contumaciam. de hæreticis. lib. 6. Inter Cæteras autem pœnas, quibus huiusmodi credentes, & receptatores hæreticorũ à iure puniuntur: una est, quod ipso iure sunt infames, ut patet in cap. Excommunicamus pa

ragrapho credentes. extra de hæretic. Quibus uerbis aperte insinuatur hæreticum omnem esse ipso iure infamem. Præterea, propter unum quodque tale (ut ait Aristoteles) & illud magis: ergo si credentes, & receptatores hæreticorum, sunt propter hæreticos ipso iure infames, oportet, ut hęretici ipsi, propter quos est illis hęc pœna inflicta, sint etiam ipso iure infames. Rursum omnia, quæ conueniūt his, qui sunt ipso iure infames (ut ex sequentibus patebit) conueniunt etiam hæreticis. Consequens est igitur, ut hæretici censeantur ipso iure infames. Nec opus est declaratione aliqua, aut criminis condemnatione: sed eo ipso, quòd facti sunt hęretici, iuris infamiam incurrūt. Quemadmodum supra diximus de dñio bonorum omnium, quod à die cōmissi criminis absque aliqua alia damnatione, aut declaratione, hæreticum amisisse ostendimus. Et iustum quidem erat, ut talem infamiam ipso iure incurrerent hæretici: quoniam heresis crimen multo grauius est omnibus illis, quæ supra recensuimus, propter quorum quodlibet ipso iure īcurritur infamia: ergo multo iustius erat, ut propter hæresim iuris infamia incurreretur, quā propter reliqua omnia. Quod autem dicitur regulare esse in criminibus publicis, ut nunquam propter illa incurratur infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam: quanquam ueritatem habeat in reliquis omnibus criminibus, fallit tamen in illis, quæ sunt à iure notata, quæ siquis commiserit, est ipso iure infamis. Ex istorum numero (ut diximus) est crimen hæresis. Quo fit, ut hæreticos etiam ante condemnationem sit ipso iure infamis. Hæc pœna non solum ipsos hæreticos: sed etiam illorum filios punit, ita ut parentum hæreticorum filij quamuis fideles ipso iure censeantur infames. Et merito quidē hāc pœnam ad filios usque extendēdam esse definitum est. Quia sicut gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iustum erat, ut econtrario parentum ignobilitatem, dedecus, & infamiam in se ipsis sentirēt. Gloria filiorum (inquit Salomon) parentes eorum. Nam qui à parenti- Pro. 17

bus bonis genitus est,naturalem quandam inclinatio-
nem ad bonum,ut in plurimum ab ipsis parentibus susci
pit. Qm̄ ab illis corporis complexionem deducit, quæ
si bona est: non paruum est ad uirtutem adiutorium, &
Arist. incitamentum. Vnde Aristoteles libro primo Politico
rum,cap.4.ait: Vt ex hominibus hominem,ex bestijs be
stiam: sic ex bonis bonum generari: sed natura quidem
hoc uult, attamen plerunque non potest. Hæc Aristo-
teles.Præter illam inclinationem,quam à parentibus su
scipiunt filij: inest etiam ipsis filijs naturalis quædam pa
rentũ suo℞ imitatio,quæ multis magnum est,semperq́;
fuit uirtutis adiumentum. Nam iuuenes, qui aliquid in-
dolis habent,ne degenerare uideantur:solent maiorum
suo℞ dignitatem æmulari,& ad paterna℞ laudum aspi
rare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic
maioris Aphricani gloria minorem Scipionem: sic Iulij
Cæsaris fama Octauianum excitauit. Sic denique fuit
Pyrrhus Achilleides animosus imagine patris. Hinc su-
spitio oritur de filijs, ut tales illi sint,aut saltẽ futuri sint,
quales parentes eo℞ fuere. Et hæc est illa filio℞ gloria,
q̃ ex parentum nobilitate,& uirtute oritur.ut bonus, &
studiosus ille credatur: quia bono℞ est filius. Pro hac
sententia est,quod Aristoteles loco præfato,ait:Helenã
apud Theodectum in sui laudem dixisse. Ex dijs(inquit
illa) ab utraque stirpe prognatam, quisquam appella-
Ro.11. bit seruam? Et beatus Paulus in ea, quæ est ad Roma-
nos epistola ait: Si radix sancta, & Rami: Sic ex Abra-
ham ortus est Isaac,& ab hoc genit⁹ est Iacob,ex Tho-
bia Seniore prodijt Thobia Senior prodijt Thobias Iu-
nior ęque bonus,& sanctus,ac pater. Ad eundem mo-
dum de malis sentiendum est: qm̄ ex prauis parentibus
procedunt ferme semper filij peruersi, paternę iniquita-
tis imitatores,quemadmodum ex Cicuta oritur fructus
uirulentus,aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida,et
sordida.Et hoc ipsum Salominis testimonio comproba
Sap.4. tur,qui in libro sapientię ait: Ex iniquis enim omnes fi-

lij, qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione sua. Tam uera semper reputata est hęc sentẽtia, ut ueteri adagio celebretur, quod ait: Mali corui malum ouum. Non sunt tñ hęc omnia tam constanti, Adag. & inuariata lege firmata, ut contrarium euenire non pos sit. Nam aliquando accidit, ut ex bonis parentibus mali procedant filij, tanquam pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus est Caim: Ex Noe Chã: Ex Isaac natus est Esau. Et (ut ad prophanas ueniamus historias) Scipionis Aphricani filius (ut de illo refert Valerius Maximus) uecors, & ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clarissimi filius tam perditam luxuria uitam (eodem Valerio referente) egit, ut bonis omnibus paternis sit illi ab Vrbano Prætore interdictum. Econtrario ex malis parentibus etiam aliqñ oriuntur boni, & uirtutis studiosi filij, quemadmodum Rosæ de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idololatra (ut Regum narrat historia) natus est fidelis, & sanctus Rex Ezechias. 4. Re. 16.
Et Iosias ille Rex sanctus, qui tulit abominationes impietatis, cuius memoria (ut inquit Ecclesiastic.) quasi Ecc. 49
mel indulcabitur, filius fuit impij, & idololatræ Regis Amon. Sed hæc rara sunt exempla, quod uero frequenter, & quasi semp euenit, est malos ex malis parentibus generari, & bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tã aperta sunt exempla, ut non sit opus recensere. Causam uero huius siquis nosse cupit, illi libenter offerimus. Certum est uarias aĩoꝝ inclinationes, ex uarijs corporis cõplexionibus oriri. Nam q cholera abundat, facile irascitur, facileq́ remittit. In quo pituita uiget somnolẽtiam, & pigritiam patitur. Qui sanguine pollet, lætis gaudet, & ad oẽs carnis delitias est facile procliuis. Qui bilem atram, aut melancholiã plus satis habet, tarde irascitur, tardeq́ remittit, læta ferè oĩa fugit, tristibus delectatur. solitudines quærit, frequentias hoĩum deserit. Corporis complexiones, & qualitates tam uariæ, ex uarijs paren-

tum cõplexionibus ferè semp oriuntur. Qm̃ ex semine à parentibus in actu gñationis deciso, filij corpus coagulatur, & coalescit, & deinde ex sanguine mr̃is paulatim formaẗ, et nutriẗ, et sic simul cũ corpore, corporis inclinationes à parentibus recipit. Hanc sñiam duobus uersiculis elegãter cõplexus est Baptista Mãtuan9, sic inqens:

Bapt. Mant. Qui uiret in folijs, uenit a radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

Et hæc est infamia, quam filij à parentibus iure contrahunt. Præsumit. n. ius, & merito, filios tales esse futuros, quales coꝝ parẽtes fuisse experientia cõpertum est. Nã in c. siquis. 6. q. 1 dr̃ q in filijs, paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur. Iuste igitur hæreticoꝝ filij censentur infames: qa merito de illis suspicandũ est, ut (nisi aliũde adiuuentur) in eum, quo parentes infecti fuere, labantur errorem. Hanc tñ iuris infamiã non sustinebunt filij coꝝ hæreticoꝝ, qui ab hæresi, resipiscentes, ad fidem catholicam redierunt, & ecclie unitati adheserũt. c. statutum. 2. de hæret. lib. 6. Ex hac iuris infamia, ueluti ex radice quadam, aliæ pœnæ oriuntur. Hæreticus nõ pt esse testis, ut patet in c. 1. extra de hæreticis. & c. ipsa pietas. 23. q. 4. Et merito repellitur hæreticus à testimonio perhibendo: quia inter multa, quæ in teste requiruntur, est fama, c. testm̃. extra de test. & attest. & cap. preterea de testibus cogendis. Et Isidorus in lib. Etymologiaꝝ de testis qualitate loquens, ait: Si uita bona defuerit, fi-
Isidor. de carebit. Non. n. põt iustitia cum scelerato homine hr̃e cõmercium. Hæc ille Et hñr hæc uerba in cap. Forus. extra de uerb. signif. Deinde (ut dr̃ de regulis iuris. lib. 6.) semel malus semper p̃sumitur malus: presertim eodem gñe mali. Hæreticus igitur, q falsum dedit de fide catholica testm̃: iuste præsumitur de qualibet alia re falsum datur9
Ecc. 34 testimonium. 2. q. 7. cap. Non potest. Præterea sapiens Ecclesiasticus ait: A' mendace quid ueꝝ dicetur? Quibus uerbis satis aperte sapiens docet non esse reddendã homini mendaci fidem. Non est ergo præbenda fides

hæretico: quia semel in graui, perniciosoq; mēdacio est deprehensus, & inde consequens est, ut non sit accipiendus in testem. Hoc tamen non absolute, & uniuersaliter accipiendum est: quia inde excipienda est causa hæresis, in qua hæreticus contra hæreticum pōt reddere testimonium. cap. in fidei fauorem. de hæreticis. libro 6. & secunda quæst. 7. capite. si hæreticus. Nam regula illa, qua docetur socios criminis non esse in testes admittendos, sicut fallit in crimine læsę maiestatis, & simoniæ: ita etiam fallit in crimine hæresis. Hæreticus igitur contra hæreticum testificari potest: non tñ contra fidelē. Ex quo infero, quod hæretico semiplenæ probanti contra catholicum Christianum non deferetur iurm in supplementum semiplenæ probationis: quamuis oppositū sit lege statutum. Nam lege præcipitur, ut semiplene ꝓbanti deferatur iurm necessarium in supplementum ꝓbationis. l. Admonendi. ff. de iureiurando. l. in bonæ fidei. C. de rebus creditis. & cap. super eod. extra de his, quæ ui, metúsue causa fiunt. Tale autem iurm non est concedendum hæretico semiplene ꝓbānti contra Christianum: quia tale iurm supplet locum cuiusdam testimonij. Hæreticus autem cum à testimonio reddendo sit iure repulsus, consequens est, ut iurm non sit illi deferendum ad supplementum semiplenæ probationis. Præterea antequam iurm alicui deferatur ad supplendam semiplunam probationem, inspicienda prius est personæ qualitas, & anxie examinanda, ut. s. uir bonus ille sit, uerax, fidelis, timens Deum, qui pro magno aliquo pretio peierare non auderet. Quæ omnia cum longe absint ab hæretico, consequens est, ut non sit illi deferendum iurm ad supplementum semiplenæ probationis. Eadem etiam ratione hæreticus catholicum accusare non potest. 2. quæst. 7. cap. alieni. & cap. Pagani. Qui alterius crimina iuste accusare, aut reprehendere uoluerit, oportet, ut ab eisdē criminibus ipse sit alienus. 3. quęst. 7. cap. qui sine. & cap. Postulatus. Et hoc ipsum egregius

poeta eleganter docuit, sic inquiens:

Iuuen. Loripedem rectus derideat Aethiopem albus.

Altera est adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex prædicta iuris infamia deducitur, & est priuatio cuiuscunque dignitatis, & officij publici, & cuiuscunque beneficij ecclesiastici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliquid horum in posterum suscipiendum. Circa hæc tamen oportet admonere lectorem, quod hæc duo uidelicet, priuatio susceptorum, et indignitas ad suscipienda, non sunt æqua lance pensanda. Nam priuationem officij, aut beneficij suscepti, non incurrunt ipso iure hæretici: sed solum postquam ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati. Nam uerba, quæ habentur in cap. ad abolendam. parag. præsenti. extra de hæreticis. non exprimunt sententiam à iure latam: sed sententiam à iudice ferendam, sic. n. ibidem dicitur. Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, si dixisset, sit ipso facto, aut ipso iure nudatus, sententiam expressisset latam. Dicens autem: Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, aperte expressit sententiam à iudice ferendam. Et in cap. Excommunicamus. parag. credentes. uerba eiusdem notæ ponuntur, quæ ferendam exprimunt sententiam, & non latam. Quo fit, ut hæreticus presbyter antequam per ecclesiasticum iudicem sit ecclesiastici ordinis prærogatiua nudatus, & per Episcopum degradatus, non possit propter crimen hæresis, aut propter quoduis aliud crimen à seculari potestate puniri. Et siquis iudex secularis ante huiusmodi prærogatiuæ denudationem in talem presbyterum hæreticum per se, aut per alium manus iniiceret uiolentas, incideret in sententiam canonis, siquis suadente diabolo. Quia ille talis quamuis hæreticus, gaudet ecclesiastici ordinis priuilegijs, quousque per sententiam competentis iudicis ecclesiastici sit illis priuatus. Sequitur etiam inde hæreticum, qui aliquod officium publicum habet, antequam officio spolietur, facere fructus, qui ex tali officio proueniunt suos, qui statim in ius, & potestatem fisci succedunt. Huius corrolarij pars prima inde est manifesta, quod hæreticus ille adhuc retinet of

ficium, & habet in illo ueram, & plenam possessionem, & per consequens habet etiam ius ad fructus percipiẽdos. Tale.n.ius ad fructus recipiendos oritur ex possessione officij, ergo cũ nullo alio iure sit impeditus, ne tales fructus percipere possit. Sequitur inde necessario, ut officio retento, retineat etiam fructuum receptionem q̃ ex tali officij possessione oritur. Nam concesso principali, conceditur quidq̃d ex illo pendet: nisi sit aliunde sublatum. Hoc autem non eueniret, si hęreticus esset ipso iure omni officio priuatus. Tunc.n.fructus officij acq̃rere non posset: quia nullum ius ad illos fructus percipiẽdos hr̃et. Alteram corrolarij partem probo, quia hæreticus ipso iure priuatus est dñio omnium bonorũ suorũ, & in eius locum subrogatus est fiscus, cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. Et inde sequitur, ut fructus, quos hæreticus acquirit, eo ipso quòd sunt ab eo acquisiti, transeant in ius, & potestatem fisci. Potest etiam aliter dici, q̃ hæreticus licet non sit ipso iure officio & dignitate priuatus, est tñ ipso iure priuatus iure pcipiendi fructus, qui ex tali officio proueniunt, & ius illud succedit fisco, sicut cætera bona. Et iuxta hunc modum dicendi, hæreticus quamuis offm̃ retineat, non faceret fructus suos: sed fiscus ratione iuris, quod sibi pp hæreticum competit, eos acquireret sibi. Et forte hoc ultimum est magis iuri consonum, ppea q̃ in cap. fin. extra de hæreticis. dr̃ esse absolutos ab omni debito dñij, fidelitatis, & obsequij, qui hæreticis erant q̃nolibet obligati. Et inde consequens est, ut qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos reddirus debebat, sit absolutus à tali debito reddẽdo, & ita hæreticus non habebit ius ad tales redditus exigendos, & per consequens nũquam faciet fructus suos: quamuis offm̃, aut dignitatẽ retineat. Hæreticus igitur licet non sit ipso iure priuatus officio, aut dignitate, est tñ ipso iure priuatus, iure exigẽdi fructus, aut redditus, qui sibi ratione officij, aut dignitatis competere poterant, & ius illius succedit fisco, do-

nec hęreticus sit officio illo, aut dignitate priuatus. Alia pœna, quæ est indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda, duriore, & acerbiore constringitur lege. Nam ut hāc pœnam incurrat hæreticus, non est opus aliqua iudicis sñia, quæ illum censeat indignum, aut inhabilem: sed postquam factus est hæreticus ipso iure censetur inhabilis, & indignus ad talia officia publica, aut ecclesiastica bñficia recipienda. Hoc apertissime docetur in cap. Quicunq;. paragr. hæretici. de hæreti. lib. 6. Ibi. n. decernit Papa, ut si secus actum fuerit, sit irritum, & inane. Nec solum ille indignus, & inhabilis est: sed etiam omnis uir ecclesiasticus, qui ad preces hæretici, uel fautoris dignitates, personatus, & q̄cunq; alia eccl'iastica bñficia est adeptus, est illis omnibus ipso iure priuatus, & indignus, & inhabilis factus ad alia in posterꝝ recipienda. Quæ pœna solos illos respicit, qui sciuerunt talia beneficia ad hæretici preces sibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium sibi ad preces hæretici esse collatum, licet sit ipso iure tali beneficio priuatus, non tñ ad alia in posterꝝ recipienda censetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in cap. quicunq;. parag. ad hæc. de hæret. lib: 6. Hæc pœna indignitatis, & inhabilitatis non in solis parentibus sistit: sed ad filios usq; protenditur, & aliqñ latius euagata etiam in nepotes grassatur. Quę diuersitas ex solo parentum discrimine oritur: quia si pater est hæreticus, indignitatem, & inhabilitatē suam ad filios suos, & ad nepotes usq; mittit. Si uero sola mater est hæretica solis filijs, & non nepotibus inhabilitatem impingit. Etsi pater, aut mater postquam alter eorꝝ fuit factus hæreticus, deinde pœnituit, & hæresim deserens ecclesiæ unitati se firmiter coniunxit, neq; nepotes, neq; filij ullo pacto cēsebūtur ad ecclesiastica beneficia indigni, aut inhabiles. Hęc omnia hñr in capite statutum. 2. de hæreticis. libro 6.

An iustū sit, ut pp hæresim patris filius Catholicus puniatur. C. X.

Multi sunt qui iniustum, & plus satis acerbū esse pu-

tant,ut hæreticorꝫ filij catholici, ꝑꝑ suorꝫ parentum hæresim, eisdem quibus illorꝫ parentes pœnis puniant, ita ut sint infames quemadmodum illi, inhabiles ad officia, aut beneficia recipienda perinde ac illi, bonis omnibus paternis quæ sibi hæreditario iure conuenire poterant, priuati ut illi. Vidi.n.ego multos in Flandria, cũ illic ante annos decem uersarer, qui licet iustum esse censebant hæreticos puniri, male tñ illos habebat parentũ hæreticorꝫ pœnas ad filios eorꝫ esse protensas, accusabantq́ꝫ eam hereticorꝫ punitionem, quæ canonico, & ciuili iure præcipitur: & Hispaniam impetebant, ꝑpea ꝙ audierant omnia iura, quæ à summis Pontificibus, aut à Cæsaribus sunt contra hæreticos statuta, ad unum usqꝫ in Hispania obseruari, & in me tanqꝫ in iuris propugnatorem uehementer inuehebant. Dicebant.n.indignum esse, ut quis sine culpa puniatur, cum Deus (ut aiebant) neminem pœna aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipm testimonio cõfirmabant Augustini dicẽtis: Nõ prius Deus est ultor, qꝫ aliquis sit peccator. Deinde ad suæ sñiæ robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem ꝓphetam loquutus est, sic dicens: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris: et pr̃ non portabit iniquitatem filij: iustitia iusti super eũ erit, & impietas impij super eum. Quibus uerbis aperte (ut dicebãt) nos docet Deus neminem pro peccato alieno puniendum: sed unumquenqꝫ pro suo. His ergo rationibus, quæ sibi uidebantur tãquam nodus Herculeus indissolubiles illi moti dicebant, iniustum esse, ut hæreticorꝫ filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certe illi, & quotquot alij ita sentiunt, tota aberrant uia, & suam magis, quàm catholicæ fidei causam agere vñr. Istorꝫ error inde conuincitur, ꝙ sic sentientes non solum iura, & decreta humana: sed etiam Deum accusare, & criminari vñr, qui sæpe filios pro peccatis parentum punit, ipsomet testante, qui ait: Ego sum Dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in

Augu.

Ez.18.

exo.20

tertiam, & quartam generationē eorū, qui oderunt me. Visitans dixit: pro eo, quod est, puniens, aut uerberans, aut castigans. Nam cum aliquod horū erga nos in hac uita exñtes pro nostris peccatis Dñs facit: tunc nostras
Ps. 88. uisitare dicitur iniquitates. Sic.n. ipsemet per Dauid prophetam ait: Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint: uisitabo in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus peccata eorum. Iuxta hunc modū uisitare se dicit Dñs iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem: quia pro iniquitate parentum Deus punit filios usq; ad tertiam, & quartam gñationem. Filij.n. res quædam sunt ad parentes spectātes, & quæ inter omnes res externas magis ipsos parentes contingunt, & propius ad ipsos accedūt. Et hic euenit, ut illorū morbos ægreferant, perinde ac suos, de illorū aduersitate doleant, ut de sua, de illorū morte uehementius lugeant, quàm de cuiuslibet supellectilis amissione. Deinde filij sunt sub dño, & ptāte parentum constituti, & sunt quasi quædam parentum possessio. Vnde sequitur, ut quemadmodum infirmitas, & mors serui cedit in damnum dñi, cuius est seruus: ita etiam afflictio filij in damnum cedat ipsius patris: potest.n. pater operis filij uti, & illas locare, quemadmodum serui. Et inde necessario sequitur, ut filio, aut mortuo, aut ægrotante, damnum patiatur pater, & sic in morte, aut ægritudine filij pater puniatur, perinde ac puniret in morbo, aut morte serui. Cum ergo Deus filijs morbos, uulnera, famē, iniurias, aut quoduis aliud aduersum immittit, nō tam illos, quam illorū parentes in ipsis punit. Sic punit9
2.re.12 est Dauid in morte filii ex adulterio nati, ut in illo dolorem, & pœnam sentiret, quē ex illicito coitu, & dānato genuerat. Puer.n. non est punitus: sed potius Deo miserante ante usum rationis raptus est, ne malitia mutaret animam illius. Mors ergo pueri quatenus ipm respicit puerū, non punitio fuit: sed opus misericordię, quatenus puero ad ipm Dauid illius parētem spectat, opus fuit pu-
nitionis,

nitionis, & uindictæ, per quam in eo, qđ peccauerat, ille punitus est. Sic etiam paruulos Sodomæ sine ullo pctō Gen. 19
proprio simul cum parentibus suis igne consumptos, & paruulos cum Dathan & Abiron sine proprio peccato Nu. 17.
uiuos à terra deglutitos dominus non puniuit: sed potius illorum misertus est, cum illos innocentes ex hac uita migrare compulit: ne si in illa diutius perstitissent, paternarum iniquitatum fuissent imitatores effecti, & sic grauiores postea pœnas sustinerent. Aliqñ etiam filios prouectæ ætatis deus pro parentum peccatis affligit, p quā afflictionem non filios: sed ipsos parentes punit. Filijs quidem talis afflictio cedit in bonum: quia per illā cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorum uirtus, & meritum per illam si patiēter feratur, crescit. Quo fit, ut licet talis afflictio sit illis grauis, & acerba: nūquam tñ respectu illorum pœna dicetur, neque punitio, secundū quod pœna, aut punitio dicit ordinē, & respectū ad culpam. Parentibus tñ comparata talis filiorum afflictio pœna dicetur: qm̃ pro ipsorum parētum peccato est filijs inflicta, in quibus simul etiam parentes affliguntur. Hinc est, quòd peccante Cham peccato irreuerentię in patrē, filio ipsius Cham uidelicet Chanaā maledixit Noe sic dicens maledictus Chanaā seruus seruorum erit fratribus suis. Gen. 9
Chanaam puero filio Cham maledixit Noe, ut per illam maledictionem grauius affligeret, & puniret Cham, cum ille uideret non solum se: sed etiam filiū suū à patre maledici. Et iuxta hunc modum non solū filios: sed etiam nepotes, & deinceps usque ad quartam gñationem dominus pro peccatis parentum affligit, ut in illis puniat auum illorum, siue proauum, siue tritauum. Exo. 20
Visitans (inquit Deus) iniquitatem patrum in filios usque filios usque in tertiam, & quartam gñationem. Non dixit ultra quartam gñationem: quia uita parentum raro adeo protēditur, ut post quartam, aliam ex se illi uideāt gñationem, per cuius afflictionem possint ipsi puniri. Nam quia afflictio filiorum pro peccatis parentum, infer-

tur à Deo ad ipsorꝫ parentum punitionem:ideo cõgruũ est,& necessarium,ut in solis illis filijs,siue gñationibus fiat,quas uidere potest ipse peccãs. Nicolaus Lyranus super Exodum hanc diuinæ ultionis sñiam interpretãs, data prius hac,quam nunc retulimus expositione, aliã

Nicol. de Ly. postea subiũgit,sic inquiens: Alio modo intelligitur de pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, inquantum est imitator paterni sceleris: ideo subditur, Vsque ad tertiã,& quartam gñationem. Quia sicut dictum est,aliqñ mali homines uident filios suos usqꝫ ad tot gñationes,& sic informãt eos suis malis exemplis, uel illi imitantur,quod uiderunt in patribus. Hæc ille. Et eandem sententiam uidetur innuere sanctus Thomas in Secunda Secundę.q.108.art.4.in responsione ad primũ principale argũ,ubi enumerans rationes,pp quas unus pro peccato alterius potest temporaliter puniri, sic ait: Alio modo inquantum pctm̃ unius deriuatur in alterũ, uel per imitationẽ,sicut filij imitantur peccata parẽtum, & serui peccata dominorꝫ,ut audacius peccent. Vel p modum meriti: sicut peccata subditorꝫ merentur peccatorem prælatum,secundum illud Iob.34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, Vnde & pro peccato Dauid ppl'm numerãtis populus Israel punitus est,ut hr̃.2.Regum ult. Siue etiam per aliqualem consensum,seu dissimulationem: sicut ẽt interdum boni simul puniuntur in tpalibus: quia eorꝫ peccata non redarguerunt,ut Aug.dicit in primo de Ciu.Dei. Hactenus sanctus Thomas loco supra citato. Sed salua reuerentia,quæ tantis uiris debet̃,mihi illorꝫ sentẽtia nõ placet,nec placere poterit alicui rem bene considerãti: nisi forte ille affectu potius,quàm rõne ducatur. Filius si quidem paternę iniquitatis imitator,si pro hac imitatione punitur à Deo,non pro peccato patris punitur:sed p suo: quia talis imitatio peccatum propriũ est filij. Hoc autem filij pctm̃ quamuis non fuisset ad patris imitationem factum, nihilominus puniretur à Deo in ipso filio

illius perpetratore: ergo qñ fuerit ad patris exemplum cõmissum, etiã erit puniẽdum in ipso filio. Per hoc enim, quòd filius patris exẽplo facinus aliquod perpetrauit, non tollitur ab eo tota facinoris culpa: quamuis quodam modo minuatur. Consequens igitur est, ut si Deus filiũ aliquem pp paternæ iniquitatis imitationẽ puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (ut diximus) proprium est filij pctm̃. Non conuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi supra citati, quæ ait: Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam gñationẽ. Tunc enim (ut oñsum est) nõ uisitat Deus iniquitatem patrum: sed iniquitatem filiorꝝ in ipsismet filijs. Preterea si iuxta illum modũ deus punit peccata parentum in filijs, non solũ usque ad tertiam, et quartam gñationem debet punire: sed in mille: quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punientͬ a' Deo, ẽt si usque ad mille gñationes illa paternæ iniquitatis imitatio progrederetur. Constat.n. quòd sæpe ultra quartã, & quintam generationem filij sunt paternarꝝ iniquitatum imitatores: quia sola fama, & aliorꝝ relatu sciunt parentes suos, & auos, & proauos, & tritauos, & alios superiores ita fecisse. Pater quidem aut uerbo, aut malo exemplo male instruit filium suum, & iste hanc malam, quam a' patre accepit doctrinam, ad eũdem modum tradit filio suo, & iste alteri, & sic deinceps usque ad multas gñationes. Peccata autem ista sempꝑ uocari solent peccata illius primi, qui talia egit, ut facile est uidere in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis cum describuntur gesta Regum Israel, de multis malis Regibus idololatris, dicitͬ. Et non declinauit a' uia Ieroboam filij Nabath patris sui, qui peccare fecit Israel. Qui successionis ordo ultra decimam Ieroboam gñationem, nedum ultra quartam protensus est. Forte aliquis cupiẽs Nicolao Lyrano patrocinari: dicet terminum punitionis filiorꝝ ꝓ peccato parentum, nõ esse a' Deo limitatum usque ad quartam

generationē: ſic ut ultra nunquā progrediatur talis punitio: quia ibidem non eſt dictū, quòd uiſitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiā, & quartam gñationem præciſe. Quo fit, ut licet ultra decimā, & uigeſimā gñationem extendatur imitatio paternæ iniqtatis, poſſit oīs talis (iuxta dei ſñiam) ꝓ peccato pr̄is puniri. Hanc expoſitionem aperte expugnant ea q̄ in eadem litera textus continuo ſequūtur. Nam quòd poſtquā dixit: Ego ſum dñs Deus tuus fortis zelotes, uiſitans iniquitatē patrum in filios, in tertiam, & quartam gñationem eoꝝ, q oderunt me, ſtatim ſubdit: Et faciēs miſericordiā in milia, his qui diligūt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Per quæ uerba aperte ſatis docuit latiſſimam eſſe dr̄iam inter punitionem maloꝝ, & præmium bonoꝝ. Quia peccata parentum punit in filijs uſque in tertiā, & quartam gñationem. Virtutes aūt patrum, & bona illoꝝ geſta remunerat in filijs uſque in mille gñationes, hoc eſt, in ualde multas. Hoc.n. ſignificauit per illa uerba: Et faciēs miſericordiam in milia his, qui diligunt me, & cuſtodiūt præcepta mea. Deus ſiqdem, quia pronior eſt ad parcē dum, quàm ad puniendū, ideo breuiorem facit punitionem maloꝝ parentum: quia filios pro paterna iniquitate non ultra quartam gñationem punit. Bonis uero parentum operibus, multo longiora p̄bet munera: quia filios pro parentum uirtutibus poſt multas generationes beat, & muneribus uarijs donat. At ſi Deus uiſitat iniqtatem patrum in filios, non ſolum in tertiam, & quartā gñationem: ſed ēt in mille, nulla iam eſſet differentia inter punitionem maloꝝ, & remunerationē bonoꝝ, cum ēt illa (iuxta Lyrę expōnem) debeat in mille, & īnumeras extēdi gñationes ſicut iſta. Rurſum ſicut lege diuina docemur neminē pro bono alterius eſſe ſaluādum, ita ēt inſtruimur neminē pro pc̄tō alterius eſſe ꝑpetuo dānandum. Nā Paulus de oīum ſiue maloꝝ, ſiue bonoꝝ retri-
Rom. 2 butione loquens ait: Reddet unicuiqꝫ ſecūdū opa eius.
Ro. 14. Non ergo ſecūdum opa parentū. Et iteꝝ: Vnuſquiſqꝫ no

strum pro se rationem reddet Deo. Vide quid dicit pro se. Filius ergo non reddet rõnem Deo pro parentibus suis. Et sapiens ait: Per quæ peccat quis, per hæc & tor quetur. Vnde sequitur, ut filius non sit torquendus in æternum per ea, quę parentes eorꝶ peccauerunt. Hęc igitur Nicolai Lyrani snia: qua dicit pœnam ęternam infligi filio pro iniquitate patris, inquantũ ille est paterni sceleris imitator, non est ullo pacto toleranda: sed quę male, aut saltem minus caute super Exodum locut⁹ fuerat, ꝓcorrexit super decimum octauum caput Ezechielis ꝓphetę, dicens filium puniri pœna spũali, & ęterna ꝑ peccato patris occasionaliter: quia peccatum patris p̃buit filio occasionem peccati, pro quo filius tandem punitus est. Nam in illo loco Nicolaus Lyranus hęc, quę sequũtur ait: Sciendum tñ quód filij parentum maloꝶ frequẽter imitatores sunt paternoꝶ sceleꝶ, eo ꝙ sunt inter eos nutriti, & facta parentum hñt in authoritate maiori, & sic frequenter puniuntur etiam corporaliter, et spũaliter pro peccato parentum: occasionaliter tñ inquantum accipiunt ab eis exemplum: sed pro peccatis proprijs simpliciter. Hęc ille. In quibus uerbis, aut quod super Exodum male dixerat, correxit, aut quod illic obscure dixerat, hic clare exposuit. Beatus Thomas cautius locutus est: & ideo uerba illius non tanta indigent excusatione, aut interpretatione. Nam uir sanctus loco supracitato aperte fatetur neminem pro peccato alterius esse pœna spirituali puniendum. De hoc tñ inter illum & Nicolaũ Lyranum conuenit, quód ille etiam docet filium esse ꝑ peccato p̃ris tpali pœna puniendum, qñ peccatum patris deriuatur in filium per imitationem, hoc est, qñ filius est paterni sceleris imitator. Sed quia (ut diximus) illa paternę iniquitatis imitatio proprium est filij peccatum: quamuis illius occasionem prębuit pater: ideo consequens est, ut tunc etiam temporaliter filius pro peccato suo, & non pro paterno puniatur. Et eodem modo dicẽdum est de peccato alicuius, quod deriuatur in alterum

Sap. 11

Nicol. de Ly

ratione consensus, uel dissimulationis, ob quam causam (ut dicit sanctus Thomas) aliqn̄ boni puniuntur cū malis: quia illorꝫ peccata non redarguerunt. Qui in pctm̄ alterius consentit, proprium cōmittit peccatum: & ideo propriam exigit pœnam & similem illi, quam meretur is, qui scelus perpetrauit. Ideo Paulus de peccatoribus

Rom. 1 loquens, ait: Qui talia agunt, digni sunt morte, non solū qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. Proprium etiam cōmittit peccatum, q alterius peccatū dissimulat, & non corripit, aut arguit. cū arguere teneretur: qa is pro consentiente apud Deum, & homines ęstimatur. Nam Glossa ordinaria super illum Pauli locum, quem nunc proxime citauimus, ait: Consentire est silere, cum possis arguere. Et Leo Papa Epl'a. 71. ca. 15. Qui alios cum potest ab errore non reuocat, se ip̄m errare demonstrat. Quę uerba hn̄r extra de hęreticis. cap. Qui alios. Si consentientes, & dissimulantes proprio peccato consentiunt, & dissimulant, conuincitur inde, ut si cū alijs criminum perpetratoribus simul puniuntur, ꝓ peccatis proprijs puniantur & non pro alienis. Potest tamē hęc beati Thomę sn̄ia etiam excusari, & optime exponi, ut q illum tueri uelit, facile possit, dicēs beatum Thomam non negare filium paterni sceleris imitatorem esse pro peccato proprio puniendum. Sed ultra dicit esse ēt pro peccato patris, puniendum, ita ut filius, q p̄rem ī scelere imitatur simul pro suo, & pro paterno puniatur pec-

Augu. cato. Et huic sn̄ię fauet Augustinus in prima expositione (duas. n. fecit) super Psalmum. 108. in uersu: Fiant nati eius in interitum. sic dicens: Quemadmodū bonorum imitatio facit, ut etiam propria peccata deleantur, sic malorꝫ imitatio facit, ut non solum sua: sed etiam eorꝫ, quos imitati sunt merita sortiantur. Hęc Augustinus. Qui quamuis loq̄tur de imitatote solo, q tn̄ beato Thomę patrocinari cupit, oportet, ut idem dicat de consentiente, & dissimulante, ita ut siue consentiēs siue dissimulans: non solum puniatur pro suis peccatis; sed etiam ꝓ

illis, qbus consensit, aut q̃ dissimulauit. Sed iuxta hanc expositionem difficilis adhuc manebit q̃stio de filio paternam iniquitatem imitantem, quare non punitur pro peccato alterius, quem imitatur, sicut punitur pro pc̃tõ paterno? Siquis uero concedat ẽt hominem puniri pro peccato alioꝝ, quos imitatur: sicut pro peccato paterno, causam suscipiet difficillime sustinendam. Qm̃ hoc dato, oportebit ẽt concedere, ut si mille homines quis in aliquo scelere imitetur, non solum pro suo peccato: sed etiam pro peccatis omnium illoꝝ, quos in eodem scelere imitatur, sit puniendus. Quod siquis concedere uelit, duram certe, & nimis acerbam faciet iustitiam diuinã. Ideo ut ab omnibus his angustijs liberemur, melius dicẽdum esse putamus, filium innocentem pro peccato pr̃is puniri ob eam solam causam: quia filius est res quędam patris ad illum spectans, & quædam illius possessio, in cuius afflictione punitur pater tanquam in re sua, & tanto magis quanto filium pater magis diligit, quàm reliquas omnes tpales possessiones. Certum enim est patrẽ acrius puniri, qñ scit filium suum priuatum esse successione bonoꝝ suoꝝ, quàm si sciret bona illa, quibus ipse priuatus est, transitura in dñium, & possessionem filij. Nam licet pater acerbe doleat, ꝓpea quòd priuatur dñio, & possessione omnium bonoꝝ suoꝝ, aliquod tñ suscipit solatium, qñ scit filium suum successurum in dominium omnium bonoꝝ suoꝝ, taliq; solatio utcunque lenit doloris sui acerbitatem. Vnus enim ex doloribus, qui parentes morientes acriter pungunt, est cum pręsciunt inopiã, aut iniuriam, aut quamlibet aliam calamitatem, quam post mortem suam passuri sunt filij sui. Si uero filios suos incolumes, & rebus omnibus tpalibus affluentes relinquunt, leuius mortem ipsam ferunt. Licet igitur hæreticoꝝ filij affligantur, per priuationem paternoꝝ bonorum, & infamiam, & aliàs similes pœnas: quia tamẽ parentes per hmõi filioꝝ afflictionem torquentur: ideo ꝑ illam parẽtes ꝓ suoꝝ criminum meritis puniunt. Nullo

itaq; alio modo admittendũ est, ut filius innocens, p peccato patris puniatur, siue (ut rectius loquar) affligatur: nisi quia talem filiorũ afflictionem pater grauiter ferẽs, in illa affligitur, & punitur. Forte contra hanc, sñiam aliquis mihi obijciet, definitionem ecclesiæ datam in cap. accusatus, paragrapho in eo uero casu. de hæret. lib. 6. Illo. n. loco Papa decernit hæredes cuiuscunque hæretici: cuius hęresis ante mortẽ non fuit declarata, debere post mortem: si tunc de hæresi defuncti constiterit, tota hæreditate, quam ab hæretico habuerunt, priuari. Si filius, iuxta hoc decretum, post mortem patris, bonis paternis priuetur, non est dubium ipsum tunc pro peccato patris torqueri: nec tñ per illam filij torturam, pr̃ punitur, cum iam ille defunctus seculo sit, & pœnas filiorũ, quas ĩ hac uita patiuntur, iam sentire non possit. Falsum est igitur, quòd nunquam filius innocens pro peccato patris affligitur: nisi quia per talem afflictionem pr̃ punitur. Hanc tñ obiectionem nos multis modis facile reijcimus. Primo quidem non est usquequaque certum, parentes defunctos, aut alios cognatos, qui in purgatorio, aut in inferno sunt non sentire eas pœnas, quas sui propinqui in hoc seculo patiuntur. Nam beatus Augustinus sup Psalmum. 108. de hac re differens, non est ausus aliquid definire: sed hanc rem dubiam, & incertam reliquit, sic inquiens: Etiam'ne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credẽdum est, quod post eius mortem ad mendicitatem uxor eius, & filij eius puenerunt, & translati sunt, & eiecti de habitationibus suis, scrutante fœneratore oẽm substantiam eius, & diripientibus alienis oẽs labores eius, nemine adiuuante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ in suis post mortem cuiusque contingunt, ullus mortuos tangit dolor? Aut hæc saltem scire putandi sunt, quorũ sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respõdeo magnam quidem esse qõnem: nec in præsentia differendam, quod sit operis prolixioris, utrum, uel quate-

Augu.

nus,uel qūo ea,quæ circa nos aguntur,nouerint spiritus mortuoꝝ.Et aliquibus interiectis subdit. Quapp quod Iuda tam infeliciter mortuo, ita uxor eius uidua, & filij eius orphani remanserunt,ut fœneratore scrutante oēm substantiam eius,et diripientibus alienis omnes labores eius,de suis habitatoribus eijcerentur: nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in una gñatione sine posteris interirent. Si hæc sentiunt,mortui, cumulus malorꝝ est: si hæc non sentiunt,formido uiuorꝝ est. Hucusq; Augustinus. Qui definire non est ausus,an mortui sciant infortunia suorꝝ charorꝝ uiuentium. Si hæreticus defunctus noscit miserias,& calamitates,quæ filijs suis ob suā hæresim accidunt,non est dubium illum per illas miserias torqueri. Deinde & si defunctos lateret,quid circa propinquos uiuentes agatur,nulla tñ ex parte nr̄æ sniæ refragatur,quod adducitur ex cap. Accusatus,paragr. in eo uero casu. Nam hæreticus (ut iam superius docuimus) non à solo tpe damnationis: sed ab hora commissi criminis,amittit dñium bonorꝝ suorꝝ,& ab eadem hora filius ēt priuatus est iure succedēdi in bonis paternis. Vnde necessario conseqtur,ut hæreticus occultus,cuius hæresis post mortē declarata est,sit dicendus fuisse ante mortem à iure punitus in se,& filijs suis: quamuis non fuerit ante mortem hanc punitionem expertus, Indignū quippe fuisset filium hæretici iam defuncti nullis suis hoc exigentibus demeritis,paterna hæreditate priuare: si illius uerum dñium per mortem patris acquisiuisset. Sicut ēt iniustum esset filium ob patris hæresim priuare alijs bonis,quæ nullo hæreditario iure acceperat: sed proprio labore conquisierat. Filius autem hæretici defuncti,postquam declaratum est patrem fuisse hæreticum, iuste priuatur possessione bonorꝝ paternorꝝ: quia nullum in illis habebat dñium, sed fiscus: qm̄ à die commissi criminis pater (ut diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiscus in eius locum subrogatus. Et certe ex hoc loco fortissimum (mea snīa) pōt sumi argumētum ad confir-

mandum nr̃am opinionem, quam supra ꝓposuimus cõtra Archidiaconum dicentem, hęreticũ non statim post delictum esse priuatum dñio bonoꝝ suoꝝ: sed necessariam esse iudicis sñiam, quæ declaret illum esse hęreticũ. Si hoc uerum esset, sequeretur inde hæreticum in hæresi occulta decedentem habuisse dñium bonoꝝ suoꝝ usque ad instans mortis suæ cum ante illud tp̃s nunquam fuerit de hæresi damnatus. Hoc concesso, sequitur inde necessario, hæredem, qui tali hæretico successit, hr̃e post mortem illius ueꝝ dñium bonoꝝ illoꝝ, quoꝝ erat dñs hæreticus moriens. Et inde ultra sequitur, ut quamuis mortuus declaretur fuisse hæreticus hæres non sit sine culpa sua priuandus bonis illis, quoꝝ iam fuerat factus dñs: sicut non priuatur bonis alijs, quæ ipse proprio labore conquisierat. Sed cum hæres iure priuetur bonis, quæ possedetat hæreticus defunctus postquam declaratum est illum fuisse hæreticum, et non priuetur bonis, quæ ipse hæres ante possidebat, conuincitur inde hæredem hæretici nunquam illoꝝ bonorum habuisse dñium sicut aliorum, & hoc non ob aliam causam: nisi quia hæreticus, cui ille successit, tale dominium amisit a die, & hora commissi criminis.

Respondetur obiectionibus, quas in principio præcedentis cap. pro parte contraria proposita sunt. *Cap.* XI.

Superest iam, ut illis rõnibus, & argumẽtis rñdeamꝰ, quibus (ut in principio huius c. diximus) innituntur hi, qui oppositam tuentur partem. Primo quidem probant iniustum esse, ut filius pro peccato parentis puniatur: qa Deus (ut dicunt) neminem pro aliena culpa punit: sed pro sua. Quales, quantósque hæc argumentatio habeat neruos, ex his, quæ diximus facile cuique constare poterit: quia manifestis scripturæ testimonijs ostendimus Deum uisitare iniquitatem patrum in filios. Quapropter hanc argumentationem in illos facile retorquere poterimus, ut suo ipsorum gladio illos transfigamus, sic dicentes; Iustum est, ut filius pro patris peccato pu-

niatur: quia Deus, qui iustissimus est, & errare non potest, sæpe in hac uita filios pro peccatis parentum punit. Sed hanc suam sñiam illi confirmant testimonio Augu. Augu. dicentis: Non prius Deus est ultor quàm aliquis sit peccator: Sed hoc August. dictum nihil nos mouet: quia si bene aduertantur illius uerba nihil contra nos agunt. Nam licet Deus nunq̃ se de aliquo uindicet, quin prius ille sit pctõr, sępe tñ Deus multos absq; aliqua illorų culpa affligit, & torquet. Non.n.sunt prorsus idem uindicta, siue punitio, & afflictio. Vindicta siquidem habet quendam respectum ad iniuriam præcedentem, sine qua nulla pœna uindicta, aut ultio dici potest. Punitio etiam siue castigatio: si iuxta ueram, & propriam illarų uocum sigñationem, quælibet illarų sumatur, respectum dicit ad culpam, sine qua nullus proprie puniri dicitur, siue castigari: quamuis acerbissime torqueatur: afflictio uero siue tortura, nullum horų dixit respectuum. Nam si qñolibet quis tribulationem patiatur, siue pp culpam, siue sine illa: semper affligi dicet. Iusti.n.quibus Deus tribulationes uarias in hac uita ad eorų meritum augendum, dat, affliguntur quidem, & torquentur: sed non puniuntur, neq; castigantur: quia non est in eis culpa quæ debeat puniri, aut castigari, et si aliqua erat, non tanta indigebat castigatione. Neq; Deus de illis uindictam sumit, aut ultionem: quia non inuenit in illis offensam, quam debeat ulcisci. Optime ergo locutus est Augustinus, cum dixit: Non prius Deus est ultor quā aliqs sit pctõr: quia Deus non ulciscitur nisi pctm̃, quod est q̃dam illius offensa: neq; uindictā sumit Deus: nisi de peccatore, qui illi iniuriam per pctm̃ irrogauit. Sępe tñ punitio capi solet non iuxta propriam illius uocis sigñationem: sed ut latius se extendit, pro omni afflictione, siue illa sit pp pctm̃ inflicta, siue absq; pctõ. Et hoc mõ capit nomen punitionis in cap. Vergentis. parag. Nec hmõi. extra de hæreticis. Ibi.n.dr̃, qđ in multis aliis casibus et secundum diuinum iudicium, filij pro parentibus tpal'r

puniuntur. Quo loco apertissime constat nomen punitionis positum esse pro afflictione. Filij.n. qui non peccauerunt, non proprie puniri dñr: sed affligi: patres autem qui peccauerunt per filiorꝝ afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod est affliguntur. Quãuis autem Deus neminem sine culpa puniat, aut castiget: sępe tñ sine culpa affligit, aut torquet: sed hoc nunq̃ facit sine multiplici causa, & quidem iustissima, licet illarꝝ afflictionum causa frequenter homines lateat: sic ẽt leges humanæ sæpe hominibus pœnas aliquas sine culpa infligunt, nunq̃ tñ, si iustæ leges sunt, eas infligunt sine causa. Multiplex.n. potest causa suffragari, ut pp illã possit aliquis merito affici aliqua pœna tpali. Primo q̃dem potest aliquis sine culpa sua per aliquod accidens effici ineptus, & indignus ad aliquod bonum habendũ uel consequendum. Põt.n. multa deesse alicui sine culpa sua, quæ iure exiguntur ad aliquod offim assequendum, aut recte exercendum. Ad sacerdotium, & ad Epatum requiritur ætas debita, sufficiens literarꝝ notitia, aliquorum corporis membrorꝝ sanitas, quibus omnibus quisque potest sine culpa sua carere, & ita sine culpa sua iuste ab Epatu, & à sacerdotio repelletur. Ita leprosus sine culpa sua repellitur ab administratione ecclesiæ. Et pp bigamiam, aut iudicium sanguinis sine culpa sua remouetur à susceptione ordinis sacri, & impedit, ne exerceat iam susceptum. Propter hanc causam filius hæretici sine culpa sua repellitur ab offõ, & beneficio: quia ipso iure est infamis, etiã sine sua culpa. Ad offim uero, aut beneficium iuste assequẽdum: fama bona est potissimũ necessaria. Secunda causa esse potest: quia bonum quo quis priuatur non est bonum proprium: sed cõmune, & iustum est, ut quis pp bonum cõmune assequendũ, uel conseruandum, patiatur in se detrimentum aliqđ. Quod ciuitas aliqua habeat Epalem sedem: non solum ad clericos spectat: nec solum est bonum illorꝝ: sed bonũ totius ciuitatis, & pp inopiam ciuitatis iuste posset

ab illa sedes Epālis auferri: & quamuis esset diues, si po
pulus, clero etiam repugnante, & contradicente, inter-
fecisset Epm̄ suum, tota ciuitas priuanda esset dignita-
te Epātus. Quo facto clerus tot⁹ afficietur pœna, & pa
tietur dānum sine culpa sua: non tñ sine causa: quia bo-
num quo tunc clerus priuatur, non erat proprium: sed
cōmune bonum totius ciuitatis. Punita autem ciuitate,
& priuata tali bono, consequenter affligitur clerus, &
priuatur tali bono: quia pars est corporis illius. Nō est
enim iustum, nec rationi consentaneum, ut pars ciuita-
tis Episcopum habeat: reliqua parte eadem dignitate
carente. Ob hanc etiam causam hæreticorum filij sine
culpa sua non admittuntur ad officium publicum: neq;
ad beneficiū, neq; ad electionem faciendam: neq; ad te
stimonium dicendum: quia quodlibet istorꝝ non parti-
culare: sed cōmune totius ciuitatis est bonum. Qm̄ ad
totam rempublicam spectat, ut officia publica, & bñ-
ficia habeantur à personis bonis, & omni prorsus mali
suspicione carentibus. Tertiam adhuc beatus Thomas
assignat causam, ꝑp quam iuste potest aliquis sine cul-
pa sua puniri, uel (ut rectius loquar) affligi, siue torque-
ri: quia. s. bonū unius dependet ex bono alterius, & dat
exemplum in crimine læsæ maiestatis, ubi filius sine cul
pa sua amittit hæreditatem pro pctō patris, & posset
idem dici de crimine hæresis, in quo etiam filius (ut dixi
mus) amittit hæreditatem pro peccato pr̄is. Nam quia
pater propter huiusmodi crimina omnibus suis bonis
priuatur, q̄ ipso iure sunt fisco applicata: ideo consequēs
est, ut filius amittat hæreditatem, quam ex bonis pa-
ternis habiturus erat. Nō. n. poterat filius esse hæres ei⁹,
qui moriens nihil prorsus habebat. Secundo cōtra hāc
nostram sn̄iam arguūt hęretici, obijcientes nobis illud,
quod Dn̄s per Ezechielem prophetam ait: Anima, quę Ez. 18.
peccauerit ipsa morietur: filius non portabit iniquitatē
patris, & pr̄ non portabit iniquitatem filij. Quę Dei uer
ba uelut ex diametro cum nostra sn̄ia: imò cum aliis ip-

sius Dei uerbis pugnare vñr, quibus dixit se uisitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam gñationem. Hoc argm̃ difficiles certe vr̃ hr̃e nexus, & circa illorũ dissolutionem, à multis doctissimis uiris anxie satis laboratũ est. Nam aliqui (ut Hieronymus refert) dixerunt uerba illa Exodi, quibus Dñs ait se uisitare iniqtatem patrum in filios in tertiam & quartam gñationẽ: non esse iuxta literam: sed parabolice intelligenda, ita ut aliud in sensu teneant, q̃ in uerbis sonãt. Sed constat non esse parabolam, uel ex eo solo, q tunc Dñs legem ferebat, cum illa dixit, & transgredienti legem pœnam cõminabatur, per quam illos ad legis obseruantiam p̃urgeret. In legibus autem ferendis nullus debet esse parabolis locus: sed nudæ, & apertæ debent esse leges, ut possint ab omnibus intelligi. Et beatus Hieronymus dicit nunq̃ sibi psuasisse, ut illa uerba parabolica esse putaret. Verumtñ (ut ingenue loquar) nec ipse sufficiẽtem illorũ uerborũ præbet expositionem. Nam illa uerborũ diuinorũ facialis dissonantia adeo uehemẽter btm̃ Hieronymum torsit: ut illum coegerit dicere, nunq̃ filios p parentum iniquitatibus puniri: nisi quia sũt paternarũ iniquitatum imitatores. Exponens siquidem 18. caput Ezechielis prophetę postq̃ dixerat ea, quæ in Ezechiele hñr, in faciem pugnare cum his, quę citata sunt ex lib. Exodi: hæc quæ sequuntur, ait: Et nos usq̃ in pñtem diẽ putamus, duo testimonia Exodi, quæ supra posuimus non esse parabolam: sed simplicem explicare sñiam. Et q̃q̃ non auderemus quippiam dicere, nec uas fictile loqui contra figulum: quare ita, uel ita me fecisti, tñ scandalum patiebamur occultum, quod iniustitia uideretur Dei, alium peccare, & alium luere peccata. Si. n. reddit peccata patrum super filios in tertiam, & quartã gñationem: iniustum vr̃, ut alius peccet, & alius puniatur: sed ex eo, quod sequit̃. His q oderunt me, cõminationis, siue præcepti scandalum soluitur. Non. n. ideo puniuntur in tertia, & in quarta generatione: quia deliquerunt

exo. 20

Hiero.

patres eorum,cum patres potius,qui fuerunt peiores,puniri debuerint: sed quia patrum extiterunt æmulatores, & oderunt Deum hæreditario malo, & impietate in ramos quoque de radice crescente. Hactenus beatus Hieronymus. De hac tamen expositione ille non adeo securus & quietus mansit,ut per illam satis sibi, aut aliis fecisse crediderit: sed scrupulus aliquis de hac re illum semper pupugisse videtur. Quoniam postquam præfatam dixerat expositionem, & multa uerba circa hanc rem expenderat: tandem hæc, quæ sequuntur subiecit. Hoc interim inquit ille de prouerbio,siue parabola dixisse sufficiat, quod lex, & prophetæ: Exodus,& Ezechiel: imò & ipse Deus,qui & hic,& ibi loquutus est nequaquam in sententiis discrepare uideatur, aut hic corrigere,quod ibi maledixerit. Siquis autem uel meliorem,uel alterum sensum potuerit reperire, qui contrariorum inter se testimoniorum scandalum tollat,illius magis acquiescendum sententiæ est. Hæc Hieronymus. Vide quam parum sibi Hieronymus de præfata expositione fidebat, qui coactus fuerit aliam multo peiorem sub disiunctione præbere,dicens,aut Deum hic corrigere,quod in Exodo maledixerit. Absit enim longissime à uiro Christiano,ut Deum aliquando male aliquid dixisse credat. Et tandem uelut qui nulla illarum expositionum erat contentus,dixit acquiescendum esse illi, qui meliorem sensum reperisset. Quo fit, ut iuxta ipsius sententiam, magis aliis posterioribus doctoribus, quam Hieronymo in hac parte credere cogamur,qui multo rectius, quam ille uerum illius literæ sensum penetrarunt, & nullam esse inter illa duo testimonia contradictionem,apertissime declararunt. Nec mirum,quoniam (ut est in prouerbio) quandoque bonus dormitat Homerus. Et non omnia possumus omnes. Nam quæ beatus Hieronymus in hac præfata expositione retulit (absit pro cor uerbo inuidia) nec uera sunt, nec literæ Exodi ullo pacto conueniunt. Tam aperta sunt in sacris literis testimonia, quæ filios pro peccatis parentum fuisse à Deo punitos asserunt, ut nulla possint tergiuersatione cæla-

Ge 1.9. ri. Cham siquidem peccauit in patrem suum Noe, uerenda illius denudata aliis manifestans, pro quo pc̄tō filius eius Chanaan maledictus est à patre suo. Quæ maledictio ex Dei sn̄ia, & decreto processisse conuincitur per hoc, ꝙ illius maledictionis executionē Deus postea in eodem Chanaan, & filiis eius opere compleuit: sed quia aliqui sentiunt Chanaan non pro solo pc̄tō patris fuisse maledictum: sed etiam pro suo: ꝓpea ꝙ ille prius uidit, & patri nūciauit, ideo opus est, ut aliud multo clarius, & fortius proferam testimonium. Paruuli infantes,
Gen 19 qui erant in Sodomis filꝰ cum suis parentibus sunt igne combusti: non tn̄ pro suis peccatis, quæ nulla adhuc fecerant: sed pro peccatis parentum hoc illis euenisse constat. Filium quoq; Dauid, qui illi ex adulterio natus est, fuisse pro pc̄tō patris morte interemptum: uerba, quæ illi Nathan propheta dixit, apertissime cōuincunt. Nam postq; Dauid pc̄tm̄ suum confessus est dicens: Peccaui
2.re.12 Dn̄o. Statim propheta Nathā dixit ad illū: Dn̄s quoq; transtulit pc̄tm̄ tuum: non morieris: Verumtn̄ qm̄ blasphemare fecisti inimicos nomen Dn̄i: ꝑp uerbum hoc,
Iosue 6. filius qui natus est tibi morte morietur. Filii, & filiæ Acham, qui furatus est de anathemate ciuitatis Hiericho contra præceptum Dn̄i, filꝰ cum ipso Acham eoꝝ pr̄e, ex mandato Iosue interfecti sunt. Quo facto placatus
4.Re.5 est Dn̄s, qui de pc̄tō Acham iratus fuerat. Filii Ghiezi pueri Helisei prophetæ percussi sunt lepra, ꝑp pc̄tm̄ patris, qui contra uoluntatem Helisei à Naaman leproso ob collatam illi sanitatem, munera accepit. Ex his ergo testimoniis apertissime conuincitur falsum esse, qđ beatus Hieronymus ait: nunquam filios puniri à Deo in tertiam, & quartam gn̄ationem: quia deliquerunt patres eoꝝ: sed quia patrum fuerūt imitatores: Præterea si nūquam filii pro peccatis parentum punirentur: sed solum quia pr̄es in scelere imitātur, falsum esset quod Dn̄s ait
Exo-20 in Exo. se uisitare peccata patrū i filios: qa tūc nō peccata parentum, sed peccata sola ipsoꝝ filioꝝ uisitaret, cū

illos

illos pro suis solis peccatis puniret, & non pro paternis. Deinde ex ipso literæ decursu constat, btũm Hieronymum male intellexisse locũ illum Exodi, & non bene illam literam ordinasse. Nam illa uerba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit esse ad filios referenda, ita ut filij sint, qui oderunt Deum, & ob hoc a' Deo puniũtur. Vt aũt clare ostendamus uerba illa non ad filios: sed ad eorum parentes esse referẽda, opus est, ut uerba Exo. citemus: quæ multo clariora sunt, quàm illa, q̃ beatus Hieron. ex. 5. Deut. cap. citat. Vtrobique. n. deus eandẽ, uerbis tñ aliquantulũ diuersis protulit sñiam. Litera Exodi sic se habet. Ego sum dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in tertiã & quartã generationem, eorꝫ qui oderunt me. Constat. n. illud relatiuum, qui, debere referri ad pr̃es, & non ad filios: qm̃ tale relatiuum ad idem prorsus est referendũ, ad quod refertur ille Gtũs eorꝫ. Illud aũt relatiuum in gtõ positum, nullo modo ad aliud, quàm ad parentes (ut apertissime constat) referri potest: qm̃ tertia, & quarta gñatio, quæ ibi exprimit̃, non est gñatio filiorꝫ, sed parentũ. Ipsi ergo parentes: quorꝫ est tertia illa, & quarta gñatio, quam ꝑꝑ peccata parentũ uisitat deus, sunt qui oderunt Deũ, non filij. Ex quibus colligimus, ut ẽt in litera Deuteronomij, quam btũs Hieronymus citat, illud ꝓnomen demõstratiuum, his, non filios, sed parẽtes demonstret: ita ut parentes sint, q deum oderũt, mandata illius nõ custodiẽtes: ob quam cãm deus non solũ ipsos parentes: sed tertiam & quartã illorꝫ gñationem punit. Hanc aũt cõminationem deus faciens in Exodo, hæc uerba p̃misit: Ego sum dñs Deus tuus fortis zelotes. Quę uerba iõ dicta esse intelligere debemus, ut ꝑ illa oñderet nobis se tãtæ esse potẽtiæ ut nõ solũ ipsos patres peccãtes sed ẽt filios pro parẽtibus affligere possit. Hæc ad bti Hier. sententiam cõuincendã dicta sufficiãt. Superest ut iam uerꝫ illius literę sensum proferamus, & Ezech. ab Exo. minime discrepare oñdamus. Primo igit̃ dico uerba illa, quę

Exo. 20

Eze.18. per Ezech.prophetã dñs ait: Anima,q̃ peccauerit: ipsa morieť,& filius non portabit iniquitatẽ patris, esse intelligenda de pœna æterna,q̃ post hanc uitam pctõres manet. Et certe si de illa sola pœna intelligant pręfata Ezechielis uerba,uerissima est illoꝝ uerboꝝ snia. Qm̃ neminem, nisi pro pctõ proprio deus æternaliter dãnat. Nõ enim dixit,anima q̃ peccauerit,ipsa punieť:sed dixit ipsa morieť. Ex quibus patet,nõ de qualibet pœna sed de sola morte deum fuisse locutum. Mors aũt, q̃ ex lege ꝓ oĩ mortali pctõ datur æterna est,& non tp̃alis. Possunt ẽt uerba illa Ezec.intelligi nõ solum de pœna: ęterna sed ẽt de pœna tẽporali,& spũali, cuiusmodi est priuatio grĩæ Dei,amissio iuris ad glĩam suscipiẽdam. Nã istis pœnis nullus etiam nisi ꝓ suo pctõ plecteť. Et certe si ea,q̃ Ezechielis ꝓphetę uerba circũstant,plene cõsiderent,facile quisq;, uel mediocriter doctus agnoscet de sola pœna spũali,siue æterna,siue tp̃ali illa esse intelligẽda. Qđ aũt in Exodo dñs ait: se uisitare iniq̃tatẽ patrũ in filios ĩ tertiam & quartam gñationem,de pœna corp̃ali, & tp̃ali intelligendũ est. Punit ergo deus pœna corporali in hac uita filios ꝓ peccatis parentũ:sed pœna æterna,& qualibet alia spũali pœna quamuis tp̃ali, nunquam filium ꝓ peccato patris punit:sed anima, quæ peccauerit, ipsa punietur. Vñ August.super librum Iosue.q.8.pertractãs

Augu. quare pro peccato Achan,filij eius fuerint puniti,sic ait: Nec tñ credendum est etiam pœnis,quæ post mortem irrogantur, alium pro alio posse damnari: sed in his tm̃ rebus hanc irrogari pœnam,quæ finem fuerant habituræ,etiam si non eo modo finirentur. Hæc Aug. Qui post prædicta uerba,aliquibus alĳs interpositis,rõnem reddit: quare Deus pœnis corporalibus huius uitæ unum pro alio puniat,& non pœnis alterius uitæ, sic inquiens: Visibiles igitur afflictiones hoĩum, siue mortes, qm̃ his quibus ingeruntur,& obesse,& prodesse pñt, nouit Dñs in occulto prouidentiæ suæ,quẽadmodũ iuste q̃busque dispenset,ẽt cum alioꝝ peccata in alĳs uidetur ulcisci.

Pœnas uero inuisibiles, quæ nocent, et prodesse nō pñt, ita nullus deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut hoie iudice luere nullus: nisi pro sua culpa istas uisibiles debet. Hactenus Aug. In quibus uerbis plenissimam, atq; sufficientissimā reddidit cām, quare filium pro pctō pris deus in hac uita corporaliter puniat: quia. s. talis filij pœna, & patri nocet, & filio ad salutem aiæ suæ ꝓdest. Nā ꝓp eiusdem animæ salutē augendā, sæpe iustos absq; illoꝝ culpa deus in hac uita corporaliter affligit. Nō igit mirum si iustos filios maloꝝ parentū deus corporalib9 pœnis, & transitorijs cruciet, cum per illas simul, & patrum pctā puniat, & salutē filioꝝ spiritualem procuret. Alia pōt adhuc dari expositio illoꝝ uerborū diuinorū, quæ citata sunt ex lib. Exodi, & ex Ezechiele ꝓpheta, q̄ etiam ex btō Aug. loco præfato colligit. Verba Ezechielis prophetæ ad iudiciū humanum referēda sunt, ita ut iudici humano non liceat filiū pro pctō patris punire, aut prēm pro pctō filij: sed quenq; pro suo. Quæ autē in Exodo dñr, ad solam pertinēt diuinā potentiam, qui solus pōt peccata patrū uisitare ī filios in tertiā & quartam gñationem. Nam in loco p̄fato btūs Aug. huic qōni cum dubitatione rñdens, sic ait: An aliud iudicātibus hominibus est p̄ceptum, ne quenquā pro altero puniāt: & dei iudicia nō sunt eiusmodi, qui alto, & inuisibili cōsilio suo nouit quatenus extendat ēt tꝑalem hoīum pœnam salubremq́; terrorem: Et aliqbus interpositis subdit: At uero si Achan ab aliquo inuentus, atque cōprehensus, & illius criminis reus ad iudiciū Iosue fuisset adductus, nequaquam putandū est hoīem iudicem, uel ꝓ illo, uel cum illo quēquam aliū, qui societate facti eius minime teneret, fuisse punituꝝ. Neque. n. ei mandatum legis licebat excedere, quod datū est hominibus, ne iudicio suo, quod in hominem homini iussum, siue permissum est, alterū pro alterius pctō arbitretur esse plectendum. Longe autem secretiore iustitia iudicat deus q potens est ēt post mortem, quod hō non pōt liberare, uel Augu.

perdere. Et post pauca iterum subdit: Hoc enim præcepit homini iudici Deus, in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicanda, quod in suo iudicio facit ipse, quo potestas non aspirat humana. Hactenus August. Ex cuius uerbis, illud, quod dixit, iudicem humanū non posse unum pro peccato alterius punire, non generaliter est accipiendum, & de omni pœna intelligendum: sed solum de pœna mortis. Quoniam de hac sola pœna inuenio in lege diuina iudices esse prohibitos, ne unū pro alio puniant. Hæc enim sunt uerba legis, quā Deus
deu. 24 de hac re in Deuteronomio statuit. Non occidentur (inquit) patres pro filiis, nec filii pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur. Cum hic occisionem prohibuisset, nullam prorsus alterius pœnę fecit mentionem. Vt hanc domini legem seruaret. Amasias filius Ioas regis Iuda: quamuis eos, qui patrem suum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, ut in quar-
4. Re. 14. to libro Regum narratur. Propter quod ego nō possum non mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadius in. l. quisquis cum militibus. C. ad leg. iul. ma. non sint ueriti dicere, se ex Imperatoria lenitate uitam concedere filiis eorum, qui regiam læserunt maiestatem, tanquā si hac imperatoria lenitate seclusa, iuste potuissent filios pro peccatis parentū interficere. Lege siquidem diuina, quā supra citauimus, erat illis interdictū, ne prēs ꝓ filiis, aut filios ꝓ patribus interficerent. Rō aūt, quā in eadē lege afferunt, ut filios ēt iuste occidere possent, nullius prorsus est momēti. Paterno enim (inquiunt Imperatores illi) deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarii criminis exēpla metuunt. O uanissimum argm̄. Erit igitur iudici licitum interficere Petrum: quia iuste metuit illū fore latronem, aut homicidā, aut aliquid aliud simile. Nunquam. n. debet pœna ꝑuenire crimina: sed sequi. Iustum quidē est hoc in filiis metuere, quod scitur patres eorum cōmisisse. Iustum etiā est huic metui mederi, ita ut aliquo iusto remedio adhibito im-

pediatur ne id, quod timebatur, eueniat. Iniustum tñ est, et iniustissimum, ut pp metum futuri criminis quia punia tur eadem pœna, qua puniretur: si iam illud crimen cõmisisset. Non ergo ex sola misericordia, aut ex Imperatoria lenitate (ut illi loquuntur) sed ex mera iustitia conceditur uita filijs eorum, qui criminis læsæ maiestatis sunt rei. Et idem prorsus dicendum est de catholicis filijs hæreticorum: qui etsi pro hæresi parentum suorum iuste alijs põt pœnis feriri, nunquam tamen pœna mortis pro illis punietur. Quia (ut diuina lex ait) quisq; pro peccato suo morietur. Quod autem dicit Papa in cap. uergentis. extra de hæreticis. filijs eorum, qui læsæ maiestatis sunt rei, uitam ex sola misericordia esse conuersatam. Papa Innocentius. cuius est textus ille: non dixit definiendo, aut approbando illud: sed solum retulit, quid Imperatorum leges de reis læsæ maiestatis decreuerint: & inde tanquã à minori ad maius arguit de bonorum confiscatione simile esse circa hæreticos faciendum, quod circa reos læsæ maiestatis, Imperatorum leges decreuerunt. Sit igitur hęc certissima, & infallibilis sententia, ut nulli humano iudici liceat unquam unum hominem pro peccato alterius occidere. Quæ regula non ad solam mortem: sed etiam ad alia corporis flagella, & uulnera, & reliquos corporis cruciatus est extendenda, ita ut etiam intelligatur esse iudici humano interdictum, ne unum pro peccato alteri⁹ flagellet, aut uulneret, aut alia quauis simili corporis pœna puniat. Ita. n. sentiunt illustres theologi, uidelicet Alexãder de Ales. tertia. parte. q. 41. membro. 4. arti. 1. & post illum beatus Thomas Scda Scdæ. q. 108. art. 3. Et merito quidem diuinam illam legem sic extendendam esse putarunt: quia sicut per præceptum illud, Non occides, non solum prohibetur mors, sed quælibet alia corporis percussio: ita etiam consequens est, ut per præceptum illud, non occidentur patres pro filijs, aut filij pro patribus, sit ẽt flagellatio, aut quælibet alia corporis percussio iudici interdicta, ita ut neminem pro pec

deu. 24

Alex. de Ales.
Thom.

cato alterius possit, aut flagellare, aut fustibus cædere. De hac igitur pœna, quæ mortem, & alios corporis cruciatus comprehendit, quam Alexander de Ales, & beatus Thomas uocant pœnam flagelli, intelligit Augustinus (ut ex toto suæ literę decursu facillimum est colligere) cum dixit non licere iudici humano alterum pro alterius peccato punire. Pœnam etiam spiritualem, & inuisibilem qualis est excõicatio, dicit nunquam esse à iudice humano: nisi pro peccato proprio inferendam: sicut Deus spirituali, & inuisibili pœna nunquam alterum pro alterius peccato punit. Reliquas autem pœnas, quæ neque spirituales sunt, neque ad corporis mortem tendunt, bñ potest iudex humanus alicui, cum iusta subest causa, pro peccato alterius infligere. Nec solum pro peccato alterius: sed etiam absque ullo peccato, nunquam tñ sine iusta causa licite potest iudex hmõi pœnas alijs inferre. Nam filius ex fornicatione natus, pp solum patris peccatum, non admittitur ad sacerdotium, Deo ita fieri præcipiente. Non ingredietur (inquit Dñs in Deutero-
Deu. 23 nomio) mamzer. i. de scorto nat⁹ in eccl'iam Dñi, usque in decimã gñationem. Iudex etiam pp sñiam sanguinis iustissime latã, & executioni mandatam, punitur irregularitate. Duo igitur sunt modi (ut ex prædictis patet) p quos ostendimus ea, quæ in Exodo hñr, optime conuenire cum his, quę per Ezechielem prophetam dicta sunt, & nullam esse inter illa duo contradictonem.

Quod Hæretici sunt mortis supplicio puniendi, siue talis mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur. *Cap.* XII.

Vltima se iam offert corporis pœna: mors. s. qua hæreticos, nisi tempestiue resipiscant, iuste puniendos esse apertissime Deo fauente demonstrabimus. Et ut apertius rẽ agamus, primo ante omnia percontari uolo eos, qui contra sentiunt, an licitum sit ob aliquã iustam causam hominem aliquem occidere? Forte dicent, prout Valdenses hæretici olim docuerunt, nullam esse tam iustam causam, ut pp illam merito, & iuste possit aliquis

occidi, etiam si id fiat ex iudicis præcepto. Et certe (si suspitionibus, aut coniecturis aliquis dãdus est locus) ego suspicor aliquos ex Lutheranis ita sentire. Nam Otho Brunfelsius in quarto lib. Pandectarū sacræ scripturę, uolens persuadere hæreticos non esse occidendos, inter alia, quæ pro se adducit, effert Esaiam dicentem: Non nocebunt, neque occident, in uniuerso monte sancto meo. Esa. 65
Quæ uerba non magis de hæreticis, quàm de quibuslibet aliis loquuntur, ut illi magis, quàm alij prohibeãtur occidi. Quapp ego ex hoc loco conijcio, & merito, illū sensisse neminem nulla etiam ex causa esse occidendum. Si ita sentiunt, in alium multo pestilentiorem incident errorem. Talis.n. error præter hoc, quod sacris repugnat literis, humanum tollit conuictum, parem totius reipublicæ perturbat, & oēm prorsus honestam peruertit politiam. Nam & si in lege ueteri fuisset datum præceptū de non occidendo, multæ tñ fuerunt aliæ innumeræ leges, quæ ob aliqua particularia scelera homines morte punire iubebant. Qui declinauerat ad Magos, & ariolos, interfici iubebatur. Qui maledixisset patri aut matri, mortis reus censebatur. Sunt alia huius gñis multa, quæ non est opus nunc recensere. Dimissa lege ueteri, q̃ circa iudicia, et cęremonias, iam per Christi mortē abrogata est. Veniamus ad legis Euangelicæ tp̄s. Beatus Petrus apl's Ananiam, & Saphiram morte puniuit ppea q̄ uendito agro fraudauerant de pretio, sibi ipsis aliquid inde seruantes, & non totum pretium (ut facere ex uoto tenebantur) coràm apostolis portantes. Præterea ipsemet ueritatis magister, eum hominem, qui alium propria authoritate occidisset, iuste occidendum esse docuit, sic inquiens: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Quibus uerbis Saluator aperte docuit morte plectendū esse illum, qui aliū occiderit. Rursum ex hac snia alius adhuc apertissime deducitur error. Nam si pp nullam iustã causam licet occidere hominem, necessario consequens est, ut pp nullam causam bellū gerere liceat: qm̄ ferè im

Le. 20
Ibidem
Actu. 5
mat. 26

possibile est, ut bella gerantur absque hominis alicuius occisione. Quantum uero hæc sñia à ueritate fidei catholicæ sit aliena, non est opus nunc ostendere: qm̃ nos iam olim in eo opere, quod aduersus oẽs hæreses edidimus, in titu. de bello, apertissimis argumentis illam expugnauimus. Deinde si pp nullam causam licet hominem quã libet sceleratum occidere, nulla poterit respublica salua consistere: qm̃ nisi sceleratissimi occidantur, nulla erit in pplõ quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoscunque iustos tanto licentiosius affligent, quanto certius nouerint se pp nullum scelus posse occidi. Et mortem, quam sceleratissimis inferre, scd̃m hanc sñiam iudici non licet, ipsismet sceleratissimis in iustos quosque inferre impune licebit. Si nunquã liceret iudici rempublicam moderanti hominẽ aliquẽ occidere, terra esset plena furibus, & raptoribus, mare piratis, nullęq; res essent
haba. 1 tutæ: sed essent homines, iuxta dictum Abacuc prophetæ, ut pisces maris, quorũ maiores sæpe deuorant minores. Propter quod nulla unquam (quod sciam) extitit tam barbara, aut inculta respublica quæ ob aliqua certa crimina mortem maleficis infligendam non decerneret. Vt igitur debita sit in populo quies, & tranquillitas, expedit, ut sceleratissimi quiq; homines, præsertim de quibus nulla est emendationis spes, occidantur, ne pp illorum causam tota respublica collabatur. Siqs autem nobis obijciat præceptum diuinum, quod ait. Non occides. Rñdemus per illud præceptum solam illam prohiberi occisionem, q̃ à persona exercetur priuata: non aũt illam q̃ à iudice ob aliquam iustam causam decernitur
Hiero. infligenda. In cuius rei testm̃ beatus Hieronymus sup, 22. cap. Hieremiæ ita ait. Homicidas, & sacrilegos, & uenenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legum
Augu. ministerium. Hæc ille. Beatus Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 21. ab illo pręcepto, Non occides, aliquos dicit eẽ exceptos: quos iuste occidi posse asseuerat. Quibus enumeratis tandem, quę sequuntur ait: His igitur ex

ceptis(inqt ille)quos uel lex iuxta gñaliter, uel ipse fons iustitię Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominē, uel seipsum,uel quemlibet alium occiderit,homicidij cri mine innectitur.Hæc Augustinus.Forte his rõnibus (ut par est)conuicti,hi qui hæreticos non debere occidi con tendunt,dicent licitum esse,& iustum ob aliquam iustā causam hominem occidere,negabunt tñ,& ut certo sci-mus,negant hæresim esse causam iustam, pp quam ho-mo hæreticus sit occidendus,etiam si pertinacissimus il-le sit. Vt autem nos apertissime ostendamus eos perni-ciosissime errare,inuestigare oportet,& diligenter pscru tari,quæ sint iustæ causę pp quas aliquis potest iuste ad mortem damnari. Nolo impræsentiarum omnes huius rei causas sigillatim, aut speciatim enumerare: sed solū causarum genera. Galenus uir, præter medicinæ scien-tiam,in omni genere philosophię clarissimus, in illo opu sculo,cui titulus est:Quòd animi mores corporis tempe raturam sequuntur,aliquas reddit causas, propter quas aliqui merito morte plectuntur, sic inquiens: Deplora-tos,& facinorosos treis ob causas rõni consentaneas è uita tollimus,ne uidelicet superstites contumeliam no-bis inferant: eiusdem notæ homines in terrorem perdu cant,tanquam pari supplicio excipiendos, si præter ius, quid patrauerint. Tertia est,quòd illis ipsis mori pręstet, eo malitiæ profectis,ut nullus animi medicinæ faciundę locus sit,aut qui ne à musis ipsis quidem corrigi, aut à Socrate,aut Pythagora meliores reddi queant. Hęc ille insignis philosophus.Sed quia fortasse Galeni uelut Gē-tilis hominis,& minime Christiani sententiam multi cō temnere non formidabunt,opus est, ut omnes tres occi sionis causas ab illo assignatas ex naturali ratione,& sa-cræ scripturæ testimonijs,iustas esse comprobemus, & deinde ob easdem treis causas iustam esse hæretici incor rigibilis necem,ostendemus. Primam causam esse dixit, ne uidelicet scelerati,& pessimi homines uiuentes, alijs contumeliam inferant,Iustum quippe est,ut innocentes

Galen.

ſemper ſeruentur indemnes, neque ullo pacto permitte re debet is, cui gubernandæ reipublicæ cura incumbit, ut quis alteri cõtumeliam, aut iniuriam inferat. Quo fit, ut ſiquis nocentiſſimus uir à iudice ſemel, & iterum admonitus, ne alteri noceat, noluerit à ſua mala uita reſipiſcere: ſed ſemper in ſua malitia perſiſtens multis quotidie noceat, iudex illum e uita tollere cogatur, ne alijs amplius nocere poſſit. Tenetur.n. reipublicæ gubernator, magis toti prouidere reipublicæ, quàm uni, aut alteri ciui, magis totum conſeruare corpus, quàm alterꝝ membrum. Hæc tñ intelligenda ſunt: ſi nocumentum eſſet magnum: quia non pro quolibet leui nocumento licet interficere: etiam ſi eſſet in illo pertinax. Præſtat igitur, ut quiuis ſceleratus hõ occidat, quàm quòd tota reſpublica pereat. Periret autem, ſi quamlibet mali homines ui-
Pro. 29 uere ſinerentur. Nam (ut ait Salomon) Homines peſtilẽ tes diſſipant ciuitatem, ſapiẽtes uero auertunt furorem. Furorem quidem auertunt ſapientes: cum ipſos peſtilentes homines e uita tollunt, ne ciuitatem illi diſſipare ualeant. Hæc cauſa eſt, quæ iuſtificat leges, quæ præcipiũt occidi fures, piratas, ſicarios, homicidas, & alios eiuſdem notæ hoĩes. Si hæc iuſta eſt cã, ut hõ ſceleratus è uita tollatur, conſequens eſt, ut iuſtum etiam ſit hæreticũ incorrigibilem è uita tollere: quia ſi ſuperſtes eſſet, alijs catholicis uehementer nocere poterit. Quantum.n. no-
2. Ti. 2. cere poſſit hæreticus, ſatis aperte expreſſit Paulus dicẽs: Prophana autẽ, & uaniloquia deuita, multum.n. proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum, ut cancer ſerpit.
Theop. Sup quod Theophilactus ait: Violentũ (inqt Paul⁹) hoc malũ eſt, qppe cui neqꝫ mederi quoq̃ pacto põt. Quidã .n. uniuerſa deuaſtant, nec corrigi pñt. Cancer ſiquidem morbus eſt, q & circũiecta depaſcitur. Hęc Theophilactus. Et qa tam apertum eſt nocumentũ, qđ hęretici catholicis conferũt: ideo Paulus Galatis ſcribens de falſis
Gal. 5 ꝓphetis, qui illos ſeduxerant, ait: Vtinam abſcindantur,
Hier. quos conturbant. Et beatus Hieronymus ait: Reſecan-

dæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeāt, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria una scintilla fuit: sed qm̄ non statim oppressus est, per totum orbem eius flamma populata est. Hæc Hieronymus, & hr̄r in capit. Resecandæ. 24. quæst. 3. Huic sniæ consonat, quod Egregius ille poeta dixit: Immedicabile uulnus Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur. Ouid. Altera inferendæ mortis causa, quam docet Galenus, est, ut alij similis pœnæ timore deterreantur à similibus criminibus perpetrandis. Prior causa respicit ciuium inter se pacificum conuictum, & totius reipublicæ conseruationem, per hoc, q nemo alterꝝ lędat. Hæc uero causa secunda prospicit bonis ipsoꝝ ciuium moribus, ut uidelicet nemo atrocia crimina, etiam si per illa nullus lædatur proximus, cōmittere audeat. Multi.n. sunt ad crimina aliqua proni, atq; procliues: sed metu mortis, quam maxime horrent, & quam alijs ob similia patrata scelera illatam esse sciunt, ab illis criminibus deterrentur, & illa perpetrare reformidāt. Sapiēs nāq; Salomon in prouerbijs ait: Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Pro. 19 Ob hāc causam iusti (ut ait propheta Regius) de punitione maloꝝ lætantur: quia agnoscunt se ex tali punitione non parꝝ ad uirtutē profecisse, aut sperant se in posterꝝ. profecturos. Lætabitur iustus (inquit propheta) cum uiderit uindictam: manus suas lauabit in sanguine pctōris. Ps. 57. Sup quo Cassiodorus ait: Quid est hoc, q ille qui præcepit orare pro inimicis, in peccatoꝝ sanguine pioꝝ manus asserit abluendas? Cassio. Sed hoc si diligentius intuemur, correctionis potius q̄ sæuitiæ præstabit exemplum. Nam cū sanguis pctōris effunditur manus. i. actus iustissimi corriguntur. Impio.n. pereunte, cōmonetur innoxius, cautius se, & diligētius tractare. Ita fit, ut manus iusti non crudeliter, sed pie: sanguis pctōris emundet: sicut Salomon dicit: Stulto pereunte sapiens astutior fit. Hæc Cassiodorus. Ex hac radice oritur tam

numerosa legum multitudo pręcipientium homines occidere pp crimina, quæ nulli alteri nisi ipsimet illoꝝ patratori nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos, Leu. 20
leu. 24 lege Mosayca intersici iubebatur. Eadem lege decretũ erat, ut blasphemus lapidaretur. Quamuis per hæc crimina nullus præter ipm illoꝝ perpetratorem lædatur, ad illoꝝ tñ criminum horrorem alijs incutiẽdum, mortis pœna talis criminibus est à lege decreta, ut uidelicet cæteri intelligant q̃ grauia sint illa crimina, pro quibus tam acerba insligitur pœna, & ut cæteri similis pœnæ horrore, et timore à similibus sceleribus ppetrandis deterreantur. Nam hæc est causa, pp quam in lege ueteri
De. 17. Deus pręcepit rebellem sacerdoti occidi. Qui superbierit (inquit lex) nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tpe ministrat dño Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malũ de Israel, cunctusq; ppl's audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. In quibus uerbis hanc solam, quam nunc pertractam⁹, expressit Deus occisionis causam. Hinc iam clarissime patere potest iustissimum, nedum iustum esse, morte punire hęreticum incorrigibilem: quia (ut in principio huius operis diximus) grauissimum pctm̃ est hæresis. Quo fit, ut ad tanti criminis horrorem, & odium alijs in generãdum, iustum sit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, ut uel inde cæteri agnoscant, q̃ graue crimen sit hæresis, pro quo tam tristis est dicta snĩa, & ut cæteri similis pœnę timore, & horrore hæretieos esse reformident. Si iustum est per unius punitionem, alijs alicuius criminis horrorem incutere, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius, tanto iustius erit per maiorem, & acerbiorem punitionem, alijs maiorem eiusdem criminis horrorem incutere. At nullum est (ut supra libro primo docuimus) grauius hæresi peccatum, nullum est ergo crimen, cuius odium sit christiano uiro magis incutiendum, & inde per consequens sequitur, ut nullum sit crimen pro quo iustius aliquis possit occidi, quã pro

hæresi fixa, & insanabili. Si Martinus Lutherus cum primum cœpit effundere uenenũ suum, & legitime admonitus noluit resipiscere, fuisset (ut decedebat) capitis animaduersione punitus: cęteri timorem habuissent, & non prorupissent tot tamq; pestifere hęreticorum factiones, quales, proh dolor, hodie Germania sustinet. Sed quia impunis euasit Lutherus, ausi sunt prodire in publicum, & suas effutire hęreses Oecolãpadius, Zuinglius, Carolstadius, & omnium hęreticorum pessimi Anabaptistę. Et hinc patet rñsio cuiusdam argumenti, quo se tueri, & nos expugnare putant hi qui hęreticos quamlibet insanabiles ob crimen heręseos occidi posse negãt. Dñt enim inanem, & stultam esse punitionem, & delinquentis correptionem, per quam nequit emendari delinquẽs. At post mortem nequit hęreticus emendari, iniustũ est ergo illum occidere. O' bellum argm̃! Si hoc argm̃ alicuius esset momenti: etiam probaret nunquam esse licitum ob aliud quamlibet graue crimen aliquem occidere, non furem, non adulterum, non homicidam, non sacrilegum. Nullus.n. istorum post mortem emendari potest: sicut nec hæreticus. Esset igitur iuxta istorum sñiam necessarium, ut nullus illorum iuste occidi posset. Rñdemus igitur non omnem punitionem esse ad solam delinquentis emendationem: sed etiam ad aliorum cautelam, ut uidelicet alij timore perterriti à talibus criminibus caueant. Ideo beatus Augustinus super Ioannem ait: Nullus nostrum uult hæreticum perire: sed aliter non meruit hr̃e pacem domus Dauid: nisi Absalon filius eius, in bello esset extinctus. sic ecclesia, si aliquorum perditione cęteros colligit, dolorem materni sanat cordis tãtorum liberatione populorum. Hęc Augustinus. Tertia causa ꝑꝑ quam (ut dixit Galenus) iustum est sceleratum hominem occidere, est ipsemet malus homo: quia desperatur, & q̃dem merito (ut ex illius uitę decursu conijci potest) de illius emẽdatione, & timet̃ ne si superstes sit, quotidie peior euadat. Ne igitur ultra ad grauissima quęq; flagitia Augu.

progrediatur, iustum est, ut morte illata precludatur illi peccandi libertas. Due prime cause toti⁹ reipublice utilitatem respiciunt, hec uero tertia causa ipsius delinquētis cōmodis prospicit. Prestat.n.mori, quàm male uiuere, & prestat etiam scelestum hominem mori, quàm in dies peiorem fieri. Sic.n.progrediens, secundum duri-
Rom.2 tiam suam (ut ait Paulus) & impœnitēs cor thesaurizat sibi iram in die ire, & reuelationis iusti iudicij Dei, q reddit unicuiq; secundum opera eius, Ob hanc cām Deus, qui diues est in misericordia, et longanimis in patientia, multos in pueritia, aut adolescentia ex hac uita preripit, ne crimina, à quibus tunc liberi sunt, postea uiuentes cō-
Sap. 4 mittant, sic.n.dicit Salomon: Placens Deo factus dilectus, & uiuens inter pctōres, translatus est, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Et post pauca: Placita.n.erat Deo anima illius, pp hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Si hec unquam iusta potest esse causa, ut pp illam quis possit occidi, non est ubi iustior possit esse, quàm occidendo incorrigibilem hereticum, ne uiuere permissus quotidie magis insaniat, & peior fiat. Est.n.proprius hereticorꝵ genius, ut nisi fuerint prohibiti, quotidie malitiam suam augeant, nouos semper suscitando errores. De his.n.loquebatur Paulus cum dixit: Mali homines, et seductores proficient in
2.Ti.3. peius, errantes, & in errorem mittentes. Huius rei, etsi multa possint dari exempla, pro omnibus tñ illis satis erit unius Martini Lutheri exemplum, cuius gesta: quia nostro hoc tpe contingerunt, & contingunt, & multa ex illis toti ferè orbi Xpiano sunt notissima: multo fortius ualebunt prestare pro nostra snīa testimonium: quā quelibet ueterꝵ hereticorꝵ, quos non uidimus, exempla. Magis quidem mouēt exempla uisa, quàm audita. Hic enim Martinus Lutherus parua habuit suorꝵ errorꝵ initia, à quibus in tot, tamq; pestiferos (ut nunc uidemus) progressus est errores. Principio quidem solum circa indulgentias, que per Bullas Sūmorꝵ Pontificum pctīri-

bus ad pœnæ remissionem concedi solent, errauit: necq; quidquam amplius tunc insaniuit. Tunc siquidem bene de sacris ecclesiæ sentiebat, omnem ecclesiasticę Hierarchiæ ordinem fatebatur Papam, hoc est, Romanum Epm̄ reliquis oībus Epis superiorem, & toti orbi Xp̄iano prælatum agnoscebat. Nam in epistola quadam ad Leonem decimum huius nominis, tunc summum Pontificem, hæc, quæ sequuntur, scripsit: Quare prostratum me pedibus beatitudinis tuæ offero, cum omnibus quo sum, & habeo, uiuifica, occide, uoca, reuoca, approba, reproba, ut placuerit, uocem tuam uocem Xp̄i in te pręsidentis, & loquentis agnoscam. Hæc ille. Post hæc paulatim progrediens negauit satisfactionem ullam ꝓ peccatis esse necessariam: sed dimissa culpa, omnem prorsus dixit dimitti pœnam. Inde coactus negauit purgatorium, quod tñ in principio sui erroris apertissime, & publice in disputatione Lypsię habita confessus fuerat. De his erroribus cum fuisset à summo Pontifice Leone decimo admonitus: nec palinodiam (ut tenebatur) cantare uoluisset: Leo decimus illum declarauit hæreticum, & uelut talem publice excōicauit. Videns tandem Lutherus se hæreticum declaratum, & dānatum, in tot, talésq; hæreses prorupit: quot qualésq; ante illum nullus unq; hæreticus docuit. Circa errores hæreticoꝝ oīm inquirēdos (ut ex opere illo, quod aduersus omnes hæreses edidi, facile conijci potest) tantam adhibui diligētiam (absit uerbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem unquam adhibuit. Nullum tñ inter tot, etsi multi illi fuerint, reperi, qui tot sil', tamq; pestiferas hæreses docuerit. Melius igitur illi fuisset, ut statim à principio cum legitime admonitus obedire contēpsit, gladio, aut igne puniretur, quam uiuēs in tot hæreses laberetur: per quas diuinam in se quotidie augeret iram, illamq; thesaurizatam seruaret in die iusti iudicij Dei, ut ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem snīa nullus esse potuit crudelior hostis Martino Luthero, quam qui potens iuste ab illo

uitam auferre, tandiu illum uiuere permisit. Nisi forte
bono zelo quamuis in discreto ductus, diuinam hac in
re uoluit imitari misericordiam quæ pctõribus sæpe (ut
Iob.24 ait Iob)dat tp̃s ad pniam, quamuis illi abutunrur tpe si-
bi concesso, & pniam agere nolunt. Sed hæc sunt secretę
quædam diuinæ bonitatis dispensationes, quarꝫ cās cū
ignorent homines, non est opus in illis Deum inuitari.
Quid dicam de Anabaptistis, qui sub ouium pelle, hoc
est, sub nomine Euangelij, & fraternæ charitatis, quæ o-
mnia semper ore tenus hn̄t, lupinam induunt personam
omni scelere, & impietate refertam? Hi siquidem cum
primum insanire cœperunt, in nulla alia re (quod sciam)
errabāt, nisi circa sacr̄m baptismi, dicentes paruulis nō
prodesse baptismum, ac proinde eos, qui in infantia ba-
ptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos discretio-
nis peruenerint, rebaptizandos. Quia tn̄ non fuerunt
de hoc errore (ut decebat) coerciti, atq; puniti, licentio-
sa quadam feritate ad pessima progredientes, in pesti-
lentissimas hæreses præcipites se dederunt. Præstitisset
igitur ipsismet Anabaptistis fuisse interfectos, quàm ad
tantas hæresum pestilentissimas fæces ebibendas, aut
deglutiendas fuisse seruatos. Ecce uidisti iam candide le
ctor tres causas, ꝓp quas hæreticus incorrigibilis iuste
prodest occidi. Prima, ne uiuens alijs noceat illos suo er
rore decipiēs. Altera, ut illius periculo alij cautiores red
dantur, & tantæ pœnæ timore ab hæresi deterreantur.
Tertia, ne superstites peiores in dies fiant, & maiorē in
se diuinam concitent iram. Ex quibus tribus causis aper
tissime colligimus, ut si aliquis homo iuste potest occi-
di, nullus maiori causa sit occidendus, quàm hæreticus
Le.24. obstinatus, & insanabilis. Lege diuina olim præceptū
fuit blasphemum hominem extra castra educi, et ab uni
uerso populo lapidari. Multo magis ergo hæreticus est
iuste occidēdus, cū hæresis (ut lib. 1. docuimus) sit multo
grauius blasphemia pctm̄. Præterea in Deuteronomio
ꝑcepit Deus ꝓphetā falsum, et somnioꝝ inuentorē inter-
fici.

fici. Nam postquam præmonuit ut talem ꝓphetam non audirent, hæc subdit: Propheta aũt ille, aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est, ut uos auerteret à domino Deo uestro, qui eduxit uos de terra Aegypti, & redemit uos de domo seruitutis. Qui aũt uerius propheta falsus, & q magis auertat ppl'um à deo, cēsendus est, q̃ hęreticus, q auertit à fide, sine qua impossibile est placere deo? Ille ergo merito iuxta legē dei interficiet, ut ppl'm amplius à deo auertere non possit. Rursum, scriptura referēte nouimus, q Semei sñiam mortis accepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egressus est de ciuitate Hierusalem. Multo iustius ergo esset hæreticum occidere, qui contra præceptum dei egredi tur ab ecclesia, intra quam perpetuo se continere debuisset. Deinde Iosias ille Rex, cui nec ante eum, nec postea fuit similis rex in Iuda, sacerdotes omnes, qui contra legem Domini immolabant idolis hostias, occidit super altaria, in quibus illi sacrificabant. Mathatias etiam ille sacerdos illustris legis, & fidei propugnator, illum, qui ad aram sacrificaturus accesserat, zelo Dei feruens, trucidauit super aram. Quid putas hic Mathatias, aut Iosias ille hæreticis faceret, si illorum alter superstes nunc esset? Non dubito quin uterq; illorũ pro honore Dei, et pro fide ecclesiæ suæ zelans: hæreticos omnes ad unũ usque capitis animaduersione puniret, ut tolleret malũ de ecclesia. Iuste igitur imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidēdos. l. Arriani. C. de hæreticis. iuncta. l. ultimum supplicium. ff. de pœnis. Ostendimus iam satis (ut opinor) aperte, iustum esse, ut hæreticus occidatur, quo autem gñe mortis sit occidendus parum ad rem facit. Nam quocunque modo occidatur, semper consulitur ecclesiæ: quia semper tollitur nocumentum, quod uiuens aliis præstare posset, & aliis incutitur timor, ne similia docere aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuersas nationes, diuerso, & uario gñe mortis, hęretici occiduntur: quia nul

Marginal notes: Deu. 13; Heb. 11; 3. Re. 2; 4. re. 23; 1. Ma. 2

lum est genus mortis ciuili, & imperiali lege sancitum. In Flandria, & aliis inferioris Germaniæ partibus, cum ego illic ante annos decem uersarer, uidi hæreticos capitis obtruncatione puniri. In Geldria tamen hæretici manibus, & pedibus ligati iussu Caroli tunc Geldriæ ducis in flumen aliquod mittebantur uiui, ut à flumine absorberentur. Eodem genere mortis (ut à multis, q uiderũt, audiui) punitus est Antuerpiæ quidam insignis Lutheranus iussu dominæ Margaretæ Caroli Cæsaris Amitę, quę tunc ob Cęsaris abñtiam, pñiam illam gubernabat. Audiui ẽt Brugis in Flandria à multis fide dignis oculatis testibus consuetum esse in illa ciuitate: hęreticos uiuos mitti in oleũ feruens, ut ab eo citissime cõburerent: sed tunc cum ego aderã, sola capitis obtrũcatione peribant. In cæteris christiani orbis regnis, aut prouincijs, q̃ noui perpetua, & inuiolabilis est consuetudo hæreticos igne comburere. Sic uidi fieri in Frãcia, p̃sertim Lutetiæ. Sic in Hispania, & credo sic factum fuisse semper in Italia. Nam beatus Greg. lib. 1. dialog. cap. 4. narrat Basilium quendam Magum Romæ cõbustum esse, & rẽgestam laudat. Et (ut antiquiora reuoluamus) Dioscorus Alexandrinę urbis eps, qui Gregoriũ per aliquot secula prgcessit, in Chalcedonensi cõcilio actione prima, cum de erroribus Eutychetis agerẽt ibidẽ, dixit: Si Eutyches præter dogmata ecclesię sapit, non solũ pœna dignus ẽ: sed & igne. Hæc ille. Ex qbus uerbis apertissime cõstat non esse recentem inuentionem: sed antiqssimam sapiẽtum christianorꝝ sñiam hæreticos esse igne cremandos. Panormitanus in cap. ad abolendã de hæret. refert Hostiensem, & Ioãnem And. in eod. c. dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod persuadendum adducũt illud, quod Saluator noster apud Ioannẽ dixit: Siquis in me non manserit: mittẽt foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Quorꝝ sñiæ uidetur fauere idem Panormitanus loco præfato. & in. c. Excõicamus, ultimo. de hæret. Sed hi oẽs quam

Ioã. 15.

uis doctissimi uiri, multipliciter errant. Primo, quia etsi hæretici sint occidendi, non tñ est necessarium illos cõburere: quia hoc (ut diximus) nulla lege præcipitur. Deinde, & si esset aliqua lex, quæ hæreticos igne cõburi p̄ciperet: nihil tñ ad legem illam persuadendam agerent uerba illa saluatoris ex euangelio Ioan. citata. Nõ. n. ibi locutus est saluator de huius seculi igne, quẽ his corpis oculis nunc uidemus: sed locutus est de igne ĩferni, quo ardebunt perpetuo peccatores. Nec sermo illius ad solos illos dirigitur, qui per errorem fidei separant̃ à xp̄o, ut sunt hæretici: sed loquitur ibi xp̄s de omnibus peccatoribus, qui pp defectum charitatis separantur à xp̄o, et non manent in eo, & hos omnes perpetuo inferni igne: nisi pœniteant, dicit arsuros. Siquis ergo quærat quare comburantur hęretici: rñdeo hoc non esse ulla lege firmatum: sed sola consuetudine. Quam consuetudinẽ, si quis iustam esse persuadere uoluerit: per hoc melius p̄babit, quòd cõueniens est legi diuinæ olim per Mosem datæ, & punitionibus, quibus deus olim similes peccatores puniuit. In seditione quam suscitarunt Chore, Dathan, & Abiron, ducenti qnquaginta uiri ex proceribus Israel, qui illis adhæserunt, igne desuper à Deo misso cõsumpti sunt: quia schismatici fuerunt, & sacerdotale officium contra ius, & fas usurpare tẽtarunt. Omnis aũt hæreticus, schismaticus censetur, & merito: quia separat se ab unitate fidei, quam tota tenet eccl'ia sanctorꝝ. Deinde, cum ob p̄fatam punitionẽ à deo factam, ois multitudo filiorꝝ Israel murmuraret contra Moysen, & Aaron: dicens quòd illi interfecissent ppl'm domini, ortaq; seditione tumultus adeo increscerer, ut Moyses, & Aaron pro uita saluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus desuper incẽdium super ppl'm misit, quod magnã in ppl'o fecit stragem. Fuerunt. n. qui incendio illo perierunt (ut sacra refert scriptura) quatuordecim millia hominum, & septingenti: absq; his, q perierant in seditione Chore. Si deus nũc, deus ultionum esset, ut olim igne

Nu. 16.

Ibidẽ.

desup̃ misso Lutheranos cõbureret: qa seditionẽ moue-
runt, & quotidie mouent contra principes xp̃ianos, di-
cuntq; illos esse tyrãnos, ppea, q̃ hæreticos incendio pi
re faciunt. Non abs re igitur schismatici hæretici cõburũ
tur, cum deus tot schismaticos incendio deleuerit. Nam
ob hanc cãm iusta dicit̃ esse lex, q̃ in aliquibus regnis, ut
puta in Hispania, decernit eos, q praepostera utuntur li-
bidine, igne fore cõburendos: quia sibi pœna deus olim
Leu. 21 Sodomam, & Gomorrham pp idem pctm̃ puniuit. In-
ter cęteras leges à Deo per Mosem datas, una erat, qua
p̃cipiebatur, ut filia sacerdotis si deprehẽsa fuisset in stu-
pro, & uiolasset nomẽ patris sui, flãmis exureretur. Aĩa
cuiuslibet xp̃iani filia censet̃ illius summi sacerdotis, de
Ps. 109 quo regius ppheta dixit: Tu es sacerdos in æternũ secũ
dum ordinem Melchisedech. Regñata siqdem est per
grãm, quæ illi in baptismo per merita passionis xp̃i do-
nata est. Sed hæc in stupro deprehenditur, qñ eam fidei
integritatẽ, quam in baptismo suscepit, p hæresim amit-
tit. Est. n. hæresis quędam fornicatio sp̃ualis. Stupro hu
iusmodi ppetrato, nomen patris sui uiolasse dr̃: quia cũ
à xp̃o nomen p baptismum suscepisset, ut xp̃ianus hõi
le diceret̃: postquam in hæresim lapsus est, non iã xp̃ia-
nus dici meret̃: sed Arrianus, & Nestorianus, aut Luthe
ranus, aut alio quouis noĩe censebit̃. Hic talis iuxta legẽ
merito flãmis exurendus tradet̃. Hanc legem p allego-
riam exposuimus, non quidem ut p illam cõuincere cre
damus hæreticũ esse necessario comburendũ. Non sum
. n. adeo ignorãs, ut hoc putarem: qa certo scio iuxta do
ctrinam August. nõ esse sumendũ argumentũ ex mysti
co sensu sacrę scripturæ ad doctrinam aliquã confirman
dam: sed solum ex sensu literali. Hac igitur sola de causa
hic per allegoriam parũper ludere placuit, ut oñderem
hanc hęreticorũ punitionẽ per incendiũ habere aliquod
in sacra scriptura exẽplar cui se possit utcũq; cõfirmare.
Potest adhuc hæc cõsuetudo delẽdi hæreticos per incen
dium alia uia persuaderi, q̃ sit iusta: qa uidelicet genus

illud mortis uehemẽter animos uidentiũ terret. Quo fit ut uidẽtibus,& audiẽtibus terribilem ĩcutiat timorem, & inde cõsequẽs est,ut per tale genus mortis cęteri magis ab hæresibus deterreantur. Vt igitur quæ tam late dixi,breuibus concludam: dico,& firmissime teneo iustũ esse,ut hæreticus incorrigibilis occidatur. Quo autem genere mortis sit occidendus hoc,an illo, parum interesse censeo: sed liberum erit cuique regno aut prouinciæ, quo genere mortis uoluerit hęreticum interficere, cum nullum sit genus mortis uniuersali lege præfixum.

Respondetur obiectionibus eorum, qui dicunt hæreticos non esse morte plectendos. Cap. XIII.

Ostensa iam,& firmissimis(ut existimo)rõnibus fundata,nostra,& catholica sñia de hæretici incorrigibilis occisione,ut clarius illius ueritas omnibus innotescat,et firmior illa consistat,necessarium fore existimaui rñdere his,quæ contra nos obijciunt aduersarij, & illa nullius prorsus roboris esse,oñdere. Otho quidam Brunfelsius ex familia Lutheranorum in quodam opere, quod uocauit Pandectas sacræ scripturæ,libro quarto, in loco, de hæreticis nõ comburendis:multa hinc inde citat scripturæ sacræ testimonia: quibus probare nititur hæreticos non esse occidendos: sed rationibus conuincendos. Quorꝶ aliqua neque in cute, neque intus consyderata, ullo pacto illorꝶ fauẽt sñiæ. Alia uero,& si sola facie illis ſt patrocinari ostendant, intus tñ inspecta, & diligenti (ut decet)examinatione discussa,aperte declarabunt se nullum pro illorꝶ sñia dicere testĩm. Primo igitur (ut à ueteri exordiar testamento)nobis obijciunt illud Esai.propheta: Conflabunt gladios suos in uomeres, & lãceas suas in falces. Quæ uerba ego non uideo quo pacto possint ad hęreticorum punitionem adaptari. Siue.n.sensum literalem,qui solus ad doctrinam aliquam stabiliẽdam est efficax,in uerbis illis spectes. Siue ẽt sensum mysticũ sub litera latentem cõsyderes,nihil quod ad præsens negotium attinet,inuenies. Nam iuxta uerꝶ illius literæ sen Esai.2.

sum, propheta promittit pacem, quæ Christo incarnato, & ex utero Virginis nato futura erat in mundo, ĩ quo tam multa, atque frequentia bella præcesserant, ut uix hominibus pateret aditus, de una prouincia ad alteram transire uolentibus. Feruebant quidem ante Christi incarnationem ubique bella, digladiabantur inter se gentes, & aduersus pp̃l'm Israel sæpe felici, & prospero successu bella gesserunt. At Christo ex uirginis utero nato, qui ueram pacem hominibus uerbo, & opere docere ueniebat, pax toti orbi tunc reddita est. Propter quod (ut Beda in libro de rõne tp̃um refert) Romę templum pacis, quod hactenus semper fuerat clausum, eo temporis articulo, Deo ita disponente: ad tantæ rei nouitatem designandam, fuit sua sponte apertum. Quod autem hæc Esaiæ uerba ad tp̃s Christi nati sint referenda, ea quæ præcedunt apertissime conuincunt. Et erit in nouissimis diebus (inquit Esaias) præparatus mons domus Dñi in uertice montium, & eleuabitur super omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt pp̃l'i multi, & dicent: Venite ascendamus ad montem Dñi, & ad domũ Dei Iacob, & docebit nos uias suas, & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exibit lex, & uerbum Domini de Hierl'm. Et iudicabit gẽtes, & iudicabit populos multos. Quæ uerba ad tempus sub Christo nato (ut constat) sunt referenda. Et post præfata uerba: statim Esaias subiungit. Et conflabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. Quæ uerba tunc ad implenda erant, qñ uenisset ille, qui iudicaturus erat gentes, & populos multos. Siquis autem uerba illa ad totum tp̃s futurum post Xp̃m natum referẽda esse contendat: nihil moror, dummodo sic intelligat, quòd Christus ipse saluator noster, doctrina sua non solum nobis pacem cõmendauit: sed omnem belli occasionem a nobis abstulit. Nam pręcepit, ut diligamus inimicos nostros, et bñfaciamus his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui nos persequuntur, & calumniam nobis inferre conantur. Deinde, ut perfe

Matt. 5

ctiorem confirmaret inter nos ipsos pacem, consuluit, ut iniuriç reparationem nemo peteret, nec pro re aliqua in iudicio cum proximos contenderet: quia hęc duo sunt quæ sępe inter proximos pacem turbare solēt. Audistis, (inquit ipse Rex pacificus, & pacis magister Christus Saluator noster) quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico uobis non resistere malo: sed siquis percusserit te in dexteram maxillā tuā: prębe illi & alteram. Et ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus: uade cum illo alia duo. Quę omnia & si non pcepta, sed consilia ab omnibus catholicis censeantur: omnem tñ belli tollunt occasionem his, qui illa recte seruauerint. Hi igitur qui integram Christi legem tam in consilijs, quàm in pręceptis seruauerint, perfectam pacem amantes, conflabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. Nihil igitur in illis uerbis, quod ad hęreticoꝶ punitionem spectet, dicitur. Nisi forte per illa uerba Otho Brunfelsius, aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi oēm uindictam, aut punitionem quacunque authoritate factam. Quod si forte pro sua effręnata, & impudenti loquendi licentia dicere non erubescat, audiat, obsecro, Paulum illius sniam damnantem, q de publica potestate loquens, ait: Si malum feceris, time: non.n. sine causa gladium portat. Dei.n. minister est: uindex in iram, ei qui malum agit. Per illa ergo Esaię uerba, & si forte (quod nō puto ueꝶ cum nihil de hac re loquant) prohibeatur bellū authoritate priuata factum, aut uindicta, siue punitio, quæ à priuata fieret authoritate: nullum tñ hoꝶ inhiberetur: si à publica potestate ob iustam aliquam causam fieret. Et nos etiam fatemur hęreticum hominem quamlibet pestilentem non posse à quouis homine occidi: nisi authoritate publicę potestatis illi fuerit cōmissum. De mystico aūt illoꝶ uerboꝶ Esaię intellectu, qui multiplex dari posset, nihil moror: qm̄ ille (iuxta omnium sacroꝶ do

Matt. 5

Ro. 13.

ctrinam)parum efficax est ad doctrinam aliquam comprobandam. Scdo pro se affert idem Otho aliud testm̄
Esa. 11 ex eodem Esaia propheta sic dicente: Non occident,& non nocebunt in uniuerso monte sancto meo. Et certe ut ingenue fatear)ego non possum intelligere qūo ex illis uerbis possit ille Otho colligere hęreticos non esse occidendos,cum non in particulari de solis hęreticis: sed elocutione uľi de omnibus Esaias propheta dicat: Non occident,& non nocebunr in uniuerso monte sancto meo. Nisi forte Otho ille contendat Deum per illa Esaiæ uerba prohibere omnem cuiusuis hominis occisionem, ac proinde eisdem etiam uerbis prohibuisse ne hęretici occidantur. Sed hoc falsum esse,& à fide catholica alienū, in proxime precedenti c. ostendimus. Pręterea,si Otho dicit Deum per illa uerba prohibere hominem aliquē intra catholicam ecclesiam occidi, consequens est,ut ēt fateatur Deum prohibere, ne post datum Euangelium potestas aliqua inferat aliquod homini nocumentum. Nam sicut in illis uerbis dixit Deus: Non occident, ita etiam dixit: Non nocebunt. Itaque iuxta istam sniam: nec Rex,nec Imperator,neque alia quęuis potestas posset hominem sceleratissimum ob quantacunque grauissima crimina occidere,neque flagellare, neque fustibus cedere,neque pecunia mulctare,neq; a' pplo, aut regno relegare, neque aliud denique qualecunq; nocumentū illi inferre,ppea quod Deus per Esaiam prophetam ait: Non occident,& non nocebunt in uniuerso monte sancto meo. Hoc aūt fateri non solū est error,& hęresis: sed maxima dementia,& bestialitas,quę cū indigna sit, ut rōnibus cōtra illam agatur,igne,& morte de medio tollenda esset. Sed opus est,ut uerų,& germanum illorų uerborų Esaię sensum oñdamus,& inde apertius euadet, q̄ longe uerba illa Esaię a' scopo p̄sentis disputationis absint. Illa Esaię uerba nullum pręceptum, nullamq́; prohibitionem continent: sed promissiones q̄dam sunt illorum bonorų, quę post Christi in carnem aduentū: Deus

suę daturus erat ecclesię. Et ut quod dicimus apertius ostendamus uerba quę pręcedunt repetere oportet: qm̄ circumstantia scriptuarum est, quę maximę solet uerum illarꝝ manifestare sensum. Quæ aūt proxime præcedūt hæc sunt. Et egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eū spiritus Dn̄i, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Dn̄i. Non scd̄m uisionem occuloꝝ iudicabit, neque scd̄m auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terram uirga oris sui, et spiritu labioꝝ suoꝝ interficiet impium, & erit iustitia cingulum lūborum eius, & fides cinctorium renum eius. Hæc omnia Esaiæ uerba nemo est catholicus, qui non interpretetur illa de Xp̄o saluatore nr̄o: qm̄ omnes sacri Doctores illa tribuunt Christo redemptori nostro. Et Paulus istoꝝ uerboꝝ partem in scd̄a ad Thessalonicenses Epistola de eodem interpretatur. Post hæc autem uerba statim Esaias propheta subiungit multa bona, quæ nobis per Christum donanda erant, sic inquiens: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus, & ursus pascentur, simul requiescent catuli eoꝝ. Et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis, & in cauerna Reguli, q ablatus fuerit manum suā mittet. Non occident, & non nocebunt in uniuerso monte sc̄tō meo, quia repleta est terra scientiam Dn̄i, sicut aquæ maris operiētes. Hactenus Esa. Quæ illius uerba constat esse promissiones eoꝝ bonoꝝ, quę per Christum redēptorem nr̄m gn̄i humano donanda erant, & non præcepta. Sicut.n. ꝑ illa uerba non ꝑcipitur nobis, ut habitare faciamus lupū cum agno, & pardum cum hœdo: ita etiam per illa uerba non præcipitur nobis, ut non occidamus, aut non noceamus. Nam eiusdem conditionis sunt oīa, illa quæ eo-

2. Th. 2

dem contextu sunt in illa prȩfata lr̄a connexa, ita ut oīa illa promissiones dicantur. aut p̄cepta. Cū aūt dicit: Nō occident, et non nocebunt in uniuerso Monte sc̄tō meo, non de hoībus: sed de uenenosis illis serpentibus uidelicet aspide, & regulo, quos ꝓxime nominauerat, loquit̄. De regulo siquidē, & aspide promittit, ꝙ non occident, & non nocebunt in uniuerso monte sc̄tō suo. Quæ uerba nequaꝗ̄ iuxta solam lr̄æ superficiem: sed iuxta sp̄ūalem sensum sunt accipienda. siqs uero mihi in hac parte
Hiero. non fidit, audiat btm̄ Hieronymum, qui in cōmentarijs super Esaiam prophetam p̄fatas oēs Esaiȩ promissiones interpretans, sic ait: Hæc quoq; Iudæi, & nr̄i Iudaizantes iuxta lr̄am futura contendunt, ut in claritate Chr̄i, quem putant in fine mundi esse uenturꝶ, oēs bestiȩ redigantur in mansuetudinem, & pristina feritate deposita lupus, & Agnus pascantur simul, & cætera cum cȩteris, quæ nūc uidemus sibi esse contraria. Et post pauca subdit: Sed & hoc eos interrogemus quid dignum sit Dn̄i maiestate, ut lupus, & agnus pascant̄ simul, et pardus cū hœdo habitet, & leo paleas comedat, & puer paruulus mittat manum suā in foramine aspidum. Nisi forte iuxta fabulas poetarꝶ, aureum nobis Saturni seculum restituēt, in quo lupi, & agni pascent̄ simul, et mulso uino plena currēt flumina, & de folijs arborꝶ stillabūt mella dulcissima, lacteisq; fontibus oīa cōplebūtur. Et aliqbus interiectis, subiungit: Hæc breuiter diximus, ut Iudaizantes nr̄os grauissimo somno stertere conuincamus. Cȩterum iuxta uiuificantem spm̄ facilis intelligentia. Et tandem sp̄ūalem reddens intelligentiā, hȩc ait: Qui aūt ablactatus est, & nequaꝗ̄ lacte nutritur infantiȩ: sed iā solido uescitur cibo, iste in reguli cauernā mittet manū, hoc est, in ipsius Sathanæ habitaculum, & inde eum extrahit.
Luc. 10 Vnde & apl̄is ptās data est, ut calcarent super serpētes, & scorpiones, & super omnem fortitudinē inimici. Nocere autem, & occidere nequaquam poterunt uenenata prius animalia, eos qui habitauerint in monte san-

cto Dei, qd' interptat̃ eccl'ia, de quo in Euãgelio dr̃: Nõ Matt. 5
põt ciuitas abſcõdi ſupra montẽ poſita. Hactenus Hieronymus. Ex cuius uerbis aptiſſime cõſtat, illa Eſaiæ uerba, q̃ nobis obijcit ille Lutheranꝰ Otho, nihil ꝓrſus cõtinere, qd' ad hæreticoꝝ punitionem, uel ex lõginquo ptineat. Obſecro te nũc lector: ut cõſideres q̃lıbꝰ ſcripturæ teſtimõijs hr̃tici Lutherani ſuas hr̃ſes ꝓbare nitant̃. His etenim, & alijs eiuſdem notæ teſtimonijs plebem indoctam decipiunt, & in peſtilentiſſimos trahunt errores.

Tertio nobis obijcitur illud, quod ſaluator noſter de fr̃e in nos peccante, qui ſemel & iteꝝ admonitus emendationem negligit, apud Matthæum ait: Si eccl'iam nõ mat. 18
audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Quibꝰ uerbis excõicandi ptãtem dedit eccleſiæ, non occidẽdi: iniuſte ergo (ait ille Otho) occiduntur hæretici. O' bellum argm̃, quod non ſemel tm̃: ſed iteꝝ pluries peccat. Primo quidem notiſſimum eſt omnibus, qui uel parꝝ aliquid dialecticam guſtarunt: ineptum eſſe modum argumentandi per locum ab authoritate, negando, ueluti ſiquis argumentetur hoc modo. Xp̃s ſaluator noſter nõ dixit Feria ſecunda ieiunandum eſſe aut orandum, aut ſtudendum ſacræ ſcripturæ: ergo nullum iſtoꝝ illo die agere licet. Nam ſi collectio iſtius argumentationis ualida eſſet, & efficax, eodem modo ex oppoſito colligere liceret: ſic argumentando: Xp̃s redemptor noſter non dixit Feria ſecunda non eſſe ieiunandum, aut non orandum, aut non ſtudendum ſacræ ſcripturæ: ergo nullum iſtoꝝ illo die omittere licet. Itaq; eodem argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia ſicut Xp̃s ſaluator noſter unum non præcepit, ita neq; præcepit alteꝝ. Talis eſt pñs argumẽtatio, qua Otho arguit hæreticum non eſſe occidendum: quia Xp̃s non p̃cepit occidere: ſed excõicare. Hæc eſt Lutheranoꝝ dialectica, qua ſæpiſſime utuntur, credentes hmõi fallacijs totũ decipere mundum: ſed fruſtra mittunt rete ante oculos pẽnatoꝝ. Eodem modo ẽt peccant, qñ ex dictis Pauli

Timo.3 ad Titum,sic arguunt: Paulus dicit,ut hæreticū hoīem post unam,& alteram correptionē deuitemus:non aūt, ut occidamus.Fateor hoc non dixit Paulus:sed nec etiā prohibuit,ut non occiderentur,ac ppea inde nec unum, nec alterꝶ colligere licet. Eandem fallaciam cōmittunt in alijs multis argumentationibus, quas pro hac re faciunt, præsertim cum ex illo saluatoris uerbo arguunt,

Ro.13. quo ait: Cauete à fermento Pharisæorꝶ. Non dixit: Occidite hæreticos pharisæos: sed solū dixit,ut caueremus ab illis.Quibus ego rñdeo:ꝙ si nō dixit: Occidite, neq etiam dixit: Non occidite.Deinde adhuc iterꝶ peccat in præfacto argumēto: quia etsi illa collectio esset bona ab authoritate negatiue: nihil inde plus colligi posset,q̃ ꝙ ecclesiastica ptās hæreticum occidere non posset. Quia illa sola est,& non ptās laica,cui tunc Xp̄s loquebatur, & cui dedit excōicandi ptātem. Per hoc ergo, ꝙ dans ptātem excōicandi,subticuit ptātem occidendi: solum colligi potest (si tñ collectio esset bona) eam ptātem, q̄ potest excōicare,non posse occidere. Quod licet multi catholici negare contendant, qui utrunq gladium tribuunt ecclesiæ, ipsa tñ ecclesia opere oñdit se unum tm̄ hr̄e gladium.Quia solum gladium exercet spiritualem, reliquum in uaginam recludens. Nam ecclesiastici iudices non occidunt hæreticos: sed laica ptās, quæ gladiū

Mat.16 corporalem, iuxta dictum Pauli non sine causa portat, illos iubet occidi. Neq ullum est in toto iure Pontificio decretum quod hæreticos iubeat occidi: sed tm̄ iubet illos ptāti seculari tradi, ab illa pro suo arbitrio iudicandos. Verꝶ hic occurrunt nobis Lutherani dicentes: Ep̄i, & alij hæreticorꝶ inquisitores similes sunt sacerdotibus Iudæorꝶ, qui cum mortis Xp̄i saluatoris nostri re uera essent authores:Pilato tñ Iudeæ præsidi dicebant: No-

Ioan.18 bis non licet interficere quenq. Tales per omnia (ut Lutherani dīīt) se exhibent hæreticis iudices Ecclesiastici. Hi.n. (ut Lutherani calumniantur) authores sunt mortis hæreticorꝶ, & tñ dñt illis non licere interficere hæreti

cos,ac ppea tradunt illos ptāti seculari, ab illa ad mortem condemnandos: Sed re uera hic, sicut alibi sępe falluntur, & affectu maligno obcæcati miserrime errant. Vt aūt omnibus notum faciam, quàm inuidiose illi contra inquisitores, & alios iudices ecclesiasticos loquant, opus est, ut apertissime oñdam latissimū esse discrimē, ac proinde ineptam esse similitudinem, inter ecclesiasticos hęreticoꝝ iudices, & Iudæoꝝ sacerdotes. Pharisæi, & alij Iudæoꝝ sacerdotes, quamuis manibus non occiderunt Xp̄m saluatorem nostrum, tñ occiderunt eū lingua multis, uarijsq́ modis illius mortem procurantes. Nam primo (ut Ioannes Euangelista testatur) collegerunt Pontifices, & Pharisęi consilium dicentes: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit? Et tandem dato per Cayphan anni illius Pontificem consilio, ꝙ expediret Chr̄m mori, ne tota gens periret, illius consilio acquieuerunt cæteri, & ab illo die cogitauerunt interficere Chr̄m omnium redemptorem. Deinde tradiderunt illum Pilato, & coràm illo ad mortem Chr̄m accusarunt: & quia ueris hoc agere testibus non poterāt, falsos induxerunt testes, qui contra Xp̄m falsum dicerent testimonium. Pilatus insuper cum causam Xp̄i examinasset, uelletq́ illum dimittere: quia nullam inueniebat in eo mortis causam, dixit ppl'o: Quem uultis dimittam uobis Barrabā, an Iesum, qui dr̄ Xp̄s? His auditis, Princeps sacerdotū, & seniores (ut Matthęus refert) persuaserunt ppl'o, ut peterent Barrabam: Iesum uero perderent. Rursum cum Pilatus flagellatum Chr̄m, & coronam spineam in capite portantem, uesteq́ purpurea indutum ppl'o oñderet, ut uel sic ppl'm ad illius misericordiam prouocaret, Pontifices, & ministri (ut btūs Ioannes Euangelista narrat) clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifige eum. Post hæc, Pilato dicenti sacerdotibus & ppl'o, ut ipsi Chr̄m acciperent, & crucifigerent: Rñderunt Iudęi: Nos legem habemus, & secūdum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. Deinde, cū Pilatus

Ioā. 11.
Mat. 27
Ioā. 19

quęreret Chrm liberę dimittere. Iudęi clamauerunt dicentes. Si hunc dimittis non es amicus Cęsaris: Ois.n.q se Regem facit, contradicit Cęsari. Deniq;, sedente Pilato pro tribunali: cum ille Chrm pplo ostenderet, diceretq;: Ecce Rex uester Iudęi (inter quos sine dubio fuerunt sacerdotes) clamabant: Tolle, tolle, crucifige eũ. Et cum diceret eis Pilatus: Regem vrm crucifigam? Rñderunt Pontifices, non habemus Regem nisi Cęsarem. Videte obsecro, & diligenter attẽdite, quoties sacerdotes Xpi mortem coràm iudice petierunt. nec tñ leuiter, sed ĩportune nimis iudicem urgentes, pplmq; ad idem ipm postulandum uarijs mendacijs seducentes. Propter quę omnia merito illi Xpm saluatorem nrm crucifixisse censentur: quia etsi manibus non crucifixerunt: hoc tñ consilio suo fecerunt. Et hoc modo btũs Augustinus concordat dissonantiam, quę vr esse inter Euangelistas, quorũ alter dicit Chrm crucifixum esse hora tertia, alter hora sexta. Nam Iudęi (ut Augustinus ait) occiderunt Chrm hora tertia tot, talibusq; uerbis (ut diximus) mortem illius procurando: milites uero occiderunt manibus hora sexta. Videamus nunc an aliquid horũ faciant cum hęreticis inquisitores, aut alij iudices Ecclesiastici. Quod certissimum est, & experientia docente scimus: iudices ecclesiastici postquam aliquem de hęresi damnauerunt, & illum obstinatum hęreticum esse censuerunt: statim declarant illum ad suum ius, & ditionem non pertinere, tradúntq; illum seculari ptãti, tanquam hominem, q pp hęresis obstinationem, ab ecclesia exiuit, & sub sola ptãte laica se ipm constituit. Cum autem illum iudices ecclesiastici ptãti seculari tradunt, non petunt ab illa, ut occidat hęreticum, neq; illum quouis modo reũ mortis esse dñt. Etsi ptãs secularis hęreticum occidere noluerit: iudices ecclesiastici non cogunt, neq; ullo modo solicitant illam, ut hęreticum occidat: neq; consilium ullũ de morte hęretico inferenda unquam donant: imò ecõtrario ipsam secularem ptãtem semper rogant, ut pœnam

mortis,aut aliam sanguinis pœnam non irrogent illi, tñ abest,ut mortem illius quouis modo procurent. Quę omnia cum sint certissima, & toti (ut existimo) populo Christiano notissima,miror tantã esse Lutheranoꝝ impudentiam, tamq; effręnatam maledicentiam, ut non uereantur dicere, hęreticoꝝ inquisitores similes esse sacerdotibus Iudęoꝝ, qui Chr̃m occiderunt, cum latissimum sit(ut re ipsa constat)inter hos,& illos discrimen. Certe multo rectius, & appositius ego dicere possem, Lutheꝝ illiusq; asseclas similes esse illis sacerdotibus Iudæoꝝ. Qm̃ illi falsos quæsierunt testes cum ueros hr̃e non possent, ut Chr̃m morti traderent: Lutherani uero falsa perquirunt scripturę sacrę testimonia,cum uera nõ habeant,ut corpus Chr̃i, quod est ecclesia prorsus occidant. Multa dñt Chr̃m fecisse,& docuisse,q̃ nec per somnium unquam cogitauit. Multa Apl'is tribuunt, à q̃bus illi longissime abfuerunt. Milléq; alia fingunt commenta,non ob aliam cãm: nisi,ut eccl'iam, quæ Christi corpus est,interire faciant & aliã nobis donent eccl'iam malignantium,quam propheta Regius se odisse p̃dixit. Ps. 25.

Quarto nobis obijciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent,parabolam illam de tritico, super quod inimicus homo seminauit zizania, quæ uidentes serui patrisfamilias dixerunt ei: Vis imus, & colligimus ea? Mat. 13 Quibus rñdit idem paterfamilias: Non,ne forte colligẽtes zizania eradicetis si' & triticum,sinite utraq; crescere usq; ad messem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuste, & contra Dei præceptum (ut Lutheranis vr̃)faciunt,qui hæreticos per zizania significatos,de agro huius mundi per mortem eradicant. Hoc est Lutheranoꝝ fortissimum argm̃, cui magis illi innituntur,& p̃ quod se de nobis triumphare existimant. Sed nos Deo duce facillimum esse oñdemus: quod ex falsa literæ intelligentia procedit. Primo quidem non est opus personas,aut res alias in parabola positas explicare, cum ipsemet ueritatis magister Apostolis petentibus illorum

omnium interpretationem reddiderit,sic inquiẽs.Qui ſeminat bonum ſemen eſt filius hominis. Ager autem eſt mundus. Bonum uero ſemen hi ſunt filij regni. Zizania autem: filij ſunt nequam. Inimicus autem, qui ſeminauit ea: eſt Diabolus. Ex qua interpretatione conſtat:zizaniorũ nomen melius ipſis hęreticis, quàm illorũ hæreſibus adaptari. Quod dixi ꝓpter aliquos,qui in dubium uertũt, an hæc parabola hæreſibus,an hæreticis conueniat. Zizania(inquit Chrſs)filij ſunt nequam.Sed opus eſt,ut reliqua diligenter perſcrutemur.Cum ſerui patrisfamilias uellent zizania colligere,prohibuit illis,ne id facerẽt paterfamilias ſic inquiens:Non,ne forte colligentes zizania,eradicetis ſimul & triticum. In quibus uerbis id maxime annotandum eſt, quòd non abſolute, & gñaliter, & abſq; ulla cauſa ꝓhibuit talium zizaniorũ collectionem: ſed ſtatim cãm reddidit,proter quam hoc fieri ꝓhibebat. Ne forte(inquit paterfamilias) colligentes zizania,eradicetis ſil' & triticum. Metus igitur eradicandi triticum,eſt cauſa, ut tolerentur zizania creſcere cũ tritico.Ex oppoſito igitur colligere oportet,quòd qñ nulla eſt ſic metuendi ratio,ut puta quia apertum eſt, & optime noſcitur inter triticum & zizania diſcrimen:& unum alteri non eſt adeo coniunctum,aut cõnexum,ut non poſſit facillime unum ſine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizaniorũ eradicationem. Si nullam expreſſiſſet in prohibitione cãm: ſed abſolute locutus fuiſſet, quamuis aliquæ re uera eſſent prohibitionis cauſæ:& illæ omnes abeſſent,fateor, ſemper extaret integra prohibitionis uirtus. Si tñ cãm principalem motiuam,& finalem legislator exprimit:ꝓpter quam ſe aliquid præcipere,aut prohibere teſtatur.Cõſequens eſt,ut ceſſante illa cauſa, ceſſet etiam pręceptum, aut prohibitio. Talem.n.cauſam exprimens legislator, aperte declarauit,quòd ſi illa cauſa non ſubeſſet,nihil tale præcepiſſet,aut prohibuiſſet. Nam ſi illa ſecluſa nihilominus præcepiſſet,aut prohibuiſſet:conſequẽs eſt,ut illa non fuerit unica,&

ca, & sola præcepti aut prohibitionis cā. Per illa ergo præfata uerba, sicut paterfamilias seruis ꝓhibuit, ut stāte metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex opposito eisdem seruis concessit, ut nulla existente iusta metus cā possent zizania colligere. Ad hūc ꝓrsus modum (ut parabolam nostro proposito accōmodemus) in hæreticoꝝ punitione exercenda, faciendum, esse censeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne sit ille, an secus: propterea quòd non plene constat illum talem hæreticam assertionem dixisse, aut non cōstat illum esse pertinacem, aut si constat illum talē aliquam propositionem pertinaciter docuisse, non tñ constat illam propositionem esse hæreticam: tunc certe nimis iniuste agerent inquisitores, si illū hæreticum declararent, & iniuste, atque crudeliter ageret laica potestas, si illum occidi iuberet. Tunc.n. illi dicit deus: Non colligatis zizania, ne forte simul eradicetis & triticum. Si uero certissime noscitur aliquē hominem esse hæreticū: quia assertio, quam tuetur, ex diametro pugnat cum catholica fide, & ille semel, & pluries legitime admonitus non uult resipiscere: tunc licite occidendus est: qa non timetur ut catholicus pro infideli occidatur. Hunc autē esse ueꝝ & germanum illius literæ sensum testatur btūs Hieronymus, qui in cōmentarijs super Matthæum præfatam parabolam interpretans, ait: Quod autem dicit: Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & frumētum, datur locus pœnitentiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem. Quia fieri potest, ut ille, qui noxio deprauatus est dogmate, cras resipiscat, & defendere incipiat ueritatē. Illud quoque, quod sequitur. Sinite utraqꝫ crescere ad messem, uidetur illi præcepto esse contrariū: Auferte malum de medio uestrum, & nequaquā societatem hñdam, cum his, qui fratres nominantur: & sunt adulteri, & fornicatores. Si.n. prohibetur eradicatio, & usque ad messem tenenda est patientia, qūo eijciēdi sunt quidam de medio uestrum? Inter triticum, & zizania,

Hiero.

1. cor. 5

quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nõ dum culmus uenit ad spicam, grandis similitudo est: & in discernendo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præmonet ergo dñs, ne ubi ambiguum est, cito sñiam proferamus, ut cum dies iudicij uenerit, illum non suspicio criminis: sed manifestum reatum de sanctorꝝ cœtu eijciat. Hæc Hierony. Qui tam aperte nostram confirmat sñiam: ut nihil apertius pro illius assertione dici possit. Eidem sententiæ subscribit Aug. qui lib. 3. contra epistolam Parmeniani, cap. 2. sic ait: Ipse dñs cum seruis uolentibus zizania colligere, dixit: Sinite utraque crescere usque ad messem, præmisit causam dicens: Ne forte cum uultis colligere zizania, eradicetis simul & triticũ. ubi satis ostendit, cum metus iste nõ subest: sed omnino de frumẽtorum certa stabilitate certa securitas manet, id est, qñ ita cuiusque crimen notum est oĩbus, & oĩbus execrabile apparet: ut uel nullos prorsus, uel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior cõfirmatio charitatis. Hæc Augustinus. Qui apertissime nostræ fauet sententiæ.

Augu.

An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam de illorum pertinacia, atque rebellione plene constiterit. Cap. XIIII.

Eo tempore quo opus hoc de iusta hæreticorum punitione scribebam, Tridenti aderam, ubi hortante, atq; solicitante Carolo Cæsare semper Augusto huius nõis Quinto, Hispaniarumq; Rege eiusdem nominis primo, Paulus tertius summus huius nominis Pontifex, generale tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato serenissimi Philippi Hispaniarꝝ Principis, qui tũc Hispanias propter Caroli patris absentiam moderabatur, ꝑ-ueneram. Per id tempus idem Carolus Cæsar, contra quosdam Germaniæ principes ob multas, easq; iustissimas causas bellum mouere decreuit. Progrediente igit bello, cum illud talia iam haberet initia, ut magnam ui-

ctoriæ præberent spem, ego pp morbum, qui diu, atque acerbe me ibidem uexabat, hortatu medicorum, qui meæ saluti consulebant, e' Tridento in Hispaniam, meumq; natale solum redire coactus sum. Quò cum redirẽ, multos, uariosq; homines, q se fideles catholicos iactabãt, in uia audiui, qui bellum, quod Cæsar gerebat ob solã christianæ religionis causam ab illo motum esse interpretantes, eundem Cæsarem ob eandem cãm improbe, atque irreligiose accusabant, dicẽtes rem minime christianam esse, hæreticos bello oppugnare: quia illi (ut dicebant) non armis: sed rationibus uincendi erant. Hac igitur occasione ego motus, decreui hanc controuersiam huic operi, quod iam ad umbilicum perduxeram, insere re, ut ostenderem toto (ut dicitur) errare cœlo eos, qui ita sentiunt. Vt autem hoc apertius ostẽdere ualeamus, illud ante omnia statuere oportet nõ omne bellum esse malum, & lege diuina damnatum, ut Manichæi, & alij hæretici sentiunt: sed aliquod esse bellum lege diuina non solum permissum: uerum etiam laudatum, illud. s. cui omnia adsunt, quæ ad iustum bellum exiguntur. Nã Ioannes ille pcursor domini, quo nullus inter natos mulierum maior surrexit, militibus interrogantibus eũ qd facerent, ut uitam assequerentur æternam: non pcepit arma abijcere, militiam deserere, neminẽ percutere, neminem in bello occidere, aut uulnerare: sed solum hoc præcepit, ut neminem concuterent, neque calumniã facerent, & cõtenti essent stipendijs suis. Si autem omne bellum esset damnatione dignum, non hoc solo contentus esse debuisset Ioannes Baptista: sed oportebat, ut omne bellum illis prohiberet. Cum ergo nihil tale illis dixerit, eo ipso uisus est sentire aliquod esse bellum laude dignum. Deinde ipse ueritatis Magister Christus saluator noster monet tributa Cæsari reddi, quæ ob eam causam (iuxta Pauli sniam) reddi iubentur, ut inde militi ad pacis conseruationem necessario stipendium soluatur. Nam de obediẽtia Principi præstanda Paulus disserẽs,

Luc. 3.

Mat. 22

Ro. 15.

ait: Ideoq; necessitati subditi estote, non solum pp irã: sed etiam pp consciam. Ideo.n. & tributa præstatis. Ministri.n. Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Ex quibus omnibus apertissime constat aliquod esse posse iustum bellum. Quæ autem sunt necessaria, & sufficientia, ut iustũ aliquod sit bellum, nunc explicare oportet, ut inde constare possit, an iustum sit hæreticos bello oppugnare.

Vt bellum sit iustum, iustitia illa, quæ solũ excludit obligationem restitutionis eoꝝ, quæ in bello sunt capta, sola duo sunt necessaria: uidelicet authoritas, & potestas ad bellum faciendũ, & cã necessaria. Si tñ bellũ debet esse iustũ, iustitia illa, quæ excludit pctm̃, hoc est, ut sine peccato fiat: duo insuper alia sunt necessaria. Hoꝝ primum est, ut bono animo, & bona intentione bellum inferatur. Alteꝝ, ut persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, id est, talis cui non sit lege prohibitum in bello pugnare. Tertium, aliqui addunt uidelicet rem, pro qua bellum geritur, ita ut bellum fiat pro rebus recuperãdis, aut pro patriæ defensione. Sed hoc tertium (ut ego censeo) superfluit: quia continetur sub altero ex duobus primis, uidelicet sub iusta cã. Oportet igitur, ut omnia hæc quatuor, quæ diximus esse requisita singillatim discutiamus, & inde aperte constabit iustum posse esse bellum, quod contra hæreticos fieri cõtinget.

Primum igitur necessarium ad bellum iustum est authoritas bellum facientis. Non.n. quilibet pro suo arbitrio potest bellũ mouere: sed solus ille, qui non hẽt superiorem, a quo iniuriæ, aut dãni sibi illati recompensationẽ petere possit. Nam qui superiorem habet, ad quem possit confugere pro recõpensatione, aut uindicta impetrãda, non põt bellũ mouere. Nam dñs hoc illi apte prohi-
Deu. 32 buit dicẽs: Mihi uindictã, & ego retribuã. At q a superiore, qui loco dei præest, uindictã petit, a Deo petit, q illum ad hoc constituit suum ministrum, ut illos, quorum curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus, qui illis nocere uoluerint, siue subditi illius sint inuasores, siue

extranei. De subditis enim loquebatur Paulus, cum ad Romanos scribens, dicit: Si malum feceris, time: non Ro.13.
.n.sine causa gladium portat. Dei.n.minister est, uindex in iram ei, qui malum agit. Ad hoc.n.censet Paulus, datū esse a' Deo principibus gladium, hoc est puniendi potestatem, ut subditos malefactores punire possit, & sic læsorum iniurias uindicare. Circa extraneos uero intelligen Ps. 81.
dum est id, quod Regius propheta ait: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Eisdem etiam loquitur Hieremias propheta dicens. Facite iudi hier.22
cium, & iustitiam: & liberate ui oppressum de manu calumniatoris. Inferior ergo, qui superiorem hēt, ad quem pro recompensatione damni, aut pro uindicta impetrāda, confugere pōt, iniuste aget, si pro aliquo horum ꝓpria authoritate bellum mouerit: quia sic agens Dei præceptum transgredietur, qui uindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegendam suscepit, iuste potest bellum mouere, ita etiam pro seipso quatenus persona est cōis, & publica: quia non habet superiorem, ad quem pro uindicta impetranda confugere debeat. Hoc.n.aperte docet Augustinus contra Faustum lib.22.cap.75.sic inquiens: Or Augu.
do naturalis mortalium paci accōmodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli authoritas, atq; consilium penes principes sit exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq; communi. Hæc ille. Principis autem nomine hic intelligo non solum Imperatorem, et Reges illos, qui Imperatori nequaq; subduntur: sed omnes illos dominos, qui in causis subditorum suorum definiendis plenam habent iurisdictionem, plenúmque dominium, ita ut illorum snīa audita, neminem alium superiorem iudicem subditi illorum appellare possint. Tales sunt hodie aliqui domini in Italia. Vt sunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mantuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex consuetudine antiqua hanc habent in

suos subditos iurisdictionem, & potestatem, ut ab illorum ciuili snia ad nullum alium superiorem, illoꝝ subditi appellent. Et nescio an aliquibus Germanię Ducibus, aut Marchionibus, hęc authoritas, & potestas belli mouendi hodie competat. Cuius dubitationis causa inde mihi oritur, quòd eoꝝ quilibet propriam cudit monetā: quod soli superiori Principi iure competit. Sed hoc non obstante ego censeo hanc potestatem belli mouendi esse illis iure negatam, ppea quòd omnes illi subdūtur Imperatori: à quo puniri potest quicunque illoꝝ alteri iniuriam irrogauerit, aut dānum dederit. Cuius rei apertissimum præbet testm̄ Senatus publicus, qui est in Germania Imperatoris authoritate suffultus, ad quem ex omnibus Germaniæ oppidis confugiunt, quotquot ab alijs dn̄is se iniuste damnatos esse arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoscant, à quo quicunque illoꝝ potest iniuriæ, aut damni recōpensationem petere. consequens inde est, ut nullus illoꝝ possit iuste sine Imperatoris authoritate aduersus aliquem alium bellum mouere. Quia bellū non nisi necessitate cogente mouendū est, ac proinde bellum semper cēsendum est iniustū, qn̄ rei pro qua bellum geritur, aliter, quàm per bellum potest cōmode prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis dominis etiam si Principis nomine censeantur, in regno Hispaniæ, aut Franciæ, aut Neapolis, aut alio quouis regno, sub Regis potestate dn̄ium tenentibus, non est cur aliqs dubitare debeat, an bellum sine Regis, cui subduntur authoritate, & permissione, mouere possint. Nam etsi illi suis subditis iura dare possint, & leges, in illis tn̄ ferendis, Regi sic subduntur, ut nihil contra leges à Rege statutas, decernere possint. Et inde constat eos non esse uere capita prouinciarum, aut oppidoꝝ, quibus præsunt, & imperant: ac proinde iniuriam facerent Regibus, quibus subsunt: si illoꝝ authoritatem bellum mouendo, sibi usurparent: ac si ipsi uera, & suprema capita in suis dn̄ijs essent. Nomi-

ne etiam Principis in lr̃a Augustini supra citata, intelligendæ sunt illæ respublicæ, quæ ex antiqua consuetudine plenam hñt in terris sibi subiectis iurisdictionem: ita ut nullum alium superiorem agnoscant. Nam tales respublicas crederem æque habere belli indicendi authoritatem ac Reges: quia in illis etiam est (ut Aristoteles docet) principatus, quamuis ab eodem Aristotele non æque laudatus, ut Regalis. Hoc tñ, quod de rebuspublicis nunc dicimus, & proxime supra de quibusdam Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac conditione intelligendum esse censet, & recte Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus uulgo nominatus, si illi bona fide in pacifica possessione talis authoritatis belli indicendi fuerunt, & sunt. Nam si illam usurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter suis superioribus rebellarunt, ut ab illis nõ potuerint, nec modo possint coerceri, ille censet nullam illos authoritatem iusti belli indicendi hr̃e. Cuius sñiæ ego libentissime subscribo. Qm̃ indecens est, ut quod malæ fidei initium habuit postea sine alia iusta causa succedēte, iusta possessione firmetur. Nam (ut regula iuris in. 6. docet possessor male fidei nũquam perscribit. Scd̃m quod ad iustum bellũ diximus esse necessarium, est causa iusta. Causæ belli iusti multæ, & uariç esse pñt, quas oẽs gñali quadam elocutione Augustinus comprehendit dicens iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius uindictam: cum aliter quam per bellum, Princeps, aut is, penes quem est belli mouēdi authoritas hr̃e non põt, iuste poterit bello petere. Nã in qõnibus super librum Iosue. q. 10. bellum iustum definiens, ait: Iusta bella solent definire, quæ ulciscuntur iniurias: sic gens, uel ciuitas plectenda est, quæ uel uindicare neglexerit, quod à suis improbe factũ est, uel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Hæc Augustinus. Et citantur a' Gratiano in cap. dominus. 23. q. 2. Sed quia dubium esse potest, quid nomine iniuriæ intelligatur, et inde necessar io oportebit, ut sententia de iustitia belli, q

Sup secũdã secunde. qõ. 40. arg. 1.

Augu.

ab iniuriæ cognitione pendet, sit etiam dubia: ideo ut omnis dubitationis causa hinc tollatur: decreui oēs belli iusti causas hic recensere, easq; oēs sacræ scripturæ testimonio cōprobare, ut nullus de aliqua illarꝫ iuste dubitare possit, iusta sit, an nō. Quibus enumeratis inter illas recipiemus eā, de qua nunc disputamus, & inde apte cōuincemus, iustum esse hæreticos rebelles bello oppugnare.

Prima igitur belli causa est Idololatria, a qua q recedere noluerint, iuste ob hoc debellari pñt. Nam ob hāc causam Deus præcepit filijs Israel, ut gentes plurimas

Deu. 12 subuerterent, & dissiparent, sic in Deuteronomio inquiens: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gētes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & super omne lignum frondosum. Dissipate aras earꝫ, & confringite statuas, lucos igne comburite & idola cōminuite, disperdite nomina illorꝫ de locis illis. Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta esse censet, ne ex phanis, seu templis idolorꝫ remanentibus, occasio idololatriæ Iudęis daret̄, & ut memoria idololatriæ prorsus tolleretur, & sic tanta Dei iniuria in populo suo uitaretur. Et testimonio huius præcepti diuini fretus, ego sentio iustum esse bellum, quod catholici Hispaniarꝫ Reges cōtra barbaras gentes, & idololatras, quę Deum ignorabant, uersus Occidens, & Austrum inuētas, ante aliquod annos gesserunt, & nunc etiam gerūt. Hac tñ conditione bellum illud iustum esse censeo, si antequam Reges contra illos bellum moueant, procurent diligenter, & fideliter illos monere, ut falsorꝫ deorꝫ cultum deserant, & uerum Deum, qui est cunctorum creator, & rector adorent. Quam monitionem si illi receperint, quamuis baptismum suscipere nolint: nō crederem iuste posse bellum cōtra illos moueri. Si autem tali monitioni obtemperare noluerint: sed obstinati in suo errorore perstiterint: præsertim si uerbi Dei prædicationem impediant, tunc iustum erit, qd' ob hanc cām contra illos geretur bellum. Quia oēs illæ gentes (ut experientia

cōpertū est)idololatriā exercent,& multa alia contra legem naturæ nefanda uitia cōmittunt. Nam quēadmodum Deus olim filijs Israel contra Iebusęū,et alias idololatras gentes fieri pręcepit,ita nunc etiā contra has gentes similibus uitijs,& criminibus infectas,fieri expedit.

Scđa iusti belli causa est,recessus à uero Dei cultu,ita ut si populus aliquis uerum Deum agnoscens, & illum (ut decet)colens hunc talem Dei cultum desereret,et alteri,cui non debetur,tribueret: iuste ob hoc possit bello oppugnari ab eo qui belli mouendi authoritatem hēt. Nam Deus olim filijs Israel præcepit,ut ciuitatem, quæ in hoc incidisset crimen,bello delerēt,sic in Deuteronomio inquiens: Si audieris in una urbium tuaꝝ,quas dñs Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tui,& auerterunt habitatores urbis suæ,atque dixerunt: Eamus,& seruiamus dijs alienis,quos ignoratis, quære solicite, & diligenter rei ueritate perspecta,si inueneris certum esse, quod dicitur,& abominationem hanc opere perpetratam:statim percuties habitatores urbis illius in ore gladij, & delebis ea oīa,quæ in ea sunt usque ad pecora. Quid quid ēt supellectilis fuerit,congregabis in medio plateaꝝ eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita ut uniuersa consumas dño Deo tuo,& sit tumultus sempiternus. Non ædificabitur amplius,& non adhærebit de illo anathemate quidꝙ in manu sua,ut auertatur dominus ab ira furoris sui,& misereatur tui. Hactenus dñs Deus in Deuteronomio.In quibus uerbis,præter cætera id annotandū est,quod ultimo dixit: Vt auertatur Dñs ab ira furoris sui,& misereatur tui.Nam ꝑ illa uerba docemur crimē illud tam graue esse corā Deo,ut ꝓꝑ unam solam ciuitatem illo crimine infectam:sæpe ira Dei ꝓuocetur contra totum regnum: præsertim si negligatur puniri tale peccatum. Proppter hanc causam omnes filij Israel conuenerunt in Sylo, ut pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Audierant

Deu.13

Iosu.22

.n. filij Israel illos ædificasse altare in terra Chanaan iuxta Iordanem: putauerunt que illos ad hunc finem ædificasse altare, ut in illo dijs gentium hostias, & uictimas offerrẽt. Vt autem à nuncijs, quos ad illas tribus ob hãc rem miserant, plene edocti fuerunt, aliter se rem habere, quàm ipsi putauerant, abstinuerunt à bello quod contra illas tribus facere decreuerant.

Tertia iusti belli causa est, cum quis alium impedit, ne id quod sibi iure debetur, assequatur. Ideo Iulius Cæsar apud Lucanum optime mihi dixisse uidetur.

Lucan. lib. 1. Arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat.

Quæ uerba ideo Cęsarem dixisse constat, ut belli, quod contra Romanam rempublicam mouebat, iustam oñderet causam: ppea q aditum ad Romam, qui sibi tanq̃ uero ciui, & bene de repub. merito, iure debebatur, senatus, populusque Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis prætermissis, sacrum exemplum, qđ multo maioris est roboris proferamus. Filij Israel (ut
Nu. 21. liber Numeroꝶ testatur) pugnauerunt contra Seon, & Og Reges Amorrheoꝶ, ppea quòd illis permittere noluerunt, ut per terram illoꝶ transirent, quãuis filij Israel eisdem Amorrheis fide iubebant se non declinaturos in agros, aut uineas eoꝶ, nec bibituros aquas ex puteis eorum: sed uia Regia incessuros, donec transirent terminos eorum. Quam historiam pertractans Augustinus in
Augu. quæstionibus super librum Numerorum q. 43. ait: Notandum est sanè quemadmodum iusta bella gerantur. Innoxius. n. transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. Hæc ille.

Quarta belli iusti causa est, cum propria res petitur, quę per uim, et uiolentiã ab hoste detinetur, nec aliter q̃
2. re. 2. per bellum recuperari potest. Propter hanc. n. causam mortuo Saule Dauid bellum gessit contra Isboseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israel, qđ per Samuelem pphetam Deus iam Dauidi cõcesserat.

Quinta iusti belli causa esse potest suiipsius, aut subdi torum Principis defensio. Nam sicut suiipsius defensio iure cuique concessa est, ita etiam defensio eorum, qui Principi subdūtur, iure conceditur Principi, propterea quòd sicut quisque sui, ita Princeps suorum omnium curam gerit. Et si illi ab hoste uexantur, iuste potest Princeps pro illorum tutela bellum contra hostem mouere, ut illum à uexatione subditorum suorum abstinere cogat. Nam (ut iura testantur) uim ui repellere licet. Hæc eum præcipua est causa, propter quam Dauidem tot bella contra Philisthæos gessisse sacra perhibet historia. Propter hanc etiam cām, et propter proxime præcedentem: filij Israel Ducibus Machabæis sæpe contra Antiochum, & Demetrium Reges feliciter pugnauerunt. 1. re. 2. 1. Ma. & 2.

Sexta iusti belli causa est, contra eum qui hosti iniuste persequenti fauet. Nam sicut hostem iniuste persequentem propulsare licet: ita etiam illum, per quem hostis potentia augetur deptimere licet, ut illo depresso, & humiliato, hostis potentia minuatur. Ob hanc causam Dauid Rex percussit Syriam Damasci, eo quod auxilium præbebat Adarezer Regi Soba. 2. reg. 8

Septima iusti belli causa esse potest si publicam iniuriam quisquem Principi intulerit, & ille, aut qui illi præest, dignam recompensationem reddere noluerit. Hæc sola fuit causa, propter quam Dauid Rex bellum mouit aduersus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat Dauid Regem, cum ille mediā partem barbæ nunciorum, quos Dauid Rex ad illum miserat, radi, & uestes illorum medias usque ad nates præscidi iussit. Hæc. n. iniuria non solum ipsis nuncijs, qui passi sunt: sed etiam Regi, à quo missi fuerant, illata est. Regi igitur, qui iniuriam passus est, eiusdem iniuriæ compensationē per se ipm sumere licet: quia superiorem, à quo illam petat, non habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illum hr̄e oportet, ne occasione uindictæ, ut iram suā expleat: sed cōmuni utilitati consulens, id faciat. Vt ui- 2. re. 10

delicet iustitia publica seruetur, & quisq; sibi ipsi deinceps caueat, ne altari iniuriam inferat.

Octaua iusti belli causa esse pōt, rebellio subditorꝝ, qui contra principem suum insurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnunt. Nam Princeps sic contemptus iuste potest contra subditos rebelles bellum mouere. Cuius rei testimonium fidele præbet nobis Da-
2.re.20 uid Rex qui bellum mouit aduersus Seba filiū Bochri: ꝓpterea ꝙ ppl'm solicitauit, ut à Dauide Rege ad ipm̄ defi-
Augu. ceret. Ideo Augustin. lib. 21. contra Faustum ca. 74. ait: Aduersus uiolentiam resistentium siue Deo, siue aliquo legitimo Imperio iubente: gerenda ipsa bella suscipiunt à bonis, cum in eo rerꝝ humanarꝝ ordine inueniantur, ubi eos, uel iubere tale aliquid, uel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Hæc Augustinus. Sed qui has causas breuiori numero comprehendere uoluerit: poterit hanc octauam cām ad quartam referre. Qm̄ qui aduersus rebelles bellum gerit, propriam rem, hoc est, obedientiam petit, quæ iniuste à subditis illi subtracta est.

Nona iusti belli causa est, siquis scelestum hominem, qui iure puniendus est, defendat ne iustas persoluat pœnas. Nam Princeps ad quem spectat scelestum hominē punire, iuste potest contra iniustum illius defensorē bel-
Iud. 20 lum mouere. De qua re apertum nobis profert testimonium liber Iudicum, qui refert undecim tribus Isrl' (quorum Dux ex mandato Dñi fuit Iudas) mouisse bellum contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Beniamin, eo ꝙ homines de Gabaa, qui uxorem uiri Leuitæ incredibili furore libidinis uexantes, occiderunt, reddere ad supplicium noluerunt: sed tāquam rem iustam egissent, defenderunt. Ob quam cām omnes undecim tribus sic ex animo contra tribum Beniamin pugnauerūt, ut parꝝ abfuerit, quin ipsam tribum Beniamin prorsus deleret.

Decima belli iusti causa est, uiolatio pacti, & fœderis initi. Nam ob hāc cām, is, qui ex talis fœderis uiolatione læsus est, potest iuste contra fœderis uiolatorem bel

lum mouere. Ob hanc causam Ioram Rex Israel adiuuan- 4. re. 3
te illum Iosaphat Rege Iuda, bellum mouit contra Mes-
sam Regē Moab, eo q̄ tributa agnorū, & arietum: q̄ il-
le Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quot an-
nis soluere tenebatur, reddere noluit. Siquis autem hoc
bellum accusare uoluerit: ppea q̄ à Iorā Rege pessimo
gestum est, facile hæc accusatio tollitur, per id quod Io-
saphat Rex Iuda iustus huic bello suppetias tulit, quas
dare noluit nisi prius Dn̄m per prophetam consuleret,
an mouere deberet bellum an non. Elisæus igitur pro-
pheta qui etsi Ioram Regem ob illius nequitiam dedi-
gnatus est, ob reuerentiam tñ Iosaphat Regis iusti, inspi
rante Deo rn̄sa dedit, constantes illos et fortes ad bellū
faciens per certam uictoriæ promissionem.

Ecce omnes belli iusti cās, quas ego ex sacris lr̄is col-
ligere potui, præter quas nullam aliam reperiri posse exi
stimo, quæ ad aliquam harū reduci non possit. De hoc
tñ Lectorem admonere decreui, ut intelligat easdem
causas iusti belli hr̄e illum, qui primum iusti belli moto-
rem iuuat, quas ipse primus belli motor habet. Quo fit,
ut quisquis iuste bellum gerenti, bellando fauet, iustam
belli causam hr̄e dicatur: nisi aliud obstet quod iustitiā
belli impediat. Iusta. n. belli causa est fauere iustitiæ, pp
cuius defensionem iustum censetur bellum. Iuste. n. pu
gnauit Abraham contra quatuor Reges, qui Loth filiū Ge. 14
fratris sui captiuum ducebant, & eripuit illum de manu
illorū. Si iustam belli causam habuisset Loth contra il-
los Reges pugnando, & illis resistendo ne ab illis cape-
retur: iustam etiam belli causam habuit Abraham ipsi
Loth suppetias ferendo, ut ipsum ab hostibus eriperet,
qui illum iniuste rapuerant. Iuste etiam Iosaphat Rex 4. re. 3.
Iuda bellum contra Regem Moab gessit, pro Rege Io-
ram, quia ipse Ioram Rex, cui ille adiutorium p̄bebat, iu
stam (ut diximus) belli causam habebat.

Quatuor esse diximus ad iustum bellum necessaria,
ex quibus duo, quæ diximus esse præcipua hucusq; de-

clarauimus, uidelicet authoritatem, & causam, superest, ut alia duo exponamus. Bona intentio in bello requiritur, ut iustum illud dici possit. Hoc docet August. li. 22.
Augu. contra Faustum, c. 74. sic inquiens. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia. Hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque ita culpantur, ut iure etiam puniantur. Hæc ille. Sed hæc bona intentio non est propria iusti belli conditio: sed cōmunis ad omne opus bonum. Nullum. n. opus bonum dici potest, si illud praua intentione fiat. Hæc tñ operis malitia, non ab opere ipso oritur: sed ab ipso operante, qui id, quod bonum est, male operatur. Quo fit, ut cum de iustitia alicuius belli inquiritur, id solum sit inuestigādum: quod est ipsi bello intimum, & connaturale: non autem id, quod est illi aduentitium. Vltimum, quod in bello iusto dr̃ esse requisitum, est, ut persona quæ bellū gerit, non sit bellare prohibita. Nam qui sic prohibitus pugnaret, eo ipso peccaret, contra ꝓhibitionem faciēs, & sic bellum alioqui iustum ipse iniustum faceret. Ecclesiasticis personis, publico decreto est bellum interdictum. Nam cōcilium Toletanum tale de hac re statuit decretum. Clerici, qui in quacunque factione arma uolentes sumpserint, reperti amisso ordinis sui gradu, in monasterio perenniter tradantur. Hæc concilium Toletanum. Et concilium Meldense, à Gratiano citatum. 23. q. 8. sic ait: Quicunque ex clero vñr esse, arma militaria non sumant: nec armati incedant: sed professionis suæ uocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum cōtemptores, & ecclesiasticæ authoritatis prophanatores, proprij gradus amissione mulctentur: quia non pñt si'l Deo, & seculo ministrare. Hæc ex concilio Meldensi. Sed hic admonere oportet Lectorem, ut nō putet ideo bellum personis ecclesiasticis esse interdictū: quia illud in se malum sit, sed ob hoc solum, quia bellum talibus

personis non congruit, ppea quia illæ ad aliud melius exercitium deputatæ sunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt.n. aliqua bona simpl'r, & absolute, quæ tñ aliquibus bona non sunt. Bonum siquidē est contrahere mr̃imonium: his tñ, qui castitatem uouerunt, bonum non est. Ver℞ licet personis ecclesiasticis sit prohibitum bellare, non est tñ illis interdictum bellis iustis interesse, ut iuste pugnantibus spñal'r subueniant, pro eis orãdo eos ad uirtutem exhortando, & suo℞ pctõ℞ confessiones audiendo; Nam in lege ueteri mandauit Deus Iosue, ut in bello contra Iericho, sacerdotes sacris buccinis clangerent. Est hic insuper annotandum, quòd hæc belli iusti cõditio si desit in persona aliqua particulari, quæ bello miscetur publico, & cõi, licet ualeat reddere bellum iniustum quo ad ipsam personam particularem, non tñ ob hoc, bellum ipsum publicum dicetur iniustum. Q m̃ à pluribus, & non à paucioribus sumendum est belli nomen: nisi forte ipse, cuius authoritate bellum indictum est personas, quibus est bellum à iure prohibitum, citra cõem necessitatem ad bellum ire coegerit, aut sciens p-misert. Tunc.n. ipse, qui bellum mouet, peccat, & hac ratione bellum iniustum facit: nõ quidem pp iniustitiã, quam hosti inferat: sed quam reddit eccl'iæ, cõtra illius prohibitionē psonam eccl'iasticam ad bellũ mittendo. Iosue.6

Ecce iam declarauimus omnia, quæ ad bellum iustũ censentur esse requisita: quæ omnia non solum de bello publico, & cõi: sed ēt de bello priuato sunt intelligēda. Ita ut illa omnia etiam in bello priuato sint exigenda, ut iustum illud dici ualeat, quæ diximus esse requisita ad belli publici iustitiam. Lectorē tamen hoc loco admonere decreui, ut intelligat nos hic non loqui de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit: sed de bello illo, quod quis primo contra alium mouet. Nã in bello defensiuo, siue publicum illud sit, siue priuatum non est expectanda authoritas: quia hæc omnibus à natura concessa est, ut se ab iniusto inuasore defendant.

Quia ut dicitur in cap. Signasti.extra de homic.uolunt. uel causa.uim ui repellere omnia iura cocedunt. Et hinc apparet, quàm iniuste Syluester de Prierio in sua summa,in titulo:Bellum.1.q.1.reprehendat Sumam Angelicam,ppea quòd dixerit eadem,esse requisita ad bellum iustum priuatum,quæ requirutur ad bellum iustum publicum. Nam quod ille arguit clericum iniuste inuasum se defendere, & priuatum hominem iniuste inuasum sine superioris licentia posse se defendere, hoc idem argui potest de ciuitate iniuste inuasa quę sine Principis authoritate potest mouere bellum,ad hoc solum,ut se ab iniusto inuasore defendat. Quo fit,ut sicut priuata persona non tenetur expectare Principis authoritatē, ut se iuste defendere possit,ita etiam quæuis respublica non tenet expectare Principis authoritatem, ut ab iniusto inuasore se iuste defendere possit: præsertim si ex tali expectatione imminet reipublicæ periculum. Et ideo,ut hæc inconuenientia uitaremus,diximus ea,quæ ad bellum iustum requiruntur, non esse intelligenda de bello defensiuo,sed de bello,quo quis alium aggreditur.

His ergo omnibus iam declaratis,opus est,ut principali qoni rndeamus, & ondamus licitum esse hęreticos bello oppugnare postquam de illorum pertinacia, & rebellione constiterit. Quod facile efficiemus,si ondamus ea omnia in hmōi bello adesse, quę ad iustum bellum diximus esse requisita. De duobus ultimis nō est opus disserere: qm illa duo (ut diximus) sunt aductitia, & extrinseca ipsi bello. Quo fit, ut malitia, quam ob illorum defectum bellum habuerit,non sit ex natura, & proprietate ipsius belli:sed ex sola pugnantis malitia,utputa,quia malam ille habuit intentionem:aut quia est illi pugnare interdictum. Et siquis de his duabus belli conditionibus contendere uoluerit,supponamus eas in hoc bello esse, quæ in omni bello pnt adesse, & abesse. Nam bellū contra hæreticos bona intentione mouere, quis uetat? Bona siquidem est intentio uelle hæreticos ad fidē conuertere,

tere,& eos cogere,ut fidem, quã semel in baptismo susceperunt,tueri cogãtur: quod multos timore malorꝵ, quæ per bella inferuntur fecisse cognoscimus. Bona intentio est uelle fidem catholicam exaltare, & dilatare, quam hęretici sua pertinaci rebellione facile coangustabunt:nisi bello coerciti a' suis pẽstilentibus erroribus,resipiscant.Bona intentio est uelle rebelles, & inobedientes cogere,ut debitam cui tenẽtur obepientiam reddãt. Hanc aũt,aut aliam æque bonã fuisse in prædicto bello Caroli Cæsaris intentionem, ipse belli exitus tam apte ostendit,ut quisquis recte illum cõsiderare uoluerit: nisi fuerit edaci liuore corruptus,apertissime cognoscere ualeat. Nam postquam Cæsar Deo fauente est uictoria potitus,non exarsit in uindictam hostium. Tãtam post uictoriam adeptam ostendit hostibus lenitatem, & mãsuetudinem,ut Ioannem Federicum Saxoniæ ducem,et Philippum Lantsgrauium Hessię, qui multis Germanię populis contra ipsum Cæsarem rebellare persuaserunt, & exercitum ĩmensum congregantes, audaci temeritate eundẽ Cæsarem aggressi sunt,in castra illius tormẽta bellica sæpe iaciẽtes: pœna capitis quã iuxta leges pati merebantur,punire noluit: sed uitã, qua erant indigni,illis misericorditer concessit. Cum multę ex Germanię ciuitatibus his ducibus coniunctę contra Cęsarem uexilla leuassent, nullam tñ illarꝵ Cæsar in direptionẽ dedit. Nulli earꝵ,quæ culpã agnoscens ueniam petijt, hucusq; nocuit: sed omnibus illis clementissimus Imperator indulgentiam cõcessit. Si fuissent in Cæsare ea,quę (ut August.ait) uitiare solent iustam belli intentionẽ, uidelicet nocẽdi cupiditas,ulciscendi crudelitas,animus implacabilis,his qui suam maiestatem grauissime lęserant,postquam illos in sua potestate receperat,nõ tã facile,& cito pepercisset.De altero,quod ad belli iustitiam exigit, non est,quod iuste quis cõtendere possit.Cum sit res toti orbi notissima,Cæsarem nõ eccl'iasticas personas,sed laicas ex multis, & uarijs ꝓuincijs, uidelicet,ex Germa-

nia, Hiſpania, & Italia congregaſſe, ut Germanos eccleſiæ catholicæ, & ſibi rebelles debellaret. Reſtant alia duo diſcutienda, quæ potiſſimũ ad belli iuſtitiã exiguntur. uidelicet, authoritas, & cã. De authoritate nullus, niſi prorſus ignarus, et mentis inops, dubitare poteſt. Qm̃ ſi belli indicendi authoritas, apud hoiem aliquem eſt, nullus eſt, qui illam certiorem, & maiorẽ habeat, q̃ Imperator, qui ſolus uere neſcit in hmõi temporalibus ſuperiorem. Hic.n. eſt (ut Innoc. Papa ait) luminare minus quod præeſt nocti. Supereſt igitur, ut de cã inueſtigemus, quam ſi oſtenderimus iuſtam: inde aperte cõuincemus, iuſtum eſſe, ut hæretici pertinaces bello oppugnentur, peſſimeq́ſentire eos, qui Carolum Cæſarẽ pp huiuſmodi bellum accuſabant. Si aliquas ex iuſtis belli cauſis, quas ſupra recenſuimus, ad memoriam reuocare uolumus, multas inueniemus quę hoc bellum iuſtũ eſſe aperte demonſtrant. Iuſtam belli cãm ſecundo loco ſupra collocauimus receſſum a uero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut ſponſa illius eccleſia non credunt, q̃ credenda ſunt, Deum uere, & ut oportet, non colunt. Iuſta igitur belli cã eſt hæreſis, quã qui deſerere noluerint, iuſte debellari pñt. Altera iuſti belli cã, quam octauo loco recẽſuimus, eſt, ſiquis rebellet aduerſus ſuperiorem, cui reuerẽtiam integram p̃ſtare tenetur. Et certe ex hac etiam ratione apertiſſime cõuincitur, iuſtum eſſe bellũ, quod aduerſus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes ſunt aperte rebelles eccleſiæ ſanctæ catholicæ, cuius doctrinam omnes fideles ſuſcipere tenent. Hæretici aũt ſuperbia excæcati propriam ſniam præferunt doctrinæ ſanctæ matris eccleſiæ, & ideo ut ſuam ſniam tueantur, non dubitant doctrinæ eccleſiæ catholicę contradicere, & illius præcepta contẽnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, ſic ait: Rebelles fuerunt lumini, neſcierunt uias eius: nec reuerſi ſunt per ſemitas eius. Quæ uerba btũs Greg. in Moralibus, de hæreticis intelligenda eſſe cenſet. Præterea hæretici pertinaces (ut ſupra libri

In. c. ſolitæ. de maior. et obe.

Iob. 24

istius. c.3. aperte probauimus) iuste puniendi sunt. Et. c. 12. eiusdem libri ōndimus, mortis supplicio illos si resipiscere nolint, esse puniēdos. Et inde apertissime sequit, ut si illi huic iustæ punitioni resistere uelint: Princeps cu ius ditioni subduntur, iuste ob hoc possit bellum aduersus illos mouere. Nam q pœnam iustā ex Principis mandato decretam, subire recusat, & ne illā patiatur Principi resistit, rebellis est. Quam rebellionem, iustam esse cām belli, iam supra ex sacrę scripturę testimonio, & ex btī August. sňia, aperte ostendimus. Rursum, si hæreticus pertinax, iuste est ad mortem dānandus, nec refert (ut. c. 12. libri huius ōndimus) qua morte, gladio uidelicet, aut igne, aut aqua, aut quouis alio modo, mors illi inferatur: cōsequens est, ut iustū sit, hæreticos ptinaces, & rebelles bello oppugnare, ut pereant, & sic illos, ut erant meriti, Princeps morte mulctare possit. Nam hac rōne bella p Moysen gesta, q̄ omnia Faustus Manichęus accusabat, btūs August. defendit: ppea quòd per illa mortem, his, qui al's erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic. n. lib. 22. contra Faustum Manichæum. c. 74. loquens ait: Nec bella per Moysen gesta miretur, aut horreat, quia & in illis diuina secutus Imperia, non sæuiens: sed obediens fuit: nec Deus cum iubebat ista, sæuiebat, sed digna dignis retribuebat, dignosq; terrebat. Hæc ille. Simili igitur modo Cæsar, aut quiuis alius Princeps, cum bellum aduersus hęreticos pertinaces, qui iure sibi subduntur, mouet: nō est dicendus sæuire: sed digna dignis retribuere, dignosq; terrere. Denique postq; Principum colla se Christo subdiderūt: sæpe Pontifices sancti, & docti ipsos Principes hortati sunt, ut bellū contra pertinaces, & rebelles hæreticos mouerent, & sic illorꝫ obstinatam nocendi libidinem cōprimerent. Nec solis exhortationibus ad bellū fuerunt contenti sūmi Pont. sed omnibus, q cruce signati ad bellum cōtra hæreticos procederent, pœnarꝫ, quę pro pc̄tis debebantur, sępe indulgentiam cōcesserunt: ut uel tam magno prēmio mi- Aug.

lites allecti libentius ad bella processissent. Beatus Gre gorius libro primo Epistolarum suarum, Epistola 72. Gennadio Patritio, & Exarcho Africæ scribens, ad bel
Grego. lum contra Donatistas hæreticos hortatur, sic inquiēs: Sicut excellentiam uestram hostilibus bellis in hac uita dominus uictoriarū fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis ecclesię eius, omni uiuacitate mentis, & corpis obuiare: quatenus eius ex utroq; triūpho magis, ac ma gis enitescat opinio, cū & forensib9 bellis aduersarijs ca tholicæ ecclesiæ uehementer obsistitis, & ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini, fortiter dimicatis. No tum est enim hæreticæ religionis uiros, si eis (quod ab sit) suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem uehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ uenena ad tabefacienda (si ualuerint) Christiani corporis mem bra transfundant. Cognouimus enim eos contra catho licam ecclesiam domino eis aduersante colla subrigere, & fidem uelle christiani nominis inclinare. Sed emi nentia uestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices, iugo rectitudinis premat. Hæc Gre gorius, qui aliquibus interpositis post ea Deum orat, ut ad huiusmodi bellū gerendū ille Gēnadius sit fortis, sic inquiens: Persoluentes præterea paternæ charitatis affectū, dominium petimus, quo brachiū uestrum ad cō primēdos hostes forte efficiat, & mentem uestram zelo fidei, uelut mucronē gladij uibrantis exacuat. Hæc ille. Deinde cū Albigēsium hęresis, in Francia prope Tolo sam oriretur: Innocentius Tertius huius nominis summus Pontifex, uir moribus, & doctrina clarissimus postq̄ il los per rōnes, & argumēta, quæ illis multa offerebant, à suo errore discedere nolle intellexit, armis contra illos (ut Platina refert) agēdum esse decreuit. Huic successit in Pontificatu Honorius Tertius huius nominis sum mus Pontifex, qui uidēs hanc Albigensiū sectam adhuc in suo errore obstinatā, indulgentias, & peccatorū con donationes (ut beatus Antoninus refert) his, qui cruce

ſignati contra hmõi hæreticos ad bellum proceſſiſſent, conceſſit. Demũ cum in Bohemia Huſſitarum hæreſis peruagaretur, nec illius defenſores poſſent argumentis, & rõnibus ab illa reuocari, adhortãte legato Sedis apoſtolicę Cardinale ſancti Angeli, datis ob hoc pctõꝝ indulgentijs (ut Aeneas Syluius in libro de origine Bohemoꝝ refert) ad bellum contra eoſdem hæreticos proceſſum eſt. Si bellum contra hæreticos non eſſet ſumendũ, Deus, qui eccleſiam ſuam regit, non toties permiſiſſet ſummos Põtifices, qui illi præſunt promiſſis ob hoc peccatorum indulgentijs fideles contra hæreticos ad bellũ adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertiſſime cõſtat iuſtum eſſe, ut hæretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, ut bello petiti dignam ſui criminis ultionem accipiant. De hoc tñ monere Principes oportet, ne putẽt hanc belli contra hæreticos gerendi poteſtatem illos ita hr̃e, ut quoties illis placuerit, poſſint bellũ contra hęreticos mouere. Non.n. licet illis hoc agere: niſi poſtq̃ per eccleſiaſticum iudicem fuerit declaratum illos eſſe hæreticos. Non.n. eſt æquum, ut pœna inferatur alicui, antequam conſtet illum culpam hr̃e, quæ talem exigat pœnam. Hæretici aũt crimen conſtare non p̃t: niſi poſt iudicis eccl'iaſtici declarationẽ, cui ſoli iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo deffinitiuam proferre ſñiam. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Vt inquiſitionis, de hæreticis. lib. 6. prohibet, ne quæuis laica ptãs de hoc crimine iudicare audeat: quia crimen hoc (ut ait) eſt mere eccleſiaſticum. Deinde in capit. cum ſcd̃m leges, in paragrapho confiſcationis, eiſdem titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona hæreticoꝝ per Principes ſeculares occupentur, antequam per eccleſiaſticũ iudicem, cui hoc a iure competit, ſñia ſit ſuper crimen hæreſis ꝓmulgata. Et idem per omnia dicendum eſt de morte, quam nullatenus poteſt Princeps hæretico ob crimen hæreſis infligere: niſi poſtquam eccleſiaſticus iudex, ad quem ſpectat, declarauerit illum eſſe pertinacem. Et

inde(ut ex dictis constat)sequitur, ut Princeps,non possit aduersus hæreticos ob solam hæresis cām bellum mouere:nisi postquam iudex ecclesiasticus, cui hoc ex iure cōuenit publica sentētia declarauerit illos esse hęreticos.

Superest ut aduersariorū obiectionibus rñdeamus, q illas tam fortes esse credunt, ut nemo illis resistere ualeat. Sed illas nullius roboris esse nos, Deo duce facile ostendemus, & inde firmiorem nrām sñiam efficiemus. Primo igitur nobis obijciunt hæreticos rationibus,et nō armis esse conuincendos,quia fidem oportet esse liberam, & non coactam. Pro qua re & si nullum illi mihi proferebant testimoniū,ego tñ,ne nihil sit,cui rñdere debeam,beatum Bernardum pro illis offero,qui sermone.
Bern. 64.super Cantica,exponēs uerba illa, Capite nobis uulpes paruulas,quæ demoliuntur uineas,hæc ait: Si iuxta allegoriam ecclesias uineas, uulpes hæreses, uel potius hæreticos ipsos intelligamus,simplex est sensus,ut hæretici capiantur potius,quam effugentur. Capiantur, dico,non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorū,ipsi uero,si fieri pōt,reconcilientur catholicę ecclesiæ,reuocentur ad ueram fidem. Hæc est.n.uoluntas
1.Ti.2. eius,qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc denique uelle se perhibet,qui non simplr̄ capite uulpes, sed capite(inquit) nobis uulpes paruulas. Sibi ergo, & sponsæ suæ.i.catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has uulpes,cum ait: Capite eas nobis. Hæc Bernardus. Huic obiectioni rñdeo,uerū esse, quod aiunt,hominem libere, & non coacte ad fidem catholicam prouocandum esse. Hoc tñ non est vl'r uerū: sed in illis ueritatem habet,qui nunquam fidem catholicam in baptismo susceperunt, qui nequaquam sunt ad fidem cogendi. Illi autem,qui semel Christum in baptismo induerunt(ut supra capitulo quarto libri huius ostēdimus)cogendi sunt,ut fidē,quam semel susceperunt teneant. Quod aūt Bernardus ait hæreticos non armis, sed rationibus,quibus refellantur errores eorū capiēdos

esse, de illis solis hæreticis intelligendum esse constat, q nondum fuerunt legitime de suis erroribus admoniti, & quibus nondum sunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non constat il los esse pertinaces. De his.n. ego fateor non esse illos ar- mis oppugnandos, antequam sint de suis erroribus legi time admoniti. Hac tñ legitima admonitione illis exhi- bita, si in suis erroribus obstinati catholicam fidem su- scipere contempserint, iuste poterunt debellari, ut mor- tem, quæ suo crimini debetur, & quam per potentiam fugere nituntur, uel inuiti sustinere cogantur. Et hoc ip- sum etiam beatus Bernardus docet, qui post prædicta *Bern.* uerba hæc, quæ sequuntur ibidem adiunxit: Itaq; hõ de ecclesia exercitatus, & doctus si cum hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionem suam dirigere de bet, quatenus ita errantem conuincat, ut & conuertat, cogitans illud apostoli Iacobi: qui conuerti fecerit pec- *Iaco.5.* catorem ab errore uiæ suæ, saluabit aíam eius à morte, et operit multitudinem pctõꝶ. Quod si reuerti noluerit, nec conuictus post primam iam, & scdam admonitio- nem (utpote qui oĩno subuersus est) erit scdm Aplm de- uitandus. Ex hoc iam melius (ut quidem ego arbitror) *Titi.3.* effugatur, aut etiam religatur, quàm sinitur uineas de moliri. Hæc Bernardus, qui aperte nostram confirmat sententiam, tantum abest, ut contrariæ fauere possit.

Secundo nobis obijciunt, quòd parcendum est multi tudini, & mitius cum illa est agendum etiam si tota illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidisset. Pro qua re licet nullum etiam (ut prius dixi) mihi protulerũt testimoniũ, ego tñ aliqua, q̃ illis in faciem fauere vñr, ꝓ feram testimonia, ut illis plene declaratis, inde constet il los, qui contra sentiunt nimium in hac parte hallucina- tos fuisse. Augustinus in quadam epistola ad Bonifaciũ ait: Vbi per graues dissensionum scissuras non huius, aut illius hominis periculum: sed pplorꝶ plurimorꝶ strages *Aug.* iacet, detrahẽdum est aliquid seueritati, ut maioribus sa

nandis malis, claritas syncera subueniat. Hæc Augustinus. Et citantur a' Gratiano in capit. ut constitueretur. 50. distinctione. Idem etiam in quodam particulari casu fieri præcepit Alexander tertius in capit. Latores. extra de cleri. excom. uel de po. ministrãte. Et idem innuit Honorius tertius in capit. finali. de transactionibus. Et alterius Innocentij dictum citat Gratianus in cap. Quoties. 1. q. 7. sic dicens: Quoties a' populis, aut a' turba peccatur: quia in omnes pp multitudinem uindicari non põt,
Augu. inultum solet transire. Hæc ibi. Et beatus Augustinus in quadam epistola ad Aurelium Epm iterum ait: Non aspere (quantum ego existimo) non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: sed magis docendo, q̃ iubendo: magis monendo, quàm minando. Sic. n. agendum est cum multitudine peccantium: seueritas aũt exercenda est in peccata paucorꝝ. Hæc Augustinus. Et citãtur a' Gratiano, in cap. Comessationes. Quadragesima quarta distinctione. Hæc omnia istorꝝ sacrorꝝ doctorꝝ testimonia in faciem probare vñr semper parcendum esse multitudini, et inde forte hi, qui nobis in hac parte aduersantur, se conuincere putabunt, non esse iustum, ut cõtra hæreticos quantum libet pertinaces, & rebelles bellum exerceatur. Fateor quidem multitudini peccanti parcẽdum esse, & mitius cum illa agendum: hoc tñ non semp ita fieri oportet: sed solum qñ talis multitudo peccatum suum agnoscit, & parata est de illo corrigi, & bona de illius correctione hr̃ spes. Alioqui si multitudo ipsa peccans, peccatum suum non agnoscit: imò potius ipsum tanquam rem bene gestam uult pertinaciter defendere: tunc seuera punitione est coercenda, ut a' suo errore discedat: ne nimia indulgentia obstinationis ansam illi p̄beat: præsertim si ipsa multitudo in potentia sua confidens: inde ad peccatum audacior fiat. Hoc expresse docet Augustinus in libro de uera, & falsa pœnitẽtia: sic in-
Augu. quiens: Cum. n. tot sunt, qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex authoritate defendant, & quasi usum peccan-

di sibi faciant: rescindenda est spes ista. Hæc August. Et citantur a' Gratiano in cap. Qui uult. de pœnitēt. di. 6. Et certe etiam si Augustinus non doceret: rō ipsa aperte ōndit: multitudinem peccantem, quæ peccatum suū agnoscere renuit, grauius esse puniendam. Qm̄ si multorum pc̄tm̄ in obstinatione permanentium relinquatur impunitum: ipsum pc̄tm̄ erit alijs in exemplum, ut putēt quoties libuerit licitum esse illis aliud simile perpetrare. Ob hanc causam iurisconsultus in. l. Aut facta par. final. ff. de pœnis. ait: Nonnunquam euenit, ut aliquorꝝ maleficiorꝝ supplicia exacerbentur: quoties nimium multis personis grassantibus, exemplo opus sit. Hæc ibi. Quā sniam ego tunc intelligendam esse existimo, qn̄ multitudo peccans renuit pc̄tm̄ suum agnoscere, et ab illo discedere. Nam alioqui si multitudo ipsa peccatum suū agnoscens illud deserat: faciendum esse censeo, quod dicitur in cap. Comessationes, & in alijs capitulis supra citatis.

Quod hæreticorum libri sunt comburendi. *Cap.* XV.

Non satis bene christianæ reipublicæ consultum esse mihi vr̄, si hæreticis è uita sublatis, eorumq; bonis proscriptis, libri illorꝝ adhuc susperstites maneant, quibus adhuc mortui toti Christianæ rei publicæ uehementer nocere pn̄t. Paulus Timotheo uiro quidem sancto, & docto scribens admonet, ut a' colloquio hæreticorum abstineat, ne illorꝝ uerbis, quę sciebat esse ad malum potentissima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) 2. Ti. 2.
& uaniloquia deuita, multum. n. proficiunt ad impietatem: & sermo eorꝝ, ut cancer serpit. Si uerba hæreticorꝝ adeo nocere pn̄t, ut ppea cancro cōparentur, multo magis haud dubie nocebunt scripturę. Nam & si uiua uox (ut post Plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latētis energiæ: sæpe tn̄ ob multas causas magis mouet scriptura, quàm uox. Multi. n. sunt, qui nihil prorsus mouerent loquentes: propterea quòd carent dentibus, qui ad rectam pronunciationem sunt in primis necessarij carēt uoce sonora, & placida: quæ audientium animos nimiū

tenet attentos, aut si hæc omnia habent tam malam, & horribilem forte habent actionem, ut auditores a' concione potius repellant, quàm alliciant. At scriptura sine his omnibus mouere potest: quia nullo istorum illa indiget, ut affectus legentis excitare, & fouere possit. Deinde ea, quæ scribuntur, diligentius cogitantur: & multo accuratius digerũtur antequam in publicum ꝓdeant, quàm ea, quæ in communi colloquio tractamus, quæ sępe, at menti se offerunt, absque multo examine proferuntur. Et inde necessario consequens est, ut fortiores neruos, & subtiliores aculeos habeat sæpe ratio scripta, ꝙ̄ ex tpe dicta, quibus animus legentis transfixus: tam potenter detinetur, ut etiam uolens discedere non ualeat. Ipsi etiam qui legunt, uehementius, ut in plurimum insistunt circa scripturam, & multo attentius, & cum longiori examinatione illam legunt, quàm audiant uerba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare scriptura, per quod multo latius nocere potest, quàm oratio prolata, quamuis illa sit tam anxie præcogitata, ut in qualibet illius iunctura, millies orator caput scalpserit, totosq; deroserit ungues. Nam uerbum semel ore prolatum, irreuocabile uolat. Quo fit, ut nulla in posterum sit potestas illius: quia ut semel ab ore fuerit emissum, nemini præter illos, qui tunc audierunt, se solo ꝓdesse, aut obesse poterit. Ea uero, quæ scripta sunt, per multa secula seruantur, & a' diuersis uiris per multa secula leguntur Vnde euenit, ut ꝑ multa secula ꝓficere, aut nocere possint scripturæ ꝑ multa secula seruatæ. Consequẽs igitur est, ut hæreticoꝝ libri, errores contra fidẽ catholicã in se cõtinẽtes, censendi sint ueluti perennes ꝗdam fontes perpetuũ uirus euomentes, aut tanꝙ̄ profundæ ꝗdam radi-
Hier. 1 ces perpetuum quoddam uenenum ex se producentes, qđ incautos facile perimere põt. Necessarium est igitur, ut omnes hęreticorum libri comburantur, ne pestilẽs aliqua maneat radix, quæ nouos quotidie ualeat ex se gignere hæreticos. Hieremias propheta constitutus est

à Dño non solum, ut abscindat ramos: sed ut euellat radices, & disperdat, & dissipet eas. Nam radice seruata, facile rami ex illa nascentur. Hæretici siquidem suas hæreses ideo libris editis illas scriptas relinquere ꝓcurãt, ut per libros illos suas hæreses non solum ad illos, qui apud exteras nationes tunc uiuunt: sed etiam ad posteros transmittant. Duplici igitur nomine, hæreticoꝝ libros nocentissimos esse constat. Nam per illos tanquã per canales quosdam, hæreses de populo in ppl'm, & de regno in regnum, & de prouincia in ptouinciam transeunt: quas omnes nec per propriam uocem, neq; per uocales ministros hæretici illaꝝ authores tam facile in tã remotas prouincias transmittere possent. Deinde sparsis iam per multas nationes hæresibus, aliud adhuc ex libris hæreticoꝝ multo grauius oritur incõmodum, ꝙ nullo unquam æui senio hæreses moriuntur, nullaq; est tam noxia doctrina, quæ aut tpibus obruatur, aut obliuione sepeliatur. Qm̃ hæreses tandiu perseuerare erit necesse: quandiu libri, qui pro illaꝝ defensione editi sunt, perstiterint. Hæc omnia tam manifesta experientia cõprobata sunt, ut plura q̃ uellemus ad illoꝝ confirmationem habeamus exempla. Nec opus est antiqua exẽpla, quoꝝ multus est numerus repetere: cum satis, superq; sit hoc, quod totus ferè, proh dolor Christianus orbis nunc experientia docente agnoscit. Cum primũ Lutherus à uera fide catholica deficiens, insanire cœpit, ad sui erroris tutelam libros aliquot edidit, quibus suas hæreses aliis etiam si posset persuadere conatus est. Legerunt hos multi, & illis perlectis sic à ueritate in mendacium translati sunt, ut multo peiores, multoq; pestilentiores Lutheto statim in Germania surrexerint hęretici, qui libris etiam editis suas hęreses confirmare curarunt. His igit̃ mediis intra paucos annos tota ferè Germania iã periit, q̃ bona erat olim Christiani orbis pars. Nec intra solam Germaniam hæc pestis se cõtinuit, qđ sine gemitu, & lachrymis dicendum non erat: sed per to

tam ferè Europam uagatur, atq; grassatur. Rara siquidē est in toto Christiano orbe prouincia, in qua non sint aliqui Lutherani, aut publici, aut occulti. Quod non aliunde euenisse certissime constat: nisi q libri Lutheri & aliorꝫ eiusdem classis hominum per omnes ferè ꝑuincias impune deportati sunt, & cuicunq; legere uolenti sunt exhibiti. Et inde pestis hæc tātas uires eūdo acquisiuit, ut nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam late grassanti mederi dignetur, nulla sit iam reliqua spes. Si tñ à principio ea, qua decebat diligentia, tales libri fuissent prohibiti, & illorꝫ portatores, uenditores, lectores, detentores fuissent acerba seueritate puniti, non tm̃ hęc pestis inualuisset. Sic.n. faciendum esse quidam egregius poeta præcepit, dicens:

Ouid. Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Quisquis igitur diligenter perspexerit, quam graue nocumentum recentes hæretici libris suis Christianæ reipublicæ intulerint, merito cum Hieremia propheta plorabit, & dicet: Lamiæ nudauerunt māmam, lactauerūt catulos suos. Nā hæc uerba de hæreticorꝫ nimium atroci crudelitate, quam illi per scripturas suas cum fidelib9 catholicis exercent, interpretatur btūs Hieronymus in cōmentarijs super Trenos Hieremiæ sic inquiens: Lamia humanam faciem habet: sed corpus bestialem. Et aliquibus interpositis subdit: Pñt in lamia hæretici acci pi, qui humanam quidem faciem: sed belluina per impietatem corda gestant. Hi tunc māmam nudant, qñ errorem suum libere prędicant. Tunc catulos lactant, qñ male sequaces paruulorꝫ animas, dum ꝑuersa insinuāt, ad impietatem nutriendo confirmant. Hæc Hieronym. Cum igitur euidentissimis rationibus, certissimaq; rerꝫ experientia constet, hæreticorꝫ libros nimium Christianæ reipublicæ nocere, inde necessario, consequens est tales libros esse comburendos, aut alio quouis modo ex orbe delendos, ut à nemine legi possint. Si puteus aliqs,

(Margin notes: Tren. 4 — beside "rabit, & dicet"; Hiero. — beside "cōmentarijs super Trenos")

aut fons publicus, ex quo ppl's aquam ad potum hauri-
re solet, inficeretur ueneno, is qui ppl'i regimen tenet, de
beret puteum obstruere, nequis forte ex illo incautus bi
bens periret. Etsi rector ppl'i nollet obstruere puteum:
sed uellet omnibus esse patentem, eo ipso totius populi
certissimus hostis merito censendus esset. Nihilo secius
de hæreticoꝝ libris dicendum esse apertissime constat.
Nam illoꝝ libri quasi putei publici facti sunt, postquã
in publicum prodierunt: qui cum sint hæreseos ueneno
infecti, necessarium erit illos ab orbe toto relegare, neqs
forte ad illos accedens hæreseos uenenum ab illis hau-
riat, quo inficiatur, & pereat. Quisquis igitur illos cum
prohibere possit, permiserit, is totius reipublicæ xp̃ianę
apertus hostis iuste censebitur. Quia omnes, quos po-
tuerit fideles, uult perdere, & in pestiferos errores trahe
re, cum ab illis non remoueat hæreticoꝝ libros, qui ma
gnam offerunt hæresum occasionem. Nam (ut optime
Symmachus Papa dixit (non grandis est dr̃ia an Læthũ *Symm.*
inferas: uel admittas., mortem.n. languẽtibus probatur *papa.*
infligere, qui hanc cum possit, non excludit. Et certe (ut
aperte loquar) omnis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis re-
ctor, aut quæuis alia ptãs ex industria permittens in ter-
ris suæ ditioni subiectis libros hæreticoꝝ uendi, prçter
hoc, q̃ grauissime peccat, uehementem ob hoc solum p̃-
bet contra se hæresis suspicionem. Quod apertissimo te
stimonio beati Innocentij Papæ huius nominis primi ꝓ
bari potest, qui in epistola quadam, hæc ait: Negligere **Innoc.**
quippe, cum possit perturbare peruersos, nihil est aliud, *primus*
q̃ fouere. Nec caret scrupolo societatis occultæ q ma-
nifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius ille.
Quæ uerba citantur à Gratiano in ca. Error. 83. dist. Nul
la certe est uia qua magis possit occurri hæresibus, ne in
populo oriantur, & ne exortæ ultra grassentur, q̃ si hęre
ticoꝝ libri, ex quibus hæresis uenenum facile quis incau
tus bibere potest, prohibeantur. Quo fit, ut iuxta Inno-
centij sñiam, non careat scrupulo societatis occultę Rex

aut quæcunq; alia ptãs, quæ hæresibus per librorꝫ com bustionem, desinit obuiare. Nec solum est de hæresi suspectus, qui hæreticorꝫ libros, eum prohibere possit, uēdere permittit: sed reus coràm Deo erit omnium hęresum, in quas illorꝫ librorꝫ lectores, occasione ab illis capta, fuerint lapsi. Nam de talibus Paulus loquens, ait:
Rom. 1 Qui talia agunt digni sunt morte: non solum, qui faciũt ea: sed etiam, qui consentiunt facientibus. Quem locum Glossa ordinaria interpretans, ait: Cõsentire est tacere,
Dama. cum possis redarguere. Et btũs Damasus Papa: Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit: nihil aliud est, q̃ꝫ fauere impietati eorꝫ. Hęc ille. Si hęretici libris suis (ut diximus) fidelibus nocent, necessario consequens est, ut eiusdem nocumenti sit particeps omnis ille dñs, qui cum posset, non uult tale nocumentum uitare, prętertim si dñs fuit admonitus de nocumẽto, quod ex lectione talium librorꝫ oriri poterat. Cuius snīę umbrã in ueteri lege perfectissime deliniatã inuenimus: ubi de dño bouis cornuperæ, qui admonitus illum recludere
Exo. 21 noluisset, Deus hanc condidit legem: Si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius, & contestati sunt dñm eius, nec reclusit dñs eum, occideritq; uirꝫ, aut mulierẽ, & bos lapidibus obruetur, & dñm illius occident. Non ob aliam causam Deus tunc iussit dñm bouis cornupetę occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quamuis ille manu sua neminem occidisset. Quia tñ dñs noluit bouem recludere, & sic mortem hominis, quę à boue prouenire potuisset, uitare contẽpsit, imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illum interemisset. Iustum quippe est, ut ille de damno illato habeatur reus, ꝑꝑ cuius culpam, & negligentiam damnum illud euenisse cõstat. Simili pœna constringendum esse constat, dñm illum, qui admonitus libros aliquos esse perniciosos & fidei catholicę incõmodos illos nõ uult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorꝫ librorꝫ mortem animę incurrerint, illorꝫ mors dño imputabitur, qui cum pos-

ſet,noluit mortis occaſionem auferre. Ideo ſaluator noſter ait. Qui ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt: expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Is haud dubie credentes in Chriſtum ſcandalizat, qui illis præbet occaſionem diſcedendi à fide, quam Chriſtus, & apoſtoli eius docuerunt. Qui librum in fauorem alicuius hæreſis ſcribit, is aperte credentes in Chriſtum ſcandalizat: quia alijs præbet occaſionem, ut à uera fide diſcedant. At qui hmõi libros, cum poſſit, prohibere negligit, eãdem culpam habet, ac ſi ille librum ſcripſiſſet. Facientis quippe culpam habet, qui quod poteſt, negligit emendare. Conſequens igitur eſt, ut ille etiam credẽtes in Chr̃m ſcandalizare dicatur, qui libros hæreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (iuxta dictum ſaluatoris) ut ſuſpenderetur molla aſinaria in collo eius, & demergeretur in profundum maris. Propter has omnes urgentiſſimas rationes non ſolum Põtifices ſummi, quib⁹ hoc potiſſimum incumbit negocium: ſed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei catholicæ rationem hr̃e uoluerunt, hæreticoꝶ libros eſſe cõburendos legibus, & decretis ante multa ſecula ſtatuerũt. Nam Cõſtantinus ille, qui primus Imperij maieſtatem Xp̃i humilitati ſubiecit, Arrianoꝶ libros omnes iuſſit comburi, mortis ſupplicium minatus omnibus, qui tales libros ſeruaſſent. Et quo maior uerbis meis adhibeatur fides Ep̃l'am eiuſdem Cõſtantini, quam ille Ep̃is, & pp̃l'o: de hac re ſcripſit, hic inſerere decreui, quæ talis eſt, Mat. 18

Victor Conſtantinus Maximus, Auguſtus, Epiſcopis, & populo.

Malignos, & impios Arrius imitatus, dignum eſt, ut illoꝶ quoq; ſuſcipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius diuinæ pietatis inimicus, iniqua uolumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in poſteꝶ eſſet opprobrium, & plurima compleretur infamia: & nunc placuit Arriũ, & conſectatores eius uocari Porphyrianos, ut quorum Cõſtã. Impat.

mores imitati sunt eorũ uocabulo perfruantur. Sup hæc autem, siqua conscriptio ab Arrio facta reperit̃, igni tradatur, ut non solum praua eius doctrina depeat: sed neq; ulla eius possint remanere cõmenta. Hoc etiam præcipio, siquis conscriptiones Arrij celasse cõperitur, & non repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox. n. ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiat ultionem: Deus uos custodiat. Hactenus epl'a Constantini, quæ hr̃ libro 2. Historiæ tripartitæ cap. 15. Post Constantinum magnum elapsis annis plusquam centum & quinquaginta Valentinianus, & Martianus Augusti cõtra Eutychetis, & Apollinaris sectatores uarias statuit pœnas, & deinde cõtra eos, qui libros istorũ dogmata continentes seruassent: legem statuerunt hęc uerba continentem: Nulli etiam cõtra uenerabilẽ Chalcedonensem synodum liceat, uel aliquid dictare, uel scribere, uel edere, atq; emittere, aut aliorũ dicta, uel scripta super eadem re proferre, nemo hmõi hr̃e libros, & sacrilega scripturarũ audeat monumenta seruare. Quod siq in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione dãnentur. Eos uero, qui discendi studio adicerint, de infausta hęresi disputantes, decem librarũ auri, quę fisco nostro inferendæ sunt, iubemus subire dispendium. Vltimo etiam supplicio coerceantur, qui illicita docere tentauerint. Omnes uero huiuscemodi chardi, chartę, ac libri, qui Funestum Eutychetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut facinorosę peruersitatis uestigia flammis combusta depereant. Aequum nanq; est, ut immanissima sacrilegia par pœnę magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus, puinciarũ, eorumq; apparitoribus, defensoribus etiam ciuitatum, quod si ea, quę legis huius religiosissima sanctione custodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua pmiserint temeritate uiolari, denarũ librarũ auri mulctã fisco nr̃o inferre cogant̃: insuper ẽt existimationis suę periculum sustinebunt. Hęc Imperatores Valentinianus, et Martianus:

Valen. et mar.

Martianus: & hñr in lege. Quicunque. C. de hæreticis. Idem etiam statuerũt Imperatores Theodosius, & Valentinianus, ut constat ex. l. damnato. in eo. Codicis tit. Ecce uides sanctam Imperatorꝶ diligentiam circa prohibitionem librorꝶ hæreticorꝶ, & religiosam acerbitatem in illorꝶ combustione. Sed nunquid Pontifices summi, & sancti hoc agnoscentes dãnauerunt istarꝶ legũ seueritatem? Nequaquã, imò potius uerbis, & opere illã cõmendauerunt, idem ipsi facientes, & suis decretis idẽ aliȷs facere præcipientes. Nam Leo primus, huius nõis Pontifex in epl'a quadam ad Toribium Astorigensem epm. c. 15. sic ait: Curandum est, & sacerdotali diligentia maxime prouidendum, ut falsati codices, & à synce ra ueritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autẽ scripturę, quæ sub nõibus Apl'orum: multarꝶ hñt seminarium falsitatum, non solũ interdicendæ: sed etiã penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis. n. sunt in illis q̃dam, q̃ uideant̃ speciem habere pietatis: nũquam tñ uacua sunt uenenis: sed per fabularꝶ illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscũque erroris inuoluant. Vnde siqs eporꝶ, uel apocrypha hñi per domos nõ prohibuerit, uel sub canonicorꝶ nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticũ se nouerit iudicandum: qm̃ qui alium ab errore nõ reuocat, se ipsum errare demonstrat. Hęc Leo Papa uir sanctus iuxta, ac doctus. Quid aũt Gelasius Papa de hæreticorꝶ libris censuerit faciendũ, liber Pontificalis declarat, qui uitam huius Gelasiȷ describens, hæc inter alia refert. Huius tẽporibus inuenti sunt Manichæi in urbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorꝶ quoque codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremauit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dñr. Præterea libros Ioãnis Vuiclef comburi duo archiepi apostolicæ sedis legati primo pręceperunt: deinde ecclesia uniuersalis in duo

Leo pp primus

gnatus est, curam suscipiant, & libros hęreticoꝝ, q mul to plusquam Protagoræ sophistæ ecclíæ nocere pñt ultricibus flammis tradant. Non est.n. æquum, ut christiani principes in recta ppl'i gubernatione principibus gentium cedant. Quod si, ut faciendū esse probauimus, hæreticoꝝ libri comburātur, dabitur per hoc, haud dubie cuique authori hęretico digna suo crimine pœna: qm̄ iuxta sapientis dictum, in quo peccauerat in eo punietur.
Cap. 6. Peccant.n. omnes hæretici quadam inanis gloriæ cupiditate, ex qua pestilēte radice sicut multa alia oriunt̄ scelera, ita ēt hæresis, q̄ est omnium alioꝝ grauissimū malum. Nā qui nimio affectu popularē captat gl'iam: nihil pro illa assequenda intentatū relinquet, ad illā tāquam ad quendā scopum oēs suos actus diriget. Cum loquit̄, cū scribit, cū disputat, aut cū aliud quoduis opus agit, semper ppl'i gloriā præ oculis habebit, qm̄ hæc est summa omnium uotoꝝ suoꝝ. Quod si hanc quam ardentissime cupit gl'iam, alia uia se posse assequi desperauerit: tunc nouam cōfingere doctrinam conatur, ut rei nouitate alios in sui admirationē trahat. Ex ipso deinde impotēti gl'iæ popularis desiderio oritur pertinacia tā inflexibilis, ut quāuis in certamine oīum iudicio succumbat, nunquā cedere uelit. Mauult.n. in errore persistere quā se uictū fateri, ne hac occasione, uel minimam gl'iæ p̄tē, quam īmodice cupit, amittat. Sunt.n. hæretici optime
Gen. 11. figurati in uiris illis superbissimis, q dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatē, & turrim: cuius culmen p̄tingat usque ad cœlū: & celebremus nomē nostrum. Hæretici siqdem nomina sua uolūt celebrare in terris, & ob hāc cām turres superbæ uanitatis cōstruunt, & libros hæresibus plenos cōponunt. Tā insita est oībus hr̄ticis inanis gl'iæ cupiditas, ut per illā, tanq̄ per proximam cām
Augu. hęretici diffinitionem August. dare decreuerit, sic dicēs: Hæreticus est, qui pro alicuius tēporalis cōmodi, et maxime gloriæ, principatusq́ʒ sui gr̄a, falsas, ac nouas opiniones gignit, uel sequitur. Hæc Augustinus in libro de

utilitate credendi. Ob hanc causam Paulus uolens fidei unitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, quod hanc plurimum fidei unitati nocere posse intelligebat. Vnanimes inquit ille) idipsum sentientes, nihil per con tentionem, neque per inanem gloriam. Iustum igitur est, ut quam per librorū conscriptionem hæreticus procurauit popularem gloriam, hanc libris eius combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccauerat. Olim quidam sceleratus hō (ut Strabo refert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili opificio constructum, igne succendit, & sic paruo tpe destruxit, quod multo tpe, multisq; expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est hō ille, & interrogatus cur tam graue, atque tam sacrilegum scelus ausisset, rñdit se optasse posteris memoriam sui relinquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis assequi non poterat, hoc pessimo facinore se assequuturū sperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne scriptor ullus, qui sacrilegum illud facinus scripsisset, illius patratorem nomine proprio exprimere auderet, ut nomine illius suppresso, memoria, quam tam impotenter, atque effrēnate optauit ad posteros transmittere, citissime deleretur. Quisquis rem bñ circumspexerit, facile intelliget nullum ouum esse alteri ouo similius, quàm qlibet hęreticus hō, est illi homini scelerato. Subuertit ille, atque destruxit templū Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & euertere, atque perturbare ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Scelestus ille hō ab impotenti inanis gloriæ desyderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, & hęreticus ab eiusdem inanis glīæ ardentissimo amore ducitur, ut nouam confingat doctrinā, & sic ab ecclesię unitate discedat. Par igitur est, ut similis hęreticum pœna constringat, ut uidelicet eam, quam p librorum editionem tam anxie concupit gloriam, libris eius omnibus prorsus ex orbe deletis, non assequatur. Huic etiam simile est, quod Iudas Machabæus cum Ni

Phil. 2.

2 Mat. canore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam post-
15. quam ille fuit in bello occisus: iussit Iudas linguam Nica
noris abscindi, & auibus dari. Cur ita? Nunquid putan
dum est Iudam Machabæum illud abs re iussisse? Mini
me. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotentem
blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, ut sibi magis quàm
Deo patendum esse non fuerit ueritus dicere. Ob hanc
causam linguam illius etiam post mortem abscindi Iu-
das præcepit, ut in eo membro, quo tam impie peccaue
rat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemi sunt: quoniam
eccl'iam, quæ à deo semp edocetur, non dubitant dicere
mendacem, aut saltē deceptam. Sunt ēt arrogātes adeo,
ut suo magis tribuant iudicio, quàm omnium doctorum sa
crorum sententijs, parum dixi: nisi etiam plusquam totius ec
clesiæ definitionibus sibi ipsis tribuerent. Hi per libros
tanquam per quasdam linguas adhuc mortui loquūtur,
& per illos in Deum, & ecclesiam eius, suas effundunt,
blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros o-
portet abscindere, & non solum auibus discerpendos:
sed flammis comburendos tradi, ut nullum illorum pos
sit superesse uestigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie
conuenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias propheta
ta ad Edon locutus est, sic inquiens: Arrogantia tua de-
Hier. cepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis
49. petræ. Cum exaltaueris quasi aquila nidum tuum, inde
detraham te, dicit Dn̄s. Et erit Idumæa deserta. Omnis,
qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super oēs pla
gas eius. Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, &
uicinæ eius, ait Dn̄s. Hæreticorum congregatio quantum
libet sit aliqn̄ multa, & frequens, tandem deo illam di-
spergente, erit aliqn̄ deserta: quoniam recta fide reuelata, &
plene intellecta, hæresis illorum ab omnibus deseretur, ne-
que erit, qui illi adhæreat. Frequentissima fuit olim, &
per multas prouincias extensa hæresis Arrij: sed nunc iā
uelut Idumæa facta est deserta: quoniam oēs spreuerunt
illam, & recesserunt ab ea. Adeo deserta est hæresis illa,

ut non solũ iam non sint Arriani: sed nec Arrianorum libri: qui illam hęresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Lutheri, qui si cut aquila exaltauit nidum suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, ut non uereatur in cœlum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris usque ad prædicationem suam, sed confido in Dño, quod tandẽ erit tanquam Idumæa deserta. Sed quõo erit deserta hæreticorum congregatio? Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & uicinæ eius, ait Dñs. Hæ aũt ciuitates (ut historia sacra refert) igne subuersæ sunt, & incendio perierunt. Igne ergo succendere oportet non solum hæreticos: sed etiam libros eorum, ut sit hæresis omnis uelut Idumęa deserta, & nemo sit qui habitet in ea. Iericho ciuitas non solum fuit a' filijs Israel destructa, sed igne succẽsa, & funditus deleta, ut fundamento sublato nulla maneret reædificationis occasio. Quantumlibet sit hæresis aliqua destructa, rõnibus conuicta, & ab orbe Christiano prorsus deleta: si tñ superstites sunt libri, qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius manere vñr, super quæ facile poterit hæresis illa reędificari. Quisquis igitur Christianę reipublicę bñ consultum esse optat, omnes hęreticorum libros, si potest, comburere faciat, ne forte fidelis aliquis in illis legens, ab illis lędatur, et pereat. Si hęreticorum colloquia, iuxta Pauli pręceptum sunt deuitanda ne illorum cõione lędamur: & magis (ut pręfati sumus) nocere pñt hęreticorum scripturę, quàm uerba, consequens est, ut maiori cura sint euitandi libri, quàm uerba, & multo diligentius sit circa illorum prohibitionẽ inuigilandum. Et quod diximus de libris hęreticorum, idem prorsus faciendum esse cẽsemus de libris Iudęorum, et aliorum infidelium, quos inter Christianos, et sub Christianorum dñio uiuere contigerit. Est tñ aliqua inter Iudęorum libros drĩa consideranda, quia non oẽs in eodem sunt gradu, & ideo nec eadem lege iudicandi. Quidam .n. sunt absolute boni, ut sunt libri omnes ueteris Testa-

Ge. 19

Iof. 15.

2. Ti. 2

menti, & alij qui ueras illorum librorum continent expositiones, et hi permittendi sunt Iudęis, quemadmodum permittitur illis, ut legis Mosaicę ritus, & cęremonias seruent. Quia in illis oibus hr quoddã tęstimoniũ fidei catholicę, quę in illis repręsentatur, tanquam ueritas in figura, & corpus in umbra. Sunt alij libri a` doctoribus Iudęorum compositi, pleni mẽdacijs, & somnijs, & fabulis, & (qđ multo peius est) multis in Christum, & legem suã blasphemijs. Per hos libros seducuntur, simplices eorum, et in sua perfidia nutriuntur & fouentur, & detinentur, ne ad fidem Christi conuertantur. Hi tales libri merito deberent comburi: quia sicut sunt compellendi, ne fidẽ Xpi malis persuasionibus impediant, ita iustum est, ut compellantur, ne libris editis impediant, quominus eorum aliqui ad fidem Euangelij conuertantur. Et sicut cõpellendi sunt, ne Christum, & sanctam eius legẽ uerbis blasphemẽt, ita etiam ne blasphement scriptis. Hęc aũt omnia tollentur, si tales libri comburantur, quod Christiani Principes legitime facere pñt, cum Iudęi in pœnã peccati, quod cõmiserunt in morte Christi, facti sint serui.

Respondetur aliquibus rationibus, quibus aliqui probare nituntur hæreticorum libros esse permittendos. *Cap.* XVI.

Et si urgentissimis, euidentissimisq; rationibus probaui hęreticorum libros non esse permittendos: sed esse cõburendos, aut alio modo abolendos, non desunt tamẽ, etiam ex his, qui se Christianos iactant, qui huic catholicæ ueritati repugnare non uereantur. Nam cum olim ante aliquot iam elapsos annos in Flandria uersarer, frequens de hac re mihi disputatio fuit cum quodam uiro docto, & catholico, ut exteriora ostendebant, hęretico tñ, ut ego suspicabar. Et aliquos postea eiusdem classis homines Parisijs, & alibi inueni, qui cum se Christianos uideri optarent, hęreticorum tñ libros non esse comburendos, pertinacissime tuebantur. Sunt.n.nunc multi passim tales: quales Christus Saluator noster uenturos esse prędixit, uestimenta ouium portantes, qui tamen in-

Mat. 7

trinsecus sunt lupi rapaces. Illorꝫ omnium communes rationes hic referam, & cum illas facillime reiecero, ostendam eos debilissimo, & minus, quàm arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt multa uere catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorꝫ, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud uiros catholicos prorsus nõ habentur, aut nõ sunt tam bene explicata, atque digesta. Iniustum autem esse dicunt catholicam ecclesiam his omnibus priuare, & inde colligunt, ut iniustum etiam sit tales hæreticorꝫ libros comburere, ex quorꝫ combustione tam graue incommodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quã illi urgentissimã putant, utroque claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorꝫ libris inuenire bona, & bene tractata, quæ apud uiros catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & diuinæ prouidentiæ apte iniuriosum. Fateor quidem aliqua esse in hæreticorum libris uera, & catholica & pulchre explicata, aliàs nullus illis fidem præbere uellet, si omnia plena mendacijs essent. Quòd autem ea uera, & catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minime apud catholicos doctores inueniri possint, hoc est, quod constantissime nego. Nam & si aliquando deus malis hominibus, & infidelibus prophetandi munus concessit: ea tamen, quæ illi prophetando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse uoluit: sed per aliorꝫ bonorꝫ prophetarꝫ ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decreuit. Prophetauit Balaam ille malus de aduentu Messiæ: sed multo melius, atque apertius, quàm ille prædixerũt hoc alij prophetæ. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christus saluator noster prophetauit, quòd Iesus pro omnium salute moriturus erat, Hanc tamen generis humani salutem per Christi mortem habendam, Dauid, Esaias, & alij plurimi sancti prophetæ,

Nu. 24

Ioã. 11

multo latius, & apertius prædixerunt. Cum primũ ueritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo reuelare uoluit, nunquam nisi per iustos, & sanctos uiros id fecit. Dedit Deus olim ueterem legem: sed per manus sanctissimi uiri Moysi tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tpe legem Euangelicam, primos tamen illius prędicatores non uoluit esse fures, sicarios, homicidas, adulteros: sed solos sanctissimos uiros, apostolos uidelicet suos, quos ille ad hoc opus ele-
Mar. ult. gerat. Præcepit illis Christus saluator noster, ut euntes in mundum uniuersum prędicarent Euangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: pręcepit
Actu. 1 enim illis ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, & acciperent prius uirtutem spiritus sancti superuenientis in illos. Cur ita? Nempe ut per aduentum spiritus sancti illos faceret dignos Euãgelij pręcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annunciandam. Nam quia hanc spiritus sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annunciandum Euangelij ueritatem, ideo de se,
2. Co. 3 & alijs Apostolis dixit: Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Non est igitur credendum, ut Deus, qui aliàs Euangelij ueritatem non nisi per uiros spiritu sancto plenos mundo reuelare uoluit, nunc aliquam Euangelij partem ante incognitam per schismaticos hr̃ticos mũdo notam facere uelit. Necp est etiam credendum, ecclesiam, quę uberatim est olim à Christo edocta, et nũc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quę sunt necessario credenda, ignoret. Alioqnon satis promissioni suę fecisset
Ioã. 14 Christus, qua fidem suam obstringẽs dixit: Paracletus aũt spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo: ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia quęcunque dixero uobis. Si Christus omnia necessario credẽda docuit, & spiritus sanctus omnium illorũ intelligentiam dedit, consequens est, ut ecclesia nihil illorum ignoret.

Nunquid celare potero Abraham, ait Deus, quę factu- Gen. 18
rus sum? Si Deus Abraham celare noluit pp amicitiam,
quę facturus erat, credere par est, illum multo minus ce-
lasse ecclesię illa, quę ad suā sunt necessaria salutē. Qm̄ il
lam, eo ꝙ sponsa eius est, multo ardentiori amore com-
plectitur. Et hoc ip̄m docet nos Deus per Amos ꝓphe-
tam sic inquiens: Non faciet Dn̄s Deus uerbum: nisi re- Amos
uelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Nō 3.
dixit ad qualescunq; ꝓphetas: sed ad solos seruos suos.
A uiris igitur fidelibus ex quibus ecclesia catholica cō-
stat, discere debemus: si quid scire cupimus, non ab hęre
ticis. Qm̄ ecclesia in his, quę ad pietatem, & religionem
spectant, est multo uberius edocta ab illo, qui nec falle-
re, nec falli nouit. Et hoc ipsum docet Irenęus martyr li-
bro tertio aduersus hęreses cap. 4. sic dicens: Tantę igi- Iren. c. 9
tur ostensionis cum sint hęc, non oportet adhuc quære-
re apud alios ueritatem: quam facile est ab eccl'ia sume-
re. Cum Apostoli quasi in depositorium diues plenissi-
me in eam contulerint omnia, quę sunt ueritatis, ut om-
nis quicunq; uelit, sumat ex ea potum uitę. Hęc est. n. ui
tę introitus, omnes autem reliqui fures sunt, et latrones.
Propter quod oportet deuitare quidem illos. Quę autē
sunt ecclesię, cum magna diligentia diligere, et apprehē
dere ueritatis traditionē. Quid enim? Et si qn̄ de aliqua
modica qōne disceptatio esset, nónne oportet in antiqs
simas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conuersati
sunt, & ab eis de p̄nti qōne sumere, quod certum, & rei
liquidum est? Quid autem si neq; apostoli quidem scri-
pturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem se-
qui traditionis, quem tradiderunt his, quibus cōmitte-
bant ecclesias? Hactenus Irenæus martyr, & Polycarpi
martyris discipulus. Ex cuius uerbis euidenter constat
ecclesiam esse omni ueritatis doctrina plenissimam, nul
liusq; hęreticoꝝ doctrinę indigentem. Deinde, licet ec-
clesia aliquid ad fidem spectaris ignoraret, non est cre-
dendum, neq; uerisimile, hęreticis illud esse à Deo reue-

Mat. 11 latum. Confiteor tibi pater (ait Christus Saluator noster) q̄a abscondisti hęc à sapientibus, & prudētib. & reuelasti ea paruulis. Paruulis inquam, reuelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, ut suam sn̄iam non dubitent omnium alioꝝ sn̄iæ præponere. Paruulis, inquam, reuelat Deus, id est, humilibꝰ, qui minima de se putant, qui suæ nunquam uolunt inniti prudentiæ, qui captiuare non dubitant intellectum suum in obsequium Christi. Hmōi paruulis Deus sæpe reuelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibꝰ, non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, ut reliquos omnes sua sapientia excedere putent, & suo iudicio plus q̄ꝫ totius ecclesiæ definitionibus tribuere non uereantur. Præterea, q̄ꝑq̄ꝫ daremus aliqua esse in hæreticoꝝ libris catholicæ, & fideliter tractata, quæ in catholicoꝝ libris non reperirentur, illa tn̄ non essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici sīl' cum illis ueris multa alia falsa admiscent, & timendum est ne dulcedine ueritatis allecti lectores, uenenum falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, q̄ꝫ illum exitiali ueneno permistum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secūdo loco in pręfata argumentatione assumptum est ubi dr̄, iniustum esse priuare ecclesiam illis ueris, & bene digestis, quæ in libris hæreticoꝝ inueniuntur. Non est certe iniustum: imò est econtrario iustissimum, atq; sanctissimum, & perinde, ac necessarium, ut à matre nostra ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quālibet bonos, si illos ueneno mortifero permistos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticoꝝ doctrina, q̄ semper ueris hēt falsa ꝑmista: quo fit, ut

Grego. sit ab omnibus deuitanda. Hoc aūt ita esse apertissime docet Gregorius, qui libro 5. Moralium sic ait: Habent quippe hoc hæretici proprium, ut malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim

semper praua diceret, citius in sua prauitate cogniti, qd' uellent minime psuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad utraq; deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, ut recipiantur, abscondũt: sicut qui ueneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tãgit: dumq; hoc, quod dulce est, primo attactu delibatur, ēt illud quod est mortiferũ, indubitãter absorbetur. Itaq; hæretici permiscent recta peruersis, ut oñdendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latenti eos peste corrumpant. Hactenus Greg. Ecce uides apertissimo Gregorij testimonio probari, semper hæreticorũ doctrinam esse ueluti quoddam uenenatum poculum. Et inde necessario consequitur, ut quisquis Chrianæ reip. aliquam tenet hr̃e rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipubl. Xpianæ unq; nocere ualeat. Prestat.n. ecclesie tali poculo carere, quàm uenenatum bibere. Eãdem sñiam docet Leo Papa huius nominis primus, qui (ut supra proxime precedenti cap. oñdimus) in epistola ad Toribium Astorigensem Epm cap. 15. præcipiẽs, ut libri Priscillianistarũ, & alię scripturę apochryphę uitẽtur, & comburantur id, quod huic sñię obijci poterat, reijcit sic inquiens: Quamuis. n. sunt in illis quędam, quę uideantur spẽm hr̃e pietatis, nũquam tñ uacua sunt uenenis: sed per fabularũ illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluant. Hęc Leo Papa huius nominis primus. Ob hãc cãm Chr̃s Saluator noster dęmonia clamantia, & dicentia illum esse filium Dei, increpauit prohibẽs ne talia loquerentur. Verissima erãt, & sunt, quę dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tñ gratis: sed ob iustissimam cãm illum fecisse, credendum est. Nempe ut populo occasionem tolleret credendi dęmonibus iterũ falsa dicentibus. Hanc. n. esse illius prohibitionis causam, testatur Beda in cõmentarijs super Lucam, sic inquiens: Quare autem dęmonia Dñs se loqui

Leo pp primus

Luc. 4

Beda.

Ps. 49. prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Pctõris autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuũ? Nequis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbus. n. magister est diabolus, qui falsa ueris sepe permiscet, ut specie ueritatis testimonium fraudis obtexat. Hæc Beda. Si Christ9 Saluator noster pp illam causam prohibuit dæmones clamantes, iustum est, ut ecclesia, quæ illi, ueluti corpus capiti se cõformare debet, hæreticos, qui sunt dęmonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis ppl'o nocere possint, ut dæmones poterant nocere uerbis. Prudenter igitur Ecclesia facit, cum hæreticorꝫ libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: qa iuste timet ne id eueniat, quod Sapiens

Eccl. 13 ait: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi obijciebant, hi, qui hęreticorꝫ libros permittendos esse mecum contendebant, sic dicentes: Esto, hęreticorꝫ libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia alias hæretici non essent, alia tñ uia absque illorꝫ combustione potest obuiari incõmodo, qđ tales libri possent Xpianæ reipub. inferre. Nam si libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt reliqua omnia munda, & poterũt tunc bona quæ hñt, absqꝫ ullo ueneni periculo legentibus offerri. Malũ est ergo libros hæreticorꝫ comburere: quia per talem combustionem ecclesia priuatur his, quæ in libris hæreticorꝫ bene, & catholice tractata sunt, quæ sine ullo suo periculo posset hr̃e. Huic obiectioni facile rñderi potest per ea, quæ in rñsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi. n. oñdimus tum rationibus ex sacris literis desumptis, tum testimonio sancti Irenæi, nihil esse in hæreticorꝫ libris uerꝫ, & catholicum, quod non sit in libris catholicorꝫ multo melius, & purius perrractatum. Ex quo euidentissime colligitur, ecclesiam nullius catholicæ ueritatis cognitione priuari, etiam si omnes hæreticorꝫ libri comburerentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ hmõi obiectionem facile reijcere possumus. Nã licet da

remus aliqua esse in hæreticorum libris uera, & catholicę discussa, quæ in libris catholicorum non inueniũtur, ea tñ duplici ex causa ab hæreticis petere non expediret, etiã si eorum libri ad amussim corrigerentur, & essent ab omni errore defęcati. Primo quidem considerare oportet scripturæ sacræ dignitatem tantam esse, ut non cuilibet eas contrectare liceat, & multo minus eas interpretari, & de illarum intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui uere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reuerentia suscipiunt. Hoc autem facile quisque intelliget, si prius animaduerterit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus apostolus qui nouit arcana Dei, sacram scripturam appellat testm̃ diuinum, ita ut legem ueterem uetus appellet testm̃: legem uero Euangelicam testm̃ dicat nouum: Nam in epistola ad Hebræos loquens de excellentia legis Euangelicę supra legem ueterem, quæ pctõribus grãm reddere non ualebat, sic ait: Et ideo noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum præuarica- Heb. 9 tionum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui uocati sunt æternæ hæreditatis. In q̃bus uerbis Paulus ueterem legem prius testm̃, & legem Euangelicam nouum testm̃ appellauit. Quæ nomina adeo apud omnes catholicos inualuerunt, ut illæ duę leges non aliter, q̃ noui, & ueteris testamenti nominibus iam ab omnibus appellentur. In hoc testamento Deus nullam diuitiarum suarum partem hæreticis mandauit, neque illos suorum bonorum hæredes instituit. Si nõ decebat, ut filius aucillæ simul cum filio liberæ hæres instituere- tur, multo minus decet ut alienigena qualis est hæretic⁹ simul cum filio liberæ hęreditatẽ capiat. Si ancilla, hoc est synagoga (ut ait Paulus) eijcienda erat, multo iustius Gal. 4 est ut eijciatur extranea, & inimica, hoc est, ecclesia maligiantium cũ filijs suis hęreticis. Qm̃ hęc non seruit, neque aliquid utilitatis affert ecclesię, quẽadmodum olim ancilla synagoga: sed tanquam inimica, & rebellis semper

illam hostili persequitur animo. Abdicatis igitur hęreticis tanquam pessimis filijs, necessario consequens est, ut nullum illi habeant ius inspiciendi testm̃ paternum, qđ est sacra scriptura. Si inspicere non pñt qui fit, ut possint interpretari? Nullo igitur modo decet scripturę sacrę interpretationem petere ab hęretico, cum illi non liceat il-
Tertul. lam interpretari. Hãc sñiam docet aperte Tertullianus in lib. de pscriptionibus hęreticoꝝ, sic dicens: Nõ Christiani, nullum ius capiũt Christianaꝝ lr̃aꝝ, ad quos merito dicendum est. Qui estis, qñ, & unde uenistis? Quid in meo agitis non mei? Quo deniq; Marcion iure syluã meam cędis? Qua licẽtia Valentine fontes meos transuertis? Qua ptãte Apelles limites meos commoues? Quid hic cęteri ad uoluntatem uestram seminatis, et pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsis authoribus quoꝝ fuit res. Ego sum hęres apostoloꝝ, sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei cõmiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certe exhęredauerunt semper, & abdicauerunt, ut extraneos, & inimicos. Vnde autem extranei, & inimici Apostolis hęretici: nisi ex diuersitate doctrinę, quam unusquisq; de suo arbitrio aduersus Apl'os, aut ptulit, aut recepit? Illic igitur, & scripturaꝝ, & expositionum adulteratio deputanda est, ubi diuersitas inueniť doctrinę. Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est testimonio hominũ, pro qua Deus ipse, qui per ora prophetarum suoꝝ loquutus est, apertum reddit testimonium. Nam patiẽtissimus ille Iob, de hęreticoꝝ furto, & uiolentia loquens,
Iob. 24 ait: Agrum non suum demetunt, & uineam eius, quam
Grego. ui oppresserant, uindemiant. Quę uerba beatus Greg. in Moralibus de hęreticis intelligẽda esse censet, sic inquiens: Potest agri nomine scripturę sacrę latitudo designari, quam hęretici non suam demetunt: qa ex ea sñias longe à suis sensibus diuersas tollunt. Quę uineę quoq; appellãtione exprimiť: quia p ueritatis sñias, botros uirtutum pfert. Cuius uineę Dñm. i. scripturę sanctæ cõditorem,

torem, quasi ui opprimunt: quia eius sensum in uerbis Esa. 41
sacri eloquij inflectere uiolenter conanť, qui dicit, seruire me fecisti in peccatis tuis ꝑbuisti mihi laborē in iniqtatibus tuis. Et eandem uineā uindemiant: quia ex ea sniaꝵ botros, pro suæ intelligētiæ intentione coaceruant. Hęc Gregorius. In quibus uerbis id potissimū est annotandum, quod ait sacram scripturā esse agrum a possessione hęreticoꝵ alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec seminare, nec metere posse. Sed multo apertiora sunt, q̄ Deus, teste Dauid, locutus est. Nam (ut Dauid ait) pec- Ps. 49.
catori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testm̄ meum per os tuum? Quæ uerba interpretans Cassiodorus in cōmentarijs suꝑ psal. sic ait: Testm̄ Cassio.
uero uetus, & nouum significat, quia dū unum suspense dr̄, utraque memorantur. Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, q legem Dei docere ꝑsumunt. Assumere. n. præsumptionem sign̄at indeuoti. Nam lectionē credentibus non vr̄ interdicere, in qua peccatores maxime dignatus est cōmonere. Hæc Cassiodorus. Qui uerba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hęreticis īterpretanda esse censet. Et siquis cōtendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligēda, ego facile cedā: quia hic sensus non obstabit nostræ priori sniæ: sed ualde iuuabit illam. Nam si Deus succēset peccatori, quòd audeat ille enarrare iustitias eius, et assumere testm̄ illius per os suum, multo magis ob eādem cām succēsebit hæretico, cum sit ille oium peccatoꝵ pessimus. Est adhuc alia cā, & non minor: sed forte urgentior, ꝓꝓ quam non expedit: imò nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hęreticorū libris petere: ēt si illi sint ab errorum fæcibus repurgati. Nam ea, q̄ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quę suspēsum & nutantem teneret aīum, hæc (ut suprà lib. 1. c. 7. docuimus) satis esset ad hæreticū hoiem efficiendū. Ea, quæ ab hæretico hoīe dn̄r, aut scribuntur, semper opor-

tet esse homini christiano suspecta: quia à tali uiro dicta: nisi illorũ certam ueritatẽ iam aliunde cognouerit. Diogenes Laertius in lib. de uitis philosophorũ, cum de Aristotele disserit, refert illum cuidam interroganti, quam mercedem haberet mendax, sic rñdisse. Vt cum uera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur.n. & iuste, illum semper mentiri. Nam (ut regula iuris ait) semel malus semper præsumit̃ malus. Quam regulã de eodẽ gñe malitiæ intelligendã esse iurisperiti docent, & bene. Iniustum.n. esset, ut quia unus aliquis in crimine adulterij, aut alio quouis crimine deprehensus est, ob id solũ reliqua oĩa crimina de illo liceat suspicari. De illo tñ, qui in uno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine uersari, quousque de illius emendatione plene constiterit. Constat aũt hæreticum errasse, & uel semel mendacẽ fuisse, alioqui non esset hæreticus. Iuste igitur quisq; suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loqtur, aut scribit errare, & mentiri: nisi aliũde illorum ueritas plene constiterit. Quo fit, ut nunquã illi ob personæ suæ meritũ sit adhibenda firma fides: sed oĩa, q̃ aliunde nõ sunt probata, erũt semper suspecta ob id solum, quod sunt ab illo dicta. Et hoc mihi sensisse ui-
Ecc.34 detur Sapiẽs, cum dixit: A mendace qd uerum dicetur? Non q illum necessario mentiri, aut ueritatẽ dicere non posse, doceat: sed q semp est de mẽdacio suspectus, qui fuerit semel in mẽdacio deprehensus. Ob hanc cãm beatus Aug. in ep'a ad btũm Hieron. non permittit, ut ad sacras literas, uel minimũ admittat̃ mendacium: qm̃ illud solum (ut ait) reliquis oĩbus detraheret fidem, & authoritatẽ. Ex his oĩbus aperte, atq; euidenter colligit̃ nõ esse homini illi credendũ, quẽ constat errasse, & hæreticum esse: nisi q̃ loquitur, aut scribit aliorũ certiori testimonio sint cõprobata. Non est igit̃ æquum, ut scripturæ sacræ expositionẽ ab hæreticis petamus, cũ illi sint al's deprehensi eandẽ scripturam deprauasse, aut in alienum à fide catholica sensum illam detorsisse. Nullus cibum corpo-

reum(si tñ ullam suæ uitæ ille rõnem habet)ex illius manu sumere auderet, quem sciret, uel semel alicui uenenũ propinasse. Multo ergo iustius est, ut quisq; salutis et uitæ animæ suæ rõnem hr̃e uolens, doctrinam fidei ab hęreticis accipere reformidet, quos in confesso est pluries in suis scriptis uenenosa dogmata miscuisse. Vir ille euãgelicus, qui ob inopinatũ amici aduentũ panes accommodatos petebat solã uicini ianuã pulsat. A' solo xp̃iano panẽ ueræ doctrinę petere debemus. qñ xp̃ianus uir cuilibet alteri xp̃iano uicinus est, ambo intra unam eandemq; ciuitatẽ, nempe eccl'iam, cõmorantes. Ab hæreticis autem tanq; extraneis, q ab ecclesiæ incolatu recesserunt, nihil petendũ. Iniuriam certe faceret eccl'ię matri suæ catholicus filius eius, si panẽ doctrinæ peteret ab hęreticis, quos illa despectissimos hẽt, ꝓut ipsamet apud Iob de eisdem hæreticis loquens, ait: quorꝫ non dignabar patres ponere cũ canibus gregis mei. Quæ uerba interpretans beatus Greg. in Moralib⁹ ait: Quid est grex sanctæ eccl'ię: nisi ml'titudo fideliũ? Vel q alij h⁹ gregis canes uocant̃: nisi doctores sancti, q eorundẽ fideliũ custodes extiterunt? Qui dum ꝓ dño suo diurnis, nocturnisq; uigilijs clamauerant, magnos, ut ita dixerim, latratus p̃dicationis dederũt. De qbus eidẽ eccl'iæ ꝑ Psalmistã dicit̃: Lingua canũ tuorꝫ ex inimicis ab ipso. Nõnulli qppe ab idolorꝫ cultibus reuocati, facti sunt prædicatores dei. Et paucis interpositis subdit: patres uero hęreticorꝫ dicimus, eos uidelicet quos hæresiarchas uocamus, de quorꝫ peruersa p̃dicatione locutionis semine sequentes sunt pp'li in errore gñati. Sancta ergo eccl'ia cũ canibus gregis sui hęreticorꝫ patres ponere dedignat̃: quia inuctores errorũ dijudicãdo respuit, eosq; inter ueros patres numerare contẽnit. Qui & si quosdã nisi sunt a' gẽtilitatis errore reuocasse, quorũdã mores ad honesta agenda docuisse, pro eo tñ, qꝫ de dño recta nõ senserũt, eos cũ canibus gregis sui nõ ponit: qa cũ rectis p̃dicatoribus non ascribit. Hęc Greg. Et idẽ mihi uidet̃ sensisse ꝓpheta Eze

Luc. 11.

Iob. 30

Grego.

Ps. 67.

chiel, cum ex mādato dñi ad falsos ꝓphetas Israel loq-
Eze. 13 tur, sic dicēs: Væ ꝓphetis insipiētibus, q̄ sequunt̄ spiritū
suū, & nihil uident. Quæ uerba btūs Hier. declarās in cō
Hiero. mentarijs sup̱ Ezech. ꝓphetam, sic ait: Cū prophetaꝝ
nomen secūdum regulā scripturaꝝ bonis, malisq́; cōe
sit, in eo differūt, qđ boni ꝓphetę esse dñr sapiētes: mali
aūt stulti, & insipiētes. Quoꝝ alteꝝ refert̄ ad eccl'iasti-
cos uiros: alteꝝ ad oēs hęreticos, qui Dei spm̄ relinquē-
tes, sequūtur spm̄ suum: quia nequaquam diuino instin-
ctu: sed proprio corde uaticinant̄: unde & nihil uident.
Hæc Hier. Sed quare istis ꝓphetis insipiētibus, hoc est,
hæreticis, ꝓpheta dixerit Væ, uerba q̄ sequunt̄, aperte ex
primunt. Vident uana (inquit Ezech.) & diuinant mēda
cium, dicentes, ait dñs, cum dñs non miserit eos, & per-
seuerauerunt confirmare sermonem. Ecce cām p̱p̱ quā
dixerit hęreticis, Væ. Causa igitur cōminationis manife
stata, quid tandem cū illis deus agere decernat, ꝓpheta
exprimit, sic dicens: Propterea hęc dicit dñs deus: Quia
locuti estis uana, & uidistis mendacium: ideo ecce ego
ad uos, ait dñs deus. Et erit manus mea super ꝓphetas,
qui uident uana, & diuinãt mendacium. In cōcilio ppl'i
mei nō erunt, & in scriptura domus Israel non scribent̄,
nec in terram Israel ingredientur. Quæ uerba, licet btūs
Hieron. referat ad ultimum iudicij diem, in quo deus ex-
tra concilium ppl'i sui constituet hæreticos: nihil tñ ob-
stat, quinetiam de hac p̄nti uita intelligant̄, in qua hære-
tici iā sunt à concilio populi dei separati: quia sunt extra
eccl'iam, quæ sola est ppl's dei. Sed quia ꝓphetaꝝ uer-
ba obscuriora sunt, nec semp̱ iuxta literæ sup̱ficiem: sed
sæpe iuxta mysticum illoꝝ sensum sunt accipinda, qui
parum efficax esse solet ad doctrinę alicuius cōfirmatio
nem: iō aliud ex sapiente eccl'iastico apertissimū proferā
testimoniū, quod aptissime testetur: sacræ scripturæ ex-
Ecc. 34 positionē non esse ab hr̄ticis accipiēdam. Sine mēdacio
(inqt ille) cōsummabit̄ uerbū legis, & sapiētia in ore fi-
delis complanabit̄. Nihil certe potuit dici aptius ꝓ no-

stra, quam tuemur, snia. Si sapientia in ore fidelis complanabitur: ergo ab hęretico, qui non fidelis: sed infidelis est, non complanabitur: sed mille asperitatibus replebitur. Si uerbum legis cōsummabitur sine mendacio, necessario consequens est, ut uerbum legis non sit apud hęreticos consummatum, apud quos tam multa repeniuntur mendacia.

An liceat alicui, cum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere. *Cap.* XVII.

Non semper hęreticoꝶ libri (ut necessario faciendum esse in præcedenti capite docuimus) comburuntur: imò aliqñ, ꝑꝑ iudicum, ad quos spectat, negligentiam, aliqñ ꝑꝑ negociatoꝶ pessimam auaritiam, passim omni emere uolenti uenales exhibentur, ut quisquis uoluerit, eos legere possit. Ob hanc causam a multis catholicis uiris dubitatur, an quisquis uoluerit hęreticoꝶ libros legere, licite illud, & sine peccato facere possit. De hac re (ꝓut ego existimo) non pōt certa aliqua, & gñalis dari definitio: sed uarias oportet facere cōsyderationes, iuxta quas uaria oportet dare rñsa. Prius quidem consyderandum est, an sit aliqua superioris hominis potestatem ad hoc habētis prohibitio, qua sit omnibus interdictum libros hęreticoꝶ legere. Si talis est prohibitio lege statuta, q̄ omnibus sine ullo discrimine lectionem librorꝶ hęreticoꝶ interdicat, absque ulla dubitatione credo omnem illum peccare, qui in talibus libris lege prohibitis legerit. Inobedientia siquidem, qua pręcepta superioris implere recusat, illum apertissime reum peccati efficit. Qui uos spernit (ait Pręlatis, & superiorib9 Saluator noster) me spernit. Et iterꝶ: Super cathedram Moysi sederunt Scribę, & Pharisæi, quæcunque dixeriut uobis, facite. Cum dixit, quæcunque dixerint uobis, non absolute capiendum est: ut omnia, quæ illi pro libito suo subditis iniungere uoluerint, subditos ad omnia illa faciēda coactos esse, docuerit Christus. Sed dictio illa quæcunque, ad omnia, & sola illa referenda est, quę ad Cathedram,

Luc. 10
Mat. 23

in qua sedent, spectant. Omnia.n.spectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati subditis præceperint, subditi facere tenentur. At nihil pōt magis ad sacerdotalem cathedram pertinere, quàm subditos, ut in uera fide permaneant admonere, omnem erroris occasionem ab illis procul semouere: nihil ergo iustius subditis præcipere pōt Prælatus, quàm si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximum illis incommodum oriri possit. Nec aliquid interesse puto, an lex, qua cauetur hæreticorum libros legi, sit à ptāte ecclesiastica, an à potestate laica sancita: qm̄ huic etiam sicut illi obedire tenemur, Paulo ita docente, qui de omni potestate abs-
Ro.13. que ullo discrimine loquens ait: Omnis anima ptātibus sublimioribus subdita sit. Nō est.n.potestas: nisi à Deo. Quę autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui aūt resistunt, ipsi sibi damnatiouem acquirunt. Et paucis interpositis subdit: Ideoq; necessitate subditi estote, non solum ppirā: sed etiam pp conscientiam. Ex quibus Pauli uerbis bea-
S. Th. tus Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias: sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarum obseruationem. Et certe huic beati Thomæ sniæ fauere vr̄ Theophilactus, qui prædicta Pauli uerba interpretās, sic ait: Necesse est, ut subeas
Theop. iugum, ut non modo, uel Dei, uel Principum iram nil prorsus pericliteris, ut contumax, nec intolerabili afficiaris supplicio: sed etiam ne cōscientia carere appareas. Hęc ille. Hoc tamen non est usquequaque de omni lege intelligendum: sed oportet considerare legis materiam, hoc est, rem ipsam, circa quam ordinata est lex. Si res est leuis, & quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendum talis legis conditorem uelle per talem legem subditos suos ad culpam aliq; obligare, & si hoc forte uoluit, & per legem suam expressit, non credo illū
2.co.10 hoc facere posse. Nam (ut ait Paulus) non est data superioribus potestas in destructionem: sed in ædificationē.

Maxime autẽ esset aiarũ destructio, & periculosissimus illarũ laqueus: si pro leuissima quaqꝫ re possent superiores legem statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquam, uel pctm̃ præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquod cõmodum, aut incõmodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcunque illa sit, siue ecclesiastica, siue ciuilis, posse condere legem, quæ subditos illius trãsgressores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum locutũ fuisse cum dixit: Ideoqꝫ necessitate subditi estote, non solum pp iram: sed etiam pp conscientiam. At cum res sit magni momenti, lectio librorũ hęreticorũ, ex qua grauissimum (ut præcedenti capit. ostendimus) Christiana respublica potest suscipere dispendium, conuincitur inde, ut non solum Pontifices: sed etiam Reges, & quælibet aliæ ptãtes laicæ, possint concedere legem prohibentem lectionem librorũ hæreticorũ, cuius legis transgressores, letali sese obligent culpa. An aũt de hmõi hęreticorũ libris nõ legendis aliqua gñalis prohibitio, aut a' summo Pontifice, aut a' Cæsare sit lege statuta, mihi hucusque non constat. Quidam forte dicent talem ꝓhibitionem esse datam in cap. Fraternitatis. extra de hæreticis. ubi dicitur: Celestini, & Pelagij hæreticorũ capitula non esse recipienda: quia damnato authore necesse est, ut libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (ut ego censeo) quod ad præsens negocium spectet, dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, ut eius lectio sit prohibita. Hoc aũt uel ex eo cõuincitur, quod in cap. Excõicamus paragraph. credentes, eodem titulo, dicitur, ut instrumenta confecta a' tabellione, qui sit credens, aut receptator, aut defensor, aut fautor hæreticorũ cum authore damnato damnentur. Certum est Papam per talem damnationem instrumentorũ non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, ut nullum habeãt Ro. 13.

pro testimonio reddendo robur, nullumq́ in iudicio habeant uigorem. Ad eundem modum intelligendum est de hæreticorū libris, qui damnatis illorū authoribus statim dānati censentur. Damnati, inquam, non, ut à nemine legi possint: sed ut nemo illorū testimonio possit uti ad alicuius sniæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus suam possit stabilire sníam. Per illum igitur textū non probatur esse iure canonico prohibitam lectionem librorū hæreticorum: neque alium textum scio, q hanc aperte exprimat sníam. Et certe iustum esset, ut gñale aliquod in iure canonico statueretur decretum quo sub pœna excōicationis ipso facto incurrendæ, & sub alijs grauibus pœnis prohiberetur, ne alicuius publice damnati hæretici libros quis uendere, aut sine speciali Sedis apostolicæ, aut inquisitoris hęreticorum in illa patria, authoritatem hñtis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuersis prouincijs datas esse prohibitiones. In Hispania multos hæreticorum libros speciatim nominatos prohibuerunt inquisitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc rem adhibent inquisitionem, & mea opera aliqñ usi sunt ad perscrutandas uniuersitatis Salmanticēsis publicas bibliothecas. Et ob hāc causam inter alias, tam repurgata persistit ab hæreticis Hispania. Vbi talis prohibitio hr̄, nō dubito illum, qui absque licentia superioris, qui illā concedere posset, tales hæreticorum libros prohibitos legere tentauerit, mortalis peccati esse reum. Si aūt nulla talis adsit prohibitio, tunc oportet consyderare uarias ꝑsonarum qualitates, et conditiones: qm̄ iuxta illarum uarietatem uariæ sunt de hac re dandę censuræ. Sunt enim aliqui prorsus idiotæ, qui nihil ꝑter idioma illud, in quo scriptus est liber ab hæretico, sciunt, ut puta, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hispanum, aut Italicū, aut Germanicum. In quolibet.n. idiomate hæreses scribi pn̄t, & in quolibet istorum, q̄ modo enarrauimus, scriptas esse hr̄ses, experientia docente cognouimus. Sunt alij scio-

li, qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tñ adeo sapiunt, ut possint inter lepram, & lepram discernere, nesciunt separare speciosum a' uili, aut inter sctm̃, & prophanum ponere distantiam. De his omnibus talem profero, firmo, & indubitato aio censuram. Quicũque istoꝶ siue idiota, siue sciolus legerit ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab eccl'ia damnati, peccat mortaliter: nisi forte lectio sit tam parua, ut ex se nocere non possit: quia tunc pp imperfectionem materiæ excusabitur a' peccato. Hæc assertio, uel ex eo apertissime probatur esse uera: quia quilibet istorum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis & quidem grauissimi, quod est hæresis. Omnis autem, qui se exponit periculo peccati mortalis (ut omnium Theologoꝶ concors snía testatur) peccat mortaliter. Qui amat periculum (inquit Sapiens) peribit in illo. Ecle. 3 Et ipse supremus ueritatis magister aperte præcepit nobis, ut omnem peccati occasionem uitaremus, sic inquiens: Si oculus tuus dexter scandalizat te, Matt. 5 erue eum, et proijce abs te. Expedit. n. tibi, ut pereat unũ membroꝶ tuoꝶ, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam, & proijce abs te. Per quæ uerba, iuxta omnes sacros eoꝶ interpretes, Saluator noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse necessario uitandam: si à gehenna ignis uolumus liberari. Peccant ergo mortaliter illi, qui tam grauis peccati, ut est hæresis, manifestam accipiunt occasionem, legentes in libris hæreticorum, quos sciunt ab eccl'ia damnatos. Sed quia aliquis forte proteruus effronti temeritate negabit idiotã, aut sciolum talem, qualem supra diximus, exponere se periculo hæresis cum ex industria legit in libris hæreticoꝶ: ideo hoc urgentissimis rõnibus nunc probandum est. Primo quidem certum, et indubitatum est, peccare mortaliter illum, qui ex industtia conuersatur cum hominibus, quoꝶ mores nouit esse uitiosos, atque peruersos.

Quod non ob aliam causam euenit: nisi pp periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus conuersando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, periculo
Iob. 30. proximus. Rarus est, qui recte uiuens possit dicere: Frater fui draconũ, socius struthionum. Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardẽs euexit ad æthera uirtus, sunt qui inter sceleratos cõmorati, ipsi iusti, & innocẽtes ui-
Ecc. 13. xerint. Ideo Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui cõicauerit superbo induet superbiã. Ex mutua siquidem hominum inter se conuersatione, facillime alterutrum mores inter se commodantur. Vnde
Seneca Seneca Epistola nonagesima quinta ait: Minuta q̃dam (ut ait Phædon) aĩalia cũ mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum uis est, tumor indicat morsum, et in ipso tumore nullum uulnus apparet. Idem tibi in conuersatione Sapientium eueniet: non deprehendens quemadmodum, aut qñ tibi prosit, profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, q hr̃ ex conuersatione bonorum, idem prorsus, & sub eadem similitudine dicendũ est de incõmodo, quod oritur ex conuersatione malorũ, & multo melius: quia cum ꝓniores sint homines ad malũ, fortius alliciunt, & trahũt
Ps. 17. eos ad se mali, q̃ꝫ boni. Cum s͡cto (ait ꝓpheta Regius) sanctus eris, & cum peruerso peruteris. Quam potens sit bonorum, aut malorum cõuersatio, apertissimo Sau
1. re. 10 lis Regis exemplo demonstratur, qui ut Regum narrat historia) cum prophetis prophetabat, & cum iniquis insaniebat. Ob hanc causam beatus Thomas in Sc͡da Secundæ. q. 10. articu. 9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quorum subuersione iuste timeri põt prohibendos esse à Iudęorum, & aliorum infidelium cõmunione, præcipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, uel absq; necessitate eis cõmunicent. Si hominum conuersatio tam potens est, ut hominũ mores uertere possit ex bono in malũ, & à uirtute prosternere ad uitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio.

Quoniam cum librum aliquem legimus, tunc cum authore illius conuersamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos ostendit affectus, & sępe magis mouet lectorem per scripturam (ut capite proxime superiori diximus) quàm auditorem per uocem. Pręterea certissimum est libros pietate plenos multum posse prosicere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorum poterunt obesse legentibus pręsertim ijs, qui non tanta sciẽtia, & doctrina pollent, ut possint uenenum hęresis in illis sępissime latens agnoscere, & ab illo cauere. Tales sępe homines euadunt, quales sunt libri, quos legunt. Sũt alij homines docti in theologia, & in illa satis instructi, qui optime intelligunt sacros doctores, quos legunt, & horum etiam est uaria conditio. Sunt.n. aliqui natura sua nouarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhęserunt psistere sciunt: sed omni uento mobiliores, modo hac, modo illac debili impulsu uertunẽ. Nunc amant, & ad horam, quę prius amauerant, oderunt: uiri quidem (ut dr̃) nõ multarum horarum: sed uix unius horę. De his idem prorsus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi. Qm̃ isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hęresis, cum legunt libros hęreticorum. Nam sicut is, qui se tam fragilem agnouit, ut leuissima quaq; occasione oblata, non possit se ipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quotiescunq; alicui tali occasioni se ipsum spontanee offert: ita simili ratione, qui se tam leuem, atq; animo inconstantem expertus est, ut cuicunq;, uel mediocri persuasioni facillime cędat, aut nouis quęcunq; illa sint, semper delectẽ, & illis applaudat oportet, ut mortaliter etiam peccet, si libros hęreticorum legerit, à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenij leuitate poterit persuaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuiclef nunquam legisset, non in tot, támq; pestiferas hęreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aeneas Siluius lib. de Origine Bohemorum ca.35. q erat nouarum rerum amator, atq; ideo

libros Ioannis Vuiclef tanquam rē nouam in Bohemiā delatam, legēs, facillime bibit incautus uenenum omniū hęresum, quas Ioannes Vuiclef in suis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero, qui legens libros eiusdem Ioannis Hus, omnes illius libenter suscepit errores. Sunt rursum alij uiri docti scientes discernere inter bonum, & malum, qui sunt constantes, & firmi in fide: sed assiduis urgentur tentationibus circa infidelitatem, & continuis hęresum punctionibus nō sine magno, & graui illorum mœrore stimulantur. Hi si aliqua iusta causa cogente, aut nimis urgente libros hęreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles, & firmos in fide multis experimentis cognouerint, non est dicendum illos periculo hęresis se offerre, cū libros hęreticorum legunt: quia in Dn̄o confidentes, & non de suis uiribus pręsumentes, ut occurrenti necessitati subueniant, id faciunt. Vt gratia exēpli. Siquis uir doctus praesertim curam animarum, tenēs inter hęreticos, uel prope illos uersaretur, qui plebi suæ timens libros hæreticorꝝ legeret, ut eorꝝ simulatas cautelas deprehēderet: eorꝝ fallacibus argumentis rn̄deret, & sic plebem sibi cōmissam ab omni hæresi custodiret, hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alias pungeretur: non solum non peccabit: imo potius mereretur. Quia sic faciēs nō se offert periculo hæresis: sed necessitate urgente diuinæ se cōmēdat misericordiæ, de qua confidit, ꝙ ꝑꝑ plebem sibi cōmissam, pro qua solum libros tales legit, non permittet illum à libris hæreticorꝝ decipi. Si uero nulla iusta causa urgente: sed pro sola sua libidine libros hæreticorꝝ legerit, non credo esse liberꝝ à peccato mortali. Quia cū ipse sit alias plurimis infidelitatis tentationib9 stimulatus, legens hæreticorꝝ libros addet (ut dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atq; urgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur, quo fiet, ut necessario aliqn̄ uincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo hmōi homines admonet, sic inquiens: Qui stat, uideat, ne cadat

Sũt deniq; alij uiri docti abunde instructi in theologia, 1.c.10
& in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi,
& constantes in fide, nullis, aut debilissimis infidelitatis
tentationibus uexati. De his non dubito illos seclusa o-
mni superioris prohibitione, posse citra omne pc̃tm̃ li-
bros hæreticorꝵ legere. Etsi recta (ut decet) intentione
id fecerint, ut puta: quia uolunt illorꝵ hæreses oppugna-
re, aut illorꝵ fallacibus argumentis rñdere, non solũ nõ
peccabunt sic legentes: sed magnam pro hac re merce-
dem recipient. Hoc.n. facientes ponunt se pro muro do
mus Israel, & militant contra hostes Dei, & ecclesiæ
suę, quapp iustum est, ut stipendium sui laboris à Deo,
cui seruiunt, recipiant. Ideo concilium Carthaginense
quartum concedit Epis, ut hęreticorꝵ libros legere pos-
sint. Nam cap. 16. suorꝵ Decretorꝵ pręfatum concilium
hæc ait: Eps gentilium libros non legat, hæreticorꝵ au-
tem pro necessitate, & tpe. Hęc ibi. Gentilium libros ꝓ-
hibens, hęreticorꝵ libros cõcessit, & merito: quia lectio
librorꝵ hæreticorꝵ sæpe est necessaria, ut possint hęreti-
corꝵ astutiæ agnosci, & ideo Epis conceditur: quia curã
animarum illi hñt, & merito præsumendum est illos es-
se doctos, & in fide constantes. Nam ob similem cãm
btũs Thomas in Secũda Secundæ, q. 10. art. 9. de cõio-
ne cum Iudæis, & alijs infidelibus hñda loquens, hęc di-
cit. Si.n. aliqui fuerint firmi in fide, ita q ex cõione eorũ
cum infidelibus, cõuersio infidelium magis sperari pos- **S. Th.**
sit, quàm fidelium à fide auersio, non sunt prohibẽdi in-
fidelibus cõicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Pa
ganis, uel Iudæis, & maxime si necessitas urgeat. Hæc il
le. Si cõicatio cum Iudæis licet his, qui firmi sunt in fide,
qñ aliqua ex tali cõicatione speratur utilitas: eadem ẽt
ratione licebit illis legere libros hæreticorum qñ neces-
sitas urget, & utilitas speratur, præsertim si nulla adsit
superioris prohibitio, quæ id facere uetet. Hæc sñia etsi
manifesta sit cuicunque, uel mediocriter docto, ad illius
tamẽ maiorem confirmationem exemplum quoddam

grauissimum, dignum relatu hic inserere decreui: quod narrat Eusebius Cæsariensis. Is. n. de Dionysio Alexandrino disserens, postquam miris laudibus illius doctrinam, sanctitatem, & in tormentis pro Chr̃o constantiã lib. 6. historiæ ecclesiasticæ ad cœlum usq; extulerat, tãdem lib. 7. cap. 5. & 6. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Alexandrino refert. Sed & in tertio libro de baptismate (inquit Eusebius) quem scribit ad Philemonem p̃sbyteꝝ urbis Romæ, etiam hæc commemorat: Ego (inquit Dionysius) & tractatus hæreticoꝝ lego, & traditiones eoꝝ perscrutor, etiam si uidear ad horam uerbis illoꝝ pollui. Sed multum mihi confert hoc ip̃m, quòd ex ipsoꝝ uerbis arguere eos possum. Deniq; cum aliq̃s ex fratribus, & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione, tãquam cœni alicuius fœtore polluerer, uisio mihi quædam à Deo oñditur, quæ me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter ꝓloquẽs: Lege omnia quæcunq; in manus tuas uenerint: quia ꝓbare singula quæq;, & discernere potes: q̃nquidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum uisionem: quia & Ap̃licæ sñiæ concordabat, dicenti: Omnia probate, quæ bona sunt tenete. Hæc Dionysij Alexandrini uerba citat Eusebius loco præfato. In quibus uerbis admoneo lectorem, ut annotet cãm, ꝑp quam diuinum illud oraculum permisit Dionysio libros hæreticoꝝ legere. Quia (inquit) probare singula quæq;, & discernere potes. Ex quibus uerbis apertissime conuincit ueꝝ esse id, quod supra de idiotis, & sciolis hominibus diximus, eos nõ posse absq; peccato lectioni libroꝝ hæreticoꝝ insistere: quia probare singula quæque legerint & discernere non p̃nt. Si tñ fuerit semel data de hac re prohibitio, peccare censeo illum, qui hæreticoꝝ libros legerit quantum libet doctus ille sit, si absq; licẽtia id fecerit. Quisquis igitur Lutheranæ hæresis libros sine licẽtia Sedis apostolicæ legerit, peccabit mortaliter, eritq; eo ipso excõicatus: q̃m in Bulla cœnę Dñi à Paulo III.

Euseb. Cæsar. Dion. Alexã.

1. thes. 5

emanata excõmunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiusdem sectæ legerit sine licentia Sedis apostolicæ. Quę tñ excõicatio non extenditur ad illos, qui aliorum hæreticorum libros legerint: quoniã hi soli in Bulla exprimuntur.

De spiritualibus hæreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quę est priuatio sepulturæ. C. XVIII.

Hactenus de corporalibus pœnis, quæ iura hęreticis decernũt, disputauimus, illásq; iuste, & merito decretas esse probauimus: superest, ut de spiritualibus pœnis disseramus, & illas nihil minus, quàm corporales dignas hæreticis esse probemus. Peccauerunt quidem illi animo, perperam de fide catholica sentiendo, & corpore, contra illam scribendo, aut prædicando, aut alias qũolibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde iustum est ut corpore sil & anima puniantur, eo saltem modo, quo anima in hoc seculo puniri põt. Prima, quæ animam respicit pœna hæreticorum, est excõicatio, per quam, illi tanq iam oues infectæ, ab ouili ecclesiæ abiguntur, ne reliquas conuersatione sua inficiant oues, per quam etiam alijs catholicis interdicitur, hrẽ cum illis conuersationem aliquam, ne forte cum illis conuersatæ inficiantur ab illis. Hæc pœna describitur in cap. Excõmunicamus. primo, & secundo, extra de hæreticis. Hanc pœnam sustinet quícunq; hæreticus, eo ipso, ꝙ hæreticus est etiam si nunquã fuerit de hęresi à iudice aliquo damnatus: siue sit relapsus, siue tunc prima uice sit hæreticus factus, dũmodo suæ hæresi assentiat, ut hæreticus. i. ut pertinax quamuis postea resipiscat. Si tñ aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæresi assentiret, paratus suscipere, & tenere eam fidem, quam catholica tenet ecclesia, sicut non est hæreticus dicendus: ita nec excõmunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatę non feriunt excõmunicationis sententia omnes qui fuerint in aliquam hęresim lapsi: sed solos hęreticos. Quod etsi re ipsa sit clarissimum: ta-

men pp multos, qui trepidant timore ubi timor nõ est, non omittendum existimaui. Neq; omnes etiam hæretici sñiæ excõicationis subiacẽt: sed soli illi, qui hęresim, quam mente conceperunt, foris qũolibet manifestant, ut si aliquis esset tunc pñs, posset cognoscere illum in talem hęresim fuisse lapsum. Siquis (gratia exempli) apud semet ipm aliquam pertractaret hęresim: quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, uerbis explicaret: sicut facere solent hi, qui ppl'm publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (ut expeditiores postea sint in pronunciatione) prius apud semet ipsos soli loquunt̃, quæ publice coram pplo postea dicturi sunt: talis absq; ulla dubitatione censebit̃ excõicatus. Qm̃ hæresis illius iam est ex natura sua manifesta, & iudicio hoium obiecta, q̃uis ex defectu testium sit per accñs occulta. Qui autem hęresim mente concepit, & illam nunq; foris uerbo, aut signo aliquo ꝓdidit, talis non est excõicatus: imò nec illum eccl'ia potest excõicare. Qũo põt eccl'ia excõicare illum cuius pctm̃ pp qđ infligenda est excõicatio, agnoscere non põt? Necessarium quippe est, ut qui alium iuste punire debet, prius sciat optime crimẽ, pp qđ merito sit puniendus. Qui qđ
Pro. 12. nouit, loquitur (inquit Salomõ) index iustitię est. At Papa nec tota eccl'ia militãs põt agnoscere hęresim in corde hęretici latentem, quia solus Deus est cordium scru-
1. re. 16 tator. Deus. n. (ut dr̃ in lib. 1. Regum) intuetur cor, homines autem uident, quę foris patent. Ecclesia ergo, q̃ non potest hęresim in corde latentem agnoscere, non põt ẽt pp illam solam pœna excõicationis aliquem ferire. Et hanc sñiam confirmat, qđ dr̃ in cap. cogitationis pœnã. De pnĩa dist. 1. Cogitationis pœnam (inquit textus) nemo patiatur, & in cap. cogitatio. eadẽ distinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc est qđ cõis Theologoꝝ sñia dicit, ecclesiam non posse obligare ad actus interiores. Glossa tñ in clementina prima de hęreticis. paragr. Verum. docet oppositum, decepta ex quodam
dicto

dicto illius Clemẽtinę male ab ipsa Glossa intellecto. Illa siquidem clemẽtina ipso iure excõmunicat inquisitores hæreticoꝝ, qui odio, aut amore aliquid fecerint cõtra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiserint, qđ facere debuissent. Ex quo loco glossa illa deducit iã nullam esse causam dubitandi id, quod archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an uidelicet hæreticus occultus sit ipso iure excõmunicatus: qm̃ ex textu istius Clementinę (ut ait glossa) apertissime constat ecclãm posse punire actus animæ interiores, & inde clarissime cõuincitur hęreticum quẽlibet occultum esse ipso iure excõmunicatum. Et ut suam corroboret sentẽtiam multos hincinde citat ex iure textus, qui nec tantillum suo proposito fauent. Et (ut ingenue loquar) non bene illius Clementinę literam intellexit, nec bene illius sensum considerauit. Illa enim Clementina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (ut diximus) ecclesia habet forensem iurisdictionem: sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non. n. excõmunicat ibi Põtifex inquisitores, qui solum hñt odium, aut amorẽ: qm̃ propter solũ odium in corde latens non poterat aliquẽ excõmunicare, etiam si odium esset ardentissimum: sed excõmunicat ibi Pontifex inquisitores, qui ꝑ odiũ, aut amorem aliquid in iudicio inquisitionis contra rõnem fecerint. Quibus uerbis diligenter consideratis, constat apertissime, ibi uon puniri odiũ, aut amorem: sed puniri opus exterius, aut omissio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diuersa sunt odiũ, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedẽs. Prima illa dno sunt actus animæ inferiores: hoc autẽ est actus exterior. Prima illa, ecclesia non punit, nec punire potest. Nam apl's istoꝝ iudicium prohibet, sic inquiens: Nolite ante tp̃s iudicare quoadusque ueniat dñs, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Hoc autem ultimũ uidelicet opus exterius ab odio, aut amore ortum ecclesia iuste punire põt etiam si 1. co. 4

ob defectum testium sit occultum: qm̃ ex natura sua, mox ut ex latebris cordis prodierit, est manifestũ, aut saltem manifestabile. Omnes igitur textus, quos glossa citat, imponũt pœnam actibus exterioribus, & nullum in iure unquam reperiet decretũ, quod pœnã aliquam decernat alicui propter solum actum animæ interiorẽ, ut puta odium, aut amorẽ. Ex ista pœna excõicationis oritur alia, uelut riuus ex fonte, priuatio uidelicet ecclesiasticæ sepulturæ. Nullus.n.in excõicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, ut constat ex Clementina 1.de sepulturis. Sed nequis forte parũ eruditus de hac re dubitaret. Visum est ecclesiæ dignum esse, ut speciale de hac re conderetur decretum, quod oĩbus hęreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicunque. De hæreticis.lib.6. Et merito quidẽ sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare nõ licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Nõ.n.ob aliam causam corpora in locis sacris sepeliuntur (ut August. ait) nisi, ut qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti deum precentur. Et ob hanc causam (ut August. in lib. de cura pro mortuis agenda ait) sepulchra defunctorum dñr monumenta: quia monent uiuorꝫ mentes, ut defunctorꝫ recordentur. At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequẽs est, ut nec possit illis prodesse sepultura. Hãc pœnam sicut nunc eam declarauimus, hoc est, excõis sententiam ipso iure hæreticis inflictam aliqui nõ infimę sortis theologi tam iustã eam putant, ut non solum à iure humano: sed etiam à iure diuino illam hæreticis inflictam esse censeant. Nã Iodocus Clitoueus in assertione ueritatum definitarum in concilio Senonensi hãc tenet sñiam. Iacobus Latomus in assertione determinationis datæ ab uniuersitate Louaniensi cõtra Lutherꝫ, eidem sñiæ aperte subscribit. Ioãnes Echius in Enchiridio locorꝫ cõium contra Lutheranos, cap. de hæreticis cõburendis, idem uidet sentire. Hi omnes tres illustres theologi cõcorditer sentiunt pœnã

excōis, esse ex diuino iure hæreticis inflictam: tm̃ abest, ut illam iniustam esse putent. Neque absque causa, & sine ulla rōne: sed multis sacræ scripturæ testimoniis moti id asserunt. Paulus siquidem ad Titũ scribens ait: Hæreticum hoīem post unã, & secundam correptionẽ deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinqt, cum sit proprio iudicio cōdemnatus. Et btũs Ioã. in sua 2. Canonica epl'a inquit: Siquis uenit ad uos, & hãc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui. n. dicit illi aue: cōicat operibus eius malignis. Alij tñ theologi, & si fatentur iustã esse hanc excōis sñiam contra hæreticos à iure prolatam, negant tñ illam iuris diuini robur tenere: qm̃ (ut aiunt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes non dixerunt tale aliqd esse à deo mandatum, sicut al's Paulus cum simile aliqd pertractat, dicere solet. Præcipio (inquit ille) nō ego: sed dominus. Et iterꝝ: Non dñs: sed ego præcipio. At Paulus nō poterat (ut dicunt) sua ipsius authoritate talẽ excōis sententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsionem istam nullius esse momenti, aliquis conuincere putabit per id, quod Paulus Thessalonicẽsibus scribẽs ait: Denunciamus autẽ uobis fratres (inquit Paulus) in nomine dñi nostri Iesu xp̃i, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambnlante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Ecce Paulus interdicit conuersationem cum illis, qui non ambulant secundum traditionem, quã ab eo acceperunt, neque hoc nomine suo: sed nomine dñi nostri Iesu xp̃i se id præcipere dicit. Quæ uerba declarans Theophilactus ait: Sæpe alias diximus denunciationẽ, austeram quãdam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendã magis hanc faciens, inquit. Non. n. nos id ipsum iniungimus, sed xp̃s ipse. Hic nanque profatur, quę ipse ad uos loquor. Hęc Theophilactus. Quæ istarꝝ opinionum sit uerior, ego nolo definire, cum satis pro præsenti disputatione mihi sit, quòd hi, qui negant excōis pœnam esse iure diuino inflictam,

Tit. 3. 2. Ioan. 1. cor. 7 2. the. 3 Theop.

negare non poterunt esse iuri diuino admodum confor-
Mat.18 me, pertinaces hęreticos excōmunicare. Nam illum, qui fratrem semel & iterū admonentem de peccato cōtemnit, & ecclesiam insuper non uult audire, Christus saluator noster praecepit hn̄dum esse tāquam ethnicū, & publicanum. Quibus uerbis concordi oīum catholicorum snīa, Saluator noster, prælatis ecclesiæ dedit ptātem excōicandi illum, qui tertio admonitus negligit emendari. Idem.n. est dicere, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, ac si dixisset: nullam ꝓrsus cum eo habeto cōionem. Sicut.n. populo Israel fuit olim interdicta cum gētibus cōuersatio: ita etiam nūc pplō christiano interdicit Saluator, aut potestatem dedit prælatis interdicēdi cōicationem cū eo, qui ecclesiam audire contēnit, dicens: Sit tibi
Chrys. sicut ethnicus, & publicanus. Nam btūs Chrysost. hæc Matth. uerba interpretans, ait: Vide qualiter duplicibꝰ colligauit necessitatibus, & pœna, quæ hic est, scilicet proiectione ab ecclesia. Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cœlo. Hæc Chrysostomus. Vt autem sententiam prælati excommunicantis nullus contemnere auderet: sed firmam, & ratam esse, omnes censerent, addidit: Amen dico uobis, Quæcunque alligaueritis super terram, erūt ligata & in cœlis, & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Quæ uerba declarans beatus
Hiero Hierony. in commentarijs super Mattheum ait: Quia dixerat, si autem ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus, et publicanus, & poterat cōtemptoris fratris, hęc occulta esse responsio, uel tacita cogitatio, si me despicis, & ego te despicio: Si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis, potestatem tribuit apostolis, ut sciant, qui a talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sentētia roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus. Ex quibus uerbis apertissime constat, quàm rata sit, & à Deo confirmata excommunicatio, quæ fertur in

illum,qui sc̄do admonitus, eccl'iam postea audire contemnit. Quis aũt minus eccl'iam audit, quàm hęreticus, q suam sn̄iam definitioni totius eccl'iæ præponit, et ab ea fide, quam scit totam eccl'iam tenere, proprio iudicio recedit? Nullus ergo iustius põt iuxta diuina decreta excõicari, quàm hæreticus, qui propriæ innitens prudẽtiæ eccl'iam docentem, atq; admonentẽ audire contemnit. Et forte hoc ip̄m intellexerunt præfati illi tres doctissimi uiri dicentes, excõicationis pœnã iure diuino esse hæreticis illatam: quia iuri diuino innititur ius humanum, qđ illam hæreticis inflixit. Rursum, iustum esse hanc hæreticorum excõicationem, ostenditur per id, qđ dn̄s Deus olim pp'lo Israel p̄cipiens, ut deleret Iebusæum, Chananæum, & reliquas quinq; gn̄ationes, addidit: Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam ipsius sociabis filio tuo: quia seducet filium, tuum, ne sequatur me: & ut magis seruiat dĳs alienis. Attende, obsecro, causam, ꝑꝑ quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia seducet (inquit) filium tuum, ne sequatur me. Nónne simile periculũ est in conuersatione hr̄ticorum, quorum sermo (iuxta Pauli sn̄iam) ut cancer serpit. Propter eãdem igitur causam iustum est, ut sit oĩbus Xp̄ianis interdicta hæreticorũ conuersatio, ne fallacĳs suis seducant corda eorum, cum quibus conuersantur. Ideo Paulus ait: Quæ pars fideli cum infideli? Tam potẽs est hæc cã, ut ꝑꝑ illam solam censuerit Paulus uxorem fidelem coniunctam uiro infideli, qui non permittit illam in fide sua manere: sed quotidie sollicitat, & urget ad infidelitatem, posse à uiro suo separari. Sic.n.ait Paulus: Quod si infidelis discedit, discedat: nõ est.n.seruituti subiectus frater, aut soror in hmõi. In pace aũt uocauit nos Deus. Quæ uerba declarans Theophilactus in cõmentarĳs super ep'las Pauli ita ait: Hoc est, si uir infidelis uxori fideli iniungat, secum ut sentiat, & particeps suæ fiat ĩfidelitatis, dirimat potius matrimonium

Deut. 7
2. Ti. 2.
2. Co. 6
1. Co. 7
Theop.

mulier, & à uiro abſcedat. Satius.n. eſt connubium ipm
diſſoluere, q̃ pietatem, & Dei cultum amittere. Si tecũ
ille eo iurgatur, quòd ſuæ infidelitatis participare nil to-
leres, confeſtim ſecedito. Nõ.n.es hmõi ſeruituti ſubie-
cta, hoc eſt, nil cogeris uirum in rebus hmõi perpeti. Me
lius eſt enim ſecedere, quàm altercari. Neque enim di-
uinæ illud eſt uoluntatis, quippe qui nos in pace uoca-
rit. Itaque ſi litiget, & iurgijs urgeat, præbuit ille diuor-
tij cauſam. Hactenus Theophi. Deinde id, quod Deus
olim cum leproſo lege Moſayca fieri præcepit, manife-
ſtum eſt exemplar nobis propoſitum, ut illo bñ inſpe-
cto diſcamus inde quid in lege Euangelica circa hæreti-
1.co.10 cum fieri debeat. Oĩa.n. (ut ait Paulus) in figura contin-
gebãt illis. Inter multa alia, quę in lege Moſayca circa le
proſos neceſſario facienda, præcipiebañt, hoc unũ erat,
Leu.13 ut leproſus extra caſtra eijceretur. Omni tpe (inqt lex)
quo leproſus eſt, & immũdus, ſolus habitabit extra ca-
ſtra. Leproſus aũt illic deſcriptus manifeſtam tenet hæ
Luc.17 reticoꝝ figuram. Nam btũs Auguſtinus exponens Euã
Augu. gelium illud de decem leproſis ait: Quærendum eſt igit̃
quid ipſa lepra ſignificet. Non.n. ſanati: ſed mũdati dñr,
qui ea caruerunt. Coloris quippe uitium eſt, non ualetu-
dinis, aut integritatis ſenſuum, atque membroꝝ. Lepro
ſi ergo non abſurde intelliguntur, qui ſcientiam ueræ fi-
dei non habentes, uarias doctrinas profitentur erroris.
Nulla porro falſa doctrina eſt, quæ nõ aliqua uera inter
miſceat. Vera ergo falſis inordinate permiſta in una di-
ſputatione, uel narratione hominis, tãquam in unius cor
pis colore apparentia, ſignificant leprã, tanq̃ ueris, fal-
ſiſq; coloꝝ locis humana corpora uariantem, atq; ma-
culantem. Hæc Auguſtinus. Quibus uerbis ſubſcribit
Beda ſuper Lucã, & in homilia quadam ſuper illud Euã
gelium, quod iuxta uſum Romanæ eccleſiæ legitur in
miſſa Dñica 13. poſt Pentecoſtẽ. Sunt adhuc multa alia
in leproſo conſyderanda, ex quibus apertius colligi po-
teſt illum ueram hæretici figuram fuiſſe. Nam lepro-

ſus ſuo contactu alios inficiebat, & hæreticus ſua cōuer ſatione fidelibus nocet. Leproſi anhelitus noxius erat, & ob hanc cauſam os illius ueſte cōtectum eſſe iubeba tur. Et hæreticorũ ſermo, Paulo teſtante, uelut cancer ſer pit, & ob hanc cām prędicatio eſt illi interdicta. Qm̄ (ut ait Salomon) qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. Cum ergo leproſus, ne ſua cōuerſatione alijs nocere poſ ſit, extra caſtra, et oīum hominum conuerſationem eijci, ſit lege Moſayca præceptum, hoc exemplari, & ſub hu- ius figuræ uelamine nobis oñſum eſt, iuſtum eſſe: imò ne ceſſarium, ut hæreticus excōicetur, & ſic extra eccl'ię ca ſtra eijciatur, ne catholicis cōicans eis ſua cōicatione no cere ualeat. Accedit ad hæc, quod hrtici ſemper ſunt cō tentioſi, nec pacem, quam Deus uiuens, et moriens tam obnixe nobis cōmendauit, unquam amplecti uolūt: ſed nouorũ dogmatũ inuentores, aut fautores effecti, rixas, & cōtentiones perquirunt, & iurgia, & diſſidia intra ec- cl'iam ſuſcitant. Ideo iuſtum, & neceſſariũ eſt hęreticos ab eccl'iæ cōione eijcere, ut uel ſic pax reddatur eccl'iæ. Nam Salomon in prouerbijs ait: Eijce deriſorem, & exi bit cum eo iurgium. Quę uerba exponens Beda in com mentarijs ſuper Prouerbia ait: Eijce hæreticum, quem corrigere non potes, de eccl'ia: & cum illi prædicandi li bertatem abſtuleris, catholicæ paci auxilium præſtas. Hæc ille. Demum ſemper ab ipſis eccl'iæ primordijs ue- ri catholici fugerunt conſortia hæreticorũ, & ab eorũ cō uerſatione procul receſſerũt, nec colloquium ullum: niſi forte cā correctionis, cum illis hr̄e uoluerunt, adeo, ut do mum, in qua hæreticus eſſet, intrare noluiſſent. In cuius rei certiſſimum, et irrefragabile teſtimonium, unum ſolũ exemplum afferam, quod refert btūs Irenæus. Is. n. uerus Xp̄i martyr lib. 3. aduerſus hęreſes cap. 3. de Polycarpo Ep̄o, & martyre Ioannis Apl'i diſcipulo loquens, hęc ait: Et ſunt adhuc ēt nunc, qui audierunt ab ipſo, quod Ioan- nes apl's diſcipulus Dn̄i, apud Epheſum cum Balneas la uandi gr̄a fuiſſet ingreſſus, & uidiſſet ibi Cerinthum, exi

Marginal notes: 2. Ti. 2 (beside "Et hæreticorũ ſermo"); Pro. 16 (beside "pit, & ob hanc cām"); Pro. 22 (beside "Nam Salomon in prouerbijs"); Beda. (beside "mentarijs ſuper Prouerbia"); Irenæ. (beside "Ep̄o, & martyre Ioannis")

lucerit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneę ipsę corruant, in quibus Cerinthus lauatur ueritatis inimicus. Idem ēt ipse Polycarpus Marcioni aliqñ cũ occurrisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Rñdit: Agnosco primogenitum Sathanę. Tanta tunc Apl'i, atque eoꝝ discipuli in religione cautela utebãtur, ut ne uerbi quidem cõionem, cum aliquo eoꝝ: qui à ueritate deuiauerant, hr̄e paterentur. Sicut & Paulus dicit.
Tim. 3. Hęreticum hominem post unam correctionem deuita. Hęc Irenęus. Et eadem ferè uerba citantur sub nomine Bedę, in cap. omnis. 24. q. 1. Cum igitur tam multis, urgentissimisq; rõnibus ostenderimus iustam esse hęreticoꝝ excõicationem, opus est, ut quicunq; se fidelem catholicum esse, & existimari optat, uitet cõsortia, & colloqa cuiuscunq; manifeste hæretici, ne contrariũ faciens iustam alijs p̄beat suspicandi occasionem, se ēt eodẽ crimine hęresis esse infectum quo ille, cũ quo conuersatur.

An hæreticus possit post mortem excõicari. Cap. XIX.

Hominem mortuum non posse excõicari, cuicunque theologo, uel mediocriter sacram scripturam intelligenti, est apertissimum, qm̄ ptãs iurisdictionis, quę ad excõicandum aliquem est à Christo saluatore nr̄o prelatis ecclesię concessa, ad solos uiuos, & super terram existẽtes concessa est, non aũt mortuos, qui au supra terram, aut subtus terram locati sunt. Nam ptãtem hanc excõicandi incorrigibilem, aut contumacem (ut proxime pręcedenti cap. sacroꝝ doctoꝝ testimonio docuimus) Chr̄s
Mat. 18 saluator nr̄ concessit per hęc uerba, sic dicẽs: Si eccl'iam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Illa ãt uerba, ut ex ipsius Euangelij lr̄a facillime cõstat, ad eos solos referuntur, qui semel, & iteꝝ à fratre, & tertio à p̄lato correpti, emendari recusant tanquam cõtumaces, & rebelles. Ex quo Euangelij processu, theologi omnes concordi sn̄ia colligunt, nõ pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sn̄iam excõicationis: sed oportet esse annexam cõtumaciam, sine qua sn̄ia excõicationis ferri

non possiet. At mortuus cũ non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab eccl'ia nunquã post mortẽ poterit di ci cõtumax, aut rebellis, quo fit, ut nec excõicari possit post mortẽ. Forte quis dicet mortuũ non excõicari pp contumaciã, quam post mortem habuerit: quia hmõi ta lis illi contingere non põt: sed pp contumaciam, quam habuit ante mortẽ, quæ quia ipso uiuente non innotuit: sed post mortem, ideo mortuus excõicatur. Sed hoc fie ri non posse, uerba, quæ Xp̃s saluator nr̃ statim post prę cedentia, ad excõicationis cõfirmationem dixit, apertis sime conuincunt. Nã post illa uerba, sit tibi sicut ethni cus, & publicanus, statĩ subdidit: Quodcunq; solueris super terram, erit solutũ, & in cœlo, & quodcunq; liga ueris super terrã, erit ligatũ & in cœlo. Per quę uerba (ut proxime prę cedenti capitulo ex Hieronymi testimonio oñdimus) Saluator nr̃ ipsam excõicandi ptãtem eccl'iæ concessam, amplius declarauit, & ratam, & firmam es se oñdit. Siqs tñ in hac re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios possem ex sacris doctoribus ad huius rei testimoniũ afferre. Ne tñ nimia prolixitate in re tam clara grauem Lectorẽ, so los duos alios probatissimos testes, omniq; (ut dicitur) exceptione maiores proferam, qui per præfata Saluato ris nostri uerba conuincere nituntur ptãtem excõicandi datam esse eccl'iæ. Primus est Vrbanus Papa & martyr in ep̃la de cõi uita, & oblatione fidelium, qui postquam inhibuit ne eccl'iæ facultates caperentur in alios usus cõ uertendæ, & cuicunq; diripienti illas excõicationem mi natus est, ne talem excõicationem aliquis contemnere auderet, ipsam excõicandi ptãtem, p illa Saluatoris uer ba probat, quibus ait: Quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum, & in cœlo. Gelasius Papa in c. legatur. et in cap. Nec quisq;. per illa eadẽ uerba probat ptãtem ex cõmunicandi datam esse eccl'iæ. Illa aũt Saluatoris nr̃i uerba, de solis illis loquuntur, qui sunt super terram, hoc est, de illis, qui uitam in hoc mundo degunt, non aũt de

mortuis qui aut supra terrã, aut subtus terrã sunt. Solos ergo uiuos eccl'ia ligare, aut soluere põt, non autem mortuos. Et hanc sniam tuentur non solum theologi oẽs: sed ẽt iuris canonici periti. Aliqui tñ canonistæ ab hac lege excipiunt hr̃ticum hominem, qui licet defunctus huic seculo sit, pp criminis tñ grauitatẽ dñt illum posse ẽt post mortem excõicari. Nam Glossator Decretalium in c. si quis Eps. de hæret. in uerbo, post mortem, postq̃ ad suę sniæ confirmationẽ citauit c. sane. 24. q. 2. deinde sibi ipsi obijcit, & rñdet p hæc uerba. Contra, quia crimina morte extinguũtur. 23. d. quorundã. 24. q. 2. c. 1. & crimẽ cum pœna sit extinctum. C. si reus, uel accu. mor. fue. l. 2. Hoc tñ speciale est in crimine hæresis in criminis detestationem, ut post mortem possit accusari, & excõicari. Hæc glossator decretalium. Abbas in expositione præfati c. si quis Eps. eidem subscribit sniæ, dicens ẽt hoc esse speciale hęretico, ut post mortem possit excõicari. Sed re uera (ut ingenue loquar) misere errauit, uterq̃, qm̃ nec Pontificum in hac re ptãtem intellexit, nec uirtutẽ excõicationis considerauit, nec uerba Gratiani, & q̃ ille ex alijs authoribus ibidẽ citat, interius penetrauit. Post mortem qdem damnari põt aliquis de hæresi, hoc est, dari snia, quam declaretur illum fuisse hæreticum, & in hæresi c hoc scl'o decessisse: quia nulla pniæ signa ante mortem õndit. Non tñ cum damnatur hæreticus defunctus, tunc excõicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excõicatum, cum primo factus est hæreticus. Nam (ut præcedenti c. diximus) hęreticus ẽt ante iudicis declarationem, est ipso iure excõmunicatus. Qm̃ & si quis adeo occultus fuerit hr̃ticus, ut nunq̃ ad notitiã iudicis puenerit, si tñ hęresim suã exterius utcũq; pdiderit, et nõ in solo corde celauerit, nõ tñ pp hoc ab excõicatione liberabit, cũ talis excõicatio non ab hoie pẽdeat, ut uim suam hr̃e possit: sed sit ab ipso iure iflicta. Qui ergo post mortem de hæresi damnatur, non tunc excõicatur: sed declarat fuisse ante mortem excõicatus, & i excõmunicatione defunctus, ut

deinceps iam non pro illo sicut pro aliis, alicui orare liceat, & omnes intelligant illum, qui pro hæretico dãnatus est, non hr̃e partem in orõnibus, quas ecclesia facit pro defunctis. Neq; aliud dici posse, authoritate, & rõne urgentissima id conuincere uolo. Leo Papa in epl'a ad Rusticum Narbonensem Epm, quæ est. 60. in ordine epl'a. suarum, sic ait: De cõione priuatis, & ita defunctis horum causa iudicio Dei reseruanda est, in cuius manibus fuit, ut talium obitus non usq; ad cõionis remedium differretur. Nos autem quibus uiuentibus non cõicamus, mortuis cõicare nõ possumus. Hęc Leo pp, & hñr in uolumine Decretorum. 24. q. 2. De cõione. Ex quibus uerbis constat Leonis Papæ sñiam esse, neminem post mortẽ ab excõicatione, in qua decessit, posse post mortem absolui. Et inde deducitur, ut eodem modo nemo, qui sine excõicatione decessit, possit post mortẽ excõicari. Hæc aũt collectio probatur esse bona testimonio Vrbani Papæ in epl'a ad Guillimũdum Epm, qui ex illis beati Leonis uerbis eandem format consequentiam, sic inquiens: Inter cæteros quippe nr̃æ fidei pr̃es btũs Leo Papa doctor egregius. Quibus uiuis (inquit) non cõicamus, nec mortuis cõicare debemus. Constat ergo qbus uiuis (ut ex opposito loquamur) cõicamus, mortuis quoq; cõicare possumus. Hæc Vrbanus Papa, & hñr in cap. Sanè qđ super. 24. q. 2. Gelasius Papa in cap. legatur. eadem causa, & qõne, dicit apertissime nullum post mortẽ posse ab excõicatione in qua decessit, absolui, & in suæ sñię confirmationem adducit illa sæpe iam repetita uerba, quæ Saluator nr̃ dixit beato Petro. Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Quæ uerba doctissime annotans Gelasius ait: Super terram (inquit) nam in ligatione defunctum, nunq; dixit esse absoluendum. Hæc Gelasius. Ex quibus uerbis apertissime constat Gelasium Papam hac rõne moueri, ut dicat defunctum non posse ligari, aut absolui: quia uidelicet non

Leo pp primus

Vrb. pp

mat. 16

Gel. pp

est super terram. Hæc aũt ratio æque urget circa hæreticum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: qm̃ hæreticus defunctus non magis est super terram, q̃ cæteri mortui. Cum ergo eadem ratio sit circa hæreticum defunctum, quę circa alios mortuos, oportet, ut eadem lege iudicentur hæretici defuncti, qua circa excõicationem alij defuncti iudicantur. Qm̃ aut ratio illa à Gelasio data non bñ de alijs defunctis probat, q solui, aut ligari non pñt, aut etiam de hæretico sicut de alijs concludit.
Eccl. 11 Præterea Salomon ait: Si ceciderit lignum ad Austrũ, aut ad Aquilonem, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dr̃ (ut Hieronym. ibidem interpretatur) qñ homo moritur. Sed in quocunq; loco ceciderit, ibi erit: quia sicut eum mors occupauit, ita post modum reperiet. Ex qua Salomonis sñia conuincitur, ut qui non est in morte excõicatus, nec possit etiam post mortem excõicari. Hanc nr̃am argumentationem confirmat id, qđ Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquã. 24. q. 2. ubi disserens de mortuo an possit ab excõicatione absolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterũ de eo, qui in diuino iudicio est constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus inuenit. Hæc Gelas. Quæ uerba cũ illis, quæ ex Salomone citauimus, manifestissime consonant. Rursum eodem modo põt Papa aut quiuis alius Eps̃ hæreticũ defunctum excõicare, sicut põt iniuste de hæresi damnatum absoluere, ꝑut definitum est in actione prima quintæ synodi, quam Gratianus citat in cap. sane qđ fertur. 24. q. 2. At cum absoluit illum, qui iniuste de hæresi damnatus fuerat, non absoluit ab excõicatione: quia constat nullam fuisse, neq; in illam incidisse: sed solum declarat illum non fuisse excõicatum: ergo cum post mortem dãnat hæreticum, aut excõicat, solum declarat illum fuisse hæreticum, & ꝑp hæresim fuisse excõicatum, ac proinde non esse pro illo deinceps orandum. Deinde quod dicũt hoc esse speciale hæreticis, ut

pp criminis grauitatem possint post mortem excõicari, apertissime oñdit eos ignorare, ad quos se extendit ptãs excõicandi ecclesiæ concessa. Nam si hoc bñ introspexissent, nunquã hoc dixissent. Quis unquam diceret prætorem alicuius ciuitatis posse punire maleficos in alia ciuitate cõmorantes, in qua nullam prorsus habet iurisdictionem, etiam si illi grauissime peccarent? Aperta quidem est rl'a iuris in.6. quæ talem sñiam, & punitionẽ damnat & irritat. Sñia (inquit rl'a) non à suo iudice lata, nulla est. Si tñ Rex pp criminis grauitatem, qđ in alia cõmittitur ciuitate, nouam quandam prætori alterius ciuitatis concederet ptãtem, ut maleficos, sceleratissimosq; homines, quos in ciuitate suæ iurisdictioni alias nõ subiecta, nouerit, punire possit, tunc noua illi concessa ptãte poterit in illos sñiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorsus efficere ualebat. Ptãs excõicandi, quam ex Euangelio didicimus eccl'ię datam esse ad solos uiuos se extendit, ut clarissime constat ex uerbis Euangelij, & ex interpretationibus sacrorũ doctorũ, quos supra citauimus. Si ergo aliquis Eps mortuum excõicare tentauerit, in eum, qui sibi subditus non est, sñiam dicet, fietq; necessario, ut sñia illa: quia non à suo iudice lata, iuxta rl'am iuris, sit nulla cẽsenda. Si Deus ultra illam gñalem ptãtem supra uiuos datam, specialem aliq; aliam concessit ecclesiæ ptãtem, ut hæreticos pp grauissimum hæresis uitium, possit etiam post mortem excõicare, tunc cedam. Cum tñ nullam possint specialem aliam, & latiorẽ ptãtem oñdere supra hæreticos fuisse à Deo concessam, nescio qua fronte dicere audent, hoc esse speciale in hæretico, ut pp criminis grauitatem possit post mortem excõicari. Est.n. speciale aliquid in crimine illo, per quod reliqua uitia superat in malitia: sed non est speciale aliquid in ptãte excõicandi à Xp̃o eccl'ię concessa, ita ut latiorem supra hęreticos, quàm supra alios illi concesserit ptãtem. Hanc aũt ptãtem oportebat illos magis, q̃ criminis grauitatem inspicere, ut recte de hac qõne defini-

re potuissent: qm̄ excōicatio ipsa, ut firma sit, magis ex ptāte sibi collata, q̄ ex criminis grauitate pēdet. His igr̄ urgentissimis rōnibus motus, dico hęreticum hominem posse damnari post mortem, hoc est, per sn̄iam declarari fuisse hæreticum, & in hæresi usq; ad mortem perseuerasse, et per consequens fuisse in excōicatione defunctū, nego tn̄ illum post mortem posse tunc primo excōicari, cum per mortem, sit iam extra hominū iudicium constitutus. Neq; aliud dicit Gratian⁹ in 24.q.2.par.2.qm̄ illic dicit hominem posse de crimine hæreseos accusari, & damnari post mortem, quod & nos fatemur, nunq; autem dicit illum, aut aliquem alium post mortem posse excōicari. si quæras cur possit quis post mortem de hæresi damnari, non autem excōicari, rn̄deo hanc esse cām, q sn̄ia damnans hæreticum mortuum, est uelut declaratoria operꝝ præteritoꝝ, declarans illum hanc aut illam hæresim pertinaci animo fuisse amplexatum, & per consequens fuisse eo ipso excōicatum: quod (ut clarissime constat) etiam post mortem fieri potest. Excōicatio uero non tam est sn̄ia, q̄ sn̄iæ executio. Sicut.n. aliud est furem suspendio dignum censere, & aliud furem suspendere, ita etiam aliud est decernere aliquem esse excōicatione dignum, aut illum iam fuisse excōicatum, & longe aliud est illum actu excōicare: Primus quidem dr̄ sn̄ia: scd̄s uero non est sn̄ia: sed executio sn̄iæ iampridē latæ. Esto, excōicatio sn̄ia dicenda sit: non tn̄ solum illa erit præteriti operis declaratoria: sed pn̄tis pœnę inflictiua. Per excōicationem siquidem non solum declaratur illum cui infertur excōicatio, aliquod letale crimen cōmisisse, pp quod solum inferenda est excōicatio: sed ultra hoc infligitur pœna, qua excluditur excōicatus à participatione, & cōicatione fidelium. Hæc autem pœna non potest infligi defunctis, cum sint iam extra humanū iudicium constituti. Cum autem quis de hæresi damnatur, & hæreticus iudicatur, nulla illi spūalis infligit̄ pœna: sed solum de opere iam olim dum uiueret, facto, de-

claratoria quædam profertur snia, quæ declarat illum fuisse hæreticum, & in hæresim fuisse defunctum. Quæ snia non parui est momenti, nec frustra & inutiliter dat: sed ad multa, q̃ inde iure facienda occurrunt, ualde conducit: ad omnes. s. pœnas corporales, quæ corpus hæretici contingere pñt: qm̃ hoc, & quę illud contingunt, in terra sunt, & hominum ptãti subiecta. Primo quidem ualet ad confiscationem bonorum ipsius hæretici faciendam. Nam bona illius, qui uiuens in hæresi latuit, si post mortem constat illum fuisse hæreticum, eo ipso sunt cõfiscata, ut decernitur in cap. Accusatus. paragr. in eo. De hæreticis. lib. 6. Valet etiam talis snia, ad filiorum infamiã alijs innotescendam. Erant quidem filij parentis hæretici (ut supra docuimus) ipso iure infames: sed quia paternum crimen unde ad filios infamia deriuatur, latebat: nõ alijs erat ignota filiorum infamia. Vt autem defunctus damnatur de hæresi, eo ipso omnibus hanc damnationem scientibus, filiorum infamia innotescit. Deinde damnatio hæretici defuncti hoc tertium efficit, manifestare uidelicet alijs corpus illius indignum esse eccl'iastica sepultura, in qua reconditum est. Nam (ut præcedenti cap. oñdimus) hæreticus à iure priuatur eccl'iastica sepultura. Quo fit, ut postquam de illius hæresi post mortem constiterit, corpus illius si ab alijs fidelium corporib⁹ possit discerni, sit ab ipsa sepultura tanq̃ à re iniuste possessa separandum, & extra eccl'iam eijciendum. Sic. n. conciliũ Constantiense de corpore Ioannis Vuiclef hæretici iam tunc defuncti, censuit esse faciendum. Nam sess. 8. postquam idem concilium declarauit illum fuisse hæreticũ, nec unquam de illius pnia constitisse, hæc addit uerba: Decernitq́ue, & ordinat hęc sancta synodus, corpus eius, & ossa (si ab alijs fidelium corporibus discerni pñt) exhumari, & procul ab ecclesiæ sepultura iactari, sc̃dm canonicas, & legitimas sanctiones. Hæc concilium. Demum ualet hæc snia, qua aliquis post mortem de hęresi damnatur, ut oẽs, uel ex eo intelligant nefas esse, & im- *Cõciliũ Cõstãt.*

pium pro illo, tãqnam ꝑ hoie excõicato, & in excõicatione defuncto Deum orare. Ad hæc omnia ualet sñia, qua aliquis post mortem damnatur de hæresi: non tñ ualet ad excõmunicationem illi inferendam.

Respondetur obiectionibus, quæ pro Abbatis, & Glossæ opinione afferri possunt. Cap. XX.

Hic tñ fortasse aliquis Abbatis, aut Glossę in hac parte pronus mihi obijciet, hęreticos multos post mortem fuisse ab ecclesia anathematizatos. Nam conciliũ Constantiense sess. 8. anathematizauit Ioannem Vuiclefiam tunc defunctũ. Et in quinta synodo actione prima, anathematizati sunt Dioscorus, & Eutyches, & alij multi hæretici, qui iandiu ante annos multos fuerant mortui. In sexta synodo actione ultima, anathematizati sunt Theodorus Faranita, Sergi9, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alij hæretici, qui omnes iam erant mortui. Et in cap. siquis Eps, extra de hæreticis, præcipitur, ut anathema dicatur post mortem Epo, qui hæredes instituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem post mortem posse aliquem anathematizari, non tñ excõicari. Non sunt. n. idem prorsus anathematizare, et excõicare, aut anathema, & excõicatio. Hoc autem ita esse, uel ex eo constare põt ꝙ multi sunt, qui hæreses & hæreticos anathematizãt, qui nullam prorsus hñt excõicandi ptãtem. Nam omnis, qui hæresim, quam prius tenebat, deserit, cum ad ecclesię cõionem recipitur (ut supra docuimus) cogitur prius abiurare, & anathematizare hæsim, qua maculatus fuerat: sicut patet in cap. Ego Berengarius. qđ hr̃, de consecratione. dist. 2. Non tñ omnis talis hæreticus resipiscens, ptãtem excõicandi hẽt. Præterea sæpe ecclesia in suis sententijs, post uerbũ excõicationis addit uerbum anathematis, dicens: Excõicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excõicamus. primo, & secundo, extra de hęreticis. Et in cap. cum non ab homine. extra de Iudicijs. Primo ꝑcipi᷑, ut clericus incorrigibilis excõicet̃, ac deinde, ut anathema-

tis

tis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertissime cõstat non esse idem prorsus excõicatio, & anathema. sed aliquid addere anathema supra excõicationem, præsertim quod perpetuo, ubi ista duo coniunguntur, uerbum anathematis semper ponitur post uerbũ excõicationis, & nunquam ante illud collocatur. Rursum cum Petrus in atrio Principis sacerdotum se calefaceret, & tertio negaret se Christi discipulum esse, dicit Marcus Euangelista de illo, q̃ cœpit anathematizare, & iurare: quia nescio hominem istum. Certum autem est, Petrum tũc nullum excõicasse, quamuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius constat, aliquod esse discrimen inter has duas uoces, anathematizare, & excõmunicare. Oportet igitur harũ uocum signationes explicare: q̃m inde tota huius q̃onis summa pendet, & ex illarũ ignorantia multi occasionem erroris sumpserunt, putantes eandem prorsus utriusq; uocis signationem, cum tñ sit ualde diuersa. Anathema Græca uox est, & significat donaria, quæ Deo, aut sanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia suspenduntur. Et iuxta hanc nudam uocis significationem, sæpissime in sacris literis præsertim in ueteri testamento reperitur. Nam (ut alia omittam) illud est manifestissimum, quod in libro Iosue de expugnatione ciuitatis Iericho legitur, ubi hæc habent: Cumq; septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel. Vociferamini: tradidit .n. uobis Dñs ciuitatem: sitq; ciuitas hæc anathema: et omnia, quæ in ea sunt, Dño. Ciuitatem, & omnia, quæ i illa erant, præcepit esse anathema Dño: quia omnia, q̃ in illa erant, uolebat Dño seruari, & illi in sacrificium offerri: ita ut ex illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. Cum aũt de spolijs ciuitatis tulisset ac sibi seruasset Acham filius Charmi, iratus est Dñs, & dixit filijs Israel: Anathema in medio tui Israel: non poteris stare coràm hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere, Anathema uocauit hoc loco spolia, q̃ sibi

mat.14 *Iosue.6*

seruauerat Acham filius Charmi: qm̄ illa ad hoc destinata erant, ut Deo dicarentur. Sicut autem nefas est cõtingere ea, quæ Deo sunt oblata, ita etiam nefas est conuersari cum his, qui ab ecclesia per excõicationem sunt præcisi. Et ob hanc causam similitudine per contrarium ducta is, qui excommunicatus est, uocatur anathema.
Gala. 1 Sic accepit Paulus, cum in epl'a ad Galatas ait: Siquis uobis Euangelizauerit, præter id, quod accepistis, anathema sit, hoc est, excõicatus, & à Deo separatus. Hæc omnia testimonio bti Chrysostomi comprobãtur, qui
Chrys. homilia sextadecima super epistolam ad Romanos ita inquit: Quemadmodum anathema, donumq; id, quod Deo oblatum dedicatur, nemo est, qui temere manibus contingere audeat, neq; ad id propius accedere: sic & eum, qui ab ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, ac tanquam longissime abducens, hoc nomine à cõtrario. s. appellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo, ut separentur, ac pedem referant. Anathemati. n. honoris grã appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab ecclesia abscisus erat, ex opposito omnes õnia separabantur. Quapp separatio quidem tum hæc, tum illa: ex æquo à uulgo alienatio erat. Separationis uero modus non unus: sed illi contrarius. Ab illo enim abstinebant, tanq; Deo dicato: ab hoc aũt decedebãt, tanquam à Deo alienato, & ab ecclesia absciso. Hactenus Chrysostomus. Et eadem post illũ dicit Theophi-
Rom. 9 lactus interpretãs illud Pauli ex epistola ad Romanos. Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et hoc idem asserit quinta synodus, cuius testimonium citatur à Gratiano in cap. Certum. 24. q. 3. in quo hæc hñr uerba. Nihil. n. aliud significat anathema. nisi à Deo separationem. Quod intelligendum est, secundum illam significationem, scd̃m quam anathema applicatur excõicationi, & de illa sola loquebatur quinta synodus, ut patet ex literę circunstantijs, quæ semper solent uerum, & germanum literę sensum aperire. Alias qui-

dem,iuxta plenariam illius uocis significationẽ, multo plura significat quã separationẽ à Deo, prout apte constat ex testimonijs sacræ scripturæ & sanctorꝶ uirorꝶ, q̃ supra citauimns. Iuxta hũc modũ accipitur anathema, quoties in conciliorꝶ definitionibus aut Pontificũ decretis dicitur. Siqs hoc, aut illud dixerit, aut fecerit, anathema sit: hoc est maledictus, & ab ecclesię consortio alienus. Nam anathematis uox, ut per siĩitudinem ad excõicationem applicatur, non solã minorem excõicationẽ exprimit, sed ẽt maiorem, per quam excõicatus ab ecclesia abscindiť atque separať. Sic. n. docetur expresse in capite. Engertrudam 3. q. 4. Ab hoc noĩe, anathema, deriuatur uerbũ anathematizo, quod sigñat maledicere, detestari, deuouere. In cuius rei testimonium (ut prophanos omittã authores) solum beatũ Aug. profero, q in q̃stionibus sup librum Numerorꝶ qõ. 41. hæc ait: Hinc dictum est anathema quod detestabile aliqd, & abominabile uideať. Vt. n. nihil inde uictor in usus suos auferret, sed totum in pœnam luendam uoueret, hoc erat anathemare, quod uulgo dicitur deuotare. Origo aũt huius uerbi est in Græca lingua, ab his rebus, q̃ uotę & ꝓsolutę, hoc ẽ, ꝓmissæ & redditę, sursum ponebanť in tẽplis: à uocibus grecis, ἄνω τιθέναι: hoc est, sursum ponere, uel fingẽdo uel suspendẽdo. Hæc Aug. Anathema ergo iuxta Augustinum, est idem quod abominabile & detestabile. Anathematizare aũt uel (ut ille ait) anathemare, est abominari, maledicere, detestari. Et iuxta hanc significationem capiť hęc uox, anathema, apud Marcum euãgelistã loco superius citato, cum dixit, q; Petrus cœpit anathematizare & iurare: quia nõ noui hoĩem istũ. Iurauit. n. tunc Petrus iurõ per execrationẽ, quod (ut August. super psal. 7. docet) est oĩum grauissimum iurm. Iurans Petrus maledicebat sibi ipsi, & maledictiones imprecabatur, ut maior suo iurõ adhiberet fides: ac si dixisset: Maledictus ego sim a' deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa super me ueniat, si noui ho-

Aug. (margin, beside "q̃stionibus sup librum Numerorꝶ")

mar. 14. (margin, beside "cœpit anathematizare")

minem istum. Hoc certe est iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud simile credendum est Petrum negantem dixisse, pp quod dictus est anathematizare & iurare. Nam iurans nō alium, sed se ipsum anathematizauit. Ex qbus oībus iam apertissime cōstat, aliquam esse drīam inter anathematizare, & excōicare, eam.s.q est inter maledicere aut detestari, & excōicare. Habent .n. illa duo talem ordinē inter se ipsa, quod nec semp ab inuicem sepantur, nec semp se necessario consequuntur, ut eidē semper cōueniant. Nam quāuis idē possit excōicari & anathematizari, non tñ consequens est ut omnis quem anathematizamus aut maledicimus, sit eo ipso excōicatus: neque ecōtrario cōsequens est, ut oīs excōicatus, sit eo ipso anathematizatus, aut maledictus. Et pp hanc cām ecclesia postquam aliquē publice & noīatim excōicauit, anathematizare cōsueuit. Tunc anathematizat, qñ maledictionis uerba & impcationes quasdam cōtra excōicatum profert, ut puta dicēdo psalmū 108. maledictionibus plenum, qui in aliquibus ecclesiis tunc legi solet. In aliijs ecclesiis qdam ceremoniæ horroris plenæ, post datā excōicationem, fieri solent. Candelæ accensæ, aqua desuper infusa, coram ppl'o a sacerdote extinguūtur, qui tunc hæc dicit uerba. Sicut hęc candela extinguitur in hac aqua, ita anima huius excōicati pereat in inferno. Deinde in signum tristitiæ pro aīa sic pereunte, signū crucis eleuatū uelamine nigro tegit. Cū hæc aut alia siſ'ia ecclesia contra excōicatum facit, tunc illū anathematizat. Et hoc aut aliud siſ'e quidquā fieri præcipit Pontifex cū clerico incorrigibili, quem in cap. Cum ab homine, extra de iudicijs, supra citato postquā excōicatus fuerit, pcipit si emēdari noluerit anathematis mucrone feriri. Ex quibus oībus apertissime constat, in conciliorꝝ aut Pontificum decretis non frustra & sine causa post uerbum excōicationis, additum esse uerbum anathematis. Nam post excōmunicationem ad maiorē horrorem & metū alijs incutiendū, placuit superadde-

re maledictionem, q̃ anathematis nomine significatur. Vnde patet misere errasse Syluestrum de Prierio, q in sua summa, titulo excõicatio primo qõne ultima, dicit idẽ prorsus esse anathema, & maiorem excõicationem, & diem anathematizare & excõicare maiori excõmunicatione. Ad cuius sñiæ persuasionem profert illud cap. Engertrudam. 3. q. 4. Sed re uera (ut ingenue loquar) ille nõ intellexit textum: qm̃ si bñ intellexisset, nouisset optime nihil prorsus illius fauere sñiæ. Nam textus ille dicit quòd anathema maiorem explicat excõicationem: qđ intelligendum est, qñ iuxta illam significationem capit, iuxta quam applicatur excõicationi. Nunquam tñ textus ille dicit quòd anathema non significet aliud quam excõmunicationem, aut quod anathematizare non significet aliud, quàm excõicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema significare excõmunicationem maiorem, sic intelligendum est, ꝙ maledictio q̃ anathematis uoce significatur, non datur nisi maiore excõicatione p̃cedente. Itaq; anathema maiorem significat excõicationem, quia cum anathema dicitur, datur intelligi maiorem iam præcessisse excõicationem, postquam solam dici solet anathema. i. maledictio. Omitto quàm bellam illius uocis anathema, Syluester reddat etymologiam. Non quidem miror ꝙ hęc ille ignorauerit, sed miror ualde quòd tanta cum authoritate docere non sit ueritus q̃ prorsus ignorabat. Et certe ista aduersus illũ nõ dixissẽ, si ille cũ aliĵs fuisset uel parꝝ modestus. Nam Angelum de Clauasio authorem summæ angelicæ, uirꝝ quidem, p̃ter doctrinam quam habuit non modicam, multis miraculis clarissimum, sæpe iniuriose tractat: cum tñ multa frequenter nec uno mutato uerbo, ab illo furatus sit: ꝓut facile poterit illius tam multa furta deprehendere, quisquis illius summam cum angelica summa conferre uoluerit, quamuis ille ad hoc laborasse vr̃, ut furta occultaret, quia quæ Angelus sub una dictione posuerat, ille in aliam dictionem transferre curauit, ne forte qui utranq;

summam in eadem materia legeret, furtum deprehēdere posset. Fieri igitur oportuit cum Syluestro, ut cum ille toties male locutus fuerit, male etiam aliqñ audiret.. Fatemur itaque defunctos non solum hæreticos sed etiam catholicos posse à uiuentibus anathematizari, non tñ excōicari. Nam sæpenumero uidemus, ut filij uiuētes parētibus suis defunctis maledicant, & illos detestentur, & abominent, male illis imprecantes, q̄a forte parētes dū uiuerent, fuerunt suaꝝ reꝝ prodigi, aut quia male cū illis hæreditatem diuiserunt, aut ꝑꝑ aliam similem cām. Quo sic eueniente, filij parentes suos defunctos anathematizant, non tñ perinde eos excōicant, quia non omnes id facere pñt, cum excōmunicare sit actus ptātis & iurisdictionis, quam non oēs hr̄e, apertissime constat. Ecclesia tñ non consueuit anathematizare, hoc est, maledicere, nisi illum qui prius excōicatus fuisset. Quamuis igitur anathematis uoce (ut diximus) ecclesia aliqñ utatur pro excōicatione, non tñ hoc semper facit. Concilium ergo Constantiense anathematizauit Ioannem Vuiclef defunctum: quinta synodus plurimos hæresiarchas iam mortuos anathematizauit: sexta synodus anathematizauit alios multos hæreticos, hoc est, maledixit illis, & imprecationes in illos dixit, non tñ illos excōicauit. Neque unquam Concilium in suis definitionibus, aut Pontifex in suis decretis, usus est uerbo excōicationis contra illos hęreticos, sed solo uerbo anathematis. Intelligebāt siquidem optime tam concilia quàm Summi Pōtifices, se iam super illos ptātem aut iurisdictionem non hr̄e: & sciebant non paruum esse discrimen inter anathema & excōicationem. Illud ēt quod ex concilio Africano citatur in cap. Siquis Ep̄s, extra de hæreticis, ad eundem modum est interpretandum, ita ut ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excōicatione. Nam si pro ex communicatione poneret, dixisset, sit anathema hoc est sit excōicatus, & nō dixisset, dicatur illi anathema, Qm̄ tale genus locutionis inusitatum est in ecclesia, ut pro

eo quod est excõicare, ponatur, dicere alicui excõicatio nem. Iubet igitur concilium, ut Epõ qui hæredes instituerit hæreticos aut paganos, dicat anathema, hoc est, maledicatur ab omnibus, omnes illi imprecentur, omnesq; illum maledictum appellent. Esto etiam, illic anathema pro excommunicatione ponatur, nihil tñ nostræ obuiabit sñiæ: qm (ut ex ipso uerbor contextu conuincitur) sñia illa quæ illic contra talem Epm profertur, est solum declaratoria pœnæ iam olim illatæ, & non executio nouæ excõicationis. Si dixisset concilium, sit anathema, uideretur sensisse tunc primum post mortem, excõmunicationem esse inferendam, quia præcipiẽs esse anathema aperte innuere uideretur, ante non fuisse anathema. Cum uero concilium præcipiat ut dicatur anathema, satis clare oñditur sñiam esse declaratoriam. Quia quod ait, dicat anathema, tñ ualet, ac si dixisset, appelletur excommunicatus, uocetur maledictus. Et hũc esse uer lræ sensum, uerba quę sequuntur apertissime declarant. Nam postquam dixerat concilium, dicatur ei anathema, statim subdidit: atq; eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidem olim consuetudo ut catalogus haberetur in ecclesia omnium Epor defunctor, qui illius fuerant pastores, & talis catalogus publice ante altare legebatur coràm pplo, ut populus illos dño commendaret. Præcipit igitur concilium Africanum ut Eps qui hæredes instituit hęreticos aut paganos, non scribatur in catalogo Epor, nec nomen illius recitetur inter nomina alior Epor. Hanc fuisse olim ecclesiæ consuetudinem, & hanc esse concilij Africani sñiam, apertissime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadam epistola ad Anatholium Constantinopolitanum Epm, quæ est. 38. in ordine epl'ar suar. In illa enim epistola idem beatus Leo Papa respondet ad quasdam qõnes à præfato Anatholio propositas, & ad tertiam qõnem rñdens, sic ait. De nominibus autem Dioscori, Iuuenalis & Eustachij, ad sacrũ altare nõ reci- **Leo pp primus**

tandis, dilectionem tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidem constituti, faciendum esse dixerint: quodq́ honorandæ sancti Flauiani memoriæ non repugnet, & à grã tua christianæ plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis est atque incongruum, eos qui innocentes & catholicos sua persecutione uexarunt, sanctorum nominibus sine discretione misceri. Hæc Leo Papa huius nominis primus. Et alius etiam beatus Leo tertius huius nominis Papa, in epistola pro confirmatione sextę synodi gñalis ad Constantinum Imperatorem missa, quæ hr̄ in ultima actione eiusdem synodi, eandem ostendit consuetudinem, & textum illius capituli, siquis Eps, aperte declarat, cum ait. Anathematizamus præterea (inquit Leo tertius) proinde atq; execramur omnes hæreses, omnesq́ eaꝝ authores, atq; fautores, qui aduersus aplīcam & orthodoxam fidem diabolicis decepti fallacijs falsitatis errores in ecclesiam conati sunt introducere. i. Arrium, Sabellium, Macedonium. Et multis hęreticoꝝ nominibus recēsitis, tandē subdit. Quos sctã catholica atque Apostolica ecclesia de catalogo fideliũ patrum, utpote zizania de area Dñicæ ecclesiæ gehennæ supplicio abdicãda per uentilabrum diuinæ discretionis abiecit. Hæc Leo tertius. Ex quibus duobus tam fidelissimis testibus aperte constat uerus atque germanus sensus illius capituli, siqs Eps. p̄cipit nanq; conciliũ, ut ille talis Eps qui hæreticos aut paganos hæredes instituit, post mortem non appelletur Eps aut Dei sacerdos, sed dicatur anathema, hoc est, maledictus, detestabilis, abominabilis, & nomen eius in catalogo Epoꝝ defunctoꝝ non recitetur. Scdo potest mihi aliquis obijcere, illud secundum capit. quod incipit, a nobis, extra de sñia excõmunicationis, ubi Papa Innocētius definit, post mortem posse dari absolutionem defuncto in excõmunicatione decedenti, & deinde dicit ecclesiam in certis casibus posse ligare mortuos & soluere. Hic textus ĩ superficie sola inspectus, nostram vr̄ prorsus destruere

Leo pp tertius.

sñiam,sed bene consideratus & acutius examinatus ꝑ nobis sñiam dicet,tm̃ abest ut uel ex longinquo nos oppugnare uelit. Pro cuius clariori intelligentia admoneo lectorem,ut consideret,ꝙ excõicatio quæ in unam aliquam personam fertur ad plures personas suos extendit effectus.Nam excõicatio non solum pertingit ad excõmunicatum,sed etiam ad alios: qm̃ cum ecclesia aliquẽ excõmunicat,eo ipso alios obligat,ne pro illo publicas & solennes apud Deum effundere preces,aut eleemosynas publicas dare,aut sacrificia offerre, aut denique commercium ullum cum illis hr̃e audeant.Ipsummet excõicatum non uno tm̃ uerbere percutit, sed multis: quoꝝ aliqua ad corpus, aliqua ad aĩam pertinent. Excõmunicatus siquidem tanquam membrum putridum est, à corpore ecclesiæ abscisus & procul separatus:ob quam causam cões Ecclesiæ or̃ones,& alia illius bona opera, quę sibi inuicem communicant reliqua membra uiua et capiti cũiuncta,nullo modo prosunt excõicato. Et hoc est uulnus aut flagellum quod aĩæ per excõicationem infligitur. Et circa hoc nihil prorsus põt ecclesia circa defunctum efficere,qm̃ anima quę hoc flagello percuti debet,iam post separationem à corp̃e,est oĩno a iudicio ecclesiæ separata. Prętér hoc aię flagellũ,sunt alia quę ad corpus pertinent,uidelicet priuatio ecclesiasticę sepulturę: non posse legitimam & ualidam in iudicio sñiam dicere,& alia multa à iure contra ęxcõicatos decreta. De his corporalibus pœnis non dubito quin ecclesia illas possit inferre defuncto,qm̃ corpus defuncti,& quę illud contingere pñt,adhuc sunt eccl'ię ptãti subiecta.Põt igitur eccl'ia ꝑꝑ aliquam iustam cãm,non solũ hęreticũ, sed ẽt quẽlibet alium sceleratum hoĩem defunctum, ad hunc finem excõicare,ut corpus illius extra eccl'iam iactetur tanquam eccl'iastica sepultura indignũ.Põt etiam iusta cã urgente,alium in excõicatione defunctũ ad hũc finem absoluere, ut eccl'iastica illi cõcedatur sepultura, qua ob excõicationem priuatus fuerãt.Deinde,quia ec

clesia(ut diximus)cum aliquem excõicat, alios ligat ne pro illo Deum publice orare ualeant, aut alia q̃ diximus pietatis opera pro illo facere. Quo facto quasi indirecte ẽt illũ lædit, dum illũ priuat suffragijs tam corpis quàm aiæ quæ illi ab alijs prouenire possint. Et hoc eccl'iam facere posse circa defunctum ego non dubito, q̃a licet defunctus ille sit extra eccl'iæ iudiciũ constitutus, tñ alij uiuentes, ad quos tale dirigitur eccl'iæ mandatum, eccl'iæ ptãti subdunt. Sed quia ex tali mãdato nocumentũ quoddã infertur defuncto, ideo tũc eccl'ia defunctum excõicare dr: cum tñ re uera non defunctus sed uiuentes tali excõicatione ligent. Et isto modo ẽt fatendum est ecclesiam posse absoluere ab excõicatione defunctũ, qui in illa decesserat. Qua absolutione si res bñ aduertatur, non tam defunctus, quàm alij uiuentes absoluuntur. Viuentes siquidem ligati erant, ne pro illo, qui fuerat in excõicatione defunctus, possent orare. At concesso post modum absolutionis bñficio, absoluunt uiuentes, ut libere possint orare pro defuncto, & alia pietatis opera pro illo exercere. Quia tñ talis libertas uiuentibus concessa, in utilitatem cedit defuncti, ipse defunctus dicitur absolui. Et iuxta hunc modum ego intelligendum censeo scd̃m c. qd' incipit, à nobis. extra de sñia excõicationis. ubi Papa decernit eccl'iam posse soluere & ligare defunctos. Nã (ut ex ipsius lræ contextu apertissime constat) Papa ibidem de solo illo absolutionis bñficio loquitur, qd' dat uiuentibus libertatẽ ut possint impune ꝓ defuncto Deũ orare, & alia pietatis opera ꝓ illo exercere. Et hoc ipm aptius declarauit, cum dixit, aliquẽ esse apud Deũ qui non fallitur absolutũ, q tñ apud eccl'iam est excõicatus. Quo posset esse apud eccl'iam ligatus, qui apud Deũ est absolutus, nisi q̃a ille ob hoc solum ligatus dr, quia alij ab ecclesia ligati sunt ne pro illo orare possint, & ob hoc dr ille ligatus, quia in illius uertitur damnũ talis alioꝝ ligatio. Nam al's illum defunctum q apud Deum absolutus est, & per consequens illi coniunctus, non põt eccl'ia illũ ex

cõicare,ut à Deo separet & abscindat. Tam longã traxi de hac re disputationem,quia noui optime, esse summe necessaria ea omnia quæ dixi,ut hunc errorẽ radicitꝰ euellere possem,& loco illius firmam plantare ueritatẽ,

An episcopus aut quiuis alius sacerdos factus hæreticus amittat illã ecclesiasticam ptãtem quæ à Theologis dicitur ptãs ordinis. C. XXI.

Duas esse ecclesiasticas ptãtes,unam quæ dr̃ ptãs ordinis siue sacr̃alis,alteram quę dr̃ ptãs iurisdictionis,uniuersa Theologoꝝ schola docet, & multa sctõꝝ patrũ testimonia confirmant.Ptãtem ordinis, siue ptãtem sacramentalem,quod idem est,diffinit Sctũs Thomas secunda secundę.q.39.art.3.sic inquiens. Sacr̃alis ptãs est quæ per aliquam consecrationem confertur. Dr̃ autem sacr̃alis à fine ad quem ordinatur:quia omnis talis ptãs ordinatur ad concessionem & ordinationem sacroꝝ. Posset etiam dici sacr̃alis talis ptãs, quia semper donatur alicui per collationem alicuius sacr̃i, præsertim iuxta illoꝝ opinionem,qui putant Ep̃atum esse alium ordinem à sacerdotio distinctum.Nam qui contrariam tuẽtur sñiam, dicent Ep̃m multas hr̃e sacr̃ales ptãtes post consecrationem suam, quæ tñ non sunt illi per collationem alicuius sacr̃i collatę.Hæc ptãs dr̃ etiam ptãs ordinis,quia nemo potest illam hr̃e, nisi sit in aliquo certo gradu & ordine constitutus. Ptãtem iurisdictionis dicit Sanctus Thomas esse illam quę ex simplici iniunctione aut cõmissione hominis confertur,ut est ptãs excõicandi aut absoluendi ab excõicatione, ptãs definiẽdi in causis forensibus. Ioannes de Turrecremata libr.1.de summa ecclesiæ.Cap.96.dicit hanc iurisdictionis ptãtem esse duplicem iuxta duplex foꝝ, uidelicet conscientiæ & causaꝝ. Ptãs in foro conscientiæ est illa quam habet omnis pastor animaꝝ per quam potest absoluere subditos à peccatis. Ptãs in foro exteriori est ptãs per quam aliquis in negotijs & causis quæ uersantur inter homines habet ius definiendi,& sñiam etiam contra inuitum dicendi.Ptãtes ordinis uariæ sunt, sicut etiam uarij sunt

S. Th.

ordines quibus competunt. Quædam.n.ptãtes ordinis siue sacrales solis Epis conueniunt, ut sunt: posse ordines conferre, cõfirmare, cõsecrare ecclesias, aut altaria, aut calices, benedicere sacralia reliqua, ut sunt uestes sacerdotales, quæ omnia solus Eps potest facere. Aliæ sunt ptãtes ordinis, quæ omnibus sacerdotibus conueniunt. Ptãs siquidem consecrandi Corpus Christi, & ptãs absoluendi à peccatis, sunt ptãtes ordinis, quarum quælibet traditur sacerdoti, in consecratione illius, qñ illum ordinat Eps. Ptãtem consecrandi confert Eps qñ tradito calice dicit. Accipe ptãtem offerendi sacrificium deo, missasq; celebrandi tam pro uiuis quàm pro defunctis in nomine dñi. Ptãtem absoluendi tradit Eps his uerbis. Accipe spm sctm, quorum remiseris peccata remittuntur eis: quorum retinueris retenta sunt. Sed quia per hanc ptãtem absoluendi, sacerdos non potest operari, nisi aliquã habeat iurisdictionem, ideo iuxta beati Thomæ sñiam necessario consequens est, ut duæ sil' ptãtes ordinis & iurisdictionis in pctõris absolutione concurrant, quarum si aliqua desit, nihil prorsus effici ualet. Alij tñ has duas ecclesiasticas ptãtes al'r diuidunt, aliterq; diffiniunt. Nam Alfonsus Abulensis in illo lib. quem appellauit defensoriũ, part. 2. cap. 62. distinguit has duas ptãtes, non per hoc, quod una conferatur per consecrationem, & alia sine consecratione: neq; per hoc, quod una donetur à Deo immediate, alia ab homine: sed per diuersitatem rerum, circa quas exercentur, quæ sunt duę, uidelicet corpus Xpi uerum, & corpus Xpi mysticum. Ptãtem ordinis dicit esse illam, quæ est supra corpus Christi uerum directe, aut indirecte. Ordinem sacerdotalem dicit directe respicere corpus Christi uerum: quia primum, ad quod dirigitur talis ordo, est Eucharistiæ consecratio. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & cæteri ordines minores etiam ordinantur ad Eucharistiam: quia omnes in aliqua re subministrant, uel deseruiunt sacerdoti conficienti, ut manifestũ esse potest cuilibet consyderanti singulorum ordinum a-

ctus,quos describit Isidorus,ut hr̄ in cap.cleros,& clericos.dist.21 Quæ ptās à Xp̄o conceditur sacerdoti per ministerium Ep̄i ordinantis. Ptās iurisdictionis secundū Abulensis sn̄iam respicit corpus Christi mysticum, qđ iuxta Pauli doctrinam, est Catholica fidelium ecclesia. Et hanc ptātem Abulensis etiam duplicem esse docet, alteram in foro contentioso, alteram in foro conscientiæ,prout nunc proxime ex sn̄ia Ioannis de Turre Cremata,eas diuisimus,atq; diffiniuimus.Hoc tn̄ est inter illos discriminis, q Ioannes de Turre Cremata dicit ptātem iurisdictionis in foro conscientiæ non conferri sacerdoti per uirtutem ordinationis, qn̄ ille ordinat̄ ab Ep̄o: sed conferri postea ab homine,qn̄ Papa,aut Ep̄s dat illi curam animaꝝ.Ex quo ille deducit simplices sacerdotes,qui nullam prorsus curam animaꝝ tenent, non hr̄e ullam iurisdictionis ptātem.Contrariam huic sn̄iam tuetur Abulēsis,qui docet ptātem iurisdictionis in foro cōscientiæ conferri cuilibet sacerdoti in ordinatione sua, qn̄ ordinatus fuit ab Ep̄o. Tanc.n.dicit,q ex conditione ordinis,& institutione Xp̄i, competit cuilibet sacerdoti ptās iurisdictionis in foro conscientiæ super omnes fideles totius orbis:ecclesia tn̄,ob iustam cām,ad tollendum schismata,& confusiones, quæ inde oriri poterāt, arctauit iurisdictionem istam, distinguendo subditos. Quapp de simplici sacerdote,qui nullam habet animarum curam, dicit illum hr̄e ptātem iurisdictionis super omnes fideles:esse tn̄ per ecclesiam talem ptātem, non quidem ablatam:sed ligatam. Qn̄ igitur ordinator,uel ecclesia,aut quicunq; prælatus, dat alicui ordinato iurisdictionem in foro conscientiæ, aut in foro contentioso, dicit nihil tunc nouum illi concedi: sed tm̄ remouere ecclesiam impedimentum,aut tollere ligaturam,qua ptātem illius ligauerat: Sed re uera ego hanc Abulensis sententiam nequaquam probare possum:imò aliquib9 urgentissimis rationib9 cogor ab illa discedere. Prima est: quia ptās iurisdictionis est quoddam correlatiuum no-

men, quod non ad se solum: sed ad alterꝝ respicit, ad illos, uidelicet, super quos est talis ptās. Sunt ergo correlatiua ista duo, ptās iurisdictionis, & subditus, sicut superior, & inferior. At correlatiuoꝝ natura, iuxta Arist. doctrinam, talis est, ut altero ex illis deficiẽte, alterꝝ necessario intereat. Vt, grā exempli, mortuo filio necessarium est, ut qui illius ante pr̃ erat, iam tunc pr̃ non sit, q̃a non est ad quem iam possit referri. Ex quo aptissime cõuicitur, ut simplex sacerdos, qui nullam habet animaꝝ curam, nullam ẽt habeat ptātem iurisdictionis: quia nõ habet subditum aliquem, in quem illam exercere possit. Secunda ratio est, ꝙ ista ptās absoluendi à peccatis, non confertur sacerdoti ab homine: sed à Deo principaliter, quãuis in tali collatione ptātis Eṗs sit Dei minister, per cuius manus Deus tradit illam ptātem sacerdoti. Et hoc ipm fatetur Abulensis in cap. 63. Ex quo aperte sequitur eccl'iam nõ posse tollere à sacerdote hãc ptātem iurisdictionis in f[illegible]o conscientiæ, nec arctare, nec minuere, nec ligare. Quia quod à superiore concessum est, inferior non potest tollere, aut minuere. Ex quo ultra sequeret̃ simplicem sacerdotem uere posse absoluere quemlibet. Qui licet peccaret absoluendo: alius tñ uere absolutus maneret. Hoc autem fateri, est contra omnium theologoꝝ doctrinam. Qd' autem inde sequatur, probatur manifeste ex illius doctrina. Quia in cap. 62. simili argumento probat ecclesiam non posse tollere à sacerdote ptātem cõficiendi Eucharistiam: quia uidelicet talis ptās non est data sacerdoti ab ecclesia: sed à Deo, qui maior est ecclesia. At btũs Thomas, & qui illius sñiam sequuntur, facile ab his inconuenientibus liberantur. Nam simplex sacerdos, qui curam animarũ non habet, etsi habeat ptātem illam absoluendi, quæ, iuxta illoꝝ sñiam, dr̃ ptās ordinis: non tñ habet ptātem iurisdictionis, atq; ideo neminem absoluere ualet. Tertia ratio, quæ me nimium urget, est quia si cuilibet sacerdoti (ut Abulensis ait) ex institutione Chr̃i competit ptās

iurisdictionis in foro conscientię, et ptãs iurisdictionis in foro contentioso super oẽs fideles totius orbis, sequunt inde duo maxima, & ꝓrsus intolerabilia inconuenietia. Primũ est, ꝙ ex institutione diuina oẽs sacerdotes erunt pares in ptãte iurisdictionis, & ita Papa nõ esset cæteris omnibus ex iure diuino: sed solũ iure humano, superior. Hæc autem snia tanquam erronea, & hæretica est multorꝫ conciliorꝫ authoritate damnata. Alterꝫ & non minus inconueniens est: quia si ita res se hr̃et, cõuinceretur inde apertissime Chr̃m male, atque pessime ordinasse rempub. Chrianam, cum in illa tot iudices, ex ęquo potentes reliquisset, quorꝫ quilibet ęquam super omnes fideles ptãtem hr̃et. Nam tanta iudicum sine ullo ordine multitudo plus posset (ut re ipsa manifestissimum est) ecclesię obesse, quàm prodesse. Hoc aũt fateri esset heresis manifesta: quia scriptura sacra adeo ecclię ordinem cõmendat, ut ꝓp illius ordinem eximium dicat illam esse hostibus formidabilem. Terribilis (inquit de illa) ut castrorꝫ acies ordinata. Quarta ratio est. Omnis ptãs, quę datur sacerdoti ĩ sua ordinatione, est character sacerdotalis, aut illi characteri sic necessario cõnexa, ut separari ab illo non possit: sed character sacerdotalis nõ est ptãs iurisdictionis: sed ptãs ordinis: ergo sacerdoti in sua ordinatione non confertur ulla ptãs iurisdictionis: sed solũ ptãs ordinis. Maiorem, & consequentiam non oportet probare: qm̃ notę sunt, minorem tñ ex qua tota argumẽtationis uis pẽdet, sic probo. Ptãs iurisdictionis est limitabilis, quæ potest augeri, & minui, & ꝓrsus tolli. Character autem nihil horꝫ habere potest: ut manifestũ est ex ipsa ratione characteris: ergo character non est ptãs iurisdictionis. Quinta ratio contra Abulensem est ista: Omnis ptãs, quę per aliquam ordinationem sacr̃alem confertur, est ptãs ordinis: sed ptãs absoluendi data sacerdoti in sua ordinatione est hmõi: ergo illa est ptãs ordinis & non iurisdictionis. Consequentia, & minor sunt per se notę, maior aũt probatur: quia non ob aliud dicit̃

Can. 6

ptās ordinis : nisi quia per ordinis collationem confert. Prętcrea, talis ptās absoluendi à peccatis, quę traditur sacerdoti in sua consecratione, ordinatur ad sacri administrationem : ergo potius dicenda est ptās sacralis, q̃ ptās iurisdictionis. Vltima ratio, quę (mea quidem sñia) uehementer Abulensem constringit, est, quòd omnium theologo℞ consensu receptum est, ad absolutionem sacramentalem faciendam requiri ptãtem ordinis ita q̃ sola ptās iurisdictionis sine ptãte ordinis non sufficeret ad hoc, ut quis posset alium à peccatis absoluere: sicut manifestum est in illo, qui habet curam anima℞, & nõ est sacerdos. Ille.n.etsi habeat ptãtem iurisdictionis: qa tñ caret ptãte ordinis neminem absoluere potest. Nulla autem alia ptās ordinis requiritur: nisi ptās absoluendi: ergo illa non est dicenda ptās iurisdictionis: sed ptās ordinis. Et (ut hominem fortius cõstringamus) statuamus id euenisse, qđ facillime euenire potest, ut uidelicet Eps ordinans in sacerdotem talem curatum, aut Epm, postquam illi dedit ptãtem supra corpus Chr̃i ue℞, statim moriatur, antequam tradat eidem sacerdoti ptãtem super corpus Chr̃i mysticum. In hoc euentu, nullus sanę mentis dicet talem sacerdotem posse à peccatis absolue re. Quid igitur deest? Non quidem ptās iurisdictionis: quia illam habet ratione curę sibi commissę: deest ergo ptās ordinis: sed nõ deest ptās ordinis supra corpus Xp̃i ue℞: quia illa iam data fuit ab Ep̃o, antequam ille interiret: ergo deest ptās ordinis supra corpus Chr̃i mysticũ, quę non est alia nisi ptās absoluendi à peccatis. Ex quo apertissime colligitur talem ptãtem non esse ptãtem iurisdictionis: sed ordinis: & inde per consequens sequitur non omnem ptãtem, quę est supra corpus Christi mysticum, esse censendã ptãtem iurisdictionis. Propter has rõnes, quę mihi urgentissimę vñr, censeo has duas ecclesię ptãtes, ordinis uidelicet, & iurisdictionis, non esse eo mõ distinguẽdas, neq; diffiniẽdas, sicut Alfonsum Abulẽsem illas distinxisse diximus. Btm̃ igitur Thomam in

hac

hac parte imitatus, dico has duas ptãtes distingui per hoc, quod ptãs ordinis, siue (ut sctũs Thom. ait) sacralis cõfertur per collationem alicuius ordinis eccl'iastici, siue illa sit supra corpus Xp̃i uerũ, siue supra corpus mysticũ. Potestas iurisdictionis est illa, quã supra alios dat per iniũctionẽ, aut cõmissionẽ alicuius hoĩs. De his igiť ptãtibus disserere oportet, an qui illas hẽt: si fiat hæreticus, statim eas amittat. In hoc cap. de sola potestate ordinis disseri mus: & proximo. c. de ptãte iurisdictionis inquiremus. Potestates ordinis, iuxta ordinum uarietatẽ, uarias esse diximus: quarũ aliquæ oĩbus competunt sacerdotibus, aliquæ solis ep̃is conueniunt. Primo igitur de ptãte sacerdotali, mox uero de ep̃ali ordinis ptãte disputabimus. De sacerdotali ordinis ptãte Petrus Lombardus, qui magister snĩarũ dicitur, lib. 4. dist. 13. docet illam ptãtem, quæ est supra corpus xp̃i uerũ, nõ manere in eo, qui factus est hæreticus, neque in eo, qui est excõicatus. Et, ut illius mẽtem quisque facilius agnoscat, uerba illius citabo, quæ loco præfato de hac re ait. Illi uero (inquit ille) qui excõicati sunt, uel de hæresi manifeste notati, non uĩr hoc sacramentum posse conficere, licet sacerdotes sint. qa nemo dicit in ipsa consecratione, offero, sed, offerimus, quasi ex persona eccl'ie. Et ideo cum alia sacr̃a extra eccl'iam possint celebrari, de hoc non uideť. Hæc magister snĩarum. Idem ẽt mihi uidetur sensisse Gratianus. Nã 24. q. 1. secunda parte qõnis, quæ post. c. Audiuimus, incipit ibi: Sin aũt ex corde suo nouã hæresim &c. Hæc uerba dicit Gratianus. Quicũq; ergo ab unitate ecclesiæ, quæ per Petrum intelligiť: fuerit alienus, execrare põt, consecrare non ualeť: excõicationis, uel recõciliationis ptãtem nõ habet. Hæc ille. Cuius errorẽ Glossa ibi aperte agnoscẽs illum corrigere decreuit. Nã in uerbo illo, nõ ualet. Hæc ait glossa. Conficit tñ etiam extra eccl'iam si formã obseruet: quia hoc ordinis est, quẽ retinet recedens ab unitate ecclesiæ 1. q. 1. quod quidam. Sed non põt excõicare: quia hoc iurisdictionis est quam amittit, qui recedit,

Petrus Lõbar.

ut 1. q. 1. remissionem. Hæc in glossa. Sed idem Glossator in. c. Accedens. distin. 50. de sacerdote degradato, sentit oppositum dicens, q nō credit illum conficere: quia (ut ait) perdit oēm ptātem. Et certe miror, q uiri tam docti, & tam boni in tam manifestū inciderint errorem. Sed (cōi prouerbio dr̄) qūq bonus dormitat Homerus. Falsitas huius doctrinæ inde apertissime conuincit̄, q ptās consecrandi nō est aliud: nisi character sacerdotalis, q imprimitur sacerdoti à Deo, cum illum ordinat eps, & dicit: Accipe ptātem offerre sacrificium deo: Missasq́; celebrādi tam p uiuis, q̄ pro defunctis &c. Quibus uerbis finitis, deus in aīa sacerdotis imprimit characterem, & sacerdos per illū characterē accipit à deo ptātem cōsecrandi Eucharistiam. Quo fit, ut tandiu duret in sacerdote ptās conficiendi Eucharistiā, quandiu durauerat in eo sacerdotalis character. At talis character cum à solo deo imprimatur, solus Deus illum ab aīa delere potest. Consequens igitur est, ut ēt ptās consecrandi, non possit per quoduis crimen quātumlibet graue, tolli à sacerdote, etiam si ille sit degradatus. Nam p talem degradationem, licet ecclesia auferat à sacerdote ordinis executionem, ita ut nō possit sine pctō Eucharistiam conficere, non tn̄ ab illo aufert, nec auferre pōt ordinis ptātem, ut etiam attentās conficere non possit. Præterea eccl'ia nō dat sacerdoti potestatē consecrādi: sed solus Deus. Qm̄ potestas illa cum sit tā magna, & tam excellens, ut omnium angelorū nedum hominum ptātem exuperet, non pōt nisi à deo conferri, quāuis ad illius ordinis collationem eps se habeat, ut minister, aliqua circa sacerdotem exercens, sine qbus deus nunq̄ talem sacerdoti cōcedit ptātem. Necessarium igit̄ est, ut eccl'ia non possit auferre à sacerdote ptātem consecrandi, quam cōstat solum Deum illi dedisse. Inferior siquidem non pōt superioris donationē reuocare, aut irritū facere, quidqd superior fecerit. Rursum si doctrina magistri sniarū uera esset, sequeretur inde sacerdotē, qui ab hæresi, in quā lapsus fuerat

resipiscit, esse iterum ordinandum, ut corpus xpi in Eucharistia cõficere possit. Hoc aũt fateri esset nimis erroneũ, & contra uniuersalis ecclesiæ definitionem. Nam concilium Florentinũ, tradens Armenis certissimam fidei regulam, quã tenere deberent, de sacris eccl'iæ disserens, hæc ait: Inter hæc sacra tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, q̃ characterem, id est, spirituale quoddã signum à cæteris distinctiuum, imprimunt in anima indelebile. Vñ in eadem persona non reiterant. Reliqua uero quatuor characterem nõ imprimunt, & reiteratione ad mittunt. Hæc concilium Flor. In quibus uerbis duo maxime aduertere oportet. Quæ duo proxime adducta argumenta fortissime confirmant. Primũ est, qd' ait: Characterem esse indelebilem, & hoc deseruit superiori argumento. Alterũ est, cum ait: Sacramentum ordinis eẽ connumerãdum inter illa sacra, quæ reiterationem non admittunt. Dicimus ergo iuxta totius catholicæ eccl'iæ sñiam, sacerdotem oẽm recte ordinatum, ẽt si hæreticus fiat, & degradatus sit, posse Eucharistiã conficere, q̃uis hoc faciendo peccet. Vnde Aug. lib. 2. contra Parmenianum ait: Illi qui intra eccl'iam constituti, receperũt potestatem consecrandi eucharistiã in ordinatione sacerdotis, recte quidem hñt ptãtem: sed non recte ea utunt, si postmodũ per hæresim, aut schisma, uel excõicatione ab ecclesia separentur. Hæc Aug. Forte contra ista, quis nobis obijciet illud cap. Degradatio. quod hr in titu. de pœnis. lib. 6. In illo. n. cap. decernitur, ut epũs sacerdotem degradans, utatur hac forma: Authoritate Dei oĩpotentis patris, ac filij, & spũs sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te oĩ ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Ex quibus uerbis uidet colligi, degradatũ nullam hr̃e ordinis ptãtem, & per cõsequens priuatum esse charactere sacerdotali. Alioqui forma degradationis falsitatem cõtineret, cũ dicat: Exuimus te omni ordine. Et glossa in illo cap. dicit inde sumi argm̃ contra eos, q

Conciliũ Florẽt.

Augu.

dn̄t degradatū posse conficere. Sed re uera Glossator illle deceptus est, nec uim illorꝶ uerborꝶ plene intellexit. Nam p illa uerba intelligit Papa, degradatū esse priuatum, & spoliatum executione ordinis, nō aūt potestate ordinis. Qm̄ hac priuari nō posset, cum sit character indelebilis. Et huic nr̄æ expositioni fauet Cardinalis, q in cap. Accedēs. dist. 50. dicit, ꝙ ubicunqꝫ in iure hr̄, ꝙ depositus, seu degradatus amittit, uel non hēt ordinē, intelligendū est de executione, & priuilegio ordinis. Eandē sniam docet dn̄s Adrianus Papa in 4. sent. in qōne de cōfirmatione, ar. 3. Et sic est necessario dicendum, ne dicamus Papam definiendo errasse. De ptāte aūt absoluendi à peccatis, non pōt certa aliqua sine distinctione dari snia: sed iuxta uarietatem ptātis, uaria ēt dabit̄ definitio. Nam (ut in principio huius. c. diximus) duplex est ptās absoluendi a peccatis. Vna dicit̄ ptās ordinis, & hęc est character sacerdotalis, siue alius à priori, siue ille idē maior effectus, parꝶ refert ad p̄ntem disputationē. Et hæc ptās traditur à deo sacerdoti, qn̄ ep̄s consecrans illum, dicit: Accipe sp̄m sanctum, quorꝶ remiseris peccata, remittunt̄ eis, quorꝶ retinueris retenta sunt. Altera est potestas absoluendi à peccatis, q̄ dicit̄ ptās iurisdictionis in foro cōscientiæ. Hæc non tradit̄ in cōsecratione sacerdotis: sed postea qn̄ illi datur cura animarꝶ, neqꝫ tradit̄ à deo imediate: sed ab homine, qui illi cōmittit animarꝶ curā. Harꝶ duarꝶ nulla sine altera pōt (ut ante diximus) exercere actū absolutionis peccatorꝶ: sed ambæ sunt necessario reqsitę. Nā sacerdos qui nullā habet animarꝶ curam, neqꝫ ordinariā, neqꝫ legatam (extremæ necessitatis casu excepto) neminē absoluere pōt. Ecōtrario qui curā animarꝶ hēt, & sacerdos non est, neminem ēt absoluere pōt. Sacerdos igit̄, qui hr̄ticus effectus est: ptātem iurisdictionis amittere pōt: qm̄, cum illam (ut diximus) ab hoīe accipiat, ēt hō, q dedit, aut alius sup̄ior illā tollere poterit. At ptātem absoluēdi, q̄ dr̄ ordinis, aut sacr̄alis, sicut nō dedit sacerdoti homo, ita nec potest ab illo tol-

lere aliquis hõ. Est.n.hæc ptãs etiam indelebilis, ab aĩa, quemadmodum ptãs cõficiendi Eucharistiã: quia utraque illarꝫ nihil aliud esse censetur, q̃ character sacerdotalis à Deo in aĩa sacerdotis impressus. Ex quo apertissime colligitur sacerdotem hæreticũ: si curam aĩarꝫ, quã ante habebat, eccl'ia illi non subtraheret, posse subditos suos à peccatis eorꝫ absoluere: quia ad id faciendũ, utrãque retineret ptãtem ordinis, & iurisdictionis. Nũc aũt quia ecclesia hæreticos omni bñficio priuat: ideo licet illi habeant ptãtem ordinis, postquã tñ sunt priuati, absoluere non põt: quia carent ptãte iurisdictionis. Tota igiẽ hæc nr̃a disputatio duabus certissimis regulis põt comprehẽdi. Prima regula. Sacerdos hæreticus effectus non amittit neque amittere põt ullam ordinis ptãtem: quia illa est indelebilis, & à solo Deo datur. Scd̃a regula. Sacerdos hæreticus effectus amittere potest iurisdictionis ptãtem: quia illam non accepit in cõsecratione: sed postea ex hominis commissione. Et q̃a istarꝫ duarꝫ ptãtum dr̃iam, non bñ consyderarunt magister sñiarꝫ, & Gratianus, decepti sunt putantes idem prorsus de utraque illarꝫ esse dicendũ, quod tñ non ita dicendum esse facillime agnoscerent: si bñ consyderassent, latũ esse inter illas duas ptãtes discrimen, uariasq́; esse illarꝫ duarꝫ ptãtum conditiones. Sed opus est iam, ut uideamus quid magister sñiarꝫ pro suæ sñiæ confirmatione afferat. Nõ.n. gratis, & sine ulla rõne, quãuis fallaci: id tantus uir unquam dixisse putandus est. Sacerdos cõsecrans (inquit ille) in persona eccl'iæ hoc agit, & nõ sua: quia cũ hostiã offert non dicit, offero: sed dicit, offerimus. At qui extra ecclesiam est, non põt aliquid nomine ecclesiæ facere. Hæreticus igitur, aut excõicatus cum sit ab ecclesia separatus non poterit nomine eccl'iæ consecrare. Hæc rõ certe debilissima est, & quam facillime quiuis hõ uel mediocriter doctus, nedum magister sñiarꝫ reijcere posset: si bñ consyderasset latam esse dr̃iam inter consecrationem Eucharistiæ, & or̃ones, quæ illam in canone missæ præ-

cedunt, aut sequuntur. Orationes illas sacerdos dicit in nomine eccl'iæ, in cuius unitate consistit, tanq̃ membrũ illius. In consecratione aũt, qñ conficit Eucharistiã, non in persona eccl'iæ: sed in persona Xp̃i loquitur: Cuius uicem gerit per ordinis ptãtem. Quod aũt in persona Xp̃i loquatur, ipse uerborꝝ cõtextus, qui proxime uerba consecrationis præcedit, apertissime oñdit. Nam sacerdos iam consecrare paratus, de Xp̃o saluatore nr̃o loquens hæc, quæ sequuntur, ait: Qui pridie quã pateretur accipiens panẽ in sanctas, ac uenerabiles manus suas, et eleuatis oculis ĩ cœlum ad te Deum pr̃em oĩpotentem tibi gr̃as agens, bñdixit, fregit, deditq́; discipulis suis dicẽs: Accipite, & comedite ex eo omnes. Hoc est.n. corpus meum. Ex quo uerborꝝ contextu apertissime constat, sacerdotem in sola Xp̃i persona uerba cõsecrationis ꝓferre, & non in persona propria. Sacerdos igitur excoĩcatus, aut hæreticus, aut al's qũolibet ab ecclesię unitate præcisus, si Missam celebret: quia ptãtem ordinis indelebilem tenet, uere conficit corpus, & sanguinem dñi: quia tamen est ab ecclesiæ unitate separatus, orationes eius, quas nomine ecclesię offert, nullam prorsus habent uirtutem, nullumq́; meritum, ita ut nec ipsi hęretico, nec illis, pro quibus dicuntur, proficere possint.

An episcopus factus hæreticus, eo ipso amittat potestatem ordinis Episcopalis. *Cap.* XXII.

Diximus in præcedenti c. uarias esse ordinis ptãtes, quaꝝ aliquæ oĩbus competunt sacerdotibus: et de istis tunc disseruimus, an pp hæresim amitterentur. Aliæ solis Ep̃is conueniunt, et de istis nunc inquirendum est, an Ep̃s effectus hæreticus, eo ipso omnes illas amittat, uel amittere possit. Vt aũt huius q̃onis difficultatem plene absoluamus, opus est primo aliam q̃onem discutere, ex qua (ut opinor) tota huius q̃onis difficultas pẽdet. Quærendum igitur est: an Papa, aut gñale concilium possit ab Ep̃o auferre eam ordinis ptãtem, quæ illi per ordinationem concessa est. Nam si ecclesia hoc facere potest,

credendum est illam, iam talem ptãtem hęreticis abstulisse: quia cum illos summo, & iustissimo persequatur odio, pie credendũ est abstulisse ab illis quidqd potuit auferre. Si aũt eccl'ia non põt hãc ordinis ptãtem auferre ab Epõ, inde luce clarius cõstare poterit, Epm nõ amittere talem ptãtem, ẽt si hęreticus fiat, pręsertim cum constet illam non esse iure diuino pp hæresim ab Epo ablatam. Dñs Innocentius in c. Quanto de consuetudine, dicit fuisse quorundam opinionẽ dicentium Papam posse hoc Epis prohibere, ut non administrent sacr̃m ordinis, aut confirmationis: qua prohibitione facta, si Eps talia sacr̃a conficere tentaret, nihil illũ facere dñt. Quia licet Papa non possit tollere sacr̃m baptismi, uel alia necessaria, põt tñ (ut isti dñt) circa illa disponere, uel dando formam, uel disponendo de personis, à quibus, & quibus sint conferenda. ut notatur in c. 1. de baptismo. Nam Papæ scd'm istos est obediendum in omnibus spũalibus, in concernentibus periculũ animæ: nisi illa reperiantur expresse interdicta, uel sint contra fidem. Postquã istorꝝ opinionem retulit Innocentius, neqꝫ illam absolute probat, neque etiam in uniuersum reprehendit: sed quadam distinctione prius data, dicit ꝙ aut Papa facit legem, ꝑ quam tollit hanc ptãtem Epis, & tunc dicit Epm nihil prorsus agere cõferendo tale sacr̃m contra ꝓhibitionẽ: aut simpl'r Papa prohibet Epis ne faciant, & talis simplex prohibitio (ut ait) non impediret impressionem characteris. Panormitanus in eodem c. Quanto refert hanc Innocẽtij opinionem, & dicit optimam esse illius sñiam, tm̃ abest, ut illam rep̃hendat. Alexander de Ales ĩ quarta parte. q. 35. mẽbro. 6. dicit ẽt hãc fuisse aliquorꝝ sñiam, illam tamen alia longe diuersissima nota signauit, asserens illam esse falsam, & erroneam. Nec solus Alexander Alensis: sed omnes scholastici theologi, qui de hac re tractant, illam apertissime damnant. Quorꝝ sententię ego subscribens illam Innocentij, & Panormitani opinionem non solũ falsam: sed hæreticam esse censeo. Nec

tñ ob hoc existimo illos esse hæreticos dicendos: quia non puto eos tam pertinaci aiositate ita sensisse, ut contra catholicæ eccl'iæ doctrinam, suam opinionẽ tueri uoluissent: Imò contra firmissime credo illos, si fuissent de hac re (ut decebat) admoniti, statim suã sñiam reuocasse. Deinde res ipsa non est de illis primis fidei principijs, in quibus fas non est Xpiano uiro aliquid ignorare: neque res est perse tam aperta, ut non possit per ignorantiam excusari, præsertim cũ illa magis ad theologorꝶ, quam ad canonistarꝶ examen pertineat. Vt aũt nos certam, & indubitatam de hac re oñdamus sñiam, aliqua prius admonere oportet, quæ ad rei claritatem oñdendam multum iuuare pñt. Primum quidem cõsyderare oportet, ꝙ (ut Augustinus lib. scdo contra Parmenianũ ait) aliud est aliquid omnino non hr̃e: aliud aũt non recte hr̃e: & silr etiam aliud est non dare, et aliud non recte dare. Cõsyderare etiam oportet uarias esse in Epo sui ordinis potestates, quæ oẽs non sunt æqua lance pensandæ. Habet siquidem Eps ptãtem circa aliquorꝶ sacrorꝶ collationẽ, ut sunt ordo, & confirmatio, quę à solis Epis cõferri possunt. Habet etiam ptãtem ex ordine suo ad bñdicendũ, & consecrandum alia, quę non sacra: sed sacratalia dñr, ut sunt, ecclesiæ, calices, uestimenta, & cætera, quæ à solis Epis consecrantur, & benedñr. Hæc omnia, & alia similia dñr sacralia: quia omnia illa ordinantur ad alicuius sacri consecrationem, uel illius administrationem. Nam consecratio, aut bñdictio ecclesię, consecratio calicis, benedictio uestimentorꝶ, aliaqꝫ id genus multa, ad consecrationem Eucharistiæ cum debita deuotione, & reuerentiam faciendam, ordinantur. Chrismatis cõsecratio, ad sacrorꝶ baptismi, & confirmationis, & extremæ unctionis collationem diriguntur. Pñt etiam hæc omnia, & alia hmõi ob aliam rõnem dici sacralia: quia uidelicet aliquam hñt cum sacris similitudinem. Nam sacris omnibus Deus hanc contulit ptãtem, ut grãm digne recipientibus conferant. Et omnia illa, quæ sacralia dñr,

& si non tanta sint ptāte à Deo donata, ut sumentibus illam grām conferre ualeant, est tñ omnibus illis postq̃ sunt ab ecclesia consecrata, aut benedicta, particularis quædam à Deo uirtus concessa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendum, quod seclusa benedictione non effecissent: ut aqua benedicta, aut cineres benedicti, aut candelæ, aut rami, aut campanæ. Quorum omnium benedictio non est (ut impij Valdenses censuerunt) inanis putanda, & uelut talis ridenda: sed iuxta totius catholicæ ecclesiæ doctrinam, aliquam rebus illis omnibus Deus pp ecclesiȩ bñdictiones, particularem concedit uirtutē, quam illȩ seclusa benedictione non haberent. De qua re olim me dixisse recolo in opere illo, quod aduersus oēs hȩreses edidi, in titulo, aqua hȩresi scda, et in titulo, Exorcismus. His igitur habitis cōsyderationibus, aliquas suo ordine proponam cōclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rem attinet, facillime intelligi pōt. Prima cōclusio, Papa non pōt tollere ab Epō ptātem conferendi illa sacramenta, quȩ sunt Episcopis reseruata, ut sunt confirmatio & ordo, ita ut illorum sacrorum collationem irritam & inanem Papa facere possit. Hanc conclusionem plurimis euidentissimisq; rationibus probare oportet, ut inde apertissime constet falsam & hȩreticam esse Innocentij & Panormitani opinionem. Primo quidem hȩc nostra conclusio inde conuincitur esse uera, quòd potestas quam circa confirmationis & ordinis sacrorum collationem, Episcopus habet est illi iure diuino, & à Deo concessa: ex quo euidentissime colligitur, Papam non posse illam ab Episcopo auterre: quoniam inferior non potest ab aliquo tollere, quod illi fuerit à superiore concessum. Assumptum huius argumentationis, ex quo tota illius uis pendet, multiplici ratione probare uolo. Nam si semel ostenderim potestatem illam esse à Deo Episcopo concessam, non est quod quis deinceps putare possit Papam posse illam ab Episcopo auferre. Hȩc.n. una est ex prȩcipuis rationibus quibus Theologi conuin-

cunt potestatem consecrandi non posse à sacerdote quã uis degradato, auferri: quia cum illam à Deo & nõ ab hominibus acceperit, consequens est, ut nullus homo illam à sacerdote tollere possit. Quod autem talis potestas præsertim circa ordinis collationem sit à solo Deo Episcopis concessa, inde primo probatur, quod potestas conficiendi Eucharistiam etiam ministerialiter superat totius Ecclesiæ propriam atque natiuam uirtutẽ, quia nisi Deus hanc dedisset sacerdotibus potestatem, ut tanquam ministri possent Eucharistiam conficere, tota Ecclesia non posset illam alicui tradere sacerdoti. Ex quo aperte conuincitur, ut potestas quam habet Episcopus ad conferendum sacerdotibus hanc in illorum ordinationibus potestatem, superet etiam totam ecclíæ uirtutem & potestatem. Vnde necessario consequitur, ut talem potestatem Episcopus non ab homine, qui dare non potuit, sed à solo Deo acceperit. Nam alioqui si potestas consecrandi sacerdotem posset ab homine iure diuino secluso, alicui dari, inde apertissime sequeretur, ut potestas conficiendi Eucharistiam, quæ per illã priorem potestatem sacerdoti confertur, posset etiam secluso iure diuino alicui dari. Certum enim est, quòd si ego uirtute humana (non secludo gñalem dei concursum) possum Petrum in aliquo ordine & dignitate constituere, quidquid per illum ordinem & dignitatem Petrus fecerit, erit humana uirtute factibile. Vulgata siquidem est philosophorum regula, quæ ait. Quidquid est causa causæ, est causa causati. Si uero Petrus per talem ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quod humana uirtute effici non potest, euidentissime inde sequitur ut nullus humana uirtute possit Petrum in tali ordine & dignitate constituere. Cum ergo potestas sacerdotis superet oẽm humanam uirtutem, necessario consequens est, ut ptãs efficiendi sacerdotes quam habet Eps̃, superet etiã omnem humanam uirtutem. Qđ ergo homo non põt Epõ dare non potest etiam, ab Epõ auferre. Et sicut Pa-

pa non potest à sacerdote tollere ptātem consecrandi, ita nec ab Epō ptātem ordinandi: quia utrunq; humanam superat uirtutem. Secūdo probatur illud superius assumptum, uidelicet, q̄ ptās ordinis circa collationem sacrorum, quæ est in Epīs, competat illis iure diuino. Qm̄ nisi hoc ita esset, sequeretur inde Epōs solo iure humano esse alijs sacerdotibus superiores, quo fieret, ut ex diuina sola institutione, Epī nullam maiorem ptātem haberent quàm alij sacerdotes. Nihil.n.aliud habet Eps quod non possit hr̄e alius sacerdos, nisi ordinis & confirmationis sacrorum collationem. Sed si hæc ptās solo iure humano & non diuino competit Epīs, euidentissime sequitur inde, nihil competere ex iure diuino Epīs, quod alijs sacerdotibus non conueniat. Hoc autem fateri est hæresis Aerij, quam Augustinus in libro de hæresibus, Cap 53. nomine hæresis condemnat. Et btūs Epiphani9 in libro octoginta hæresum, hæresi septuagesima quinta de Aerio differens, hanc inter illius hæreses cōnumerat. Et nos in illo opere quod aduersus omnes hæreses edidimus, in tit. Eps, multis, euidentissimisq; rationibus probauimus talem sniam esse hęreticam. Tertio adhuc probatur antecedens illud superius in prima argumentatione assumptum. Si ptās quam Eps habet circa ordinis & confirmationis collationem, non est ex iure diuino, sed ex solo iure humano illi concessa, sequitur q̄ etiā Papa poterit talem ptātem alijs sacerdotibus conferre. Qm̄ si solo iure humano illi concessum est, sicut de Epīs statuit ecclesia, ita de sacerdotibus statuere posset, ut illi etiā alios in sacerdotes ordinare possent, Verum hoc fateri Panormitanus nullum putat esse inconueniens, qm̄ in loco præfato sponte & nullo argumento coactus, dicit Papam posse delegare hanc ptātem cuilibet sacerdoti, ut ordines conferat. Si de minoribus ordinibus qui sacri non censentur, ille loqueretur, ego illi non contradicerem, ut postea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine absolute loquitur, ideo non possum ab illo non

discedere cum illius snia sit manifeste erronea. Nã si hoc ecclesia potest, sequitur inde Eccl'iam posse sacerdotes omnes pares facere Epis, quia poterit sacerdotibus dare ordinandi, & per consequens confirmandi ptãtem, qua data erunt per omnia pares. Nam btũs Hieronymus in
Hiero. epistola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Eps, quod presbyter non faciat? Hæc ille. Si hoc solo Eps reliquos sacerdotes excedit, consequens est, ut data sacerdotibus illa ptãte, sint illi Epis pares. At sicut nũc proxime diximus, ex catholica fide docemur, Epos ex iure diuino esse reliquis sacerdotibus superiores: ergo ex catholica fide credere tenemur Papam non posse sacerdotibus delegare ptãtem, ordines, præsertim sacerdotium, conferendi. Præterea, Paulus in ea quæ ad He-
Heb. 7 bræos est epistola, ait: Sine ulla contradictione: quod minus est, à meliore benedicitur. Maior ergo est Eps q sacerdotem benedicit & consecrat, quam sacerdos qui ab illo consecratur. Quo fit ut sacerdos à solo sacerdote effici non possit, quia illi sunt inter se pares, Rursum concilium Florentinum reddens Armenis certissimam fidei rl'am, quam illos sequi oportebat, cum de sacrõ ordinis disserit, dicit uerų illius ministrum esse Epm, ergo Eccl'ia non potest alium ministrum instituere, & per cõsequens non poterit Papa hoc alij sacerdoti delegare. Quia sicut non potest aliam materiam aut formam ab illa quam Chrs instituit in sacramẽtis instituere, ita nec potest alium ministrum instituere quam Chrs instituit. Ptãs ergo quam Eps circa sacrorų collationem habet, est illi & non alteri iure diuino concessa, & ita nec ab illo per Ecclesiam auferibilis nec alicui alteri donabilis. Ex quo deducitur aperta responsio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo. quæsitum. uidelicet, an Eps hæreticus effectus amittat ptãtem ordinis Epalis. Cui qõni nos respondemus, Epm, quamuis hæreticus sit, aut degradatus, nunquam talem amittere ptãtem. Qm̃ talis ptãs datur illi à Deo & non ab homine; datur etiam per suam

consecrationem, qñ ille cõsecratur. Omnis autem ptãs ordinis siue sacr̄alis (ut supra ex beato Thoma docuimus) qm̄ datur per consecrationem, est indelebilis sicut & ipsa consecratio est indelebilis. Præterea ecclesia nõ consueuit Ep̄os hęreticos si resipiscant, iterũ consecrare: sed semper illos in sua dignitate recepit, ut patet ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna. in qua multi Ep̄i, qui ab eccl'ia pp hæresim decesserant, postquam resipuerunt, misericordiam petentes fuerunt in suis gradibus & honoribus sine noua ordinatione recepti, sicut hr̄ in Cap. conuenientibus. 1. q. 7. Si tñ Ep̄alem ordinem per hæresim amitterent, oporteret eos cum ad eccl'iam redirent, iterũ consecrare. Rursum, ordinatos ab Ep̄is hęreticis qui ueram ecclesiæ formam in ordinatione seruauerant, ecclesia præcipit ut non iterũ ordinarentur, sed in suis persisterent gradibus: ut clarissime hr̄ in Cap. ordinationes. 9. q. 1. Et expressius hoc definitum fuit in septima generali synodo, cuius definitio hr̄ in Cap. cõuenientibus. 1. q. 7. Non. n hoc censeret ecclesia, nisi illa sensisset Ep̄m quamuis obstinatissimus fiat hęreticus, suam semper retinere ordinis ptãtem. Quia licet ritus ille consecrationis quo Ep̄s consecratur, sit iure humano institutus, tñ ptãs quæ Ep̄o in illa consecratione dat̄, à Deo solo & non ab homine illi donatur. Demum, hoc ꝓbat̄ testimonio beati Augustini, qui lib. 2 contra Parmenianum de hac re disputans, sic ait. Nam si ex ipsa parte uenientes, etiam præpositi qui pro bono pacis, correcto schismaticorũ errore, suscepti sunt, etsi uisum est opus esse ut eadem officia gererent quæ agebant, non sunt tñ rursus ordinãdi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra: quia in præcisione fuerat uitium, qđ unitate pacis est correctum: non in sacris quę ubicũq; sunt, uera sunt: & cum ipsi expedire vr̄ ecclesiæ, ut præpositi earũ uenientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tñ ipsa ordinationis sacr̄a detrahuntur, sed manent etiam super eos: Ideoq; nõ eis

Augu.

in ppl'o manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacro fiat iniuria. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in Cap. Quod quiddam. 1. q. 1. Forte contra ista quis mihi obijciet capitulum illud. Daibertum, quod hr̄. 1. q. 7. in quo Vrbanus Papa dicit, Daibertum à Nezelone hæretico Ep̄o ordinatum, nihil recepisse, sed esse iterꝫ ordinatum. Et rōnem reddens idem Papa ait. Quia q nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Hæc Vrbanus. Vnde aperte sequitur q, Ep̄s ille Nezelo factus hæreticus, amiserat Ep̄alis ordinis p̄tātem. Huic argumento r̄ndet ibi Glossa in principio capituli, hoc ideo Papā decreuisse, quia Daibertus ille non fuerat in forma ecclesiæ baptizatus, & ideo merito censuit illum nihil recepisse, esséq; iterꝫ ordinandum. Per hāc responsionem licet Glossa satisfacere uideatur pro reiteratione ordinationis, nō tn̄ satisfacit uerbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, sic inquiens. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Ex q bus uerbis constat Papam sentire Nezelonem Ep̄m hæreticum non hr̄e p̄tātem conferendi ordines. Quapp dico Nezelonem illum hæreticum nunquam fuisse Ep̄m, quia ab alio Ep̄o hæretico extra formam ecclesiæ fuerat consecratus. Et ita rem contigisse, narrat quisquis ille fuit, q casum illius capituli ante uerba glossatoris descripsit. Quo euentu, constat Nezelonem illum nihil ab alio Ep̄o recepisse: ac proinde nihil hr̄e quod Daiberto conferre potuisset. Secunda conclusio. Papa potest p hibere Ep̄is executionem ordinis Ep̄alis circa sacra: siue hoc faciat particulari ,phibitione, siue gn̄ali lege omnibus Ep̄is prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis sacr̄m administrent. Qua facta prohibitione Ep̄s contra illam prohibitionem ordinans aut confitmans, peccaret sic faciendo, quamuis ea quæ fecerit, sint pro ratis habēda, nec oporteat illa iterꝫ facere. Ad huius cōclusionis probationem ualere potest ratio illa, quam supra ex Innocentio & Panormitano adduximus pro suæ

opinionis confirmatione, quæ huic proposito ualde seruire potest, cum tñ pro alio nihil efficiat. Papæ obediendum est in omnibus quæ non sunt contra fidem & legẽ Dei: Ep̃o esse interdictam executionem ordinis Ep̃alis, non est contra fidem, neq; contra Dei leges. Quia licet de iure diuino sit (ut diximus) q̄ Ep̃s recte ordinatus, habeat semper illam ordinis Ep̃alis ptãtem, non tñ est de iure diuino q̄ illam ptãtem semper exerceat. Quo fit ut possit illi per superiorem prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non potest hæc argumentatio ullo mõ iuuare. Quia Ep̃m conseruare ptãtem ordinis semel acceptam, est fide catholica tenendum, cũ sit illi à Deo concessum: quapp præceptum Papæ nihil in ea re efficere ualet. Exercere autem semper ptãtem illã, non est diuino iure mãdatum, & ideo circa illud, quidquid uoluerit Papa efficere poterit. Deinde, non est in ptãte Ep̃i situm, hr̃e uel non hr̃e, ptãtem ordinis Ep̃alis: quia hoc à uolũtate Dei pendet, qui sicut ille solus hanc ptãtem dedit ita solus auferre potest. Nihil ergo agit ad hanc rem Ep̃i obediẽtia: quia sicut Papa non potest Ep̃o præcipere qđ non est in illius arbitrio situm, ita nec Ep̃s tenetur obedire in his quæ suæ uoluntatis Imperio nõ subsunt. At Ep̃alem ordinis ptãtem exercere uel non exercere in uoluntate Ep̃i situm est: quia cum uult potest exercere, & cũ uult potest omittere. Et inde consequens est, ut Papa possit hoc prohibere Ep̃o, & Ep̃s teneatur Papæ prohibenti obedire. In hoc tñ laudandus est Innocentius q̄ (ut de illo Panormitanus in præfato capitulo refert) dicit non esse tolerandam talem prohibitionem si Papa sine magna causa legem ul'em facere uellet, qua omnibus Ep̃is prohiberet sacroꝝ ordinis & confirmationis executionem. Quia talis prohibitio esset incõmoda toti Christianæ reipublicæ, & totum illius statum turbaret, & in talibus quæ ul'em ecclesiæ statum perturbant, dicit Innocentius Papam non esse audiendum, sed resistẽdum

esse illi per ul'em ecclesiam. Ex hac secunda conclusione deducitur hæreticum Epm non posse recte exequi Epalis ordinis ptãtem circa administrationem ordinis aut confirmationis, quia est illi per ecclesiam interdictum ut patet in cap. Dicimus, & capit. Pudenda. 14. quæst. 1. Si autem contra ecclesiæ prohibitionem, seruata tñ debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut cõfirmaret, aut sacerdotio consecraret, quamuis rata esset ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipse tñ peccaret & quidem grauissime talia sacra ministrando. Tertia principalis conclusio. Papa potest tollere ab Epis eã ptãtem ordinis quam hñt circa sacralia, ut puta, consecrationes altarium cõsecrationes calicum, bñdictiones uestimentorum necessariorum ad missę celebrationem. Hęc omnia facere quamuis omnibus & solis Epis sit concessum, non tñ hoc illis iure diuino competit, sed humano. Nihil.n. horum Xps instituit, sed successu tpis sunt paulatim ab ecclesia instituta. Quod autem solo iure humano solidatur, ab hominibus qui ius ipm condiderũt, aut ab illis qui in illorum locum & ptãtem successerunt, poterit tolli. Constat autem Papam, qui nunc est, non minorem in ecclesia hre ptãtem, quam alij Summi Pontifices qui illum præcesserunt. Ergo sicut Pontifices prædecessores, illa omnia ab Epis facienda esse decreuerunt, ita posteriores Pontifices poterũt decernere ut nihil illorum Epi facere possint. Præterea, sicut ecclesia illas oẽs consecrationes & benedictiones olim statuit, ita etiã nunc illas omnes posset in uniuersum abrogare, ita ut sine omnibus illis missa celebraretur. Quibus abrogatis, constat sil'esse Eporum ptãtem hac in re prorsus abrogatam. Qm̃ tunc nihil magis efficeret Eps, quam quiuis alius sacerdos, si uterque eadem super altare, aut calicem faceret & diceret. Nam Eps nunc consecrando aut benedicẽdo illa, hoc solum efficit circa illa, q̄ facit illa esse apta instar ad aliquod opus efficiendum per illa, sine qua cõsecratione aut benedictione illa nõ essent apta ad illud.

Sed abrogatis illis consecrationibus & bñdictionibus per eccl'iam, illa instr̃a seclusis oĩbus illis, essent ad illud opus efficiendum apta. Non plus ergo tunc faceret eps illa consecrando aut bñdicendo quàm quis alius sacerdos. Ex hac eadem rõne cõuincitur Papam posse hanc ptãtem circa sacramẽtalia q̃ nunc solis epis reseruatur, omnibus allijs sacerdotibus cõcedere: ita ut ex concessione Papæ possint consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas, & reliqua hmõi quæ sunt solis epis reseruata. Quia cum oĩa illa ex solo iure humano pendeant, Papa qui supra totum eccl'iæ ius plenam habet ptãtem poterit illud pro libito cui placuerit dispẽsare, quamuis male ageret, si tam inueteratam ecclesiæ cõsuetudinem prorsus tollere uellet. Ex eadem rõne etiam deducit̃, ut (iuxta opinionem eoꝝ qui dicunt minores ordines non esse sacr̃a nec diuino iure instituta) Papa possit illoꝝ ordinum collationem & ab epis auferre, & alijs sacerdotibus cõcedere. De hæreticis epis quid sit in hac parte sentiẽdum ex dictis facillime cõstare potest. Certum q;dem est ecclesiam posse ab illis hanc ptãtem auferre: & iuxta ptãtem quam hẽt, illam fecisse constat ex cap. Ecclesiis, & duobus sequẽtibus capitulis, de consec. dist. 1. Ibi. n. præcipitur, ab Arrianis consecratas ecclesias iteꝝ cõsecrari. Attamen glossa ibi in cap. Ecclesias, dicit hoc esse intelligendum, si formã ecclesiæ non seruassent, qm̃ si illam seruassent, dicit non esse iteꝝ consecrandas. Sed re uera fallitur glossa quia in. c. ecclesiis, aperte dicit textus esse iteꝝ consecrandam eccl'iam, quæ consecrata esset ab eo qui non hẽt fidem Trinitatis. Credo certe glossam inde fuisse deceptam, ꝙ putauit idem prorsus cẽsendum esse de sacramentalibus, quod de sacr̃is, cum tñ lata sit inter illa differentia. Quia consecrationes sacr̃oꝝ pendent ex iure diuino: & inde euenit ut ptãs quam sacerdotes aut epi super illas hñt, nõ possit ab illis auferri. Potestas aũt super sacramentalia ex solo pendet humano iure, & ideo ecclesia q̃ hoc ius statuit, poterit illã po

testatem ab epis auferre ita ut consecrātes nihil efficiāt: præsertim ob tam graue crimen quale est hæresis. Et idē mihi uidetur de alijs cōsecrationibus & bñdictionibus alioꝝ sacramentalium esse dicēdum, ut sunt cōsecratio calicis, bñdictiones ornamentoꝝ & uestimentoꝝ. Nā de sitibus idem est iudiciū. Neque huic sniæ obstat qđ dicitur in.c. A nobis, de sacramentis non iterandis. Illic .n. Papa ideo decernit altaria non esse iteꝝ consecrāda, aut uestimenta iteꝝ bñdicenda, in qbus aut cū qbus p̄sbyteri degradati celebrarunt, quia oïa illa uere cōsecrata aut bñdicta erant, & ideo noluit ut iteꝝ consecrarentur aut bñdicerentur. At quod ab hæreticis circa illa sacramentalia factum est, ecclesia censet nullius esse roboris & momenti: & ideo necessarium est ut fiant ab eo, q illa omnia exercere ualeat. Sed tunc merito inquirere qs posset quo nomine sit censenda hæc epoꝝ ptās, quam epi hñt circa sacramentalium consecrationem aut bñdictionem. Non est certe dicenda ptās iurisdictionis: quia per illam nec aliquem punire, nec sniam aliquam dicere potest. Si ptās ordinis dicitur, erit necessario fatendum, esse aliquam ordinis ptātem, q̄ sit auferibilis per ecclesiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in secunda secundæ. quæst. 39. art. 3. Potestatem ordinis esse indelebilem, est interpretandum de sola ptāte ordinis q̄ est circa sacramenta, de qua solum in illa quæstione tractabat.

An episcopus effectus hæreticus sit eo ipso priuatus omni potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa. Cap. XXIII.

De potestate ecclesiastica inquirere & disputare cœpimus, an omnis talis sit per hæresim eo ipso ab hæretico ablata & de potestate ordinis iam satis per duo capitula disseruimus. Nunc superest de ptāte iurisdictionis pertractare, an illam ipso iure amittat eps aut Papa si fuerit hæreticus. Quæ quidem qō, unum prȩsupponit & aliud quærit. Prȩsupponit quidem epm & Papam posse effici hæreticum. De epo nullus unquam dubitauit, qm̄ multa & certissima experientia cōpertum est, plurimos

episcopos fuisse hæresiarchas, nedum hæreticos. De Papa uero an possit esse hæreticus, q̃o est inter theologos controuersa, & pars quæq; catholicos & doctissimos habet patronos. Quam q̃onem ego nũc pertractare nolo, neque uolo, de illa aliquid definire, prçter id quod supra lib. 1, cap. 6. dixi Papam uidelicet ut publica & cõis est persona in dandis toti pplo christiano fidei decretis non posse errare, ut tñ singularis & priuata est persona, posse in fide errare & effici hæreticum. Nam (ut cçteros omittamus) de Honorio huius nõis primo non põt ambigi illum fuisse hæreticum, cum fuerit in sexta gñali synodo de hæresi manifesta damnatus, & hæreticus ꝓclamatus. Ob quam causam eadẽ sexta synodus in qua legati Summi Pontificis aderant Theodorus & Georgius presbyteri, & Ioãnes Diaconus, pluries dixit illi anathema, ut cõstat ex ultima actione eiusdem sextæ synodi. Quam quidem sñiam Leo tertius huius nõis Põtifex ratam habuit, ut apertissime cõstat per epl'am eius quã de hac re rescripsit ad Constãtinum Imperatorẽ, in qua non semel appellat eum hæreticum. Hanc q legere uolet, reperiet in secũdo Tomo cõciliorꝝ gñalium, statim post ultimã sextç synodi actionem. Scio tñ esse aliquos, qui Honorij cãm suscipientes illum excusare nituntur. Inter quos unus, & præcipuus est Albertus Piglius Cãpensis, in suo illo magno prolixissimoq; opere, de ecclesiastica Hierarchia, et in quadã disputatione quam fecit de actis sextç synodi. Doctus certe uir, non hoc solũ nostro, sed omni sæculo uenerandus: uerꝝ (ut ingenue loquar) nihil aliud in defensionem Honorij agit, quam littus arare, aut laterem lauare. Supponamus igiť Papam posse in hæresim labi & hæreticum esse. Tunc iam merito q̃o se offert diligenti examinatione digna, An Papa aut quiuis alius eps̃ effectus hæreticus, amittat omnem ptãtem iurisdictionis, ita ut iam non sit Papa nec eps̃ cẽsendus. Quç quidem q̃o aliter definienda est secundum ius diuinum & aliter secundum ius humanum. Si iuxta

humanum ius, quæstio hæc est pertractanda, aliter de Papa, & aliter de alijs episcopis respondendum erit. Nã Papa non est eadem lege & mensura, qua cæteri episcopi, metiendus. Quoniam cæteri omnes episcopi iuri humano subduntur, & pœnas ab humano iure ob crimina aliqua decretas, si in illa inciderint crimina, perferre coguntur. Ex quo apertissime colligitur, omnem episcopum postquam effectus fuerit hæreticus, esse excõicatum. Et inde etiam colligeretur illum priuatum esse eo ipso suo episcopatu, si ecclesia hanc pœnam hæretico epõ, decreto perpetuo irrogasset. Hoc tñ decretum nunquam (quod sciam) ecclesia hucusq; statuit. Nam licet multi sint sancti uiri, quorũ testimonia inferius citabo, q dicant nihil honoris aut dignitatis hæreticos habere, hoc tamen non dixerunt, tanquam legem statuentes. Qm̃ cum illi non fuerint Summi Pontifices, certum est eos non potuisse leges præfigere, quæ uniuersos ligarẽt episcopos. At Papa cum sit totius ecclesiæ caput, quod in reliqua omnia membra influit, illis omnibus sensum ministrans, sicut omnes iudicare potest, ita à nemine iudicari ualet, ut habetur in cap. Si Papa, dist. 40. & in c. Nemo. 9. q. 3. & in c. Oues. 2, q. 7. Ex qua ratione deducitur Papam non esse præceptis aliquibus humanis ligatum, quia non habet superiorẽ in terris à quo ligari possit, Ab inferiori autem aut à pari certum est neminẽ ligari posse: quia (ut cõmune est iuris peritorũ prouerbium par in parem non hẽt imperium. Et hinc nostri theologi colligunt Papam nõ esse obligatum ad suorũ peccatorũ auricularem confessionẽ annuatim faciendam. Qm̃ cũ talis confessio annua solo sit iure humano præcepta, per illud uidelicet cap. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remissi. Conuincitur apertissime Papam qui supra omne ius canonicum habet plenam potestatẽ, non esse ad illam obligatum. Ex eadem radice oritur, ut Papa non possit incidere in alicuius ecclesiastici canonis censurã, aut pœnam: ut sunt excõmunicatio, interdictũ, suspen-

sio,irregularitas.Nam omnes istæ censuræ, cum sint so-
lo humano iure decretæ,non pnt Papam ligare,quē cer-
tum est uel parem esse his à quibus fuerunt illi canones
statuti.Ex quibus omnibus necessario sequitur ut Papa
effectus hæreticus non sit ipso iure excōicatus,ea excom
municationis specie quę dicitur censura ecclesiastica.Di
xi ex industria,de excōmunicatione quæ est ecclesiasti-
ca censura,qm̄ est quædam alia latior & benignior ex-
cōicatio contra hæreticos,quæ iuxta multoꝝ opinionē
(ut supra cap.18.Huius scđi libri diximus)est iure diuino
inflicta.Veꝝ hæc non est nisi quædam separatio ab ex-
teriori fidelium conuersatione: ita ut fidelibus omnibus
sit diuino iure interdictum,ne cum hæreticis conuersen-
tur,iuxta illud Pauli. Hæreticum hominem post unam Tit.4.
& scđam correptionem deuita.Cui consonat Ioannes in
sua scđa canonica epistola,sic inquiens. Siquis uenit ad
uos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum ī
domum,nec,Aue,ei dixeritis,Et hac excōicatione Papa
sicut quilibet alius christianus, si hr̄ticus fiat erit statim
eo ipso excōicatus.Quia postq̄ de illius hæresi constite
rit,omnes christiani tenebuntur ab illius conuersatione
abstinere. Est tñ alia multo acerbior excōmunicatio,q̄
non solum ab exteriore separat conuersatione, sed ēt à
spūalium bonoꝝ participatione sequestrat,& multa a-
lia incōmoda infert,quæ nūc non est aius recensere. De
hac igitur excōicatione,quæ est ecclesiastica censura,et
ab ecclesia inflicta,censeo Summum Pontificem, etiam
si fiat hæreticus,non esse hac excōicatione ipso iure ex-
cōmunicatum,nisi aliunde quam ex iure humano cōsta
ret illum eo ipso quòd factus est hæreticus,esse dignitate
Papali depositum. Qm̄ talis excōicatio cum sit à iure
humano inflicta,non pōt ligare Papam qui citra omnē
controuersiam est supra omne ius humanum. Quæ qui-
dem sñia usque adeo vr̄ uera Sancto Thomæ,ut in.4.sen
ten.d.19.art.3.dicat,Papam non posse hanc potestatem
alicui delegare,ut ipm̄ Papam possit excōicare.Et idem

docent Sanctus Bonauentura, & Albertus magnus, ut de illis refert Ioannes de Turre cremata, qui istorum omnium sniam comprobat. Male ergo opinantur illi qui docent, omnia iura quæ de hæreticis aliquid decernūt, etiam Papam ligare si ille fiat hæreticus. Nam dum Papa est, subijcitur depositioni, ut uidelicet pp hæresim deponi possit, non tñ alicui alteri iuris censuræ. Postquam uero depositus fuerit, tunc iam erit omnibus ecclesiasticis pœnis, sicut reliqui oēs, subiectus. Et hinc est quod Papa effectus hæreticus, nisi ex iure diuino impediatur, adhuc antequam deponatur, oēm suam dignitatem & iurisdictionem conseruare poterit. Quia cum ille ligatus excōicatione non sit, nullum aliud ius humanum obstat quominus ille alios ligare & soluere possit. Contra ea q diximus forte quis mihi obijciet, quandam glossam sup c. Achatius. 24. q. 1. quæ talia refert. Hic est casus in quo Papa Papam ligare pōt, in quo Papa in canonem latæ sniæ incidit. Neq; huic obuiat regula: par parem soluere, uel ligare non pōt: quia si Papa hæreticus est, in eo, q hæreticus est, minor est quolibet catholico. Hæc in illo capite, Glossa. Hanc obiectionem ego facillime reijcio, ingenue dicens non esse tantæ auhoritatis Glossatorem illum, ut me sua authoritate premere ualeat, præsertim cum aliàs tam multa doceat euidentissime falsa, & erronea: ut omnem merito pp illa amiserit authoritatē. Deinde uerba ipsa, quę nunc refert, si diligenter discutiamus, apertissime oñdent, quàm parū solidæ doctrinæ in se cōtineant. Dicit. n. quod si Papa hæreticus est, minor est quolibet catholico. Si Papa hæreticus minor est quolibet catholico: ergo quilibet catholicus maior est Papa hæretico. Collectio ista ex eo redditur manifesta, quod maior, & minor sunt correlatiua. Videamus ergo quō hic maior, & ille minor censendi sunt. Et certum est eodem modo alterū dicendum esse maiorem, quo alter dicetur minor: quia aliàs non erunt comparatiua, nec relatiue opposita. Si de maioritate, & minoritate iurisdi-

ctionis loquatur Glossa, constat uerba illius esse falsa. Nam apertissime constat esse falsum, omnem catholicũ esse maiorem in iurisdictione Papa hæretico. Quia multi sunt catholici, qui nullam prorsus iurisdictionem hñt supra Papam hæreticum, prout sunt omnes ferè laici, ad quos non spectat Papæ hæresim examinare, neq; de illa censere, neque illum ob hoc punire. Si uero de maioritate, & minoritate in meritis, aut in grã, aut charitate loquatur, etsi ita, ut ille ait, sit, nihil tñ inde colligere ualebit, quod suo proposito fauere possit. Nam iuxta illum sensum minoris, & maioris, etiam dicetur. Papam pctõrem in pctõ mortali existentem esse minorem quolibet uiro catholico, & iusto. Sed nunquid ideo sequitur, ut ppea par parem ligare, aut soluere possit, aut q Papa in canonem latæ sñiæ incidere debeat? Quia ut quis ligare, aut soluere possit, non maioritas sanctitatis requirit: sed iurisdictionis. Male ergo rñdetur ad obiectionem regulæ, quæ ait: Par parem soluere, aut ligare non potest, dicendo, q Papa hæreticus minor est quolibet catholico. Dico ergo quòd omni iure diuino de hac re secluso, si scdm solum ius humanum hęc qõ definienda est, Papa effectus hæreticus licet sit merito ob hoc deponendus, nõ tñ est eo ipso depositus, nec eo ipso excõicatus. Quia quandiu est Papa, excõicari non põt, neque alia quauis censura ecclesiastica ligari: cum sit supra omne ius humanum, à quo censuræ illæ suam hñt firmitatem suumq; uigorem. Erit autem ille (ex solo iure humano loquendo) tandiu Papa, quandiu fuerit ab ecclesia toleratus. Ecclesia uero haud dubie illum tolerabit, quousque sibi cõstet illum iure diuino esse depositum, aut merito deponendum. Qm̃ Paulus tertius, qui nunc est, licet ab hominum electione habeat, q sit Papa, postquam tñ electus est, non ab hominibus: sed à Deo habet plenam supra totã ecclesiam ptãtem. Et inde euidentissime colligitur illum non posse ob qualecunq; crimen ab ecclesia deponi: nisi constet ex eodem iure diuino, ecclesiam pp tale crimen

Papam deponere posse. Dimisso ergo iure humano, à quo nihil certum in hac q̄one discere possumus, ad ius diuinum, tāquam ad totius ueritatis fontem recurramus, ut inde ubertim doceri ualeamus. Perscrutemur igitur diuinas scripturas, & per illas inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria, & inde facile intelligemus, an Papa, si hæreticus fiat, sit statim dignitate Papali priuatus, an non. Nam certissima rōne philosophica scimus, tunc aliquid necessario perire, qñ illi desunt ea, quæ ad suum esse sunt necessaria. Si aūt omnia, quæ ad alicuius rei existentiam sunt necessaria, adsunt, si res naturaliter, & non libere causatur, illā deesse non est possibile. Quia enim sanguis est necessarius ad hominis uitā: ideo sanguine deficiente hō uiuere non pōt. Alioqui si sanguine se cluso uiueret hō, hoc uno argumento euidentissime probaretur sanguinem ad illius uitam non esse necessariū. Calor est necessarius ad esse ignem, & inde consequens est, ut calore prorsus destructo, pereat ēt ignis. Hoc igit̄ semel præfixo fundamento, opus est, ut ex ipsis scripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quę ad esse papam sunt necessaria. Omitto hic alia quæ extra ip̄m papam sunt, ut puta, uoluntaria electio ipsoꝝ electoꝝ, & habilitas in ipsis eligētibus, ut uidelicet illi habiles sint ad eligendum. Istis & alijs hmōi omissis: si de illis, quæ in ipso eligendo, aut electo sunt, loquamur, distinguere oportet. Qm̄ quædam sunt necessaria ad simpliciter esse, alia sunt necessaria solum ad bn̄ esse. Quæ solum ad bene esse exiguntur, talia sunt, ut illis seclusis papa esse possit: sed non bonus papa: & hæc sunt scientia reꝝ diuinaꝝ, prudentia reꝝ gerendaꝝ, charitas feruentissima, & alia id genus aliqua, sine quibus, & si aliquis papa esse possit, non tn̄ bonus erit papa. Quæ aūt sunt necessaria ad simplr̄ esse papam, sunt duo: Quoꝝ alteꝝ est solum necessariū ad fieri, & non post factū esse: & hoc est uoluntas ipsius electi, per q̄ consentit electioni de se factę. Hęc .n. est necessaria ad hoc, ut quis fiat papa: quia ipso inui

to non pōt fieri papa. Postquam tñ iam semel consentit electioni, & factus est Papa, iam illius uoluntas non est necessaria ad esse papam: quia & si illum pœniteat uoluntatis præteritæ, & nolit esse papa, & renunciet papatui, nihilominus adhuc est papa, quousque ab his, quibus competit, sit eius renunciatio acceptata, ut patet in cap. 1. De renunciatione, lib. 6. Rōnem hoꝝ siquis requirat, eam nunc libenter offerimus, quæ talis est. Quilibet pōt renunciare iuri suo, non tñ iuri alterius. Ecclesia eligens Paulum in papam, nullum adhuc ius ꝑꝑ hoc habet in Paulo quousque consentiat. Postquam aūt consensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius supra ecclesiam ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius supra ipm, ut ab illo petere possit doctrinam, & reliqua, quæ ille ex officio papali tenetur tribuere ecclesię. Est.n. mutuus q-dam contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo se inuicem obligarunt. Electus quidem ad reddēdum ecclesiæ debitum pastoris offim̄ ad quod solum ecclesia illum elegit. Ecclesia uero, quæ illum in prælatum elegit, hoc ipso se ad debitam obedientiam illi exhibendam obligauit. Et hinc euenit, ut cum primo electus est possit renūciare electioni de se factæ: quia tunc solum renunciaret iuri suo. Cum aūt iam semel consensit electioni, & effectus est papa, tunc iam non potest sine cōsensu ecclesiæ renunciare papatui: quia si hoc faceret, non solum iuri suo: sed iuri ecclesiæ renunciaret, quod facere nō pōt, Ex quibus apertissime constat, ꝙ uoluntas electi in papam licet sit necessaria ad fieri papam, non tñ est necessaria ad conseruationem papatus: qa (ut dixi) inuitus pt esse papa. Alteꝝ est necessarium ad esse papam in fieri, & in facto esse, & hoc est fides. Neq; hic loquor de fide formata, de qua dicit Paulus, ꝙ per dilectionem operatur. Qm̄ hęc nō est necessaria ad esse papam. Cū possit papa in pctō mortali existens, in papā eligi, & in papatu perseuerare. Alioqui esset incidere in errorē Valdensiū, & Ioannis Hus dicētium oēm eccliasticam dignitatem Gal. 5.

amitti per qdlibet pctm̃ mortale. Qui error damnatus est in concilio Cōstantiensi, sess. 15. Fides ergo, quam dico esse necessariā ad esse papā, est fides habitualis à spe, & charitate distincta, quæ dat̃ in baptismo, & de qua Paulus dicit, ꝙ sine illa īpossibile est placere Deo. Hęc, inꝙ̃, fides est necessaria ad esse papam, ita ꝙ sine illa nō pōt fieri papa, nec in papatu conseruari. Et qa hoc est ꝑcipuum fundamentū, super qđ ferè tota huius nr̄æ doctrinæ fabrica cōsistit, ideo ꝓ illius firma stabilitate elaborandū est, & multis rōnibus illud probandum. Pro qua re maxime cōducit diligenter, perscrutari totum ꝓcessum, quo Xp̄s peruenit ad dādum papatū Petro. Nō .n. statim, & sine ullis medijs illi hanc concessit ptātem: sed primo illam ꝓmisit, ad aliud tp̄s hanc differens donationem. Deinde, antequā daret, monuit de dignitate sibi ꝓmissa, ut intelligeret, quid sibi per illam iniungebatur. Demum cum promissam ptātem Xp̄s Petro concessit, tunc uim dignitatis, & q̄ ad illam necessario exigebātur apertius expressit. Quæ oīa siquis diligenter consyderare uelit, uel eo clarissime discet, quā necessariam ad papatum uoluit esse fidem Xp̄s saluator noster. Singula igitur studiose perscrutemur. Primo quidem Christus
mat. 16 saluator nr̄ ꝓmisit hāc ptātem Petro, sic dicēs: Tibi dabo claues regni cœloꝝ, & qđcunꝗ ligaueris sup terrā, erit ligatū et ī cœlis & qđcunꝗ solueris sup terrā, erit solutū & ī cœlis. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Xp̄m his uerbis maiorē Petro promisisse ligādi, & soluēdi ptātem, quā postea reliqs ap̄lis, aut dedit, aut ꝓmiserit. Nā cū alijs oībus ap̄lis ligādi, & soluēdi ptātem tribuit, in cœlo tm̄ singulari numero explicās, dixit fore soluta, aut ligata, q̄ illi soluerēt, aut ligarēt.
mat. 18 Sic .n. dixit: Quæcūꝗ alligaueritis sup terrā, erūt ligata & ī cœlo, & q̄cunꝗ solueritis sup terrā, erūt soluta & in cœlo. At cū Petro claues cōmisit, nō usus est singl'ari numero cœli: sed plurali nūero sign̄auit ī cœlis fore soluta, aut ligata, q̄ ille ī terris solueret, aut ligaret, ut uel hoc uer

borū discrimine nos doceret, aliqd maius Petro, q̃ reliqs aplis fore cõcedendū. Sed iam uideamus quid illam pmissionem præcederet. Anteq̃ Xp̃s hoc Petro pmitteret, interrogauit oẽs aplos, quid de illo sentirent, & quam de illo hr̃ent existimationem. Cui interrogationi (ut Matth. refert) Petrus solus rñdens, dixit: Tu es Xp̃s filius Dei uiui. Quo loco Theoph. annotat uerba illa ad maiorem Petri fidem exprimendam, cum articulo emphasim quandam sigñante, esse pronuncianda, sic. n. ait Theoph. Nõ dixit: Tu es Chr̃s filius Dei uiuẽtis, absq; articulo: sed cum articulo, ille filius, hoc est, ille ipse, qui solus, & unicus, non gratia filius: sed qui ex ipsa patris substantia genitus. Quia & multi Chr̃i erant, sacerdotes, & Reges omnes: sed Chr̃s cum articulo, unus est. Hæc Theophilactus. Hac confessione fidei per Petrum facta, statim Chr̃s dixit illi: Btũs es Simon Bariona: qa caro & sanguis nõ reuelauit tibi: sed pr̃ meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super hãc petram ædificabo ecclesiam meam & portæ inferi non p̃ualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum &c. Quæ uerba remunerationem quandam Petro pro suæ fidei confessione exhibitam, aperte oñdunt. Qd clarissime docet Theophilactus sic inquiens: Remunerat Petrum Dñs, mercedem illi dans magnam, q̃ super eum ædificabit ecclĩam. Quia. n. confessus erat eũ Dei filium Petrus dixit, q̃ hęc confessio, quam confessus est, fundamentum erit futurū credentium, ita ut omnis homo extructurus fidei domum hoc iacturus sit fundamẽtum. Nam licet innumeras condamus uirtutes, non habeamus autem fundamentum rectã confessionem, inutiliter ædificamus. Hæc ille. In quibus uerbis multa sunt notanda. Primum est, q̃ per uerba Chr̃i, et non ex suo cerebro, nos docet, fidem esse fundamentum totius ecclĩasticæ structuræ. At ubi fundamentum deest, nihil superædificari potest, & siquid ędificatum super illud fuerat, necesse est, ut illo fundamento sublato, ruat. Consequẽs

Theop.

Theop.

igitur est, ut deficiente in aliquo fide catholica, quæ est totius ecclesiasticæ structuræ fundamentum, non possit in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis, post fidem. Imò nulla alia ecclesiastica dignitas à Chro instituta, qualis est Epalis ptās poterit in illo, qui fidem catholicam non habet fundari. Qm hęc cū sit à Chro instituta, & in structura ecclesiæ ab eodem collocata, non poterit aliud fundamentum hre, q̄ illud, quod ab ipso Chro positum est, uidelicet fides. Et inde etiam sequitur, ut hoc fidei fundamento sublato, ab eo, qui Papa, aut Eps erat, eo ipso Papalis, aut Epalis dignitas, quæ ante in illo erat, cadat ab illo. Forte aliquis huius argumentationis potentiam effugere uolens, dicet characterem baptismalem, qui dr sacrm fidei, satis esse, ut in aliquo, qui fidem nō tenet, possit Papalis dignitas collocari, & conseruari: sed hæc meræ nugæ sunt, ut facile patere potest, uel mediocriter rem consyderanti. Nā Theoph. uerba Chri declarans, non dicit characterem baptismalem esse fundamentum: sed solam fidei confessionem. Quod etsi Theoph. nō interpretaretur, ex ipsis Chri uerbis, & illorꝫ circunstantijs apertissime constare poterat. Nulla. n. ibi erat mētio de baptismate, nec de baptismali charactere, nec in illo poterat esse meritum, ut pp illud tanta mercede Petrum Xps donaret. At in confessione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meriti, atq; ideo illa digna habita est à Xpo, cui tantam ꝑmitteret mercedem, quātam nulli alteri, nisi Petro, quē totius ecclesiæ caput instituit, donare decreuit. Et quod fides sit fundamentum totius religionis, & totius ecclesiasticæ structuræ, ex alijs adhuc sacræ scripturæ locis, aperte conuinci potest. Nam Paulus Corinthijs scribēs,
1 cor. 3. ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere: præter id, quod positum est, quod est Chrs Iesus. Quæ uerba
Augu. interpretans Augustinus in libro de fide, & operibus, cap. 16. ait: Si Chrs est fundamentum, proculdubio et fides Chri. Per fidem quippe habitat in cordibus nris si-

cut idem Paulus dicit. Hæc August. Et ad Colossenses Colo. 1
Paulus scribens, iterũ ait: Reconciliauit uos xp̃s in corpore carnis suæ per mortem, ut exhiberet uos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coràm ipso, si tñ permanetis in fide fundati. In quibus uerbis Paulus aptissime dixit fidem esse fundamentum, & inde colligit, ut fide sublata reliquum totum corruat ædificium. Et certe (ut aperte loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fundamenti facta est, me multum urget, ut existimem Papam, si hęreticus fiat, eo ipso esse iure diuino priuatum dignitate Papali. Nam alia, quam aliqui faciunt ex ratione membrorũ, quæ inuicem per fidem cõnectũtur, non est adeo efficax, ut per illam rationem quis conuincere possit Papam, si fiat hæreticus, iam non esse totius ecclesiæ caput: quia uidelicet iam non est ecclesiæ membrum, cum careat fide. Hanc.n. argumentationem facile soluit Thomas de Vio. Caietatus Cardinalis in opusculo de authoritate Papę, & concilij, cap. 22. dicẽs quòd Papa etiam si hæreticus fiat, adhuc est membrum ecclesiæ. Quia licet careat fide, habeat tñ characterem baptismalem, per quem etiam sicut per fidem, quisq; effici potest membrum Chr̃i, ut expresse docet Innocentius tertius in capite, Veniens. De presbytero non baptizato, cuius hæc sunt uerba. Non solum per sacr̃m fidei: sed per fidem etiam sacr̃i quis efficitur ptoculdubio mẽbrum Chr̃i. Hæc Innocentius. Forte quis mihi etiam ex uerbis eiusdem capituli iñdebit, dicens in eodem capitulo, baptismum etiam dici fundamentum. Fateor quidem in illo loco baptismum appellari fundamentum: sed diligenter inspiciendum est, respectu cuius dicatur fundamentum, & inuenietur dici fundamentum respectu aliorũ sacrorũ. Nam qõ illius cap. erat da presbytero non baptizato an suscepisset. ordinem sacerdotij, & ut persuaderet illum non suscepisse sacerdotium, dicit q deficiente baptismo, qui est fundamentem, aliorũ utiq; sacrorum nullum aliud sacr̃m superædificari poterat.

Quanq; hæc non definiendo: sed disputando Pontifex dixit, ut literam inspicienti facile constare potest. At q̄ baptismus sit fundamentum Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc sermo. Esto, etiam hoc dixisset, non tn̄ diceret baptismum esse sufficiēs fundamentum, ita ut fides non esset etiam fundamentum necessarium. Quia hoc esset aperte repugnare Xp̄o, qui dixit se super fidei confessionem fundaturū ecclīam suā, & qui pp illam fidei confessionem promisit se daturum Petro in prǽmium claues regni cœlorū. Et hoc est alterū, quod in uerbis Theophilacti ultimo citatis annotandū erat, cum dixit, Chr̄m remunerasse confessionem Petri, qn̄ promisit illi se super illam confessionem ædificaturū ecclesiam suam, & pp illam eandem daturū illi claues regni cœlorum. Nam quia aliis omnibus apostolis tacentibus solus Petrus confessus est Christū esse filium Dei, ideo illi soli claues regni cœlorū, & ligandi, atq; soluēdi ptātem supra omnes promisit. Si pp fidei confessionem tanquam pp quoddam meritum, Chr̄s Pontificiam super omnes dignitatem Petro promisit, hoc ipso declarauit eum, qui fidem non hr̄et, indignum esse, qui cæteris præemineret. Quis ergo tam demens erit, ut alicui sine fidei merito papatum tribuere uelit, quem Chr̄s Petro sine fidei confessione nec promittere uoluit, ac proinde multo minus daret? Nec placet mihi illorū sn̄ia, qui dn̄t Petrum tunc pro omnibus rn̄disse, & sic suam, aliorūq; fidem expressisse. Non.n. aliī Apostoli Petro hanc prouinciam delegauerunt, ut pro omnibus rn̄deret. Neque Petrus tam arrogans erat, ut pro omnibus, non mandatus rn̄deret, præsertim q̄ tunc non solum data non erat super cæteros Apl̄os ptās: sed nec erat adhuc promissa. Siquis autem dicat hoc Petrum facere potuisse: quia cæteris Apl̄is senior erat, is attendat, obsecro, Andream in apostolatu seniorem esse Petro, quod multo magis æstimandum erat, quàm quilibet ætatis excessus. Deinde suis ipse uerbis Petrus testatur se non pro omnibus: sed

pro se solo rñdere. Nõ.n.plurali numero (ut oportebat) sed singulari numero locutus est, sic inquiens: Ego dico, quia tu es Chrs &c: Si pro omnibus loqui uoluisset, plurali numero loqui debuisset his uerbis: Nos dicim⁹ &c. Nam alias postquam iam supra omnes illum Chrs instituerat prælatum, cũ in die pentecostes omnes Apostoli, eo quod recepto iam cœlitus spiritu omnibus loquerentur linguis, de ebrietate falsò apud ppl'm accusarentur. Petrus se omnium curam hre intelligens, ac proinde omnium cãm suscipere uolens, non singulari: sed plurali numero loquutus est, sic dicens: Viri Iudæi, & q habitatis Hierl'm uniuersi, hoc uobis notum sit, & auribus percipite uerba mea. Non.n. sicut uos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Si pro se solo rñdere uoluisset, dixisset: Ego ebrius nõ sum. Sed quia tunc iam omnium curam gerebat, pro omnibus rñdere decreuit, dicens: Hi ebrij non sunt. Non ergo pro omnibus: sed ꝓ se solo rñdit, cum dixit: Ego dico, quia tu es Chrs filius Dei uiui. Ille Solus rñdit quamuis omnes fuissent interrogati: quia feruentior, quam in corde retinebat fides, non potuit se intra cordis latebras retinere, quemadmodum cæteroꝝ Apl'oꝝ fides, quæ qm̃ tepidior erat non prorupit in publicam cõfessionem. Sed de hoc, quia forte iam plus satis diximus, opus est, ut ad reliquum Petri processum inuestigandum pergamus. Chrs saluator nr̃ iam passioni proximus, præuidens Apl'oꝝ animos post suum discessum fore turbãdos, Petro iniungit, ut illos in fide confirmet, sic dicens: Simon ecce Sathanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogaui ꝓ te, ut non deficiat fides tua: & tu aliqñ conuersus confirma fr̃es tuos. Ecce primum papæ offm̃, qd' Deus tunc Petro cõmisit, hoc est, confirmare reliquos omnes in fide, non est possibile, ut reliquos in eadem fide cõfirmet. Quo fit, ut papa si hæreticus fiat, papa amplius esse non possit: quia ad id, quod sibi primo ex offõ suo competit, uidelicet reliquos in fide cõfirmare, est prorsus ineptus.

Act. 2
Mat. 16
Luc. 22

Demum, qn̄ Chr̄s dignitatem papalem iam ante promissam, Petro concessit, sic dixit: Pasce oues meas. Quibus uerbis concordi omnium catholicorum doctorum sn̄ia, omnes Christianos oues, & Petrum illarum omnium dixit esse pastorem, ut ipso officij nomine apertissime declararet, quid Petro, & cuilibet summo pontifici Petri successori facere ex offō incumbit, nempe pascere gregē sibi cōmissum spūali quodam pabulo, doctrina uidelicet catholicæ fidei. Qui fidem catholicam tenet, si est idiota, aut malis moribus uitiatus quamuis non suū bn̄ exerceat offm̄, adhuc tn̄ papa est: quia nihil hēt papatui repugnans. At qui hæreticus est, habet hæresim, q̄ prorsus papatui repugnat. Non.n.potest, qui hæreticus est, ueram alijs præstare fidei doctrinam. & inde consequēs est, ut qui hæreticus est, ecclesiæ pastor esse non possit. In cuius confirmationem est, quod August. ait in sermone de pastoribus, ubi exponit illud Cāticorum. Pasce hœdos tuos, sic inqens: Iam non oues: Manenti Petro dr̄: Pasce oues meas, exeūti hęretico dr̄: Pasce hœdos tuos. Et iterum in ep̄la ad Vincentium Donatistam', pertractās eadem uerba ait: Pasce hœdos tuos, nō sicut Petrus, cui dr̄: Pasce oues meas. In tabernaculis pastorum, non in tabernaculis pastoris, ubi est unus grex, & unus pastor. Hæc Augustin. In quibus uerbis apertissime docet August. eum, qui pastor est ouiū Chr̄i, si fiat hæreticus, iam non esse pastorem ouium Chr̄i: sed suorum hœdorum. Sunt adhuc aliæ multæ argumentationes procedētes ab his conditionibus, & qualitatibus, quæ necessario cōpetūt hæreticis, ex quibus non minus euidenter conuincit̄ papam, si hæreticus fiat, esse statim iure diuino priuatū dignitate papali. Nam omnis hæreticus est ab eccl'iæ corpore separatus, atq; præscisus: qm̄ à fide, quam tota tenet ecclesia se diuidit, mallens suæ inniti prudentiæ, q̄ totius catholicæ ecclesiæ subesse iudicio. Qui autem à fide ecclesiæ separatur, consequens est, ut etiam à corpore ipsius ecclesię sit separatus, qm̄ sicut iuxta dictum

Ioā.21.

Cant.1
Augu.

Pauli,

Pauli,una est fides: ita una est ecclesia, & unitas eccle- Eph. 4
siæ ex unitate fidei pendet,dicẽte Hugone de sancto Vi-
ctore.Per fidem accipimus unionẽ,per charitatem uiui- Hugo.
ficationem. At quicunq; est ab ecclesię corpore separatus
iam non est caput eiusdem corporis, quia repugnat, ut
quod à corpore separatum est,sit caput illius. Ex quib9
necessario infertur, ut Papa si fiat hæreticus, iam non sit
Papa: cum per hæresim sit à corpe ecclesiæ iure diuino
separatus. Alia quæcunq; peccata quantũlibet grauia
inficiunt papam,& illum tanquã caput lãguidum red-
dunt.Solum aũt pctm̃ hæresis caput à corpore abscin-
dit,& per consequẽs solum illud papam iure diuino sua
papali dignitate priuat.Præterea hæretici uocanẽ lupi à
Saluatore nostro,qui monens nos,ut ab hæreticis caue-
remus,dicit illos tanquam lupos esse fugiendos, sic in-
quiens: Attendite à falsis ꝓphetis,qui ueniũt ad uos in Matt. 7
uestimentis ouiũ:intrinsecus aũt sunt lupi rapaces. Ecce
uides hęreticos,qui falsi sunt ꝓphetę,non à quouis alio:
sed à xp̃o ipso ueritatis magistro, appellari lupos. Ne
igitur lupus sit ouium pastor necesse est,ut papa, & qui
uis alius ep̃s factus hæreticus,statim desinat esse pastor:
unde necessario sequiẽ,ut nec sit papa,nec ep̃s. Nec cre-
dibile est,ut xp̃s hæreticum hoĩem, quem certius certo
sciebat esse lupum,suaꝝ ouium uoluerit esse pastorẽ, ne
oues lupo (quod extremæ dementiæ reputatur indiciũ)
cõmisisse dicatur.Pręlatus igitur si ex pastore fiat lupus,
necessario est etiam,ut eo ipso desinat esse p̃latus,& pa
stor ne uel in paruo temporis momento, oues lupo cõ-
missas esse dicatur. Rursum, Omnis hæreticus iure diui-
no est ab hoĩbus uitandus,prout iam supra, cũ de excõi
catione disseruimus,multis sacrę scripturę testimoniis ꝓ
bauimus. Non est aũt possibile,ut quis sit prælatus illo-
rum,qui iure diuino tenentur se ab illo separare,illum fu
gere,cum illo minime cõuersari,illum in domũ suam nõ
recipere,neque illum salutare. Q̃m uero prælato ẽt alio-
qui malo oĩa istoꝝ contraria tenentur subditi ẽt cum re

Heb. 11 uerentia impendere. Nã Paulus docet obedientiam esse exhibendam ꝑpositis, non tm̃ modestis: sed etiam discholis. Demũ plurima sunt sanctoꝝ doctoꝝ testimonia, quæ asserunt hoĩem hæreticum nullam prorsus hr̃e in ecclesia ptãtem iurisdictionis. Primum quidem btũm Thomam offero, tanquam recẽtiorem, q in sua secunda secundæ. q. 39. art. 3. dicit ptãtem iurisdictionis nõ esse in hæreticis, & inde deducit, ꝙ non pñt a' peccatis absoluere, nec alios excõicare, nec indulgentias dare. Hæc ille. Et Gratianus huic astipulatur sñiæ, qui 24. q. 1. parte 2. quę incipit in paragrapho: Sin aũt ex corde suo, & ponitur statim post cap. Audiuimus, sic in fine capit. ait:
Grat. Quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, qui bñdicit: ita qui ex officio maledicit maior est eo, cui maledicitur: Liquido constat eum, q ab integritate catholicę fidei recedit, maledicendi, uel benedicendi ptãtem minime habere. Catholicum nanq;, utpote se sup̃iorem maledicere non ualet, in alienum a' fide, tanquã in sibi æqualem,
Beda. sñiam dare non põt. Hæc Gratianus. Et Beda sup̃ Matthæum ait: Quicunq; ab unitate fidei, uel societatis Petri apl'i qũolibet se ipsos segregant, tales nec a' uinculis peccatoꝝ absoluunt, nec ianuam pñt regni cœlestis in-
Ambr. gredi. Btũs Ambrosius ait: Dñs par ius, & soluẽdi esse uoluit, & ligandi, qui utrunque pari cõditione permisit: ergo qui soluendi ius non habet, nec ligãdi habet. Et infra. Certum est, ꝙ ecclesiæ utrunq; licet, hæresis utrũq; non habet. Hæc Ambr. Et hñr in cap. Verbum Dei. de pœnit. dist. 1. Et beatus Aug. super Ioann. dicit, ꝙ claues
Augu. ligandi, atq; soluendi sunt datæ ecclesiæ in Petro, sic dicens. Petrus qñ claues accepit, ecclesiam signãuit. Ex q̃bus apertissime colligitur eum q extra ecclesiam est, nullam hr̃e ligãdi, aut soluendi ptãtem. Cyprianus in qua-
Cypr. dam epl'a ait: Qui nec unitatem spũs, nec cõiunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesię uinculo, & sacerdotum collegio separat, epi nec ptãtem põt hr̃e, nec honorem, qui ep̃atus, nec unitatem uoluit hr̃e, nec pacem. Hæc il-

le.Et hn̄r in cap.Nouatianus.sexta.q.1.Et in alia ep͞la, q̄ est ad Magnum iterꝵ sic ait: Dicimus oēs omnino hæreticos, & schismaticos nil hr̄e ptātis,& iuris. Hæc ille.Et hn̄r in capite: Didicimus.24.q.1. Accedit ad hæc omnia,quod nullum hucusque ecclesia condidit decretum,per quod expresse statuerit papam hæreticum esse ipso iure depositum,aut per quod præceperit esse deponendum.Quod certe nō euenisset: nisi quia papam: qui hæreticus fieret,iure diuino priuatum esse intellexit: & ideo noluit actum agere.Nō est certe credendum ecclesiam,quæ tam solicita semper fuit de separatione hæreticorꝵ facienda,ne sua cōione aliȷs nocere possint, nihil hucusq; de papa hæretico faciendum decreuisse: cum ille tanto plus quàm cæteri oēs hæretici ecclesiæ nocere potest,quanto ille maiorem hr̄et potentiam ad nocendum,& quanto cæteri catholici minus illum reformidarent quippe quem debent hr̄e fidei magistrum. Siquis mihi obȷ̄ciat cap.illud.Si papa dist.40. facillime rn̄debo,ꝙ textus illius capituli & si sit sancti uiri & martyris,non est tn̄ hominis,qui leges toti ecclesiæ præscribere potuisset.Quo fit,ut uerba illius licet sint uelut quoddam hominis sancti consiliū accipienda, nō sunt tn̄ pro decreto obligatorio tenēda. Nec uerba illa obligationem aliquam hr̄e,putandum est,ꝗa sunt in corpe decreti īserta: nisi forte quis on̄dat totum Gratiani decretum esse per sedem apostolicā approbatum, & omnia quæ in illo cōtinentur,sint obseruari mandata. Quod tn̄ nunquam factum est. Cum ergo ex his oībus tam euidentissimis rationibus cōstet papam effectum hęreticum esse iure diuino priuatū dignitate papali,inde etiam constat illum, qui depositus est, esse subiectum oī ecclesiasticæ censuræ quæ contra hæreticos est à iure lata,sicut quilibet alius hæreticus. Non tn̄ ob hoc fallit regula iuris q̄ dicit.Par parem ligare non pōt. Nō quidem ppea quòd papa hæreticus sit minor quolibet catholico,ut supra retulimus glos.dicere,in.c.Achatius.24.q.1.Sed inde hoc

euenit quia effectus hȩreticus iam desinit esse papa, ac ꝑ inde excōicari potest, & alias pœnas subire cogetur, q̄ sunt a iure hæreticis decretæ. Si tn̄ papa maneret, illis nō esset subiectus. Propter quod merito supra diximus huius causæ definitionem esse a iure diuino, & non ab humano petendam.

Respondetur rationibus quæ obijciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem. *Cap.* XXIIII.

Quamuis euidentibus (ut existimo) argumentis probauerim in præcedenti capitulo, papam si hæreticus fiat, eo ipso esse dignitate papali iure diuino priuatum, necessarium tamen existimaui, respondere argumentis eorum qui contrariam tuentur sentētiam, ut illorum debilitate clarissime ostensa, uel inde nostræ sententiæ ueritas firmius roboretur, clariusque intelligatur. Et primum omnium argumentorum, uelut totius aciei Antesignarum proponam, illud quod aduersarij putant esse tam ualidum atque forte, ut nemo illi obsistere ualeat. Sic enim argumentantur. Episcopus si hæreticus fiat, non est eo ipso ex iure diuino sua dignitate priuatus, ergo papa quamuis hæreticus sit, non est eo ipso ex iure diuino dignitate papali priuatus. Consequentiam dicūt esse notam, quia (ut dicunt) papa non est peioris conditionis quàm quiuis alius episcopus. Antecedens probant de episcopo qui in mente sua habet hæresim cui pertinaciter adhæret, & nunquam illam exterius manifestauit. Hic enim (ut asserunt) uere & proprie est hȩreticus, & tamen non est eo ipso priuatus episcopatu. Quia illam episcopalem potestatem (ut inquiunt) episcopus habet ex sola humana aut ecclesiastica commissione. Et hoc dicunt esse certissimum ex consensu omnium catholicorum doctorum, iuxta illud beatissimi Leonis papæ, in capitulo. Ita dominus. Decima nona distinctione. Ita Dominus huius muneris sacramentum, ad omnium Apostolorum officium pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omnium Apl'oꝝ sum-

Leo pp primus

mo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi à quodam capite, dona sua uelut in corpus omne diffunderet. Hæc ille. Et inde quasi ex certissimo quodam assumpto colligunt Epm qui in hæresim mentalem pertinaciter lapsus est, non esse priuatum Epatu: quia ecclesia non potest actibus aiæ interioribus pœnam aliquam infligere. Thomas de Vio Caietanus cardinalis in suo illo opusculo de authoritate Papæ & concilij cap. 19. multis, plixisq; uerbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, ut dicat intellectum suum per illam fuisse uictum ad censendum papam si labatur pertinaciter in hæresim non esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali. Sed miror certe q; hõ tantus, & qui multo fortioribus argumentis alioqui cedere non soleat, nunc à tam debili argumento cuius multa refellere posset, fateatur se uictum. Crederem ego potius intellectũ suum ab effectu magis quàm ab hac argumentatione fuisse deuictũ. Nam consequentia illa est mala qua probat papam hæreticum non esse iure diuino priuatũ dignitate papali, per hoc quòd Eps hæreticus non est iure diuino priuatus Epatu. Potuit q-dem fieri ut Deus de papa hoc statueret, & non de cæteris Epis, præsertim quòd cã tanti discriminis est notissima: quia uidelicet papa plus toti reipublicæ xpianæ nocere poterat, quàm quiuis alius Eps, si uterque illoꝝ eēt hæreticus. Ob quam causam recte potuisset Deus papã hæreticũ priuare, alio quouis Epo hæretico non priuato. Neque ob hoc censenda esset papalis dignitas peioris conditionis, imò multo melioris, qm̃ non permitteret secum hæresim sicut dignitas epalis. Deinde assumptum in illa consequentia falsum est, uidelicet quòd Eps hæreticus nõ sit iure diuino priuatus dignitate Epali: qm̃ idem de Epo censeo dicendum esse qđ de papa. Vt aũt hoc suum assumptum probet, aliud assumit, quod certum esse putat, & ex omnium sacroꝝ doctoꝝ snia procedere dicit Episcopalẽ uidelicet ptãtem aut iurisdictionem esse ex hominis aut ecclesiæ cõmissione, & non à

Deo: sed hoc antecedens ab illo assumptum falsum est, & ipsamet falsitate falsius, & contra omnium doctorum sacrorum sniam, & contra uerba illa Leonis quæ ex distinctio.19.citat. Qm̄ & si ritus consecrationis Epi sit ab ecclesia statutus, ptās tñ Epalis iurisdictionis non ab homine sed à Deo est illis concessa. Omnes.n.sacri doctores docent Epos succedere apostolis, pro qua re plurima potuissem afferre testimonia, quæ prudens omitto, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Siquis tñ ea uidere desiderat, reperiet in opere illo quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo, Eps, quo loco multa ꝓ hac re sanctorum doctorum testimonia coaceruaui, & ideo nolui hic repetere, ne actum agerem. Vnum tñ ex concilio Florentino hic citare non prætermittam, quod illic nescio quo casu fuit à me relictum. Concilium Florētinum certam fidei regulam Armenis describens, cum de sacramē-
Cō ilium Florēt. to confirmationis disserit, hæc uerba ait. Ordinarius minister est Episcopus. Et cū cæteras unctiones simplex sacerdos ualeat exhibere, hanc non nisi Eps debet conferre: quia de solis apl'is legitur (quorum uicem tenent Epi) q̄ per manus impositionem spm̄ sctm̄ dabant. Hæc concilium Florentinum. Apostoli aūt (ut apertissimum est) à Deo & non ab homine ullo, fuerunt ordini apl'i & Epi, ut ex multis scripturæ sacræ locis constat. Sicut misit me
Ioa.20 pater (inquit Chrs) & ego mitto uos. Et Mat.1. & Mar.3. & Luc.6. Expresse docetur Chrm illis tribuisse apostolatus offm̄. Et hoc ipsum post mortem iterum confirmauit, qñ illis præcepit ut euntes in mundum uniuersum p̄dicarent euangelium omni creaturæ. Deinde potestatē iurisdictionis omnibus apostolis concessit, qñ omnibus
Mat.13 illis simul iunctis dixit. Quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata in cœlis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Nam per illa uerba (ut omnes sacri doctores fatentur) Christus concessit apostolis ptātem excōicandi, quę sine aliqua iurisdictione eē non pōt. Si Xps apostolis dedit ptātem prędicandi Euā

gelium, & potestatem ligandi & soluendi, & Epi succes serunt in locum apl'orum, consequens est ut Epi etiam habeant à Deo & non ab homine has omnes potestates. Nam hac sola, & efficacissima rōne probamus cōtra hæreticos Epm Romanum esse cæteris omnibus Episcopis superiorem, quia Petrus apostolus fuit reliquis Apostolis superior, cuius Romanus Episcopus successor esse cōprobatur. Quo fit, ut necessarium sit Romanum Pontificem eadem authoritate super cęteros Epos pollere, qua Petrus supra reliquos polluit apl'os. Eadem igitur consequentia colligere oportet eandem ptātem, quamuis, nō tam latam, ex iure diuino competere Epis quæ fuit apostolis data: quia illi sunt istorum successores. Prętera Epis iure diuino competit ecclesiæ regimen. Nam Paulus Mileti existens, conuocatis ad se ex Epheso Episcopis, dixit. Attendite uobis & uniuerso gregi, in quo uos spūs sanctus posuit Epos regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Ecce uides Epos ad regimen ecclesiæ datos, non ab homine sed à spiritu sancto. At regere nō ualet qui nullam habet ptātem iurisdictionis. Ergo Epi qui à Deo ad regimen ecclesiæ sunt instituti, ab illo etiā hñt iurisdictiones potestatem. Fateor quidem hanc Episcopatuum diuisionem, qua quisque Eps suos habet peculiares subditos, iure humano introductam esse: & merito ad euitandam confusionem, & euitandas etiam dissensiones, quæ facile oriri poterant nisi talis diuisio facta fuisset, quas suas quisq; posset agnoscere oues, & ab alienis abstinere. At quòd Eps ptātem iurisdictionis habeat, ex solo diuino pendet iure, non humano. Ex iure diuino hanc hēt ptātem factus Eps, sed iure humano fit illi hæc potestas determinata circa has aut illas oues sibi commissas, quæ aliqñ est latior aliqñ breuior, penes hoc solum quòd plures aut pauciores subditi illi tribuuntur. Et si contingat ob aliquod crimen Episcopum à papa priuari Episcopatu suo, quod ille ob multa crimina recte facere posset, tunc Eps erit priuatus subditis, in quos iuris

Act. 20

dictionis ptãtem exercere possit, sed non erit priuatus ea iurisdictionis potestate quam in sua consecratione accepit. Quemadmodum diceremus de sacerdote habente beneficium, si priuetur beneficio, qui absoluere non põt, non pp defectum ptãtis, sed quia non habet subditum, supra quem illam exerceat. Accedit ad hęc omnia, quòd qñ Epi eliguntur & confirmantur, nulla sit illis ab ecclesia cõmissio iurisdictionis: quod quidem non omisisset ecclesia facere, si hanc ab illa iurisdictionem Episcopos hr̃e putaret. Verꝵ quia pro constante habet eccl'ia Episcopos postquam electi & confirmati fuerint, ex iure diuino hr̃e iurisdictionem super ppl'm illis cõmissum, ideo nunquam hoc illis committere curauit. Demum, uerba Leonis papæ quæ pro se Caietanus citauit, discutiamꝰ: & ex illis patebit clare, btm̃ Leonem nostram confirmare sententiam, tm̃ abest ut Caietano illius uerba fauere possint. Sed ut clarius uerus illoꝵ uerboꝵ sensus pateat, capituli illius initium repetere oportet, cuius hæc sunt uerba. Ita dñs noster Iesus Christus humani gñis saluator instituit, ut ueritas quæ antea legis & prophetaꝵ pręconio continebatur, per apl'icam tubam in salu-
Ps. 18. tem uniuersitatis exiret, sicut scriptum est. In omnem terram exiuit sonus eoꝵ, & in fines orbis terrę uerba eoꝵ. Sed huius muneris sacr̃m, ita dñs, ad omnium apostolorum offm̃, pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omnium apl'oꝵ summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi à quodam capite dona sua uelut in corpus omne diffunderet, ut exortem intelligeret se diuini ministerij eẽ qui ausus fuisset à Petri solididate recedere. Hęc Leo papa. In quibus uerbis id potissimum annotandum est, ꝙ ait dñm uoluisse, ut illa dona ad omnium apl'oꝵ officiũ pertinerent. Si ex dñi uoluntate habent, non ergo ex sola Petri commissione. Deinde ait dñm Iesum Christum, & non Petrum, hæc ministerij dona in totum ecclesiæ corpus diffundere: sed ordine quodam, ita ut ab ipso Petro quasi à quodam capite faceret initium. Quod ideo

beatus Leo dixit, quia prius Chrs saluator noster hæc dona Petro, & postea alijs apostolis concessit. Nam Pe iro facta concessio describitur Matt. 16. capite: quæ aūt alijs apostolis data est, ab eodem Euangelista refert. 18. capit. Ex quo ordine colligere uult beatus Leo aliorum aplorꝫ authoritatem quamus datam à Christo, esse; tn̄ subiectam Petro, & tandiu illos habere authoritatem illam, quandiu uniuntur illi capiti suo, & quandiu illi ecclesiastici ædificij fundamento innituntur, à quo si separentur, sicut non pertinent ad Xp̄i ecclesiam quæ sup illud fundamentum ædificata est, ita eo ipso amittunt omnem quam habebant ecclesiasticam iurisdictionem. Ioānes de Turre cremata licet in principali huius disputationis capite nobiscum sentiat dicēs papam effectum hæreticum esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali, tn̄ in hac disputatione præsenti nobis repugnat dicens apostolos non à Chr̄o, sed à Petro esse Ep̄os ordinatos. Pro qua re in lib. 2. suæ summæ de ecclesia, ca. 32. multos citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum suam p̄nt confirmare sniam, ideo prolixitatem uitare cupiens illos omittere decreui, præsertim ꝙ res hęc non est hic à nobis primo intēta, sed obiter oblata. Sed opus est iam ut alias partes illius primæ & pręcipuæ argumentationis à Caietano factę, discutiamus & examinemus qd ueritatis illæ contineant. Dicit eum qui hæresim mente concepit & illi pertinaciter adhæsit, quam nullo actu exteriori manifestauit, esse uerum hæreticum. Hoc illi negare contendit Albertus Pighius lib. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 16. Iniuste tn̄ id facit qm̄ & si hęresis ab electione uoluntatis (ut ille dicit) procedat, non est ideo necessario consequens ut exterior oris prolatio requirat̄ ad perfectum hæreticum efficiendum. Nam in alijs peccatis quæ magis à uoluntate pendent q̄ꝫ hæresis, quæ in intellectu colloca ur, sola uoluntatis electio sine ulla exteriori operatione sufficit ad perfectam peccati rōnem efficiendā. Quo fit, ut idem ꝓrsus de hæresi & hæretico

sit necessario dicendum: qa non cōstat q̄ hoc potius ad hæresim quàm ad alia pctā requiratur. Propter quod il li qui dn̄t papam si in hæresim labat̄, esse iure diuino priuatū dignitate papali, hoc idem dicendū putant, si i hęresim mentalē labatur, quia illum non minus hr̄ticum esse putant quàm aliū. Nec ideo nos dubios futuros esse dn̄t & incertos circa ea quæ à Papa fiunt, qm̄ & si illius fides interior non sit nobis nota, tn̄ quandiu illius infidelitas nobis non patet, semꝑ illum tenemur reputare fidelem. Quia (ut ait rl'a iuris) quilibet pręsumendus est bonus do nec probetur cōtrarium. Negant ēt confusionem totius ecclesiæ inde gigni turbando totum ordinem eccl'iasticum, reputando Ep̄os aut presbyteros qui non essent: qm̄ Deus qui ecclesiæ uelut sponsæ suæ curam habet, illi prouideret de remedio. Sicut si aliquis non baptizatꝰ ordinaretur presbyter, sicut aliqn̄ contigisse constat ex titulo, qui de hac re inscribitur in decretalibus, & ille postea efficeretur Ep̄s, & tandem papa, & multos consecraret Ep̄os, & ordinaret sacerdotes, tūc ille sicut non esset sacerdos, ita nec Ep̄s, nec papa, quamuis ut talis reputaretur. Quo euentu necessaria esset confusio ordinū eccl'iasticoꝝ. Credendū tn̄ est (ut btūs Thomas in. 4. sen. d. 24. docet) Deum tunc subuenturꝫ eccl'iæ, daturumq́ꝫ illi conueniens remedium. Sicut olim quando mulier sexum mentita masculinum, in papam electa & pro tali ꝑ aliquot annos reputata est. Ita etiam nihil obstare putant, ut papa in hęresim mētalem lapsus, sit dignitate papali priuatus, quamuis oporteret illum tunc uelut papā uenerari. Quoniam ne ecclesia in huiusmodi Labyrynthos incideret, Deus illi de remedio prouideret. Ita respondet Turre cremata libro 4. suę summę: parte. 2. capite 20 Posset tamen dici, & forte melius fatendo illum, qui in hæresim mentalem lapsus est, esse hæreticum, sed non talem, ut propterea iure diuino sit eo ipso priuatus dignitate papali. Dicetur enim fidem interiorem non esse necessario requisitam ad dignitatem papa

lem,sed satis esse exteriorem fidei confessionem: quam qui habuerit,quamuis fide interiori careat,poterit dignitatem Pontificiam quam habebat conseruare. Et huic sniæ fauere vr̄ Glossa super illa uerba, super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam,quæ illam uocem, petram, exponit non per fidem,sed per fidei confessionem. Quibus uerbis innuete vr̄ pontificiam Petri & successorum eius dignitatem,super solam fidei confessionem fundatam esse.Etsi res ita se habet, oportebit necessario dicere,solum hęreticum exteriorem siue manifestum esse ex iure diuino priuatum pontificia dignitate,& non hæreticum occultum qui intra cordis sui latebras hæresim suam recludit. Et huius discriminis posset dari causa: qa hanc pontificiam dignitatem, nō ad ipsoꝝ pontificum honorem,sed ad plebis utilitatem Deus instituit. Et inde euenire necesse est ut quanto quisque magis reipub. Christianæ nocere potest, tāto magis sit ille censendus indignus: & eo magis econtrario sit tolerādus,quo minus poterit ecclesiæ incōmodare. Cum igitur ille qui hęresim in corde suo retinet,& nullo exteriori signo manifestauit,nihil per illam solā possit ecclesiæ nocere, Deus illum sua dignitate nō priuat. Illum uero qui publice suā hæresim loquitur,quia per illam multum catholicæ ecclesiæ nocere posset, Deus uoluit ut eo ipso esset sua dignitate priuatus,ne sermo illius,qui, teste Paulo ut cancer serpit, à dignitate robur accipiens potentius grassaretur. Sed pergamus adhuc ultra,& aliam partem illius argumentationis à Caietano factæ examinemus. Dicit enim ꝙ ꝑꝑ actum pure interiorem animæ,nunquam homo potest humanæ iurisdictioni subesse: quia Deus solus est qui intuetur cor, homines autem ea sola quæ foris patent,atꝗ ideo de solis illis iudicare illi pn̄t, & per consequens illa sola punire. Hanc propositionem assumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet & pro constanti tenet actus animæ interiores subesse iudicio humano.Ego tn̄ Alberti aut Adriani opi

2.Ti.2.

nionem amplecti nolo, sed hoc mihi cum Caietano conuenit, ut supra cum de excōicatione dissererem, aperte expressi. Ex his igitur omnibus partibus iam examinatis & plene discussis, pessimam concinnauit Caietanus argumentationem. Nam etsi omnes illas propositiones, quarꝫ aliquas negauimus, illi gratis donemus, solū ex eis colligere licet, cæteros Ep̄os pp solam mentalem hæresim, non esse eo ipso priuatos iurisdictionis ptāte. Sed inde non sequitur Romanum Pontificem etiam nō esse eo ipso priuatum sua dignitate papali. Nam de cæteris Ep̄is, etiam si omnia in argumentatione assumpta darentur, nihil probatum esset, nisi q̄ illi ex iure humano ob solam hæresim mentalem non sunt priuati dignitate sua. Vt autem inde colligere ualeret, Romanum Pontificem etiam pp solam hæresim mentalem non esse priuatum ptāte papali, oporteret probare, Romanum pōtificem etiam hr̄e suam ptātem ex cōmissione humana & non à Deo. Tunc.n.bene colligeretur ut idem de illo esset censendum quod de alijs, quia illius actus interior etiam non subijceretur iudicio humano, à quo ptātem acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione Romanum Pontificem non esse subiectum iudicio diuino scd̄m actus interiores, quemadmodum alij Ep̄i nō subduntur iudicio humano penes eosdem. Tunc etiam collectio illa esset bona. Quia sicut cæteri Ep̄i per solam hæresim mentalem iure humano non priuantur iurisdictionis ptāte, eo q̄ per illam non subduntur iuri humano: ita etiam oporteret Romanum pontificem per solā hæresim mentalem non esse iure diuino priuatum ptāte papali, si ille per talem hæresim non esset subiectus iudicio diuino. Alioqui si hæc duo subtrahantur ex illa argumentatione, sicut necessario sunt subtrahenda: qm̄ fide credere tenemur Romani pontificis ptātem esse nō ab hominibus, sed à Deo, & illum per actus interiores diuino iudicio subditum esse, argumentatio illa nullius prorsus erit roboris aut momenti. Nam ex hoc q̄ cæteri Ep̄i

ob solam hæresim mentalem non sunt priuati ex iure hu mano cui subesse non pñt, inferre ꝙ Romanus Pontifex ob solam etiam hæresim mentalem non sit priuatus ex iure diuino, cui est uere subiectus, tã mala est collectio, ut nemo sit qui non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumentatione examinationem, ut planè ostenderem quam debilis fuerit argumentatio, à qua intellectum suum deuictum fuisse fatetur. Hac igitur argumentatione, quam aduersarij præ omnibus æstimant, prorsus eneruata, reliquas quũ debiliores sunt facile prosternemus. Secundo sic argumentãtur, Rex aut Imperator si fiat hæreticus non est eo ipso ex iure diuino priuatus regno aut Imperio: quia constat multos in lege ueteri fuisse Reges idololatras & multos etiam fidelibus imperasse Reges infideles, de quib⁹ ipsemet Deus ait. Ipsi regnauerunt et non ex me. Et iteꝝ, dabo tibi Regem in furore meo. ergo eodẽ modo papa aut quiuis alius Eps, quamuis hæreticus fiat, poterit fidelibus catholicis ꝑesse. Rñdeo, non esse eandem omnium illoꝝ rationem, neq; Imperatores aut Reges aut alios dños seculares esse eadem lege qua prælati ecclesiastici, regendos. Qm̃ tpale dñium aut sclaris ptãs non habet pro fundamẽto suo cui innititur, fidem: & ob hanc cãm ẽt si fides desit, pñt illoꝝ dñia et ptãtes subsistere, siue fidelibus siue infidelibus dñentur. Nihil.n. obstat, ut infidelis homo in rebus pure sclaribus possit fidelibus pręesse & illis dñari. Et idem dicẽdum puto de sacerdotio ueteris legis, qđ licet circa spiritualia uersaretur, quia tñ non erat illi data fides pro fundamento, illa seclusa consistere illud ualebat, ita ut quamuis hæreticus fieret, non esse eo ipso sacerdotio priuatus. At longe aliter se habet ptãs ecclesiastica in lege Euangelica. Qm̃ hæc fundata est super firmam petram, hoc est, catholicam fidem, Hac igit̃ euersa, necesse est, ut tota ecclesiastica ptãs, q̃ illi innitebat̃, corruat. Quo fit, ut, licet in tpalibus & corporalib⁹ infidelis fidelibus pręesse possit & dñari, in spiritualibus ta

Osee. 8.13.

men infidelis supra fidelem nullã potest hr̃e iurisdictionis ptãtem. Tertio contra nos argumentantur ex facto Marcellini, qui in horribili illa sub Diocletiano feruente persecutione, carnificum uiolentia ad impia sacrificia pertractatus succubuit, & Thura idolis adoleuit, arisq; iniecit: nec tñ ob hoc à papatu deiectus est sed ĩ eo usq; ad mortem perseuerauerit. Huic argumẽtationi facillime rñdetur, negando Marcellinum papam fuisse hęreticum, quia licet in confessione fidei aduersus parata & iam intentata tormenta satis constans non fuit, tñ fidem quam mente tenebat, non amisit. At opus exterius (ut supra capit. I. huius operis diximus) non est hæresis. sed solus mentis assensus uel dissensus, q̃uis ex ipso opere uehemens aliqñ oriatur hæresis suspicio, ut ita illum mente credidisse merito putetur, sicut suum opus exterius demonstrat. Verũ hæ suspiciones hominum sunt, q de occultis certam non pñt dicere sñiam. Quod uero Marcellinus ueram non amiserit fidem, satis aperte cõuincitur per id quod hr̃ in capite. Nunc autem, dist. 21. Ibi. n. dr̃, q compulsus à paganis grana thuris super prunas imposuit. Si compulsus, ergo non ex libera hoc fecit uoluntate, sed ut tormenta uitaret. Tormenta autem satis uitabat per solum opus exterius, sine errore intellectus: quia gentiles quibus solis tunc placere curauit, nõ interiorem mentis fidem, sed opus exterius cernere poterant. Deinde, etsi gratis daremus illum tunc perdidisse fidem, non tñ ideo censendus est hæreticus: qm̃ defuit illi pertinacia, quæ summe necessaria est, ut quis merito dicatur hæreticus, ut hr̃ ex cap. Dixit apl's. 24. q. 3. Marcellinus siquidem ad cor reuersus, & sui delicti acerbissime pœnitens, in publico Epõrũ concilio suam inconstantiam confessus est, & libens iudicio se subdidit sacerdotum qui humilem illius aspicientes confessionem, nullam in illum ausi sunt dicere sñiam. Quarto loco contra nr̃am sñiam argumentantur aduersarij, per illud qđ dr̃ in cap. Cum ex iniuncto, de hæreticis, ad quem per-

tinet institutio alicuius, ad eundē spectat destitutio eius dem. Ex quibus uerbis colligere uolūt Papam, si fiat hæreticus, esse ab hominibus deponendum, & non esse ex iure diuino depositum: quia cum ab hominibus eligat, oportet ut etiam ab illis deponatur. Hoc argūm est tam debile, ut indignum sit cui debeat dari ulla rñsio. Nam rl'am illam, quæ ad coercendos temerarios hominū ausus à iure statuta est, ad diuinam potentiam accōmodare uolunt, tanquam si illa aliquid quod non liceret, intentaret, & ob id certis limitibus ab humano iudicio statutis, esset cohibenda. Quis quæso homo catholicus est, q hanc non irrideat consequentiam: Papa eligitur ab homine, ergo non potest deponi à Deo. Et multo magis ridendus erit qui illam probare pergat per illam rl'am iuris, ad quem pertinet institutio, pertinet destitutio. Deinde, etsi gratis illis demus rl'am esse ubiq; ueram, non tñ eo sensu quo ab illis accipitur. Nam rl'a illa (ut ex decursu illius Capituli facile constare potest) in hunc sensum data est, q nullus inferior potest destituere illum q à superiore institutus est: & inde argumentatur Papa q presbyter si malus fuerit, non est à plebe quæ supra illū nihil penitus habet ptãtis, sed ab Epō qui illum instituit deponendus. Et ita concederem ego papam, qui à cardinalibus electus est, non posse ab alia ptãte ipsis Cardinalibus inferiore, deponi. Sed nunquid ex illa rl'a colligere licet, ut institutus ab aliquo non possit à superiore destitui? Minime. Nam sacerdos ab Epō ad curam animarū institutus, potest per papam ab eadem cura deponi: imò etiam ab Archiepō Metropolitano, si causa pp quam merito deponendus est, sit ad Archiepm deuoluta. Cum igitur rl'a illa concedat institutori alicuius, ptãtem deponendi illum, eo ipso eandem ptãtem concessisse vr̃ cuicunq; hñti plenam super institutorem ptãtem. Et inde sequitur (uolo quidem iuxta præfatam rl'am loqui) ut Deus qui Cardinalibus & tota ecclesia superior est, possit uoluntate sua & iure à se edito destituere pa-

pam qui à Cardinalib⁹ fuerit electus. Destituit autem ille hæreticum à papatu, qñ firmissimo decreto statuit ecclesiam suam fundari supra fidem, aut supra apertam fidei confessionem. Quinto argumentãtur aduersarij cõtra nos, per hoc q̃ Ep̃i in hæresim pertinaciter lapsi, si ad fidem redeunt, ad suas restituuntur dignitates: signum est ergo q̃ nõ fuerant illis priuati, alio qui oporteret nouam facere electionem. Antecedens probant per cap. Maximum. I. quæst. 7. Et inde arguunt ut idem de papa hæretico dicendum sit, quia si ille ad fidem rediret, non reeligeretur, sed in pristina dignitate conseruaretur. Et hanc etiam argumentationem magni æstimet Caietanus, quæ tñ (ut uerum loquar) nihil me mouet. Fateor quidem hæreticos Ep̃os qñ ad ecclesiæ unitatẽ redeũt, solere recipi ad sedes suas: q̃ q̃ hoc male probat Caietanus per illud cap. Maximum. 1. q. 7. Qm̃ Maximus ille, de quo ibi est sermo, postq̃ ab hęresi Donati starꝝ ad ecclesiam redierat, ordinatus fuit Ep̃s: in quo gradu exñs non fuit lapsus in hæresim. Sed quia male, & contra ecclesiasticos canones, ex laico sine ullo tp̃is interuallo in minoribus ordinibus seruato, ordinatus fuerat Ep̃s: iõ dubium erat, an in Ep̃ali dignitate manere deberet. Cui q̃õni papa Leo r̃ndet, q̃ licet reprehensibiliter ordinatus, ab Ep̃ali tñ dignitate non repellatur, dũmodo libellum ad papam mittat, quo catholicum se esse testetur. Itaq; cap. illud nullo pacto nr̃o seruit proposito. Quod facile constare poterit legenti ep̃l'am Leonis 85. ex cui⁹ cap. 3. sumptum est illud cap. Maximum & cap. Donatum. Multum certe interest, an ipsas origines legas, an centones illarꝝ male dilaceratos. Hoc quod Caietanus probare uult, multo melius probasset per cap. conuenientibus. 1. q. 7. quod ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nitæna, sumptum est. Illic. n. decretum est, ut Ep̃i, qui à fide catholica desecerant, resipiscentes in suis sedibus tunc reciperentur. Sed hoc non ex necessitate iuris: sed ex q̃dã misericordiæ dispensatione, factũ est, ut apertissime

apertissime constat per cap.siquis hæreticæ.1.q.1.Nam & si epi hæretici sint iure diuino sua epali dignitate priuati, eccl'ia tn̄ ex rōnabili cā dispensat aliqn̄, ut reuersis ad fidem dignitates pristinæ restituant̄. Et talis restitutio ꝑ noua electione, aut noua ꝓuisione hn̄da est. Nec mirari quisq̄ de hoc debet: qm̄ idem in alijs multis necessario dicendum est. Clericus.n.homicida eo ipso, ꝙ cōmisit homicidium, incurrit irregularitatem, & est priuatus bn̄ficio, quod habebat, si tn̄ ex quadam misericordia per papam cū illo dispenset̄, et bn̄ficium illi restituatur, talis restitutio ꝑ noua collatione æstimāda est. Sexto nobis obijciunt.c.audiuimus.24.q.1. ubi de epo hæc dn̄r. Si autem in corde nouam hæresim cōfinxit, ex quo talia prædicare cœpit, neminē damnare potuit. Ex quibus uerbis inferre uolunt, ꝙ ante q̄ eps hæreticus prędicet, aut doceat, excōicare, & damnare pōt, & inde euidentissime colligitur, ut nō eo ipso quo factus est hæreticus, sit sua dignitate priuatus. Hic argumētandi modus est debilissimus: quia ꝑ hoc, ꝙ unum negat̄, non est necessarium, ut dicamus aliud concedi. Deinde uerba illa mō citata nō sunt Alexādri secūdi, cuius est illius.c.initium. Nam ab illo loco: Sin aūt ex corde suo &c. uerba sunt Gratiani, & inde exordit̄ secundam partem illius q̄stionis. Authoritas Gratiani nō est tāti pōderis, ut me premere ualeat, & à sn̄ia mea discedere me cogat: præsertim cū tam multa ille alibi doceat, in qbus est ille ab oībus necessario deserendus. Si tn̄ præfata Gratiani uerba gratis recipere uolumus, superiori illi sn̄iæ fauere poterunt, qua probabiliter diximus mentalem hæreticum non esse iure diuino depositū: quia (ut in rn̄sione primæ argumētationis ꝓbabile esse diximus) fundamētum super quod ecclesiastica ptās fundat̄, non est sola fides interior: sed exterior fidei confessio. Sed quia ꝑ hoc oporteret dicere, illum, qui exteriori fidei cōfessione caret, eē ipso iure priuatum, quod nos aperte negauimus cū de facto Marcellini papæ disseruimus. Ideo melior mihi ui

detur snia, mentalem hæreticum esse etiam ipso iure priuatum. Si cui tñ magis probetur alia snia, dicere poterit Marcellinum quãuis fidem mẽte retinuerit, pp exteriorem infidelitatem eo ipso fuisse ex iure diuino sua dignitate priuatum: cum tñ a' toto concilio, corã quo suam culpam cõfessus est, toleratus fuit, eo ipso tacitis suffragijs fuit iterꝝ in Pontificẽ summum electus. Hæc sunt omnia, quæ ab aduersarijs contra præfatam nostrã opinionem obijci solent: sunt tñ quædã alia p me excogitata, quę paulo magis urgere mihi uñr: quibus rñdere etiã decreui, ut inde nostrę sniæ ueritas clarius oĩbus innotescat. Prima, quæ mihi se offert argumentatio, oritur ab æstimatione duarꝝ potestatum ordinis, & iurisdictionis inter se cõparatarꝝ. Multo.n. præstantior, atque nobilior est ptãs ordinis, q̃ potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis nõ habet fidẽ pro fundamento, nec illam exigit ad sui consistentiã: ergo potestas iurisdictionis, quæ minor est, non habet ẽt fidem pro fundamento, neque illã ad sui consistentiã necessario requirit. Et ĩde euidenter colligitur illã per hæresim minime perdi. Ex quo aperte sequitur nec papam, nec epm, eo ipso, ꝙ factus sit hæreticus, suam amittere dignitatẽ. Consequẽtia huius argumẽtatiouis uidet̃ nota per locũ a' maiori ad minus negatiue. Minor ẽt est manifesta ex his, q̃ supra diximus. c. 21. huius lib. qa potestas ordinis non fundat̃: nisi in charactere sacerdotali, & inde deducit̃, ꝙ sacerdos etiam si fiat hæreticus, nũquam põt illam amittere. Maiorem istius argumẽtationis, quæ forte alicui magis neganda uidebitur, probo quia ptãs ordinis est supra corpus xpi uerum, ptãs aũt iurisdictionis non est nisi supra corpus xpi mysticum. Pręterea ptãs ordinis: quia tanta est non nisi a' Deo dari põt, cum tñ potestas iurisdictionis sępe ex hoĩum pendeat uolũtate. Et hinc alia oritur excellentia in ptãte ordinis supra ptãtem iurisdictionis: quia ptãs ordinis est indelebilis, & minime amissibilis, ptãs uero iurisdictionis sępe deperdit̃. Accedit ad hæc, ꝙ

ſiquis non ſacerdos habeat bñficium,cui eſt annexa aĩa
rum cura,eo ipſo habet ptãtem iuriſdictionis, qua tñ nõ
obſtante,ille dignitate minor cẽſendus eſt,q̃ꝫ quis alius
ſacerdos curã animarꝫ non hñs. Quod nõ aliũde eueni-
re põt: niſi quia ordinis ptãs præſtantior eſt, q̃ꝫ iuriſdi-
ctionis. Rñdeo fatendo ptãtem ordinis abſolute nobi-
liorem,& digniorem eſſe ptãte iuriſdictionis: qa circa
multo p̃ſtantius obiectũ uerſat̃,q̃ꝫ illa: quia (ut recte di
ctum eſt in argumẽtatione) hæc circa corpus xp̃i uerꝫ: il
la uero circa ſolum corpus xp̃i myſticum uerſatur. Si tñ
duæ illæ ptãtes ad ppl̃m,ꝑꝑ quem ſolũ a' Deo inſtitutę
ſunt,referantur multo maior cognoſcet̃ eſſe ptãs iuriſdi
ctionis,q̃ꝫ ordinis: quia ꝑ illam multis de cauſis magis
prouidetur ppl̃o,q̃ꝫ per aliam. Nã per illam docet̃ ppl̃s
in fide,& moribus. Ab illa,qui ignorãs eſt doctrinã pe-
tere debet: prout dñs per Malachiam ꝓphetã teſtatur, Mal. 2.
ſic inquiens: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, &
legem req̃rent de ore eius: quia angelus dñi exercituum
eſt. Per ptãtem iuriſdictionis cõſeruatur pax in ppl̃o, iu-
ſtitia retinetur, ſuũ cuiq; ius datur, uitia coercent̃, mali
ppl̃i mores corrigunt̃: quidquid deniq; boni in eccleſia
ſtica rep. eſt ſine hac ptãte facile laberet̃, & ſi quid mali
eſt,ſine illa facilius augeret̃. Nihil horꝫ ad ordinis ptãtẽ
ſpectat. Quo fit,ut per ptãtem iuriſdictionis magis pro-
deſſe poſſit,qui illam hẽt,ſi ſit bonus: & magis obeſſe ſi
ſit malus. Ob hanc igit̃ cãm xp̃s ſaluator nr̃ ptãtem iu-
riſdictionis ſtatuit ſupra fundamentũ fidei,ne fide care-
ret,cui ex offõ incumbere debet,alios fidẽ docere, & er
rantes ad fidem reuocare. Ptãtem uero' ordinis: quia nul
la illi ex neceſſitate iniungit̃ ppl̃i doctrina,aut diſciplina,
noluit idẽ Saluator nr̃ ſupra fidem fundare, neq; fidẽ ad
illius cõſiſtentiam exigere. Quia quod ꝑ iſtã faciendum
eſt,ẽt fide ſecluſa,citra ullũ alioꝝ incõmodum fieri põt.
Secũda argumẽtatio,q̃ mihi (ut ingenue loquar) nõ par
uum faceſſit negotiũ, eſt, quia hæreticus & ſi per hr̃ſim
perdat fidem,non tñ eo ipſo eſt prorſus ab eccl̃ia ſepa-

tus: sed adhuc est ps illius corpis, & mēbrum eius: ergo adhuc stante heresi poterit in se dignitatē papalē cōseruare. Quia cum non sit eo ipso ab eccl'ia pcisus, uidetur, q non sit ēt eo ipso ptāte iurisdictionis priuatus, siue epa lis illa sit, siue papalis. Quod aūt hæreticus nō sit eo ipso prorsus ab eccl'ia precisus: sed sit adhuc ps, & membrū illius, inde aptissime cōuincitur, q adhuc subest iudicio eccl'iæ: quia ab illa punit̃, & uarijs ab illa affligit̃ pœnis. Hoc aūt ecclesia nō faceret: nisi intelligeret hæreticum esse intra illius gremiū, esseq; aliquā illius cõpuis putridā, partem. Nā Paulus ait: Quid mihi de his, q̃ foris sunt iu-
1.cor.5 dicare? Et iteℝ alibi: Tu qs es, qui iudicas seruū alienū?
Rom.2 Fateor qdem, & (meo qdem iudicio) negari nō pōt hæreticum esse partē ecclesiæ, & mēbrum illius, & nō esse oīno ab illa separatū: qa & si fidē non habeat, hēt tñ characterem baptismalem p quē primo factus est mēbrum ecclesiæ, quo durāte semp erit mēbrum illius, ut hr̃ in. c. ueniens. De presbytero nō baptizato. Sed licet sit mēbrum ecclesiæ, non tñ potest esse caput: qa cū caput sit principalius totius corpis mēbrum, multo plura ad caput, q̃ ad cætera mēbra reqruntur. Papa igitur si hæreticus fiat, iam non (ut añ) caput erit: sed pes, aut si quod ē aliud inferius, aut uilius membrū. Cæteℝ de punitione, qua ecclesia hæreticum punit, paululū discernere oportet, & cām illius inuestigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra ecclesiam esse, ne dicamus illā de his, qui foris sunt, iudicare. Nec tñ ob id solum illam hereticos punire, dicendum est: quia illi characterē baptismalem retinent. Nam hac rōne oporteret dicere hæreticū nō posse, uita durante, esse extra iudicium ecclesiæ. Cum semp habeat in se characterem baptismalem. Quo cōcesso, necessario etiam fatendum erit, ut postq̃ ecclesia hominē hereticum tradidit seculari ptāti ab illa puniēdum, si potestas secularis illum punire nolit, & illum libeℝ dimittat, ecclesia nihilominus adhuc illū hæreticū punire possit, & idem esse dicēdum de psbytero degradato. Hoc

tamen nō eſt dicendum:q̄a eccleſia p̄ talem hæretici tra ditionem,& p̄ degradationem,uidet̃ iuri ſuo renūciare, ut ex uerbis ipſius degradationis colligi pōt, quæ hn̄r, in capite,Degradatio.de pœnis.lib.6. Vt autem cām hu ius punitiōis ego aperte explicē,admoneo lectorem, ut conſideret, quod cum aliq̄s baptizat̃ tunc intrat eccle- ſiam,ſicut nouus aliquis colonus,qui recipitur in ciuita- te. Qn̄ aūt aliquis ſic in aliqua republica admittitur, ex ipſa natura receptionis initur quidam contractus inter ip̄m colonum admiſſum, & rempublicam, ita ut colo- nus obligetur ſeruare leges,& ſtatuta reipublicæ, illi o- bedire,illi periclitanti ſubuenire, illius iudicio ſtare, & reſpublica tenetur illum in ea illæſum ſeruare, & à calu mniatoribus protegere.Vt aūt hic contractus reſcinda- tur,non ſatis eſt alterius illorꝝ uoluntas: ſed utraque re- quiritur: quia licet quilibet poſſit iuri ſuo renūciare, nō tn̄ iuri alterius,præſertim iuri iam acquiſito. Si tn̄ reſpu. & colonus concordi uoluntate poſtea conuenirent,poſ ſet colonus intra ciuitatem manere ſine aliqua mutua in ter illos obligatione,ita ut nec colonus obligaretur rei- pub.nec reſpu.colono.Inter baptizatum,& eccleſiam, à die baptiſmi eſt initus talis contractus: quia baptiza- tus ab illo die tenetur mores,leges, & ſtatuta eccl'iæ ſer uare,illi obedire,illius ſi deliquerit ſubire iudicium:& ec cleſia tenetur illum docere,ſacr̄is paſcere, illum pro ſua potentia protegere.Hæreticus ſe ab eccleſiæ unione ſe- gregans, licet hoc ipſo uiſus ſit iuri ſuo renunciare: non tn̄ pōt eccleſiam,cui in baptiſmo ſe ſubdidit,iure ſuo pri uare. Et ob hāc cauſam illū punire pōt:quia obtinet ius quod ſuper illum per illius baptiſmum ſuſcepit.Cum ec cleſia aliquem degradat,aut hęreticum p̄tāti ſeculari tra dit,tunc iuri ſuo renunciat.Quo fit, ut ſi p̄tās ſecularis il- lum non puniret,eccleſia iam illum amplius punire non poſſit, quamuis ſit intra eccleſiam & mēb̄rum illius rō- ne baptiſmalis characteris.Et ſi ille auxilium eccl'ię poſt hoc imploraret,eccleſia hoc illi dare non teneretur:quia

ille suo iuri renunciauit, et quis non renunciasset, potest ecclesia illum propter peccatum suo iure priuare.

An testis qui nouit aliquem esse in hæresim lapsum teneatur, quamuis non sit requisitus, illum iudici manifestare, etiam ante fraternam illius correptionem. Cap. XXV.

De pœnis, quæ contra hæreticos iure canonico, & ciuili decretæ sunt, per multa ca. huc usq; disseruimus. Sed quia illarum aliquas iudex licet id anxie optet, non potest hæretico infligere, ppea, quod illũ esse hæreticum nescit: ideo opus est, ut testis, qui hæretici crimẽ nouit, illud iudici prodat, ut ille de crimine certior factus, possit malũ de medio tollere. & sic totã rempu. seruare illęsam. Alioqui pc̃tm̃ semper maneret impunitũ: nisi esset testis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per seipsum optime sciat alterius delictũ, ut puta, quia ipso uidente ille cõmisit, non põt tñ iuste illum punire: nisi testis adsit, cuius testimonio illius pc̃tm̃ constare possit. Qm̃ iudex ipse non põt duarum diuersarum personarum offõ fungi, ita ut simul sit iudex, et testis. Verum licet iudex pc̃tm̃, quod solus uidit, punire nõ possit, põt tñ inquirere an alius forte hoc idem sciat, quod ipse uidit: ut si alios esse, qui illud optime sciant inuenerit, tunc illorum testimonio adiutus poterit illum punire. Sunt igitur ad iustitiæ executionem testes necessarij. Nam de ordine iudicij Deus loquens ait:
Deu. 19 Non stabit testis unus contra aliquem quidquid illud pc̃ti, & facinoris fuerit: sed in ore duorum, aut triũ testium
Ioan. 8 stabit omne uerbum. Quã legem Saluator nr̃ apud Ioã. approbasse vr̃. Ex quibus uerbis aperte colligit̃ uerbum illud firmum in iudicio stare non posse, quod & si uerissimum sit: duorum tñ testimonio caret. Cum igitur testes ad iudicium recte ferendum sint non minus necessarij, q̃ iudices: sequitur inde testes pari necessitate teneri ad testimoniũ prębendum, ut iudices ad iudicium ferendum. peccaret quidem iudex, si requisitus in aliqua cã iudicium, & iustitiã facere contẽneret, & peccaret ẽt testis qui reqsitus, aut à iudice, aut à quouis alio, cui suo testi-

monio ꝓdesse posset, testimoniū dicere recusaret: pręsertim de re minime occulta, & quam non ille solus nouit. Nec solū peccat: sed si sua taciturnitate proximo nocet, tenetur ad recompensationem, dāni, qđ suo silentio intulit, ꝓximo faciendā. Nam eum, qui per taciturnitatē latronem occultat, Salomō in Prouerbijs reū furti esse censet, sic inquiens, Qui cū fure participat, odit aīam suam, adiurantē, audit, & nō indicat. Quæ uerba interpretans btūs Hier. in cōmentarijs super prouerbia ait: Nō fur solū: sed ille reus furti tenetur, q furti conscius q̄rente possessore nō indicat. Hæc ille. Sed dubiū est an testis non requisitus ab aliquo teneatur pctm̄ alterius, quod nouit, iudici reuelare, aut testificādo, aut denūciādo? De hac re nō p̄t certa aliqua, & vl'is dari snīa: sed consyderanda prius est criminis qualitas. Nā si crimen tale est, q reip. facile nocere pōt, tenetur illud uel per se, uel per aliū iudici reuelare, siue illud publice nouerit, siue ī secreto fuerit illi cōmissum. Bonum. n. cōe pręferendū est bono particulari, & inde euenit, ut potius quisq; ꝓspicere debeat ppl'i incolumitati, q̄ unius hominis famæ. Et de hmōi crimine intelligendum est id, quod Aug. ait: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendaciū, uterque reus est: ille qa prodesse non uult, iste quia nocere desyderat. Hæc ille. Et hanc meam snīam confirmo testimonio bti Tho. qui in Scđa Scđæ. q. 70. art. 1. in r̄nsione ad scđm principale arg. sic ait: Circa ea, quæ aliter quàm per confessionem homini sub secreto cōmittuntur, distinguendū est. Qnq; . n. sunt talia, quòd statim cum ad notitiā uenerint, hō ea manifestare tenetur, puta, si pertinent ad corruptionem multitudinis spūalem, uel corporalem, uel in graue damnum alicuius persong, uel siqđ aliud est hmōi, quod quis propalare tenetur, uel testificādo, uel denunciādo, et cōtra hoc debitum obligari non pōt per secreti cōmissum. Hæc sanctus Tho. Alia aūt crimina, quæ nec multitudini nocent, nec graue incōmodum particulari ꝓsonę inferunt, non tenetur aliquis reuelare præsertim si illa in se-

Pro. 29
Hiero.
Augu.
S. Tho.

cretò fuerant illi cõmissa. Ex his oĩbus apertissime colligitur eum, qui nouit aliquem esse hæreticũ, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiam si de hoc non sit specialiter requisitus, & quamuis in secretò fuerit sibi alterius hæresis reuelata. Nam hæresis pestilẽtissimum est uenenum, quod cito, & facile maximam quanque põt inficere multitudinem. Propter hanc enim
2.Ti.2. causam Paulus de hęreticis loquens dixit: Sermo illoꝝ, ut cancer serpit. Põt etiam ad huius sñiæ confirmationẽ non incongrue adduci id quod Dñs olim de homine seductore, & ad idololatriam persuadente fieri præcepit
Deu.13 sic inquiens: Si tibi uoluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, uel filia, siue uxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut aĩam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & p̃res tui cunctaꝝ in circuitu gentium, quæ iuxta, uel procul sunt ab initio usque ad finem terræ, non acquiescas ei, neque audias, neq; parcat ei oculus tuus, ut misereaaris, & occultes eum. In quibus uerbis id maxime annotandum est, ꝙ & si talia seductionis uerba clam, & secretò dicerentur à seductore, Dñs tñ præcepit nõ esse illi seruandum secretũ: sed illius crimen esse reuelandũ, ut postea à pp̃lo lapidibus obrueretur. Cum igitur tanta necessitate, & obligatione constringatur testis ad reuelandum hæreticum, quamuis in secreto sibi notum: si illum quis magis silentio suo tegere, quàm reuelare uoluerit, præsertim si de testimonio dicẽdo fuerat, aut per singulare mandatum, aut per gñale edictum requisitus, merito erit ob hoc solũ de hæresi adeo suspectus, ut iure illi possit canonica purgatio indici, in qua & si bñ se gerat, punietur quidem, non ut hæreticus: sed ut negligens in reuelando id, quod reuelare tenebatur. Si uero in purgatione defecerit: ego censerem illum tanquam hæreticum puniendum, quẽadmodum si ob aliquam aliã cãm fuisset uiolenta suspitione de hæresi notatus, & in purgatione illi à iudice, & iure indicta defecisse. Nam si is, qui

latronem silẽtio occultat cẽsetur furti reus, multo iustius est, ut q hæreticum silentio tegit, censeatur de hæresi uio lenter suspectus. Error.n.(ut beatus Leo papa ait) cui nõ contradicitur, approbatur. Et btũs Paulus ait non solũ Rom.1
eos dignos eẽ morte, q malum faciunt: sed q facientibus consentiũt. Quem locũ Glossa, q̃ dr̃ ordinaria, interpretans dicit. Consentire est tacere, cum possis arguere. Et super illa uerba Leuit.20. Succidam oẽs qui consenserunt ei, ut fornicaretur, ait Glossa. Cõsentientes, qui pñt accusare, arguere, uel monere, & non faciunt, non effugiunt iudicium. Hæc Glos. Vna tñ nõ parui momenti qõ de hac re superest discutienda, quæ talis est. An testis, q nouit aliquem hæreticum teneatur illum fraterna, & secreta correptione admonere, antequã illius crimen iudici manifestet. Aliqua.n. sunt, quæ urgere uidentur, ut dicamus testem sub præcepto obligari ad hr̃ticum admonẽdum, antequam illis crimen iudici denunciet. Primo quidem: quia Saluator nr̃ talem ordinem circa oẽs sine ullo discrimine seruandum esse præcepit, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, uade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si aũt te non audierit, adhibe tecum adhuc unũ, uel duos, ut in ore duorꝝ, uel trium testium stet omne uerbum. Qđ si non audierit eos, dic ecclesiæ. Præterea Paul. iubet hæreticum hominem post unam, & scđam correptionem esse deuitandũ. Quibus uerbis aperte docuit hæreticum hoĩem esse bis admonendũ, & ĩde colligit, ut ante talem admonitionẽ nemini liceat illũ iudici reuelare. Rursum, talis admonitio hæretici est opus charitatis, & misericordiæ: ergo testis cognoscens miseriam hæretici errãtis tenetur illius miseriæ per suã correptionem subuenire. Collectio ista inde constat esse bona, quia (ut ait Sapiens) cuilibet mandauit Deus de proximo suo. Et certe, qui contrariũ licere putat, ꝑsertim in casu magnæ necessitatis, similis est Caim, q interrogatus à Dño ubi eẽt frater eius Abel, rñdit: Nunquid custos ego sum fratris

Mat.18 · Tit.3 · Eccl.17 · Gen.4

mei? Antecedens aũt illius consequẽtiæ ꝓbatur testimo
Iacob. 5 nio bti Iacobi dicentis: Fratres mei siqs errauerit à ueri tate, & conuerterit, & qs eũ, scire debet, ꝙ qui conuerti fecerit pctõrem ab errore uiæ suæ, saluabit aĩam suam à morte, et operit multitudinẽ pctõꝝ. Et inter tria eleemosynaꝝ gña, q̃ numerantur in c. Tria. 45. d. unum est delinquẽtes corrigere, & errantes in uiam ueritatis reducere. Sũt ẽt ex opposito rõnes aliquot non minus urgentes, q̃ contrariæ fauent sniæ. Et primo quidem probatur non esse necessarium testi, qui optime nouit aliquẽ esse hæreticum, illum secretò ante denũciationẽ admonere. Quia inter alia, quę sacri doctores docent esse necessaria, ut qs teneatur fratrem peccantẽ corripere unũ est spes emẽdæ ipsius pctõris. Nam ad hunc finem dirigitur totus ille ordo correctionis fraternæ à Christo saluatore nrõ in Euãgelio assignatus, ut. s. per illum ordinem fratrem ꝑ pctm̃ perditum lucrari possim. Si te audierit (inquit ille) lucratus eris fratrem tuũ. Ob hanc igitur cãm ille corripi præcipitur, ut per correptionẽ illi emendet̃. Et inde sequitur, ut cum aliquis merito desperat de emendatione pctõris non teneatur illũ secretò corripere, aut fraterne admonere. Vana. n. et inutilis est correptio, et admonitio, de qua nullus merito potest sperari fructus. Ad uana aũt, & in
1. cor. 9 utilia nullus obligatur: qm̃ qui arat (ut ait Paul.) debet ĩ spe arare, & qui triturat in spe fructus percipiẽdi. De nullius autem pctõris hominis emendatione, iustius desperare licet, q̃ꝫ de emendatione hæretici: qm̃ hæreticus habet pertinaciam crimini adiunctam, sine qua nullus dici põt hæreticus. Qui aũt pertinax est, non est corrigi paratus: imò potius est paratus contra dicere arguẽti, et corripienti. Eum igitur, quem apte quis noscit esse hæreticum, non tenetur secretò corripere, aut fraterne admo-
Tit. 3. nere: qa hic talis (ut ait Paul.) subuersus est, & suo ipsius iudicio damnatus. Tanta siqdem est multoꝝ hrticoꝝ pertinacia, ut quo magis corripiunt̃, eo peiores fiant: & quo magis de suo errore admonentur, eo tenacius suum

errorem tueri procurent. Quo fit, ut pp ipsius hęretici cō modum, ēt si nulla esset alia ratio, sit ab illius correptione, & admonitione cessandum, ne uidelicet correptus & admonitus deterior fiat. Et hāc sniam confirmo testimonio Aug. qui lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 9. sic ait: Si ppea quis obiurgandis, & increpandis male agentibus parcit: qa eisdē ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiant, consilium est charitatis. Hæc ille. Et iuxta hunc sensum intelligenda sunt uerba illa Salomonis cum ait: Noli arguere derisorem, ne oderit te. Nam Glossa, quæ dr̄ ordinaria uerba illa exponens ait: Non est timendum, ne tibi derisor cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Hæc in Glossa. Præterea Ordo ille correctiouis, aut fraternæ admonitionis à saluatore nr̄o pręfixus (ut omnes theologi simul & canonistę concorditer docent) nō est seruandus circa pctōres illos, qui in perniciem reip. peccant. Quoꝝ oīm snia īde apte cōstabit esse uera, si cōsyderetũ causa pp quam ille correptionis ordo seruari p̄cipit. Causa. n. pp quam illum correptionis ordinē seruare oportet, est ut primo fama proximi, si possibile est, seruetur. Deinde si illa seruata, illius conscientia sanari nō p̄t, præstat illius famam minui, q̄ꝫ conscientiam illius manere læsam, aut ægram: quia bonum spirituale præferendū est bono corporali. Sed tunc qn̄ illius famam pp illius conscientiam minuere est necesse, paulatim procedere oportet, & tentare, ut si fieri possit, cum parua famæ diminutione illius conscientiæ consulatur. Et ideo in scđo gradu unum, uel duo iubētur testes adhiberi, ut coràm illis, qui pctm̄ ignorabant pctōr corripiatur, et sic illoꝝ p̄ntia cōfusus, forte ad resipiscētiam redeat. Si uero nec sic emendetur, tunc iam nulla est famæ hn̄da ratio, ut cō scientiæ succurratur, quæ multo p̄stantior est, qua fama. Et ob hanc cām in tertio gradu, fama proximi post habita, pctm̄ illius iubetur ecclesiæ, hoc est p̄lato reuelari. Cum igitur bonum reip. sit maius, & præstantius, q̄ꝫ fa- Prou. 9

ma unius hominis particularis, sequitur inde famam ꝓximi esse postponendam ꝓꝑ bonum cōe seruandum, et inde conuincitur pctōrem, qui in reip. perniciem peccat non esse ante denunciationem corripiendum, aut fraterne admonendum. Nam (ut supra diximus) etiam si illud esset alicui sub obligatione secreti cōmissum, teneret̃ illud iudici reuelare, ut sic damnum reip. ruitaret. Nullum autem est crimen, quod grauius, et citius reipub. nocere possit, q̃ꝫ hæresis. quia nocet in religione, quæ cunctis rebus corporalibus est multo prꝫstantior. Et quia oꝑationes animæ multo uelocius, & citius fiunt, q̃ quæuis corporis actiones: ideo celerius etiam hoc crimen, quàm quoduis aliud corporale malum nocere potest. Ex quibus omnibus apertissime constat eum, qui secretò nouit aliquem hæreticum, non teneri ad seruandum ordinem illum correptionis fraternæ à Chr̃o saluatore nr̃o præfixum. De hac qōne, ut certam proferamus sniãm, oportet prius consyderare latũ esse discrimen inter hæc duo, uidelicet, hoiem labi in hæresim, & hominem esse hæreticum. Non.n.omnis, qui labitur in hæresim eo ipso est hæreticus: sed oportet, ut habeat adiunctam pertinaciam, quæ si desit (ut supra lib.1.cap,7.docuimus) hæreticus dici non potest. Hoc igitur discrimine bene consyderato, iuxta illoꝝ duoꝝ diuersitatem, duas ponam diuersas, certas tñ conclusiones, per quas integre rñdet̃ ad qōnem propositam. Prima conclusio. Testis, q nouit secretò aliquem esse perfecte hæreticum, ut puta q͂a scit illius pertinaciam, & scit illum nō ex ignorantia catholicꝫ fidei: sed ex propria malitia errare: quia uidelicet scit illum suam sniãm præferre totius ecclesiæ sniæ: tenetur illius crimen denunciare antequam illum corripiat, aut fraterne admoneat. Hæc conclusio probatur per illa duo argumenta, quæ nunc proxime ꝓposuimus, quorum primum est de spe emendationis necessario requisita, ut quis sit necessario admonẽdus. Alteꝝ est de bono cōi, quod est necessario præferendum bono particulari.

Hoc tñ, quod diximus de damno cõi uitando per denũciationem criminis particularis, beatus Thom. tempe-rat in secunda secundę. q.37. art.7. per hæc uerba sic di-cens: Nisi forte quis firmiter æstimaret, q̃ statim per se-cretam admonitionẽ posset hmõi mala impedire. Quæ quidem limitatio prudentissime est addita, & oportet ut lector ne ex illa decipiatur, singulas illius partes dili-genter circunspiciat. Nam quia rarissime contingere pt, ut priuatus homo possit hmõi malis mederi: ideo nõ as-sertiue: sed sub conditione dixit: Nisi forte. Et quia non sufficit leuis æstimatio, q̃ illum corrigere possit: ideo di xit, firmiter æstimaret. Et quia non sufficit firma æstima tio, q̃ longo tpis progressu illum ad resipiscentiam ad-ducet: quia in illa longa expectatione posset resp. dam-num pati: ideo prudenter dixit. S. Thom. quòd statim per secretam admonitionem possit illum à malo auer-tere. Et ideo nullus debet soli correptioni fraternæ secre tæ, & priuatæ fidere, ut pp illam desinat hæreticum re-uelare: nisi forte certo sciret se tantæ authoritatis, & po tentiæ esse apud hæreticum illum, ut per solam suã mo-nitionem possit illum ab errore reuocare. Sed quia hæc rarissime hæreticis contingunt, ideo securius esse cẽseo, ut in crimine hæresis statim sine ulla admonitione pro-cedatur ad denunciationem, præsertim si hæreticus nõ est quiuis homo plebeius, & idiota: sed doctor, qui ea, q̃ sentit, alios docere procurat. Nam is nisi statim per pu-blicam denũciationem reprimatur, citissime hæresis suę ueneno multos clanculo, & latenter inficiet. Sunt. n. mul ti, qui qm̃ reprehendi, & de sua doctrina accusari timẽt, in publicum prodire non audent, & qm̃ male agunt, lu-cem oderunt, & nolunt super tecta iuxta præceptum sal uatoris: sed in angulis prædicare. Ne igitur tam potẽtes in tenebris sint, opus est, ut statim illorꝝ crimen publice denuncietur & sic resp. illæsa seruetur. Potest adhuc hæc nr̃a prima conclusio al'r probari ex ipsis uerbis Saluato-ris nr̃i, quibus nobis ordinem correptionis fraternæ p̃fi-

xit. Nam frem peccantem, qui ecclesiam non audierit, Saluator nr̄ non iubet amplius corripi, aut admoneri: sed hr̄i illum tanquam ethnicum, & publicanum. Hæreticus autem ecclesiam non audit: quia illius sn̄iam recipere contemnit, & suo tm̄ uult inniti iudicio. Alioqui si ecclesiam audiret, nequaquam hæreticus esset. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum hominem non esse necessario secrete admonendum antequam publice denuncietur. Nam cum primum ille factus est hæreticus, transiliŋt totum ordinem correptionis fraternæ à Chr̄o saluatore nr̄o institutum, & cōstituit se in ultimo illius ordinis gradu qn̄ tam pertinaciter suam uult hæresim tueri, ut pp illam totius catholicæ ecclesiæ sn̄iam reŋcere non uereatur. Præterea ille ordo correptionis à Xp̄o saluatore nr̄o institutus, circa solos fr̄es seruari pręcipit, ob quam cām ordo correptionis fraternæ ab omnibus
Mat. 18 appellari solet. Si peccauerit in te fr̄ tuus (inquit Saluator nr̄) corripe eum inter te & ip̄m solum. Quibus uerbis (ut apertissimum est) non oēm peccantem in nos sed solum frem corripere nobis præcepit. Hæretici aūt non cēsentur fidelibus Christianis fr̄es sed extranei, quia suo arbitrio à domo Dei quę est eccl'ia recedentes iam non filiŋ Dei, quemadmodum Christiani, dn̄r & sunt: sed filiŋ diaboli, qui pr̄ mendaciŋ ab ipsa summa ueritate appellatur. Et certe qui bene Euangelia & apostolorum ep̄las
Ioan. 8 circunspexerit, aperte intelliget solos Chrianos uocari inter se fr̄es, quippe qui eūdem pr̄em hn̄t, uidelicet Deū quem colunt, & eandem mr̄em, hoc est sanctam eccl'iā in qua per baptismum renati sunt. Et (ut alia multa testimonia omittam) illud est apertissimum quod in priore ad Corinthios ep̄la Paulus ait. Siquis fr̄ nominatur, in-
1. cor. 5 quit ille, fornicator aut auarus, aut idolis seruiēs, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax cum hmōi nec cibum sumere. Post quæ uerba statim subiūxit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Quibus uerbis omnes non Christianos expressit: quia omnes illi foris sunt extra eccle-

ſiam. Et inde ex oppoſito ſequitur illum ſolos Xpianos dixiſſe fres: qm̄ ad diſtinctionem fratrū quos prius nominauerat, ut diceret eos qui Chriſtiani non ſunt, nō eſſe inter Chriſtianos recēſendos, addidit. Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare? Vnde Theophilactus prædicta Pauli uerba interpretās ait. Recte autem dixit. Qui fr̄ uocatur: Quippe cui fratris dūtaxat nomē ſit reliquū, nec in ueritate eſt fr̄ qui hiſce ſit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris ſunt iudicare? Qui foris ſunt gentiles dixit, & idolis deditos: qui uero interius Chriſtianos, perinde ac ſi dicat. Neminem equidē nunc eorꝫ qui exteriores ſunt alloquor: id.n. leges meas excederet. Superuacaneum igitur Chriſti præcepta illis iniungere qui extra Chriſti aulam diuagantur. Quæcunqꝫ.n. lex diſſerit, his qui ſub lege ſunt diſſerit. Hæc ille. Cum igiť ſoli Chriſtiani ſint ipſis Chriſtianis fres, conuincitur inde ut ordo ille correptionis fraternę quem circa frēm in nos peccantem Saluator nr̄ ſeruari præcepit, non ſit neceſſario circa hæreticum hominem ſeruandus. Qm̄ cum ille non ſit Chr̄iani hominis fr̄, non eſt neceſſe Xpianū hominem illi hanc impendere miſericordiam, quam ſal uator nr̄ fr̄ibus peccantibus exhiberi pręcepit. Nolo eq dem dicere Chr̄ianum hominē non teneri ad correptio nem ullam Iudæo aut gentili aut hæretico præſtandā. Qm̄ correptio pc̄tōris abſolute & ſine ulla circunſtantia ſumpta, eſt de lege naturæ, & inde neceſſe eſt ut omnes obliget, & circa omnes ſiue Xpianos ſiue infideles. Nam ſicut Chr̄ianus tenetur ſi poteſt infidelem à periculo corporalis mortis eripere, ita etiam tenetur illum ſi poteſt à periculo mortis ſpūalis liberare. Omnes.n. ſiue Chr̄iani ſiue gentiles ſimus (ut ex parabola Samaritani conijcitur) proximi inuicem cēſemur: & inde ſequitur ut omnes ſe inuicem iuuare teneantur: quia unicuiqꝫ māda uit Deus de proximo ſuo. Verꝫ etſi iſta correptio abſolu te ſumpta omnes obliget, qn̄ magna urget neceſſitas & ſpes profec[illegible]us hr̄: illum tn̄ correptionis ordinem quem

Theop.

Luc.10

ſaluator nr̄ in Euangelio expreſſit, non obligatur Chriſtianus homo erga infideles ſeruare, qm̄ illi fr̄es nō ſunt. Sed ne hæc ex meo tm̄ cerebro me dixiſſe quis putet, teſtimonia aliquorꝝ ſacrorꝝ doctorꝝ non contemnendæ authoritatis proferam qui hanc ſn̄iam docuerūt. Theophilactus.n.uerba illa Chr̄i ſaluatoris nr̄i quibus apud
Theop. Matth. ordinem illum, fraternæ correptionis expreſſit, interpretans ait. Sermonem contra offendiculum dantes ualde extenderat, nunc & eos qui offenduntur corrigit. Vt.n.tu qui offenderis non omnino cadas, qa offendentem, uæ, habiturꝝ dixit, uolo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiunt, ſi fuerint Xp̄iani. Etenī ſiquis non baptizatus iniuria afficiat, tunc ab eo te ſubducas. Si autem fr̄, argue eum. Hęc Theophilactus. Quibus uerbis aperte dixit infideles non eſſe Chriſtianorꝝ fr̄es, ac proinde non eſſe illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præſcriptioni
Tertul. bus hæreticorꝝ ait. Fides noſtra obſequium apoſtolo debet, prohibenti qōnes inire, nouis uocibus aures accōmodare, hæreticum poſt unam correptionem conuenire, non poſt diſputationem. Adeo interdixit diſputationem, correptionem deſignans cauſa hæretici conueniendi. Et hoc unam.ſ.quia non eſt Chriſtianus. Nemo re Chriſtiani ſemel & iterꝝ, & ſub duobus aut tribus teſtibus caſtigandus uideretur, cum ob hoc ſit caſtigandus, pp quod non ſit cum illo diſputandum. Hæc Tertullianus. Et Auguſtinus ſermone 16. de uerbis Dn̄i, interpretans illa uerba ſaluatoris, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus, ait. Noli illū deputare iam in numero fratrum tuorꝝ, nec ideo tn̄ ſalus eius negligenda eſt. Nam & ipſos ethnicos.i.gētiles & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, ſed tn̄ eorꝝ ſalutem inquirimus. Hæc Auguſtin. Si ethnici (ut Auguſtinus cenſet) non computātur inter fratres, opus eſt ut nec hæretici inter fr̄es deputentur: quia hi ēt ſunt extra eccleſiam ſicut illi. Et inde neceſſario ſequit̄,
ut ille

ut ille correptionis ordo non sit circa hæreticos seruandus quem circa solos frēs Xp̄s seruari præcepit. Secunda conclusio. Testis qui secretò nouit aliquem lapsum esse in hæresim, & nescit an sit hæreticus, ut puta q̄a nescit an ex ignorātia an ex malitia errauerit, nescit etiam an sit in errore suo pertinax aut forte si admoneat errorem suum deseret, tenetur illum secretò corripere ante quam illum iudici denunciet. Hæc conclusio probatur. Si testi constaret illum ex ignorantia & non ex malitia errasse, teneretur illum secretò corripere & admonere antequam denunciaret: quia nullus debet iudici denūciare illum ratione aut nomine criminis quem certo scit in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, donec certior fiat de illo nisi forte suspicio esset uiolenta, et ex taciturnitate posset imminere aliquod reipub. damnum. Tunc.n. posset iudici denūciare suspicionē suam, & causas illius, ut ille re bene circunspecta possit reip. utilitati prospicere. Si tñ talis timor non est, iniuste ageret qui illum quem certo scit, in opere non peccasse aut de cuius peccato dubitat, coràm iudice uelut reum manifestaret. Oportet.n. esse certum de crimine illius qui accusandus aut denunciandus est. Nam sapiens ait. Prisquā interroges ne uituperes quenquam. Ex quo apte colligitur iniuste agere qui denūciat iudici lapsum in hęresim si certo scit illum ex pura ignorantia & non ex malitia errasse, sed tenetur illum docere, ut ab errore illum auertat. Et inde ulterius sequitur ut idem prorsus facere teneatur testis qñ prorsus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit. Nam regula christiana & regula iuris docet nos, ut de quolibet proximo bonum semp & non malum præsumamus, donec nobis constet contrarium. Ille igit̄ qui lapsus est in hæresim pręsertim si homo est idiota aut par doctus, præsumendus est per ignorā tiam errasse, & ideo secretò corripiēdus & fraterne admonendus. Si correptionem admiserit, & se palā correxerit & errorem statim reuocauerit fatens priorem suā Eccl. 11

ignorantiam, lucratus erit testis aïam illius quem ab errore auertit. Si uero correptionem neglexerit, & noluerit admonitioni obtēperare, tunc iam manifesta erit testi illius pertinacia & malitia, prçsertim si hçresis est manifesta & admonitio fuit sufficiens, iuxta ea q̄ superius libro 1. c. 10. diximus, ubi de legitima admonitione tractauimus. Cum igitur post admonitionē suam testis talem illum esse intellexerit, non opus est ut testis ad secūdum gradum fraternæ correptionis ꝓcedat, adhibens unum aut duos testes, sed statim illum iudici denūciabit. Quia cum pertinacem esse constet, simul ēt constare debet illum non esse paratum ecclesiæ obedire & inde sequitur ut deinceps non iam tanquam frēm, sed tanquam ethnicum, & publicanum illū hr̄e debeat. Probatur adhuc p̄dicta secunda conclusio. Omnia quç ex cōi theologoꝝ snīa sunt ex parte corripientis requisita, ut correptio fraterna sit illi obligatoria, cōueniunt hmōi testi, ergo testis ille tenetur secretò corripere illum quem scit lapsum eē in hæresim, nesciēs an ex malitia errauerit. Tria sunt quç omnes theologi docent esse requisita ex parte corripiētis, ut correptio fraterna sit illi obligatoria, uidelicet cognitio peccati, spes emendæ, & tpis opportunitas. Hæc omnia cōueniunt illi testi. Primum patet, quia cognitio peccati quç requiritur & sufficit est ut sciat illum esse in peccato aut in periculo peccati, & aliqui dicunt satis eē ut dubitet de peccato illius. Qualitercunque se res hēat, talem cognitionem habet testis qui scit fratrem lapsum esse in hæresim. Alteꝝ quod est spes emendationis, certum est inesse testi. quia cū ille alterius pertinaciā ignoret, non est cur de illius emēdatione desperet. Tertium denique quod est opportunitas, in ipsius testis arbitrio repositum est: quia si ipse corripere optat, facile poterit corripiēdi opportunitatem captare. Ex quibus omnibꝰ aperte conuincitur ut testis ille qui secretò nouit aliquē lapsum esse in hæresim nesciens an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur illum secretò corripere et ad

monere ante quàm illum iudici denunciet. Sed hæc correptio & admonitio nõ est diu progãda, sed quã citius cõmode potuerit facienda ne si diu prorogetur dãnum forte inde eueniat reip. ut puta si ille de quo testis ignorat uerus esset hæreticus & occulte & latenter (ut sæpe illi facere solent) suas in populo effunderet hæreses.

An filius accusans aliquem parentum suorum de hæresi, sit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter parentis hæresim sunt illi à iure inflictæ. Cap. XXVI.

Postquam totum hoc opus, de iusta hæreticorum punitione, absoluerã, iuuenem quendam in sacramentali cõfessione peccata sua mihi referẽtem, audire contigit, quẽ cum de rebus ad fidem & christianam religionem spectantibus interrogarem, inuenissemque rectam illum & catholicam fidem tenere: quæsiui deinde ab illo an hæreticum aliquem latentem agnosceret, & an cũ aliquo huiusmodi cõuersationem aliquam habuisset. Cui quæstioni rñdens, aperte dixit se scire patrem suum esse hæreticum, ppea quòd illum in fide adeo pertinaciter errare uiderat, ut sępe ab eo admonitus, nunquã ille uoluerit errorem suum deserere: imò potius contra pater, nitebatur eũdem filium in errorem suum trahere. Hoc ego audiens, hortabar filium, ut patris crimen quãlibet occultum, inquisitoribus reuelaret, & quamuis id necessario esse faciendum multis euidentibus rõnibus cõuincerem, nũquam tñ ut id facere uellet, illi persuadere potui. Nam hoc scuto se tuebatur, quod non erat decens neque rõ naturalis patiebatur, ut filius patrem ad mortem duceret. Deinde sibi ipsi nocere dicebat si patris crimen reuelasset, quia non poterat (ut dicebat) patris crimen reuelare quin sibi ipsi iniuriam inferret, & sic suo se gladio transfoderet. Omnia siquidem patris bona à fisco apprehendenda, & sic paterna hæreditate se priuandũ fore censebat. Infamiam quæ ex paterno crimine contrahenda erat, non in solo patre constituendam, sed usque ad se ipsum & filios & nepotes suos deducendam me-

tuebat. Dicebat itaq; libenti animo se patris hæresim reuelaturum, nisi hac uia tã graue incõmodum sibi ipsi pararet. Ob hanc igitur cãm, patris hæresim silentio suo tegere, se uelle dicebat, ut suo honori ꝓspiceret. Ego tñ contra nitebar, dicens, nõ esse uero simile, ut filius qui zelo fidei christianæ accensus prẽm de crimine hæresis corã iudice accusasset, eisdem plectatur pœnis, qbus si nullũ suæ fidei testimoniũ dedisset, plecteretur. Verum ille dictis meis minime fidens, in sua perstitit snia dicens, se nunq; patris hæresim reuelaturum, nisi prius sibi constaret, se ob hanc cãm ab oĩ infamia & ab oĩ incõmodo liberãdum. Occasione igitur accepta, ex tunc apud me metipsum statui, speciale huic operi addere capl'm, in quo de hac re, iuxta id quod possum, differerem. Nam & si res hæc à iurisperitis, quibus plusquam theologis cõuenit, discutienda foret, nil tñ obstat, ut ego hõ theologus experiar quid in hac parte ex illorum lectione præstare possim. Circa quam rem, duo (ut censeo) dubia discutienda uidentur. Primum est, an talis pr̃ sic à filio iudici oblatus, sit eadem pœna puniẽdus, qua, si à quolibet alio fuisset accusatus, puniretur. Alterum est, an filius hic patrẽ de hæresi accusans & conuincens, sit ob hoc absoluendus ab oĩbus pœnis, quæ filijs hæreticorum sunt à iure inflictæ. Circa primi dubij rñsionem, hoc ante oĩa iaciendum est fundamẽtum, lege sancitum esse, ut filius qui ad mortem dãnandus esset, si à patre offeratur iudici, nõ sit morte sed alia mitiori pœna puniẽdus. Nam hoc colligunt iurisperiti, ex illo quod Martianus imperator ait, in. l. Milites agrum, parag. desertorem. ff. de re mil. sic inquiens. Desertorem q à patre suo fuerit oblatus, in deteriorem militiã diuus Pius dari iussit, ne uideat̃ (inquit) pater ad supplicium filium obtulisse. Hæc ille. Et idem dr̃ in. l. Qui cũ uno, parag. Qui filium. ff. eod. tit. Constat aũt eum q militiam tpe belli deserit, esse capitali snia puniendũ: ut sancitum est, in. l. Non oẽs, paragr. Desertor, eod. tit. Ex quibus oĩbus colligunt iurisperiti, ut quoties filius ob cri-

men aliquod esset morte plectēdus, si a pr̄e iudici offera tur, nō sit morte, sed alia mitiori pœna puniēdus, ēt si cri men qđ filius cōmisisset, fuisset crimen læsæ maiestatis. Ita enim docet Salice. in. l. Propter insidias. C. qui accusare non pn̄t. Et Felinus in cap. accusasti, extra de accusatio. dicit quòd si pr̄ accusat filium de crimine læsæ maiestatis, princeps debet ei parcere. Qđ Felini dictum est modeste interpretandum ita ut princeps debeat illi parcere, mitiorem illi infligendo pœnam: nō aūt uniuersam ab illo pœnam auferendo. Ideo cautius (ut ego censeo) Salicetus locutus est, dicens filiū mitius esse puniendū. Eandem sn̄iam confirmat Bartholomęus Cepola ī suis cautelis, cautela. 1. Eidem sn̄iæ subscribit Hippolytus de Marsilijs, in. l. 1. paragrapho. Ad. q. ff. de quæstio. Et hi duo ultimi citant Raimundum de Forliuio, & Paul. de Cast. in dicta. l. Propter insidias, eandem sententiam docere, & in diuersis casibus ita fieri oportere, illos consuluisse. Eandem sn̄iam docet Alciatus in tractatu de præsumptionibus, præsumptione quarta. Hoc igitur iacto fundamento, ex eo (ut ego sentio) colligere oportet, ut idem etiam sit faciēdum cum patre læsæ maiestatis reo, quem filius iudici offerret, ita ut pr̄ sic à filio oblatus, nō sit morte plectendus, sed alia mitiori pœna puniendus, Hæc aūt consequentia inde est manifesta quod eadem est ratio hic & ibi. Cā. n. quæ redditur in illo paragr. Desertorem, ut sit filio parcendum, est ista: ne uideatur pr̄ ad suppliciū filium obtulisse. At æque iusta imò iustior ratio est, ut filius non uideatur pr̄em ad supplicium obtulisse. Nā multo grauius est & durius ut filius pr̄em ad supplicium offerat, quàm pr̄ filium. Filius quidem à pr̄e recepit esse, & ob hanc causam tenetur pr̄em tanquam principium suæ existentiæ diligere: & illi cum indiguerit subuenire. Pr̄ aūt nihil quod ad sui consistentiā ptineat, à filio recepit. Ob hanc causam filius tenetur obedire patri, pater aūt non tenetur obedire filio. Fateor quidē parentes ex quadā naturali inclinatione, quæ à sensualita-

te & non à naturali rõne procedit, magis diligere filios suos, quã parentes proprios, imò magis quã se ipsos: qa inclinatio naturalis cuiuscunque rei, est magis ad conseruationem speciei quã ad conseruationẽ alterius indiuidui. Magis autem conseruatur species humana per uitã filiorũ, qui sunt magis apti ad gñationem & longius uiuere & gñare pñt: quàm per uitam parentum, qui iuxta communem uitæ decursum breuiorem sunt habituri uitam. Et hinc euenit, ut semper parentes longiorem optent uitam filijs quàm parentibus suis, imò sæpe q̃ sibi ipsis. Et hoc est qđ dici solet, amorẽ magis descẽdere, q̃
2.co.12 ascendere. Et ob hãc causam pater (ut Paulus ait) thesaurizat filijs, quia diutius illi uiuere præsumũtur, & ut si forte illis paruulis existentibus patrem mori contingat, relinquat illis unde alimenta hr̃e possint. Filius autem non thesaurizat pr̃i, quia non præsumitur illum longiorem uitam quàm filius habiturum, cui uiuenti semper filius subuenire tenebitur. Quamuis autem quisq; magis inclinetur ad filij quàm ad parentis dilectionem, hoc tñ non obstat, quin filius magis teneatur subuenire patri suo extremam necessitatẽ patienti, q̃ filio proprio qui eãdem pateretur necessitatem. Nam et si maior sit inclinatio ad filium: maior tñ est obligatio ad pr̃em. Quia obligationes præceptorũ non mensurantur per inclinationes naturales ad res quæ præcipiunt̃, ita ut ad rem illam sit quisque magis obligatus ad quam magis à natura inclinat̃, præsertim si est inclinatio à sensualitate & non à rõne procedens. Multa enim sunt ad quæ natura integra & non per peccatum uitiata nos inclinat, quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imò multo melius et beatius erit illa omittere. Nã (ut alia omittã) natura integra & non uitiata inclinat ad coitum pp conseruationẽ speciei humanæ, quæ naturaliter conseruari non potest nisi mares cum fœminis coeũtes generent alios homines. Ad hunc tamen coitum non omnes obligantur, sed illi soli qui se matrimonio iungentes sibi inuicem ad hunc

actũ fidem dederunt. Inclinatio ẽt naturalis est, ut quisq; suo proximo patienti compatiatur, & egẽti subueniat. Nam (ut sapiens Ecclesiasticus ait) omne animal diligit sibi simile. Nullus tñ tenetur cuicunq; patienti compati, Eccl. 13
aut cuicunq; egenti subuenire, nisi extremã aut saltẽ grauem ꝓximus patiatur miseriã, quæ alios merito cogat, ut, si possint illi subueniant, etsi non possint, saltem compatiantur. Merito igitur beatus Thomas in scda scdæ. q. 26. arti. 9. Et si dicat patrem ob aliquas iustas causas magis diligere filium, quàm prẽm proprium, tñ ob aliã multo maiorem causam censet quenq; magis teneri ad dilectionẽ patris quàm ad dilectionẽ filij, & magis obligari ꝑꝑ beneficia à patre recepta ad subuentionem eiusdem patris, quàm ad subuẽtionem filij, si uterq; necessitatẽ patiatur. Propter quod non possum non mirari, q Bartolus uir alioqui utriusq; iuris peritissimus, ĩ tam grauem fuerit lapsus errorẽ, ut dixerit filiũ nõ teneri ex iure naturali ad educationẽ parentũ. Nam quia in. l. Siqs à liberis. par. Parens. ff. de lib. agnos. Vulpianus iurisconsultus censuit, filium ratione naturali debere alere parentem, Bartolus hanc iurisconsulti sñiam explicans, distinguit rõnem naturalem à iure naturali, & dicit filium nõ Bartol.
teneri ex iure naturali ad præstandum alimenta parẽti, sed solum ex rõne naturali, hoc est, ex iure gentium: ut ille interpretatur. Ad hoc aũt dicendum inde mouetur, q rõ (ut ille ait) non est in alijs animalibus. Per quæ uerba aperte innuit illum sentire ius naturale non esse naturalem rõnem quæ solis hominibus competit, sed ius cõmune, quod cæteris etiam animalibus conueniat, quasi possit aliquod esse sine ratione ius, aut penes bruta animalia possit aliquod esse ius sicut penes homines. Ius. n. ideo dicitur naturale quia ex instinctu naturalis rõnis ꝓcedit. Et in. l. Nõ quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem sñiam repetit, & confirmat, addẽs q siquis egẽs habuerit patrem & filium diuites, potius à patre quam à filio alimenta petere debet. Quia (ut ait) quod pater alat

filium est de iure naturali non autem ut filius præstet alimenta patri. Quàm longe à ueritate hæc omnia distent, facile quisq; intelliget, si diligenter attēdat quartum decalogi præceptum, quod est de honore parentum: cuius uim & obligationem de subuentione parentum, potissimum intelligendam esse, beatus Hieronymus super decimū quintum Matthæi cap. docet. Cuius subuentionis
Mat. 15 obligationē, Christus saluator noster contra Pharisæos contrarium docentes, tantam esse declarauit, ut cum necessitas patris urgeret, pro illius subuentione sit omnis oblatio, quam filius Deo libere offerre uoluisset, necessario prætermittenda. Præcepta aūt decalogi, & si non omnia sint uelut principia iuris naturalis notissima, omnia tñ sunt (ut concorditer oēs theologi docent) de iure naturali, quorum aliquæ sunt tanquā conclusiones iuris naturalis, ex primis illius principijs deriuatæ. Et inde apte deducitur, ut filius qui ex præcepto decalogi tenetur subuenire patri egenti, sit ad illud faciendum ex iure naturali obligatus. Argumentum autem quod pro suæ sententiæ confirmatione facit Bartolus, nullius est roboris. Nā ex eo qđ in illa p̄dicta. l. Siqs à lib. par. parens. ff. de lib. agno. dicitur ex naturali æquitate descendere, ut filij parentes alere teneantur, arguit, ut ex eo nō teneant ex iure naturali. Si lex diceret illud ex sola naturali æquitate procedere, forte argumētatio illius aliquid ualeret ad probandum illud non esse ex iure naturali. Cum tñ dicat ex æquitate naturali & non ex sola illa procedere, constat argumentum illius non ualere. Quia æquitas & ius non adeo distinguuntur, ut gñe differant, sicut disparata quæ eidem competere non pñt. Et forte inde Bartolus fuit deceptus, putans tantam esse inter ius & æquitatem drīam, ut ex altero oppositum alterius inferre liceret. De qua re, qm̄ longiore discussione indiget, & à nostro themate est ualde aliena, nihil impresentiarū differere uolo. Lectorem tñ admoneo, ut legat de hac re annotationes Guillelmi Budæi in Pandectas capite primo,

ubi hanc rem diffuse & eleganter tractat. Deinde quod ait Bartolus, maiore obligatione teneri hoīem ad subuē tionem filij, quam ad subuentionem patris, si nulla alia rōne intelligeret esse falsum, uel ex ea aperte cognoscere potuisset, quòd pater ad uitæ sustentationem consequē-dam, pōt uendere filium suum ut habetur in. l. 2. C. de pa rag. qui fi. d. Filio autem, quacunque etiam necessitate urgēte, nullatenus licet uendere patrē suum. Quæ diuersitas non aliunde oriri cōstat, nisi ꝙ maiore obligatione tenetur filius alere patrem, quā pater filium. Et hinc apte conuincitur, falsum esse etiam illud quod in prædicta. l. Non queadmodum, Bartolus dixit, hominē egenū potius à parente diuite quā à filio diuite alimēta petere posse. Nam quisꝗ ab eo potius alimenta petere debet, qui magis tenetur illi subuenire. Omnis autem hō (ut diximus) magis tenetur patrē egentē alere quā filium æque egentem. Omnis ergo hō egens plus à filio quā à pr̄e alimenta petere debet, si uterꝗ illoꝝ habeat unde illi subuenire possit. Hæc omnia per occasionē obiter diximus, ut inde constaret multo iustius esse, ut filius non uideatur patrē ad supplicium tradidisse, quàm ut pr̄ nō uideat̄ filium ad idem supplicium obtulisse. Quia magis tenet̄ filius patrem, à quo id quod est receperat: quàm pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, à quo potius quam ab inclinatione naturali sumenda est uis obligationis, magis filium ꝙ̄ patrem obligat. Quod uel ex eo facile constare potest, ꝙ grauius punitur à Deo filius, qui ab obedientia aut pietate patri debita defecerit: ꝙ̄ pater qui nimium durus aut seuerus fuerit erga filium. Qui maledixerit patri suo aut matri (inquit dn̄s) morte moriatur. Quæ maledictio non solum in uerbis, sed etiā in operibus (ut Hieronymus ait) considerandа est. Filius etiam proteruus et contumax, qui monita patris audire contempsisset, lapidibus obrui lege Mosayca iubebatur. Pater autem, & si filio maledixisset, aut nimiū seuere & austere illū tractasset, non tam acriter ob hoc à

Exo. 21
Deu. 21

Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius patrem occidens, quã pr̃ filium. Et inde aperte consequit̃, ut si remittẽda sit pœna mortis filio læsæ maiestatis reo, quem pater iudici obtulit, ne uideatur pr̃ filium ad supplicium obtulisse ut dicitur in pręfato. par. Desertorem: eadem rõne sit etiam remittenda pœna mortis patri læsæ maiestatis reo, quem filius iudici obtulerit. Qm̃ (ut diximus) multo iustius est, ut filius non uideatur obtulisse patrem quam pater filium ad supplicium. Occurit mihi alia rõ præter istã q̃ assignatur in illo. parag. Desertorẽ, quę me multo fortius mouet, ut credam iustum esse, ut tam filio quam patri læsæ maiestatis reo, pœna mortis remittat̃, si alter alterum iudici offerat. Iustum quippe est, ut egregium cuiusq; hominis meritum, non solum illi qui bonũ operatus est, sed etiã alteri pro quo illud obtulerit, opituletur. Nam Deus ipse totius iustitiæ fons & origo, sæpe pp unius meritum multis nedum uni parcit, mortem, quam meriti erant, illis remittens. Nam pp decẽ uiros q
Gen. 18 fuissent in Sodoma boni, Deus pepercisset illi, ut non
Gen. 19 prorsus deleret eã. Deinde cum subuerteret dñs ciuitates regionis illius, recordat⁹ est Abrahę, et liberauit Lot
Exo. 32 de subuersione urbium, in quibus habitauerat. Rursum ad preces Moysi pepercit Deus populo Israel, ut non pderet illum, aut mortẽ quam propter Idololatriæ pecca
Act. 27 tum meritus erat, illi inferret. Paulus apostolus refert ducẽtas septuaginta sex animas fuisse à Deo sibi in naui cõdonatas, q̃ omnes à sæua maris tẽpestate absorptę fuissent, & propter meritum Pauli saluatæ sunt. Nec ad solam corporis uitã, sed ad uitam etiã animæ, quæ multo maioris est precij, alteri impetrandam alterius hominis meritũ apud deũ ualet. Nam illi q non ex malitia sed ex infirmitate quadam in peccato permãsit præsertim si ab illo discedere optat. et pro fragilitate sua se ad uirtutem disponit, Deus sæpe ob alterius preces & merita parcit, & grãm qua uitã possit assequi sempiternã, præstat. Qd̃ aperte probatur, per id quod de quodam paralytico

quem alij Christo saluatori nostro obtulerunt, Mat- Matt.9
thæus ait. Videns autem Iesus fidem illorum dixit paralytico. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ecce uides paralytici peccata remissa propter offerentium fidem. An autem sola offerentium fides, an etiam ipsius paralytici fides fuerit in merito, ego nunc discutere nolo, quoniam satis est, ad id quod intendo comprobandum, quòd propter offerentium fidem Deus condonauerit paralytico peccatum. Deinde, Augustinus Ser.1.
refert, Paulum Aplm fuisse ad fidem conuersum ꝓpter & 4.d
preces, & merita beati Stephani pro illo Deum orãtis. S. Ste.
Et de btõ Augustino tunc hæretico Manichæo, ꝓ quo, ut ad fidem catholicam conuerteretur, mr̄ eius assiduas faciebat or̄ones, & ĩnumerabiles fundebat lachrymas, beatus Ambrosius dixisse fertur. Impossibile est, ut filiꝰ tantarꝫ lachrymarꝫ pereat. Ad preces Chananææ Deꝰ Mat.15
filiã illius à dæmonio, à quo male uexabatur, liberauit, & ꝑfectæ sanitati reddidit. Centurionis seruum, qui in Matt.8
domo iacebat paralyticus et male torquebatur, ob dñi preces & meritum, Xp̄s Saluator nr̄ pristinæ incolumitati restituit. Qui omnes (ut sacri doctores sentiunt) non solũ corpore sed anima à Chr̄o sanati sunt ipsomet Sal Ioan.7
uatore testante qui dixit. Totum hominem sanum feci in sabato. Si unius hominis meritum ualet apud Deũ ad impetrandum ueniam pro alio, iustum est ut etiam ualeat apud homines, præsertim apud eos qui loco dei populis præsunt. Et si cuiuscꝫ hominis meritum pro alio q culpam suam agnoscit ualere potest, æquum est ut meritum patris filio, & meritum filij patri, prodesse possit ad ueniam, cum illorꝫ alter crimen læsæ maiestatis cõmiserit. Nam Deus ipse cuius exemplo nunc agimus, sæ- Exo.10
pe ob parentum merita, non solum mercedes plurimas filijs confert: sed mortem & alias plurimas quas merebantur pœnas remittit. Quod uel inde apertissime probatur, quod Deus qui dicit se uisitaturꝫ, iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartã gñationem, ipsemet

ait, ꝓꝑ parentum merita, se misericordiam facturꝫ in mille his qui diligunt eum. At nullus merito inficiari poterit, præclarum esse patris in principem meritum, cum ꝓprium filium qui ob eiusdem principis maiestatẽ læsam morte dignus erat, eidem principi offert ut pro arbitrio suo & illius merito si uoluerit puniat. Talis.n.pr̄ reipsa oñdit se magis erga principem quàm erga proprium filium esse affectum, & tanto zelo iustitiæ feruere, ut maluerit proprium filium ad punitionem tradere, ꝙ̄ ut iustitia, quæ sceleratos homines puniendos esse censet, aliqua ex parte pereat. Pr̄.n. qui hoc agere audet, parꝫ abest, ut Bruto libertatis Romanę conditori æquetur, qui filios suos Tarquini dñationem à se expulsam reducere tentantes comprehensos, ac pro tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos, summum Imperium obtinens securi percuti iussit. Qua in re (ut eleganter de illo Vale-
Valer. rius Maximus ait) exuit pr̄em ut consulem ageret, or-
Maxi. busq́; uiuere ꝙ̄ publicæ uindictæ deesse maluit. Qui tā
li.5.c.7 præclarum facinus ꝓ rege aut republica est aggressus, ut patris pietate postposita filium lęsæ maiestatis reum iudici offerre non dubitauerit, ab illo ꝓ suo arbitrio puniendum, dignus certe est, ut pro filio intercedens exaudiatur, & uitam saltem impetret filio, qui pro suo crimine mortem meritus erat. Et si iustum est, ut pr̄ filium offerens, uitam filio impetret: multo iustius est ut filius ob eandem cām pr̄em offerens, uitam pr̄is mereatur. Qm̄ (ut ex dictis constat) multo præclarius est facinus multóq; maioris meriti, si filius zelo iustitiæ, aut regalis maiestatis affectu motus, pr̄em offerat quam si pater filiū. Hanc autem sñiam de filio offerente patrem docet Angelus in.l. adulterium cum incestu. paragr. liberto. ff. de adulter. sed illam solum probat per rationem datam in illo sæpe dicto. paragraph. Desertorem. Albericus tñ in præfacto. par. Desertorem, dicit ꝙ licet hæc sit cōis opinio omnium doctorꝫ, ipse tñ dubius est an sic iudicaret. Quid igitur de necessitate & iuris ciuilis rigore agendū

sit, ego homo theologus diffinire non audeo nec uolo, sed ipsis iurisperitis diffiniendum relinquo. Hoc tñ constanter assero, æquum & rationi consentaneum esse, ut filio quem pr̄, aut pr̄i quem filius ob crimen læsæ maiestatis offert, sit indulgentia mortis concedenda, & uita misericorditer condonanda. Posset circa hoc moueri q̄stio, an idem esset dicēdum si maritus uxorem aut uxor maritum, ob idem lęsę maiestatis crimen iudici offerret. Cuius dubitationis causa inde oritur, quia marit⁹ & uxor pro una carne censentur, ac proinde dubium est, an uterq; eorum alterum magis diligere debeat, quam pr̄em aut filiū. Siquis dixerit, maritum magis teneri ad uxoris quā ad pr̄is aut filij dilectionem, oportet, ut etiam fateatur grauius esse pctm̄, siquis uxorem, q̄ si pr̄em aut filium occidat. Et inde aperte sequeretur, ut uxori quam marit⁹ ob crimen læsæ maiestatis iudici obtulerit, sit mors quam illa merebatur remittenda. Quia iustius esset, iuxta hanc sniam, ne maritus uideatur uxorem ad supplicium obtulisse, quàm pr̄ filium aut fili⁹ pr̄em. De qua qõne ego nihil in pñtiarum diffinio, sed alijs disputandā relinquo.

Ad id igitur quod primo inquirebam, nr̄am disputationem reducens, dico ęquum esse & iustum, ut pr̄ hęreticus quem filius ob crimen hęresis, in quod ille relapsus fuerat iudici obtulit, sit mitius puniendus, quā si ob alio fuisset accusatus: & sit per consequens indulgentia mortis illi concedenda, si ille uerę contritionis signa dederit. Quidam iurisperitus uir certe doctus, cum quo rem hāc conferebam mihi obiecit, dicens nimiàm esse iustitię remissionem, ut snia illius prędicti. parag. Desertorem, extendatur etiam ad crimen hęresis, sicut ad crimē lęsę maiestatis. Quia multo grauius est diuinam quàm humanam lędere maiestatem, ut dr̄ in cap. Vergētis, extra de hęreticis, & in cap. Sicut qui ecclesiam. 17. q. 4. Deinde, quia licet ius canonicum & ciuile mutuo se iuuent, & sępe unū alteri suffragetur, ut dr̄ in ca. 1. extra de noui operis nunciatione, tñ ecclesia non acceptauit leges Impera

torum, ut per illas causę ecclesiasticę definire debeant, & inde sequitur, ut crimen hęresis quod ecclesiasticum esse constat, per ecclesiasticas sanctiones & non per leges Imperatorum decerni debeat. Rñdeo concedens multo grauius esse diuinam, quàm humanam lædere maiestatem, iura tñ non grauius, imò sępe leuius puniunt eos qui diuinam, quam qui humanam lædunt maiestatem: neque grauius puniunt hæreticos, quàm eos qui humanam maiestatem læserunt. Quod autem obijcitur, crimen hæresis quia est ecclesiasticum, non esse per leges Imperatorum, sed per ecclesiasticas sanctiones decernendum, ex praua rerum intelligentia procedit. Constat.n. in crimine hæresia, duo esse consyderanda. Primum est ipsum crimen hęresis, alterum est pœna quæ illi crimini debetur. De primo non est dubium, rem esse omnino ecclesiasticam, ac proinde (ut decernitur in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib. 6.) nullus nisi iudex eccl'iasticus potest de illo crimine censere. Nullus iudex præter ecclesiasticum pôt aliquam assertionem diffinitiua sñia pronunciare hæreticam, & pertinacem illius defensorem iudicare hæreticum. De altero, hoc est, de pœna crimini imponenda, uarios constat esse iudices, iuxta uarietatem pœnarum, quæ hæreticis infliguntur. Sunt.n. (ut supra per multa huius libri capitula oñdimus) quædam spirituales pœnæ hæreticis decretæ, ut puta excõicatio, priuatio ecclesiasticæ sepulturæ, indignitas ad ecclesiastica beneficia. Et de his aut alijs similibus, qm̃ per solas ecclesiasticas sanctiones sunt decretæ, solus ecclesiasticus iudex censere potest. Sunt alię pœnę corporales, è quibus aliquę, tam à ptãte laica quàm ecclesiastica infligi pñt, ut sunt, infamia, bonorum tpalium confiscatio. De talibus.n. utraque ptãs tam laica, quàm ecclesiastica potest leges statuere: & illas contra hęreticos: postquam de illorum pertinacia constiterit, executioni mandare. In his & similibus pœnis infligendis, ius canonicum & ciuile mutuo se iuuant, & alterum alteri suffragatur, & supplet quod alteri deesse contingit.

Est rursus alia pœna de qua nihil prorsus eccl'ia hucusq; statuit, quia per ecclesiasticas sanctiones illam statui nō conueniebat. Talis est mors, quæ nunquam per ecclesiasticas sanctiones alicui inferre mandatur, ppea q̄ uiros sanguinum Deus ab altari suo repellit. Nam Dauidem uirꝝ alioqui sanctissimum, quia sanguinem humanum fuderat, prohibuit, ne templum sibi ędificaret. Et ob hanc causam uiri ecclesiastici, non solum à sñia mortis pronuncianda, uel scribenda, sed etiam ne illius executioni intersint prohibentur, ut dr̄ in cap. Sñiam, extra ne clerici uel monachi. Etsi forte alicubi in iure canonico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in ca. 1. de homicid. dicit illam esse intelligẽdam de morte spirituali, hoc est de excōicatione, aut de morte ciuili, aut depositione. Ex quibus omnibus constat, mortem quę hęretico ob crimen hęresis infertur, rem esse ꝓrsus ciuilem & laicam & nullo modo esse dicendam rem ecclesiasticā: quamuis ip̄m crimen hęresis pro quo mors infertur, res ecclesiastica dicatur. Et ipsimet ecclesiastici iudices opere, quod dicimus fatentur. Quia postquam aliquem hęreticum pertinacem esse censuerunt, tradunt eum curię seculari, tanquam qui nihil amplius hñt, quod de illo iudicare possint, & rogant iudicem, ut misericorditer illū tractet, & sñiam mortis contra illum non pronunciet. Et inde apertissime conuincitur, ut in sñia mortis contra hęreticos dicenda, inspiciendus sit etiam ille prædictus parag. Desertorem, sicut iuxta iurisperitorꝝ sñiam inspicitur in criminibus lęsę maiestatis. Quia sñia mortis quę contra hęreticum dr̄, non à iudice ecclesiastico sed à laico pronunciatur. Pręterea etsi in illa sñia mortis res esset mista, utpote quę tam ad ecclesiasticam quàm ad laicā spectaret ptātem, necessario inspiciendus esset ille para. Desertorem, & iuxta illius decretum esset sñia ferenda. Quia ubi ad cām aliquam, definiendam, ecclesiastici canones deficiunt, legibus Imperialibus uti licet, & aliqñ oportet, ut expresse decernitur in illo cap. 1. extra de no-

1. Par. 17.

ui operis nuncia. Et hęc de.1.ar. dixisse sufficiat.

Superest,ut de secundo articulo, hoc est de filio accusante prem an sit eximendus ab omnibus pœnis, q̃ aduersus filios hęreticorꝝ iura decernunt, & an sint etiam bona paterna illi reddenda. De qua re,quid ego sentiā, duabus conclusionibus explicabo.

Prima conclusio sit hęc. Filius qui prem ob crimen lęsę maiestatis aut hęresis,coràm iudice accusauit, liberādus est ab infamia & alijs pœnis contentis in.l. Quisqs. parag. Filij.C.ad.l.iul.maiest. & in cap. Siquis cum militibus.6.q.1. Qm̃ cessante ratione legis,necesse est ut mādatum & dispositio ipsius legis etiam cesset. Nam(ut dicit Abb.in cap.finali de rescriptis)nihil aliud est lex,quā ratio legis quę est uelut mens illius. Et citat Abb. ad huius snię confirmationem, Baldum in.l.non dubium. C. de legibus. Et inde infert legis dispositionem esse extendendam ad illa omnia, in quibus ipsius legis ratio inuenitur. Et inde etiam necessario consequēs est,ut legis ratione cessante,cesset etiam legis dispositio, pręsertim cū lex ipsa exprimit rōnem cui ipsa innititur. Nam ubi lex nullam sui mandati aut prohibitionis rationem exprimit ttsi ea quam nos putamus esse legis rōnem,ī aliquo casu deficiat, non statim censere debemus legis dispositionem non ualere. Quia forte alia, quam non putamus ratione fuit motus legislator,ut talem conderet legem. At ubi ea quam legislator exprimit,ratio deest, ibi etiā illius legis dispositionem deesse censendum est. Quia si alia legislatorem ratio mouisset, eam sicut aliam in ipsa lege expressisset: Ratio pp quam Imperatores Honori9 & Archadius,in illa prędicta.l. Quisqs, censet filios eorum qui regiam maiestatem lęserunt, dignos esse infamia & alijs pœnis quę ibi numerantur,est ista. Quia in illis paterni,hoc est, hrditarij criminis exempla metuūtur. At in filio qui prem pp crimē lęsę maiestatis, aut pp crimen hęresis,coràm iudice accusat, nō est cur paterni criminis exempla metuantur: quia ille prem accusans,

apertissimo

apertissimo testimonio, & argumento euidentissimo ꝓ & conuincit, se à paterno crimine longissime distabat & conuincit, se à paterno crimine longissime distare. Et inde apertissime consequitur, ut in tali filio dispositio illius. l. Quisquis: non sit exercenda, in quo ratio eiusdem legis deesse manifeste probatur. Forte hic aliquis respõdebit, uerū esse ꝙ cessante rõne legis cesset etiam eiusdem legis dispositio, sed hoc tunc solũ ita fieri oportere dicet qñ effectus legis nõ est iam cõsummatus. Nã alias, si lex iam suum obtinuit effectum, etiam si rõ legis cesset, legis tñ dispositio cessare non debet, ut notat Philippus Decius in. c. Cum cessante, de appellatio. In hoc autem casu, antequam filius patrem de crimine accuset, iam illa ꝑdicta. l. Quisquis, suum obtinuit effectũ. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretæ, sola morte excepta, ut ex discursu literæ constat, sunt ipso iure inflictæ, & inde sequitur, ut a die quo pater crimen cõmisit, antequam filius illum accusaret, pœnæ illæ suum fuerint sortitæ effectum. Et inde ulterius sequitur, ut quamuis ꝑ filij accusationem rõ illius legis. Quisquis, cessare uideatur, illius tñ legis dispositio cessare nõ debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc rñsio non ualet, quia id quod dicitur quòd effectu legis consũmato, non debet cessare legis dispositio ẽt si ratio legis cesset, tũc solum uerū erit, qñ lex ex manifesta rei cognitione procedit ad executionem: non aũt qñ ex sola suspicione procedit. Tunc. n. si constaret suspicionem esse falsam, & ex falsa suspicione fuisse processum ad legis effectum, necessario erit ꝓceptum legis reuocandum, & sic cessante rõne necessario debet cessare lex. In patre, qui manifeste probatur regiam læsisse maiestatem, etiam si postea sui sceleris aperte pœniteret, & manifestis argumentis suam fidelitatem probaret, nunquã ob hoc erit liber ab infamia & alijs pœnis quas ipso iure iam incurrerat. Quia & si tũc rõ legis cesset, ipsa tñ lex cessare nõ debet: propterea quòd per apertam sceleris cognitionem lex illa suum obtinuit effectum. At, non sic in filio,

qui, etsi a' die quo pater crimen cõmisit, incidit in pœnas illas, nõ tñ ob manifestam sui criminis cognitionẽ, sed ob solam iuris suspicionem omnes illas passus est. Oportet igit̃ ut postq̃ ille prẽm suum de eodem crimine accusans, manifesto argumento probauit ius in tali suspicione fuisse deceptum, declaret̃ esse ab illis pœnis immunis in quas pp solam suspicionẽ fuerat damnatus.

De hac tamen re uolui in hac parte admonere lectorem, nt non putet, idem prorsus ubique dicẽdum esse de infamia & alijs pœnis quæ filio propter crimen patris infliguntur. Nam in filijs illius qui regiam læsit maiestatem, est hoc discrimen, quòd is qui ante delictum patris cõmissum natus est, nullam ex crimine paterno trahit infamiam, nec aliquam ob illud a' iure suscipit pœnam: sed omnes illæ pœnæ a' iure decretæ eos solum filios cõcernunt, qui post delictum cõmissum nati sunt, ut notatur in. l. 2. C. de libertis & eorum filijs. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, ut delictum patris nũquam noceat filio, qui ante illius delictum natus est, sed illi soli qui postea nascetur. Quia hic solus (ut ille ait) cõtrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autẽ non, sed à radice sana. Eadem snia apertius (ut ego censeo colligi potest, ex. l. emancipato, paragr. fi. ff. de senatoribus. Et de hac re est in Hispania in regno castellæ lex specialis. Nam in libro septẽ partitionum, qui uulgo dicitur, libro d las siete partidas, in secunda partitione, tit. 27. l. 6. circa finem, dicitur. Pero' no se entiende. &c. Quæ litera (ut ego existimo) aut ex uitio scriptorꝶ, aut errore impressorꝶ, est aperte corrupta, quia ꝑut illic hr̃, nullum protinus uerꝶ sensum teddit. Sed apertus & uerus illi⁹ sensus colligitur ex glos. Mõtalui, illic in lingua latina adiuncta, quæ postquam de pœnis regis proditori infligendas, dixerat, cõtinuo post de illius filijs loq̃ns ait. Et eius descendentes ex filijs postea procreatis perpetuo exulent, filij autem ante habiti, ob hoc uel aliud paternum delictum non puniuntur. Hæc Montaluus.

Ex qua glossa ego conijcio literam illius legis supra cita Mõtal-
tæ, quam corruptam esse constat, esse ad hnnc modum uus.
corrigendam. Pero no se entiende delos fijos que ouies- Lex re
sem fecho añ q̃ errasen. Mas de los q̃ despues fixiessen, gni cas
siendo ellos tã de mala uẽtura q̃ uiuos fincassen. Ca los sle le.
derechos que fallarõ los antiguos de España en todas
las cosas alli do pusierõ pena alos fijos por razõ de sus
padres, siempre guardaron esto q̃ no ouiessen pena los
q̃ sus padres auian engendrado, ante que el fecho malo
fiziessen. Et quod sic corrigenda sit litera, aperte conuinci
potest per alteram legem quæ hr̃ in eod. lib. partitione 7. tit. 31. l. ultima, ubi postquam lex præcepit mulierẽ
prægnantem, & si pœnam mortis mereatur, non occidi
quousque pepererit, rõnem reddẽs, hæc uerba subiũgit.
Casi el fijo que es nacido no deue recebir pena por el
yerro del padre, mucho menos la merece el q̃ esta enel
uientre por el yerro dela madre. Hæc ibi. Ex quibus oĩbus constat latum esse discrimen inter filios eorũ qui crimine læsæ maie. sunt maculati: ita ut illi soli qui post crimen cõmissum geniti sunt, infamiã & alias iuris pœnas
incurrat, alijs, qui ante geniti fuerãt, ab his oĩbus pœnis
exemptis. An autem idem ẽt in filijs hæreticorũ sit dicendum, ego dubito. Calderinus in consilijs suis, titulo de
hæreticis consilio 3. mouet hanc qõnem & post multa Calde.
hinc inde allegata, tandem dicit, catholicos filios hæreticorũ, qui ante quã pater laberetur in hęresim, nati sunt,
non esse puniendos illis pœnis quę à iure contra filios hęreticorũ statutæ sunt. Sed nõ obstantibus oĩbus illis, q̃
pro hac sententia Calderinus affert, ego magis in hãc
sñiam propensus sum, ut credam nullum inter filios hæreticorũ hñdum esse discrimen, per hoc quod ante hæresim patris, aut postea geniti sunt. Quia ius canonicum,
quod filijs hæreticorum infamiam & alias irrogat pœnas, nullum prorsus inter eos ponit discrimen, ut aperte
cõstat per capit. Statutum, parag. Hoc sane. & per cap.
Filij, de hæret. lib. 6. Nã in illis duobus locis, papa de fi-

lijs hæreticorum loquens nullam ponit inter illos distinctionem, per hoc quod ante aut post nati sunt: sed solũ per hoc quod patres illorum, fuerunt usque ad mortem in sua hęresi pertinaces, aut ante mortem de suo errore correcti sunt, & unitati ecclesiæ incorporati. Sed ad hoc argumentum rñdet Calderinus dicens, quod licet ius canonicum indistincte loquatur de filijs hæreticorum, quia tamen non est eadem ratio particularium contentorum sub illa uniuersali sñia, distinguendi sunt filij ante nati ab illis qui postea nati sunt. Rõnem autem diuersitatis ille dicit esse hanc. Quia qui postea nascuntur, descendunt à sanguine reprobato: & ideo merito suspicandum est, tales illos fore, quales parentes eorum fuere. Filij uero qui ante nati sunt, quia non descendunt à sanguine infecto, ideo non est iustum ut in illis paterni, hoc est, hęreditarii criminis exempla metuantur. Sed hæc rñsio nullius ꝓrsus est roboris. Primo, quia ubi lex nõ distĩguit, nec nos distinguere debemus, ut dicitur in. c. Quod si dormierit 31. q. 1. & in. c. Solitę, paragr. nobis aũt extra de maiorit. & obed. & in. l Imperator. ff. de postul. & in. l. 3. ff. de officio præsidis. Et ideo licet in crimine lęsæ maiest. sit ponẽdum illud discrimen, non tñ in crimine hæresis. Quia leges Imperiales ad quas spectat de crimine illo censere, aliquod ponunt discrimen inter filios patris ꝗ regiã aut Imperialem læsit maiestatem, Ius aũt canonicum circa pœnas quas filiis hęreticorum irrogandas esse cẽsuit, nullum posuit inter ipsos filios hęreticorum discrimẽ, per hoc quod ante, aut post crimen à patre cõmissum nati fuissent. Et per hoc aperte conuincitur, omnes illas leges, ꝗs pro suæ sententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil illi suffragari posse. Quoniam etsi in aliis criminibus, ita faciendum esse ius ciuile aperte decernat, in crimine tñ hæresis, ius canonicũ, ad qđ res hæc spectat, nihil tale fieri præcepit. Præterea, ratio diuersitatis, quam inter filios hæreticorum, qui ante, aut post crimẽ à patre cõmissum nati sunt, Calderinus assignat, nulla est. Quia & si

sanguis patris infectus possit utcunque filijs nocere, ut inde ad aliqua peccata cõmitenda illi inclinationē & quãdam pronitatem habeant, hoc tamen uerum nõ est in peccatis illis quæ pure spiritualia censentur, & nullum hñt cum carne commercium, neq; ullam à carne originē trahunt, ut sunt omnes inuidiæ, multæ superbiæ species, uidelicet de suis meritis confidentia, suæ tantum prudentiæ inniti, alios omnes ad sui comparationem despicere. Hæ omnes superbiæ species, inter peccata spiritualia cēsentur, quæ nullam à carne trahunt originem. Hæresis autem etsi à carnalibus uitijs aliqñ oriatur, præcipua tamen illius causa (ut libro sequenti dicemus) est superbia. Quoniam hæc est uera omnium hæresum parens, à qua potissimum omnes hæreses generantur. Quo fit, ut licet aliquæ sint hæreses, quæ à carnis concupiscentia quodammodo oriantur, multæ tñ sint aliæ quæ nihil cõmune cum carne hñt, nec ad illas carnis concupiscentia solicitat, sed omnis illarũ error à sola uoluntatis malitia procedit. Circa has igitur hæreses sanguis patris quamlibet infectus, nihil potest nocere filio, ut in illo paternę hæreseos exempla metuant: cũ tales nõ à carnis cõcupiscentia (ut cætera crimina) sed ab ipsius aīæ superbia oriantur. Et inde aptissime cõuincitur, nullum posse dari certum discrimen inter filios hæreticorũ, per hoc solum q ante aut post crimen à patre cõmissum, nati sunt. Sed forte quis mihi obijciet per ea quæ supra cap. 9. huius libri, cum de infamia loqueremur, diximus. Eo. n. loco de infamia hæreticorũ, quæ ad filios etiam catholicos deriuatur tractantes, probauimus, iuste illã infamiã ad filios deduci, quia cõplexionem corporis, & iclinationes corporales sępe filij à parentibus trahũt: & inde suspitio oritur, ut filij in eosdem labãtur errores: in quos patres eorũ lapsi fuerunt. Fateor in multis hæresibus, uidelicet in illis quæ à carnis concupiscentia ortum hñt, hanc esse iustam suspitionis cãm, quamuis nõ solã aut, præcipuam. Si pater hæreticus credit, nõ esse ieiunandum certis die-

bus,ut Aerius docuit,aut ieiunia nullius esse uirtutis, ut censet Lutherus , aut uirginitatem non esse præstantiorē matrimonio,ut Iouinianus dixit,aut in aliā similē hęresim de carnis delitijs tractantem lapsus est,filius illius iuste ob hoc metuitur in similes errores qui à carne oriunt̃, aliquñ fore lapsurum. Si tamen pater in hæresim Arrij, aut Sabellij,aut Nestorij,aut Dioscori & Eutychetis lapsus est,pp solam hanc causam,quòd patris complexionē suscepit,non iuste metuitur, q̄ filius in eandem labat̃ hæresim,in quā lapsus est pater. Quia hr̄ses istæ, non à carnis concupiscētia,ut aliæ,sed à sola mentis superbia, ortæ sunt. Filij autem,non animam rōnalem, sed solam carnē à parentibus suscipiũt.Et ob hanc causam ego capite nono huius libri,cū de infamia hæreticorꝝ,quę usq; ad filios eorꝝ deriuatur,tractarem,non dixi hanc solam esse causam quòd illa usque ad filios deducatur, quia illi corporis complexionem,ac proinde inclinationes ad uitia à parentibus trahunt,sed aliam addidi rōnem, quę mihi potior uidetur. Quia uidelicet ex amore quo erga parentes suos afficiũtur,ferè semper procurant esse parētum suorꝝ imitatores. & sæpe ad eorꝝ imitationem nitũtur uitam suam cōponere. Et ob hanc causam, cap. 8. huius libri probaui patriam potestatem,quam parentes in filijs suis hñt,iuste ab hæreticis parentibus ablatā esse, ne filij ex amore quo erga parentes afficiunt̃,et ex longa conuersatione cum parentibus habita criminis paterni fiāt imitatores. Hæc aũt parentum imitatio, non distinguitur in filijs per hoc quòd ante aut post, nati sunt, & inde conuincitur,ut in crimine hæresis quod non semper à carne oritur, non sit ponendum discrimen inter filios hæreticorum,per hoc quòd ante aut post crimen à patre commissum nati sunt: præsertim,cum ius canonicum ad quod hæc res spectat,nullum inter filios hæreticorꝝ posuerit discrimen,sicut ius ciuile posuerat inter filios eorꝝ qui regiam aut Imperialem læserunt maiestatem. Deinde constat,ultionem parentum sępe in filios deriuari,pp

solam sceleris grauitatem, ad incutiendũ aliȷs terrorem, ut in filio bastardo, q absq; culpa sua, non tñ sine cã à ministerio altaris prohibet. Et hanc puto esse potiorẽ cãm pp quam filiȷs hæreticoꝝ quamuis catholicis, tot pœnę sunt à iure inflictæ: ad sceleris uidelicet grauitatem denotandam, & aliȷs per hoc timorem incutiendũ. Quę rõ cum in omnibus hæreticoꝝ filiȷs æque militet, conuincitur inde ẽt nullum esse inter illos ponendum discrimen.

Secunda conclusio. Filius qui patris hæresim iudici reuelauit, illius perfidiam aperte demonstrans, dignus est ut bona quę ex patre iure hæreditario illi competere' poterant, non auferantur ab eo, sed omnia in mercedem suæ uirtutis illi reddantur. An aũt ex iuris scripti rigore & necessitate ita, ut hęc cõclusio dicit, faciendũ sit, mihi non cõstat, & ideo de sola cõgruentia & quadam naturali æqtate loquor: ut æquũ sit et rõni naturali congruũ, sic fieri quemadmodum in nr̃a conclusione dr̃. Aliquos iurisperitos legi qui ita faciendum esse docent, nullus tñ illoꝝ quos uidere licuit, citat textum per quem illa conclusio aperte ex iure probari possit. Doctor Palacios ruuios in repetitione capit. Per uestras, extra de donatio. inter ui. & uxo. dicit bona patris esse reddenda filio, qui patris delictum reuelauit, etiam si pater damnetur per. l. Quisquis. C. ad. l. Iul. Maiest. Pro huius tñ sniæ probatione, neque ullam legem ex iure ciuili, neque canonem ex iure canonico citat: sed solam quandam' constitutionem Federici Imperatoris. Repertorium inquisitionis eãdem sniam docet, ĩ uerbo Filiȷ par. Sed circa supradicta. Et ad suæ sniæ confirmationem, solum etiam citat illam Federici constitutionem In qua, postquam uarias contra hæreticos & eorum filios pœnas statuit, hæc tandem quæ sequuntur, adiungit. Nec quidẽ à misericordiæ finibus duximus excludendũ, ut siqui paternæ hæresis nõ sequaces, latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacunq; reatus illoꝝ aĩaduersione plectantur, prædictæ punitioni non subiaceat innocentia filiorum. Hęc sunt uerba cõ

stitutionis Federici. Quæ constitutio, si aliquid uigoris habet, in illis tm̃ terris quæ Imperatori subduntur, uim suam habebit. Quod autem repertorium dicit, illam Federici constitutionem cõfirmatam esse per ecclesiam in capit. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib. 6. fallitur. Qm̃ etsi constitutio illa ibidē laudetur, & confirmetur, non tñ absolute & vl'iter, sed cum limitatione confirmatur per hæc uerba. Quatenus (inquit papa Bonifacius) Dei & ecclesię sanctę suę honorem promouent, & hęreticorum exterminium prosequũtur, & statutis canonicis nõ obsistunt. Ecce uides qua limitatione summus Pontifex illas Federici constitutiones confirmauit. Igitur ubi ea ĩ constitutione Federici decernuntur, quę aliĳs sacris canonibus sunt contraria, conuincitur ea non esse per papam ibidem approbata. Filĳ autem hæreticorum, etiam si ipsi sint catholici, absque ullo discrimine sunt iure canonico ab hæreditate paternorum bonorum exclusi: ut patet in cap. Vergētis, extra de hęreticis. Quo fit, ut cõstitutio Federici pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi filio, qui hæresim patris latenter reuelauit, non sit per papam confirmata: quia repugnat id quod dicitur in cap. Vergētis, ubi sine ulla limitatione, filĳ hæreticorum excluduntur ab hæreditate paterna. Cum itaq; ex iuris rigore & necessitate, non constet bona patris hæretici esse reddēda filio catholico, qui patris hæresim latētem reuelauit, ego solam huius rei æquitatem uolo ostendere, & probare æquum & rationi cõgruum esse ut ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iustum est, ut bene & studiose agenti, præmium reddatur, præsertim si in opere quod studiose agit, principi, aut reipublicæ seruit. Alioqui, pauci essent, qui ad uirtutis opera mouerentur, si omnis spes præmĳ ab operibus bonis tolleretur. Qm̃ et si multo melius sit solo uirtutis amore, quam per spem præmĳ, opera studiosa exercere, multo tñ plures sunt, qui per spem præmĳ, quam qui solo uirtutis amore, mouentur ad bonũ. Ideo Paulus talem hominum conditionem agnoscēs, ut

rarissimi sint, qui omni præmio secluso moueātur ad uirtutem, dixit: Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, et q̄ inquirentibus se remunerator sit. Hoc ideo Paulum dixisse constat: quia nisi homines crederēt Deū præstare mercedem his, qui seruiunt illi, nulli, aut quàm rarissimi essent, qui gratis uellēt illi seruire. Nam Dauid ille prophetarum eximius, inclinauit cor suum ad faciendas iustificationes Dei, ꝓp retributionem. Et Moyses ille, quem ob eximias illius uirtutes Deus Israelitici populi ductorem, & legislatorem instituit, & cum quo Deus quasi amicus cum amico loquebatur, aspiciebat (ut Paulus de illo refert) ĩ remunerationem, ut magis eligeret affligi cum ppl'o Dei, quàm tpalis peccati hr̄e iocunditatem. Si isti tales, ac tanti uiri Deo seruientes, aspiciebant in retributionem, quam suis meritis dandam sperabant, quis iam tantus erit, ut omni spe remunerationis seclusa, Deo seruire, & illi per omnia obedire uelit? Et inde aptissime conuincitur nullum Principem, nullamq́; rempublicā, hoc sibi iuste arrogare posse, ut uelit subditos suos sine ulla præmij spe de se bene meritos esse: sed oportet eos iuxta meritoꝝ diuersitatem, benemerentibus diuersa polliceri præmia, ut quisque ad tāto maius seruitium Principi exhibendum anhelet, quanto maius inde sperat præmiū. Vnde btūs Gregorius Maximiano Epō Syracusano scribens, ait: Iustum nanq; est, ut illi consequātur stipendium, qui pro tpe suum commendare reperiūtur obsequium. Hæc Gregorius. Et citantur à Gratiano in capit. Charitatem. 12. q. 2. Et hoc ipsum agnouerūt Honorius, & Archadius Imperatores in illa. l. Quisquis. paragraph. Sane. C. ad. l. Iul. maie. ubi illum, qui initam factionem prodiderit, premio ab illis, & honore decorandū esse promittunt. Si is, qui alium hoīem, nullo sanguinis uinculo sibi coniunctum, accusat, probās eum læsæ maiestatis reū, dignus est, ut pręmio, & honore decoretur, multo certe dignior erit præmio et honore, qui zelo uirtutis accensus, ꝓprium patrem de eodē crimine ac-

Heb. 11
Ps. 118.
Heb. 11
Grego.

cusare non reformidat. Is enim desiit esse filius, ut fidelẽ subditum ageret, & orphanus uiuere, quàm Principis incolumitati deesse maluit. Præterea si is, qui studio ueræ laudis accensus (ut illi Imperatores aiunt) proditorem reuelat, ut Regiam maiestatem seruet illæsam, præmio, & honore dignus est, multo iustius est, ut qui studio fidei catholicæ accensus, hęreticum prodit: pręmio, & honore decoretur, propterea quòd ecclesiam catholicam, quę cunctis Imperatoribus est maior, & melior, uult seruare illæsam, ut exclusa ab ea omni hęreticorum ueneno, nullum ex his membris, quę sibi per fidem uniũtur, ab ea per hęresim abscindatur. Sicut enim multo grauius est diuinam, quàm humanam lędere maiestatem, ut dicitur in cap. Vergentis. extra de hęreti. Ita è contrario, multo melius est diuinæ, quàm humanę seruire maiestati, & diuinę, quàm humanę maiestatis honorem zelare. Rursum is, qui reuelat coniurationem cõtra Romanum Pontificem initam, etiam si sit particeps criminis, non solum purgatus à culpa: sed etiam remuneratione, quę non sit indigna subleuari pręcipitur, in capit. Siquis Papa. 79. dist. Et hinc apertissime colligitur multo iustius esse, ut filius catholicus patris hęresim reuelans pręmio donetur, cum hic non sit particeps criminis paterni, sicut ille. Siquis forte dicat maius, & grauius esse hęresis crimen, q̃ coniuratio contra papam: ac proinde non esse ęque iustum, ut hic pręmio donetur, sicut ille: is certe sic dicens potius ex suo dicto nostram colliget sñiam, quàm suam. Nam sicut grauius pctm̃ est hęresis, q̃ cõiuratio, aut quoduis aliud crmen lęsę maiestatis: ita ex opposito maius bonũ facit, qui resistit hęresi, q̃ qui resistit coniurationi: & ita maiori pręmio est dignus. Forte qs dicet, fatendo dignum esse, ut talis filius pręmio donetur: sed satis magno pręmio illum donatum esse dicet, per hoc q̀ à pœnis. quę illi ob patris delictum erãt à iure inflictę, sit liberatus, nec opus esse, ut bona paterna illi pro pręmio reddantur. Sed qui sic dixerit, ni-

mium à ueritate errabit, & ostendet se non intelligere, quanta sit differẽtia inter declinare à malo, & facere bonum. Sunt.n.hæc duo ualde diuersa, & à se inuicem separabilia, quibus alia duo etiam ualde diuersa respondẽt: quæ sunt liberari à pœna, & donari præmio. Huic boni initio, quod est, declinare à malo, respõdet alteꝝ, quod est, liberari à pœna. Non.n.per hoc solum, quis liberatᷣ à pœna, ꝗ bene agit: sed per hoc, quòd declinat à malo. Nam alioqui, is qui nec bene, nec male agit. sicut est dormiens, non liberaretur à pœna. Soli igitur bonæ operationi respondet præmium. Et inde constat aperte filiũ, qui patrem de hæresi accusat, per hoc solum liberari à pœnis, quæ alioqui fuissent sibi infligendæ, quòd cõstat eum non esse paterni criminis imitatorem, nec iuste in illa paternæ iniquitatis exempla esse metuenda. Sed ꝗa non solum est liber à culpa paterna, uerum etiam præclarum insuper facinus addidit patris hæresim reuelando. ideo opus est, ut non solum liber à pœna: sed prẽmio dignus censeatur. Et sic dignus esse conuincitur, ut illi bona paterna reddantur. Accedit ad hæc omnia, id qđ concordi sñia omnes theologi docent, iustum omnem in quouis bono opere, quod pro altero egerit, prius sibi, ꝗ̃ alteri mereri, nec alteri mereri posse, ꝗ sibi ipsi non meretur. Et inde theologi colligunt eum, qui in peccato mortali, & cum uoluntate peccandi persistit, quamuis instantissime, & feruentissime pro alio peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ salutem mereri, ꝓpea ꝙ sic existens: nihil sibi ipsi mereri potest. Filius, qui patris crimen reuelauit (ut supra in.1. art. huius quæstionis ostẽdimus) meretur, ut pater ab eo oblatus mitius puniatur, quàm si ab alio proderetur: ergo iustum est, ut sibi ipsi aliquid mereatur: cum multo facilius sit sibi ipsi, quàm alteri mereri, & certum sit, ut prius sibi quisque, quàm alteri mereatur. Hæc sunt, quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ secundæ conclusionis dici posse mihi uidentur: quamuis illa (ut dixi) nullo modo ex

iuris rigore, & necessitate probari possit. Et inde infero, ut filius quantumlibet sit catholicus, & quamuis patrē de hæresi conuicerit, non sit tutus in conscientia, bona patris, quæ illi iure hęreditario competere poterant sibi ipsi capiendo, & retinendo. Quia cum hoc non sit illi à iure concessum, oportet illum iudicis sniam expectare à quo hæreditas patris, aut similis alia res, pro suæ uirtutis præmio concedatur, prout in alio casu fieri decernit. in.l prima. C. quibus causis ser. præ. lib. accipiunt. Ante iudicis ergo concessionem male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat, bona patris retinendo.

Multa alia ad hęreticorꝝ pœnas pertinentia potuissem in hoc secundo libro pertractare, quæ omnia multiplici ratione motus prætermisi. Nam eorꝝ aliqua adeo sunt aperta, ut uel mediocriter doctum latere non possent. Deinde si quæ forte difficilia, & recondita sunt, de quibus nihil in hoc secundo lib. disserui, ea non ad pœnas (ut ego arbitror) spectant: sed ad solos processus per quos iudex ad sententiam dicendam progreditur, spectare puto. Quæ cum sint ab eo, quod à principio operis dicere statui, lōge diuersa necessario sunt à me omissa, ne longe ab scopo me diuertisse à multis accusarer. Accedit ad hæc illarum rerum qualitas, & conditio. Nam ea, quę omisimus talia sunt, ut melius de illis iurisperiti, q̄ theologi disserere possint, & ob eam potissimam causam illis necessario relinquenda esse censui.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO Zamorensis, ordinis minorum, in tertium librum de iusta hæreticorum punitione,

PRAEFATIO.

Visquis populi regendi curam habet, si iuste, & sancte suum cupit exequi ministerium, id præ omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intentatum relinquere debet, ut nulla perpetrent scelera, quę nisi remissus, & prorsus negligens hic i uelit, sit necessario puniturus. Nam qui flagitia, quæ punire ualeat in subditis suis optat, & quærit, is non Rex: sed tyrannus, non pastor: sed lupus, non iudex, sed carnifex merito censendus erit. Nec satis est Regi, aut Epo, aut cuiuis alteri regiminis curam habenti, ꝙ crimina, aut scelera nulla cõmitti optet: sed opus est, ut diligenter procuret, & totos huic rei neruos impendat, ut hoc ipm, quod optat, eueniat. Nam si ob illius negligentiam aliquod hoꝝ contigerit, id omne illi erit merito imputandum, & de omni tali illum Deo rationẽ exactissimam reddere oportebit. Oportet. n. ut oẽs mundi rectores quocunqꝫ nomine illi censeantur, intelligant se non in hoc sclum à Deo positos esse, ut crimina puniãt: sed potius, ut id primum procurent, ne ulla scelera perpetrentur. Rector. n. & populi gubernator bonum, & pium medicum in hac parte imitari debet, qui si tuendæ alicuius hominis salutis curam suscepit, non solum nitit̃ illum postqꝫ ęgrotauerit, pristinę restituere saluti: sed ne in morbum aliquem incidat oẽm adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignantur Principes, aut Epi, aut quiuis alij orbis rectores, uel Deum ipm, qui totius mũdi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores: etsi recte, quę illis cõmissa sunt administrare cupiunt, faciant iuxta diuinum exemplar, qđ

illis sacra ostēdit scriptura. Deus siquidem (ut sacrę nos docent literę) neminem perire cupit: sed uult omnes nos saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Neminē certe perire uoluit, aut à recta iustitiæ linea, uel latum pilum discedere: qui ne ullus unquam (nisi ultroneus & lubēs) errare posset, certissimam omnibus, qua uitam possent assequi sempiternam uiam ostendit, paratus præterea semper iuuare omnes, qui suo destituri auxilio frustra illam assequi conarentur. Docet Deus bonum, hortatur
1. Ti. 2 ad illud, promissis allicit, flagellis prementibus urget, incipientes iuuat, progredientes comitatur, & fouet. De quouis peccato ne incauti in illud incidamus sępissime admonet. Si nos peccato proximos uidet, acerbissimis pœnarum minis nos ab illo deterret. Si iam collabentes conspicit, supponit manum suam, ut nō collidamur. Quia hostes nos circunstant, qui nos ad pctm̄ semper impellere conantur, amicos, ne dicam pędagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hostes iuuarent, et qua possent parte ab illis tuerentur. Tam feruentem denique uoluntatē conseruādi nos in bonitate, & à malitia auertendi Deus habet, ut pro hac re nihil illum prętermisisse uideatur. Fateamur ergo omnes cum propheta, atque ut acceptū Deo feramus, necesse est: quod nisi Dn̄s adiuuisset nos paulominus in omne pctm̄ lapsi fuissemus. Hanc igitur immensam Dei misericordiam, & uigilantissimā, quam nostri perpetuam ille curā habeat, uel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco p̄sunt, quos ille ad sui ppl̄i gubernationē uarios īstituit ministros, ut quemadmodum illum in pręlatione imitātur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, ut omnes, quas potuerint exerceāt uires, ut subditos suos ī uirtute custodiāt, & à uitijs auertant. Quod si tam exactam circa reliqua omnia scelera oportet rectores adhibere diligentiam, ut illis ne oriantur, occurrant: tanto instius est, ut eam ipsam diligentiam ne hæreses nouæ oriantur, aut ueteres reuocentur, adhibeant. quanto hęresis reliquis omnib⁹

peccatis noscitur esse peior, atque pestilentior. Si diligenter uigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aliaq́; id genus crimina in pplo fiant, multo iustius est, ut diligenter attendant, ne hæreses in pplo oriãtur, quæ multo plus nocumenti pñt toti populo inferre. Hęresis.n.sola est quæ totius Christianæ religionis fundamẽtum, quod fides est, impetit, atque prorsus euertit, quo sublato reliqua omnia, si quæ aderant bona, statim corruere est necesse. Cum igitur tanta necessitate Xpiani orbis rectores nõ solum hęreses extinguere, sed illas ne insurgant impedire cogantur, ne solam nudam monitionem eisdem rectoribus prębuisse uidear, decreui in hoc tertio libro uiam certam illis ostendere, qua, si uolunt, facile possunt hæresibus, ne oriantur, occurrere.

Multas esse uias docetur, quibus commode possunt hæreses impediri, ne oriantur, & de una illarum specialiter dissentitur in hoc Cap. 1.

Quoniam necessarium est principibus, & aliis omnibus totius reipublicæ Christianæ rectoribus quocunque nomine illi censeantur, ut diligenter omnes iuxta suæ p̃lationis obligationem, & potentiam inuigilent, atque laborent, ut nullæ unquam oriantur hęreses: ideo operæpretium me factum existimaui, si uias aliquas, qbus hoc cõmode fieri possit, illis ostendero. Vias autem ad id faciẽdum, etsi multas alij forte possent docere: ego tñ unã latissimam, & certissimam uiam ostendã, quæ tñ postea in uarias diuiditur uias. Oportet.n. omnes auferre occasiones, quæ possunt ansam hæresibus præbere, euellere omnes radices, ex quibus perspicuum est hæreses facile posse nasci. Hæc mihi re uera uisa est certissima, & rectissima uia, qua cõmode pñt hæreses, ne oriantur, impediri. Nam sublata causa necesse est etiã tolli effectus, qui ab illa prodire debuissent. Nec melius res aliqua impediri potest, ne oriatur, quàm si causas omnes, quæ illam gignere possent sustuleris. Hoc igitur cũ sit adeo notissimum, ut nemo possit inficiari, superest hæresum radices oñdere, ut illis aperte oñsis ad illas euellẽdas prin

cipes omnes accingantur, & sic ne hæreses nascantur, efficiant. Radices, & causæ hæresum uariæ sunt, & duplici nomine censentur. Quasdam dicere possumus intrinsecas eas uidelicet, quæ latent, & fixæ sunt in animabus eorum, qui hæreses tenent. Aliæ causæ, & radices dicētur extrinsecæ, aut si mauis externæ, & sunt illæ, quæ foris sunt, & extra personam illam, quæ est in hæresim lapsa. De causis intrinsecis hoc solo cap. differemus: quoniam istarum ablatio magis ad singulas quasque personas, quàm ad principes, aut rectores, spectat. De alijs uero extrinsecis causis, quæ multę, & uarię sunt, et facilius à principibus possunt auferri, per multa cap. pertractabimus. À causis igitur intrinsecis incipiens: dico certissimam, & indubitatam, atque pręcipuam hęresum causam esse propriū hominis peccatum. Et hoc aperte declarauit Salomon, qui de puero ante tempus ex hac uita sublato loquens, ait: Raptus est, ne malitia mutaret intellectū eius. Quibus uerbis nos docet malitiam esse tam potētem, ut intellectū hominis ex uno iudicio uero in aliud falsum, atque peruersum mutare ualeat. Nam uoluntas (ut experientia nos docet) sæpe trahit ad se iudicium rationis, ita ut intellectus ea iudicet bona, quę uidet uoluntatem amare, & illa dicat esse mala, quę scit uoluntatem odisse. Propterea Aristoteles in Ethi. censet omnem malum esse ignorantem. Quod non ideo illum dixisse putandum est, quod existimauerit omnē malitiam uoluntatis ab ignorantia oriri: sed potius econtrario: quia ex omni uolūtatis malitia aliqua oritur ignorantia, quę iuxta mensuram affectionis ipsius uoluntatis crescit, aut minuitur. Licet uoluntas (ut Augustinus ait) non possit uelle, aut nolle, nisi id, quod est ab intellectu pręcognitum, non tamen opus est, ut antequam uolūtas uelit aliquid, aut nolit, intellectus illud iudicet esse bonum, aut malum: sed satis est, ut simplici cognitione illud pręcognouerit, nulla prorsus bonitatis, aut malitię habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui sine consilio, & deliberatione operantur,

Sap. 4.

tur,non considerantes,an bonum sit an malum id,quod facere decernunt.Post hãc uolũtatis electionem,intellectus sæpe iudicat iuxta uolũtatis imperium,& inde oritur,ut homo sic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non possit esse peccatum,ppea quòd ille non libere operatur: est tñ peccatum in uoluntate à cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, ut hoc aut illud iudicet. Impotens siquidem,& effrẽnata affectio uoluntatis ,prsus euertit iudicium rationis. Et hoc est, quod ait Iob: Animæ esurienti etiam amara dulcia esse uident.Et hæc est illa cæcitas animæ,quæ à malitia uoluntatis causat. Nam de Iudæis,qui odio, & inuidia moti Christũ saluatorem nostrum occiderunt,Salomon loquẽs ait: Malitia eo℞ excæcauit eos.In principio quidem ex scripturis sacris,& tempo℞ coniecturis,& ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Christum saluatorem nostrum esse ue℞ Messiam in lege promissum,cum uidelicet(iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic est hæres,uenite,occidamus eũ.Sed postea quia illo℞ malos mores arguebat,& increpabat, irreconciliabili odio illum persequebantur: & quia populum illi nimium affectum,atq; credulum uidebant inuidia in illũ exarserũt. Quæ adeo illo℞ mentes occupauit, ut illos prorsus excæcauerit,ne uera de illo iudicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Et iuxta hoc tp̃s accipiendum est, quod Paulus ait: Si cognouissent: nunquam dñm glı̃æ crucifixissent.Cognouerunt enim illum (ut dixi) sed qñ crucifixerunt, iam non cognoscebant: quia malitia illorum (ut dixit Sapiens) excæcauit eos. Et hoc mihi significasse uidentur philosophi,& poetæ: cum amorem pingere uolentes cæcum illum pinxerunt. Qua pictura nos docere noluerũt affectus nostros causam esse apertissimam,q́ sæpe in iudiciis nostris erramus, & cæcutimus.Ex qua mentis cæcitate facillime hæreses oriũtur. Ideo Anselmus exponens illud Pauli ex epl̃a ad Ephesios: Vt non circunferamur omni uento doctrinæ in ne-

Iob.6. Sapi.2 Mat.21 1.Cor.2 Ephe.4

Ansel. quitia hoíum, ait: In nequitia hominum dixit: quia hæresis non est, nisi in anima subdita peccatis: quia peccata cõmissa sunt cãæ, ut deus permittat eos errare in barathrum hæresis. Hæc ille. Ob hanc cãm dæmones generis humani acerbissimi hostes uolentes in uarios errores, & hæreses hoíes protendere, prius illo℞ uoluntates ad peccata solicitant, ut illæ ardenter affectę, intellectus suos postea in eandem sníam uenire faciant. Hoc enim optime intellexerat Dauid, cum dęmones ipsos alloq̃ns
Psa. 118 dicebat: declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Timebat quidem in scrutinio mandato℞ Dei errare, si maligno℞ spirituum tentationes uoluntatẽ suã in peccatum impulissent. Quod etiam in Palęstinis illis figuratum esse cognoscimus, qui (ut sacra refert histo-
Gen. 29 ria) puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie replebãt, ne ullam ex illis Isaac claram posset haurire aquã. Putei illi profunda secreta sacræ scripturæ, aut mysteriorũ diuinorum mihi figurasse uidentur, propterea quòd Salo-
Pro. 18. mon ait: Aqua profunda, sapientia in corde uiri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit, qui reconditos sacræ scripturæ sensus, & Dei profunda mysteria inquirit. Sed hos puteos occulte terra replent Palęstini: qa nobis diuina mysteria inquirentibus dæmones terrenas ingerunt cogitationes, quib⁹ nos ad peccata, si possint, aut allicere, aut impellere ualeãt, ut amore terrena℞ re℞ repleti ueræ doctrinæ aquã haurire non possimus. Cum igitur ex supradictis iam manifestũ euadat, errorem ĩtellectus ex peccato, & ex malitia uoluntatis oriri: fit inde, ut quemadmodum uaria sunt in hoíbus uitia, & peccata, ita etiã uariæ sint in eisdem radices uariaq; semina, ex quibus uariæ etiam possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex superbia, & ambitione, aliquando ab auaritia, aliquando à carnis illecebris. De superbia non oportebat longam protendere disputationem, ut illam ostendamus esse hæresum radicem, cum aperte dixerit
Eccl. 20 Sapiens illam esse omnis peccati initium. Sed licet sup-

bia sit omnium peccatorum parens, & origo: speciali tñ quadam rõne dici potest magis esse hæresum mater quàm cæterorum omnium peccatorum, ppea quòd hæreses omnes proximius oriuntur à superbia, quàm reliqua omnia uitia. Nã superbia efficit, ut plura, quam par est homo de se sentiat, plura se scire putet, quam re uera scit, plura se posse existimet, quam potest, & inde euenit, ut suis uiribus, suæq; prudentiæ nimium fidens facillime erret, putans se suis uiribus difficillima quæq; posse intelligere, & occulta sacræ scripturæ mysteria propria uirtute posse penetrare. Contra tamen Dauid sentiebat, qui ait: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Et iterum: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Ideo uiri illi, qui turrim Babel ædificantes cœlum conscendere uoluerunt aliquibus sacris doctoribus hæreticos significasse sunt uisi: qui cœlum etiam ut illi conscendere nituntur, quando proprio ingenio freti secreta cœlestia se posse rimari contendunt. Eucherius enim libro secundo super Genesim, capite septimo, iuxta hunc sensum illam historiam interpretatur. Magna quidem superbia est ambulare in magnis, & in mirabilibus super se: aliorum omnium iudicia, & sententias contemnere, suo iudicio tantum tribuere, ut illi soli plus quam cæteris omnibus fidat. In pœnam tãtæ superbiæ Deus illos ignorantiæ cæcitate percutit, ut non intelligant multa: sed pessime errent in illis, quæ si humiliter de se sentirent, facillime intelligere ualerent. Nam de huiusmodi superbis, qui multa de se opinantur Paulus ait: Obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Et Salomon in Prouerbijs ait: Vbi humilitas, ibi erit & sapientia. Quibus uerbis ignorantiam, & errorem uidetur ex opposito tribuisse superbiæ, Et beatus Gregorius ait: Lumen ueritatis elatis mentibus abscõditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium suum totius ecclesiæ iudicio præponere non uerentur, Deus per Ezechielem prophetam mi-

Psa. 118
Gen. 11
Rom. 1
Pro. 11.
Grego.
Ez. 13.

natur sic inquiens: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil uident. Prophetas insipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quod spiritum suum, & non Dei sequuntur, datur cæcitas in pœnam, ut nihil uideant. Nam beatus Hieronymus in commentarijs super Ezechielem, præfata uerba Ezechielis censet de hæreticis esse intelligenda sic inquiens: Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt: quod boni prophetæ dicuntur esse sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos uiros: alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequũtur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde uaticinantur: unde & nihil uident. Hæc Hieronymus. Ex quibus uerbis apertissime constat, inde hæreticorum omnium hęreses oriri: quia illi superbia elati spiritum suum sequi uolũt. Nam si spiritum ecclesiæ qui utique est spiritus Dei, sequi uoluissent nunquam aberrassent à recta fidei catholicæ regula. Sed hæc de superbia in genere dicta sunt. Quapropter de quadam illius specie, quæ ambitio, seu immoderatus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, ut in specie ostendamus illam esse apertam hæresum causam. Omnes ferme hæretici præsertim hæresiarchæ honores huius mundi appetunt, uolunt ab omnibus æstimari, & in pretio magno apud omnes haberi: quod cum alia uia se assequi non sperent, hæreses nouas confingere procurant, ut per illas magistri dicantur, & populi duces. Præterea notissimum est ambitionem fuisse plurimorum schismatum causam: quia uolentes multi præesse alijs, & nolentes subijci, discesserunt ab obediẽtia illorum, quibus subesse debebant, & sic schisma fecerunt. At nullũ est schisma (ut Hieronymi uerbis utar) quod nõ sibi aliquã hæresim cõfingat, ut recte ab ecclesia recessisse uideatur. Hæc Hieronymus super ep[isto]lam ad Titum. Ex primo igitur ad ultimum gra-

Hiero.

datim progredientes euidenter colligemus ex ambitio ne sæpe hæreses nasci, quoniam ex ambitione oriũ schismata, & ex schismate hæresis. Primam quæ, post Christi in cœlos ascensionem, orta est hæresis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cuius in actibus apostolorum Lucas meminit, fuit (ut Eusebius Cęsariensis refert) primæ hæresis inuentor, tam furiosa ambitione uexatus, ut conatus fuerit pro Deo à populo haberi, & ut talis adorari, quod postea dæmone solicitante, & Deo permitente assecutus est. Nam Iustinus martyr in Apologetico quem pro fide nostra ad Imperatorem Antoninum scripsit, refert illũ sub Claudio Cęsare fuisse Romæ declaratum Deum, & uelut talem simulacri honore donatum. Quod simulacrum (ut Iustinus ait) fuit in flumine Tyberis inter duos põtes collocatum habens titulum latinis literis scriptum. Simoni Deo Sancto. Quem oẽs Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquam summum Deum adorasse idem Iustinus refert. Ex hac tam effrẽnata atq; Luciferina Simonis ambitione orta est uoluntas illa emẽdi (ut Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex uoluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri posse. Ob hoc solum, potestatem communicandi spiritum Sanctum Simon hic emere uoluit, ut uel hac occasione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & sic uisa tantæ rei nouitate illum populi tanquam Deum uenerarentur, quod ardentissime affectabat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aerij dicentis simplicem sacerdotem esse prorsus æqualẽ Episcopo, nec aliquod esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæresum de hoc Aerio disserens, ait: quòd uidens Eustachium quendam condiscipulum suum ad Episcopatum peruenisse, quem ipse assequi non potuerat, cœpit inde perturbare omnia & dicere Epm, non esse simplici sacerdoti superiorem, ut uel hac uia parem se Episcopis faceret. Idem cõtigit Ioanni Vuiclef, qui (ut de illo rei

Act. 8.

Iustin.

fert Thom, Vualdeñ.) ambiuit in Anglia Episcopatum Virgoniensem, quem quia obtinere non potuit, in eundẽ Aerij errorem lapsus est, dicens nullum prorsus esse discrimen inter Epm & quencq; aliũ sacerdotem. Idem prorsus credo euenisse hoc nostro seculo Luthero, & alijs multis qui post illum surrexerunt hæresiarchis, qui licet in alijs multis dogmatibus sint inter se diuisi, omnes tamen concorditer cum Aerio & Vuiclef sentiunt sacerdotes omnes esse pares, nullumq; Episcopum imò nec papam agnoscunt potestate & ordine superiorem. Vellẽt quidem omnes illi se esse Episcopos imò & Summos Pontifices, quod si assequerentur non cõtemnerent nec se adeo submitterent, ut inferioris ordinis sacerdotes sibi ipsis pares facerent. Quia tamen id se posse assequi desperant, ne illis quos irreconciliabili odio prosequuntur, subijci uideantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt dicentes nec papam cęteris Episcopis, nec
Nu. 16 Episcopos alijs sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos figurasse mihi uidentur Dathan & Abiron, qui sacerdotium quod illis lege competere non poterat, ambierunt: & ob hoc contra Moysen & Aaron eleuati sunt, & schisma in ppl'o fecerunt. Ad hunc modũ Lutherani & alij recentes hæretici, sanctæ ecclesiæ corpus disiungere nitunt̃ dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc est. Sũmum Pontificem lacerare dedecorare impijs maledictis nõ cessant, et (qđ oĩum pessimum est) à corpore tollere conantur. Necq; aliud ab istis hæreticis in papã nunc fit q̃ à Dathã, & Abiron tũc in Moysen tentatũ est. Iustus tñ Deus, qui, sicut illos tunc horrẽda & insueta morte puniuit, ita etiam istos oẽs miserrima morte de hac uita tollet, apertaq; terra ĩ infernum cõijciet, perpetua obliuione sepeliẽdos. Altera hęresum
auarit. radix est auaritia, ꝑut apertissime docuit Paulus in prio
1. Ti. 6. re ad Timotheũ epistola, sic dicens. Qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua quæ mergunt hoĩem in inte-

ritum & perditionem. Radix.n.omnium malorum cupiditas, quam quidã appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. In medio illius amphorę, quam Zacharias propheta uidit egredientem, mulier sedebat, quę dicebatur impietas. Quod amphora illa auaritiam significet, angelus, qui loquebatur pphetæ, ex nomine, quo amphorã appellauit, apertissime demonstrauit. Hic est (inquit angelus ad Zachariam) oculus eorꝫ in uniuersa terra. Nihil autẽ est, quod magis homines aspiciant, quam auaritiam. A maximo usq; ad minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritiæ student. In medio igitur amphoræ sedere impietatem, idem nobis significat, ac si apertius dixisset, q̃ in ipsis auaritiæ uisceribus sedet defectus religionis, & fidei. Nã sicut pietas ad religionẽ pertinet, ita ex opposito impietas defectũ religionis significat. Ex hac pessima radice uidelicet auaritia nata est illa pharisæorum hæresis, qua docebant iudæos, melius esse aliquid in templo offerre, quàm parentibus egentibus distribuere. Ex eadem pestilente radice orta est etiam hæresis Gręcorꝫ, qui (ut Guido Carmelita de illis refert dixerunt usuras esse licitas. Inde oritur etiam hæresis eorum qui putant simoniam esse licitam. Neque hoc solo contenta est auaritia quòd hæreses generat: sed tanquã bona mater illas nutrit et fouet, ne ob defectum nutrimenti necessario perire cogantur. Nam beatus Iob inter multa quæ subtiliter, figuratiua quadã (ut solet) locutione de hæreticis differit, hoc unũ admiscet, q̃ radix iuniperorꝫ sit cibus eorum. Quæ uerba interpretãs beatus Gregorius ĩ moralibus, ait: Quid per radicem iuniperi nisi auaritia designat̃, ex qua peccatorꝫ omnium spinæ producuntur? De qua per Paulum dicitur. Radix omnium malorꝫ est cupiditas. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas uidelicet pũctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, cũ subdit. Quam quidam appetẽtes erra-

Zach. 5
Hier. 5
Mat. 15
Iob. 30
Grego.
1. Ti. 6

uerunt à fide, & inseruerũt se doloribꝰ multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice uero iuniperorũ, quid aliud quàm auaritiam, id est, materiam intelligimus pctõrũ? Quia igitur plerunq; hæretici sola in uerbis suis exteriora lucra sectant, nec ignorãt, quia peruersa astruũt, sed erroris prędicamenta non deserunt, dũ sumptus percipere quasi doctorũ uolũt, bene de eis sancti uiri nunc uoce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento uescuntur, de quo nasci procul dubio peccatorum sequentium pũctiones solent. Qui siquando in sacro eloquio quædam quasi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, ꝑ suis esse assertionibus suspicantur, mox miseris auditoribus suis quorum non animas: sed substantias appetunt, hæc uociferantes aspergũt. Hactenus Gregorius. Et certe ut ex multis cõiecturis suspicari licet, ego opinor multos ex istis recentibus hæresiarchis, qui modo in Germania uersantur, à sola auaritia detineri, ne resipiscant. Nam (ut audio) omnibus illis sunt stipendia publica, & non parua in ciuitatibꝰ uarijs assignata. Et de aliqbus eorum legi hac sola ratione esse nimium ditatos, qui tamẽ antea nec ad uictus sufficientiam habebant. Ne igitur has, quas nimium appetunt, diuitias amittant, ab hæresibus discedere nolunt, quamuis se errasse intus agnoscant. Et de hac radice non est mihi mens plura nunc diceret: quoniam supra cum de pœnis hæreticorum disserui, longiorem de hac re sermonem feci.

Tertia demũ hæresum parens & origo est carnis uoluptas, q̃ leni quadam, & suaui uiolentia intellectum ad affectũ uoluntatis trahit, quamuis ante ille uehementer repugnauerit uoluntati. Solent.n. eẽ multo potentiores in hac re carnis illecebræ, quã honores & diuitiæ. Quod carnis uoluptas attenuet intellectus aciem, & illũ sæpe obtenebret, ne secreta fidei mysteria carnalis hõ intelli-

gere ualeat, aperte docet Esaias propheta, sic inquiens. Quem intelligere faciet auditũ? Huic aũt qõni ipsemet propheta respõdens, ait: Ablactatos à lacte, auulsos ab uberibus, hoc est, à carnis delitijs separatos. Si hos solos Deus intelligere facit mysteria fidei, quæ illis dicuntur, necessario cõsequens est, ut q non sunt ablactati à carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipsæ illecebræ hebetant intellectum, & aliquando illum prorsus obscurant. Fascinatio nugacitatis (inqt Salomõ) obscurat bona: & incõstantia cõcupiscentię transuertit sensum sine malitia. Hinc igitur euenit ut qui carnis delitias nimium diligit, & post illas effręnatus currit, illas bonas esse dicat, & licitas esse putet, & sic in hæresim labatur. Ideo Paulus Romanis scribens ait: Rogo aũt uos fratres ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula pter doctrinam quam uos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Hmõi.n. Christo dño non seruiũt, sed suo uentri. Quæ uerba Theophilactus interptãs in cõmentarijs super epistolas Pauli, ait: Ex hac igitur uentris ingluuie & uitiorũ seruitute, oẽs eruperunt hæreses. Hęc ille. Et iterũ in epl'a ad Ephesios hoc ipm iam non rogat Paulus sed præcipit, sic inquiens: Hoc igitur dico et testificor in domino: ut iam non ambuletis sicut & gentes ambulant, in uanitate sensus sui, tenebris obscuratũ hñtes intellectũ, alienati à uita Dei per ignorantiam quæ est in illis pp cæcitatem cordis ipsorũ, qui desperantes semetipsos tradiderũt impudicitiæ, in operationẽ ĩmunditiæ oĩs. Ecce uides Paulũ dicentẽ ab impudicitia & immũditia euenisse gẽtibus ingnorãtiã, obscuritatẽ, tenebras, deniq; cæcitatẽ cordis. Ob quã cãm Ephesios admonet et cõtestatũ ĩ dño, ut ab illis uitijs abstineant, ne ĩ similes tenebras et cordis cæcitatẽ incidãt. Pręterea, inter plurimas luxuriæ spẽs quas enumerat btũs Gregorius libro uigesimo primo moralium, una est cæcitas mentis. Quod non fecisset nisi certo sciuisset mentis cęcitatem à carnis libidine tanquam ex certissima matre generari. Scelestissimi illi

Esa. 28. Sap. 4. Ro. 16. Theop. Eph. 4

Dan. 13 senes qui exarserunt in concupiscentiam Susannę (ut sacra docet historia) euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, ut non uiderent cœlum, neque re-
Iud. 16 cordarentur iudiciorum iustorum. Sanson ille omnium hominum fortissimus nunquam fuisset a' Philisthęis excęcatus, nisi prius in brachijs Dalilę suam amisisset fortitudinem. Sic etiam anima nostra, quę per uoluntatis arbitrium tam fortis a' Deo effecta est, ut a' nullo cogi posit, & nulli rei nisi uolens succumbat, quia prius ad carnis delitias declinans, mollescit, & uires suas natiuas non exerit, ideo excęcatur ne uera a' falsis discernere possit: sed illas carnis delitias non solum licitas: sed summe bonas esse putet. De hac re cum tam multa sint exempla, opus est aliqua in medium proferre, ut uel inde lectori persuademus uerum esse quod dicimus. Ex hac nempe radice prodijt Basilides, qui obscœnas quasque libidines licitas esse docuit. Erat enim (ut de illo Epiphanius refert) homo libidinosus & omnem carnis turpitudinem amans. Inde etiam nata est Cherinti hæresis, qui docuit carnis delitias in promissa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierunt. Inde etiam Anabaptistę hoc nr̃o seculo, qui cum alijs uetustioribus hęreticis promiscuum uagumq́; concubitum omnibus permittunt. Hinc illa Aerij hęresis ieiuniorum obligationem, uirtutem & meritum prorsus reijciens. Ab eadem radice prodijt Iouinianus matrimoniũ ęquans uirginitati. Ex eadẽ nata est Begardorum & Beguinarum hęresis docens omnem coitum urente carnis libidine esse licitum. Inde etiam, ut omnibus notum esse potest, orta est maior pars hęresum, quę hodie extant in Germania. Est enim ferè tota illa prouincia cõ potationibus, uoracitatibus, cęterisq́; carnis uoluptatibus nimium dedita. Et ideo Martinus Lutherus falsus illorum propheta, ab antiquo generis humani hoste suasus, illa prędicare & docere decreuit, quæ nouit illis esse amica, & ideo libentius ab illis suscipiẽda. Ecce iam

ostendimus tres radices, à quibus sicut reliqua omnia peccata (ut ait Ioannes) ita etiam hæreses oriuntur. Hæ 1. Ioā. 2
sunt honores, diuitię, & delitię. Adde quod hęc peccata nō solum sunt causę quod ipsi peccatores illorum perpetratores errent: sed etiam ut errent doctores alioqui boni à quib⁹ illi edoceri debent. Nam sicut propter peccata populi Deus malos rectores: ita etiam falsos doctores permittit. De malis rectoribus dicitur in lib. Iob, Regnare facit hominem Iob. 34
hypocritam propter peccata populi. Quem locum interpretans beatus Gregorius in moralibus ait: Pro q̄litatibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sępe Grego.
pro malo gregis, etiam uere boni delinquat uita Pastoris. Ille. n. Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus populum numerando peccauit: & tamen uindictam populus Dauid peccante, suscepit. Cur hoc? Quia uidelicet secundum meritum plebium disponuntur corda 2. re 24
rectorum. Iustus uero iudex peccantis uitium ex ipsorum animaduersione corripuit, ex quorum causa peccauit. Hæc Gregorius: De malis doctoribus & falsis prophetis, quod propter peccata populi illi mittantur à Deo, aperte satis docet Paulus in posteriore ad Thessalonicēses epistola sic dicens. Pro eo quod charitatem ueritatis non receperunt ut salui fierēt: Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. Nec solos malos doctores Deus populo propter illius peccata mittit, sed quod magis mirandum est, doctores alioqui bonos & ueros propter iniquitatem populi aut particularis hominis doctrinam quęrentis, errare permittit. De qua re ipsemet Deus testimonium præbet per Ezechielem prophetam, sic dicens: Qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & uenerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dn̄s respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum. Et post pauca addit. Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit uerbum, ego dn̄s decepi prophetam illum. Et exten- 2. the. 2 Ez. 14

dam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel, & portabit iniquitatem suam. Iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ erit. Hæc sunt uerba Dei per Ezechielem prophetam. Et sicut uoce cõminatus est Deus, ita etiam re ipsa illum cõprobasse sacræ testantur literæ. Nam cum Achab Rex Israel perijt à quadringentis circiter prophetis an ire deberet ad oppugnandum Ramoth Galaad, deinde consuluit Michæam prophetam Dñi de eadem re, qui dixit
3.re.22. Regi: Vidi Dñm sedentem super solium suum, & omnẽ exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris: Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regẽ Israel, ut ascendat in Ramoth Galaad? Et dixit unus uerba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus & stetit coràm Dño & ait: Ego decipiam illum: cui locutus est dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium propheta℞ eius. Et dixit dominus: Decipies & præualebis: Egredere & fac ita. Hactenus sacra Regum historia. Non potuit apertius & certius testimonium pro confirmatione eo℞ quæ diximus afferri. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem similes illi prophetas qui illum deciperent Deus dedit. Quapp ego censeo, Deum pp multa Germaniæ peccata siue publica siue occulta, quæ omnia ille optime nouit, tam multos hæresiarchas illi prouinciȩ dedisse, qui illam tam peruerse docerent & in tam execrandos errores perducerent. Neque mihi aliud persuadere possum nisi quòd iuxta iniquitatem illius (ut per Ezechielem prophetam minatus fuerat iniquos & fallaces doctores dedit. Ex omnibus istis tam apertis scriptutæ sacrȩ testimonijs, euidentissimum esse constat prȩcipuam & certissimam omnium hȩresum causam esse pctm̃. Hanc tñ hæresum causam Christiani orbis rectores siue ecclesiastici illi sint siue seculares, prorsus tollere non possunt. Qm̃ peccatum cuiusq; hominis cum à uoluntate illius pendeat ut peccatum dici possit, non po-

test princeps aliquis quisquis ille sit & quālibet potens, illud prorsus impedire, ne ab alio committatur: quia nō potest alterius uoluntatem cogere ut bonum prosequatur aut à malo discedat. Potest quidem ad bonum uocibus, & præmijs hortari, & malum rationibus multis dissuadere, & minis ab illo auocare: ad nihil tn̄ hoꝝ uoluntatem cogere potest. Potest etiam cogere ne multa peccata exterius opere exerceant homines, ut tamen illa exercere interius non appetunt, id nullus princeps quamlibet potens efficere ualet. Ipsi ergo homines omnes, qm̄ sui arbitrij potestatem habent, hanc hæresum causam in seipsis cum Dei adiutorio tollere possunt. Quisquis igitur ab hęresibus se illęsum seruare cupit, à uitijs primum cauere conetur, ne peccatis excęcatus ꝑ deuios quosque uagetur errores, & pedibus offendens in hęresum foueam prolabatur. Quod si semel iam excęcatus est, & in hęresim lapsus, nulla illi alia patet ad uisum recuperandam uia, nisi ut cum cęco secus uiam sedente, clamet ad dn̄m & dicat. Iesu fili Dauid miserere mei. Luc.18 Illum autem sic clamantem non deerunt hęretici q increpent ut taceat, & dicant non esse illi opus orōne, quippe qui rectam teneat fidem, & in illa debere ꝑsistere. Sed illis sic increpantibus, ille multo magis (ut cęcus ille secus uiam sedens faciebat) clamare ad dominum debet, & misericordiā illius supplex & importunus implorare. Vt autem ille à Deo exaudiať, opus est ut uitia omnia pręterita deserat, ambitionem fugiat, auaritiam deuitet, carnis uoluptates tanquam pręsentaneū quoddam uenenum procul à se abijciat. Pro peccatis pręteritis defleat, & per singulas noctes, regium prophetā imitatus, lectum suum lauet, & lachrymis suis stratū riget. Deinde, uitam pristinam in meliorem aliam cōmutet, ut deinceps diuina mandata ad unum usqꝫ custodire nitatur. Qđ si fecerit, benignus est Deus qui illū in cęcitate non dimittet, sed illuminabit oculos eius, ut agnoscat suum pristinum errorem, & illo deserto, ad fidē catholi-

cam à qua ante discesserat, uelocissime recurrat. Hoc.n.
Ephe. 5 Paulus docet, sic inquiens. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, et illuminabit te Christus. Prius ut surgat, à peccatore exigit: & deinde illuminationem promittit. Hinc est q data lege filijs Israel, illisq; non intelligentibus miracula quæ Deus pro illis fecerat & quotidie faciebat, dixit illis Moyses. Custodite uerba pacti huius, & implete ea, ut intelligatis uniuersa quæ facitis. Quib⁹
deu. 29 uerbis satis aperte docuit Moyses transgressionem mādatorum Dei potissimam esse causam q Iudæi non intelligerent, nec uiderent quanta fecisset illis Deus. Propter quod à transgressione ad impletionem mandatorum dei illos reuocat, ut remota cæcitatis & ignorantiæ causa,
Tren. 1 ea quæ oportebat, intelligere possent. Hieremias ꝓpheta eruditum se dicit, non proprio ingenio, sed igne de super à Deo misso in ossibus eius. Igne inquam illo, quem
1. Ioā 2 dn̄s Iesus Xp̄s uenit in terram mittere. Et Ioānes Euangelista testatur unctionem spiritus esse, quæ de omnib⁹ ad salutem necessarijs nos edocet. Et Christus saluator noster, ut duobus illis discipulis in Emaus oppidum cōtendentibus, scripturas aperiret, prius illorum corda inflāmauit. De qua re ipsimet testimonium perhibent, cum
Luc. 24 dicebant. Nónne cor nostrum ardens erat, cum aperiret nobis scripturas? Ardentem certe oportet esse & diuino amore inflāmatum, qui diuinas scripturas penetrare cupit. Qui fit igitur ut peccatores multis uitijs irretiti, q frigidam fecerunt malitiam suam sicut cisterna aquam, possint sine ulla diuini amoris scintilla, profunda sacræ scripturæ mysteria penetrare? De Ioanne illo Baptista quo inter natos mulierum nullus unquam propheta maior surrexit, dicit Ioannes Euangelista, q erat lucerna ar-
Ioan. 1 dens & lucens. Prius ardens, postea lucens. Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi & intra se ardebat: alijs & sibi lucebat. Nisi intra se arderet, neq; sibi neq; alijs lucere potuisset. Vos igitur omnes Germanos qui Luthero & alijs eiusdem classis hominibus nomina dedi-

stis, et in illorum uerba iurastis, in uisceribus charitatis exhortor, & per uulnera Christi saluatoris nostri adiuro, ut, si aliquam salutis uestræ rationem habetis, priam agatis ab omnibus iniquitatibus uestris, & rogetis Deũ si forte remittatur uobis hæc cogitatio cordium uestrorum. In felle.n.amaritudinis & obligatione iniquitatis uideo uos esse. Nam & hoc ipsum nos pro uobis Deũ supplices oramus, ut uos tanquam oues errãtes dignetur ad ouile suum reducere. Sed nisi uos ipsi uestræ salutis curam habeatis, & pro illa impetrãda laboretis, nos soli uestram salutem à Deo impetrare diffidimus. Nam de alijs uobis simillimis Deus per Esaiam prophetam dixit: Me etenim de die in diem quęrunt, & scire uias meas uolunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, et iudiciũ Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo uolunt. Si uos igitur ueram fidem à Deo scire uultis, prius uos iustitiã facere oportet, & dei mãdata seruare, & Deo per bonorum operum gressus appropinquare oportet, alioq subsannabit uos Deus & dicet. Rogãt me iudicia iustitię, & appropĩquare Deo nolũt. Esa. 58

De prima extrinseca hæresum causa, quæ est defectus prædicationis uerbi Dei, quæ si tollatur, multis hæresibus ne oriãtur occurretur. C.2.

Multæ sunt aliæ, præter cuiusq; pctm̃, hæresum causæ, quas nos extrinsecas, aut, si mauis, externas dicere possumus, propterea quod non eisdem personis quibus insunt, sed alijs hæresis occasionem prębent. Quibus quia principes & pontifices facilius & cõmodius occurrere possunt, ideo de illis sigillatim differere, & longiorẽ de unaquaq; tractatum facere decreui. Prima ex istis externis, hęresum causa, est defectus prędicationis uerbi Dei. Est enim summe necessaria uerbi Dei prędicatio, sine qua nullus quamuis baptizatus poterit ueram fidem catholicam assequi, & in illa sine errore perseuerare. Ea.n.ad quæ credẽda Deus nos cogit, tam alta sunt, ut omnem superent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem diffiniens, hoc illi quasi proprium tribuit, ut ab in-

tellectu propria eius uirtute comprehendi non possint,
Heb. 11 quæ illa nobis credenda proponit. Sic.n.ait: Fides est sperandarum rerum substantia, argum̃ non apparẽtium. Quæ
Theop. uerba interpretans Theophilactus in cõmentarijs sup Epistolas Pauli, ait: Argm̃.i.demonstratio et manifestatio quædam incertarum rerum, nec apparentium, hoc est, in conspectum non uenientium, sed fides facit ut res eiusmodi mente spectemus tanq̃ præsentes. Si hanc igitur habet uim fides, quid ipsi hæc uultis re ipsa perspicere, quę sunt omnino uentura ut excidatis à fide? Hæc ille. Præ-
1. cor. 2 terea, idem apostolus in priore ad Corinthios epistola hoc ipsum alijs uerbis docet, sic inquiens: Sermo meus & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus & uirtutis, ut fides uestra non sit in sapientia hominum: sed in uirtute Dei. Si ea, quæ fide credimus, propria & sola intellectus uirtute assequi possemus, certe fides nostra in sapientia hominum esset. Cum ergo Paulus dicat fidem nostram non esse in sapientia hominum, hoc ipso aperte nos docuit, mysteria nostræ fidei superare omnem intellectus
Exo. 7 humani uirtutem. Virga Moysi deuorauit uirgas magorum Aegyptiorum. Qua in re, hoc nobis per mysterium datur intelligi, q̃ fides & doctrina Euangelica supat omnium philosophorum scientias. Et hoc est q̃ Deus per
Abd. 1. Abdiam prophetam prædixit, sic dicens. Perdam sapiẽtes: de Idumęa. Ex quibus euidentissime colligitur, ut q̃squis sola naturali intellectus uirtute fretus, secreta fidei
Eccl. 43 mysteria penetrare uoluerit, necessario erret. Sol.n.re-
Exo. 22 fulgens radijs suis (ut ait sapiens) exeæcat oculos. Hinc est q̃ lege Mosayca cautum erat, ut nullus leuaret cultrum super altare, super quo offerenda erant holocausta Deo. Qua rerum figura (ut sacri doctores interpretantur) significatum est, nos non debere solo ingenij acumine uelle penetrare mysteria fidei catholicæ, quę nomi-
Greg. ne altaris significata est, ut Gregorius docet, sic dicens. Altare de terra Deo facere est incarnationem Christi

sperare.

ſperare. Tunc.n.à Deo noſtrum munus accipitur, cum in hoc altari noſtra humilitas, id eſt, ſuper dominicæ incarnationis fidem poſuerit quidquid operatur. Hęc ille. Super hoc altare non eſt leuandum cultrū, alioqui polluetur altare, quia fides Catholica non eſt ſolo naturali intellectus acumine perſcrutanda, alioqui contaminabitur fides illius qui illam ſui ingenij acumine penetrare uoluerit. Si tn̄ fide fuerit adiutus intellectus, facile oīa quālibet occulta myſteria penetrabit, quia fides ſubleuat in ſublime intellectum, & lucem illi tribuit qua illa uidere & intelligere poſſit. Vn̄ btūs Baſilius interpretās pſal.115. ait Fides ſupra oīum rōnem ſcientiarū diſciplinarum'ue animam ſublimem trahit. Fides denique non geometricis aut neceſſarijs utitur probationibus. In nomine dn̄i Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula. Hanc enim uocem continuo per ſpm̄ ſanctum ſubſecutus eſt ſtatim effectus. Ex prodigio nanque diuinitatis unigeniti, manifeſtatio neceſſaria uidentibus eſt orta. Dic quæſo quid ad fidem faciēdam, ueritatemq; perſuadendam uehementius? An dialecticę propoſitiones ſecum ſymperaſmata conſequentia trahentes, an potius tale tm̄q; oſtentum ab oībus clariſſime uiſum, oēmq; uirtutē excedens? Et aliquibus interpoſitis, ait. Theologiæ myſterium ex fide minime rōnibus probata ædificium quęrit. Hæc Baſilius. Et beatus Auguſtinus in lib.55. homiliarum, homilia 32. apertius eandem docet ſn̄iam, ſic dicēs, Arcana & ſecreta regni Dei prius quærunt credentes, quo faciant intelligentes. Fides.n. gradus eſt intelligendi, intellectus aūt meritum fidei. Aperte hoc ꝓpheta dicit oībus præpropere & præpoſtere intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus. Ait.n. Niſi credideritis non intelligetis. Habet ergo & fides ipſa quoddam lumen ſuum in ſcripturis, in prophetia, in euangelio, in apoſtolicis lectionibus. Et paucis interiectis ſubdit. Videtis ergo fratres quādiu ſint peruerſi, & ꝓperando uitioſi, qui tanquam immaturi cōceptus, ante ortum quæ

Baſili.

Act. 3.

Augu.

Eſa 7. iux.70

runt abortum: q nobis dicunt, qd me iubes credere qđ non uideo? Videā ego aliqd ut credam. Iubes credēdū quod non uideam? Ego uidere uolo, & uidēdo credere, nō audiēdo. Dicat ꝑpheta. Nisi credideritis, nō intelligetis. Ascēdere uis & gradus obliuisceris. Vtiq; peruerse hō, si iam tibi possem ońdere qd uideres, nō hortarer, ut crederes. Hactenus Aug. Verꝝ hic admonere oportet lectorē, ne putet oī fidei tribuēdam esse hāc uirtutē, quod uidelicet illa possit iuuare intellectum ad secreta, & arcana regni Dei mysteria cognoscenda, prout nunc ex sanctorꝝ doctorꝝ testimonio diximus fidei conuenire. Hoc enim de sola fide acquisita intelligēdum esse censemus. Nam sola fides infusa, quæ per baptismum datur, sine uiua uoce alicuius doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium theologorꝝ sñiam, non sufficit ad intelligendum illa diuina mysteria, nec ad credendum illa. Est enim necessaria uerbi Dei prædicatio, per quam auditores de his, quæ credere tenentur, edoceantur. Fides aūt infusa hoc solum auditori præstat, ut his, quæ a prædicatore, aut doctore audierit, facilius credat: nō autem, ut sine doctore aliquo per se ipsum credere, & ītelligere possit. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quē non
Ro. 10. audierunt? Quomodo autem audient sine prędicante?
Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euāgelizantiū
Naū. 1. pacem, euangelizantiū bona: sed non oēs obediunt euāgelio. Esaias enim dicit: Domine quis credidit auditui
Esa. 53 nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autē per uerbum Christi. His uerbis Paulus apertissime docet prædicationem uerbi Dei esse necessariam ad fidem mysteriorꝝ diuinorꝝ assequendam. Sapienter igitur dixisse merito censeo illum Candacis Reginæ Eunuchum, qui legens Esaiam prophetam, interrogatusq; a Philippo, an intel
Act. 18. ligeret, quę legebat, rńdit: Et qūo possum, si non aliqs ostenderit mihi? Tam alta enim censuit esse illa mysteria, ut sine doctore neminem illa assequi posse existimauerit. Nec solum est necessaria prędicatio uerbi Dei ad

fidem primo suscipiendam: sed etiam ad illam postquã semel suscepta fuerit, nutriendam, & cõseruandã, pręser tim in illis, qui sunt rudis ingenij, & nimium obliuiosi. Hi enim assidua prædicatione uerbi dei, aut alia frequẽti doctrina indigent, ut bene possint mysteria fidei discere, & quæ semel didicerunt retinere. Alioqui nec perfecte discent, nec plene retinebũt, & sic fides semel cœpta ob solum prædicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quisque sibi persuadebit: si uerbi dei proprietates, & conditiones intellexerit. Est.n. uerbum dei quidam aïæ cibus, qui illam in fide, & cæteris uirtutibus nutrit, & auget, & perficit. Nam quòd uerbum Dei sit spiritualis quidã animæ cibus, ipsamet ueritas nos docuit, qñ Sathanæ tentationem reijciens dixit: Non in so lo pane uiuit homo: sed in omni uerbo, quod procedit Mat. 4
ex ore dei. In quibus uerbis Saluator cibos hoïs uarios esse oñdit iuxta uarietatem partium, ex qbus idem homo componitur. Constat enim homo ex anima, & cor pore: corporis cibus est panis materialis, & corporeus: animæ uero cibus est uerbum Dei. Ob hanc causam plu rimi ex sacris doctoribus, uerbum Dei figuratum esse censent in manna, quod Deus filijs Israel in deserto esu- Sap. 16
rientibus dedit. Illius enim cibi natura talis, & tantæ uir tutis erat, ut omnem suppleret indigentiam, & omnium satisfaceret appetitui, prębens unicuique talem, qualem optasset saporem, siue carnes, siue pisces, siue oua, siue fructus concupiuisset. Sic & iam uerbum Dei omnium uirtutum saporem habet, & omnium subuenit indigentiæ. Nam superbis, elatis, iracundis, uoracibus, epulonibus, libidinosis, auaris, & omnibus alijs peccatoribus quocunque nomine censeanrur, uerbum dei necessaria præbet remedia, quibus animas suas illi saluare possint. Erat etiam manna illud suaue, & dulce, & uerbum Dei his, qui recte sapiunt dulcissimum uidetur. Propheta siquidem Regius qui rectum tenebat gustũ, dicebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super Psa. 118

mel ori meo. Aliam insuper inter hæc duo similitudinẽ
Orig. assignat Origenes homilia tertia super librum Numerorum sic inquiens: Scriptum est de manna: quia secũdum tempus illud siquis id ita sumpsisset, nutriretur ex eo: siquis uero contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitus modum uoluisset assumere, non frueretũ eo, ut uitali cibo: sed uermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, ut una, atque eadem species mannæ alijs uermes, et putredines generaret: alijs uero salubrem cibum cõferret, & uitæ necessarium. Igitur & nostrum mãna uerbũ Dei est, & apud nos ergo sermo Dei alijs efficitur ad salutem, alijs ad pœnã. Hæc Origenes. Plures adhuc alias similitudines inter uerbum Dei, & manna ostendit beatus Ambrosius lib. octauo epistolarum suarum: epistola. 62. quas omnes prudens omitto, causa prolixitatis uitandæ, satis me fecisse existimans, quod locum indicauerim lectori: unde illas si uelit sumere possit. Nec solum cibi nomine sacra scriptura appellat uerbũ Dei: sed etiam nomine potus, ut uel his duobus nominibus ostenderet illud esse completum animæ nutrimentum, cum non minus potus, quàm cibus sit ad nutritionem necessarius. Nam quod uerbum Dei sit potus, apertissime ostendit Christus saluator noster cum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam suam uocans, clamauit
Ioan. 7 dicens: Siquis sitit, ueniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Saluatoris doctrinæ cupidi essent, & hos ad potũ inuitat, hoc est ad auditionẽ uerbi, quod ipse prædicabat: unde abunde doceri quisq; poterat. Deinde q xp̄m audierant prædicãtem, postea (ut idem Saluator refert)
Luc. 13 dicturi sunt illi. Manducauimus, & bibimus coràm te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducassent, & potum bibissent, statim subiungunt: In plateis nos docuisti. Quibus uerbis aperte declarant, uerbum Dei prædicatum esse animæ cibum, esse etiam & potũ. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximã cãm uerbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nem-

pe, ut inde intelligamus uerbi Dei prædicationem esse ad salutem animæ adeo necessariam, quemadmodum cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis uitam seruandam. Hanc enim causam beatus Chrysostomus expressit, qui homilia. 12. super priorem epistolam Pauli ad Timotheum sic ait: Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirimus, ita si dei, pietatisq; doctrinam semper accipimus, eaq; iugiter enutrimur. Hæc Chrysostomus. Si cibus, & potus aiæ censetur esse uerbum Dei, consequens est, ut illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam sumere non pñt, deficiente: deficiat etiam illis fides catholica, quã (ut Paulus supra dixit) sine uerbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse uerbi Dei consyderatio ex qua etiam facile conuinci potest illius subtractionem esse certissimam hæresum causam. Est enim uerbum Dei, lumen quo mediante quisque, quæ agere, & quò gressus dirigere uelit, facile uidere possit. Lucerna pedibus meis (inquit Regius propheta) uerbum tuũ, & lumen semitis meis. Et iterum in eodem Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernã, qua illuminabatur, subtraxeris, illa luminis absentia efficiet, ut ambulans tertio quoq; gressu offendat: quemadmodum Aristoteles dicit, absentiam nautæ causam esse, q̃ nauis patiatur naufragiũ: quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset nauem integrã seruare. Ad eundem modum dicendum est de uerbo Dei, quod si prædicatum fuisset, illuminasset audiẽtes, ne offenderẽt pedibus, aut errarent à uia. Ex quo necessario sequitur, q̃ prædicatione illius sublata, facile uiatores oẽs, qui sunt in hoc mundo à uia salutis declinabunt. Ideo Paulus hanc necessitatem prædicationis uerbi Dei optime intelligens, Timotheo Epõ, & discipulo suo scribit, adhortans, & urgens ad frequentẽ Dei prædicationem, sic inquiens: Testificor coràm Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est ui-

Marginalia: Chrys. — Ps. 118. — 2. Ti. 4

uos,& mortuos,per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica uerbum. Insta opportune,importune. Cur autem in prædicatione uerbi Dei instare,& importune agere præceperit,paucis interpositis expressit, sic inquiens: Erit enim tp̄s,cum sanam doctrinam non sustinebūt:sed ad sua desyderia coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus,& à ueritate quidem auditum auertent,ad fabulas autem cōuertentur. Tu uero uigila,in omnibus labora,opus fac Euangelistæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros esse,qui in fide errarent: ideo monet Timotheum,ut à prædicatione non cesset: sed frequentissime Euangelium prædicet,quo melius possent hæreses impediri, ne excitarentur. Idem etiam præcepit Deus
Esa. 58 olim Esaiæ prophetæ,sic dicens: Clama,ne cesses: quasi tuba exalta uocem tuam,annūcia ppl'o meo scelera eorum. Sunt.n.prædicatores uelut quidam Dei canes, qui latratu suo gregem Dei,qui est ecclesia,custodire debēt. Si canes uehementer latrant,lupi reformidant inuadere gregem: si uero canes dormiunt,aut silent, lupi tunc ex canum silentio audaciores fiunt,& gregem tanto maiori cum fiducia inuadunt,quanto securius se nocere posse existimāt. Idem prorsus dicendum censeo de prædicatoribus uerbi Dei,qui si iugiter, & ex affectu (ut decet) contra hæreses,& alia uitia clamarent, suo latratu non solum hæreticos,& hæreses:sed reliqua omnia uitia,quę gregem Dn̄icum deuastant,facile propellerent: si tamē tacuerint,& prædicare noluerint,sua taciturnitate Dn̄icis ouibus nocebunt. Nam tunc dæmones, & hæretici illorꝝ ministri audacius illas aggrediuntur, & illi tanto facilius nocere pn̄t,quanto magis deest, qui illos exterreat,aut illas de fuga moneat,ut uel ipsæ sibi ipsis prouideant. Et hanc fuisse etiam olim potissimam malorum synagogę causam ipse Deus apertissime expressit per
Esa. 56 Esaiam prophetam, sic dicens. Vniuersi canes muti non
Hiero. ualentes latrare. Quæ uerba interpretans Hieronymus in commentarijs super Esaiam,sic ait: Isti, de quibus pro

pheta nunc loquitur, non solum speculatores cæci: sed & canes muti appellantur, non ualentes latrare. Qui.n. gregem Dñi custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Dño, diligunt somnia, & dæmoniacis uisionibus delectantur. Hæc ille. De hac re, quam credo esse apertissimã, non uidetur mihi esse opus multa exempla proferre: qm̃ & si res esset dubia, & ab exemplis probanda esset, tã multa suppetere possent, ut nullum sit regnũ, quod pro hac re non possit exẽpla præstare. Nam ego, qui multas, & uarias Christiani orbis prouincias peragraui, et longam in aliquibus illarꝝ traxi moram, hoc experientia docente cognoui, eos homines, qui montana, & deserta loca incolũt, & rarissime prædicationem uerbi Dei audiunt, pluribus erroribus, et superstitionibus infectos esse, quàm alios, quibus frequenter Dei uerbum prædicatur. Ex quo euidentissime colligitur, prædicationis uerbi Dei defectum, illis potissimam esse causam, qꝫ in tales errores labantur: quia si edocerentur, ut alij, etiã illis erroribus carerent, quẽadmodum carent hi, qui frequẽtes audiunt uerbi Dei conciones. Huic tam manifestæ hęresum causæ, iustũ esset, ut Principes utriusqꝫ ordinis, hoc est, ecclesiastici, & sclãres diligentissime subuenirent. Verꝫ hoc magis prælatis ecclesiasticis incũbit, quibus aiarꝫ cura est à Deo data. Hi enim sunt, qui ppl'm Dei docere tenentur, & à quibus populus Dei doctrinã iure petere põt, dicente Dño per Malachiam prophetã: *Mala.2*
Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius: quia angelus Dñi exercituum est. Et ideo nullus (ut postea in alio huius tertij libri cap. dicã) deberet institui animarum pastor: nisi qui uel mediocri esset lrãrꝫ notitia instrustus, ut populum posset rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verꝫ tãta est huius seculi infelicitas, ut pastores docti ad alios indoctos, & prorsus idiotas relati, sint uelut gemmæ ad aliorum uilium lapidum numerum, comparati. Et si aliqui sunt pastores docti, qui bñ possent gregem sibi

commissum in fide, & moribus instituere, magna tñ eorum pars tanta, & tam cęca superbia ducuntur, ut id facere dedignentur, tanquam si prædicationis offm̃ esset uile aliquid, & ignominiosum. Non est quidem altius, & honestius in ecclesia Dei offm̃, quam offm̃ prædicationis, per qđ prædicator: si recte illud munus exercet, magis Deum repręsentat. Est.n. illud uerum Apostolorum offm̃, quibus Christus saluator noster ex hoc mundo ad patrem ascendens nihil aliud æque mandauit, ac Euangelij prædicationẽ. Euntes (inquit ille) in mundum uniuersum prędicate Euangelium omni creaturę. Quod in hac parte ego faciendum censeo, ut tam late grassanti morbo, uel aliqua ex parte occurratur, breuibus exponam. Epĩ cogant animarum pastores siqui docti sunt, ut ipsi per seipsos gregem sibi commissum pascãt, illum de agendis, & credendis doceant, & ad illa semper hortentur, & moneant. Si pastores animarum indocti fuerint, cogant illos, ut ex redditibus suis conducant prædicatores, qui illorꝝ suppleãt defectum. Si Epĩ in hoc (ꝓut plurimi illorꝝ facere solent negligentes fuerint, tũc Principes seculares huic tam crassæ Epõrꝝ negligentiæ succurrere debent. Debent enim Episcopos hortari, ut bonos instituant pastores, qui gregem sibi commissum pascere possint, ut prædicatores distribuant, & cuique populo iuxta necessitatem prouideant: si Epĩ hoc facere neglexerint, non ultra progrediendum esse cẽserem, ne forte si coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, ut illis carere forte melius esset, quàm illos habere. Non enim quærerent (prout alijs in rebus plurimos eorum facere uidemus) doctiores, & meliores, & qui plus populo possent prodesse: sed eos, quos minori mercede conducere possent. Nec tamẽ ꝓꝑ Epõrꝝ, & aliorꝝ pastorꝝ negligentiam, rem hanc prorsus desperatam esse censeo, & uelut talem relinquendã. Tunc.n. (ut ego existimo) Principes, & alij Dñi seculares huius rei curam sumere deberent, ne hi, quibus im-

Mar. ul.

perant, à fide catholica, et Christianis moribus deficiât. Manus enim manum alteram iuuat, & brachium alterꝝ alteri subuenire oportet, Mutuo se iuuare debent membra, cum eorꝝ alterꝝ altero indiget. Si brachium dextrum non posset, aut forte nollet, pro corporis uita seruãda ori cibum porrigere, nonne brachium sinistrum deberet nunc sumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus, & simul cum corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi.n. duo corporis brachia sunt, duæ Christiani orbis potestates, altera ecclesiastica, altera secularis, & laica. Si igitur ecclesiastica ptãs, prout illi ex officio facere incumbit, cibum uerbi Dei populo porrigere neglexerit, tunc seculares Principes, & alij Domini, & ppl'orꝝ rectores tantę indigentiæ ea, qua poterunt parte subuenire debent, ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos, & doctos uiros, & si possibile foret, qui gratiam uerbi habeant, perquirere faciãt, quibus ex publico ciuitatis, aut oppidi ærario, iuxta personæ, & laboris meritum, stipendia statuant, ut illi populum statutis aliquot anni diebus ĩ fide, & moribus erudiant. Et qđ maxime procurandum esse cẽseo, est ut pueris pędagogi cões ex publico ærario conducti assignentur, qui illos in fide, & moribus recte instituant. Nam (ut ait Salomon) adolescens iuxta uiam suam etiã cum senuerit, non recedat ab ea. Et egregius poeta dixit: Pro. 22

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Horat.
Testa diu.

Quæ omnia si potestas secularis exequatur, illud Esaiæ ꝓphetæ eccl'iasticæ potestati merito dicere poterit. Erubesce Sidon, ait mare. Erubescendum certe est ecclesiasticæ potestati, si ob illius negligentiam, eam aĩarum curam seculares Dñi suscipiant, quã illa ex iure diuino hr̃e tenebatur. De prælatorꝝ tñ negligentia: quia alio integro capit. disserere decreui, ubi ostendam illam esse potissimam hæresum causam: ideo nolo nunc longiorem de hac re facere sermonem. De solo enim prædicatio- Esa. 24

nis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, quod ille sit multarum hæresum causa. In quos autem sit huius defectus culpa reijcienda, nunc non inquirimus: sed in aliud capitulum, in quo de prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, lectorem admonere decreui, ne putet me defectum prædicationis tanti facere, ut existimē illum esse primam hr̄sum cām, aut qd' tantā, tamq́ potentem illam esse censeā, ut ipsimet, qui p̄dicationis uerbi Dei indigentiam patiuntur, non possint impedire, ne in se ipsis aliquas hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione uerbi dei (ut diximus) non possint ueram fidem catholicam adipiscit si tn̄ ipsi à uitijs omnibus abstinerēt, ut unum Deum (ꝓut naturalis ratio ostendit) adorarent, & illi se totos iderent, Deus illos non permitteret in hæresim aliquam labi: sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos ī fide catholica, & alijs omnibus ad uitā æternam assequendam necessarijs institueret. Pro cuius rei confirmatione satis esse
Act. 10 se potest Cornelij Centurionis exemplum, qui cum Gētilis homo esset: quia tamen à uitijs gentium alienus, ob illius eleemosynas & orationes ex auditus est, & missus est ad illum Petrus apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis uarijs immersi, non est mirum, quod Deus illis nō det prędicatores, cum sępe eos, quos habebant, peccatis suis id exigentibus, à populis subtrahat. Nam Ezechieli prophetæ ad populum in transmigratione Babylonica positum misso, Dominus uerbum prędicationis propter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc enim uerba (ut ipsemet propheta
Ezec. 3 testatur) Deus dixit ad eum: Et tu fili hominis, ecce data sunt super te uincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorꝫ, & linguā adhęrere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi uir obiurgans: quia domus exasperans est. Quæ uerba interpretans Hieronymus

in cōmentarijs super Ezechielem prophetam, ait: Qd̄ Hiero.
lingua prophetæ palato, uel gutturi cohæret, & mutus effectus authoritatem nō habet increpantis, causa perspicua est: quia, inquit, domus exasperans est. Et est sensus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, ut obiurgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, ubi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccatores, qui à Dn̄o corrigantur. Hæc Hieronym. Ex quibus uerbis constat peccatum non solum (ut proxime præcedenti capitulo diximus) esse causam, quod Deus falsos doctores, & peruersos prædicatores populo permittat: sed etiam, q̄ bonos, quos populus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos docere possit. Hi igitur, qui prædicatione uerbi Dei carent, si illam esuriunt, & edoceri desyderant, à uitijs abstinere, & Deum amare & timere procurent: Et Deus, qui neminem unquam ad eum confugientem contempsit, nō deseret illos: sed mittet illis doctores, à quibus doceri possint, aut ipsemet interius eos docebit: Nō uidi iustū Psal. 36
derelictum (inquit propheta Regius) nec semen eius q̄rens panem. Quæ uerba non de pane materiali, quo pascitur corpus: sed de spiritali pane, qui est uerbum Dei, intelligenda esse, Cassiodorus in cōmentarijs super psalmos optime conuincit, sic dicens: Legimus famis causa Abraham, Isaac, & Iacob mutasse prouincias. Vnde Cassio.
dubium non est eguisse pane, qd' pp penuriam loci constat exteras expetisse regiones. Sed redeamus ad interiorem hominem, & uera nobis sn̄ia salutariter apparebit. Semen uniuscuiusq; hominis operam esse diximus, quam seminat, & metit, siue bonam siue malam. Ergo opera iusti pane non indiget, hoc est uerbi Dei, quo satiatur, quo reficitur, quo intus re uera uiuit, & pascitur. Hæc Cassiodorus. Et sapiens Eccl'iasticus ueram sapiētiam promittit illi, qui Deū timuerit, & iustitiā sectatus fuerit. Qui timet Deum (inquit ille) faciet bona: & qui Eccl. 15
continens est iustitię apprehendet illam: & obuiabit ei

quasi mater honorificata: & quasi mulier à uirginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane uitę, & intellectus, & aqua sapientię salutaris potabit illum. Ex quibus uerbis euidentissime colligitur, eos, qui uerbi Dei prædicatoribus, à quibus edoceri possent carēt, nec iustos esse, nec Deum timentes: qm̄ si Deum timerent: tandiu illos in tenebris, & sine ullo doctoris lumine permanere Deus non permitteret: sed cibaret illos (ut dixit Sapiens) pane uitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potaret illos. Nec tñ ista in excusationem Epoꝝ, & alioꝝ pastorum dicimus: qm̄ illos nihilominus peccare censeo propterea, ꝙ uerbo Dei nō pascunt oues suas: nisi forte specialem de hac re prohibitionem à Deo hñt, quemadmodum Ezechieli prophetæ datam fuisse, supra ostendimus. Deus.n. licet, peccatis populi exigentibus, ꝑmittat, ut pastores animaꝝ nō pascāt uerbo Dei oues suas, non tamen ipsis pastoribus præcipit, ut à prædicatione uerbi Dei abstineant.

De secunda causa, ex qua hæreses oriuntur, quæ est indifferens prædicatio uerbi Dei per quoscunque sine ullo discrimine, et sine ulla examinatione. Cap. III.

Multa certe est in toto orbe Christiano prædicationis uerbi Dei penuria: qm̄ (ut Saluator noster prædixit) Matt. 9 messis quidem multa, operarij autem psuci. Messis multa, ut beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium est: Operarij autem pauci, & Apostoli, & imitatores eoꝝ, hoc est, prædicatores, qui mittūtur ad messem. Ex quoꝝ paucitate euenit, ut aliqua pars messis pereat: quia tam multę messi tam pauci operarij non sufficiunt. Quæ res non paruam doloris ansam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem hñt. Sed id maxime dolendum, ut istoꝝ paucoꝝ prædicatoꝝ maior pars tam indigna sit ad prædicationis offm̄ exercendum, ut ipm offm̄, quod est mire honorificum, indignitate sua dehonestent, & dedecore afficiant. Nā cum duo sint, omnium sanctoꝝ testimonio, ad munus

prædicationis recte obeundum, maxime necessaria: bonitas uidelicet, & doctrina. Multi tñ sunt uerbi Dei prędicatores, quibus horũ alterũ deest, multi etiam, quib⁹ deest utrunq;. Est.n. maxime necessaria in prædicatore doctrina qm̃ primus scopus ad quem tendere debet ipsa prædicatio, est auditores docere. At qui doctus non est, alios docere non potest. Fons qui aqua caret, alios potare non ualet. Corpus quod lucidum non est, alios illuminare nequit. Necesse igitur est, ut p̄dicator sit doctus, qui aliorũ docendorũ suscipit curam. Nec satis est prædicatori, ut recte suum exequatur offm̃, ipm̃ esse doctum: nisi etiam sit bonus, & uirtutis amator, ut non solum uerbo: sed etiam exemplo prodesse auditorib⁹ possit. Sæpe.n. potentiora sunt exempla, q̃ uerba. Plato & Aristoteles, & omnis in diuersum abiens philosophorũ turba, plus ex moribus, q̃ ex uerbis Socratis accepit. Plus etiam apostoli, cæteriq; Christi saluatoris nr̃i discipuli, ex illius exemplis, quàm ex illius uerbis ad uirtutẽ capessendam profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister, qui suorũ discipulorũ profectum summe cupiebat, primum (ut Lucas refert) studuit, ut faceret, deinde, ut doceret. Ad Christi igit̃ exem- *Act. 1*
plum, cuius locum in prædicatione tenent, oporteret p̄dicatores uitam suam optime componere, ut opere sil', & uerbo prędicare procurarent. Nam qui alios mundare debet, oportet, ut prius ipse sit mundus. Qui alios ardentes, et Dei amore feruẽtes efficere optat, necesse est, ut ignem cœlestem in se habeat, quo auditores inflãmare possit. Fieri.n. non potest, ut qui frigidus est, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbones extĩctos quis alios eiusdem conditionis carbones iunxerit, nunquam accẽdentur: si tñ alijs ardentibus carbonibus illos admouerit, facile ardebunt. Sic ẽt, qui prędicatorem, quem nouit esse uitijs infectum audit: nisi Deus adsit, qui illũ int⁹ ardentem faciat, nunquam ab illo prædicatore accendetur. Hinc est, q̃ de Christo summo prędicatore oĩumq;

Psa. 17 prædicato ℞ magistro, pphcta Regius dixit: Ignis à facie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo. Esaias propheta qm̃ labia habebat immunda (ut ipsemet dolens, & gemens fatetur) purificari debuit antequam ad prædicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam missus est angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & sic purgauit eam, qua purgata statim missus est ad prædicandum. Quandiu labia immũda habuit, non est iniunctũ Esaiæ prædicationis opus, ut autem mundata fuerũt labia, è uestigio dignus habitus est, cui merito posset p̃dicatio demandari. Ascendẽs Xp̃s saluator nr̃ ad cœlos: unde pro nobis descenderat: Apostolos in mundũ uniuersum mittit, ut prædicarent Euangelium omni creaturæ. Nec tñ eos statim abire, & mandatum adimplere pmisit: sed præcepit eis (ut Lucas ait) ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, ut priusquam abirent induerentur uirtute ex alto, & inflãmarẽtur igne spiritus sancti, quo alios in amore Dei feruentes efficere possent. Hinc est, ꝙ Dauid, ut uias Dei alios recte docere posset, triplicem prius postulauit sibi dari spm̃, uidelicet rectum, & sctm̃, & principalẽ. Spm̃ rectum (inquit ille) innoua in uisceribus meis. Et iterum. Spm̃ sctm̃ tuum ne auferas à me. Et postea: Spiritu principali, siue (ut Hieronymus transtulit) potẽti, confirma me. Et postquam hunc triplicem petijt spm̃, statim subdidit: Docebo iniquos uias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo petitionum ordine ostendit triplicem illũ spm̃ necessarium esse, ut quis uias Dei recte docere possit. Est quidem necessarius spiritus rectus, ut auditores recta uia ad cœlestem p̃riam ire doceat: spiritus sctũs, ut auditores sanctos, & Dei amore feruentes efficere ualeat. Spiritus principalis siue potens, ut aduersus omnes tentationum incursus constantem, & infractum semper habeat animum: ita ut nec minis terreatur, nec muneribus flectatur: nec deijciatur aduersis, nec prosperis eriga

Margin notes: Esa. 6. (beside "dicandum mitteretur"); Mar. ul. (beside "unde pro nobis descenderat"); Actu. 1 (beside "pmisit"); Psa. 50 (beside "Spm̃ sctm̃ tuum")

tur,& insolescat. Sunt.n.hæ duæ ualidissimæ machinæ: quibus semper oppugnantur prędicatores,& expugnā tur sæpe, blanditiæ.s.& terrores. Hi timore concutiunt animum, illæ spe inuadunt. Hi dolorꝝ grauitate mentē absorbent,& in desperationis barathrum sæpe inijciūt, illæ falsa quadam dulcedine male securos nos reddunt, quo facilius interficere possint. Aduersus utrāqꝫ machinam spm̄ potentem adesse oportet, qui prædicatorem docens, sic illum in bono confirmet,& constantem red dat: ut nec minis terreatur: nec blanditijs seducatur: sed semper offm̄ prædicationis sibi cōmissum recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista, bonitas.s.& doctrina (ut satis ex his, quæ diximus constat, summe necessaria sunt omni prædicatori, ut ille recte suum exequatur officiū. Quæ duo in cœlesti illo igne qui in die pentecostes super apostolos descēdit, aperte designata sunt. Est enim ignis natura lucidus & calidus, et ideo in figura ignis spiritui sancto super apostolos uenire placuit, ut hoc ipso nos doceret, illis suo aduentu & lumē doctrinæ & amoris Dei ardorem dedisse. Rari tn̄ sunt (ut igenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit ut rari sint prædicatores q̄ p̄dicationis offm̄ pro illius dignitate & merito tractēt. Nā aliqui sunt male morigerati, qui etsi docti sint, suis tn̄ moribus prædicationis uires impediunt. Alij sunt, saltem in his quæ foris vn̄r, uere studiosi & uirtutis cultores, sunt tn̄ adeo indocti, ut potius illos doceri, q̄ꝫ docere oporteret. Ob quam rem non paruam præbent ambitionis suspicionem, ꝓpterea ꝙ onus suscipere non uerent, quod notissimum est uires suas longe superare. Quæ res non paruum, ut ostendemus, fidei catholicæ dispēdium efficere solet. Sunt rursum alij tam impudentes, ut cum nec docti nec boni sint, quadam tn̄ effronti temeritate p̄dicare non dubitant. Horꝝ omnium non est opus paucula quędam exempla proferre: quia plura q̄ꝫ uellemus quotidie & passim oēs uidemus. Sunt.n.aliqui prædicatores tam rudes, ut uix Grāmaticam degustauerint, La

tini sermonis prorsus nescij, qui nec Euangelij qđ in missa legitur solam superficiem intelligere ualent. Tales q̄dem multos, testor Deum, ego noui, qui habentes aliquos sermones in linguam uulgarem ab alijs trãslatos, eos tanta cum audacia & maiestate ppl'o referebãt, ut qui illos nõ cognouisset, putasset eos doctissimos uiros esse. Quia tñ aliena lingua more psitacorꝶ loquũtur, statim se produnt, quia eandem sępe repetunt cantilenã, et si de his quæ dixerunt, interroges, non magis quã psitaci rñdebunt. Si uero ut de re alia differant, petieris, obmutescent tanq̃ ꝓrsus ignari, aut forte ne corãm ppl'o apud quem sapientes uideri uolunt, se nescire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et sic inpudenti audacia loquentes suam produnt inscitiam, qui tacẽtes potuissent docti existimari. Ad hoc genus hominũ pertinent ferè oẽs quæstuarij indulgentiarꝶ prædicatores, ex quibus uix unum aut alterꝶ inuenies uirꝶ doctum, q̄ sciat de re, quam prædicat uel mediocrem reddere rõnem. Nunquam aut fidem aut mores sua prædicatione docere intendunt, sed is solus prædicationis suæ scopus est, plures ab auditoribus non solum haurire sed extorquere pecunias. Qđ ut assequantur, indulgentias quas ppl'o prædicãt, plus debito exaggerãt, quaqua uersum se uertunt, plangunt, lamentantur, minantur, rident, nihil denique pro pecunijs extorquendis intentatum relinquunt, etiam si cum fidei periculo id faciant. Nam sæpe indulgentias quas prędicant adeo extollere cupiunt, ut pro illarꝶ laude execrandas ex ore suo hęreses effundãt. Quantum autem nocumentum ex hoc gñe hominum fuerit Christianæ reipublicę illatum, tota Germania potest esse testis. Qm̃ hæc prima radix fuit, unde tota hæc Lutheranorꝶ pestis orta fuit. Nam cum rabulas quosdam indulgentiarꝶ prędicatores Lutherus audisset, qui plura quam par erat, de indulgentijs dixerunt, adeo horrenda illi sunt uisa, ut impium, iniquũq; existimauerit tacere, & illis non obuiare, neq; impedire. Zelo igitur &

non

non secundum discretionem motus in publicum ꝓdijt, & contra hos oĩs prædicauit non ueram indulgentiarum intelligentiã (ut oportebat) edocens, sed eas ꝓrsus euertens, & dicens eas nullius prorsus esse utilitatis. Cui cũ aliqui uiri docti repugnarent, suaderentq; ut palinodiã cantaret, tm̃ absuit ut id facere uellet, ut multo peiora quàm prius effundere non dubitauerit. Ab istis igit quęstuarijs indulgentiarum p̃dicatoribus primam ansam hæresis suæ Lutherus accepit. Quod nomen in tãtam iam abijt infamiam apud probos & cordatos uiros, ut nullus, aut rarus sit uir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non ꝓꝓ ipsas indulgentias, sed propter illarum prædicatores qui offm̃ prędicationis illarum dehonestarunt & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, si recte dispensentur, sanctas & ualde æstimandas esse censeo, illarum tamen prædicatores, ut quædam Christianæ reipublicæ monstra abominor. Consulerem quidem principibus ut eas non nisi per probos & doctos uiros prædicari permitterent, & sic primum religioni, deinde quæstui bene prospicerent. Nã plus (ut existimo) & libētius bonis & doctis uiris tribueret populus, quam his blateronibus, quibus raro aliquis nisi inuitus aliquid pro indulgentia confert, quippe q͂a semper putat eos esse mẽdaces. Sunt alij p̃dicatores nõ tam ignorantes ut isti, de quibus nunc diximus, sed mediocriter docti, qui si sua sorte uellent esse contenti, possent pro sua mediocritate ppł'o satisfacere, & illũ in fide & moribus instituere. Sed quia supra meritũ suũ æstimari à ppł'o appetunt, ideo altiores & grauiores sñias, quam ipsi interpretari ualeant ppł'o prædicare contendunt: Quorum prædicatio sæpe nocere populo magis quàm prodesse potest. Nam cum ipsi prædicant quæ non bene intelligunt, necesse est ut peruerse interpretentur, aut obscura sine ulla interpretatione relinquant. Quod cum euenerit, & si multi ex auditoribus ꝓꝓ mysterij reuerentiam ab illius scrutinio intellectũ suum auertãt, multi tñ

qui audaciores sunt, & minus mysteria reuerentur, pro suo arbitratu interpretabuntur & errabunt. Et hunc prę dicatorꝝ defectum Hieremias ꝓpheta deplorat, dicēs:
Tre. 4 Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Non dicit paruulos petijsse lac: sed panem, Quia nō solis apertissimis legis præceptis erant contenti: sed uelut iam grandiores effecti panē, hoc est, occulta aliqua mysteria illis reuelari petebant. Nō dicit, non esse qui panē daret: sed qui frangeret eis. Erant. n. qui panem, hoc est, sn̄ias graues porrigerent, sed nō erat qui frangeret, hoc est, qui interpretaretur & bn̄ illas declararet. Vnde Hie
Hiero. rony. in cōmentarijs super lamentationes Hieremiæ, ꝑfata uerba interpretans ait: Iuxta allegoriā sign̄at, ꝙ hi qui infirmi adhuc sunt intellectu, & minus ualidi ad per
1. cor. 3. cipiendū fortiorem cibum, qualibus ait apl's: Lac uobis potum dedi, ꝑ inertiam & desidiam doctorꝝ, spiritualis intelligentiæ carent alimonia. Paruuli, inquit, petierunt panem & non erat qui frangeret eis: id est, infirmi quique scripturæ sacræ fortiores sententias petierūt sibi exponendo comminui: sed qui exponere studeat, nō ualet inueniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alij prædicatores, uiri quidem eruditi & uere docti, qui ea quæ populo prędicant quamuis sint sublimia & occulta mysteria, optime interpretantur & exponunt, carent tamē discretione & prudentia, qua iuxta capacitatem auditorum sciant temperare sermones, sed semper etiam corām rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici posset id, quod poeta Satyricus ait.

Dicere res grandes nostro dat musa poetæ.

Persius Sat. 1. Qua intentione id faciant ego diuinare nō possum, quia illorꝝ corda intueri non ualeo. Si tn̄ aliquis hic conceditur suspicioni locus, suspicarer ego eos, res tā sublimes corām ppl'o rudi prædicare, ut a ppl'o pro doctis habeātur, & in magna sint apud illum admiratione. Non Dei gloriam aut ppl'i utilitatem, sed suam tm̄ existimationē quærunt, & iō non ut ppl'm doceant, sed ut ab illo existi

meutur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus huiusmodi prædicatoribus sentio: sed credo aliquos esse, qui ideo semper de rebus sublimibus prædicantes tractare uolunt: quia ingenia sua talis sunt conditionis, ut minima quæq; & aperta illis uilescant, & ideo de illis disserere dedignantur. Quacunque illi moueantur causa ego non curo, nec nostra aliquid interesse puto: hoc tamen certò scio, & ideo constãter asseuerare non erubescam, eos oẽs longe a scopo prædicationis aberrare, & quamuis docti illi sint, officio prædicationis esse indignos, qui iuxta capacitatem audientium nesciunt temperare sermonem. Quis enim nõ censeat insanum esse eum qui in paruum aliquod uas immensam aquæ aut uini mensurã infundere conaretur? Sic mea quidem sentẽtia indiscretus saltem aut imprudens cẽsendus est prædicator, qui sublimia & occulta fidei mysteria prædicat populo rudi, & tãtorum mysteriorum prorsus incapaci. Natura enim ipsa aliter agendum esse docet quæ cuique animali proprium & sibi connaturalem & cõmensuratum creauit cibũ. Alijs cibis uescitur Leo, alijs ursus, alijs uulpes, alijs denique aues uescuntur. Et hoĩes ipsi non eundem oẽs appetunt cibũ: sed pro sua quisque complexione & corporis ætate & habitudine aptum sibi & competentem uiribus suis expetit cibum. Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiam spiritualium sumamus. Omnis natura rationalis proprijs & competentibus debet nutriri cibis. Verus aũt animæ cibus (ut pcedenti. c. ostendimus) uerbum Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis multæ sunt differentiæ: ita & homo cuius anima uerbo Dei pascitur, non omnis uno atq; eodẽ uerbo nutritur. Nam aliqui solo uerbi Dei lacte potantur, hoc est, doctrina simpliciore & clariore, ut de moribus esse solet, q̃ præberi consueuit his q prima rudimenta in diuinis studijs suscipiunt. Alij uero q fortiores sunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigent cibo quo uescant, hoc est, declaratione sublimiũ aliquorum nostræ fidei my

steriorum. Siquis aũt prædicator ordinem hunc peruerterit, ita ut paruulis quibus solũ lac satis esse debuisset, fortiorem porrigat cibũ, hoc est, mysteria sublimia proposuerit, non solum non poterit eum enutrire: sed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipso non paruam erroris ansam illi præbebit. Ne igitur prædicator sua p̃dicatione noceat, oportet ut iuxta auditorꝝ capacitatẽ dispenset uerbum Dei. Et hoc est quod beatus Iob mystica quadam (ut solet) elocutione de deo loquẽs, dixit:

Iob. 26 Qui ligat aquas (inquit) in nubibus suis, ut nõ erumpãt pariter deorsum. Quæ uerba interpretãs beatus Gregorius in moralibus, multa præclara nostro huic proposito conducẽtia dicit, equibus aliqua nũc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione scientię sed moderata prædicationis distillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubib9, ut non erũpant pariter deorsum: quia doctorꝝ prædicationem tẽperat, ut auditorꝝ infirmitas doctorꝝ rore nutrita conualescat. Et aliqbus interpositis subdit. Aqua itaque ligatur in nubibus, qa prædicatorꝝ scientia infirmorꝝ mentibus loquẽs, quantum sentire ualet, docere prohibet. Nam plerũque si auditorum cor uerbi immensitate corrũpitur, lingua docẽtium indiscretionis pœna mulctatur. Vñ scriptum est: Si quis aperuerit cisternam & foderit, & nõ operuit eam, cecideritq; bos uel asinus in eam, dominus cisternę reddet precium iumentorꝝ. Quid est enim aperire cisternã, nisi intellectu ualido scripturæ sacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & asinum, mundum scilicet & immundum animal, nisi fidelis quisq; & infidelis accipitur? Qui ergo cisternam fodit, cooperiat, ne illuc bos uel asinus ruat, id est, qui in sacro eloquio iam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat, ne per scandalum mentis aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuisset, interimat. Ex morte enim iumentorꝝ debet precium quia illud.s. adadmisisse conuincit, unde ad agendã pœnitentiã reus te

(Margin notes: Grego. beside "to conducẽtia dicit"; Exo. 21 beside "tium indiscretionis pœna mulctatur")

netur. Quisquis nãq; ad alta scientiæ fluenta perueniẽs, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnę reus addicitur, si per uerba eius in scandalum siue munda seu mens immunda capiatur. Operienda est ita que cisterna, quia coràm paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne unde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hactenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem dicit, sed hæc citasse sat est. Diximus hucusque de nocumentis quæ prædicatores inferunt reipublicæ Christianę ob defectum doctrinæ, aut propter indiscretam uerbi Dei dispensationem, nũc superest differere de nocumentis q̃ inferunt ratione malæ suæ uitæ quam populo uẽditant. Nam aliqui eorum sunt pessimis moribus imbuti, qui siue uera prædicent siue falsa, sæpissime nocere auditoribus solent. Ex mala.n.uita eoꝝ oriri põt (ut supra diximus) ut intellectus eoꝝ excæcentur, illa putantes bona, in qua sunt affecti, & illa mala quæ abominãtur. Et quẽ admodum ipsi sentiunt, ita populum docent: & inde necessarium est euenire quod saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Si prædicator qui aliorum est dux excæcatur, mirum erit si populus qui illum audit, non erret: præsertim si populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æstimatione? Tunc enim omnia illius dicta uelut oracula quædã recipit populus, nec est qui ab illius doctrina uel latum pilum discedere audeat. Hæc res est adeo aperta, ut superuacaneum sit illam uelle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (ut Aristoteles ait) ubi uiget sensus, infirmitas est intellectus. Nec opus est paucula quædam exempla proferre, cum tam multa nũc sint toti orbi notissima. Quanta hæresum colluuies sit ex prædicatione Lutheri, Zuinglij, Carolstadij, Martini Butzeri. cęterorumq; eiusdem classis per totum orbem Xpianum effusa, nemo est qui ignoret. Quæ omnes hæreses fuissent prorsus sublatę, si ut primũ illi insanire cœ-

Mat. 15.

perũt fuisset illis prorsus inhibita prædicatio. Prĩcipum tamen negligentia qui illos coercere noluerunt cũ possent, illi tantam nocendi audaciam dedit, ut certatim inter se consentisse uideantur, quis eorꝵ plus ecclesiæ noceret, & qui plus nocuit illustrior apud eos est habitus. Omnis igitur princeps qui rempublicã suam ab hæresibus saluam esse optat, neminẽ qui uel minimam dederit hæresis suspitionẽ, in illa prædicare permittat. De fide pdicatoris constare oportet, antequam ille populo prædicare permittatur. Damasus papa in uita Euaristi papę & martyris refert illum statuisse, ut septem diacones custodirent Epm prædicantem propter stylum ueritatis. O' sctm̃ & tali martyre dignũ statutũ. Si hæc diligentia in perscrutãdis uerbis prędicatoris, in hũc usq; diẽ apud omnes seruata fuisset, facile itum esset obuiam tantæ hęresum turbę, quantam nũc (proh dolor) uidemus. Et certe timeo ne hæc facilis permissio prædicatorꝵ, nisi illi citissime occurratur, causa sit, ut tota ferè Christiana respublica cito ruat. Nec abs re, sed maxima motus cã & quidem notissima, hoc timeo, quippe q sciam, multos i uarijs prouincijs prædicatores, qui semel & iterum in pdicationibus suis scandalũ hæresis non paruum populo dederunt, & tamen modica & leui excusatione per eos data, permissi sunt iterꝵ atque iterꝵ prædicare, & sic aliquos seduxerũt, & omnibus quos potuerũt, scandalum dederũt. Quales tñ illi ante fuissent, cũ se excusauerũt, ipse rei exitus docuit, qm̃ tandem se publicos ostendere hęreticos, non dubitarunt. Nec mirarer si apud solos Principes hæreticos hæc permitterentur: sed hoc ualde miror q apud apud eos Principes, cęterasq; ptãtes q̃ Xpiano nomine censentur, tam facilis sit prædicatorꝵ suspectorꝵ permissio. Obsecro igitur eos omnes, & per Chrĩ uulnera obtestor, ut nullũ qui uel leuem dedit hæresis suspitionem, ppl'o prædicare permittant, donec plenã fecerit apud populum quem scãdalizauerat, suspitionis purgationem. Pręter hos autem tam reprobos & noxios p-

Dama.

dicatores sunt alij, qui etsi mali sunt eorum tamen non tanta est malitia, ut affectus corrumpat intellectū. Et hi quidem bifariam adhuc contingere solent. Nam sunt aliqui eorum, qui optime credunt, & bene de rebus agē dis sentiunt, aliter tñ quàm sentiunt docent, aut spe præmij allecti, aut timore pœnæ deterriti. Vtrunque.n. hoīe solet prædicatores & alios doctores à ueritatis prædicatione deflectere: præsertim in curijs & aulis principū, qui pręmijs allicere, & cruciatibus deterrere pñt. Nam qđ pœnę timore multi dicant contra quā sentiunt, testis est Petrus apostolus qui in domo principis sacerdotum ad uocem ancillæ requisitus, negauit se esse Xpi saluatoris nr̄i discipulum. Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hac re imitentur, quā qui posterioris illius uitæ exēpla sequātur, audacter dicē tes regibus. Obedire oportet Deo magis q̄ hoībus. Spe p̄mij qđ uehemēter optāt, alliciunt alij, ut aľr q̄s sentiūt doceant & p̄dicent. Bñ quidem sentiunt: sed ut regibus, aut principibus, aut denique pplō placeant, ea docent, & p̄dicant, q̄ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerūt illi quadringenti falsi prophetæ, qui consuluerunt Regi Achab, ut iret ad oppugnandū ciuitatē Ramot Galaat. Illud quidem respondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tñ nec unum nec alterꝝ plene sciebant. Qua in re licet ipsi prędicatores falsa annunciantes grauiter peccent, maior tamen culpa (ut ego sentio) in ipsos reges & principes reijcienda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & siquis bonus & fidelis uerbi Dei prędicator uera docuerit, illum odio hñt, & audire recusant. De qua re idem Rex Achab plenū poterit nobis prębere testimonium, qui rogatus à Iosaphat Rege Iuda, ut dimissis illis quadringentis falsis prophetis aliquem uerum dñi prophetam de bello faciēdo consuleret, rñdit. Remansit uir unius per quem possumus interrogare dñm: sed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonū sed malū. Micheas filius Iemla. Hi adulatores.

mat. 26 (beside "est Petrus apostolus")

Act. 5 (beside "tes regibus. Obedire")

3. re. 22 (beside "illi quadringenti falsi prophetæ")

Ibidem (beside "ret, rñdit. Remansit")

in fide & moribus uehementer nocere solent: qm̄ dicentibus illis malum bonum, & tenebras esse lucem, alij credũt, & ex hac fide oritur in auditoribus quidam amor, & appetitus illius mali, quod ab adulatore laudatũ est. Et si opere fecerit malũ illud, tãto minus ab illo recedet, quãto magis credit esse bonũ quod facit. Quo fit, ut nũquam ille ad ueram animæ salutem peruenire possit.
Grego. Qm̄ (ut beatus Gregorius ait) curari uulnus negligitur, quod dignum laudis præmio inuenitur. Primus gradus ad salutem recuperandam est agnoscere se esse ægrum. Difficillime enim poterit æger ad sanitatem peruenire qui se ęgrotare nescit: quia nec medicũ ad se uocabit: nec si ille spõte se offerat, medicinas ab eo oblatas accipiet: quippe ꝙ firmiter credat se illis minime ĩdigere. Prędicator dicens principi aut cuiuis alteri malum quod fecit bonũ esse, hoc agit sua adulatione, ut princeps se male fecisse nunquã pœniteat, & inde consequens est ut nunꝙ̃ ad salutẽ perueniat. Et hæc adulatorꝝ prædicatorꝝ pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in
Tren. 2 synagoga multorum errorum causam Hieremias propheta deplorat, sic dicens. Prophetę tui uiderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatẽ tuam, ut te ad pœnitentiam prouocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Quæ uerba interpretans btũs Hieronymus ait: Qui enim peccanti & iniquis operibus attendenti ꝓmittit impunitatis securitatẽ, propheti
Hiero. cæ maledictioni subiacebit. Hæc Hieronymus. Et ipsemet Deus de istis blãdis prædicatoribus, ꝙ ualde pplo suo nocuerint, conquerit̃ per eundẽ Hieremiã prophetã
Hier. 6 sic inquiens: Curabant contritionẽ filię ppl'i mei cũ ignominia dicẽtes: Pax, pax: & nõ erat pax. Contritionẽ curat prædicator, qui peccanti & nõ pœnitenti cito securi
Ez. 22 tatẽ ꝓmittit. Et per Ezechielẽ prophetã iterꝝ Deus ait: Principes eius in medio illius q̃si lupi rapiẽtes p̃dam ad effundendũ sanguinẽ, & ad ꝑdendas aïas, & auare sectãdo lucra. Prophetæ aũt eius liniebant eos absq; tempe

ramento, uidentes uana, & diuinantes ei mendacium, dicentes: Hæc dicit dominus Deus, cum dominus non sit locutus. Et quæ tunc contigerunt populo Israel, eadem etiam nunc in populo Christiano contingere uidemus. Isti enim falsi prophetæ, hoc est, adulatores prædicatores & doctores, sunt causæ potissimæ ut Reges & Principes intolerabilia tributa suis subditis imponãt, & alia multa mala faciant, quæ nisi ab illis laudarentur, nequaquam facerent. Applaudunt enim illis, & dicunt omnia licere quæ uelint. Sunt denique alij prædicatores mali qui bene credunt, & optime de moribus sentiunt, & ut sentiunt docent: sed moribus discrepant ab eo q̃d docent, quia bene docentes male coràm populo uiuũt. Et horum doctrina etsi uera sit, non solum non prodest populo, sed ualde nocet. Nam (ut ait Gregorius) cuius uita despicitur, restat ut eius prædicatio contemnatur. Sua enim mala uita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quam prædicat. Eadem enim agit quæ damnat: & sic ansam suspitionis non paruam auditotibus præbet, uera non esse quæ ab illo fuerunt edocti. Ad quod eredendum, hoc argumento persuadebuntur, quod uidelicet non est uerisimile aliquem esse suæ salutis adeo immemorem, ut sibripsi male consulat, alijs autem bene. Si bona sunt quę docet, cur non ea facit? Si bona sunt quę facit, cur non ea docet? Itaque quocunque se uertat, malus esse conuincitur, aut maledocens aut maleuiuens. Sed quia magis semper homines oculis quàm auribus credunt, hinc est q̄ male uiuentis doctrina quamlibet bona contemnitur. Deinde iustum est ut credatur quemlibet hominem maiorem suæ salutis quàm aliorum curam hr̃e, & inde necesse est euenire ut quisque magis exemplis, quã uerbis credat. Quã magnum malum sit, cum uita prędicatoris doctrinę suę non consentit, beatus Iob mysticis uerbis nos docuit cum ad confirmationem eorum quę dicebat, execrationis iuramento utens, hoc malum sibi ipsi tãquam maxi- Grego.

Iob.31. mum imprecatur, nisi uera sint quę dicit. Si in manibus meis (inquit ille) adhęsit macula: seram & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Quæ uerba interpretans
Greg. Gregorius in moralibus ait: More sacri eloquiȷ̃ serere dicimus, uerba uitę prędicare. Et aliquibus interpositis subdit. Comedere autē est bonis operibus satiari.
Ioan. 3 Vnde per semetipsam ueritas dicit: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me: Si ergo ea quę protulit, facere prętermisit, ait: Seram & alius comedat. Ac si aperte dicat: Quod os meum loquitur, non ego sed alter operetur. Prędicator quippe qui à suis uocibus moribus discrepat, ieiunus serit quod alius manducet: quia suo semine ipse non pascitur, quando à uerbi sui rectitudine praua actione uacuatur. Et quia plerunque discipuli incassum bona audiunt, cū ex magistri uita operum exemplo destruuntur, recte subiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per uerbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua uigilans gignit, uitę negligētia occidit. Hucusque Gregorius. Nec solis uiris est docendi & prędicandi munus permissum: sed ipsis etiam fœminis, quod est omnium absurdissimum. Multas ego in uariȷs Christiani orbis prouinciȷs uidi & audiui fœminas, quę etsi in ecclesia super cathedram non prędicabant, in domibus tamen suis & alienis publicos faciebant de rebus sublimibus sermones: & quotquot uenire & audire uolebant docere non uerebantur. Ex his tamen prædicationibus multi sunt orti errores, ut exitus docuit. Et quia particularia sunt diuersarum nationum exempla, & quę ego uidi punita & correcta fuere ab his quibus incumbebat, ideo nolo nunc ea impręsentiarum
1.Ti.2. ꝓdere. Ego quidē à Paulo edoctus cēseo nulli mulieri ꝑmittendū esse ut doceat, sed pręcipiendū ut discat. Qm̄ postq̄ Eua fuit à serpēte seducta, merito suspecta esse debet oīs doctrina ab ore mulieris prolata, timendum est .n. ne mulier sit à dęmone decepta, quia illa est uas ad

deceptionem paratum, quo dæmon alios decipere solet. Cum igitur prædicatio uerbi Dei per uiros tanto officio indignos ministrata, multorum errorum multarúmque hæresum (ut ex dictis constat) sit notissima causa, oporteret ut nullus pp'so prædicare permitteretur, nisi prius fuisset de fide & moribus plene à suo superiore examinatus & approbatus. Non.n. negocium hoc, quod tāti est momenti, omnibus sine discrimine cōmitti debet, sed solis dignis. Nā Paulus Timotheo scribens, de hac re, admonet illum, sic dicens: Quæ audisti à me per multos testes, hæc cōmenda fidelibus hominibus qui idonei erūt alios docere. Et beatus Franciscus omnium fratrum minorum primus institutor & pr̄, ap'li Pauli uestigia secutus hocidem in sua r'la omnibus fratribus præcepit, sic dicens: Nullus fratrum pp'so penitus audeat prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo offm̄ sibi prædicationis concessum. Hæc beatus Franciscus, sub cuius instituto ego quamuis indignus milito. Et cōcilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, speciale de hac re statuit decretum, quo uniuersis Christi fidelibus idem prohibetur, quod sanctus Franciscus fratrib⁹ suis prohibuit. Nam in cap.3. decretorum eiusdem concilij hęc habentur uerba. Quia uero nonnulli sub specie pietatis, uirtutem eius (iuxta quod apostolus ait) abnegātes, authoritatem sibi uendicant prædicandi: cum idem apostolus dicat: Quō prædicabunt nisi mittantur? Omnes qui prohibiti uel non missi p̄ter authoritatē ab apostolica sede uel catholico Ep̄o loci susceptam, publice uel priuatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excōicationis uinculo innodentur: & nisi quam citius resipuerint, alia competenti pœna plectantur. Hæc concilium Lateranense. Quæ uerba hn̄r in cap. Excōicamus, paragr. Quia uero, De hæreticis. Et in alio gn̄ali concilio Lateranensi, quod sub Leone X. celebratum est, idem statutum est renouatum, & multo copiosius

2.Ti.2.
S.Frāc.
Cōci Lateranē.
2.Ti.3.
Ro.10.

factum. Nam in sess.11.eiusdem concilij sequens continetur decretum. Leo Eps seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio, supernæ maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem prouidentiam cœlestia simul & terrena diriguntur. &c. Et post multa quæ in procemio illius decreti referuntur, hæc tādem subduntur. Sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, ut nullus tam clericus secularis quàm cuiuscunque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quis alius ad quem facultas prædicādi tam de iure quam de consuetudine, uel priuilegio aut aliàs pertinet, ad huiusmodi officium exercēdum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue diligenter examinatus: in qua re cōscientiam ipsius superioris oneramus, ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & uitæ exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiatur. Et hic quocunque postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authēticas seu alias sui examinatoris approbatorisque, Epis & alijs locorum ordinarijs fidem legitime faciat. Hæc concilium Lateranense sub Leone X. O' uere sanctum decretum, & generali concilio dignum: in quo nihil quod ad hanc rem poterat censeri necessarium, fuit prætermissum. Præcepit.n.ut prædicatores examinentur, & quales sint approbandi declarat, & testimonium approbationis dari statuit, ut nullus se approbatū esse possit impune mentiri. Vnum tñ solum ab omnibus adhuc desyderatur, & est tam sancti decreti executio. Non.n.scio illud, uel semel fuisse executioni mandatum, nec audiui ab aliquo, qui hoc aliqñ fieri uidisset. Sed hoc Eporum negligentiæ imputandum est, sicut & multa alia illorum desidiæ tribuuntur, de qua sequenti capitulo differemus, & ibidē ostendemus eorum pessimam negligentiam esse multorum malorum causam.

Leo.10

De tertia hæresum causa, quæ est negligentia Episcoporum, & aliorum ecclesiæ pastorum. Cap. IIII.

Tertiam aggredimur explicare hæresum causam, cuius uim, & potẽtiam si plene (ut decet) perscrutati fuerimus, dicemus illam esse precipuam, & omnium primã, ex qua alias omnes oriri constat. Hæc est nimia prelatorum negligentia, quorum multi non magis de suis subditis curant, quàm de rebus nihil ad eos spectantibus. & ita oues sibi cõmissas deserunt, ac si nullã de illis essent Deo reddituri rationem. Et certe illa omnia, quę supra per duo cap. digessimus, de penuria uerbi Dei, & de malitia prędicatorum, in prælatos reijcienda sunt, ad quos spectat illis omnibus prouidere. Sũt aliqui Epi, qui possent optime, si uellent, suo respondere officio: sed alijs multis à suo statu, & ordine alienis nimium intenti, id, quod debent reddere nolunt. De istorum igitur negligentia dicamus, & postea ostendemus quot, quantasque hæreses illorum negligentia pepererit, & usque in hodiernum diẽ pariat. Sed prius necessarium erit õndere, quæ sint illa, quę ab Epis, & alijs animarum pastoribus diuina exigit lex, et sic lapidem (ut dr̃) ad filum referentes, palàm omnibus faciemus multos ex illis esse, qui nũc minimam partem eorum, quæ iuxta suum offm̃ tenentur, pręstant. Quę autẽ sint illa, quę Epi pręstare tenentur siquis scire desyderat, à nomine officij, quod illis cõmissum est, facile, discet: si illius uirtutem, & proprietatem exacte consyderauerit. Epi.n. & cęteri, quibus est animarum cura cõmissa, pastores animarum dicuntur, & sunt. Nam cum Christus saluator noster Petrum cęteris omnib⁹ pręfecit Christianis, pastorem ouium suarum illum instituit, dicens illi: Pasce oues meas. Quib⁹ uerbis Christianos omnes suas esse oues declarauit, & Petrum illarum omnium pastorem constituit, cum pascẽdarum illarum curam illi dedit. Et ipsemet Christus redemptor noster, ut nobis ostenderet, quo nos diligebat amore, & quanta cum solicitudine omnium nostrum gerebat curam, pastorem se appellauit dicens: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Videamus igitur, quę sunt

Ioã. 21.

Ioã. 10.

illa, quæ pastores ouium circa oues sibi cōmissas agere tenentur: qm̄ Epi, & alij curam animarꝝ habentes eadē animabus sibi cōmissis præstare debebunt, cum sint illarꝝ pastores. Tenentur primo pastores ouibus suis pastum præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Epi. & cæteri omnes, qui animarꝝ curam susceperunt, tenentur pascere animas eorꝝ, quibus præsunt. Quo autem pastu animas pascere debeant, ipsemet Deus, qui illos instituit
Hier. 3 pastores, aperte expressit per Hieremiam prophetam dicens: Dabo uobis pastores iuxta cor meū, & pascent uos scientia, & doctrina. Tenentur igitur Epi, & cæteri animarꝝ pastores docere eos omnes, quorꝝ retinent curam. Hinc est, q Christus saluator noster mittens apo-
Matt. stolos suos in mundum uniuersum dixit illis: Docete o-
ult. mnes gentes. Apostoli siquidem fuerunt pastores illi, quos Deus ante se daturꝝ promiserat, iuxta cor suum, & ideo ut promissioni suæ satisfaceret, præcepit illis, ut
Act. 1 omnes gentes pascerent scientia, & doctrina. Vt autem tanto essent muneri idonei, spūs sanctus in linguis igneis super eos de cœlo descendit. Non in manibus, quibus mundum debellare possent, neq; in pedibus, quorꝝ agilitate tyrannorꝝ persecutiones effugerēt: sed in linguis, quibus alios ignorantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, ut illis multarꝝ rerꝝ, quas ignorabamus cognitionem ab ipsis rebus haurire possimus. Lingua tn̄ nostra nullius rei cognitionem nobis pbet: sed quæ nos ante cognoscebamus, alijs per linguā manifestamus. Itaq; lingua non ad discendum: sed potius ad docendum nobis donata est. Et ob hāc causam spiritus sanctus super apostolos descendens, non in oculis, aut auribus, quæ sunt organa ad discendum apta: sed in linguis igneis descēdit, ut eos ad docendum idoneos efficeret, qui iam totius mundi erant instituti magistri, & pastores. Ex his igitur discant Epi quanta obligatione populos sibi subditos docere teneant̄, & apostolorꝝ imitentur exempla, quorꝝ ob solam dignitatem Epalē

merito gloriantur se esse successores. Alioqui rei apud Deum habebuntur debiti male soluti, & suæ taciturnitatis dignas sustinebunt pœnas. Et hoc mihi significasse uñr tintinnabula illa, q̃ mista malis punicis olim Deus præcepit poni in ueste sacerdotis, quib⁹ sub pœna mortis sonitum facere tenebatur sacerdos ingrediens. Et uestietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio ministerij, ut audiatur sonitus, qñ ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conspectu Dñi, & non moriatur. In quibus uerbis non solam literæ superficiem, ut Iudæi faciunt, inspicere debemus. qm̃ (ut Paulus ait) litera occidit: spiritus est, qui uiuificat. Opus est igitur ut mysterium sub illo duro literæ cortice latens inquiramus, præsertim cum dicat Paulus omnia in figura cõtigisse Iudæis, & legem habuisse umbram futurorum. Vestis illa sacerdotalis pfectam sacerdotis uitam significabat, propheta Regio id nobis interpretante, qui ait: Sacerdotes tui induãtur iustitia. Tintinnabula uesti inserta significant pdicationis uocem cum operatione coniunctam. Sonitus tintinnabulorum audiri debet, qñ ingreditur, & egredit sanctuarium, ut non moriatur. Quia mortem damnationis incurrit Eps, si absq; ullo prædicationis sonitu incedit. Vnde Beda locum illum exponens ait: Sacerdos ingrediens, & egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis prouocat, si sine prædicationis sonitu incedit. Hæc ille. Qualis autem debeat esse sacerdotis prędicatio, inuitur per hoc, q tintinnabulis mala punica misceri præcipiuntur, in quibus fidei unitas designatur. Nam sicut in malo punico, multa interius grana sub uno exterius cortice continentur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ pplos unitas fidei contegit quos intus diuersitas morum tenet. Mala igitur punica tintinnabulis iungi mandantur, ut in omnibus, quę sacerdos prædicat, & docet: unitatem fidei cauta obseruatione tenere procuret. Ideo Paulus optime intelligẽs prędicationem uerbi Dei esse Epo summe necessariam

Exo. 28 *2. cor. 3* *Heb. 10* *Ps. 131.* *Beda.*

Timotheo, quem Epm, et pastorem animarum institue
2.Ti.4 rat, scribit adhortans, & uehementer urgens illum ad
frequentem uerbi Dei prędicationem, his uerbis. Testi
ficor coràm Deo, & Christo Iesu, qui iudicaturus est ui
uos, & mortuos per aduentum ipsius, & regnum eius:
Prędica uerbum, insta opportune. Illa terribilia adiura-
tionis uerba, quibus Paulus Timotheum adiurauit, indi
cant ardentissimum illius affectum, quo uoluit exprime
re Epm maxima obligatione teneri ad prędicandū uer-
bum Dei, nō uno, aut altero die tm: sed sępe. Ideo dixit:
Prędica uerbum insta opportune. Quę uerba exponens
Theof. Theophilactus ait: Quod ipse testificor, ut uerbum p̄-
dices, ne gratiam in occulto teneas. Quid uero nobiscū
agetur, qui nihil prędicamus? Insta opportune, et impor
tune. Hoc est, instando, & iubendo eloquere. Nec inter
cisa: sed perpetua utere oratione, & continēti, ita ut nul
lum tibi ad prędicandum, pręfinitum sit tp̄s: sed oppor-
tune insta.i.in pace, & otio, cum in ecclesia pacifice nul-
lo turbante uersaris. Et importune.i.cum in discrimine
fueris, uel extra ecclesiam loquere, & Euangelium ip̄m
edissere. Opportunitatem uero, & importunitatem ad
multorum dixit opinionem, existimantium opportuni-
tatem quietem esse, importunitatem tp̄a periculosa, &
intempestiua. Hęc Theophilactus. Qui quia Bulgarię
Episcopus erat, nomine suo omnium Episcoporum de-
plorauerit negligentiam dicens: Quid nobiscum age-
tur, qui nil prędicamus? Demum ut intelligant Episco-
pi quantum sit illis necessaria uerbi Dei prędicatio, aspi
Mat.15 ciant illum omnium animarum pastorem Christum sal
uatorem nostrum, quāta diligentia oues, ad quas solas
se missum fuisse testatur, pauerit scientia, & doctrina. Il-
le.n.in exemplum omnibus propositus est, ut quisq; ex
factis illius id, quod ad se attinet, discere possit. Nam (ut
Augustinus ait) omnis Christi actio nostra est instru-
ctio. De ipso autem Saluatore nostro refert Matthęus;
Mat.4 q circuībant totā Galilęā, docens in synagogis eorum,
& prędicans

& prædicans euangelium regni, & sanans oēm languo rem, et omnem infirmitatem in populo. Et iterum idem Matthæus ait: Et circumibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis eorꝝ, & prædicans euangelium regni, & curans oēm languorem, & oēm infirmitatem. Hoc attendāt episcopi & exemplo Christi circumeant omnia oppida, & castella, siue diœcesis, docētes in templis eorꝝ, & prædicantes euangelium regni, & procurēt curare animarꝝ languores, & infirmitates, quibus populus ubique laborat. Et certe nisi episcopi, & alij animarꝝ pastores populum docere teneantur, cū nullus alius sit, cui hoc docendi munus Deus mandauerit, erit per consequens necessario dicendum, male Christum redemptorem nr̄m ecclesiæ suæ prospexisse, si illi de re omnium maxime necessaria qualis est fidei, & morum doctrina, minime prouidit. Absit tamen à fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam pastores animarꝝ, qui ita sentirent, dum culpas à se reijcere uellent, Deū iniustum facerent, dicentes illum familię suæ de cibo minime prouidisse, & oues suas sine ullo pastu reliquisse. Ipse. n. per Esaiam prophetam dicit, se nihil potuisse facere uineæ suæ, quod non fecerit, Vnde consequens est, ut dicatur illum de pastu ouibus suis ꝓuidisse: quia hoc facillime ille facere potuit. Neque alios ad hoc agēdum instituit, quàm sacerdotes, quos animarꝝ pastores instituit, quibus hoc solo noīe præcepisse uidet̄, ut pascerent oues suas scientia, & doctrina. Pauci tn̄ sunt ep̄i, aut cæteri animarꝝ pastores: qui oues suas pascant scientia, et doctrina. Nolo dicere nullos esse, cū ego aliquos nouerim, tum ex ep̄is, tum ex alijs inferioribus sacerdotibus, qui ppl'os sibi subditos frequenti ꝑdicatione docebant. Verꝝ hi omnes tam rari sunt, ut ad aliam innumerā multitudinem relati, sint uelut sol, & luna alijs omnibus stellis cōparati. Fateor ēt esse alios animarꝝ pastores, q̄ etsi ipsi non prædicent, curant tn̄ diligenter suū defectum ꝑ alios idoneos prædicatores supplere, ne oues suæ fame

Matt 9

Esai. 5.

uerbi Dei pereant. Et certe si epi, aut alij curam animarum hntes prædicare nesciunt, integre (ut ego existimo) suo satisfaciunt officio si id per alios idoneos prædicatores fieri, diligenter pcurent. Sed re uera (ut ingenue loquar) paucissimi sunt, qui hæc faciant. Et ideo nisi per monachos hæc pastorum fuisset suppleta negligētia, ob solam uerbi dei penuriam fere tota iam perijsset respub. Christiana. Verum etsi isti pro uiribus epos, & alios animarum pastores iuuare conentur, non tn̄ poterūt eorum omnem supplere defectū: quia messis multa est (ut saluator no-
Matt. 9 ster ait) operarij autem pauci. Quo fit, ut multa oppida & castella, quibus monachi p̄dicationibus suis subuenire non pn̄t, perpetuo careant prædicatione uerbi dei, aut necesse sit illis, proprijs expensis conducere prædicatores, a quibus uerbum dei audire possint. Bis itaq; pastum doctrinæ oues soluere cogūtur. Primum qdem cum decimas suorum fructuum sacerdotibus dederunt ob quas iure diuino pastum doctrinæ illis debebāt. Deinde iterum soluunt, cum aliorum prædicatorum operas suis cōducunt expensis. Et (quod peius est) nolunt sæpe episcopi, aut alij pastores permittere aliquos quamuis a populo cōductos prędicare: nisi qui illis placuerint. Si hoc episcopi facerent, ut uel sic melius populo consuleretur indignos reijciendo, & dignos acceptando, nō possem hac in parte eorum non laudare diligētiam. Sæpe tn̄ id nō faciunt, ut populo bene consulant: sed ut prædicatori alicui faueant. Ob quam cām sępe contigisse scio, ut populus indigniorem fuerit coactus proprijs expensis cōductum suscipere prædicatorem. Hi tales & si uere episcopi sint, indigni tn̄ sunt, qui hoc nomine censeantur, cum illos non a Deo: sed ab hominibus super familiam Dei positos esse constet. Nam seruus, quem dominus su-
mat. 24 per familiam suam cōstituit, fidelis est, & prudens, qui reddit familiæ cibum in tempore. Hi igitur, qui super familiam Dei sunt positi episcopi, & cibum uerbi Dei familiæ non reddunt, a Domino non sunt super illam cō

stituti. Et quia tam aperta erat pastorum omnium præsertim episcoporum huius rei negligentia, ideo conciliũ generale Lateranense sub Innocentio tertio uenerabiliter celebratum, speciale de hac re condidit decretũ decimo capite collocatum, quo præcepit omnibus episcopis, ut uiros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendũ assumat, potentes in opere, & sermone, qui plebes sibi commissas uice ipsorum, cum per se idem nequeũt, uerbo ædificent, & exẽplo. Habetur aũt hoc decretum in. c. inter cætera. de off. iud. ord. Sed huiusmodi decreta multis huius tpis episcopis pferre, est surdo canere fabulam. Quanta autem errorum, & hæresum multitudo oriatur ex hac uerbi dei penuria, quæ pter episcoporum negligentiam contingit, iam proxime præcedenti cap. demonstrauimus. Alterum pastoris offm est custodire oues a' lupis, qui sæpe illas inuadunt, & nisi esset pastor, qui eos deterreret, & coerceret, oẽs oues occiderent, & deuorarent, neq; unam relinquerẽt saluam. Ne igitur lupi nocere ouibus possint, illarum tutela est pastoribus cõmissa. Lupi sunt tyranni, qui subditos suos supra debitũ spoliant, & plura quã possint portare, ab illis exigũt tributa, & illis non cum mansuetudine & lenitate: sed austere nimis, & crudeliter imperant. Ideo de malis Iudææ principibus Deus loquẽs per Ezechielem pphetã ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prędam: ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectanda lucra. Lupi ẽt sunt omnes, qui iustos uiros persequuntur quamuis nec Reges, nec Principes illi sint. Hi sunt lupi illi, de quibus Saluator apostolis loquens ait: Ecce ego mitto uos, sicut oues in medio luporum. Non. n. inter solos Principes, aut Reges, suos apostolos misit, nec a' solis illis apostoli sustinuerunt persecutiones: sed a' multis alijs, quos omnes luporum nomine saluator appellauit. His oibus crudeliores lupi sunt hæretici: qm̃ sub specie pietatis, & religionis, aliorum animas sæpissime occidunt. Isti sunt lupi

Margin notes: Cõci lateranẽ. — Ez. 22. — matth. 10.

Matt. 7 illi, à quibus, ut caueamus Saluator nr̄ nos oēs admonet, dicens: Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium: intrinsecus aūt sunt lupi rapaces. Ab his oībus lupis debent epī suas oues tueri, ne ab illis lædantur. A tyrannis, & alijs persecutoribus debēt illas defendere, non permittentes illis, ut subditos suos iniuste uexent, aut illis importabilia onera imponant, aut immoderata exigant tributa, aut quascunque iniustas inferāt molestias. Etsi Reges, aut Principes, aut alij quicunque Domini, horum aliquid facere tentauerint, episcopi illis resistere tenentur, eorum audaciam reprimere, & duris illorum conatibus obsistere debent, ar-
2. Ti. 4 guendo, obsecrando, increpando (ut ait Paulus) in omni patientia, & doctrina. Ab hęreticis etiam defendere debent oues sibi cōmissas, ne ab illis seductæ in errores, et
Titi. 1. hæreses uarias ducantur. Ob hanc.n. causam Paulus docet oportere episcopum esse doctū, ut potens sit exhortari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Oportet, ut populum exhortetur in ueritate fidei manere, & hæreticos contradicentes apertis rationibus conuincat. Quotus tñ nunc est episcopus, qui id nunc facere audeat? Tam rarus est quisquis talis est episcopus, ut merito de illo posset illud Satyrici poetæ dici.

Rara auis in terris, nigroq; simillima cygno.

Reliquis igitur omnibus, qui id facere, aut negligūt, aut timent, dici potest id, quod dn̄s malis sacerdotibus ex-
Eze. 13 probrauit olim per Ezechielem ꝓphetam dicens: Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murꝰ pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini. Quæ uer-
Grego. ba interpretans beatus Gregorius lib. 2. Pastoralis, cap. 4. ait: Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis uoce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertātibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid est aliud, quàm tacendo terga præbuisse? Qui nimirum si pro grege se obijcit, murum pro domo

Israel hostibus opponit. Hæc ille. Huius tp̃is prælati nõ ascendunt ex aduerso, nec se opponunt pro muro domus Israel: quia pro gregis defensione non audent mũdi huius potestatibus contradicere. Non audeo dicere nullum esse nunc Episcopũ, qui Principes redarguere, et eorũ malis conatibus publice resistere audeat, ne forte id mihi Deus dicat, quod olim, cum res erat nimiũ desperatæ, Heliæ prophetæ dixit: Derelinquã mihi in Israel septem milia uirorũ, quorũ genua nõ sunt incuruata ante Baal. Hoc tñ intrepidus dicam, rarum nunc esse Episcopum similem beato Ambrosio, qui cum esset Mediolanensis Episcopus Theodosium potentissimũ Orientis, & Occidentis Imperatorem non est ueritus excõicare propter stragem Thessalonicæ factam. Nec breuis tp̃is excõmunicatione illum ligauit: sed octo mensium spatio (ut historia Cassiodori tripartita refert) illum ĩ excõicatione continuit. Quo tempore transacto cum Imperator se excõmunicatum uehemẽter doleret, & ingemisceret, adijt Ambrosium Ruffinus uir Imperatori gratissimus, & rogat illum, ut Imperatorem ab excõicatione absoluat, & templi fores illi aperiat, & illius ingressum permittat. Hoc tñ Ambrosius facere nolẽs ipsum Ruffinum acriter reprehendit q̃ talia ab eo petere auderet. Cumq; Ruffinus supplicaret, & Imperatorẽ diceret esse uenturũ, superno zelo accẽsus Ambrosius dixit illi: Ego uero Ruffine prædico tibi, q̃ eum ingredi sacra limina prohibebo: Si uero Imperium in tyrãnidem mutare uoluerit, necem ego libenter suscipiam. Post Ruffinum aduenit Imperator, & inuenit Ambrosium pro foribus tẽpli residentem, expectantemq; Imperatorem. Qui postquã accessit, supplicauit Ambrosium, ut excõmunicationis uinculum soluere uellet. Multis igitur uerbis ultro, citroq; dictis, nunquã tñ illum soluere uoluit, quousq; plenam sui delicti dedisset emendationem. Quæ Ambrosij tam seuera increpatio adeo Theodosio Imperatori profuit ut postea Constantinopoli existens Imperator Am

3. re. 19.

Ambr.

Theod.

Lib. 9. cap. 30

brosium ob hæc, & alia impēse laudauerit dicens: Vix inueni ueritatis magistrum. Ambrosium nanq; solum noui digne uocari Pontificē. Certe si multi nunc essent Ambrosio similes Episcopi, non tanta, támque frequentia essent inter Principes Chrīanos bella, non tot fierent Christianorum strages, non tantis tota respub. Christiana agitaretur tumultibus, nec tot quotidie in ea excitarentur tragœdiæ, nec tot in ea ortæ fuissent hæreses, quot nunc uidemus. Earum enim maxima pars ab Episcoporum negligentia, & timiditate orta est, qui hæresum tēpestate oborta non se opposuerunt, pro muro domus Israel, ut Regibus, & Principibus alijsq; Dñis, qui huius tpis hæresiachis fauent, libera uoce contradicere auderent. Imò quod pessimum est, in aliquibus regnis omnes Episcopi præter unum, aut alterum, hæreticæ suorum Regum subscripsere sententiæ. Quod autem omnes illius regni Episcopi in eandem uenerint sententiam hæreticam, hoc argumento conuincitur, q unus, qui Regi cōtradixit, publice decollatus est, & uerus Dei martyr effectus. Si alij omnes Episcopi hunc uere martyrem Episcopum imitari uoluisset, non dubito quin Regem alioqui bonum in fide catholica continuissent. Non enim est uerosimile Regem alioqui bonum omnibus Episcopis sua prudentia sola contradicere uoluisse. Sed quia ab aliquo, aut aliquibus Episcopis primo ad hæreses excitatus est, & deinde alijs Epis tacentibus & permittentibus, hæresis adeo in Rege confirmata est, ut inde ad totum ferè regnum processerit. Cuius tanti mali constat Episcopoꝝ negligentiam primam fuisse causam. Aliud etiam audio esse in Germania superiori regnum, quod cum totum ferè sit Lutheri hrsi infectum, nullum tñ Epm pro fide catholica hucusque mortuum esse intellexi, qd omnes Regiæ iussioni magis, quàm Deo obtemperare uoluerunt. Et idem alijs Germaniæ Principibus qui Lutheri hæresim susceperunt, & hucusque tuentur, contigisse constat. Quoniam si illis Episcopi (ut teneban-

Roffē. eps.

Regnū Goth.

tur) restitissent, & libera uoce pro fide catholica clamassent, uerissimile est illos non tã faciles Lutheri hæresibus subscripsisse, & post illum præcipites iuisse. De Hussitarum hæresi olim apud Bohemos orta, Pragensis cuiusdam Archiepiscopi negligentiã fuisse causam, quod illa non cito perierit, testatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. 35. Nam cum primo illa oriretur, Subinco Pragensis Archiepiscopus diligentissime contra Ioannem Hus pro negocio fidei egit. Sed illo intempestiue mortuo, Albicus illi sufficitur, unicum extremę auaritiæ barathrum, de quo inter alia idẽ Aeneas Syluius hęc refert. Interrogatus aliquñ, sonorum omnium, quæ molestus audiret, maxillarum (inquit) ossa frangentium. Idoneus profecto Pontifex, qui surgenti fomentum hæresi daret. Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepiscopi, & desidiã, ignauiámque successoris, Hussitarum hęresim perstitisse. Quę ab Episcopis exacta esse hactenus diximus, ex sola pastoris ratione collegimus. Est aliud insuper illis inditum in sacris literis nomẽ, ex cuius ratione alium illis imcũbere laborem apertissime constat. Vocantur.n. Episcopi à Paulo dispensatores. Nam Tito describens uirtutes, quibus oportet Episcopum pręditum esse ait: Oportet Episcopum irreprehensibilẽ esse sicut Dei dispensatorem. Et in priore ad Corinthos de Tit. 1.
se, & alijs apostolis, qui omnes Episcopi erant, ait: Sic nos existimet hõ, ut ministros Christi, & dispensatores 1. cor. 4
mysteriorum Dei. Mysteria Dei sunt nõ solum illa, quæ ad doctrinam fidei pertinent: sed sacramenta oĩa: quia sub illis rebus, & signis, quæ foris uidemus, diuinam aliquam intus latentem continent gratiam, merito dicuntur mysteria. Nam matrimonium quod unum est ex illis septem secramentis, quæ catholica celebrat ecclesia, cum illud laudare uellet Paulus, illud mysterium esse dixit. Nam illo loco ubi nos Latine legimus sacramentum Ephe. 5
hoc magnum est, litera Gręca loco illius uocis sacrm, habet mysterium, sic dicens: τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐς

tin. Latinus autem interpres optime intelligens sacra omnia interius aliquid multo maioris momenti continere, quàm sint ea, quę foris ostendũt, mysteria illa esse merito censuit, ac proinde pro mysterio transtulit sacramẽtum. Horum omnium mysteriorum solus Episcopus est dispensator. Quoniam et si alij inferiores sacerdotes possint aliqua ex sacramẽtis ministrare, ut sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Matrimonium, extrema Vnctio: alia tamen duo non, nisi per Episcopos ministrari pñt, Confirmatio uidelicet, & Ordo. Incumbit ergo hic labor Episcopis, ut sacramenta illa quæ non nisi per Episcopos ministrari possunt, suis subditis pro necessitate, & cuiusque merito dispensent. Hic tñ quæritur (ut
1. cor. 4 Paulus ait) inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Multi enim ex illis sunt, qui etsi multo tempore fuerunt Episcopi, nunquam tamen aliquod horum sacroꝝ suis subditis dispensauerunt, nec per alios Epõs (quod multo peius est) dispensare curarunt. Ob quam causam plurimos prouectæ ætatis uiros, & mulieres in multis diœcesibus esse scio, qui nunquam cõfirmationis sacrm susceperunt, plurimos etiam, qui sine illo in prouecta ætate ex hac uita decesserunt. Et re uera, cum certum sit ex sctõꝝ testimonio, sacramentum hoc fortitudiuem quãdam præstare his, qui illud digne suscipiunt, quo fortiores effecti, possint facilius diaboli tentationibus resistere: non est dubitandũ multos ob impotentiam, & fragilitatem in uitia multa insuper, & hæreses fuisse lapsos, qui si confirmationis sacramento fuissent roborati, uiriliter restitissent, & fuissent ab his omnibus liberi. Quoꝝ omnium culpam & interitum quisquis bene senserit, in Episcopoꝝ negligentiam reijciet, qui si fideles dispensatores fuissent, eos omnes à morte perpetua liberassent. De sacro ordinis, quàm fideliter multi Episcopi illud dispensent, non est opus lõgum facere sermonem, cum ex opposito illud profusissime distribuant. Confirmationis igitur sunt auari, & ordinis prodigi. Nam omnes si-

ne ullo discrimine hodie ad sacerdotium promouentur. Nec uidi unquã, aut audiui ullum tam rudem, & indoctum, pessimisq́ moribus infectum, qui si sacerdotium ambiret, non assequeretur. Quoniam si ab Episcopo suo ob indignitatem repellitur, non deest illi (ut est in ꝓuerbio, dignum patella operculum) alius uidelicet Episcopus, qui illum ex Papæ dispēsatione ad sacerdotium promoueat. Quanta sit hæresum occasio, hæc multoꝶ sacerdotũ indignitas, proxime sequenti cap. Deo adiutore oñdemus. Quibus autem sint hęc mala imputãda, non est opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina apertissime constet, ea omnia Episcopis, qui indignos promouerunt, esse tribuẽda. Nam Timotheum discipulum, & Epm admonens, ut ecclesiasticos ordines non leuiter cõferat, dicit. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quę uerba exponens Theophilactus in cõmentarijs super Paulum ait: Haud quaq; cito .i. temere, uel cumprimũ quempiã fueris sc͞doue, aut tertio periclitatus: sed sæpe, ut diligenter omnibus inuestigatis, manus cuiq; imposueris. Neq; .n. expers periculi ea res est. Quale autem hoc periculum sit, ex his, quæ subsequuntur, intellige. Neq; cõmunicaueris peccatis alienis. Es nanq; (inquit) alienis delictis obnoxius, his scilicet, quæ ille in futurum cõmiserit, cui manus imposuisti. Quo fit, ut uirtutum illius particeps sis futurus, si recte uixeris: sic peccatorum non immunis si praue. Eiusdem, et prauis eo obstringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophilact. Ex cuius uerbis apertissime constat, peccata indignorum sacerdotum, iuxta Pauli sentẽtiam, in Episcopos esse reijcienda, qui illos temere ad sacerdotium ꝓmouerunt. Ex his oĩbus p̃fatis constat tria esse omnibus Epis summe necessaria, ut recte suum peragant ministerium, quæ oĩa suis subditis ministrare tenẽtur. Hæc sunt, doctrinæ pastus, ouium diligens tutela, dispensatio sacrorum. Vt autem hæc omnia integre Eps

1. Ti 5.

Theop.

perficere ualeat: opus est, ut ipsas oues cognoscat, & perpetuam cum illis habeat conuersationem, & circa illas semper inuigilet, ne aliquid illis desit ex omnibus, quae illis praestare tenetur. Oportet primũ ut eas cognoscat, ut sciat, quas pascere debeat. Nam si eas non cognouerit, fieri nõ potest, ut illas opportune pascere, & uiriliter
Pro. 27 tueri possit. Ideo sapiens ait: Diligenter agnosce uultum pecoris tui, & greges tuos consydera. Quae uerba in-
Hiero. terpretans Hierony. in cõmentarijs super Prouerbia ait: Pastori dicitur ecclesiae. Diligenter adhibe curam eis quibus te praeesse contigerit, agnosce animos, actusq; singulorum, & siquid in eis uitij sordidãtis inueneris citius castigare memento. Non. n. tu semper oues Dñicas pascendi potestatem habebis, sed aeterna est corona, quam percipies si cõmissum tibi gradum tuo tpe bñ ministraueris. Haec Hieron. Est etiam necessarium ut oues suum agnoscant pastorẽ, ut illae sciant, quẽ sequi debeant, & à quo pastũ secure suscipere possint. Hęc duo uno cõtextu Saluator nr̃ expressit, qui cum dixisset se esse pastorem bonũ, ad hoc cõprobandum statim boni pastoris qualita-
Ioã. 10 tes adiecit, dicens: Ego cognosco oues meas, & cognoscũt me meae. Quibus uerbis aperte nos docuit illũ non esse bonum pastorem, qui oues suas non cognoscit, & quem oues non agnoscunt. Tenentur etiã Episcopi sup gregẽ sibi cõmissum uigilare, & illius insistere curae, ne aliquid ad salutem necessariũ illi desit. Nam hoc ipm significat hęc uox Eps, quę Gręca uox est, et Latine uersa, idẽ dicit, ac superintendẽs. Ipm ergo nomen, quo se appellari gaudẽt, docet illos sup subditorum custodiam intẽdere, & uigilare debere. Ob quam causam Paulus cẽset subditos teneri ad obedientiã suis praepositis praestan-
Heb. 13 dã. Obedite (inquit) praepositis uestris, ipsi. n. uigilãt pro uobis reddituri rõnem. Et hinc est, qp Xp̃o uero, & opti-
Luc. 2. mo oium pastore nascẽte, pastores erãt (ut Lucas refert) uigilãtes, et custodiẽtes uigilias noctis sup gregẽ suum. Tunc. n. nascens pastores ecclĩae instruxit, ut uigilarẽt,

& custodirent uigilias noctis super gregem sibi cōmissum. Et Sapiens Ecclesiasticus hanc diligentiam cōmendat omni rectori, tanꝗ rem illi maxime necessariam, sic dicens: Rectorem te posuerũt, noli extolli: esto in illis q̄si unus ex ipsis. Curam illoꝝ habe, & sic consydera, & omni cura tua explicita recumbe, ut læteris ꝑꝑ illos. Non statim post modicam adhibitam curã: sed omni explicita cura recumbere, & lætari permittit. Et re uera si tam diligentem curam ab omni rectore sapiens exegit, multo maiorem certe credendum est Ep̄is esse necessariam, qui multo plura, ꝙ alij rectores pro suoꝝ salute ꝑploꝝ facere tenentur. Multi tñ sunt Ep̄i, qui sui nominis prorsus obliti, ouium sibi cōmissaꝝ non maiorem curam habere, q̄si de illis non essent Deo reddituri rationem. Vt lac ab illis sugant, & lanam euellant, diligẽtissime laborant, illis autem prospicere prorsus contemnunt. Non se putant, ad hoc, eos esse institutos pastores, ut curam ouium habeant: sed ut fructus ex illis colligere possint. Et ideo hoc diligentissime faciunt, ad illud uero mirum, quam sint neglgentes, & ignaui. Cum per decem, & ꝑ uiginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorserint, multi ex illis non cognoscunt oues suas, nec cognoscuntur ab eis. Nam in curijs Principum uersantes, et multis, quæ à suo instituto longissime absunt intendentes, oues suas uisitare, & quæ illis debent, præstare contemnunt. Hmōi Episcopi indigni sunt, qui Episcopi dici debeant: qm̄ hos tales Christus saluator noster non pastores: sed mercenarios dicit esse appellandos. Mercenarius (inquit ille) & qui non est pastor, cuius non sunt oues ꝓpriæ, uidet lupum uenientem & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hic à Christo saluatore nr̄o assignatis conuincuntur Episcopi, & alij animaꝝ rectores, qui extra ouile ouium suaꝝ resident, & perpetuo, aut diu extra suas diœceses morantur, non esse pastores: sed

Ecc. 32

Ioã. 10.

mercenarios dicendos. Dimittunt.n.oues, quandiu illarum conuersationem non habent. Fugiunt, qn̄ à cura, & officio, quod præstare tenentur, recedunt. Denicꝫ putãt
Iob. 39 nihil ad eos ptinere de ouibus. Ideo hi mihi vr̄r similes esse struthionib⁹, quoꝝ, teste Iob, talis est natura, ut derelinquant oua sua in terra, & obliuiscantur, ꝙ pes conculcet ea, aut bestia agri conterat, & durentur ad filios quasi non sint sui. Quid autem ex hac pastoris absentia, & crassissima negligentia sequatur, saluator in uerbis su
Ioã. 10. pradictis expressit dicens: Lupus rapit, & dispergit oues. Siue lupi nomine tyrannum, siue hæreticum intelligere uelis, quisꝗ illoꝝ tanto audacius oues inuadet, & tanto securius eas occidet, quanto uiderit pastorem lõgius abesse, qui ouibus subuenire possit. Sed germanior mihi uidetur literæ sensus, si hoc loco per lupum, hæreticum intellexerimus, ob id solum, quod dixit illum dispgere oues. Nullus.n.est alius, qui æque oues dispergat, ac hæreticus, qui sua falsa doctrina eas decipiens, ab unico illo ecclesiæ ouili separat, & per erroꝝ deuia uagari cogit. Ex quibus apertissime constat, sæpe Episcopoꝝ & alioꝝ rectoꝝ absentiam, & nimiam negligentiam, potissimam causam esse, ꝙ aliquæ in populo uersentur hæreses, & populus ab hæreticis seducatur. Nam illis absentibus, facile est inde euenire, ut quisꝗ pro suo libito sentiat, & quæ senserit impune doceat. Simile.n.ob solum rectoris defectum olim contigisse in lib. Iudicum
Iud.ul. legimus, ubi hæc habentur uerba: In diebus illis nõ erat Rex in Israel: sed unusquisꝗ quod rectum uidebat, hoc
Mat. 13 faciebat. Huc.n.tendit parabola illa hominis seminantis bonum semen in agro suo in quo inimicus homo, occasione accepta, ꝙ homines agri custodes dormirent, superseminauit zizania. Dæmon.n.qui totius humani generis apertus est hostis, uidens rectoꝝ negligentiam talem, ut dormire uideãtur, superseminat sæpe hæresum zizania in eccl'ia Dei, quæ ager est eius, in quo ille prius semen bonum, hoc est, ueram fidei doctrinam seminaue

rat. Et cum Paulus dicat omnia patribus in figura contigisse, non erit absurdum, si dicamus, hoc ipsum nobis significasse mulierem illam, de qua in 3. Regum lib. legit, quod filium suum, quem uigilans lactabat, nocte dormiẽs oppressit, & interemit. Nam dum pastores animarum uigilant, & curam illarum quam tenentur, hñt: tunc subditos suos, quos, ut filios diligere debent, uera doctrina lactant, & bonis exemplis nutriunt. Si tñ somno negligẽtiæ, & torporis dormiũt, sua ignauia. & desidia eosdem occidunt. Verum nequis mihi obijciat, ex sensu parabolico, aut mystico non esse sumendum argm̃ ad doctrinã aliquam probandam, & stabiliendam, apertum uolo pro hac re scripturæ sacræ testimonium proferre. Vbi non est gebernator (inquit Salomon) ppl's corruet. Et ipse Deus per Ezechielem prophetam de pastoribus loquens, hoc apertius expressit, sic dicens: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nónne greges à pastoribus pascũtur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis, gregem aũt meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, nõ consolidastis, & quod ægrotum non sanastis. Quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt. Cum ergo ouium dispersio, quæ discessionem à fide significat, ex pastorum negligentia oriatur, constat illarum omnium culpam non solũ ipsis ouibus, quę dispersę sunt, & errauerunt: sed earum pastoribus ob eorum negligentiam esse imputandã. Nam utrorunque, pplorum.s. & rectorum damnum, uno uerborum contextu, Hieremias propheta deplorat, sic inquiens. Egressus est à filia Sion omnis decor eius: facti sunt Principes eius uelut arietes non inueniẽtes pascua, & abierunt absque fortitudine in faciẽ subsequẽtis. Dicẽs omnem decorem à filia Sion recessisse, peccata ppli in-

Margin notes: 1. co. 10 | 3. re 3. | Pro. 11 | Ez. 34 | Tr. n. 1

dicauit. Dicens uero Principes abijsse absq; fortitudine, prælatorum negligentiam, à qua totius populi malum
Hiero. est ortum, expressit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremiæ uerba in cõmentarijs super Lamentationes exponens ait: Hac snia arguuntur negligentes rectores ecclesiæ Dei, ob quorũ incuriam perit omnis decor ppli Christiani, cum nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pietatis, neq; in sacrarũ uirtutum exercitio laborare conãtur: sed in luxu uoluptatum per uaria scelera, iuxta suggestionem hostis cogentis abducuntur. Cuius periculi malum, illos maxime respicit, qui in loco regiminis constituti, potius secularia desyderia, quàm mandatorũ Dei sequi uestigia, elegerunt. Vnde cœlestis regni gloriam cum sanctis doctoribus nõ merentur accipere: sed cum diabolo, & angelis eius, pœnam gehennæ cogent̃ recipere. Hæc Hieronymus. Sed apertius hanc nos docet sententiam Deus, qui postquam per Ezechielem pphetam dixerat oues suas dispersas esse, & ĩ deuorationem bestiarũ uenisse, pœnam deinde ipsis pastoribus ob hanc causam minatur grauissimam sic per eundem pro-
Ez. 24 phetam inquiẽs: Viuo ego dicit Dñs Deus: quia pro eo q; facti sunt greges mei in rapinam, & oues meę in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quòd non esset pastor &c. Et paucis interpositis subdit. Propterea pastores audite uerbum Domini. Hæc dixit Dñs Deus: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meũ de manu eorum. Et post pauca iterum subdit: Ecce ego ipse requiram oues meas, & uisitabo eas. Sicut uisitat pastor gregem suum in die qñ fuerit in medio ouium suarum dissipatarum, sic omnes uisitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certe durius, & apertius contra pastores Deus dicere potuit, quàm q; requisiturus erat oues perditas, de manibus eorum, ut pro illis rationem reddant, quam cum bonam reddere non ualeant, necesse erit, ut pro illorum peccato puniantur. Et

hoc ipsum nō solum uerbo: sed etiam opere nos docere uoluit Dominus, ut intelligerent pastores, & rectores non inanem esse cōminationē, quam iam uel semel executioni mandatam esse scirent. Nam cum olim populus Israel fornicatus fuisset cum filiabus Moab, & illarum deos adorasset, iratus Dn̄s dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, ut auferatur furor meus ab Israel. Quæ uerba interpretans Origenes homilia uigesima super librum Numerorum ait: Hæc si cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirēt ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis proprijs argui delictis, sufficit mihi pro me metipso, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? & ostentari contra solem, ante quem nihil pōt abscondi, nihil obscurari? Hæc Origenes. Quisquis igitur curam animarum suscepit, si Deum non uult habere cōtra se iratum, oportet, ut semper illarum regimini intendat, semper cum illis conuersetur, diligenter cōsyderet, quæ sunt illis necessaria, nunquam nisi magna coactus necessitate, à conspectu, & cōuersatione ouium suarum discedat: sed cum Esaia propheta dicat: Super speculā Domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Ex his oībus præfatis, euidentissime constat prælatorꝝ, & aliorꝝ rectorꝝ negligentiam & absentiam, multorꝝ malorꝝ insuper, & hæresum esse causam. Quę oīa in ipsos rectores rejcienda sunt ex quorꝝ negligentia processerunt. Sunt tn̄ multi, quorum ora declinauerunt in uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nam quidā eorū hac excusatione suas absentias; ab Ep̄atibus, uel parochijs defendere uolunt, ꝙ personas alias bonas, & tanto officio idoneas pro se substituunt, per quos omnia, q̄ tenentur, faciunt: et hoc satis esse dn̄t: quia (ut aiunt) dn̄s ouium nō per se ipsum semper pascit oues: imò aliorum pastorum utitur opera, quibus illas cōmendat. Et inde

Nu. 25.

Orige.

Esai. 21

colligunt se optime suo officio satisfecisse, cum bonos ꝓ se uicarios substituunt. Sed hæc illorum excusatio nihil illis ꝓdesse potest: imò potius in maius illis cedit pctm̄, cum plura, q̄ꝫ oportet, per illam sibi arrogare uideant. Putant.n. se ouium dn̄os esse, cum tn̄ non sint. Deus.n. il-
Ez. 18. larum est Dn̄s, qui ait: Omnes animæ meę sunt. Et ipsę-
Ps. 94. met oues hoc ipsum fatentur dicentes: Nos autem ppl's eius, & oues pascuæ eius. Epi autem, & alij animarum rectores, pastores sunt, quib⁹ Deus eas cōmisit, ut illas pascere, & tueri curarent, stipendio laboris pollicito, si id recte egissent. Alioqui si Deus dn̄os illos esse cēseret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neqꝫ de manu prælatorum oues perditas reqreret, prout ipsemet se
Ez. 34 facturum fore per Ezechielem prophetam minatus est. Nullus est autem ouium dn̄s, qui oues suas alicui pastori cōmendet, ut pro se alium substituere possit, nisi forte hac conditione, ut ille de omnibus teneatur reddere rationem. Nec Deus oues suas Episcopis, aut alijs pastoribus cōmisit, ut illi pro se uicarios subrogarent, quibus oues cōmendarent. Etsi contra Dei uoluntatem oues Dei alteri cōmiserit, nihilomin⁹ eas, quæ ob uicarij negligentiam perierint, Deus à pastore cui ipse eas cōmisit, requiret. Neqꝫ suam poterit ille hac ratione defendere culpam, q̄ ipso nesciente oues perierint: qm̄ (ut hr̄ in capit. Quamuis. de regulis iuris) non potest esse excusatio pastoris, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Deinde et si gratis daremus pastores animarum esse censendos uelut ouium dominos: non tamen sic, ut contra uoluntatē Dei, qui est illarum supremus Dominus, aliquid de illis disponere possint. Deus autem non uult, ut rectores animarum illas alijs cōmittant, ꝓpea, q̄ alij non æque illa-
Ioā. 10. rum curam gerunt, ac si illarum essent Dn̄i. Nam mercenarius (inquit Christus saluator noster) fugit, quia mercenarius est, & nō pertinet ad eum de ouibus. Raro alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata est Mālij Torquati sententia apud Titum Liuium, qua dixit,

nunquam prospere succedere, quæ oculis quiuis egerit alienis. Et ita censeo ego uix unquam bñ ouium succedere posse curam, q̃ p uicarios exercet: qm̃ illi sæpe nõ sunt tales, quales oportebat: sed q plus inuigilẽt (ut Bernardi uerbis utar) subditorꝝ euacuãdis marsupijs, q̃ꝫ extirpandis uitijs. Tales sępe sũt, ut de illorꝝ quolibet dici possit id, qđ Virg. opilio alteri pastori exprobrãs dixit:

Hic alienus oueis custos bis mulget in hora, *Virgil.*
Et succus pecori, & lac subducitur agnis. *eglo.3.*

Deinde ipsi subditi minus reuerentur uicarios, & minus timent illos, q̃ꝫ episcopos. unde cõsequens est, ut minus possint uicarij illos in uirtute continere, & à uitijs deterrere. Moyses primus synagogæ prælatus, coactus populum relinquere satis paruam morã cum Domino facturus, ne ppl's Acephalus ipso abñte maneret, uicariũ pro se substituit uirum quidem probũ, Aaron uidelicet fratrem eius. Hic tñ non potuit populum deterrere, qn faceret uitulum aureum, & adoraret: quod tñ nunquã Moyse præsente facere attentarunt. Populus igitur, qui Moyse præsente fidelis fuerat, illo abñte ad idololatriã *Ex.32.* defecit. Præterea quamuis optimus uir sit is, quem suo loco uicarium instituit eps, multo tñ melius & diligentius ministeriũ suum exequetur epo pñte, quàm illo absente. Et ideo indignum puto, ut res tanti momenti, qualis est animarꝝ cura per solos Vicarios peragatur, qm̃ in magnum hoc cederet animarum periculum, cum (ut diximus) uix unquam bene succedunt, quæ alienis oculis fiunt. Samaritanus ille (apud Lucam) qui hominem à latronibus uulneratum imposuit in iumentum suum, & *Luc.10* duxit ad stabulum, ipse curam illius egit, quandiu mansit in stabulo. Cum autem illum recedere fuit necesse, cõmendauit stabulario, quòd ipse adesse non posset. Et (ut aliquid apertius dicamus) ipse saluator, & magister noster, nunquam dum super terram uixit, oues suas Petro, aut alteri alicui cõmendauit, ne alicui pastori exemplo suo ansam præberet, ut per alios ouium curam gereret,

quam ipse habere tenebatur. Postquam à mortuis resur rexit, & non ante dixit Petro: Pasce oues meas. Quãuis ante mortẽ promisit se daturũ claues Petro: eas tñ non
Ioã. 22. nisi post mortem dedit, qñ iam propè erat, ut corporali,
mat. 16 & uisibili forma à nobis ad patrẽ recessurus esset. Ma-
Ioã. 19 trem suam nunquam uiuens, aut Ioanni, aut alteri commendauit: sed solum propinquus morti, qñ illi ministrare, aut suppetias aliquas ferre non poterat. Alioqui dum uixit, & potuit, alteri eam cõmendare noluit. Suo igitur exemplo Christus saluator noster docuit epõs, ut non prorsus uicariis fiderent: sed quod per se præstare possent, aliis non committerent. Sunt adhuc alij animarum rectores, qui hac ratione excusatos se esse putant, qꝫ in suis parochijs non trahant moram, nec cum ouibus suis conuersentur: quia (ut dicunt) dispensationẽ à summo pontifice obtinuerunt, qua liberam illis cõcedit põtifex facultatem, ut à suis parochijs quãdiu uoluerint, abesse possint, & ubicunque libuerit morari. Sed hęc excusatio adeo futilis est, & inanis, ut non solum à gehennæ incendio: sed nec à tenuissimo flatu, aut leui calore defendere ualeat. Nam cum residentia pastorũ inter oues suas, sit iure diuino pastoribus pręcepta, non potest Papa sine urgente necessitate, hoc est, alicuius maioris boni causa, in illa dispensare. Alioqui si absque simili cã id fecerit, non dispensatio: sed dissipatio dicenda erit. Nam & si ille supremus sit ecclesiæ pastor, est tñ data illi potestas (ut Paulus ait) in ædificationem, nõ in destru
2. co. 10 ctionem. Cum igitur apertissimam iam hanc sentẽtiam relinquamus, multa mala insuper, & hæreses ex pastorũ negligentia oriri, necessarium esset hanc causam tollere, & hanc tantorũ malorũ radicem protinus euellere, ne rami pestilentes ex illa oriantur. Cogantur Episcopi in suis diœcesibus perpetuo morari, ita ut ab illis, nisi magna urgente necessitate discedere non possint. Alij animarum rectores idem facere arctissime constringantur, quod si facere neglexerint, suis beneficijs oportebit il-

los priuare, ut saltem pœnæ metus cogat, quos uirtutis amor non allicit ad bonum. Quę omnia si recte sine ulla dispensatione peragantur, spero, ut Deo adiutore multa mala insuper & hæreses uitentur, quæ istis remedijs subtractis iam alias sæpe orta esse conspicimus.

De quarta hæresum causa, quæ est multorum episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitas. Cap. V.

Episcopi, & alij animarum rectores non solum sunt negligentes ad pascendum, & tuendum oues sibi commissas, & alia præstāda quæ illis iure debentur: sed multi ex illis tam desides sunt, & ignaui, ut nec suarum animarũ curam habere uideantur. Quo fit, ut indigni cēsendi sint, quibus tam sublime munus merito debuisset cōferri. Nam (ut ecclesiasticus ait) qui sibi nequam est, cui unquam bonus erit? Non hoc dixit: quia illud impossibile esse censuerit: sed quia difficile esse, & raro contingens existimauit, ut qui sibi est nequam, alijs bonus sit. Ecc. 14
Sunt. n. hæc duo, uidelicet sibi, & alijs bonum esse inter se sic diuersa, ut eorum alterũ ab altero separari possit, et ambo eidem conuenire non repugnet, imo aliqñ sit necessarium. Ab episcopis. n. & alijs inferioris ordinis sacerdotibus, duo illa exiguntur: quorũ si alterum, quod libuerit eis desit, multorum malorũ causa esse potest. De negligentia pastorũ, & aliorum rectorũ proxime præcedēti cap. disseruimus, ubi apertissime multis rationibus ostendimus illam multarum hæresum fuisse causam. Nunc superest, ut etiam ostendamus episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitatem, etiam si alias illi circa oues sibi commissas debitam adhibeant curā, apertissimam esse causam, quæ multas hucusque produxerit hæreses, & multo plures, nisi illi tempestiue occurratur, producere possit. Vt autē hoc melius efficere ualeamus, necessarium est prius ex sacris literis ostendere, quales oporteat esse episcopos, & alios inferioris ordinis sacerdotes, ut digni merito censeri debeant, qui tale munus recte possit obire. De qua re non est opus alium, quàm

Paulum consulere, qui episcopos, & alios sacerdotes, quales oporteat esse, Timotheo, & Tito scribens, opti
Tit. 1. me deliniauit. Oportet, inquit ille, episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui con-
1. Ti 3. tradicunt arguere. Hæc Paulus ad Titum scribit, qui eadem fere scripsit ad Timotheum. Singulas illius oportet breuiter perscrutari partes, & postea inde cōstabit, quàm multos esse sacerdotes, quibus illarum aliq, multos etiam, quibus omnes desunt. Primam episcopi partem, quę reliquas fere omnes in se complectitur, Paulus dicit esse, ut episcopus sit ab omni crimine liber. Nō exigit, ut sit sine peccato: quia hoc esset fere homini impos-
1. Ioā. 1. sibile, prout Ioannes euāgelista docet. Si dixerimus (inquit ille) quia peccatum non habemus: nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Dicit igitur Paulus oportere, ut episcopus sit sine crimine quod non qualecunque: sed graue, & mortale est peccatū. Hoc quod nunc Paulus dicit esse episcopo necessarium, olim in figura, & sub uelamine quodam Deus mandauit in ueteri lege, Aaron sacerdoti dicens: Homo de semine tuo p
Leu. 21 familias, qui habuerit maculam non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministeriū eius. Quæ uerba interpre
glo. or. tans Glossa, quę dicitur ordinaria, sic ait: Hæc secūdum literam accipere, nimis uidetur absurdū esse. Tales maculæ non sunt in hominum potestate, uel uoluntate. Per maculas ergo corporum uitia animorum describit. Cū enim causam populi præsul suscipit quasi ad ægrum medicus accedit. Qui si æger est, qua præsumptione uult mederi? Ille ergo ad exemplum debet pertrahi, qui cunctis passionibus mortuus spiritualiter uiuit, cuius intentioni corpus, nec omnino per imbecillitatem,

nec ualde per contumeliã refragatur. Hactenus Glossa ord. Ex cuius uerbis constat cã una, pp quam oportet sacerdotẽ sine crimine, & sine macula esse: quia uidelicet ille est in exemplũ propositus ppl'o. Ne igitur ppl's illum imitari cõtendens in uitia post illum labatur, oportet ut ille sit totus mundus, & crimine carens. Sed alia põt esse illius præcepti non minor cã, ne uidelicet Eps minus ualeat peccantẽ subditum redarguere: si ipse sit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus scribẽs dixit: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Quod non sic est intelligendum, ut Paulus censeat oportere Epm talem esse, ut nihil prorsus habeat reprehensibile. Sed ut non sit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito possit ab alijs reprehendi, ne dicatur illi. Hypocrita eijce primo trabem de oculo tuo, & deinde festucam de oculo alieno eijcies. Indignũ quippe est, ut quis in alio reprehẽdat, quod ipse alijs scientibus fecit. Hunc enim talem merito arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum Rom. 2 teipsum condemnas. Et iterũ: Qui ergo alium doces: teipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Ob hanc cãm Saluator noster Iudæis adulteram mulierem accusantibus dixit: Qui sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus uerbis innuere uoluit, eum, qui Ioan. 8 peccatis esset obnoxius, indignũ esse, qui alios aut puni nire aut reprehendere possit. Lapides.n. contra peccantem mittit, qui illũ pro peccato punit, aut de peccato reprehendit. Sed hos lapides nullus, nisi qui est à crimine liber, in alium mittere debet. Explicata iam in genere, & in uniuersali Episcopi perfectione, opus est, ut in specie reliquas Episcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter discutiamus. Nã postquam Paulus dixit oportere Episcopum sine crimine esse, particularia quædã deinde explicat crimina, à quibus potissimum illum abstinere oportet, & primo dicit: Non superbum. Superbię uitiũ,

etsi omnibus sit uetitum, multo tñ magis rectori ecclesiastico est interdictum, à quo omnis superbiæ fastus, & omnis imperandi libido longissime debet abesse. Primos enim ecclesiæ Episcopos Christus saluator noster ĩ
Mat.20 struens dixit illis: Scitis, quia Principes gentium dominantur eorꝝ, & qui maiores sunt ptãtem exercent in eos. Nõ ita erit inter uos: sed quicunqꝫ uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister: & qui uoluerit inter uos primus esse, erit uester seruus: sicut filius hominis non uenit ministrari: sed ministrare. Et beatus Petrus alios Epõs iuxta id, quod à Christo totius ueritatis magistro didi
1.Pet.5 cerat, docet idem sic dicẽs: Pascite, qui in nobis est Gregem Dei, prouidentes non coacte: sed spontanee scd̃m Deum: neqꝫ turpis lucri grã: sed uoluntarie: neqꝫ dominãtes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Deinde addit Paulus: Non iracundum. Iracundus est, non qui semel, aut iterum irascitur: sed qui frequenter ira agitatur, & qui leuissima data occasione semper in iram concitatur. Quo uitio nullum peius potest contingere Epõ, qui alios docere, & regere debet. Nam per iram adeo turbatur aliqñ iudicium rationis, ut prorsus nesciat, quid tunc agat, ne postea (ut ebrijs contingere solet) eorum, quæ
Psal.6. tunc fecerat, recordetur. Turbatus est, inquit Dauid, à furore oculus meus. Et quidam Sapiens dixit:

Caton. Impedit ira animum, ne possit cernere uerum.

Præterea uiri iracundi conuersationẽ omnes refugiunt. Quod & Salomõ omnibus ita faciendũ esse consulit sic
Pro.22 dicẽs: Noli esse amicus homini iracũdo, neque ambules cũ uiro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scãdalũ animæ tuæ. Non est autẽ iustũ, ut Eps id uitium habeat, propter quod sit merito ab omnibus fugiendus. Dicit postea Paulus: Nõ uinolentũ. Vinolẽtus est (ut de iracũdo diximus) non qui modico uino utitur: sed qui nimio indulget uino. Et hoc ẽt malũ aciem ingenij destruit, & carnis ardores irritat, qui sæpe homines in multa pertrahunt uitia. Vinum, & mulieres (inquit Ecclesiasticus)

apostatare faciunt Sapientes. Sequitur deinde in Pauli uerbis. Non percussorem, hoc est, ne in obiurgando, & reprehendendo sit tã sęuus, & asper, ut obiurgatio transeat in contumeliam. Nam Græca dictio ibidem posita μὴ πλήκτην. (ut Hieronymus annotauit) non significat percussorem manuum: sed linguæ, est igitur idem, ac si dixisset. Non contumeliosum, aut nõ mordacem. Aut, si ad manus percussionem uocem illã extẽdere uelis, ut Theophilactus extendere uidetur, non percussionem. i. qui nec uerbis nec uerberibus grauiter percutiat, sed cũ mansuetudine & lenitate subditos puniat. Non turpis lucri cupidum, oportere episcopum esse dicit Paulus. Quo nomine nõ solum lucrum illud quod est omnibus illicitum, sed omnem prorsus negociationem intellexit Paulus, ut illam etiã ab Episcopo abesse uelit, quæ aliĳs est secularibus permissa. Fœda enim est sacerdoti omnis lucri tpalis negociatio. Enarratis criminibus, quibus oportet Episcopum carere, deinde enarrat uirtutes quibus illum præditum esse oportet: qm̃ (ut Gregorius ait) minus est mala non agere, nisi etiam quisq; studeat bonis operibus insudare. Ait ergo Paulus. Sed hospitalem, hoc est non solum aliena nõ appetere, quod faciunt hi q lucris inhiant, sed etiã propria indigẽtibus elargiri oportet. Ob quam causam doctores sacri dixerunt Episcoporum & aliorum sacerdotum bona, esse bona peregrinorum cæterorumq; pauperum, quibus illi necessario subuenire tenentur. Postea dicit benignum, hoc est, non inuidum, sed (ut Theophilactus ait) modestia pręditum: uel (ut Hieronymus interpretatur) bonorũ operum amatorem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipse ueritatis magister dixit: Fidelis seruus & prudens quẽ cõstituit dominus super familiam suam. Et Salomon ait: Dux indigens prudentia multos oprimet per calumniam. Postea subdit Paulus, continentem, quæ uox (iuxta Hieronymi sententiam) nõ ad solam refertur libidinem, sed ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiã,

Ecc. 19. (margin, beside line 1)
mat. 24 (margin, beside "tatis magister dixit")
Pro. 28 (margin, beside "tuit dominus super familiam")

timorem,ut hos omnes uincat Episcopus. Denique ait: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelẽ sermonem, ut potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. In quibus uerbis propriũ Episcopi munus expressit. Nam quæ hactenus recẽsuit, etiam à subditis exiguntur, ut ab Episcopis. Oportet.n. Epm & quemlibet alium animarum rectorem esse doctum, ut sciat optime ea quæ ad fidem, et quæ ad mores pertinent. Et istarum rerum eloquutio est fidelis sermo quẽ Episcopus amplecti debet Alioqui si hęc necessaria igno
Ecc.10. rauerit, eueniet necessario quod Salomon ait: Rex insi-
Grego. piens perdet populum suum. Ideo beatus Gregorius libro primo pastoralis capite primo ait: Ab imperitis pastoribus magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate, qm̃ ars est artium regimẽ animarum. Quis aũt cogitationum uulnera occultiora esse negat uulneribus uiscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritualia p̃cepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum uim nesciunt, uideri medi
Leu.21 ci carnis erubescunt. Hæc Gregorius. Hinc est quòd dñs in ueteri lege eum qui cæcus esset, aut lippus, aut albuginem in oculo habens, non permittebat, ut ad sacerdotale accederet ministerium? Ex hac.n. umbra & rerum imagine ueritatẽ perscrutantes, edocemur, nullum prorsus ignorantem aut infime doctum dignum esse, qui Episcopale munus suscipiat. Doctrinam autem qua pollere debet Episcopus, non dubiam, aut uacillantẽ, sed firmã & constantem oportet esse, præsertim in rebus fidei in quibus nihil hæsitare licet: sed omnia pro certissimis hr̃e. Et hoc insinuauit Paulus, cum dixit: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Non enim omnia quæ uel leuiter apprehendimus, amplecti dicimur: sed ea solũ quæ utraq; ulna comprehẽdimus & fortiter cõstringimus. Ideo Beatus Ambrosius quo maiorem doctrinæ firmitatem & cõstantiam exprimeret. non transtulit, apprehendentem sed tenacem, ut doctri

nam fidei firmissime teneat, et nullo pacto ab illa se sinat auelli. Nec satis est Paulo, ut Eps fidei doctrinam constā tissime retineat, nisi talis illa sit ac tanta ut per illam potens sit exhortari, & eos qui contradicunt arguere. Nō enim ad hoc solum requiritur ab Episcopo doctrina, ut suæ soli personæ consulat, sed ut subditis suis prospiciat, non solum ignorantes docendo: sed etiam afflictos consolando. Et hoc ipsum Græca uox magis significare uidetur, ut ex Hieronymi testimonio constare potest, qui pro eo quod nos habemus exhortari, uertit, consolari. Nec satis est hoc: sed insuper oportet tantam esse Episcopi doctrinam, ut per illam eos qui contradicunt possit arguere. Hoc est, possit hæreticos testimonijs scripturæ sacræ & alijs rationibus ad hanc rem pertinentibus cōuincere, & illorꝝ argutijs resistere. Hi enim ex his qui Christo nomina in baptismo dederunt, soli sunt qui fideli sermoni & sanæ doctrinę cōtradicere solent. Et ꝙ de hæreticis intellexerit Paulus, ipse uerborꝝ ordo apertissime docet. Nam postquam dixit, oportere ut Episcopus potens sit arguere eos qui contradicunt, statim rationem dictorum uerborum reddens, subiunxit: Sunt enim multi etiam inobedientes, uaniloqui, & seductores maxime qui de circuncisione sunt, quos oportet redargui, qui uniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab Episcopis requirit, quæ omnia alijs etiam inferioris ordinis sacerdotibus esse necessaria, præsertim his qui animarum curam susceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos aperte admonuit Chrysostomus, qui homilia undecima sup priore Pauli ad Timotheum epistola sic ait: Postquam de Epis dixit, eosq; formauit, quidnam illos hr̄e conueniat, à quo item abstinere necesse sit dictans omisso interim p̄sbyterorꝝ ordine, ad diaconos trāsit. Cur id quæso? Quia. s. inter Episcopum atq; presbyterum interest ferme nihil. Quippe & presbyteris ecclesiæ cura permissa est: et quę *Chrys.*

de Episcopis dixit,ea etiam presbyteris congruunt.Hęc Chrysostomus. Sed iam opus est ut uideamus an omnes Episcopi & sacerdotes tales sint,quales Paulus censuit oportere illos esse.De hac re cupiebam nihil dicere, ne ĩ maledictionem Cham incurrisse uidear, ppea quod uerenda patrum omnibus palàm facere uelim.Sed quia multorum Episcoporum & sacerdotum indignitas est tam aperta,ut quãuis ego tacerem,silentio meo illam tegere non possem, ideo necessarium mihi fuit, aliqua ex nimium publicis proferre ut postea clare õdere posśi, id quod à principio huius capitis dicere statui, illorum indignitatem multarum hæresum fuisse causam. Multi sunt Episcopi & alij rectores animarũ iuuenes, & multi tam modicæ ætatis,ut uix pueritiam excesserit.Quæ res tam aperte est mala,ut non solum sanctorum uirorum: sed gentilium philosophorũ testimonio damnetur. Nam
Aristo. Aristoteles dicit:Nemo eligit iuuenes duces,quia nõ cõstat eos esse prudẽtes.Est enim prudentia summe necessaeia illi qui alios regere, & corrigere debet.Iuuenes autem nedũ adolescẽtes et pueri(ut Aristoteles dixit)prudentes esse non possunt, quia nullam prorsus aut minimam habent rerum experientiam, sine qua uix ulla põt
Ecc.34 hr̃i prudentia: Qui non est tentatus (inquit Ecclesiasticus) quid scit? Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit enarrabit intellectũ. Qui non est expertus pauca recognoscit.Cũ igitur constet,adolescẽtes & pueros minimam rerũ experientiam hr̃e, constare ẽt
Iob.12. oportet illos nõ esse prudentes. In antiquis(inquit Iob) est sapientia,& in multo tp̃e prudentia. Ex quo aperte colligitur,ut in modico puerorũ & adolescentum tẽpore,prudentia esse non possit.Hinc est q; cum Deus decreuit conferre Moysi adiutores, qui illum ad immensum regiminis onus portandum iuuarẽt, nõ pueros,nec adolescentes,neque iuuenes,sed senes illos pręcepit esse, sic
Nu.11. dicẽs:Cõgrega mihi septuagita uiros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sunt ac magistri.Dicẽs,

quos tu nosti quia senes populi sunt, expressit nō solum ætatis senectutē esse necessariam: sed oportere, ut senectus mentis sit illa coniuncta. Si.n.sola corporis senectus in illis quęreretur, tot illam noscere poterant, quot poterant illos uidere. Dum uero dr̄, quos tu nosti ꝙ senes populi sunt, profecto liquet ꝙ nō solum corporis senectus, sed sil'cum ea senectus mentis eligenda nunciat. Et certe monstruosa quędam res est & nimium deplorāda, ut is qui ad regimen aliorꝝ cōstitutus est, alio rectore uel (ut apertius loquar) pędagogo indigeat. Nam qui se ipsum regere nescit, qui fit ut alios regere ualeat? Ideo sapiens compatitur terræ, quæ puerꝝ regem habet, sic dicens. Væ tibi terra cuius Rex est puer. Quàm magnum malum sit, pueros in regimine constituere, uel ex eo facile intelligi potest, quòd dn̄s hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Esaiam prophetam dicens: Dabo pueros principes eorꝝ, & effœminati dn̄abuntur eis. Verꝝ etsi res apertissima sit, ualde malum & nimis perniciosum esse, pueros aut adolescentes in regimine animarum constituere, qui tn̄ illos constituerunt, aut illos constitui procurarunt, hac excusatione illam defendere nituntur, ꝙ bona de illis pueris aut adolescentibus habet̄ spes, illos in optimos & perfectos uiros euasuros. Ridēda quippe excusatio, quæ tam multis nominibus conuincitur esse uana. Nam hmōi spes nihil certum promittere potest, cum tam multos quotidie uideamus iuuenes & senes multis & uarijs criminibus irretitos, qui bonam de se spem dederunt in pueritia. Prudentis igit̄ uiri erit, non fidere pueris quos sæpe fefellisse constat. Deinde etsi spes certa essęt, illos bonæ indoli suæ postea rn̄suros, non tn̄ ideo tam graue onus esset illis cōmittendum, quando sola habet̄ spes: sed expectandi sunt quousqꝫ tales illos, quales sperabantur, euasisse intelligant. Alioqui impone alicui mulo aut asino duorꝝ mensium grauissimam aliquam sarcinam nimium uires illius excedentem, ꝑꝑea ꝙ optima de illo hr̄ spes, optimum ali-

Ecc.10.

Esa. 3.

quando futurum iumentum quod multo grauiori sarcinæ portandæ sufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo, aut asino cōmittere pp solam spem futuri, cur audes regimen animarum, quod mille sarcinis est multo grauiꝰ, puero pp solam futurorum spem cōmittere? Nunquid pluris facis iumētum tuum quàm animam pueri, cui tā immensum pondus imponere non reformidas? Quamuis nouitius aliquis sartor aut sutor optimā de se pbeat spem optimum aliqñ artificem futurum, non tamen illi cōmittes ut uestes aut calceos tibi conficiat, quousq; talem qualem sperabas illum euasisse scias: & uis puero pp solam bonam, quam de illo habes spem, tot animarum millia cōmittere? O' infelices animę quę in tantam deuenistis miseriam, ut uobis uestes & calcei præferantur. Quas Christus saluator noster tanti fecit, ut pro illis sanguinem fundere non recusauerit, nunc infra uestes & calceos à multis Pontificibus æstimatæ sunt. Sed aliam adhuc proferunt non multo meliorem excusationem, dicentes, ex Papæ dispensatione puerum institutum esse Epm, aut alicuius beneficij curati rectorem, ac proinde omnem scrupuli occasionem esse sublatā. Qualis sit ista excusatio, aut quanti momenti, si ego dixero mihi non credent, ppea q talis non sum ut uirgam in colubrū uerterim, aut colubrum in uirgam reformauerim, aut aliqd aliud simile doctrinæ meæ signum dederim. Audiāt igitur btm̄ Bernardum, uirꝝ & miraculis clarum, et doctrina refertum, qui libro 3. de cōsideratione, ad Eugenium Papam scribens, ait: Nō sum tam rudis, ut ignorem uos positos dispensatores: sed in ædificationem nō in destru-

Bern.

2.co.10 ctionem. Deniq; quæritur inter dispensatores ut fidelis

1.cor.4 quis inueniatur. Vbi necessitas urget excusabilis dispensatio est, ubi utilitas prouocat, dispēsatio laudabilis est. Vtilitas dico cōis non propria. Nam cum nihil horꝝ est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Hæc Bernardus. Et in epl'a ad Theobaldum Comitē, quæ est in ordine. 271. iterꝝ ait: Offendo proculdubio si

facio quod requiritis. Nam honores & dignitates eccle siasticas non ignoro deberi his qui eas digne aut secundum Deum administrare & uelint & possint. Porrò eas acquiri paruulo filio uestro precibus meis uel uestris, nec uobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis. Hæc Bernardus. Doctrinam autem siquis ab Epis & alijs sacerdotibus requirat, pauci sunt qui possint debito & obligationi respondere. Nam etsi aliqui sint Epi docti, multo tamen plures sunt adeo indocti, ut uix Latine sciãt loqui, et (quod multo peius est) eorum aliqui nec bene Latine legere nouerunt. Cuius Rei nullum (ut uera loquar) in Hispania, ubi natus sum, exemplũ uidi: sed in alijs prouincijs, præsertim in illa quæ se Latinæ elocutionis parentem gloriatur. Nam in Hispania, procurante id Catholico illius Rege & Christianissimo Imperatore Carolo, nullus hodie extat Eps qui nõ sit uel mediocriter doctus, & multi sunt uere doctissimi. De aliorum sacerdotum ignorantia non est opus lõgum facere sermonem cum tam frequẽtes ubique sint sacerdotes indocti & prorsus ignorantes, etiam ex his qui animarum susceperunt curã, ut rarus sit & uelut gẽma quędam existimetur sacerdos doctus, qui animarum curæ inseruiat. Tam multus est indoctorum sacerdotum numerus, ut iam possit ecclesię exprobrari, quod dominus olim per Esaiam prophetam *Esa. 56* exprobrauit synagogæ dicens. Speculatores eius cęci omnes. Hi qui animarum curam tenent, speculatores populi sunt, qui pro illo (ut ait Paulus) uigilare debent, *Heb. 13* tanquam pro re de qua sunt Deo reddituri rationem. Hos tñ omnes dicit fuisse cæcos, hoc est, ignorantes. Qm̃ etsi aliqui fuissent tunc docti apud Iudęos, hi tñ rarissimi erant. Quotus est nunc Eps aut sacerdos alius animarum rector, qui iuxta Pauli præceptum potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere? Quantum autem malum ex hac sacerdotũ ignorantia oriatr, uel ex eo constare põt qđ Xps saluator nr̃ *Mat. 15* ait: Si cæcus cæco ducatum præstet ambo in foueam

cadunt. Et beatus Gregorius in primo capite pastoralis
Psa. 68. exponens illud psalmistæ: Obscurentur oculi eorum ne ui
Greg. deant: & dorsum eorum semper incurua, ait: Oculi quippe sunt qui in ipsa honoris summi facie positi, prouidendi itineris curam suscipiunt, quibus hi nimirum qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum flectitur: quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profecto cuncti ad portanda peccatorum onera curuantur qui sequuntur. Hæc Gregorius. Si ad sacerdotum mores examinandos accedere uolumus, plus in eis quod damnemus, quàm quod probare possimus, inueniemus. Vix.n. aliquid in eis reperietur, quod non longissime distet ab his, quæ illis sunt à iure præcepta. Scio aliquos esse Epos & sacerdotes optimis moribus imbutos, qui iuxta humanam fragilitatem ea quæ tenentur, præstare conantur. Sed hi rarissimi sunt, & digito à populo monstrati, de quibus præsentem non facimus disputationem: sed de alijs impręsentiarum loquimur, qui ab his moribus qui sacerdotali dignitati conueniebant, longissime recesserunt: & horum maximus numerus. Quales illi interius sint, Deus nouit qui intuetur eorum corda: nos exteriora iudicamus, quæ tā mala sunt, ut nulli homini prudenti, & bene de Christiana religione sentienti, placere possint. Si ex uestibus quibus induũtur, illos iudicare oportet, multos illorum non sacerdotes neque clericos: sed prophanos seculares & milites existimabimus. Illorum iumenta tanto excessu ornantur & tanta curiositate componuntur, ut de illis merito iam dici possit quod propheta regius de filiabus gētilium dixit:
Ps. 143 Filiæ illorum compositæ: & circumornatæ uelut similitudo templi. Vtinam tanta illis cura esset componendi & ornandi templa, quanta illos uexat sollicitudo ornandi mulas quibus insidere debent. Tantus est à multis an-
Bern. nis eorum in hac re luxus, ut beatus Bernardus exasperatus dixerit illis: Dicite Pontifices in fręno quid facit aurum? Apparatus mensæ illorum opulentissimus, conuiuia

nimium excessiua, cum tñ multi pauperes quibus debitores sunt, fame pereant. Venationibus & aucupijs multi eorꝝ inseruiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus desertis nutriunt, quæ omnia multi seculares dñi ob solum Dei timorem facere reformidant, cum tñ non laicis hominibus: sed ipsis Episcopis & sacerdotibus sint hæc iure ꝓhibita. Ludos multi sacerdotes publice exercēt, & aleæ frequentius quàm orationi aut lectioni student. Istorꝝ aliqui tam uiles sibi sunt, et tam paruam de sua sacerdotali dignitate æstimationem hñt, ut non uereātur multi de inferioris ordinis sacerdotib⁹ domibus ꝓprijs desertis, tabernas publicas ad compotationes exercendas ingredi, & ibidem cum alijs de maiori uini haustu contendere, & uictoriam ob maiorem potum ambire. De castitate illorꝝ non est quod loquamur, cum tam aperta sit omnibus illorꝝ incontinentia, ut si nos uelmus tacere, illorꝝ filij clament. Publicas multi ex illis in magnum Christianæ religionis dedecus retinent concubinas, à quorꝝ amplexibus sæpe ad eucharistiæ susceptionem, nec homines nec Deum reuerentes accedunt. Et, ut nihil malitiæ aliquibus illorꝝ desit, ad publica prostibula accedere non uerentur. Tam frequens est iam sacerdotum incontinentia, & tam publica, ut siquis illorꝝ castus esse sciatur, quamuis multa alia necessaria illi desint, ob hoc solum sanctus à populo censeatur. Hæc autem omnia uitia arguunt, illos qui talia agunt indignos esse honore sacerdotali. Nec soli seculares sacerdotes sed etiam monachi qui multo arctiori obligatione ad uirtutem tenētur, à suo instituto longissime absunt. Multi.n. illorꝝ adeo à patribus à quibus instituti sunt degenerarunt ut ferè nihil quod suæ respōdeat professioni habeant, præter exteriores uestes, quibus à cæteris discernuntur. In his autem necessarium est euenire, quod Augustinus ait, nullos uidelicet peiores esse quàm qui in religione defecerūt. Et re uera (ut ingenue loquar) quamuis multi ex monachis hodie sint, qui sui instituti rl'am

quam promiserunt, obseruent, rari tñ ex illis sunt qui nõ declinauerunt ab eo persectionis culmine, in quo patres illorum fuere. Ex hac omnium sacerdotum indignitate, tanquam ex potentissima malorum causa multa mala insuper & hæreses, olim orta sunt, & nunc, proh dolor, quotidie oriuntur & nutriuntur. Nam hoc aperte nos
Hie. 10 docuit Deus per Hieremiam prophetam, dicens: Quia stulte egerunt pastores, & dñm non quæsierunt, ppea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.
Hiero. Super quem locum Hieronymus hæc quæ sequuntur, ait: Per translationem pastorum atque ouium, Principũ culpa et dispersio populi describitur. Quia. n. Principes stulte egerunt, nec quæsierunt dñm, quem toto debuerant corde perquirere, idcirco & mala uenientia nõ uiderunt, siue non intellexerunt dñm, & omnis multitudo Hierl'm huc illucq; dispersa est. Hęc Hieronymus. Et ite-
eZ. 44 rum eandem sñiam apertius per Ezechielem prophetã Deus docet sic dicens: Facti sunt domui Israel in offen-
Grego. diculum iniquitatis. Quæ uerba exponens beatus Gregorius lib. 1. pastoralis cap. 2. sic ait: Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quàm qui peruerse agens nomen uel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo redarguere præsumit, & ip exemplum culpa uehementer extenditur, qñ pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Gregorius. Nec illorum duntaxat peccatorum quæ ad mores pertinẽt: sed etiam hæresum multarum fuit causa, malitia & indignitas sacer-
Aene. dotum. Nam Hussitarum hęresis initia, enarrãs Aeneas
Sylui. Syluius lib. de origine Bohemorum, cap. 35. ait: Sequebantur Ioannem Hus clerici ferè omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & non nulli doctrina celebres iuncti erant, qui cum in ecclesia conseq dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum cēsuum his cõmitti, qui quamuis nobilitate præirent, scientia tñ uiderent inferiores. Et c. 36.
referens

referens ea quæ cum Ioãne Hus & Hieronymo de Praga Bohemis, in Constantiensi cõcilio acta sunt, ait: Stetere in proposito pertinaces Bohemorũ animi, neq; uicti rationibus, uinci uoluere. Se ueraces, se sancti euãgelij æmulatores, se Christi discipulos esse. Romanam ecclesiam, cæterasq; per orbem dispersas, lõge a traditionibus apl'orũ abijsse, quæ opes ac delicias sectarentur, dominatum in populos, & primos in conuiuijs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiarũ bona q̃ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiam luxumq; cõsummerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut, scientes contẽnere. Hæc Bohemos dixisse, & in illis ad ignẽ usq; pseuerasse refert Aeneas Syluius. Ex qbus satis aperte constat, malos sacerdotũ mores Hussitis ansam hæresis præbuisse, qua ab obedientia Romani Pontificis decesserunt. Idem hoc nostro seculo Lutheranis contingit, quorũ hæreses, indignitas, & scelerata sacerdotum uita tanquam prima mater genuit, & nunc tanquã nutrix eas alit fouet, & nutrit. Videntes.n.nimiã sacerdotum multitudinẽ, illorũ indignitatẽ, sceleratamq; illorũ uitam, in sacerdotes, & epos, & in Romanũ, hoc est, supremum totius ecclesię Põtificem, debacchari cœperunt, & quod in psonas iuste forte dicere potuissent, in ipsam sacerdotalem dignitatem, & in Hierarchicos illius ordines retorserunt. Tanquã si personę indignitas & uita quãlibet scelerata uel tantillum posset detrahere sacerdotali dignitati, aut cuiuis alteri potestati. Si illi recte sapuissent, pro personarũ emẽdatione, & morũ reformatione laborare debuissent, non in uniuersum pontificiam tollere dignitatem. Male qdem medetur qui iugulat. Alioq si hęc illis sana uñr remedia, tollant eadem ratione matrimonia, quia multi coniuges fidem matrimonij nõ seruant. Tollant oẽs rerũ publicarũ ministros & rectores, quia multi ex illis ministeriũ suum iniuste exercent. Tolãt deniq; sartores sutores, metallarios aurifabros, latomos, & reliquos oẽs artifices, ppea quòd

multi ex illis mille faciunt fraudes, milleq́ confingunt sæpe mendacia. Si has artes prorsus tollere nõ licet, quã uis illa℞ artifices iniuste eas exerceãt, multo minus decebat ꝑꝑ sacerdotum aut Põtificum indignitatẽ & quãlibet sceleratam illo℞ uitam, dignitatem Pontificiã ꝑrsus abrogare, præsertim cum non ab hoĩbus: sed à deo illa instituta sit, ac proinde nõ ex hoĩum arbitrio: sed ex Dei uoluntate pẽdeat. Sed re uera odio & inuidia ep̃orum, præsertim Romani Pontificis ducti, excæcati sunt ut rem non intelligerent: nec modo, ẽt si ueritas illis aptissime oñdatur, intelligãt. Nam si quid illis pro summi Põtificis aut alio℞ ep̃o℞ authoritate obĳcitur, cum nesciant quid uere r̃ndere possint, statim clamant: Videte pontificis exactiones, considerate ep̃orum mores. Expꝰtus quidem loquor, & nõ quę ex alio℞ relatu didici: sed quæ proprĳs oculis uidi & auribus meis audiui refero. Et certe difficile est, nisi deus ipse custodiat, tanta sacerdotum indignitate, & tam scelerata illo℞ uita exñte, christianam religionem esse ubique integram. Nam diuina lex, et religio, uerusq́ Dei cultus, hñt quandam cũ sacerdotio connexionem, quæ ex Pauli testimonio facile conuinci potest, qui ait: Translato sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat. Si sacerdotium & lex non essent sibi inuicem connexa, quæ obsecro esset hęc Pauli collectio, ex translatione sacerdotĳ legis traslationẽ inferre? Sed quia Paulus censuit, nõ posse sacerdotium esse sine lege, nec legem sine sacerdotio, ita ut cuique sacerdotio sua respondeat lex, & religio, & cuique legi siue religioni suum conueniat sacerdotium, ideo uisum est illi ex translatione sacerdotĳ, optime posse colligi translationem legis. Si hæc duo tam connexa & à se inuicem dependentia sunt, eadem ratione & consequẽtia, ex cõtemptu & uili pensione sacerdotĳ, necessario sequetur legis & religionis cõtemptus. Nam apud omnes orbis terrarum nationes, apud quas aliqua aut uera, aut falsa unquam religio uiguit, tãta fuit semper sacerdotĳ digni-

Heb. 7

tas,tantaq́ apud populũ sacerdotũ æstimatio & reuerẽtia,quanta ipsius religionis fuit dignitas, æstimatio atque reuerentia: & econtrario. Non est igitur mirũ,si his seculis in quibus Christianæ religionis sacerdotium est neglectum & tam parũ æstimatum,ut omnibus passim sine ullis iustis meritis cõferatur,ẽt diuina lex,diuinusq́ cultus, ipsa denique tota christiana religio contemnatur, pessumq́ eat. Cum igitur hanc omnium pñtis seculi hæresum potissimã esse radicem constet,quisquis hæresibus occurrere & illas prorsus tollere optat,summe pro uiribus suis laborare debet,ut hæc pessima radix euellatur, & sacerdotium suæ dignitati restituatur. Hoc aũt facile fiet,si primum tollantur causæ,à quibus totus hic sacerdotum contẽptus est ortus. Notissimũ est sacerdotũ cõtemptum ex nimia illorũ multitudine primũ, deinde ex ignorãtia, postremo ex scelerata illorũ uita, esse ortum. Nimia siquidem cuiuslibet rei multitudo cõtemptũ uilipensionemq́ parit: quemadmodum ecõtrario,cuiuslibet rei raritas pretium æstimationemq́ gignit. Deinde sacerdotum cõtemptum auxit magna illorũ indignitas multis nominibus manifesta. Qm̃ multi pp̃ ætatis defectum,alij ob imprudentiam,alij ob ignorantiã, alij ob sceleratam illorũ uitam omnibus manifestam, indigni sunt,qui ad tam sublimem dignitatem fuissent promoti,& inde illorũ oritur contemptus. Hac igitur uia sacerdotiũ quod iam in magnam uilitatem, magnumq́ contemptum abierat,facile suo pristino restituetur pretio & honori, si nullus ad illum nisi dignus promoueatur. Nullus nisi prouecta iam ætate instituatur episcopus aut sacerdos, & qui prudẽs sit ad tale munus obeundũ, & uir doctus q̃ alios docere ualeat, & bonus uirtutisq́ studiosus, qui alios suo exemplo ad uirtutẽ capessendã hortetur. Si tales sint episcopi & sacerdotes, non dubito quin reliquus populus breui ad uerã christianæ religionis obseruantiam redibit. Si hæc sacerdotij reformatio fieri negligitur,necesse est ut hi q̃bus hoc facere incũbit

patienter ferant eiusdem sacerdotij cõtemptũ, & per cõ sequens legis diuinæ & christianæ religionis iacturam.

De sexta hæresum causa quæ est sacræ scripturæ translatio in linguam uulgarem. Cap. VI.

Trãslationem sacrę scripturę in linguã, uulgarẽ multarũ hæresum posse esse cãm multis rõnibus multisq; irrefragabilibus testimonijs ꝑsuadet, & res ipsa apte demonstrat. Vt aũt hoc apertius ꝓbare ualeamus: illud ante oĩa statuere oportet: primã & potentissimã oĩum hæresum radicẽ esse prauã scripturæ sacræ intelligentiam. Nam q̃a in sacris literis contenta nõ iuxta catholicam fidei doctrinã: sed iuxta sensum a catholica fide longissime distantem intelligẽdam esse aliq putant, iõ suas sententias quãuis catholicæ fidei repugnantes, ac si diuina essent oracula firmissime tuent̃. Quia ea q̃ sentiunt testimonijs sacræ scripturę munita, & roborata esse putant, & iõ tam constanti, & firmo aĩo ea tenent, ac reliqua, q̃
Hilar. uere in sacris lr̃is continent̃. Vnde Hilarius in lib. de Trinitate ait: Extiterunt plures, q cœlestiũ uerborũ simplicitatem, nõ ueritatis ipsius absolõnẽ susceperunt aľr interpretantes: quã dictorũ uirtus postularet. De intelligentia. n. hæresis, non de scriptura est, & sensus non sermo,
Augu. fit crimen. Hæc Hilar. Et btũs Aug. in lib. 83. q̃onum q̃stione 69, ait: Non põt error oriri palliatus noĩe xp̃iano: nisi de scripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex praua sacræ scripturæ intelligẽtia hr̃ses oriunt̃, consequẽs est inde, ut uulgus indoctũ sacras scripturas legẽs magnã inde sumat occasionẽ in uarias incidendi hæreses: qm̃ legit id, qđ minime intelligere põt. Q đ aũt multa sint in sacris lr̃is, q̃ a uulgo minime intelligi pñt: adeo est manifestũ, ut nulla egeret ꝓbatione: nisi Lutherus & alij eiusdẽ farinæ hoĩes qui notissima alia negare solẽt, hoc ẽt negassent dicentes sacrã scripturã præsertim nouũ testm̃, esse intellectu facillimã, ita ut ab oĩbus intelligi possit, & ob eam cãm in eam linguam esse uertendã, in qua possit ab omnibus legi. Lutherum tamen, & quotquot illi in hac

parte fauent, pessime errare inde aperte conuincitur: quod multa sunt ad sacræ scripturæ intelligentiã maxime necessaria quibus omnibus constat uulgus indoctum carere. Omnes.n. scientię naturales, teste Augusti. sunt ualde necessariæ ad ueram, & exactam sacræ scripturæ intelligentiam. Nam (ut ille ait lib.2. de doctrina Christiana.cap.40) sicut olim tabernaculum Dei, constructum est, Deo præcipiente, ex auro, & argento, quod filij Israel ab Aegytijs acceperãt: sic modo theologię structura, ex gentiliũ sciẽtijs, quæ uelut quoddã illorum argẽtum et aurũ sunt, cõsurgit. Historiarum uariarum cognitionem esse ad uerum sacræ scripturæ intellectũ consequendum, testatur idem Aug. qui lib.2. de doctrina Christiana ostendit aliquos ob solã historiæ ignorantiã circa scripturã sacram errasse. Neque ad solas res leues, & parui momẽti: sed ad prima totius Euangelicæ fidei fundamẽta stabilienda, est historiæ cognitio necessaria. Primũ.n. totius Euangelicæ doctrinæ fundamentũ est Iesum filium Mariæ uirginis fuisse Messiã in lege promissum, et à prophetis prędictũ. Pro cuius fidei cõfirmatione multa ex pręcipuis, quę pñt ex sacra scriptura afferri testimonia, nequaquam pñt sine historiæ cognitione intelligi. Primũ est ex lib. Geneseos, ubi Iacob bñdicens filiũ suum Iudã hęc ait: Nõ auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec ueniat, qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentium. Vt aũt hæc aduentui Christi in carnẽ adaptentur, necessarium est scire ex historijs qñ fuit ablatum sceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius. Alterum est de prophetia Balam, qui postquam dixit, orituram esse stellam ex Iacob, & consurrecturã uirgam de Israel, quæ percuteret Duces Moab, ut tempus, quo hæc prophetia implenda esset, designaret. Hæc dixit: Heu quis uicturus est quãdo ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, uastabuntque Hebręos, & ad extremum ipsi peribunt. Qui hanc prophetiam in Christo saluatore nostro impletam esse, probare uolue-

Ex. 35. Ge. 49 Nu. 24

rit, oportet: ut sciat qn̄ Romani Assyrios superauerint, uastauerintq́ Hebræos. Multo maior historiæ cogni-
Dan. 9 tio exigitur pro uera intelligentia prophetiæ Danielis de septuagita hebdomadis abbreuiatis, post quas mox ungendus erat sanctus sanctorum. Qui historiarum est prorsus ignarus, ut multi ex uulgo esse solent, nequaquā poterit has, quas diximus prophetias, Xp̄o, de quo illæ prædictæ sunt adaptare. Deinde Aug. lib. 2. eiusdem operis de doctrina Christiana, c. 29. docet troporum, & figurarum cognitionem esse prorsus ad scripturarum cognitionem necessāriam, quæ à grāmaticis & rhetoricis petēda est. Ex huius rei ignorantia constat multas posse hæreses oriri, propterea quòd figurata loquutio non agnoscitur, & creditur esse non figurata. Ex hac. n. radice orta est olim in Aegypto Anthropomorphitarum hæresis, putātium Deum esse corporeum, propterea quòd sæpe sacræ lr̄æ Deo membra tribuūt humana. Si. n. metaphoræ uim intellexissent, non fuissent illi in talem hæresim lapsi. Ex eadem ignorantia prodijt hæresis Cherinti, & aliorum docētium delitias carnis futuras esse in cœlesti beatitudine. Dece-
Luc. 22 pti. n. sunt hi ex eo, quod Saluator apud Lucam ait: Ego dispono uobis mēsam, sicut disposuit mihi pater, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Sunt & alia id genus multa in sacris literis, de quibus omnibus non est possibile hoc loco differere. Certum est plebem idoctam nescire discernere figuratas loquutiones, à non figuratis, & inde necesse est, ut in plurimos labatur errores, si eas sine ulla figura, & sine ullo tropo intelligere uelit. Multa sunt in Euangelijs à Christo saluatore nostro, & deinde ab Apostolis in epistolis suis per hyperbolem dicta. Sæpe utuntur Apostoli, & Euangelistæ, synecdoche figura, quam qui non intellexerit, necesce est ut erret. Nam qui hanc ignorauerit necesse est, ut in tempore
Mat. 12 mortis, & resurrectionis Christi erret, putans Christum non uere dixisse se futurum in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Eadem ratione deridebit literam

Exodi, ubi dicitur, uirgam Moysi deuorasse uirgas Magorum. Dicet enim apud se: Qui fit, ut uirga, quæ nec os nec dentes, nec gulam, nec uentrem, nec denique sensum habet aliquid deuorare possit? Paulum etiam necessario dicet mendacem, qui ait spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si spiritus sanctus gemere nequit, quo poterit gemitibus inenarrabilibus postulare? Vulgaris itaque homo illud legens, & minime intelligẽs, aut Paulum errasse dicet, aut male de spiritu sancto censebit, putans illũ gemere, aut quomodolibet tristari. Sunt aliæ multæ, & frequentissimæ figuræ in sacris literis, pro quarum declaratione extat libellus Bedæ, qui inscribitur de schematibus, & tropis sacræ scripturæ. Sunt præterea multa in sacris codicibus, quæ minime iuxta solam literæ superficiem sunt capiẽda: sed iuxta mysticum sensum sub ea latentem sunt interpretãda. De his dicit Paulus: Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ: sed spiritus: Litera enim occidit, spiritus est, qui uiuificat. Si hæc omnia quis uelit, iuxta literam, & non iuxta mysteriũ reconditum interpretari, non est dubium illum in multas hæreses labi. Talia sunt multa, quæ de Christo prophetæ prædixerũt. Tale est illud, quod Iacob Patriarcha de Christi passione prophetico spũ prædixit: Lauabit in uino stolã suam, & in sanguine uuæ pallium suum. Et illud apud Esaiam: Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis non erit finis: Sup solium Dauid, & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia amodo, & usque in sempiternum, & regni eius non erit finis. Cum domus Iacob æterna non sit: sed temporalis, dubitare quis merito poterit, quo Christus in illa sit regnaturus in æternum, præsertim cum ipse Christus postea dixerit regnum suum non esse ex hoc mundo. Sunt alia multa eiusdem notæ, quæ si iuxta solam literam intelligantur, non est dubium multas inde nasci hęreses, ut puta de regno Christi in hoc mundo, de huius regni perpetuitate.

Rom. 8

2. cor. 3

Ge. 49

Esai. 9

Et non est etiam dubium, quin uulgus indoctum ppea quod mysteria penetrare nescit, omnia hæc putet eē iuxta nudam literam intelligenda, ob quam causam necesse est, ut ī multos incidat inextricabiles errores. Rursum sæpissime contingit in sacris literis subdita, sine ulla expressione, unius personæ in aliam personam mutatio, ita ut modo de Christo, qui caput est corporis mystici, loquatur scriptura, & statim sine ulla personæ expressione loquatur de corpore eius, quod est ecclesia, aut de pticularibus illius membris, quę sunt omnes fideles. Quę omnia siquis eidem tribuere uelit, ut puta omnia capiti, aut omnia corpori, aut membris accommodare, sæpe sine manifesta hæresi id facere non potest. Quia sæpe ea, quæ capiti conueniunt, repugnant corpori, & membris eius, & quæ cæteroꝝ membroꝝ sunt propria sæpe non pn̄t capiti cõuenire. Talia sunt, quæ Oseas propheta de Christo loquens ait: Puer Israel, & dilexi eum, & ex Ae-
Oseas. gypto uocaui filium meum. Vocauerunt eos, sicut abierunt à facie eorum Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. Primam hoꝝ uerboꝝ partem de Christo esse intelligendam, testatur Matthęus, qui illam exponit
Matt. 2 de Christo ab Aegypto in Iudæam reuertente. Reliqua tn̄ quamuis sub nomine eiusdem populi Israelitici dicta sint, non pn̄t Christo conuenire: sed soli corpori illius, siue uero, siue ficto, hoc est, ecclesiæ permistæ quę bonos, malosq́; intra se continet. Certum est uulgarem hominem non posse discernere diuersitatem personarum, de quibus quasi de una illæ literæ contextus loquitur: sed omnia eidem personę accommodabit, pręsertim in Psalmo. 21. qui totus est Christo tribuendus, & ferè nulla est in illo pars, quæ possit eidem Psalmistæ competere. Et
Esa. 61 Esaias propheta de Christo loquēs sub nomine suo. Spiritus Dn̄i super me, eo quòd unxerit me. Ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde. Et alia multa ibi Esaias nomine suo dicit, quæ tamen non sibi: sed Christo conuenire pn̄t. Nā (ut Lucas refert) Chri-
Luc. 4.

stus saluator noster illa Esaiæ uerba in se ipso ad impleta esse docuit. Vulgaris tñ hō, & idiota hæc legens, putabit illa nō de Christo: sed de eodem propheta, qui nomine suo illa dixit, esse intelligenda, & sic in perniciosissimas incidet hæreses. Omitto alia multa necessaria ad sacræ scripturę intelligentiam, de quibus beatus Augustinus in libris de doctrina Christiana longam facit disputationem, & ea omnia non possent in hoc cap. comprehendi. Quæ omnia cum populus ignoret, necessariũ est, ut in mille locis erret, perperam scripturam sacram itelligens. Sunt præter hæc omnia parabolæ frequentissimæ in sacris literis, quarum intelligẽtia (ut beatus Thomas, & alij doctores theologi docent non ex prima uocum significatione petenda est: sed ex significatione rerum per uoces illas signatarum, hoc est, per similitudinem unius rei ad alteram. Certum est ppl'm has non posse adaptare similitudines, et ignorare alteram prę̄ter primã uocũ, significationẽ. Vnde necessarium est euenire, ut nesciat parabolas intelligere, imò ut nesciat inter parabolas, & apertas eloquutiones distinguere. Quo fiet necessario, ut quę parabolice dicta sint, simpl'r, & iuxta primam uocum significationẽ putet esse intelligẽda. Quæ res quot, quantasq́; hæreses gignere possit, prudenti lectori consyderandum cõmitto. Quid dicam de multis scripturæ locis, qui sibi inuicem repugnare vñr, in quibus conciliãdis doctissimo, atque diligente, & peracuto est opus interprete? Horꝝ facialem contrapugnantiam cum uulgaris, & idiota legerit nesciens illa in concordiam redigere, cogetur, aut mendacium ad sacras literas admittere, aut alterum illorꝝ locorꝝ à sacris codicibus relegare, dicens illa uerba non pertinere ad sacram scripturã. Quorum neutrum pōt quis sine manifesta hæresis nota efficere. Deniq; quia btũs Hieron. tam multas intellexit esse difficultates circa intelligentiã sacrarꝝ scripturarꝝ: ideo ĩ epistola quadam ad Paulinum quæ est de omnibus sacræ scripturæ libris post multa, quæ illic de hac re dixe-

Hiero. rat, tandem propositum concludens, sic ait: Hæc a' me perstricta sunt breuiter (neq; enim epistolaris angustia euagari longius patiebatur) ut intelligeres te in scripturis sacris sine præuio, & monstrante semitam nō posse ingredi. Hæc ille. Et certe ex ipsamet scriptura sacra cōstat fuisse olim speciales aliquos eiusdem scripturæ interpretes, quorum munus erat sacras literas interpretari. Nā Paulus dicit se legem didicisse ad pedes Gamalielis, & Timotheum laudat, quòd ab infantia lr̄as sacras didicisset. Ex his omnibus apertissime constat, longissime Lutherum aberrasse a' ueritate dicētem scripturam sacram esse facillimam intellectu, ut a' quouis uulgari homine possit intelligi. Non potest.n. uere aliquid facile dici, ad quod assequendum multa difficilia sunt necessaria. Præterea ipsemet Lutherus uelit, nolit fateri debet se pluries deceptum fuisse īterpretatione sacrarum literarum: qm̄ sæpe circa fidei, & morum dogmata mutauit sententiam, nunc aliquam probans sententiam nunc eādem reijciēs, & illius contradictoriam admittens. Idem etiā Erasmo Roterodamo contigisse constat, qui tn̄ ēt cum Luthero sentit sacras literas esse in linguam uulgarē uertēdas. Hic enim sæpe sententiam suam mutauit in annotationibus super nouum Testamentum, in posterioribus editionibus recantatas, q̄ in priori docuerat. Consequens igitur est, ut toties uterque istorum fateatur se fuisse deceptū, quoties ab una aliqua in oppositū, & illi repugnantem transijt sniam. Si scriptura sacra facillima erat intellectu (ut Lutherus, & Erasmus dn̄t) iterrogare illos oportet, quo pacto in re facillima errauerūt. Nō credo aliud ab eis responderi posse, quàm q sic excæcati tunc erant, ut res apertissimas uidere non possent. Et sic etiam credo illos tunc excæcatos fuisse quando dixerunt scripturam sacram esse adeo facilem, ut a' nullo non posset intelligi. Rursum doctissimi uiri sæpe circa scripturæ sacræ interpretationem errarunt, ut illorum tam multæ inter se dissonantiæ apertissime conuincunt. Nam cum illi circa

(Margin notes: Act. 22 beside "tes, quorum munus…"; 2. Ti. 3. beside "lus dicit se legem…")

sacræ scripturæ intelligentiam pugnantes sæpe & irreconciliabiles ferant snia, eorum alterum errare est necesse. Si illi doctissimi uiri, quos Deus introduxit in cellaria sua post longam, & diuturnam examinationem, post feruentem, & prolixam orationem errauerunt in multis, qui fieri potest, ut uulgus indoctum carni, & sanguini deditum, multisq; sæpe uitijs mancipatum sine ulla examinatione passim nõ erret in mille? Si tam facile potest uulgaris homo, & idiota errare in interpretatione sacræ scripturæ, & ex falsa illius intelligentia (ut ex testimonijs Hilarij, & Augustini supra citatis constat) hæreses oriuntur, apertissime conuincitur, translationem sacræ scripturæ in linguam uulgarem maximam præbere idiotis hominibus hæresum occasionem. Nam illi legentes, quæ minime intelligere possunt, pro spo arbitratu, & non iuxta regulas sanctorum doctorum, quos nunquam legerunt, scripturam sacram interpretabuntur, & sic in mille incident errores. Et pro hac re plura, quàm uellemus, habemus exempla multarum uidelicet hæresum, quæ ab hominibus idiotis suscitatæ sunt, propterea quòd sacras literas in linguam uulgarem legerunt, & non intellexerũt. E quibus aliquas in medium proferam, quarum testimonia satis erunt ad rem hanc comprobandam. Albigẽses hæretici surrexerunt olim tempore Innocentij Papæ huius nominis tertij, multis, & nefandis impliciti erroribus. Sunt autem sic appellati: quia ex comitatu Albigensi propè Tolosam in Gallia orti sunt, qui has hęreses suscitarunt. Hi omnes fuerunt idiotæ, & quia legebant, quæ nõ intelligebant: ideo in plurimos execrandos errores lapsi sunt. Post istos paucis aliquot transactis annis surrexerunt etiam in Gallia pauperes de Lugduno, à quibus maior harum hæresum pars, quæ nunc ecclesiam oppugnãt, originem traxit. Nam Valdo illorum Princeps, à quo nomen sortiti, Valdenses etiam dicti sunt, omnibus suis bonis distractis paupertatẽ plus iusto dilexit, & quia idiota erat aliquot libros tum sacros, tum etiam ex alijs in

linguam uulgarem sibi fecit transferri, quos legens, & nõ intelligens in pestilẽtissimos lapsus est errores: quos postea Vuiclefitæ, & deinde Hussitę tutati sunt, & nunc tandem Lutherani tutantur. Post istos eodem ferè sęculo Begardi, & Beguinæ homines omnes idiotæ, orti sunt, quorum octo hæreses in concilio Vienensi sub Clemente quinto damnatæ sunt. Deinde successere in Bohemia Thaboritarum, & Orebitarum, & Adamitarum hæreses perniciosissimæ, quarum omnium historiam enarrat Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, dicitque illarum authores, & tutores fuisse homines idiotas, quamquam nõ dicit illos habuisse literas sacras in linguam uulgarem translatas, tamẽ uerisimile est illas habuisse: quoniam alias non patet uia quõo homines idiotæ illas suscitare potuissent, aut quõo illas iam ortas, tot homines suscepissent. Tandem Lutheranorum hęresis, etsi non fuerit ab hac causa orta, constat tamen per illam fuisse dilatatam & uires maiores, ut populum perderet inde sumpsisset. Nam populus legens in sacris codicibus Germanicæ linguæ redditis, ea testimonia, quibus Lutherus suas hæreses probare con tendit, facile persuasus est, ut Luthero consentiret. Deinde ex consona omnium sacrorum doctorum sententia docemur, non esse populo rudi tradenda ea mysteria alta, & profunda, quæ ille intelligere non potest, ne hac occasione labatur in errorem: sed iuxta capacitatem audientium temperandum esse sermonem. Nam Paulus
1. cor. 3 Corinthijs scribens ait: Et ego fratres non potui uobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus. Tanquã paruulis in Christo lac uobis in potum dedi non escam: Nondum .n. poteratis: sed nec nũc quidem potestis: ad-
Ansel. huc enim carnales estis. Quæ uerba interpretans Anselmus in cõmentarijs super epistolas Pauli ait: Non enim audientium animi sunt ultra uires tradendi: sed alta quęque, & eminentia debent multis auditoribus contegi, & uix paucis aperiri, & inchoantibus quidem, uel infirmis non alta, & mystica: sed quædam quæ capere pos-

sint, prædicanda sunt, perfectis uero profunda, & mystica sunt dicenda. Hęc Anselmus. Et beatus Chrysost. homilia 51. super Matth. ait: Sicut infantibus esca mutatur secundum ętatem, sic in populo secundum uirtutem doctrina temperatur. Hęc ille: Et Origenes homilia uigesimaseptima super lib. Numer. ait: Sicut in nutrimentis corporis multas paulo ante dedimus differentias, ita & natura rationabilis, quę ratione, & uerbo dei (ut diximus) pascitur, non omnis uno, atque eodem nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus in uerbo Dei cibus lactis apertior. s. & simplicior doctrina, ut de moralibus esse solet, quę prębeti cõsueuit ijs, qui initia habẽt in diuinis studijs, & prima eruditionis rationabilis rudimenta suscipiunt. Hęc Orige. Idem etiam docet multo apertius, atque uberius beatus Greg. in moralibus exponẽs illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Quę Gregorij uerba: quia superius cap. 3. huius lib. à nobis citata sunt: ideo nunc repetere non fuit opus. Ex his omnibus testimonijs colligimus populo rudi non esse alta, et profunda mysteria prędicanda, quę ille intelligere non potest. Et inde apertissime conuincitur sacram scripturam non esse populo rudi, ut ab eo legatur tradendam. Nihil enim refert uerbo, an scripto aliquid tradatur: si neutro modo illud intelligere uelet. Si populo rudi non est tradendum uerbum id, qđ auditum intelligere non poterit: consequens est, ut eidem populo non sit scriptura illa sacra tradenda, quam certum est illum intelligere non posse. Et certe hæc collectio, & argumẽtatio adeo (mea sententia) urget, ut non sit, quod uere ill responderi possit. Nullum. n. potest inter uerbum, & scripturã dari uerum, & euidens discrimen, per quod innotescat, malum esse, ut uerbum obscurum, & difficile intellectu populo prędicetur, & econtrario bonum esse, ut scriptura obscura, & intellectu difficillima eidem populo legẽda tradatur. Et hęc ratio ipsosmet lectores coget, ut si

Chrys.

Iob. 26.

idiotæ sunt, abstineant a lecti one illorum lib. sacræ scriptu
ræ, quos intelligere non possunt. Nam hoc ipsum si re-
cte illi intelligere uolunt, illis præcipit beatus Petrus di-
1.Pet.2 cens, ut rebus intellectu facillimis sint cõtenti. Sicut mo
do geniti infantes (inquit ille) rationales, & sine dolo lac
concupiscite: ut in eo crescatis in salutem. Nomine lactis
claram, & intellectu facilem doctrinam siue illa uerbo,
siue per scripturam tradatur, significauit, & hanc solam
concupiscere, rudibus, & incipientibus pręcepit Petrus,
ut per illam crescere possint ad salutem. Vt enim doctri
na aliqua nomine lactis significetur, nihil refert, an illa
scripta sit, an prolata: sed hoc solum consyderandũ est,
an illa sit facilis, an difficilis intellectu. Sacra igitur scri-
ptura in illis locis, ubi difficulter intelligitur, non lac: sed
solidus cibus censeri debet, & inde sequitur, ut idiotæ, q
illam legere contendunt, contra præceptum beati Petri
agant, qui præcipit illis, ut sint lacte contenti, & fortio-
res non appetant cibos. Nam dicẽs illis, ut lac concupi-
scant, hoc ipso uidetur illis præcipere, ut ab alijs solidis
Heb.5. cibis abstineãt, qm̃ (ut Paulus ait). Omnis, qui lactis est
particeps, expers est sermonis iustitiæ: paruulus. n. est.
Perfectorum autem est solidus cibus eorum: qui pro ha-
bitu, & consuetudine exercitatos habẽt sensus ad discre
tionem boni, & mali. Quæ Pauli uerba de lectione libro
rum sacræ scripturæ esse intelligenda, docet Theophi-
lactus, qui illa in cõmentarijs super Paulum exponens
Theop. hæc ait: Vt. n. est moribus quisque & habitu stabilitus,
sic & animi sensus habet in sacris literis exercitatos, ita,
ut dogmatum celsitudinem queat, & humilitatem di-
scernere, & sana à corruptis dijudicare. Non. n. de uita
hoc loco disserit. Nam bona discernere quisq; ualet, no
uitq; malum esse nequitiam, probam uero uirtutẽ. Ad-
uerte autem quemadmodum exercitatione, & experiẽ
tia scripturarum sit opus, si nobis, quæ hæresim sapiant
& quæ minus, sunt disserenda. Neq; enim omnibus ad-
hibendæ sunt aures, guttur enim cibos degustat: anima

uero probat sermones. Hæc Theophilact. Est adhuc aliud in uerbis Petri consyderatione dignum, ubi causam reddens pp quam imperfecti, & infirmi debēt sicut modo geniti infantes lac concupiscere. Vt in eo crescatis (inquit ille) in salutem. Quibus uerbis aperte innuit, solidū cibum non in salutem: sed in ęgritudinem modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte conuincitur, eos, qui sacram scripturam in linguam uulgarem translatā populo rudi legendam tradunt, non prospicere saluti animarum populi: sed illarum potius ægritudinem procurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarum exuperat uires. Accedit ad hæc omnia, quædam ecclesię prohibitio qua laicis hominibus interdicitur ne de fide catholica quomodolibet disputare audeant. Nam in cap. Quicūque. paragr. inhibemus. de hæreticis. libro 6. Alexander Papa sub excōicationis pœna prohibet omnibus laicis psonis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Et merito quidem hoc inhibuit summus Pontifex: quia perpendit quanti periculi res sit talem disputationem laicis personis sine ullo discrimine permittere. Nam licet sint aliqui laici uiri docti, qui bene, & sine fidei periculo possint cum hæreticis disputare, iura tamen, & decreta nunquam de his, quæ raro contingunt: sed semper de his quæ frequentius eueniunt, disponūt. Raro autem contingit, ut uiri laici sint de altiorib⁹ fidei mysterijs plene edocti & ad disputandum de illis diserti, & ideo ne laici indocti in disputatione succumbentes sibi ruinę occasionem assumerent, aut alijs audientibus præberent: merito illis omnibus fuit talis disputatio interdicta. Vt autem hoc tam sanctum, & pium decretum id, quod intendit efficere ualeat, opus est, ut à laicis idiotis sacra auferatur scriptura, ne eam legētes, de secretioribus fidei mysterijs cum magno religionis periculo eorum quilibet audeat disputare. Qui. n. aliquid suis subditis prohibet, nisi illis laqueum parare uelit oportet, ut id etiam prohibeat, quod magnam præbet agendi prohi-

bitum occaſionem. Quanta autem laicis indoctis diſputandi de fide præſtetur occaſio, cum illis in linguam uulgarem translata traditur ſacra ſcriptura, ipſa rerum experientia apertiſſime docet. Nam in illis prouincijs, in quibus ſacra ſcriptura in linguam uulgarem translata paſſim omnibus laicis legenda conceditur, ut ſunt Gallia, Germania, Italia non ſolum Indoctiſſimi uiri: ſed etiã fœminæ paſſim de fide catholica diſputant, & cum doctiſſimis uiris de ſecretioribus fidei myſterijs contendere non uerentur. Quam peruerſitatem ſummopere reprehendit Hieron. in epiſt. ad Paulinum quę eſt de omnibus ſacræ ſcripturæ lib. ſic dicens. Quod medicorum eſt promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Sola ſcripturarum ars eſt, quam ſibi paſſim omnes uendicant. Scribimus indocti, doctiq; poemata paſſim. Hanc garrula anus, hanc delirus ſenex, hanc ſophiſta uerboſus, hanc uniuerſi pręſumunt, lacerant, docent antequam diſcant. Alij adducto ſupercilio grandia uerba trutinantes, inter mulierculas de facris literis philoſophantur. Alij diſcunt, proh pudor, à fœminis, quod uiros doceant. Et ne parum hoc ſit, quadam facilitate uerborum: imò audacia ediſſerunt alijs quod ipſi non intelligũt. Hęc ille. Et certe id, quod Hieronym. ſuo tpe fieri teſtatur, & dolet, in multis prouincijs (ut diximus) nunc fieri uidemus. Qui abuſus niſi citiſſime ab illis prouincijs tollatur non dubito, quin ille magnum fidei catholicę diſpendium ſit præfatis prouincijs allaturus, pręſertim cum iam tam magna huius rei initia in his prouincijs uideamus, ut iam quaſi oriri uideamus id malum, quod nunc prędiximus: & timemus. Eſt adhuc alia urgentiſſima ratio quę eccleſię pręſules cogere deberet: ut translationem ſacrę ſcripturę in linguam uulgarem nullo modo facere aut iam factam euulgari permitrerent, ipſius uidelicet ſacrę ſcripturę reuerentia, & ęſtimatio, quam quotidie minui ſi paſſim omnibus legenda tradatur nemo eſt, qui dubitet. Nihil. n. eſt, quod magis alicuius rei pcium, & ęſtimationem

Hiero.

motionem augeat,q̃ illius raritas,& occultatio,& nihil ecõtrario magis illa oĩa minuit, q̃ eiusdem rei multitudo & nimia illius manifestatio. Et hæc est cã (ut oẽs sacri doctores docẽt) pp quas Deus ueteris legis ceremonialia mysteria occulta pp̃lo esse uoluit,& nõ passim omnibus manifestari,ne ex facili eorũ conspectu oĩbus uilescerent. Nam ea,quæ in tabernaculo fœderis erant,cũ castra mouebantur,ab Aaron,& ab his,qui in tabernaculo seruiebant,inuoluebãtur,nec uidebant̃ a' pp̃lo,nec ab his ẽt,qui in proprijs humeris deferebant. Obuelãdi necessitas tũc erat nõ modica, metus uidelicet mortis. Si tanta reuerẽtia tunc est adhibita umbræ,multo magis eã decet exhibere corpi,ut sacra scriptura,ĩ qua multo aptius,q̃ illis cæremonijs nostræ fidei secretiora mysteria cõtinent̃,non passim toti pp̃lo legenda tradatur. Alioq̃ ipsa scriptura quæ esset in maximo pretio ab oĩbus hñda,cito erit in cõtemptũ,& uilipendiũ. Propter hanc cãm Greg. septimus huius noĩs pontifex scribens Vratislao Bohemorũ duci (tunc.n.Bohemia nõ Regẽ, ut nũc:sed Ducẽ habebat) in quadã ep̃la, q̃ est in lib.6. ep̃larũ suarũ,noluit illi concedere, ut diuinũ offm̃ posset in lingua sclauonica celebrari. Sic.n.post aliqua p̃fatus Greg.in illa ep̃la ait: Quia uero nobilitas tua postulauit, quo secũdum sclauonicam linguã apud uos diuinũ celebrare annueremus offm̃, scias nos huic petitioni tuę nequaq̃ posse fauere. Ex hoc nẽpe sæpe uoluentibus liquet, nõ immerito sacrã scripturã omnipotẽte Deo placuisse q̃busdam locis esse occultã,ne si ad liquidũ cũctis pateret,forte uilesceret, & subiaceret despectui, aut praue intellecta a' mediocribus in errorẽ induceret. Neque enim ad excusationem iuuat, quòd quidã religiosi uiri hoc,quod simpl'r pp̃ls quærit,patienter tulerunt, seu in correctũ dimiserũt,cũ primitiua eccl'ia multa dissimulauerit,q̃ a' sanctis p̃ribus post modũ firmata charitate,et religione crescente subtili examinatione correcta sunt. Vñ ne id fiat,quod a' uestris imprudẽter exposcit̃ autho

Nu.4.

Greg.7

ritate beati Petri inhibemus, teq; ad honorẽ oĩpotentis Dei huic uanæ temeritati uiribus oĩbus resistere ꝑcipimus. Hactenus Greg. 7. Qui etsi de offõ diuino tm̃modo loquat̃ expresse, idem tñ de alijs scripturis diuinis esse dicendum, satis innuit aperte. Et certe necessarium est, ut idem sit de utroq; dicendũ: qm̃ maior pars eoꝝ, quæ in diuino officio dñr, ex sacris codicibus sumpta est, reliq̃ autem, quæ inde non sumunt̃, & si sancta sint, & debite reuerenda, non sunt tñ maiori reuerentia hñda, q̃; illa, q̃ a' sacra scriptura assumpta sunt. Et inde aptissime conuincit̃, ut si sacra scriptura in linguam uulgarem sit transferenda, eadem ẽt rõne offm̃ diuinum sit in lingua uulgari celebrandum. Et si hoc de offõ diuino denegatur: ꝑut Greg. 7. denegat: consequens est ut idem etiam sit de sacra scriptura denegandum. Qm̃ non minoris æstimationis & pretij est sacra scriptura quàm ea oĩa quæ in officio diuino dicuntur: & ideo non minor sacræ scripturæ quam officio diuino est reuerentia exhibenda ut non in ea lingua tradatur in qua passim possit ab oĩbus sine ullo discrimine legi. Et certe ualde timendum est ne si sacra scriptura in linguam uulgarem traslata populo rudi tradatur legenda, populus inde insolentior factus petat missam & reliqua officia diuina: in lingua uulgari celebrari, prout nũc apud Lutheranos in Germania fieri scimus. Quod si eis concederetur in magnũ cederet, haud dubie, totius christianæ religionis cõtemptum. Præterea Innocentius pontifex huius nominis tertius in quadam epl'a quam scripsit uniuersis xp̃i fidelibus tam in urbe Metensi quàm eius diœcesi constitutis, qui scripturã sacram in Gallicum sermonem sibi transferri fecerant, & ob hanc causam conuenticula occulta faciebant, in quibus homines uulgares eam interpretabantur & docebant, postquam illos de præfatis occultis conuenticulis reprehendit, & aliqua scripturæ sacræ aperta & *Innoc. tertius.* clara illis permittit, hæc quæ sequuntur ait: Arcana uero fidei sacramenta non possunt passim omnibus expo-

tenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tm̃ qui ea fideli pñt concipere intellectu. Propter qđ simplicioribus inquit apostolus: Quasi paruulis in xp̃o lac potum dedi uobis non escam. Maiorum enim est so lidus cibus, sicut alijs ipse dicebat. Sapiẽtiam loquimur inter perfectos: inter uos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixũ. Tanta est enim diuinæ scripturæ profunditas, ut nõ solum simplices & illiterati sed ẽt prudentes & docti non plene sufficiãt ad ipsius intelligẽtiam indagandã. Propter quod dicit scri ptura. Quia multi defecerunt scrutantes scrutiniũ. Vnde recte fuit olim in lege diuina statutum, ut bestia q̃ montem tetigisset, lapidaretur, ne uidelicet simplex aliqs & indoctus præsumat ad sublimitatem sacrę scripturę per tingere, uel eam alijs prædicare. Scriptum est.n. Altiora te ne quæsieris. Propter quod dicit apostolus: Nõ plus sapere quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hactenus Innocẽtius tertius. Qui apertissime docet nõ esse laicis & idiotis plus de scriptura sacra tradendum quàm illi possint intelligere. Denique cũ Erasmus Rote rodamus contrarium huic sñiæ sæpe docuisset, facultas theologiæ uniuersitatis Parisiensis illum in hac parte er rasse per publicas censuras declarauit. Erasmus siqdem in quadam præfatione super Matthæum dicit hæc uerba: Sacras literas cupiam in oẽs uerti linguas. De qua assertione uniuersitas Parisiensis suam dedit censurã per hæc uerba. Quamuis in quãcunq; linguam uertantur sacræ literæ suapte natura sanctæ sint & bonæ, quanti tñ sit periculi permittere passim lectionẽ earũ in linguam uulgarem traductarũ absque ulla explicatione idiotis & simplicibus eis abutentibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, satis indicarunt Valdenses, Albigenses, Turrelupini, qui inde occasione sumpta multos errores disseminauerunt. Quare hac tẽpestate ꝑspecta hoíum malitia, periculosa, ac ꝑniciosa existit hmõi traductio, loquendo de oíbus scriptu

1. cor. 3
1. cor. 2
Psal. 63
Eccl. 3.
Ro. 12.

ræ libris indifferenter. Nec ſicubi paucis eſſet utilis, propterea temere eſſet omnibus permittenda. In re nanque ad ſalutem nõ neceſſaria, potius conſulẽdum eſt multorum profectui ipſam interdicendo, quàm paucorꝫ utilitati eam pmittẽdo cum graui multitudinis incõmodo. Vnde & iure dãnata eſt hmõi translatio. Hactenus cenſura Pariſienſis: Deinde in eadem præfatione in Matthæum, hanc addidit propoſitionẽ Eraſmus. Exclamãt indignum facinus, ſi mulier uel coriarius loquatur de ſacris literis. De hac etiam propoſitione ſuam dedit cẽſuram uniuerſitas Pariſienſis, ſic dicens: Recte perpenſa multorꝫ huius temporis impudenti temeritate, indignũ facinus exiſtimandum eſt, quod idiotæ & ſimplices ſuo iudicio ſacras literas legant in ſuam linguam cõuerſas, & de illis diſſerant, aut diſceptãtes de earꝫ facultatibus tractent. Nec tñ prohibetur per hoc eis conferre inter ſe de ijs quæ in concionibus publicis audierũt ad morum correctionem, & ad cõpunctionis & deuotionis excitationem: ut magis ac magis in ipſis charitas accreſcat, humilitas ſolidetur, atque opera carnis mortificentur. Hactenus cenſura uniuerſitatis Pariſiẽſis: Scio tñ nõnullos eſſe q ſibi plus iuſto arrogantes, has Pariſienſes cẽſuras ſubſannẽt dicẽtes, articuli Pariſienſes nõ trãſeunt mõtes. Quibus uerbis hoc dicere uolũt ſe nõ eſſe addictos cenſurę Pariſiẽſi, qn liberꝫ ſit illis al'r quàm illi cenſuerũt ſentire. Fateor qdem nos nõ iuraſſe in uerba uniuerſitatis Pariſienſis atque ſub gehennę pœna ad ſuſcipienda illius decreta minime eſſe obligatos: hoc tñ nõ diffiteor, quod etiam nullus ſanæ mentis negare poterit, multo pluris ęſtimandam eſſe illius uniuerſitatis ſñiam ad quã ferè centũ conuenere ſacrę theologię doctores, q rẽ plene (ut decebat) lõga & exacta diſcuſſione examinarũt, quã alterius cuiuſuis doctiſſimi hoĩs de eadẽ re iudiciũ. Et ob hanc cãm prudentius quenqꝫ facturꝫ cenſeo, illorum in hac parte amplecti ſñiam quam tot uiris doctiſſimis ſpretis, ſuæ tantum uelle inniti prudentiæ.

Reſpondetur obiectionibus quæ fiunt ab ijs qui contendunt ſacram ſcripturam eſſe in linguam uulgarem transferendam. Cap. VII.

Qui ſnīam aliquam tutari, & illam firmo ueritatis robore conſtantem eſſe, alijs palàm facere cupit, non ſatis eſt illi rationes aliquot quibus illam perſuadeat proferre: ſed opus eſt ut etiam his quæ contra illam obijciuntur reſpondeat. Quod ſi recte (ut oportet) fecerit, tanto fortius ueritatem ſnīæ quam tuetur confirmabit, quāto ea quæ contra illam obijciuntur nullius prorſus roboris eſſe apertius oſtenderit. Vix enim eſt aliqua tam certa et aperta ueritas de his quæ ad fidem aut mores ſpectant, cui hoſtes deſint qui illam multis uarijſque argumentationibus oppugnare conentur. Nam pater ille mēdacij, *Ioan. 8.* qui (ut ſaluator noſter ait) in ueritate non ſtetit: ſed ab humanæ conditionis initio mendax fuit, tam exoſam habuit ueritatem, & bello irreconciliabili adeo illam inſectatur, ut ſemper milites contra illam perquirat et uarijs illos argumentationibus armet quibus illi ueritatem oppugnare poſſint. Hoc enim, & alijs in rebus & in hac de qua in præcedenti capitulo diſſeruimus, ipſa experiētia docente uerum eſſe cognoſcimus. Nam etſi re ipſa cōpertum ſit malum eſſe ſacram ſcripturam in linguam uulgarem transferri, ut à populo rudi poſſit ſine ullo diſcrimine legi, non deſunt tñ etiam Chriſtiani & catholici uiri qui hoc bonum eſſe contendat & uarias pro hac re proferant rationes quibus Lutheri, Eraſmiq; i hac parte ſnīam perſuadere conentur. Quibus omnibus ſigillatim rñdere decreui ut oſtenſa illarum omnium debilitate, uel inde noſtræ ſnīæ ueritas clarior & firmior appareat: Primo quidam obijciūt nobis defectum pabuli ſpiritualis, hoc eſt uerbi Dei quem totus populus Chriſtianus non ſine magno ſuo in commodo patitur. Nam paſtores aīarū quibus Deus præcepit ut oues ſuas ſcientia & doctrina paſcant, aut docere neſciunt, aut id facere negligunt. Cū igitur paſtores tam deſides ſint ut oues, hoc eſt, animas, ſuæ curæ cōmiſſas uerbo Dei paſcere contē-

nant necessarium aut saltem expediens esse uidetur aliquibus, sacram scripturam in linguam uulgarem traductam populo præberi, ut in ea populus legens cibum aīę suæ capiat ne ille inedia pereat, aut summe periclitetur. Huic obiectioni nos respondemus fatentes pessimam esse pastoꝝ in hac parte negligentiam qui oues, hoc est, animas illis cōmissas tam segniter curant, ut balantes et pabulū uerbi Dei petentes negligant: & quamuis illas fame perire intelligant, nequaq̃ illaꝝ miserę necessitati compatiantur. Nam & hanc pastoꝝ desidiam supra c. 2. huius libri ostendimus: & quantum in nobis fuit super illaꝝ miseria doluimus. Huic igitur tãtæ uerbi Dei penuriæ subuenire oportet, non tamē ideo dandus est omnibus omnis cibus: sed ille solus qui est cuiq; necessarius, et qui nullum poterit sumenti damnū inferre: sed potius contra poterit illum ad uitã spiritualē nutriendam & fouendã iuuare. Nam (ut ex his, quæ proxime præce. cap. ex Origene & Chrysostomo & Anselmo citauimus, cōstat) iuxta qualitatem eoꝝ qui sunt docendi temperãda est doctrina siue illa uerbo siue scripto tradatur. Sicut. n. infanti quantumlibet esurienti non est tradendus cibus durus quem ille cōminuere non possit, aut fortis quē uirtute sua digerere non ualeat, ita non sunt auditores aut lectores supra uires instruendi: sed illa tm̄ sunt illis tradenda quæ capere & intelligere pñt. Ob quam causam ego bonam esse existimo ut in qualibet orbis Christiani prouincia aliquis haberetur in lingua uulgari illius prouinciæ cathecismus, qui breui quadam & aperta methodo optime explicaret oīa quæ ad fidem catholicam & mores Christianos pertinent, ut inde populus uel lectione sua disceret ea quæ sunt illi ad uitam æternam assequendã necessaria. Nec indignum facinus esse censerem, si ēt populo in lingua uulgari traderentur illæ Euangeliorum partes quæ per anni circulum dñicis diebus & alijs festis sancta mater ecclesia in missarum sacrificijs dicenda proponit. Hac tñ conditione, hoc licitum esse puto ut

Euangeliorum illorum in linguã uulgarem trãslatio sit prius per uiros doctos & catholicos recte (ut decet) ad ultimum usque uerbũ examinata, ne ex praua traductione aliquis possit legentibus subrepere error. Nam multos scio ĩ uarijs prouincijs seminatos errores ex literis sacris perperam & infideliter in linguã uulgarem uersis. Deinde hæc ipsa Euangelia non sunt illis nuda tradenda: sed adhibere illis oportet aliquam breuem & claram expositionem quę nodos Euangeliorum siqui occurrerint dissoluat, & locos obscuros fideliter & apertissime explicet, ut omnis dubitatio quæ idiotę lectori ex lrã suboriri possit per illam expositionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores conducere pñt prout libuerit spatietur et excurrat: in rebus uero difficilibus & minime necessarijs breuiter & succincte agat. Et hęc satis erunt, ut populus inde pasci possit, & scire ea, quæ ad uitam æternam assequendã sunt necessaria. De epistolis uero Pauli apostoli non idem mihi licere vr̃: qm̃ (ut beatus Petrus ait) 2. Pet. 3
multa sunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypsi uero Ioannis apostoli, non uideo quo pacto possit in linguam uulgarem translata ppl'o tradi, cum uiri doctissimi circa illius intelligentiam sæpe ob illius occulta mysteria hallucinentur. Testm̃ autem uetus constantissime assero non esse in lingnam uulgarem trasferẽdum ut populo rudi legendũ tradatur: quia hæc ipsa traditio nulli populi necessitati: sed soli illius curiositati deseruire põt. Nam ea quæ ad fidem & mores spectant, & ad beatitudinẽ adipiscendã sunt necessaria, multo apertius et uberius sunt in nouo testamento expressa quàm in ueteri, reliqua uero quæ ad iudicia & cęremonias in illa ueteri lege pertinebant, omnia sunt per Christi mortem abrogata. Quo fit ut ueteris testamenti lectio populo rudi & idiotę ad nullam possit seruire necessitatem: sed ad solã curiositatem. Ex qua lectione cum multarum possit populus hęresum occasionem sumere, legens id quod minime intelligere ualet, merito dicimus hãc ipsam ueteris testa

menti lectionem non esse populo rudi permittendam, p̃sertim cũ nõ sit illi ad uitã ẽternã assequẽdã necessaria.

Secundo sic argumentantur ut probent sacras literas in linguam uulgarem esse tradendas. Sacra scriptura toti populo prædicatur, pari igitur ratione poterit illi tradi legenda. Nam parꝫ refert an uerbo an scripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillime rñdere quisqꝫ poterit per ea quæ in rñsione ad proxime præcedentem obiectionem diximus. Et ut clarius pateat quã parum hæc argumentatio urgeat, in eos ipsos, qui illam contra nos mouent, retorquere illam decreui. Scriptura sacra pro ea tm̃ parte licite põt in linguam uulgarem trasferri, ut populo legenda tradatur, quæ licite posset eidem populo uerbo prædicari. Non sunt autem omnia q̃ in sacra scriptura continentur, populo rudi prædicanda ut testimoniȷ̃s, Origenis, Chrysostomi, Gregoriȷ̃, Anselmi præcedenti capitulo probauimus. Et inde euidentissime colligitur non omnia quæ in sacra scriptura continentur esse in linguam uulgarem trasferenda, ut populo rudi sine ullo discrimine legenda tradantur.

Tertio nobis obȷ̃ciunt sacrarum literarum bonitatẽ, quæ (ut illi sentiunt) aperte conuincit literas ipsas non esse populo denegandas. Iniustum enim est (ut illi aiunt) ea quæ bona sunt in uniuersum populo denegare. Huic obiectioni nos respondemus multa esse quæ absolute et in se considerata bona & utilia sunt quæ tamen ad unũ aliquem particularem relata, illi nõ bona: sed mala, non cõmoda: sed incomoda esse noscuntur. Bonum quidem est homicidas, sicarios, adulteros, fures, maleficos, et reliquos id genus homines punire. At homini priuato qui gladiȷ̃ potestatem non hẽt, non est bonũ hmõi homines quamuis sceleratissimos punire. Homo.n. priuatus non est Dei minister uindex in iram, ei qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniendi ptãtem hẽt.
Ro. 13. Omnis.n. potestas (ut ait Paulus) à Deo est, unde sequitur ut potestas quæ à Deo non est tyrannis potius quã

potestas dicenda sit. Priuato igitur homini & hac potestate carenti qui sceleratum hoiem puniret, merito dici posset id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas seruũ alienum? Multi ẽt sunt cibi optimi & corporis naturæ maxime conuenientes, ut sunt capones, perdices, uituli, hœdi, arietes, qui tñ infantibus nondũ ablactatis boni non sunt, ppea quòd uirtus pueroꝝ tenuis illos concoquere non ualet. Bonus quidem est gladius pp multas bonas operationes suas quibus humanę seruit naturę, pręsertim in diuisione earum rerum quibus homo uesci solet, quę sine gladio uix diuidi pñt, ut sint esui apta. Est etiam gladius ad punitionem malorum bonus. Nam ob hanc causam dicit Paulus non sine causa gladium portat. Non tamen est hmõi gladius pueris bonus, ppea ꝙ illi nescientes illo uti sibi ipsis facile nocere pñt, nec est ẽt dementibus & furiosis bonus quia illi furia agitati multis per gladiũ mortem inferre pñt. Ad hunc modum de sacris literis dicendum esse censeo. Nam & si illę in quãcunque linguam uertantur, bonę & sanctę sint, hominibus tñ idiotis, & rudibus & qui malis moribus sunt imbuti bonę non sunt, quia cum multa in illis sint intellectu difficillima, certum est illas non posse à talibus hominibus intelligi: sed quisqꝫ illoꝝ iuxta id quod diligit intellectu obediente uolũtati, sacras interpretabitur scripturas & iuxta illum sensum intelligendas esse pertinacissime contendet. Sicut gladius in manu pueri aut furiosi, ita sacræ literę in manibus hominis idiotę pręsertim male morigerati mihi esse uidentur. Ro. 14. Ro. 13.

Quarto loco nobis obijciunt multoꝝ bonoꝝ hominum profectum qui sacras literas in linguam uulgarem uersas legentes, non modicam inde utilitatem hauserũt, quotidie ĩ melius per illas ad salutem animę ꝓficientes. Quod cum re ipsa compertum sit, inde colligere uolũt, ut pp illos qui scripturis sacris abutuntur, bonis et humilibus qui ex illis proficere possent, non sint illæ prorsus denegandę: sed potius econtrario ne tollatur bonorum

profectus, expediret eas omnibus concedere. Hęc argumentatio, nullius prorsus est roboris, & ex mera ꝓcedit ignorantia. Nam ut argumentatio illa alicuius esset momenti, hoc oportebat prius assumere, quod in omnibus rebus sine ullo prorsus illarꝫ discrimine semper aliquorꝫ paucorꝫ profectus sit potius inspiciendus, quàm ut euitetur aliorꝫ multorꝫ incōmodum. Alioqui.n. si hæc vl̄is propositio ab illa argumentatione tollatur, nihil per illā colligi poterit. Hęc aūt uniuersalis propositio quantū à ueritate absit, nemo est qui non uideat. Qm̄ etsi res ad salutem animę necessarias nullus omittere debeat, ut euitet per hoc aliorꝫ multorꝫ damnum, tm̄ ex concordi omnium theologorꝫ sn̄ia, res quę ad salutem animę nō sunt necessariæ quisqꝫ tenetur omittere ut per hoc euitet dānum spirituale quod illę alijs inferre possent. Nam Alexander de Ales in. 2. parte suę summę theologicę qōne. 189. mēbro. 6. dicit oēm hominem esse obligatum ad dimittendum quancunqꝫ rem quantumlibet bonam si nō est ad salutem animę suę necessaria, ut euitet scandalum quod proueniet in proximo ex illi⁹ infirmitate, aut ignorantia. Idem docet beatus Thomas secūda secundę quęstione quadragesima tertia, articulo. 7. Eidem sententię subscribit Richardus de media uilla in quarto sn̄iarum distin. 38, art. 10. Videamus igitur an sit cuicunque uulgari & priuato homini res ad salutem animæ eius necessaria legere sacras lr̄as. Nullū puto esse adeo insipientē ut hanc necessitatem oībus imponere uelit. Nam sic sentiēs oēs rusticos & oēs qui prorsus literas ignorant damnaret. Si res hæc non est sic omnibus necessaria: ergo quilibet homo bonus, ex plebe quamuis magnum ex traductione sacrarꝫ literarꝫ in linguam uulgarem profectum hauriret, tenetur uelle ut sacræ literæ in linguam uulgarē non trasferantur, & ab illarꝫ lectione abstinere, si conspicit alios multos ex illarꝫ translatione et lectione scādalum aīarꝫ suarꝫ sumere. Si quisqꝫ in re hac ad salutem animæ suæ non necessaria tenetur suum postponere pro

fectum ut per hoc euitet spirituale proximi nocumentum, aperte colligitur inde, ut is cui totius populi moderatio incumbit, possit iuste imò teneatur impedire particularem aliquorum profectum talem traductionem in linguam uulgarem prohibendo, ut per talem prohibitionem euitet spirituale nocumentum quod multis alijs ex tali translatione prouenire posset. Deinde considerandum est etiam quod multorum cōmodum semper est prę ferendum paucorum utilitati. Constat autem multo plures esse illos quibus translatio sacræ scripturæ in linguā uulgarem nocere potest, quàm sint illi q ex ea proficiūt. Stultorum siquidem multo maior est numerus quàm prudentium, & peccatorum etiam maior numerus qua iustorum. Consequens igitur est ut potius consulendum sit multorum cōmodis hmōi traductionem sacræ scripturæ in linguam uulgarem prohibendo, quàm paucorum profectui eam omnibus sine ullo discrimine cum multorum incōmodo permittendo. Quinto loco obijciunt hæreticorum multitudinem intra ecclesiam nunc existentium q uiros catholicos & fideles quotidie uarijs rationibus oppugnant, & uiros simplices & idiotas diuersis argumentationibus fallacissimisq́ suasionibus ad se trahere nituntur. Ex quo loco hi qui partem oppositam tuenť, colligere uolunt, ut saltem hoc misero tpe in quo tanta est hæreticorum inundatio, bonum sit imò necessarium sacram scripturam in linguam uulgarem uertere, ut populus ipsas literas legens inde discat quid hæreticis respondere possit. Hæc argumentatio tam parum nos urget, ut fortius nos cōtra eos illam retorquere possimus his uerbis. Non est bonum ut populus habeat scripturā sacram in linguam uulgarem translatam ne in illa legēs arma inde sumat quibus possit cum hęreticis de fide certare. Nam (ut proxime præcedenti cap. diximus) hmōi disputatio est laicis & uulgaribus hominibus à iure interdicta in cap. Quicunq3. parag. Inhib. de hæret. lib. 6. Si illis disputatio de fide interdicitur, iustum est ut non

permittatur illis id quod maximam poterit disputationis occasionem præbere. Ne igitur, totus sine discrimine populus cum hæreticis possit de fide certare, necessarium est ut sacra scriptura ex qua disputationis arma sumenda sunt, ab illo prorsus tollatur. Sexto & ultimo loco contra nos sic argumẽtantur. Scriptura sacra olim fuit tradita in lingua uulgari. Nam linguam hebræam in qua testamentum uetus conditum est, omnis populus Hebræus cui soli lex illa data est, optime intelligebat: qm̃ lingua illa erat qua torus ille populus tunc utebatur. Lingua etiam Græca, in qua totum testamẽtum nouum, præter Euangelium Matthæi & epistolam ad Hebræos scriptum est, uulgaris tunc erat, quippe quam omnes ex uulgo intelligebant. Si tũc in eis linguis sacræ literæ traditæ sunt in quibus ab omni populo possent legi & intelligi, uidetur ijs qui oppositam partem tuẽtur, inde euidenter colligi, iustum esse imò necessarium ut cuique populo in ea lingua sacræ literæ tradãtur in qua possit illas legere & intelligere. Hanc argumentationẽ tanti faciunt nostri aduersarij, ut per illam solam de nobis se triumphare putent. Sed nos Deo adiutore ostendemus illam nihilo plus roboris habere quàm reliquæ omnes illorꝝ argumentationes. Si hæc argumẽtatio aliquam uim haberet, eodem argumentationis modo probaretur non esse lege naturæ prohibitum ut aliquis sororem suam sibi matrimonio copularet. Nam cum genus humanum, à Deo conditum est, tale ab illo factum est, ut uiri sorores suas in coniuges acciperent. Cain.n. sororem suam in cõiugem accepit. Si in tali statu, à Deo conditum est genus humanum in quo illi hoc nõ solum licebat: sed facere fuit necessarium: ergo idem etiam nũc hominibus licebit, præsertim his qui non sunt ad leges ecclesiæ adstricti, ut sunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His enim omnia illa matrimonia sunt licita quę lege naturę non sunt prohibita. Siquis autem cõcedat tale matrimonium fratris cum sorore esse legitimum inter Paga

nos oportebit illum fateri, ut si aliquis Paganus qui cũ sorore sua matrimonium contraxerat, ad fidem catholicam conuerteretur non sit ab eadem sorore per matrimonij dissolutionem postea separandus. Qm̃ matrimonium quod semel legitimo fœdere fuit contractum, nõ potest ab ecclesia dissolui. Nam ipse Deus hoc illi prohibuit dicens: Quos Deus coniungit, homo nõ separet. Mat.19
Ecclesia tñ, hmôi matrimonia ante baptismum contracta, postea baptismo suscepto dissoluẽda esse censet, ut patet in cap. Gaudemus, de diuortijs. In illo enim cap. Pontifex decernit ut infideles ad fidem catholicam conuersi in solis illis matrimonijs manere permittatur quæ in secundo aut tertio gradu ante conuersionem suam illi contraxerant. Siquis autem quærat quare matrimonium fratris cum sorore sit nunc, omni lege humana seclusa detestabile, quod tñ olim quando Deus genus humanum instituit, fuit licitum: huic quæstioni respondet beatus Augustinus, lib.15. de ciuitate Dei cap.16. sic inquiens: Cum genus humanum post primam copulam uiri facti ex puluere, & coniugis eius ex uiri latere, mariũ fœminarumq́; coniunctione opus haberet, ut gignẽdo multiplicaretur, nec essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, uiri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Et paucis interiectis per quæ docet, alias à sororibus accipiendas esse uxores, postea subdit. Sed unde hoc fieret tunc non erat, qñ nisi fratres et sorores ex illis duobus primis, nulli homines erant. Fieri, ergo debuit qñ potuit, ut existente copia unde ducerent uxores quę non erant iam sorores, & non solum illud ut fieret nulla necessitas esset, uerũ etiã si fieret nefas esset. Hęc August. Ad eundem modum nos etiam rñdemus superiori argumentationi nobis obiectę, p translatione sacrę scripturę in linguam uulgarem. Qñ sacra scriptura condita fuit, in lingua uulgari fuit tradita: quia non erat

Augu.

tunc alia lingua in populo illo in qua tradi posset. Nam etsi post constructionem turris Babylonis, linguæ fuerint iuxta diuersitatem prouinciarum diuisæ, non tamen fuit in eodem populo diuersitas linguarum ita ut altera esset uulgaris quam totus populus intelligeret, & qua totus populus uteretur, altera esset quam soli uiri docti intelligerent. Hæc. n. lingua Latina, quæ nũc arte à paucis discitur (ut doctorꝝ uirorꝝ concors tenet sñia) olim toti populo Romano erat cõmunis nec alia tunc ppl's ille utebatur. Sed quia populus ille uarijs imperauit prouincijs, quibus omnibus suam curauit tradere linguam, & uariæ etiam nationes Italiam postea occuparunt: ex harum mistione linguarum, illa Romanæ linguæ puritas & proprietas paulatim corrumpi cœpit, & ex tali corruptione diuersę emerserunt apud Latinos populos linguæ: quę omnes ab illa antiqua lingua Latina quę olim erat populo cõmunis & nunc arte discitur, longissime distant. Idem etiam contigit populis Græcis, quib⁹ omnibus olim notus erat ille Græcanicus sermo q nunc arte à paucis discitur, à quo longe distat sermo ille quo nunc Græcorum populi utuntur. Tunc igitur datũ fuit testamentum nouum in lingua uulgari, quia nulla erat tunc in eodem populo linguarum distinctio, ita ut altera toti populo esset cõmunis altera solis uiris doctis esset nota. Sacram ergo scripturam tradi in lingua uulgari (ut Augustinus de matrimonio inter fratres cõtracto dicit) quanto est antiquius necessitate compellente, tanto postea factum est damnabilius, experientia ipsa docente. Siquis autem obijciat Deum potuisse tunc aliam condere linguam, quæ solis uiris doctis esset nota, ĩ qua sacram traderet scripturam, ut non esset toti populo cõmunis. Fateor Deum hoc potuisse: sed cur non fecerit, non est nostrum inquirere. Nam alias idem etiam posset obijci contra Augustini sententiam de matrimonio fratris cum sorore, quod ille olim necessitate cogente licitum esse dixit: cum tamen illud modo dicat esse dam-

natum. Poterat.n. Deus à principio alium marem & aliam fœminam procreare præter Adam & Euam, qui filios generarent quos filiæ Adam acciperent maritos, & filias quas filij Adam acciperent uxores. Quo facto nulla fratres compelleret necessitas ut sorores suas acciperent uxores. Quis tamen de hac re Deum reprehendere audebit, aut illum īterrogare cur ita fecerit? Iustius quidem est ut humiliter & reuerenter quisque fateatur ignorantiam suam, & dicat cum propheta, iudicia Dei esse abyssum multam. Sed hac dimissa præfatæ argumētationis principalis responsione, aliter adhuc eidem argumentationi respondere decreui: ut uel inde palam omnibus fiat debilissimam esse argumentationem illam per quā aduersarij nostri de nobis triumphare se putant. Fateor scripturam sacram in ea lingua primum conditā esse quæ tunc erat uulgaris & materna. Ipsa tamen scriptura non omnibus patebat, ut ab omnibus sine ullo discrimine legi posset: sed soli sacerdotes & legis periti eam apud se tenebant. Nam (ut hr̄ in Deuteronomio) postquam scripsit Moyses uerba legis in uolumine atq; compleuit, præcepit leuitis qui portabant arcam fœderis domini dicēs: Tollite librum fœderis & ponite eum in latere arcæ fœderis dn̄i Dei uestri: ut sit ibi contra te in testimonium. Et certe non est credendum literas sacras esse tunc omnibus tam cōmunes ut modo sunt, qđ uel ex eo facile conuinci potest quod in quarto libro Regum, tp̄e Iosiæ Regis contigisse sacra narrat historia. Nam uigesimo secundo illius libri capite refertur, Helchiam sacerdotem inuenisse librum legis in domo Dn̄i, quem per Saphan Scribam idem sacerdos misit ad Regem Iosiam. Hunc autem librum legis cum legisset Saphan coràm Rege, & audisset Rex uerba libri legis Dn̄i scidit uestimenta sua: quia uidelicet libro legis audito apertissime conspexit nihil corū, quæ Deus in lege sua p̄ceperat, obseruari. Hoc autem Rex non bene intelligebat antequam liber legis inueniretur ab Helchia sacer-

Psal. 35
Deu. 31

dote: ppea q non erat liber alius, per quem Rex fidelissimus & sanctissimus de lege Dñi doceri potuisset. Si liber legis, hoc est, Pentateuchus tunc esset toti populo cõmunis: ita ut quilibet uulgaris homo illum penes se hre posset, uix contingere potuisset, ut liber legis apud omnes, etiam apud Regem periret, & nemo esset, qui illum haberet, aut de illo rationem reddere posset. Sed quia soli sacerdotes Leuitici generis, & scribæ totam Dñi legem penes se habebant, inde factum est, ut sacerdotibus, & scribis à uero Dei cultu ad idololatriam deficientibus, & legem Dñi contemnentibus liber legis nullibi inueniretur: nisi in templo Dñi, in eo forte loco ubi Moyses illum reponi mandauerat. Epistolas Pauli, quas ad ciuitates ille scripsit, credendum est illos nõ toti populo: sed Epõ soli, & clero illius ciuitatis datas esse, ut illi postea populo manifestarent ea, quæ Paulus illis per epistolas suggesserat. Hoc autẽ uel ex eo facile cõijci
1. Th. 5 potest, quòd ipse Paulus in priori ad Thessalonicenses epistola, capite ultimo ait: Adiuro uos (inquit ille) per Dñm, ut epistola hæc legatur coràm omnibus fratrib⁹. Si epistola toti pplo dabatr, quos ergo Paulus adiurat? Epm certe, & clerum, cui illa dabatur, adiurat, ut illam coràm omnib⁹ fratribus, hoc est coràm omnibus Christianis, qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc speciale fuit in hac epistola, ut coràm omnibus illam legi præceperit: qm̃ quæ in illa scripsit Paulus clarissima erant, & quæ ab omnibus intelligi poterant. De epistolis ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos nihil tale præcepit Paulus, ut coràm omnibus legerentur: quia multa in illis difficilia erant, quę nõ nisi à uiris doctis intelligi poterant. Si pro certo, & indubitato habuisset Paulus eplas suas, quas ad ciuitates mittebat, esse coràm toto populo legendas, non erat opus, ut speciale de hac re daret Thessalonicensibus mandatum. Sed quia optime ille nouerat epistolas illas, quę ad ciuitates mittuntur, solis ciuitatũ Principatibus solitas esse dari: ideo

speciale

ſpeciale de illa uoluit facere mādatum, ut coràm oībus legeretur. Deinde & ſi ſcriptura ſacra tunc per oīum manus, ut nunc, uolitaret, non tñ adeo populus de illius intelligentia tunc præſumebat, ut nunc, neque tam temere, & procaciter de illa populus diſputare audebat: ſed plebs a` ſacerdotibus docebat̃ iuxta id, quod dominus per Malachiam ꝓphetam ait: Labia ſacerdotis cuſto- *Mal. 2* diunt ſcientiam, & legem requirent de manu eius: quia angelus dñi exercituū eſt. Si dubitatio aliqua oriebatur, ſacerdotes interrogare oportebat quoꝝ reſponſis oēs obedire tenebant̃, iuxta præceptum dñi quod de hac re per Moyſen in Deuteronomio dederat. Nūc uero ꝓca- *De. 17* ci temeritate populus ſacræ ſcripturæ intelligentiā ſibi uendicat, & de illa cū doctiſſimis uiris contendere nonueret̃. Et ob hanc cām, & ſi olim ſacras literas toti pplo traditas eſſe conſtaret, ut à quolibet uulgari homine ſine ullo diſcrimine legi poſſent, quod ergo conſtātiſſime nego, nunc tñ aliter fieri expediret, ꝑꝑ impudentē populi temeritatem, atque arrogantiam. Multa. n. ſcimus olim fuiſſe licita, quæ nūc minime expediunt, & ſiquis ea nunc facere tentaret, non ſolū, utcunque malus: ſed impius, & infidelis cenſeretur. Olim. n. corpus dñi dabatur cuique petenti in manus, quod quiſque ſecum domum portabat, ut cum ei libuiſſet domi ſuæ accipere poſſet. Quæ res ex lib. 6. hiſt. eccleſiaſticæ Euſebij, cap. 33. facillime colligi pōt. Quod tñ olim licuit, hoc ſeculo facere non expediret: qa experientia docente merito timetur, ut aliqui ſint, qui tractent indigne, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnia, quæ olim licuiſſe conſtat, nunc licere, aut expedire eſt neceſſe. Non eſt igitur conſequens, ut literæ ſacræ in linguam uulgarem translatæ nunc populo legendæ tradantur, quamuis illas olim in lingua uulgari toti populo traditas eſſe conſtaret. Hæc ſunt quæ contra noſtram ſententiam ab aliquibus obijci intelligo, quibus omnibus abunde ſatis reſpōdiſſe me puto. Cætera uero ſi quæ ſunt, indigna eſſe opinor, ut in

illarũ responsione tẽpus teramus, & cartas impleamus.

De ultima hæresum causa, quæ est assidua, & incauta in libris gentilium hominum lectio. Cap. VIII.

Vltima se mihi iam offert (ex his, quas Principes facile tollere possunt) hæresum causa: quæ est assidua, & indiscreta, siue incauta lectio librorũ hominum gentilium, prȩsertim si à teneris annis quis illorum lectioni studuit, & totam in illis expendit operam. Nam quòd hæc res sit potens ad hæreses uarias procreandas, inde constare potest, quòd quidquid ad christianam spectat religionem, siue ad mores, siue ad credendorũ fidem referatur, id totum apud gentiles authores reijcitur, & deridetur. Quoniam & si eorum aliquis uirtutes doceant, hi tñ, q rarissimi apud illos sunt, ea firmissime sentiunt, & totis uiribus persuadere conantur, quȩ cum fide catholica uelut ex diametro pugnant. Et circa ipsarũ uirtutum, quarum se amatores profitentur, doctrinam præstãdam hi, quos pro miraculo ipsa gentilitas suspicit, & quasi sapiẽtiæ fontes ueneratur, miserrime errarunt, ea docentes, q̃ iuxta ueritatem euangelicam ab assecutione felicitatis æternæ, quam illi cæcutientes quȩrebant, omnino auertunt. Multi enim ex illis uirtutem, & hominis ultimam felicitatem ex suo affectu statuerunt, id docentes esse uirtutem, & felicitatem, quod ardentissime appetebant. Nam Epicurus pecora imitari uolẽs, bonorũ omnium finem dixit esse uoluptatem, hac sola ratione ductus, q illam solam (ut ille ait) appetant bellüȩ. Alĳ diuitias, alĳ honores, summum bonũ esse dixerunt. Aristoteles, quẽ tota recentium philosophorum schola tanquam magistrum recepit: etsi multo melius, quàm illi sapuit, non parum tñ hac in parte errauit. Nam licet felicitatem ille in cognitione constituit, hanc tamen in præsenti uita dicit habendam, nihil alteri uitæ relinquens, in qua nullã putat esse operationem. Qua in re adeo errauit, ut Pau-
1.Cor.15 lus censeat nos miserabiliores omnibus hominibus, si in hac tantum uita felicitatem assequi speramus. Quis

enim non uidet neminem sine miseria aliqua,aut indigẽ tia,aut infelicitate in hac uita unquam uixisse,aut uiuere posse? At eũ, q miseriã patit, aut aliquo indigere bono, Aristoteles pluribus in locis fatet non esse felicẽ. Et inde argumẽtationẽ colligentes facile Arist. suo ipsius gladio configemus, probãtes neminẽ in hac uita posse esse felicem: ac ꝓinde supremã felicitatẽ non in hac uita: sed in alia esse expectandã. Sic.n.argumentari possumus. Felicitatẽ oẽs appetunt: est ergo naturalis hic appetitꝰ, & inde sequit talem appetitũ non esse inanẽ, & frustra. Nulli aũt(ut res ipsa docet)in hac uita, quã constat esse mille miserijs,plenam felicitatẽ assequunt: i alia igit uita est illa sperãda. Deinde multa ad felicitatẽ pertinere dixit,q̃ ad illã minime spectant,ut sunt nobilitas,diuitiæ, boni liberi,senectus cõmoda,et corpis bona,ut sanitas, pulchritudo,uires,ꝓceritas,robur ad certandũ, glřia,honor,ꝓsperitas,potentia,& fortuna. Hęc aũt oĩa (ut sacrę nos docent lr̃æ a' uera illa,& plena,quam speramus, felicitate longissime absunt. Et si hic philosophoꝝ omniũ maximus tã misere circa felicitatẽ errauit, quid de alijs multo minoribus sperandũ erit? Ideo merito Salomon de philosophis loquẽs ait:Labor stultoꝝ affliget eos,q nesciunt in urbem pgere. Quæ uerba interpretãs Hieronymus in cõmentarijs sup ecclesiastẽ ait: Lege Platonẽ: Aristotelis reuolue uersutias: Zenonẽ, & Carneadẽ diligentius intuere,& ꝓbabis ueꝝ esse,qđ dr̃:Labor stultoꝝ affliget eos. Veritatem q̃dem illi oĩ studio q̃sierunt: sed qa non habuerũt ducẽ,& p̄uium itineris, & humãis sensibus rati sunt se comp̄hendere posse sapientiã,ad ciuitatem minime puenerunt: de qua in psal. dr̃: dñe in ciuitate tua imaginẽ ipsoꝝ dissipabis. Oẽs.n.umbras, & diuersas imagines,atq; psonas, quas sibi in uarijs dogmatibus induerũt:in urbe sua dñs dissipabit, de qua & alibi scribit: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Hęc Hieron. Præter hunc cõem illoꝝ oĩum errorẽ, quo tam falso de felicitate disseruerũt,de uirtutibus,et uitijs

Eccl. 10
Hiero.
Psal 72
Psa 45

tractātes multos alios docuerūt erro res. Nā fornicationē simplicē nullus illorꝫ damnauit. Honores appetēdos esse, & nō fugiendos, oēs illi docuerūt. Diuitias eorꝫ aliq adeo æstimarūt, ut in illis felicitatē cōstituerent de quibus ꝓpheta regius ait: Beatū dixerūt pplm̄, cui hęc sūt. Ps.143 Alij (ex qbus est Arist.) & si felicitatē in diuitijs nō cōstituerūt, illas tn̄ pluris fecerunt, q̄ȝ pauptatē, et plus ad uirtutem ꝓdesse posse, q̄ȝ pauptatem, dixerūt. Et credo certe, inde suā hæresim traxisse, Vigilātiū, Ioānem Vuiclef, & Ioānem Hus dicētes pauptatem uolūtariam nullius prorsus esse apud Deū meriti: cū tn̄ ipse ueritatis magr̄ Saluator nr̄ dixerit: Si uis pfectus esse: uade, & uende oīa, q̄ hēs, & sequere me. Ma. 19 Alij uidelicet Stoici (è quorꝫ numero est nr̄ Seneca, & quibus in hac pte se cōnumerari uoluit in Paradoxis Cic.) docent oīa pctā esse paria, nec unum altero esse grauius. Sed philosophis dimissis, q etsi in multis errauerūt, multa tn̄ alia uera, & honesta de uirtutibus docuerūt, ad poetas eorꝫ ueniamus publicos oium uirtutū hostes & oīum uitiorꝫ acutissimos diligentissimosq́ȝ subornatores. Vix.n. ullum est uitiū, qđ non fuerit summope a' poetis laudatū. Qm̄ nulla maior potuit dari uitijs laus, quā illa dijs suis tribuere, quos oportebat esse summe bonos, & oīum uirtutum parētes, & alumnos. Nam cum gesta illorꝫ, quos populus pro dijs colebat, narrant, illorꝫ describunt tyrannides, parricidia, adulteria, incestus, raptus, fraudes, mendacia, & scelera nefanda: adeo ut inter honores reputēt puerum Ganymedē a' Ioue deorꝫ maximo ad amplexus nefandos fuisse raptū. Illa deniq; suis dijs tribuūt uitia: q̄ nullus hō sapiēs pateret de se dici. Cum aūt hæc dijs inesse dicūt, eo ipso hoībus psuadent, ut eadē faciāt, q̄ deos fecisse audiūt. Nam exempla maiorꝫ, multum ad psuasionem ualent, ut elegāter Claudianus docet sic inquiens: Clau.

Scilicet in uulgus maneant exempla regentum:
Vtq; ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Si exempla hominū mouere pn̄t aliorum animos ad ui-

tia,aut uirtutes, luce clarius est, id posse multo facilius præstare exẽpla deorum. Nec solis exẽplis ad uoluptates & lasciuias lectorum animos prouocant poetæ: sed etiã uerbis,quæ tanto animo affectant esse obscœna,& turpia,ut poeta ab illis non censeatur,qui uerba pudica habet. De qua re unum ex illis, Catullum uidelicet, qui hanc tulit de carminibus poetarum legem,profero.

Nam castum esse decet pium poetam Catul.
Ipsum,uersiculos nihil necesse est,
Qui tum denique habent salem, & leporem,
Si sunt molliculi,& parum pudici.

Ridenda quidem est hæc Catulli sententia, & ab omni uiro prudente merito exibilanda,& explodenda. Quis non rideat castum dici poetam, qui de libidine cogitat, obscœna meditatur,lasciuias,& impudicias scribit,loquitur,atque cantillat? Qualis quisq; est, talia loquitur, & scribit.Propter hæc malorum incitamenta, quę poetę auditoribus,& lectoribus præbent:Plato grauissimus philosophus censuit illos esse ꝓcul à bona ciuitate abigendos,ne suo cõmercio totam ꝓrsus inficerent ciuitatem. De moribus hactenus diximus illos apud gentiles scriptores esse uitiatos: sed opus est,ut pergamus dicere, q̃ꝫ male de his,quæ credere oportet,illi sentiant, & quàm aperte fidem catholicã illi oppugnent.Omnia,quæ credere tenemur duas Xp̃i naturas respiciũt, diuinã uidelicet,& humanam:ea oĩa gentes non solum oppugnant: sed rident,& subsannant.Deũ trinum,& unum nõ agnoscunt: sed multos secũq; pugnãtes deos adorant. Deũ oĩum creatorem non intelligunt: quia ex nihilo nil fieri posse credunt,& ita mundũ sine principio fuisse, & sine fine futurum esse docent.Deum esse bonorum remuneratorem,malorumq́; punitorẽ, maior eorum pars ignorat, nihil post hanc uitam reliquũ esse: sed aĩam simul cũ corpore perire credit. Et siqui illorum aĩam immortalem esse credunt,ea de præmijs bonorum,& malorum supplicijs dicunt,quę longissime à Christiana pietate absunt.Huma

ni gñis casum, & perditionem, illiusq́; originem: neque unquam cogitarunt, ac proinde illius reparationem per Christum saluatorem nostrum factam intelligere nõ ualent. Deum pro nobis è cœlo descendisse, humanamq́; sumpsisse naturam, & in illa pro nobis famen, sitim, dolores, uariosq́; corporis cruciatus mortem denique in ligno crucis pro nostris peccatis pertulisse, non solũ non credunt: sed eos, qui talia docent, & prædicant, stultos

1. Cor. 1 esse putant: Prędicamus (inquit Paulus) Xp̃m crucifixũ, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Ecce totam Xp̃ianę religionis summam à gentilibus, & prophanis scriptoribus ignoratam, & à multis illorũ oppugnatam, & irrisam. Et inde apertissime conuincit̃, assiduam illorũ lectionem ualde nocere posse uiris Xp̃ianis præsertim incautis, & infirmis. Ideo Paulus optime cognoscens plurimũ ueneni esse ĩ his prophanis scriptoribus, admonet, ut circa illorũ lectionẽ cauti simus: Vide

Colos. 2 te, inquit, nequis uos seducat per philosophiã, et inanem fallaciam scd̃m traditionem hominum, scd̃m elementa mundi. Quæ uerba interpretans Ambrosius in cõmen

Ambr. tarijs super ep̃la Pauli ait: Philosophiam dicit terrenam, per quam solent seduci, qui cupiunt prudentes iudicarii mundo. Et aliquibus interpositis subdit: Detinetur. n. uerissimilibus causis, & cõmentitijs rebus nihil tam uerum ęstimans, quàm conspicitur & intelligit̃ in elementis. Et quia quæ ad præsens sunt & cernuntur oculis, suauia & oblectabilia uñr, aliquantos seducunt, qui spiritualem rõnem despiciendam, et ridendam putant desperatione futuri, oẽm uim astris assignãtes, carnali rõni obnoxij, ne grauia credenda sint sustolli in cœlum posse, neue leuia uenire ad terras, aut aliquid corporeum sine rerũ admistione gñari, repugnantes potentiæ, ac prouidentiæ Dei. Sciunt. n. legi in diuinis ueteribus Hebræorũ uoluminibus, multa gesta per Moysen, quæ humana ratio nõ capit, simili modo, et in nouis libris facta à Dño, aut per ap̃los, quæ tractatus carnalis prohibet credi. Hanc

ergo traditionem, uel philosophiã fallacem, & inanem appellat: quia non à potentia Dei ordinata est: sed ab imbecillitate rõcinationis humanæ, quæ potentiam Dei intra scientiam dei coarctat, ne al'r credatur facere, q̃ carnalis se continet rõ: quia singulis elemẽtis diuinitatis diuersitatem deputant ad culturam, ut obligent aĩos imperitorum ne se ad Deum uerꝝ extẽdat. Quam ob rem cauendam monet traditionem istam: quia mundi cultrix est, non Dei qui unus est, nec ad Xp̃m: sed à Xp̃o abstrahit, in quo perfectio diuinitatis est. Hactenus. Amb.

Est adhuc in libris gentilium, & alioꝝ prophanorum hominum aliquid aliud falsæ illoꝝ doctrinæ adiunctũ, eloquentia. s. quæ illis magnas ad nocendum uires præstat. Nam ea, de quibus disserunt, non ruditer, & impolite tractant: sed magno artificio poliunt, magna uerboꝝ elegantia exornant, adeo ut si res ipsæ, quas tractant, ànimos legentium forte deterreant: ipse splendor orõnis, & uerboꝝ ornatus allicere ualeat. Et inde euenit, ut doctrinæ uenenum tanta uerboꝝ dulcedine permistum, tanto facilius incautis nocere possit, quanto libẽtius ab illis bibetur, cum illi non quid intus lateat: sed solam exteriorem uerboꝝ dulcedinẽ cõsyderent, Quanta aũt sit eloquentiæ uis & ptãs: siquis forte ignorat, legat Valer. Maxim. lib. 8. cap. 9. ubi multis, uarijsq́ꝫ exemplis ꝓbat tantam esse illius potentiam, ut sępe hominum aĩos quãlibet distantes ad se trahere, & duos flectere, & mollire possit. Ideo Paulus hanc eloquentię uim, & potestatem optime agnoscens: admonet fideles, ut diligenter attendant, ne incauti ab illa decipiantur. Videte (inquit ille) nequis uos seducat in sublimitate sermonis. Nouerat qp pe Paulus illam sermonis sublimitatem esse potentissimam ad quiduis persuadendũ. Ne quis igitur causetur se per sublimitatem sermonis à Chr̃o saluatore nostro, aut apostolis eius fuisse deceptum: ideo Xp̃s saluator noster, noluit doctrinam Euangelicam in multo orõnis ornatu constituere: sed thesauꝝ suum (ut alibi Paulus ait)

Colo. 2

2. cor. 4

in uasis fictilibus posuit,ut sublimitas sit uirtus Dei.Hic est,quod Christus ipse,qui est Dei sapientia, recens natus inter duo aialia positus est,& uilibus est pannis inuolutus. Ponitur Dei sapientia inter bouem & asinum: ut erudiret rudem,moneret tardum.Qui aūt uilibus pānis inuolui permisit,idem etiam humilibus uerbis à suis prędicari uoluit. Et ideo non politos oratores,aut artificiosos rhetores,aut uehementes disputatores in apostolos
1. Co.1 assumpsit:sed quę stulta sunt mundi(ut idem Paulus ait) elegit,ut sapientes confunderet. Quantum possit gentilium scriptorꝶ eloquentia,uiro Xp̄iano nocere occasione sumpta ex figura ueteris Testamenti,aperte declarat Origenes homilia.2.super Hieremiam, ubi exponens il
Hier.5 lud eiusdē Hieremiæ:Calix aureus Babylon ī manu Do
Orige. mini inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor uolens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in uase fictili,quod parabat potari: sed neque in paulo meliore, & æreo uase, uel stagno, & quod ista præcellit argēteo:uerꝶ eligens uas aureū,in eo poculū temperauit,ut quis uidens decorem auri, dū radiantis metalli pulchritudine delectatur,& totus oculis hæret in specie,non cōsideret qd intrinsecus latitet,et accipiens calicem bibat,nesciēs calicē Nabuchodonosor. Intelliges aūt calicem aureū in præsenti nominatū, si aīaduertas pessimorꝶ dogmatum uerba mortifera qualem habeant cōpositionē, qualem decorē eloquentiæ, qualem rerꝶ diuisionem,cognosces qūo unusquisq; poetarꝶ, qui putātur apud nos disertissimi calicem aureum temperauit,& in calicem aureum uenenum iniecerit idololatriæ,& uenenum turpiloquij,uenenū eorꝶ,quę aīam hominis interimunt dogmatum,uenenum falsi nominis scientiæ.Et aliquibus interpositis postea subdit: Sępe uidi aureū calicē in pulchro sermonis ornatu,& dogmatū uenena considerans deprehendi calicem Babylonis. Hactenus Origenes.Et btūs Hier.in cōmentarijs super Ionam prophetam circa finem.3.c.de eloquentia genti-

lium loquens hæc ait: Quid ualeat apud homines seculi eloquentia & sapientia seculi: testes sunt Demosthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus, Aristoteles, & cæteri oratores, ac philosophi, qui uelut Reges habentur hominum, & præcepta eorum, non ut pcepta mortalium: sed quasi oracula accipiuntur deorum. Et multis interpositis postea subdit. Vnde & de Babylone in Hieremia dicitur: Calix aureus Babylon inebrians oēm terram. Quem non inebriabit eloquentia sclaris? cuius nō aīos compositione uerborum, & disertitudinis suę fulgore perstrinxit? Hæc Hier. Ex his iam apertissime conuincitur, unam ex potissimis causis unde hęreses oriuntur eē assiduam, & incautam gentilium scriptorum lectionē. Nā si quæ illi docēt aperte fidem catholicam oppugnant, et ad persuadendū ea, quæ docent, magnam (ut diximus) habet uim eorum eloquentia, non est cur merito aliquis dubitare possit assiduam, & indiscretam illorum lectionē ualde posse nocere Christianis, præsertim si à pueritia sine magna discretione illis incumbāt. Tunc enim ætas illa tenera est uelut cera ad facile recipiendum cuiuslibet rei impressionem: & quę tunc recipit diutius retinet, & difficile omittit. Optime enim dixit Horatius: Hiero.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu. Horat.

Cui consonat, quod Salomō in puerbijs ait: Adolescēs iuxta uiam suam ēt cum senuerit, non recedet ab ea. Et certe reipsa cōpertum est multos ex illis, qui libris gentiliū à teneris annis dediti sunt, in uarias hæreses incidisse, aut magnā hæresis suspitionem dedisse. Et ut hāc meā sniam certiorem, & firmiorem reddā, aliqua uolo imp̄sentiarum exempla tum antiqua tum noua referre, quibus aperte probatur assiduam gentilium scriptorum lectionē multarum hæresum fuisse parentem. Hæreticorum omnium primus, qui post Euāgelij prædicationem ortus est, fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus aplorum fit mētio. Hunc à Philistione quodam uetustissimo poeta comico. Pro. 22

suarũ hæresum figmenta desumpsisse testatur Epiphanius ĩ suo illo ope, qd fecit cõtra oẽs hrses. Idẽ ẽt de gnosticis hrticis refert, illos ad imitationẽ eiusdẽ Philistionis poetę suarũ hrsum fabulas cõposuisse. De Valentino idẽ Epiphanius refert illũ fabulosa gentium poesi fuisse deceptum, ut ad Hesiodi imitationem triginta cœlos, totidemq́; deos eẽ diceret. Deniq; Tertul. in lib. de præscr. hęret. multos ex illis uetustissimis hrticis refert, q à gẽtili-
Tertul. bus philosophis suas hrses hauserũt sic ingens: Ipsę hrses à philosophia subornant. Inde æones, & formæ nescio, q, et trinitas hoĩs apud Valentinũ, Platonicus fuerat. Inde Martionis Deus de tranqllitate, à Stoicis uenerat. Et uti aĩa interire dicat, ab Epicureis obseruat. Et ut carnis restitutio neget, de una oĩum philosophorũ schola sumitur. Et ubi materia cũ Deo ęquat, Zenõis disciplina est. Et ubi aliqd de igneo Deo allegat, Heraclit⁹ ĩteruenit. Eædẽ materiæ apud hrticos, & philosophos uolutãtur: ĳdem tractatus implicant. Hæc Tertull. Sed pgamus ultra, & aliorũ hęreticorũ, q post Tertul. fluxere, exempla
Priscil. pferamus. Priscilliani hrsis docens hoĩes esse fatalibus stellis aligatos, à philosophorũ gentiliũ errore descẽdit. Nã (ut Greh. Nissenus ĩ lib. de Fato refert) Chrysippus, & Philopator Stoici, et multi alĳ pclari philosophi, nihil aliud demõstrant, q̃ oĩa scdm Fatũ fieri. Cũ Iouinianus dicit oĩa pctã esse paria Stoicos philosophos, qui hęc do-
Iouin. cent, est imitatus. Cum aũt ieiunia nullius esse meriti dicit, & nuptias matrimonio ęquat, Epicurei discipulum (ut btũs Hier. illi exprobrat) apte, se eẽ demõstrat. Iulia-
Iulian. nus ille Cæsar, q ob sidẽ catholicam à se oĩno reiectam,
Apost. Apostatæ nomẽ usq; hodie sustinet, ex lectione, et cõuersatiõe, quã habuit assiduã cũ Paganis philosophis uenenũ hausit, quo infectus fuit, ut non solũ hrticus: sed apostata fieret, & Xpianorũ persecutor acerrimus. Plurimũ nocuisse Apollinari Laodiceno artis rhetoricæ pitia, &
Ioann. lõga deide cõuersatio cũ Epiphanio Sophista, cõstat ex
Vvicl. lib. 5. historiæ Ecclesiast. tripartitæ c. 44. Ioannes Vuiclef,

& quotquot illũ in hac parte sunt imitati dicentes nihil cõtingenter euenire: sed oĩa ex absoluta necessitate ꝓcedere, ita ut q̃ facta sunt, al'r fieri non possint, unde quęso, hanc traxerunt hæresim? Nónne ex Aristotelis, & aliorum philosophorũ doctrina? Nã hi oẽs ignorantes Dei potentiam ex cuius arbitrio oĩa pendent, & solum ordinẽ causarũ naturaliũ consyderantes, nihil uolũtati diuinæ: sed oĩa necessitari tribuerũt. Qui aũt apertius oñdit à philosophorũ doctrina se fuisse deceptum fuit Petrus Abailardus, q dixit nihil esse credendũ, qđ rõne naturali ꝓbari nõ possit. Et vñ hoc nisi à philosophis orit? Nã hi oẽm doctrinã ex sola sui intellectus capacitate metiri uolunt, & q̃ suo iudicio nõ cõueniunt, statim reijciũt: nil deniq; recipere uolunt, qđ intellectus rõne naturali cõprehẽdere nõ possint. Et inde euenit tãta inter philosophos diuersitas: qa cũ null⁹ alteri⁹ iudicio se subdere, neq; aliqđ admittere uelit, qđ suo iudicio nõ cõueniat: fuit necesse euenire, ut tãta eẽt doctrinarũ q̃ta iudiciorũ uarietas. Hęc autem censendi libertas, & inde deducta uarietas aperte repugnant fidei catholicæ, quam oportet esse omnium unam, & in qua (ut Paulus ait) oportet captiuare intellectum in obsequium Christi. De Martino Luthero, qui hac nostra ætate prodijt, nõ est, cur putemus eum à lectione gentilium scriptorũ suæ hæreseos uenenum hausisse. Nam cum primum ille suas hæreses, aut uerbo, aut scripto effundere cœpit: nihil ꝓrsus Græce nouerat, Latine parũ, ut priora illius scripta indicant. Et suas hæreses non linguarum peritia: sed dialectica, & sophisticis quibusdam argumẽtationibus, tuebatur: cum tñ ipse omnibus scholasticis theologis hoc exprobret crimen, eos omnes sophistas appellans. Multi tñ alij se Lutheranæ familiæ inseruerunt, quos non dubito multum nocumenti ex lectione gentilium scriptorũ sumpsisse ad hæreses facile suscipiẽdas. Certe Philippus Melancton uir est utriusque linguæ Græcæ, & Latinæ callentissimus, & in literis, quas uocant humanas, ualde

Petrus Abail.

2. Co. 10

Luthe.

eruditus, & longa gentilium philosophorum lectione (ut scripta illius indicant) ualde occupatus. Vnum tñ in illo ualde admiror, quõ potuit arbitrij libertatem negare, cum tantam in se ipso experiatur dicendi libertatem, ut quidquid libuerit, nunquam reformidet docere, & quod semel placuit, adeo sibi postea displicere senserit, ut non fuerit ueritus reuocare. Alij sunt apud Lutheranos paucissimi tñ, sil'es Philippo Melancton qui ex lectione poetarꝝ, & aliorꝝ gentilium oratorꝝ, & philosophorum plurimum ueneni (ut ille) sumpserunt.

Ecce quàm multa protulimus exempla, quibus aperte probatur assiduam, & incautã prophanorꝝ scriptorꝝ lectionem multis occasionem multarꝝ hæresum prębuisse. Sunt adhuc pręter hos omnes, multi alij, qui etsi non sint tanquam hæretici declarati, & uelut tales ab omnibus æstimati, non modicam tñ de se dederunt hęreseos suspicionem, pp multa, quæ iuxta doctrinam gẽtilium scriptorꝝ, quibus nimium à pueritia dediti fuerunt, locuti sunt, & scripserunt. Pomponius Lętus, Domitius Calderinus, Codrus Vrceus, & quidam alij eiusdem farinę, qui nũc sunt superstites, à multis male audiunt eo quòd magnam dederint hæreseos suspicionem. Quantam dederit hoc nostro seculo hæreseos suspitionem Erasmus Roterodamus, uir quidem Græce, & Latine longe doctissimus non est opus nunc referre, cum sit toti orbi notissimum. Nam etsi non sit hactenus ab aliquo idoneo iudice de hæresi damnatus, & uelut hæreticus declaratus, multi tñ scriptores ipso uiuente illum de hoc crimine notarunt. Et uniuersitas Parisiẽsis, multas illius assertiones per cẽsuram publicam damnauit, quarꝝ aliquas hæreticas, alias de hæresi suspectas, alias scandalosas esse censuit. Cuius censuræ Erasmus respõdens quamuis, in multis ostendat se catholicum animum habuisse, in ꝗbusdam tñ alijs suspicionem, quæ de illo habebatur, nõ plene (ut multi existimant) purgauit. Quod malum inde illi euenisse constat, ꝙ à teneris annis fuit circa poe-

tas,& oratores Græcos,& Latinos diu uersatus,à quibus tantam dicēdi libertatem accepit, ut quidquid placeret statim in publicum effudisset. Quis non agnoscit in illo Luciani libertatem omnium irrisionem,& subsanationem? Adeo Luciani mentem,& stylum imbibit,ut à multis etiam suæ nationis hominibus atheos, hoc est sine Deo quemadmodum Lucianus appellatus sit. Vir quidem fuit optimo ingenio à Deo donatus, ac proinde felix, si sua sorte contentus fuisset, & ea sola tentasset,quæ suis uiribus erant paria. Sed post uirilem ętatē, quam fermè totam poetis,& oratoribus dederat,ad sacras literas,quas sine magistro pręuio didicerat, interpretandas accessit.Et in illarum interpretationibus,& annotationibus multa inseruit,q̄ si prętermisisset,multo consultius egisset.Denique in confirmationem eorum, quę diximus,profero testimonium beati Hieron.qui in cōmētarijs super Ionam prophetam,circa finem. 3.cap. de seculari eloquentia differens,hęc ait.Difficile homines potentes,& nobiles,& diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur.n.mens eorum diuitijs, & opibus,atque luxuria, & circundati uitijs non possunt uidere uirtutes: simplicitatémque scripturę sanctę non ex maiestate sensuum: sed ex uerborum iudicant uilitate. Hęc Hieronymus. *Hie.*

De remedio contra præfatam hæresum causam. *Cap.* IX.

Multis rationibus, multisque exemplis manifeste iam (ut existimo)probauimus, assiduam, & incautam prophanorum scriptorum lectionem esse apertam multarum hęresum causam. Sed opus est, ut huic occurramus,& antidotum tam potenti ueneno paremus: caute tn̄, ne forte hanc causam prorsus tollere uolētes aliam multo plurium malorum causam suscitemus. Nam sicut assidua, & indiscreta prophanorum lib. lectio, multarum potest esse hęresum causa:ita econtrario, omnino à libris gentiliū abstinere,multas poterit hęreses generare. Qm̄ scientię liberales, quę uix ab alijs, qua à gentilibus scriptori-

bus disci possunt, sunt ad sacrę scripturę intelligentiã adeo necessariæ, ut illarũ ignorantia multas ualeat hęreses procreare, sicut re ipsa comprobatum est plerasq; hęreses ab illa processisse. Est.n.in primis necessaria grãmaticę cognitio, & non leuis, sed plena, et consummata, ut sciat plenam uocum significationem, & illorũ compositionem, & structuram. Ex cuius rei ignorantia constat multos in uarias hęreses fuisse lapsos. Et ne ob defectũ exemplorũ, uerbis meis quis deroget fidẽ, uolo aliqua impręsentiarũ exempla proferre: unde constet uerũ esse,
Eluid. quod dico. Eluidius eo q ignorauit, uim & ptãtem harũ uocum, primogenitus, antequam, donec, aduersus puritatem sacratissimę Virginis blatterauit dicẽs illam non fuisse perpetuo Virginem: sed post Xp̃m natum fuisse à Ioseph sponso cognitam. Manichęi omnes ex ignorantia diuersitatis istarũ prępositionum, ex, &, de, dixerunt Deum de substãtia sua produxisse animas nostras. Dialectica sępe est i sacris literis necessaria. Qm̃ illa est, quę diffinitionum, diuisionum consequẽtiarum formam p̃scribit, sine quarũ rerũ notitia uix ulla potest grauis scriptura plene intelligi. Ex ignorantia aut forte inaduertentia huius disciplinæ multi magni nominis uiri in uera sacræ scripturæ intelligentia errarunt. Origenes non bene aduertens quõo sint intelligendæ multæ uniuersales elocutiones quæ sunt in sacra scriptura, dixit omnes homines tandem fore saluos, motus ex aliquibus locis sacræ scripturę, male ab eo intellectis. Effundã (inquit Deus p
Ioelis.2 Ioelem prophetam) de spiritu meo supra omnem carnẽ.
Rom.2 Et Paul. ad Rom. Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Quę omnia et si quæ sunt alia, non ideo sunt dicta, quòd Deus omnibus hominibus tandem parcet, & neminem perpetuo damnabit: sed p omnes intelligit omnis generis homines, uniuersæ ætatis, uniuersi gradus, & dignitatis, tam ex gentilibus, q̃ ex Iudæis. In quibus locis illud nomen uniuersalitatis omnes (ut dialecticorũ more loquamur) non distribuit p

singulis generum: sed pro generibus singulorum. Erasmus Roterod. non intelligens uim argumentationis, & discursum illius, per quam Christus saluator noster aduersus Iudaeos probare nititur, neminem posse rapere oues suas Ioã.10.
de manu sua, per hoc, quod nemo potest rapere de manu patris sui, & per hoc, quod ille, & pater unum sunt: errauit dicens in illis Christi uerbis illam uocem, unum, posse solam animorum unitatem significare. Quae uox si iuxta illam significationem (ut Erasmus ait) illic caperetur, male xps colligeret, & argumentatio nullius prorsus esset ualoris, prout ego in illo opere, quod aduersus omnes haereses edidi, in titulo de Deo: haeresi. 6. aduersus Erasmum apte probaui. Gentilium historiarum notitiam esse summe necessariam ad sacrae scripturae intelligentiam testatur Augustin. lib. 2. de doctrina Christia. cap. 28. ubi ostendit aliquos ex illarum ignorantia circa sacras scripturas errasse. Rerum proprietates, et uirtutes cognoscere oportet, ut inde mysticum sacrae scripturae sensum qui per similitudines illarum inuestigandus est, capere possimus. Harum tamen rerum notitiam soli physici docent, prout sunt Aristot. Theophrastus, Plinius, Dioscorides. Habent ergo libri gentilium sicut multa noxia, ita etiam multa utilia, et necessaria ad plenam sacrarum scripturarum intelligentiam. Non est igitur bonum, ut omnes gentilium libri ab omnibus Christianis reijciantur, cum multis sint necessarij, & possint, quotquod uelint, multum proficere ex illis. Deinde ille splendor orationis, & uerborum ornatus, qui ab illis capi potest, etsi non sit uiro Christiano necessarius: ad multa tamen utilis est, his praesertim, qui uerbo, aut scripto alios docent. Est. n. eloquentia ex numero earum rerum, quae ex se nec bonae nec malae sunt: sed ex bono, aut malo earum usu bonae, aut malae redduntur. Sicut. n. eloquentia uiro gentili, aut haeretico mala est, propterea quod per illam uterque istorum facilius suos errores audientibus, aut legentibus persuadebit: ita etiam catholico doctori, aut praedicatori bona est: quia per illam uterque potetior fit

ad flectendos animos auditorum, aut lectorum. fiunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, ut omne, quod assequi non possunt, damnent: & inde euenit, ut eloquentiam, à qua longissime absunt & quam se assequi desperant, abhorreant, & tanquam hostem insectentur. Quid graculo cum fidibus, aut sui cũ ambra, uel musco? Propter hos igitur, qui me forte arguere tentabunt, propterea quod eloquentiam non sim (ut illi) execratus, Augustinus in meæ sniæ testimonium profero, qui libro primo contra Cre-
Augu. sconium Grammaticum, cap. 1. hæc ait. Eloquẽtia facultas dicendi est, congruenter explicans, q̃ sentimus, qua tunc utendum est, cum recta sentimus. Hoc modo ea non usi sunt hæretici. Nam utique si recta sensissent, non solum nihil mali, uerum & boni aliquid esset, quod eloquenter explicare potuissent. Frustra igitur istorum exẽplorum cõmemoratione accusasti eloquentiam. Neque enim pro patria non est miles armandus: quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt. Aut ideo uti nõ debent boni, doctique medici ferramẽtis medicinalibus ad salutem: quia his ad perniciem etiam indocti, pessimique abutuntur. Quis. n. nescit sicuti utilia, uel inutilia fuerint ea, quæ quæruntur, ita eloquentiam, hoc est peritiam, facultatémque dicendi sic esse utilem, uel inutilem, ut fuerint utilia, uel non utilia quæ dicuntur? Quod nec te arbitror ignorare. Hęc Augustinus. Et lib. 2. de doctrina Christiana cap. 37. idem docet. Ex cuius uerbis satis apte conuincitur, longissime à ueritate distare eos, qui eloquentiam expresse accusant, quam cõstat non ex se: sed ex male utentium uitio malam esse, quippe quæ ad multa utilis esse possit, si quis ea bene uti uelit. Potest adhuc ad aliam non contemnendam utilitatem Christianis uiris præsertim doctis prodesse gentilium scriptorum lectio, ut uidelicet eorum secreta rimantes facilius eos disputatione uincere possimus. Et sic suo ipsorum gladio
1. re. 71 illos configemus, prout Dauid fecit contra superbum Goliath proprio illius gladio illum interficiens. Nã ita

fieri præcipit beatus Damascenus lib.4. de fide orthodoxa,cap.18. sic inquiens: Si autem ab ijs, qui foris sunt decerpere quippiam utile ualuerimus, non aspernabile est. Efficiamur probati trapezitæ, legitimum, & purum aurum aceruantes, adulteratum autem refutantes. Sumamus sermones optimos, deos autem ridiculos, & fabulas alienas canibus proijciamus. Nam plurimam ex ipsis contra se ipsos fortitudinem habere ualebimus. Hæc Damascenus: Ex proprijs.n.gentilium sententijs, quas de dijs suis asserunt, fortissima sumuntur contra ipsos argumenta ad conuincendum uanum illorũ errorẽ. Nam cum de Ioue illo, quem Virgilius Deorũ patrem, hominumq́; Regem appellat, talia referũt stupra, adulteria, raptus, fraudes, mendacia, qualia quæuis respublica bene instituta abhorret, prohibet & punit, facile inde colligere possumus, illum nõ deum: sed flagitiosissimũ hoīem fuisse. Deinde Mercurij furta, technę, doli: Iunonis p̄terea iniqua in Troianos ira: Deoꝝ insup̄ inter se pugnantium rixæ, quoꝝ aliq Troianis, alij Græcis fauisse dñr, apte arguunt, nihil illos ueri numinis habuisse, cum hmõi mores, nõ modo Socrates, aut Pythagoras, aut Diogenes: sed quicũq; alius hõ prudẽs & uirtutis amator respueret, & abominaret̃. Cũ aũt uir xp̄ianus & doctus cõtra gentiles philosophos & poetas disputãs, armis ab illis sumptis, eos deuicerit, magnã inde gloriã ad dei honorẽ reportabit. Pulchra q̄dem uictoria est, cõtrariam partem testimonioꝝ suoꝝ uocibus confutare, & hostẽ suis armis uincere, & disputatoris argumẽta ꝓbare tuæ potius, quàm illius sñiæ fauere. His nanque armis aduersus gentiles pugnarunt, & de illis triũpharũt multi ex illustribus illis uetustissimis scriptoribus. Iustinus philosophus & xp̄i martyr, librũ pro fide catholica contra gentes scripsit, quem admonitoriũ appellauit, in quo ex dictis ipsoꝝ gentilium cõuincit falsum & uanũ esse illoꝝ errorem. Hoc idẽ fecit Tertul. in suo Apologetico contra gentes. Idẽ fecit Origenes cõtra Celsum.

damas. Virg. libr. 1. Aenei. Iusti. Tertu. Orige.

Euseb. Eisdem armis pro fide catholica certat Eusebius Cæsariensis eps, in opere illo quod fecit de pparatione euangelica, & in alio cui titulus est, de demonstratione euāgelica. Ad eūdem modū pugnat Cyrillus Alexādrinus Cyrill. eps in decem libris, qbus Iuliani apostatæ blasphemias quas contra xpi saluatoris nostri euāgelium ille effuderat, cōfutat & cōuincit. Eodē mō cām agit p fide catholica contra gētes Theodoritus Cyrensis eps in opere il- Theo. lo cui titulum præfixit de curatione græcarꝝ affectionū. Denique Lactant. Firm. qui in libris diuinarꝝ institutionum hmōi armis p xpiana religione cōtra gētes pugnauerat, tandem in lib. de opificio dei cap. ult. hæc ait: Sta- Lactā. tui. n. quam multa potero, lr̄is tradere, q̄ ad uitæ btē statum spectent: & qdem contra philosophos, qm̄ sunt ad perturbandū ueritatem pnitiosi & graues. Incredibilis .n. est uis eloquentię, & argumentandi differendiq; subtilitas quemuis facile deceperit, quos partim nostris armis, partim uero ex ipsorꝝ inter se cōcertatione sumptis reuincemus, ut appareat eos induxisse potius errorem quām sustulisse. Hæc Lact. Ob hanc cām, Iulianus Cæ- Iulia. sar apostata (ut Eutropius in uita illius refert) studēs pa- aposta. ganitatem in oī sua dictione dilatari, & xpianitatem exterminari, primum quidē xpianis p̄cepit, ne poetarꝝ, aut philosophorū legerent disciplinas. Proprijs (dicebat ille) pēnis uulneramur, secūdum puerbium: ex nostris. n. armati conscriptionibus, cōtra nos bella suscipiunt. Ex his oībus aperte constat, ualde noxiū esse posse, si oēs gētium scriptores ab eccl'ia relegentur & oēs uiri catholici, ab illorꝝ lectione abstineant, cum illi sæpe (ut pbauimus) ad sacræ scripturæ intelligentiā sint necessarij. Verum, qa illos alia ex parte plurimum nocere posse diximus, p̄sertim incautis & infirmis opus est ut cautelā aliquam oñdamus, quo citra oē nocumētum, ex lectione gentilium scriprorū proficere possimus. Hæc aūt cautela in duplici cōsideratione (ut ego existimo) cōsistit, quarum altera est de ipsis libris q legendi sunt, altera de re-

bus q̃ in eiſdem libris continent. Et quantum ad libros attinet, non puto eos oẽs eſſe legendos, multoq́ minus pueris eſſe tradendos: ſed eorũ aliquos cenſerem ex toto orbe Chriſtiano eſſe relegandos, ita ut a nemine legi poſſent, qm̃ uix prodeſſe pñt, & ſæpe legentibus, tam facile & cito obeſſe ſolent: ut pñtaneum uideantur in ſe cõtinere uenenũ. Tales ſunt aliquorũ poetarũ libri tam obſcœni, tam laſciui, tam mollia uerba in ſe continẽtes, ut legentium pſertim puerorũ teneros aĩos, facile ad libidines & laſciuias flectant. Talis eſt Catullus ille cuius cenſuram de uerſibus cõponendis proxime pcedenti capite citauimus. Tales ſunt p omnia Tibullus & Propertius. Talis eſt Ouidius in multis operibus ſuis, omnium poetarum laſciuiſſimus. Nec ego illi iniuriam facio, talẽ illum exiſtimans, cum ipſe propria conſcientia urgente idem de ſe ipſo cenſuerit, ſic dicens:

Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas, Ouid. lib. I. de re. am.
Submoueo dotes impius ipſe meas.
Callimachum fugito, non eſt inimicus amori.
Et cum Callimacho tu quoque ſæpe noces:
Me certe Sappho meliorem fecit amori,
Nec rigidos mores Teia muſa dedit.
Carmina quis potuit tuto legiſſe Tibulli?
Vel tua cuius opus Cynthia ſola fuit?
Quis potuit lecto durus diſcedere Gallo?
Et mea neſcio quid carmina tale ſonant.

Si hoc gẽtilis & laſciuiſſimus poeta ſentit & ſuadet, erubeſcere deberent xpiani puerorũ pręceptores, qui tales libros pueris legẽdos tradũt, quorũ mollibus uerbis & obſcœnis ſententijs imbuti, facile ad laſciuias & turpitudines appetendas, eorũ animi flectũtur. Neque aliud de Terentio, quem ferme oẽs præceptores pueris tradũt, dicendum cenſeo: Nam apud hũc nil aliud inuenies niſi amatorias quaſdã narrationes, & his admiſtas parentum obiurgationes, filiorũ inobedientias, ſeruorũ fraudes, meretricum blanditias. Quid aũt aliud ſunt cordi

adolescentis amatoriæ narrationes, q̄ꝑ flāma stupis ꝓxima? Hæc sunt uere colloq̄a illa de q̄bus Menāder uersi
1.cor.15 culo illo à Paulo apl'o cōsecrato, dixit: Corrūpunt bonos mores colloq̄a praua. Res ipsæ sine uerbis puerorū animos inuitassent, & attraxissent: uerba sine rebus ad se pellexissent: eloquentia ergo istorū talibus rebus accōmodata, nihil aliud est, quā dulci ueneno dulce additum cōdimentum. Inter multa lacedęmonū instituta, q̄ illi optima ad suam rem pub. bn̄ regēdam statuerūt, hoc unū (ut Plut. refert) est, quo tragœdiarū, & comœdiarū actiones districte ꝓhibuerūt, ut nec serio nec ioco quidq̄ꝑ repugnās legibus eorū ciues audirent. Leges. n. prohibent stupra, incestus, adulteria, raptus: ꝓhibēt dolos, iniurias, publicas inimicias, rupta fœdera, furta, quę oīa poetæ suis dijs tribuere solent. Ob hāc cām Archilochum poetā cū in Lacedęmoniā uenisset, eadē hora expulerūt, quia acceperant illum in carminibus scripsisse, melius esse abijcere arma, quàm mori. Si tāta diligentia lacedæmoniæ Principes gentiles curarunt à sua rep ub. comœdias, & tragœdias, abigere, ne suis prauis uerbis bonos ciuium mores peruerterent, multo iustius esset, ut xp̄iani Principes, quibus maior debet esse bonorum morum cura, non solū comœdiarū & tragœdiarū actiones: sed ipsarū ēt lectiones, prorsus inhiberēt, potissimū ne teneris puerorū aīs traderent. Forte aliq̄s istorū poetarum aduocatus, illos tueri cupiens, dicet ꝑꝑ linguæ latinæ notitiam & uocum ꝓprietatem discēdam tales libros pueris esse tradēdos. Sed qui sic dicet, nimium fallet. Qm̄, illa uerborum ꝓprietas, plus ab oratoribus & alijs qui soluta oratione scripserunt, sumēda est: quàm à poetis, qui ut legibus carminū plene satisfaciant: sæpe ipsis uocibus, al'r quàm oportet, utunt. Et ita leges grāmaticæ prętereunt: ne leges carminū dimittāt. Deinde, si poetas pueris tradere necessariū esset, alios multo meliores qui minus moribꝰ & religioni obesse poterāt, tradere oportebat. Hn̄t illi Virgiliū poetarū principem, q̄

etsi multa de dijs nefanda referat, in reliqs tñ, nõ est adeo pestilẽs ut alij. Habẽt Lucanũ, potius oratoribus (ut Quintil. ait) quàm poetis imitãdus. Habent Horatium poetarų castissimum. Hñt Persium & Iuuenalem uitiorų obiurgatores. Habemus & nos ẽt Xpianos poetas, uiros eloquentissimos, Iuuencũ, Sedulium, Prudentiũ, Aratorem, Lactãtium, Victorinum, Paulinum: qui multorų uirorų doctorų iudicio, in multis rebus cũ gẽtilibus poetis certant, & in aliquibus eos uincunt. Habemus ẽt ex recentioribus Baptistam Mantuanum, Syncerų Sannazarium, Antoniũ Flaminium, q nuper plerosq; Dauidis psalmos carmine Heroico digessit. Hos Xpianos poetas pueris in primis tradendos censeo, à qbus illi linguę Latinæ peritiam, pietati religioniq; coniunctam, discere poterunt. Reliquos uero gẽtiles poetas, siqñ illi legendi sunt, ab illis solũ, qui iam in uirtute & religione profecerunt, legendos esse puto. Et qđ de lasciuis poetis dixi, de alijs qui soluta orõne siñes lasciuias & obscœnitates scripserunt, qualis est in suo Asino aureo Apuleius, idem ꝓrsus dicendũ esse puto. Neq; ab hac lege & censura excludo eos libros qui de mendaeijs, & fallis amoribus in linguis uulgaribus scripti sunt, q adeo legentibus placent, ut illos multis rerų seriarų et uerarų scriptoribus p̃ferant. In quibus id nunc euenisse uidemus, qđ Paulus longe ante futurų p̃dixerat. A' ueritate quidem auditũ auertent, ad fabulas aũt conuertentur. Parų quidẽ refert, quo idiomate sit liber scriptus, si in uno æque ut in altero ea scribantur, quæ nec ad mores nec ad religionem conducere p̃nt. Circa reliquos oẽs gentilium scriptores, hanc cẽseo habendã esse discretionem, ut illi potissimum eligantur, quos constat minus religioni Xpianæ & bonis moribus repugnare. Quapp ex gentilibus omnibus Ciceronem potissimũ uellem, illis qui linguam Latinam discũt tradi. Qm̃ sicut est Romani eloquij maxim⁹ author: ita est ad aĩos hominum in bonis moribus instituẽdos, ualde proficuus. Post Ciceronem scđm locũ tribuo Plinio 2. Ti. 4

Iuniori. Sed ante hos oēs uellem, ut pueris traderentur aliqua opuscula Xp̄ianorum̄ uirorum̄, qui in lingua Latina fuerunt eloquentissimi, ut fuerunt, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambrosius, Paulinus. Ab his. n. pueri eruditi, ea quę ad religionem Xp̄ianam & bonos mores spectant, simul cum recta dicendi scribendiq; rōne, discere poterunt. Cum iā pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, & De Xp̄ianis moribus satis instructi, tūc expediret illis liberam concedere per gentiles oratores & historiographos spatiandi licentiā, ut ab illis uberius de lingua Latina doceantur. Qđ ad philosophos attinet, bn̄ actum esse puto, ut Aristotelē quem potissimum uelut Principem imitaretur: tota recentium philosophorum schola susceperit. Is. n. pauciora continet quàm cæteri, quæ Xp̄ianæ religioni repugnent, & melius quam alij ea, quę ad mores & ciuilem politiā pertinent, docet. Plato nanq; & si plus (ut Aug. ait) Xp̄ianæ religioni approximet, ea tn̄ quæ tradit, nō ita aperte & distincte (ut Aristoteles) sed per quasdam figuras & ænigmata quæ uix intelligi pn̄t, disserit. Deinde, per dialogos disputat. Quę res non paruæ difficultatis cām prębet: quia sæpe nescitur quam duorū disputantium partem tenere uelit. Ob quam cām ego censeo illum non à pueris: sed à solis uiris doctis esse legendū. De Mathematicis scriptoribus eos ī uniuersum reijciēdos esse puto, qui de Astronomia præsertim iudiciaria disserunt. Nam eorū fermè oīa sunt plena mendacijs & multa docent, quæ à uiro Xp̄iano longissime abesse oportet. Alios Mathematicos q Arithmeticam, aut Geometriā, aut perspectiuā, aut cosmographiam, docēt: legendos esse puto. Qm̄ multa continent, ualde humanis usibus proficua, & nihil in illis docetur, quod cum fide catholica pugnet. Hoc remedium contra hæreses ne oriātur, facile xp̄iani principes præstare pn̄t, præcipiendo in terris sibi subiectis, ut puerorū p̄ceptores, eos solū gentilium libros illis tradant, qui minus illis lædere & magis ad pietatem et mores prodesse

possint. Habita iam circa libros gentilium necessaria discretione, ita ut illi eligantur qui minus nocere et magis prodesse pn̄t, altera superest circa ipsos libros iam selectos habenda de rebus cōsyderatio, ita ut falsis dogmatibus reiectis, ea solum probemus, & in nr̄m usum recipiamus, quæ xp̄ianæ religioni magis seruire pn̄t, aut quę illi non sunt cōtraria. Cui electioni, ut recte fiat, duo gn̄a personarū seruire pn̄t, uidelicet pręceptores qui alios docent, & ipsi qui à magistris audiunt, aut per seipsos sine præceptore discunt. Primi ꝗ fauere debent & pn̄t, sunt præceptores & magistri, qui gentiliū libros alijs interpretantur. Hi.n. quoties aliq̄d fidei catholicæ repugnans inuenerint in lib. quē interpretandū susceperunt, debent uelut cæcorū ductores, diligenter & docte discipulos suos admonere: ut ab illo tanꝗ̄ à periculosissimo lapsu abstineāt. De qua re extat necessariū & uere Xp̄ianum decretū editū in cōcilio lateranensi sub Leone.10. sessione.8. cuius uerba sunt hæc. Insuper oībus & singulis philosophis in uniuersitatibus studiorū gn̄alium & alibi publice legentibus districte præcipiendo mādamus, ut cū philosophorū principia, aut cōclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscunť, auditoribus suis legerint, seu explanauerint, quale hoc de mortalitate aīæ: aut unitate, aut mūdi æternitate, ac alia hmōi teneantur eisdem ueritatem religionis Xp̄ianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere: ac omni studio hmōi philosophorū argumenta, cum oīa solubilia existant, pro uiribus excludere, atꝗ̄ resoluere. Hęc ex cōcilio lateranensi. Deinde, post pręceptoris diligentes admonitiones oportet ut ipsimet qui pręceptores audiūt, aut qui p̄ seipsos sine magistro p̄uio gentilium libros legūt, sibi ipsis consulāt aperta et diligēter attēdant, ut errores deuitēt, & sola ea q̄ sunt apta & religioni Xp̄ianæ cōuenientia, recipiant, à reliquis aūt tanꝗ̄ à ueneno abstineant. Vnde Basilius nepotes suos edocens, quo pacto gentiliū libri sint legendi, ait: Velut.n. apes nō oībus

Conci. Later.

Basili.

floribus insidunt, neq; ex eis ad quos accedunt oia auferre conant: sed quantũ ipsis ad opus necessariũ fuerit cõprendentes reliquum dimittũt: Nos ẽt ut sobrij sapientesq;, quantũ congruũ nobis propinquumq; ueritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquũ prætereamus. Et sicut in legendis rosis sentes uitamus: sic ĩ talibus sermonibus quidquid est utile capiẽtes, noxiũ uitemus. Hęc Basilius. Vt aũt hoc Basilij consilium lectores recte exequi possint: tria (ut ego existimo) illos facere oportet. Primũ est: ut cũ ad gentiliũ libros legendos accedunt, firmi & stabiles in fide Catholica accedant, & illam semper p̄ oculis habeant: & plus sacræ scripturæ & ecclesię catholicę credere proponant: quam bis mille philosophis oppositam sniam docentibus. Nã ob hoc solũ animi propositũ, sperandũ est in Deo, qđ non permittet illos, à gentilium libroꝝ lectione decipi. Si aũt quis nutãs, aut dubius ad illoꝝ lectionem accesserit: facile ab eis ad suũ errorem trahetur. Alteꝝ illis necessarium ẽ humilitas, qua nolit: soli suæ prudẽtiæ inniti: sed agnoscat se hoiem esse, qui facile decipi possit, & si aliqua argumenta fidẽ catholicã pugnantia, q̃ ipse forte soluere nescit, apud illos legerit, suam non uereatur ignorantiam fateri, potius q̃ scripturã dicere mendacem, aut ecclesiam errare. Et sic scripturam sacrã & ecclĩæ sniam semper suo iudicio præferens, quãuis ualidissimis argumentis ex gentilium lectio-
Pro. 11. ne oppugnet, nunquam succũbet. Nam (ut Salomõ ait) ubi humilitas ibi sapientia. Tertiũ deniq; necessariũ est, ut cum gentiliũ libros legerit, plus sensus quã uerba cõsideret, plus quid, quàm qũo dicatur, attendat. Nam q solum uerboꝝ ornatum & nõ res ipsas considerauerit: facile à gẽtilibus, qui nimio uerboꝝ splendore fulgẽt, decipietur. Qui hęc oia recte peregerit, facile Deo adiutore ueꝝ à falso discernet, speciosum à uili, & sctm̃ à ꝓphano separabit, & sic tutus ad gentilium lectionem accedet, ut ex illa proficiat, erroribus illoꝝ reiectis ueritatem fidei catholicæ conuenientẽ in suũ usum conuertens: quẽ-

admodũ olim uir Israelita mulierem ex gentibus captã, quæ sibi pulchra uideret, lege permittẽte matrimonio sibi copulare poterat: Si egressus fueris (inqt lex Mosaica) ad pugnã contra inimicos tuos, et tradiderit eos dñs Deus tuus in manu tua, captiuosq́; duxeris, & uideris in numero captiuorũ mulierem pulchrã, et adamaueris eã, uolueris q́; hr̃e uxorem, introduces eã in domum tuam, q̃ radet cæsariem, & circũcidet ungues, & deponet uestẽ in qua capta est: sedensq́; ĩ domo tua flebit prẽm & matrem uno mense: & postea intrabis ad eã: dormiesq́; cũ illa, & erit uxor tua. Ad hũc modũ ego de gentilium doctrina, si eã uir Xp̃ianus sibi copulare uoluerit: faciendũ esse censeo. Nam btũs Hieron. in Ep̃la quam scripsit Magno oratori Romano: cuius initium est. Sebesium nr̃m: de eadẽ gentilium doctrina interpretatur ea q̃ de muliere gentili capta lex Moysi facere p̃cepit, antequam illa caperetur in uxorem. Nã cum argueretur, quòd libris ecclesiasticis admisceret lr̃as Ethnicorũ, & sacra prophanis contaminaret, ostendere uolens id sibi licere, & multorum sanctorũ exempo id fecisse, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Græcorũ poetarum uersus ad suæ sententiæ confirmationem citauit. Et tandem de eodem Paulo loquens, hæc ait: At ne parũ hoc esset, ductor Christiani exercitus et orator inuictus pro Christo causam agens etiam inscriptionem fortuitam, arte torquet in argumentum fidei. Didicerat enim à uero Dauid, extorquere de manibus hostium gladium, & Goliæ superbissimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteronomio uoce dñi præceptum, mulieris captiuæ radendum caput, supercilia, omnes pilos & ungues corporis amputandos, & sic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam secularem, pp eloquij uenustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Israelitidem facere cupio? Et siquicquid in ea mortuum est, Idololatriæ, uoluptatis, erroris, libidinum uel præcido uel rado, & mi-

Deu. 21
Hiero.
1. re. 17
Deu. 21

tes purissimo corpori uernaculos ex ea genero domino Sabaoth? Hactenus Hieronymus, qui illam Deuteronomij legẽ de sapientia scl'ari, aut de ueritate inter gentiles nata & nutrita, & à xp̃ianis capta, non tã interpretatur, quàm innuit posse de illa interpretari. Ideo ego operæpretiũ me facturũ existimaui, si illius legis singulas partes explicans, huic proposito accõmodarem, ut inde aliqua ex parte discamus quatenus liceat gentiliũ libros legere. Ad pugnã contra inimicos suos egressi sunt doctores ecclesiastici, qñ ad subuertenda mundanæ sapientiæ dogmata ꝓcesserunt. Arma qbus instructi sunt ad pugnã, inter alia Paulus dicit esse gladiũ spũs qđ est uerbũ
Ephe.6 Dei. Hmõi gladijs armati erant sc̃ti illi, de quibus regius
Ps.148 propheta ait: Gladij ancipites in manibus eoꝝ, ad faciẽdam uindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliqñ capitur mulier pulchra: quia uiri docti & fideles gentiliũ libros perscrutantes, inter falsa illoꝝ dogmata quæ subuertere conant̃, pulchram aliquã ueritatem, & decoram sñiam reperiunt, quæ illis mirum in modũ placet. Et hanc siqs in domum eccl'ię catholicę traijcere, et eã sibi uelut uxorẽ marito copulare uoluerit, nõ prohibet̃: hac tñ conditione ut prius puellæ cęsariem radat, ungues abscindat, uestemq; in q̃ capta fuerat deponat, & sedẽs apud nos, fleat prẽm & mrẽm suam uno mẽse. Capilli & ungues, nõ sunt necessarij ad corpis humani uitã, nec ad perfectã illius subsistentiam constituẽdã: sed sunt illi oĩno superflui. Radere ergo puellæ cæsariẽ, unguesq; Illius circũcidere, hoc significat, ut quidqđ in illa pulchra ueritate apud gentiles reperta superfluũ fuerit, & nullius prorsus utilitatis, resecetur. Et quia uestes sæpius ad iactantiam & uanam gl'iam, quàm ad tegumentum seruiũt, hinc est quòd uestis depositio, ĩ qua puella capta fuerat, significat ut ueritas illa inter gentiles reperta, inflatione nudetur & tumoris superficie qua apud gentiles uestita inuenitur qui dicentes se esse sapiẽtes & apud semetipsos prudentes, nunquam humiliter

loqui nouerunt: sed cum fastu & glriæ ambitione. Sub alia ergo ueste est nobis mulier ista coniungenda: quia eam ipsam quam ab illis didicimus ueritatem non cum ea pompa eoq; fastu, quo illi: sed cum sobria grauitate & sine ullo supercilio scribere & proferre debemus. Illa tñ apud nos sedens flere debet prēm & mrēm suam, eos uidelicet à quibus genita est. Flere illa dr, non quia ipsa fleat: sed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat ut tantorꝝ uirorꝝ, qui talia scribere potuerūt, perditionem doleant. Hac.n. locutionis figura in cōi ꝓuerbio uti solemus, lætam eplam dicentes quæ lætos facit legentes & domum tristē quæ habitatores illius ꝓuocat ad tristitiam. Eadem etiam figura sæpe sacræ utūtur lræ. Nam Paulus ait: Spm̄ sctm̄ postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Postulare dr & gemere: qa quos ipse sua grā repleuerit, postulare facit & gemere, Et btūs Petrus de Iuda Scarioth in actibus apłorꝝ loquens inter alia dicit: Et possedit agrum de mercede iniquitatis. Possedisse illum dicit: quia fuit causa ut possideretur ager ille, qñ proiectis ab illo argenteis in templo, sacerdotes præceperunt, ut illa pecunia emeretur ager figuli, in sepulturam peregrinorꝝ. Nam ꝙ ipse Iudas non possederit, constat ex Matthæo, qui refert agrum illum fuisse emptum postq; Iudas se laqueo suspenderat. Nihil igitur obstat ut nos eadem locutionis figura utentes, dicamus ueritatem à Christianis apud gentilem repertā, flere parentes suos: quia nos prouocat, ut pro illis qui illam scripserunt dolentes ploremus. Nam ea prouocāte sæpe quorꝝ miramur ingenium dolemus perditionem. Sed hunc fletum mense uno complendum esse pręcipit lex: quia scriptores illi gētiles, cum nihil boni in uita sua egerint per quod iram Dei sempiternam euadere possent: tota uita sua illos fuisse bonorꝝ operꝝ steriles, dolere oportet. Quis non merito compatiatur Socrati, Platoni, Aristoteli, Plutarcho, Ciceroni, Senecæ, Plinio Iuniori, quos oēs constat multa ad uirtutem spectātia di-

Rom. 8

Actu. 1

mat. 27

xisse, plurimasq; snias grauissimas scripsisse? Dolēdum certe est, eos qui tanto ingenio ualuerunt, & tam grauissimas snias ad aliorū profectum scripserunt, nesciisse uiā inuenire, qua à gehenna declinantes ad glīam peruenirent sempiternam. Hanc rerū gerendarū imaginem & umbram in Deuteronomio scriptam, placuit tam late explicare, ut sub illo lrē cortice latentem ueritatem manifestarem, quæ docet nos, quo pacto ueras snias in gentilium libris repertas nrīs usibus accōmodare debem⁹. Iuxta hunc modum, multi doctissimi uiri & sancti, tam Græci, quàm Latini, quorū catalogum Hieronymus texit in epl'a supra citata ad magnum oratorem, ex lectione gentilium scriptorū pfecerūt: & multas inde grauissimas snias in usum fidei catolicæ transtulerunt. Nec soli homines isti, qui etsi docti & sancti, ut homines tn̄ scripserunt: sed illi qui spū sctō inspirante loquuti sunt, quorū lingua fuit calamus scribæ uelociter scribētis, ex gentilium libris aliqua tanq̄ male ab illis retēta, in suos usus conuerterunt. Nam btūs Hieronymus testatur, q̄dam esse in prophetarū uoluminibus de libris gentiliū sumpta, & Salomonem philosophis Tyri non nulla ꝓposuisse & aliqua rn̄disse. Sed his dimissis, de quibus nō tam aperte, quod dicimus constat, ad Paulum ueniam⁹ mirificum Euangelij præconem, de quo negari non pōt illum gentilium poetarū uersibus fuisse usum. Nā in prio
1.co.17 re ad Corinthios epl'a, hunc Menandri uersum adducit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et in epl'a ad Titum, Epimenidis poetæ, quem gentilium ꝓphetā
Tit.1. appellat, uersiculum citat, sic dicentem: Cretenses semꝑ mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. Et apud Atheniēses disputans, partem uersiculi exametri ex Arato citat,
Act.17 his uerbis. Ipsius.n. & gen⁹ sumus. Hos igitur uiros sanctitate & doctrina clarissimos imitantes, à gentilium libris non omnino abstineamus: sed quod satis, & quandiu licet, illos legamus, non tn̄ omnes: sed eos solum qui nimium nocere non pn̄t, nec præsentaneum ualent pro-

pinare uenenum, & à quibus aliq; possumus capere utilitatem. Quos si caute (ut oportet) legerimus, illorum auxilio facilius sacras intelligemus scripturas, & sic tanq; ueri Israelitæ, ex auro & argento ab Aegyptijs, tanquã ab iniustis possessoribus, ablato, Theologiæ tabernaculum construemus, in quo ueri Dei notitiam assequuti, illum (ut tenemur) colamus, fide & spe & charitate in illum tendentes.

Adhortatio authoris ad Principes Christianos.

Hæc sunt antidota omnia, quæ contra hæresum uenena, ego toti Christianæ reipublicę consulere optãs, magna cum solicitudine excogitare potui. Forte alijs maiori ingenij acumine prędítis, plura occurrent remedia, his tñ, quę per me nunc enarrata atq; digesta sunt, non puto fore meliora. Ego hactenus quod potui pręstiti, & ut talentum mihi creditum Deo à quo acceperam cũ usuris redderem, Ecclesię catholicę ruinam minanti ea qua potui parte manum dare tentaui, oẽs hæresum radices prodens, ut illis sublatis facile omnibus hęresibus eatur obuiam, ne amplius illę oriantur. Reliquum est, ut uos omnes Christiani orbis rectores, quocunq; dignitatis aut magistratus nomine censeamini, diligentissime curetis has quas nunc ostendimus hęresum radices ꝓrsus euellere, et sic facile Deo adiutore poteritis ppl'm uobis cõmissum ab omni hęreseos ueneno illęsum seruare. Si uerò hoc onus in solos Ep̃os & alios Eccl'iasticos rectores reijcere uelitis, dicentes hanc curam illis solis fuisse iniunctam: audite quid de uobis & de sancta mr̃e Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, Deus per Esaiam prophetam dicat: Erunt (inquit ille) Reges nutritij tui. Nutrix Infantem lacte nutrit, pannis inuoluit, ablactatum cibo fortiori alit, blanditijs fouet, canticis demulcet. Quę tñ sunt necessaria alimenta, etsi nutrix porrigit atq; ministrat, ea nutritius puero prouidet atq; perquirit, perinde ac illius nutrici. Siquis puerum offendere, aut quouis modo illi nocere tentauerit, illius tutela est nutritio cõ- Esa. 49

missa, ppea q̄ ille puerꝶ fortius protegere ualet atq; defendere. Si nutrix eam quam tenetur pueri curam hr̄e neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obsecrare, increpare, uicariam deniq; puero operam impendere. Fateor quidem Epõꝶ et alioꝶ Eccl'iasticoꝶ rectoꝶ proprium munus esse, ut tanq̄ cões populi Christiani nutrices illum lacte uerbi Dei nutriant, & fortiori, cum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & regibus, alijsq; omnibus seculi principibus incumbit: ut populum sibi cõmissum à publicis fidei hostibus pro uiribus defendere, & ipsos hostes, qui populo nocere tentant, punire conentur: ut pœnaꝶ metu illi coerciti, sibi & alijs sapere discant. Agnoscite igitur seculi Principes
Ro. 13. uos ministros Dei esse, in hoc ipm (ut Paulus ait) illi seruientes, ut qui male egerit, ptãtem timeat. Aliud p̄terea uos ô Reges & Prícipes agere oportet, ût uos ueros ecclesię nutritios iuxta Dei pręceptũ exhibeatis. Hoc est, ut apertissimæ nutricũ socordię & ignauię mature subueniatis, illas adhortando, obsecrando, in omni patientia, sicut decet ministros Dei, increpando, ut ea quę populo Christiano debent, diligenter illę pręstare conentur. Id deniq; potissimum curare debetis, in quo huius rei puppis (ut dicititur) & prora cũstituta est, ut eos solos patiamini institui animaꝶ rectores, quos sciueritis posse optime suo respondere officio. Alioqui Deus animas pereuntes de manibus uestris requiret, propterea quòd oues his, quos noueratis esse lupos, commisistis, aut committi permisistis.

FINIS.

missa, ppea q̃ ille puerꝫ fortius protegere ualet atq; defendere. Si nutrix eam quam tenetur pueri curam hr̃e neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obsecrare, increpare, uicariam deniq; puero operam impendere. Fateor quidem Epoꝝ et alioꝝ Eccl'iasticoꝝ rectoꝝ proprium munus esse, ut tanq̃ cões populi Christiani nutrices illum lacte uerbi Dei nutriant, & fortiori, cum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & regibus, alijsq; omnibus seculi principibus incumbit: ut populum sibi cõmissum à publicis fidei hostibus pro uiribus defendere, & ipsos hostes, qui populo nocere tentant, punire conentur: ut pœnaꝝ metu illi coerciti, sibi & alijs sapere discant. Agnoscite igitur seculi Principes
Ro. 13. uos ministros Dei esse, in hoc ipm (ut Paulus ait) illi seruientes, ut qui male egerit, ptãtem timeat. Aliud p̃terea uos ô Reges & Prĩcipes agere oportet, ut uos ueros ecclesię nutritios iuxta Dei pręceptũ exhibeatis. Hoc est, ut apertissimæ nutricũ socordię & ignauię mature subueniatis, illas adhortando, obsecrando, in omni patientia, sicut decet ministros Dei, increpando, ut ea quę populo Christiano debent. diligenter illę pręstare conentur, Id deniq; potissimum curare debetis, in quo huius rei puppis (ut dicititur) & prora cũstituta est, ut eos solos patiamini institui animaꝝ rectores, quos sciueritis posse optime suo respondere officio. Alioqui Deus animas pereuntes de manibus uestris requiret, propterea quòd oues his, quos noueratis esse lupos, commisistis, aut committi permisistis.

FINIS.

